COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

LXXII.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

III.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE,** BIBLIOPOLAM;

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM,** CUI NOMEN GALICE;

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS, E TYPOGRAPHEO BETHUNE, BELIN ET PLON,

VIA VULGO DICTA DE VAUGIRARD, 36.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS SEPTUAGESIMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXIV.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERUM

PARS I.

HOMILIÆ IN SCRIPTURAM.

CLASSIS I.

HOMILIÆ IN VETUS TESTAMENTUM.

EXPOSITIONES IN PSALMOS.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

EXPOSITIONES IN PSALMOS (1).

EXPOSITIO

IN PSALMUM III.

Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me[1]?

Ducibus victoriam assecutis reges triumphales ponunt statuas[2]: aurigis vero et athletis imagines et columnas eorum victoriæ testes excitant principes, et inscriptione tanquam ore efficiunt, ut materia victoriam prædicet. Alii rursus in libris et scriptis victorum laudem describunt, suas in laudando vires iis, qui laudantur, majores volentes ostendere. Pictores certe, statuarii, sculptores, populi, principes, civitates, et pagi, victores admirantur. Nemo autem fugientis, ejusque qui non bellum gessit, descripsit imaginem, ut nunc David. Est enim « Psalmus David, dum » fugeret a facie Absalom filii sui. » Et quando laude dignus est qui fugit? Quando dignus est habitus exul, cujus nomen inscriberetur? Fugitivos scriptis literis persequuntur, non honorant inscriptionibus. Sed disce, o frater,

[1] Psal. III, 1, 2. — [2] Vide D. Guillon, t. XII, p. 113-120.

causam inscriptionis, et animam tuam in tuto colloca. Sit tibi historiæ narratio, vitæ tuæ correctio. Sit justi persecutio, mentis stabilimentum. Disce cur Davidem persequeretur Absalom, ut cum ceu rei fundamentum inveneris, timore Domini ædificeris. Quemadmodum enim absque fundamento invalida et imbecilla est ædificatio : ita, nisi invento scopo ac instituto, scriptura est inutilis. Beati David hic scopus fuit per propositum Psalmum vitam instituere et castigare, ut nihil unquam mali faciat, nec leges Dei contemnat, nec peccatori ea eveniant, quæ sibi evenerunt. Fugiebat filium suum David, quoniam castitatem fugerat; fugiebat filium, quoniam matrimonium pudicum violaverat; fugiebat filium, quoniam legem Dei quæ dicit : « Non » occides. Non adulterabis [1], » fugerat. Quia enim alienam agnam in domum suam introduxerat, et ejus pastorem interfecerat, qui erat ex domo sua agnus, pastorem cornu petebat. Alienæ domui bellum intulit, et ex domo sua ipsi bellum excitatum est. Non est meum cogitatum, ipsius Dei dictum est. Ubi autem Deus est qui interpretatur, nemo est qui contradicat. Quod enim adversus David filius suus ideo insurrexerit, quoniam Uriam interfecit, et uxorem ejus accepit, audi Deum per prophetam Nathan Davidi dicentem : « Ego unxi te regem super Israël, et erui te de » manu Saülis. Ego dedi tibi omnia quæ erant domini tui, » et domum Saülis et Juda : et si parva sunt hæc, adjiciam » tibi his paria. Quare ergo contempsisti Dominum, ut fa» ceres malum in conspectu meo? Uriam Hettæum per» cussisti gladio, et uxorem illius accepisti in uxorem tibi. » Et nunc non recedet gladius de domo tua in æternum [2]. » Alienam domum gladio divisisti : gladium adversus te fabricabor in domo tua. « Ecce ego suscitabo adversus te » mala ex domo tua [3]. » Non aliunde, nec foris, sed ex domo

[1] Exod. xx, 13, 14. — [2] 2 Reg. xii, 7-10. — [3] Ibid. 11.

tua. Unde est fons peccati, illinc est plaga supplicii. Quia ergo a præcepto Domini fugitivus exulque fuerat, propterea filium fugiebat. « Psalmus David dum fugeret a facie » Absalom filii sui. » Belli narratione melior est causa belli suscepti, ut cum justi lapsum viderimus, caveamus ne cadamus, et ejusmodi supplicium fugiamus. Multi enim vel in hodiernum usque diem bella habent in ædibus, et hic quidem oppugnatur ab uxore, ille vero obsidetur a filio : alius autem a fratre, et alius domatur a famulo, et unusquisque angitur et afflictatur, pugnat, bellum gerit, et bello vexatur, ac nemo subducta ratione apud se cogitat, nisi peccata seminasset, nunquam fore ut in domo sua spinæ et tribuli orirentur ; nec nisi peccatorum scintillas occultasset, domum conflagraturam fuisse. Quod enim peccatorum fructus sint mala propria, et domesticos lictores Deus in peccatores elegerit, testis est Scriptura, qua ad faciendam fidem nihil est validius. Uxor tecum bellum gerit, ingresso tanquam fera occurrit, linguam tanquam gladium acuit. Res quidem valde molesta, quod auxiliatrix adversaria facta sit : teipsum tamen examina, numquid in juventute in mulierem quid attentaris, et quod mulieri a te vulnus inflictum est, curatur per mulierem, et alienum ulcus propria uxor, chirurgi officio fungens, medicatur. Id quamvis quæ secat ignoret, novit tamen Deus medicus. Ipse enim ea tanquam ferro adversus te usus est : et quemadmodum ferrum nescit quid agat, futuram autem per ferrum medelam novit medicus : ita etiam licet ignoret uxor quæ ferit, et maritus qui feritur, causam ictus; Deus tamen ut medicus novit quid conferat. Quod autem mulier mala sit peccatorum colaphus, testis est sacra Scriptura. Quid enim dicat audi : « Mulier mala viro peccatori dabi» tur (2). » Ei dabitur tanquam amarum antidotum, quod peccatorum malos humores consumat. Quod autem etiam

obsideri a filiis, sit peccatorum supplicium, testis est David, qui propter nefarium congressum a suo filio Absalom bello impetitur, ut superius ostendimus. Quod autem etiam fratres adversus fratres propter peccata bellum gesserint, testis est liber Judicum [1]. Quando enim in viatoris concubinam fornicati sunt, qui erant ex tribu Benjamin; illa autem, cum ingentem non ferret contumeliam, mortua est: undecim tribus adversus unam bellum gesserunt : et quia undecim tribus a Deo defecerant, et fornicatæ fuerant in idola, undecim tribus ab una tribu victæ sunt, et sæpe ab una victæ semel illam vicerunt, et fratres adversus fratres bellum gesserunt, quandoquidem Deus propter peccata eorum intermediam peccati maceriam sustulit. Quoniam enim una tribus in mulierem fornicata, undecim autem tribus in idola fornicatæ fuerant, et hi et illi a Deo exterminati sunt, sicut scriptum est: « Exterminasti omnem qui » fornicatur a te [2]. » Fratres ergo adversus fratres propter peccata bella gesserunt. Si te fratres oppugnant, non tantum de illis ingemiscas, quantum apud teipsum rationem ineas et inquiras propter quænam peccata fratres tui sint hostes. Non quod omnes propter peccata a fratribus oppugnentur : Joseph enim oppugnabatur a fratribus, neque sane propter peccata : et Jobo uxor insidiabatur, non propter peccata certe, sed quod longe plures homines propter peccata bella habeamus domestica. Nonnunquam etiam amici in inimicos convertuntur propter peccata, et qui olim amabant, oderunt et aversantur, Deo tale odium immittente propter eas, quas novit, rationes. Ita enim in Psalmo centesimo quarto scriptum est de Ægyptiis : « Con- » vertit cor eorum ut odirent populum ejus [3]. » Non immissum autem esset a Deo odium, nisi prius male amassent. Quibus enim amicitia comparabat exitium, iis odium erat

[1] Jud. XIX, et XX. — [2] Psal. LXXI, 27. — [3] Id. CIV, 25.

occasio virtutis. Imo serva quoque et subdita corpora sæpe propter peccatum insurrexere in dominum. Vide enim Adam, cum nondum peccasset, bestias tanquam servas et obedientes habentem, et eis tanquam servis nomina imponentem. Postquam autem aspectum peccato commaculavit, tunc bestiæ eum non cognoscebant, et quæ servæ erant ei, hostes evaserunt; ac quemadmodum canis, qui in domo est, ei servit, qui eum alit, et eum timet ac formidat, sed si eum repente viderit vultu fuligine atrato vel personatum, aggreditur tanquam alienum, et eum dilacerare tentat : ita etiam quandiu Adam purum servavit vultum, factum ad imaginem Dei, bestiæ ei ut servæ parebant. Quando autem vultum fœdavit inobedientia, non agnoscentes dominum, tanquam alienum eum odio habebant. Servorum itaque rebellio est peccatorum retributio. Justus erat Daniel, et leones ejus agnoverunt dominium. Viderunt eum non gustasse peccatum, et eum supplicii expertem reliquerunt[1]. Peccavit Propheta mentitus, et leo eum in via inventum morte affecit[2]. Erat mendacii fuligine atratus, et leo eum non cognovit. Si Prophetam vidisset, ut Danielem, eum honorasset : invenit pseudoprophetam, et tanquam alienum invasit. Dominus mentitus est, et servus negavit dominium. Et quid dico de malis domesticis, quando ipsum etiam nostrum corpus, quod est nobis omnibus familiarius et charius, quandoque nobiscum peccantibus bellum gerit, per febres, morbos, et dolores nos oppugnans, ac servum corpus dominam animam, quæ peccavit, flagellat, non quod hoc velit, sed quod hoc jubeatur facere? Hujus testis est Christus, qui curato dicit paralytico : « Ecce » sanus factus es, noli amplius peccare, ne quid deterius » tibi contingat[3]. » Cum ergo didicerimus, fratres, domestica, intestina et servilia bella, et morbos etiam corporis

[1] Daniel, XIV, 39. — [2] 3 Reg. XIII, 24. — [3] Joan, V, 14.

sæpe accidere per peccatum, peccatum fontem malorum reprimamus : et si torrentes animi perturbationum non fluunt, fluvii tamen aquarum Dei oblectant animum. Quoniam ergo David mulierem, quæ erat in mariti potestate, tanquam alienum regnum occupaverat : (cuilibet enim viro regnum est concors conjux, et non sic rex purpuram et diadema, ut vir uxorem diligit;) propterea qui ex uxore natus ei erat filius, insurrexit tyrannus, volens arripere regnum patris. Vi rapuit, et vim passus est : et qui clanculum peccaverat, de eo palam triumphus actus est, et qui erat in occulto vulneratus, chirurgi manum coram omnibus passus est, id curante Deo qui dixerat : « Tu fe» cisti in abscondito : ego autem faciam in aperto, et in » conspectu solis hujus [1]. » Absalom tamen scelus non ei ad finem usque processit : et merito, ne parricidæ hoc facinus tenerent pro lege parricidii. Cum autem ut carnifex deserviisset, ut reus interfectus est, ut qui esset damnatus : et sicut quæ in theatris exhibentur feræ, alios quidem invadunt, ab aliis vero interficiuntur : ita etiam Absalom Davidem aggressus, a Joab occisus est, et in sublimi arbore suspensus est [2], qui adversus patrem erigebatur, et a planta detinebatur, qui cum radice pugnabat ; vinctus erat a ramo ramus, qui erat a paterna affectione abruptus : et capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat, ac tanquam fructus pendebat ab arbore, qui naturæ agricolam volebat excindere, et in corde jaculo confossus est, illic occisus, ubi cædem parabat. Et tunc videre erat spectaculum admirabile. Mulo enim equitans, ex capillorum coma a coma arboris tenebatur, et coma tenebat coma tyrannum, illic eum contundens, ubi diadema paternum gestare contendebat. Poterat ergo videri Absalom suspensus in medio cœli et terræ. Cœlum eum non admittebat.

[1] 2 Reg. XII, 12. — [2] Id. XVIII, 14.

Si enim primum rebellem ejecit diabolum, quomodo ipsum rebellem secundum admisisset? Terra eum aversabatur, non ferens pollui parricidæ plantis. Si enim Dathan devoravit, qui contra Mosen erat locutus[1], et os suum aperuit adversus eum, qui os improbe aperuerat : quomodo potuisset ferre pedes currentes adversus genitorem? Cum ergo sublimis in arbore penderet, eum aggressus est Joab dux exercitus, et in cor excordis tres sagittas infixit, illic eum feriens, ubi erat receptaculum iniquitatis, et cum in arbore sublimis penderet, pulchrum epitaphium ei David cecinit : « Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut » cedros Libani : et transivi, et ecce non erat [2]. Psalmus » David, quando fugiebat a facie Absalom filii sui. » Fugiebat autem, non ut qui timeret, sed ut qui filium caveret occidere. Etenim parcebat tanquam filio, sed qui cum eo erant, non pepercerunt tanquam rebelli. Unde David, cum filius eum persequeretur, et propter ipsum Semeï eum maledictis insectaretur, ipse quidem patientia usus est : quoniam autem multi adversus eum offendebantur, et maxime qui una cum Absalom insurgebant, et deinceps adversus eum erigebantur tanquam divina providentia destitutum dicentes : « Desertus nunc David absque auxilio penitus est, nunc discessit ab eo Deus, ut etiam aliquando a Saüle; quemadmodum enim tunc discessit a Saüle, et fuit cum David : ita nunc discessit a David, et est cum Absalom; insurgamus, invadamus, non est ei salus in Deo. » Quoniam, inquam, hæc dicebant, hæc indignius ferens David, quam filii insultus, Deum interrogat : « Domine, quid multiplicati » sunt qui tribulant me? » Circumseptus sum tentationibus, circumdor torrentibus malorum, descendit periculosa pluvia, venerunt flumina hostium, venti malignorum spirituum insufflarunt, in meam domum irruperunt, volentes

1 Num. XVI. — 2 Psal. XXXVI, 35, 36.

animam meam a te dimovere, sed fundatus supra petram fidei, non cado, sed procumbo, ut discam : « Domine, quid » multiplicati sunt qui tribulant me? » Qui ex me genitus est, contra me est, sed tu es pro me. Mea mecum viscera bellum gerunt : meus populus post Absalom, meus contra me armatur exercitus. Oves meæ lupi facti sunt, et leones agni, et canes rabie perciti, agnelli, et tauri cornu petentes, arietes : non propter meipsum afficior tristitia, sed illorum doleo exitium.

EXPOSITIO

IN PSALMUM IV.

Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ[1].

I. Non hæc dicit Propheta, ut solum intelligamus eum fuisse exauditum[2] : sed ut discamus quomodo ipsi quoque Deum invocantes, cito poterimus exaudiri, et ante finem orationis postulatum consequi. Non dixit enim : « Postquam ego invocavi, exaudivit me, » sed, « Cum invocarem. » Nam ipsius quoque Dei est ejusmodi promissio, dum alicubi dicit ei qui invocat : « Te adhuc loquente dicam : Ecce » adsum[3]. » Non solet enim Deo persuadere verborum multitudo, sed pura anima, et bonorum operum ostensio. Eis itaque, qui improbe quidem vivunt, verborum autem prolixitate se eum placare existimant, vide quid dicat : « Quando » multiplicabitis orationem, non exaudiam vos. Si exten- » deritis manus, avertam oculos meos a vobis[4]. » Ante alia

[1] Psal. IV, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, p. 208-221. — [3] Isaï. LVIII, 9. — [4] Id. I, 15.

itaque omnia oportet eum, qui precatur, habere fiduciam, et postulatum omnino consequetur. Et ideo non dixit Propheta : « Exaudivit me, » sed « Justitiam meam : » suam in Deum fiduciam ostendens, et se cum ea semper ad eum accedere. Nec vero putet quispiam eum, dum hæc dicit, se jactare. Non enim hæc dicit ut se extollat, sed ut doctrinam quamdam et admonitionem communem valde utilem afferat. Ne dicat enim quispiam : « Ille fuit exauditus, quoniam erat David, ego vero non exaudiar, quoniam sum pusillus et abjectus. » Ostendit Deum nec illum audire quomodocumque, nec te non audire temere et nulla ductum ratione, sed semper res et facta exacte contemplari. Quæ si habueris, et eorum possis uti patrocinio, omnino exaudieris. Quemadmodum si non habueris, nec si David quidem fueris, poteris Deum placare : et sicut avari, nec dignitatem, nec aliquid aliud respiciunt, nisi eos tantum qui habent pecuniam, et ad eos, tanquam nihil effecturi, accedunt : ita etiam quia Deus est amator justitiæ, quicumque cum ea ad ipsum accesserit, non recedet vacuus : ut qui ea caret et iis, quæ sunt illi contraria, inquinatur, quantumvis oret et obsecret, nihilo plus efficiet, cum persuadendi facultate careat. Ideo si apud Deum velis aliquid efficere, ea accepta proficiscere. Justitiam autem ne esse partem virtutis existimes, sed integram et universam. Ita etiam erat Job justus, ut qui humanam omnem haberet virtutem, non qui ab hoc quidem malo abstineret, illud vero retineret. Ita etiam nos justam stateram esse dicimus, quæ omni ex parte æqua est : non si aurum quidem possit ex æquo statuere, secus autem plumbum, sed quæ in quavis materia æquitatem exhibet : et rursus mensuram, quæ est omni ex parte æqua. Ita etiam erat Job justus, æquus ex omni parte. Neque enim in pecunia solum eam servabat æquitatem, sed etiam in aliis omnibus, modum nunquam

excedens. Nec possit dicere quispiam eum in pecunia quidem æquitatem dilexisse, in congressione autem et sermone cum propinquis modum excessisse, ut qui esset superbus et arrogans. Hoc enim summo studio fugiebat. Et ideo dicebat : « Quod si etiam contempsi judicium servi » mei vel ancillæ, cum litigarent mecum : vel non sicut » ego fui, fuerunt et ipsi [1]. » Et hoc ergo etiam injustitia est, esse superbum et arrogantem.

II. Quemadmodum enim avarum esse dicimus, qui vult in ea, quæ sunt aliorum, invadere, nec suis est contentus : ita etiam superbum et arrogantem, quando plus exigit quam quod sibi debetur a proximo, quando quis seipsum quidem in omni honore collocat, alium vero habet despectui. Hoc autem non aliunde oritur, quam ex injustitia. Quod enim hoc sit injustitia, ex hoc considera. Et te et illum fecit Deus, et tibi omnia dedit cum illo communia et ex æquo. Quomodo ergo eum expellis, et spolias honore quem Deus dedit, et ad societatem non admittis, sed omnia tibi tribuis, et non solum in pecunia, sed etiam in honore eum facis pauperem ? Deus dedit unam utrique essentiam : æquali principatu, æquali creationis honore dignatus est. Illud enim, « Faciamus hominem [2], » est commune universo generi. Quomodo ergo eum exturbas a bonis paternis, ad summam humilitatem redigens, et quod est commune, tanquam tibi proprium vindicans ? Sed talis non erat beatus Propheta, et ideo audacter et libere dicebat : « Exaudi» vit justitiam meam. » Ita etiam Paulus seipsum sæpe adducit in medium, non se efferens, nec intumescens, sed se aliis exemplar proponens, ut quando dicit : « Volo omnes » homines esse sicut et meipsum in continentia [3]. » Ita etiam David, tempore ita postulante, fortitudinem suam quæ ei divinitus obtigerat, in medium adducit, dicens se et ursos

[1] Job. XXXI, 13. — [2] Gen. I, 26. — [3] I Cor. VII, 7.

suffocasse, et leones strangulasse[1], non seipsum quidem sic extollens, absit : sed ea ratione procurans ut sibi fides haberetur. « Et si habeo justitiam, dicet fortasse quispiam, quid opus est oratione, cum et res ipsa ad omnia recte gerenda sufficiat, et qui daturus est, sciat quibusnam opus habemus ? » Quoniam oratio non est parvum vinculum dilectionis in Deum, quæ cum eo colloqui nos assuefacit, et ad sapientiæ studium nos deducit. Si enim qui cum aliquo admirabili viro multum versatur, ex ejus consuetudine maximum fructum accipit, quanto magis qui cum Deo perpetuam habet consuetudinem ? Sed non probe scimus quodnam sit lucrum orationis, quia nec ei studiose animum adhibemus, nec ea ex Dei legibus utimur. Sed homines quidem aliquos allocuturi, qui sunt nobis superiores, ubi habitum, incessum, amictum, et omnia composuerimus, ita ut oportet alloquimur : ad Deum autem accedentes, hiscimus, nos scalpimus atque huc et illuc versamus, negligentes ac socordes sumus, humi genibus flexis per forum oberramus. Quod si cum ea, qua par est, reverentia, et tanquam cum Deo locuturi accederemus, tunc sciremus etiam antequam acciperemus quæ petimus, quantum lucri faciamus. Homo enim qui cum Deo loqui didicit, ut decet eum, qui cum Deo loquitur, erit deinceps Angelus. Ita liberatur anima a vinculis corporis; ita ei ratio in altum tollitur; ita e terris migrat in cœlum; ita quæ ad vitam hanc pertinent, despicit : ita apud ipsum solium regium sistitur, etiamsi sit pauper, si famulus, si privatus, si indoctus. Non quærit enim Deus linguæ elegantiam, nec verborum compositionem, sed animæ pulchritudinem, et si illa ea, quæ ipsi placent, loquatur, tota re effecta, recedit. Vides quanta facilitas ? In hominibus oportet eum, qui aliquem adit, esse dicendi facultate præditum, et posse blan-

[1] 1 Reg. XVII, 34.

ditiis sibi conciliare omnes asseclas principis, et multa alia excogitare, ut gratus esse possit. Hic autem nullo alio, præterquam sola vigilanti mente opus est, et nihil est quod prohibeat quominus prope Deum simus. « Deus enim ap» propinquans ego sum, et non Deus procul [1]. » Ita ut quod longe absit, id a nobis proficiscatur : ipse enim semper prope est. Et quid dico nos non opus habere dicendi facultate ? sæpenumero ne voce quidem opus habemus. Nam si vel in corde locutus fueris, et eum ut oportet vocaveris, vel tunc quoque facile annuet. Ita et Mosen audivit [2] : ita etiam Annam [3]. Non assistit miles qui expellat; non satelles, qui opportunitatem tollat; non est qui dicat : « Non est nunc tempus accedendi, veni postea. » Sed quando veneris, stat audiens, etiamsi tempore prandii, etiamsi tempore cœnæ, etiamsi nocte intempesta, in foro, in via, in cubili, etiamsi intus in judicio coram magistratu fueris, et eum vocaveris, nihil vetat quominus tuam petitionem audiat, si rite vocaveris. Non potes dicere : « Vereor accedere et orare, adest inimicus meus. » At hoc etiam impedimentum ablatum est : neque enim inimicum tuum attendit, nec tuam interrumpit petitionem : sed semper et assidue eum potes alloqui, et nulla adest difficultas : neque enim opus est janitoribus qui te introducant, non dispensatoribus, procuratoribus, custodibus, aut amicis; sed quando ipse per te ipsum accesseris, tunc maxime te audiet, tunc quando neminem rogaveris.

III. Non ita ergo eum per alios placamus orantes, sicut per nos ipsos. Cum enim nostram expetat amicitiam, omnia etiam facit, ut nos ei confidamus : quando viderit nos hoc per nos ipsos facientes, tunc maxime annuit. Ita etiam fecit in Chananæa, et cum Petrus quidem et Jacobus accederent pro illa, non annuit : cum ea autem permaneret, quod

[1] Jer. xxiii, 23. — [2] Exod. xiv, 15. — [3] 1 Reg. 1, 13,

petebatur protinus dedit[1]. Etsi enim visus est parum differre, non hoc fecit ut mora afferretur mulierculæ, sed ut eam magis coronaret, et ejus assiduitatem magis sibi familiarem redderet. Meditemur ergo nos quoque Deum supplices adire : discamus quomodo ea sit facienda supplicatio. Non est eumdum in Museum, non sunt consumendæ pecuniæ, nec sunt conducendi pædagogi, rhetores, et sophistæ ; neque multum temporis consumendum est, ut hanc dicendi artem discas ; sed solum voluisse sufficit, et ars perfecta evasit. Nec pro te solum poteris dicere in eo judicio, sed etiam pro multis aliis. Et quisnam est scopus, quod institutum artis hujus judicialis ? Modus precationis. Sobria mente, animo contrito, cum fontibus lacrymarum ad eum accedere, nihil quod ad hanc vitam pertineat petere, futura concupiscere, pro spiritalibus supplicare, inimicis non male precari, acceptam injuriam memoria non tenere, omnes perturbationes ex animo expellere, contentem cor ita adire, animo deprimi, mansuetudinem magnam exercere, et linguam ad bene loquendum convertere, in nullo pravo opere versari, nihil habere commune cum communi orbis terrarum hoste, cum diabolo, inquam. In eum enim, qui pro aliis cum rege loquitur, et cum ejus inimicis communicat, externæ etiam leges animadvertunt. Et tu ergo si vis et pro te, et pro aliis dicere, fac ut hac in re maxime te recte geras, ut nihil commune habeas cum communi hoste orbis terrarum. Ita enim fiet, ut sis justus : et cum fueris justus, audieris, ut qui talem habeas patronam. « In tribulatione dilatasti mihi[2]. » Non dixit : « Adduxisti afflictiones, » neque, « Sustulisti tentationes, » sed, « Stare permisisti et dilatasti mihi. » Quanta sit enim et quam expedita Dei solertia, hinc maxime ostenditur, non solum quod inducat afflictiones, sed etiam quod manentes illas tolera-

[1] Matth. xv, 22 et seqq., et Marc. vii, 25-29.

biles reddat. Hoc et Dei ostendit potentiam, et qui in eas incidunt, sapientiores reddit, quando et dilatatio adest, quæ afflictam animam consoletur, et afflictio non tollitur, quæ et negligentem astringat, et ab omni segnitie liberet. Et quomodo in afflictione, inquies, fuerit dilatatio? ut in trium puerorum fornace[1], ut in lacu leonum[2]. Non enim extinxit flammam, et tunc fecit ut ipsi essent in libero statu : neque occidit leones, et tunc securum Danielem reddidit : sed et illic fornace vehementer ardente, et hic feris manentibus, Justi in magna libertate manserunt. Potest etiam aliter accipi dilatatio, ut quando anima tentationibus oppressa, liberatur a perturbationibus, et multis ægritudinibus : tunc enim maxime libero statu fruitur. Multi enim, quandiu manent in rebus secundis, turpissimis et animam cruciantibus tenentur amoribus, pecuniarum, corporum, et ejusmodi aliorum, quæ sunt absurda : sed postquam in afflictionem inciderunt, liberantur ab illis omnibus, et in apertum campum evadunt. Ac sicut ii, qui febre laborant, quandiu quidem intempestivis fruuntur voluptatibus, lauta, inquam, mensa et vino mero, atque hujusmodi aliis, in majores coguntur angustias : sed si voluerint paulisper seipsos affligentes perseverare, lato et libero statu fruuntur, et eo, quod eos angebat, deposito, jucunde deinceps in pura sanitate versantur. Ita etiam in rebus et negotiis usuvenit. Nihil enim æque relaxare consuevit, ut afflictio quæ a sæcularibus omnibus abducit. Quomodo existimas Judæos fuisse in afflictione, etiam quando erant res eorum secundæ? Annon hæc febricitantis animæ ægritudineque confectæ, est dicere : « Fac nobis » deos qui nos præcedant? Moses enim hic, qui eduxit nos » de terra Ægypti, nescimus quid ei factum sit[3]. » Annon illa verba sunt animæ philosophantis (3), et a perturbationibus

[1] Dan. iii, 28. — [2] Id. vi, 22. — [3] Exod. xxxii, 1.

hujus vitæ respirantis, quando afflicti tam vehementer orarunt, ut ipsum Dei auxilium attraxerint? Jam vero hic ipse quoque Propheta, quando versabatur in tranquillitate, quonam modo affligebatur, ab improba cupiditate in angustias coactus et laceratus? Quando autem versatus est in afflictione, scitis quam fuerit tranquillus : neque enim eum ignis attigit, sed etiam flamma universa extincta est. Nihil enim æque affligit, ac si anima obsideatur a perturbationibus. Aliæ enim extrinsecus incidunt, hæ vero intus nascuntur, et hæc est maxima afflictio. Etiamsi nos vexet mundus, nos autem ipsos non vexemus, nihil nobis fuerit molestum. In nostra ergo potestate situm est ut vel affligamur, vel non affligamur.

IV. Ut autem discas etiam ex voce apostolica, quanta libertas oriatur ex afflictione, audi ipsum Paulum fructum afflictionis narrantem : « Tribulatio autem patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, » spes autem non confundit [1]. » Ineffabilem vidisti latitudinem? Vidisti portum lætitiæ? Patientiam, inquit, efficit afflictio. Quid enim homine patientissimo, et qui omnia facile ferre potest, tranquillius? Quid probato fuerit fortius? Quid autem conferri potest cum ea, quæ hinc oritur, delectatione? Dicit enim nobis tres voluptates quæ hinc oriuntur, patientiam, probationem, et spem futurorum bonorum. De his nunc philosophans Propheta dicebat : « In tribulatione dilatasti mihi. » Quia enim dixit : « Exaudivit me Deus, » quonam modo exaudivit ait. Non in pecuniis ; nihil enim petebat ejusmodi : non ut vinceret inimicos ; nam neque hæc postulabat ; sed in tranquillitate quæ in medio afflictionis exorta est. « Miserere mei, et » exaudi orationem meam [2]. » Quid dicis? Meministi superius justitiæ, hic miserationis et misericordiæ. Et quam

[1] Rom. v, 3-5. — [2] Psal. iv, 2.

hæc habent consequentiam? Multam, et prioribus admodum connexam. Nam etiamsi innumera recte fecerimus, a miserationibus et clementia audimur. Etiamsi ad ipsum virtutis fastigium pervenerimus, servamur a misericordia. Hinc discimus cum justitia, mente quoque contrita opus esse. Etenim licet sit peccator, si cum humilitate oraverit, quæ est pars virtutis, magna poterit efficere : et licet sit justus, si cum arrogantia accesserit, a bonis omnibus excidet. Utriusque exempla nos docuerunt Publicanus et Pharisæus. Oportet itaque scire etiam modum orandi. Quis autem orandi modus? disce a Publicano[1] : nec te pudeat eo uti magistro, qui hac in re adeo se præclare gessit, ut solis verbis universum effecerit. Quia enim erat mens in eo recte parata, suffecit vel verbum unum ad cœlum ei aperiendum. Quomodo autem erat parata? seipsum miserum clamabat, pectus tundebat, ne cœlum quidem aspicere audebat. Si tu quoque ita oraveris, vel penna leviorem reddes orationem. Si enim peccator, justus ab oratione factus est, considera cujusmodi erit justus, si talem orationem offerre didicerit. Et ideo ne hic quidem seipsum absolute posuit, sed orationem suam : superius justitiam, hic orationem, dicens : « Miserere mei, et exaudi orationem » meam. » Ita etiam exauditus est Cornelius, quoniam ejus patrocinio usus est. « Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ, » inquit, ascenderunt coram Deo[2]. » Et merito. Opera enim sunt quæ exaudiuntur, et recte facta. Non absolute autem orationes, sed orationes quæ fiunt ex lege Dei. Et quænam sunt eæ? Quæ ea petunt quæ Deum dare convenit, quæ ab ipso non postulant quæ sunt ejus legibus repugnantia. Ecquis est, inquit, adeo audax, ut ea velit Deum facere, quæ repugnant ejus legibus? Qui adversus inimicos eum rogat : hoc enim est præter legem quæ ab eo lata est. Ipse

[1] Luc. XVIII, 13. — [2] Act. X, 4.

enim dixit : « Dimittite debitoribus vestris [1]. » Tu autem eum ipsum, qui te jubet condonare, adversus inimicos invocas? Ecquid hac amentia fuerit deterius? Oportet eum, qui orat, habere habitum, mentem, et sensum supplicis : cur aliam ergo personam induis, nempe accusationis? Quomodo enim poteris veniam tuorum peccatorum assequi, quando rogas ut Deus puniat peccata aliorum? Sit itaque oratio mansueta, placida, jucunda et molli vultu prædita. Talis est quæ cum lenitate fit, nec adversus inimicos, quemadmodum contraria, ebriæ et deliranti cuipiam mulieri et instar apri efferatæ est similis. Quocirca ad cœlum ei non datur aditus. Non enim est ejusmodi ea, quæ fit cum mansuetudine : sed habet aliquid canorum et lene, dignumque regiis auribus, suave, concinnum, numerosum. Quamobrem non expellitur e theatro, sed corona redimita recedit; etenim habet auream citharam, vestem auream. Qua de causa delectat etiam judicem habitu, aspectu et voce. Propterea nullus eam exturbat a cœlestibus aulis. Universum enim illud theatrum incredibili lætitia afficit. Hæc est digna cœlis precatio. Hæc est lingua Angelorum, quando nihil acerbum, jucunda autem omnia loquitur : quando pro iis, qui injuriam et damnum inferunt, venit supplicans, tunc astant etiam Angeli magno audientes cum silentio, et postquam loqui desierit, applaudere, laudare, admirari non cessant. Talem nos quoque afferamus orationem, et omnino exaudiemur : et quando ad Deum accedimus, ne esse existimemus vulgare theatrum, sed ex universo orbe terrarum, vel potius ex supernis populis cœlestibus collectum : et regem in medio sedere, precationis nostræ audiendæ cupidum. At faciamus ut res sit comparata ad demonstrationem. Nullus sit citharœdus, nullus lyricen, qui ita se exerceat scenam ingressurus, timens ne

[1] Matth. VI, 12.

quid insuave et inconcinnum canat, ut nos ingressuri theatrum Angelorum. Plectrum autem sit nobis lingua, quæ nihil injucundum, sed numerosum et modulatum dicat, cum ea, qua par est, cogitatione, et ad Deum accedentes, rogantes, et orantes, pro inimicis fides pulsemus : ita enim pro nobis quoque ipsis exaudiemur.

V. Hæc vox dæmones pudore afficit. Hæc dat nobis liberam loquendi potestatem. Hæc pudore afficit profligatque diabolum. Neque enim dæmon ita eum metuit, qui eum expellit et ejicit ex alio homine, ut hominem qui iram vincit, et animo imperat : nam hoc ipsum quoque est sævus dæmon, et irati potius quam qui a dæmone vexantur, miseri dicendi sunt. A dæmone enim vexari, non immittit in gehennam : irasci autem, et acceptæ injuriæ meminisse, expellit ab ipso regno cœlorum. Si orationem ita temperaverimus, poterimus nos quoque Deo fidenter dicere : « Exaudi orationem meam. » Quare non solum te ipsum juvabis et promovebis tua supplicatione, sed Deum etiam audientem delectabis, ut qui ejus præceptis aliquid dignum petas. Quocirca etiam facile annuet. Hoc illa adoptione dignum est : hoc illum maxime characterem ostendit. « Estote, inquit, misericordes, sicut et Pa» ter vester qui est in cœlis [1]. » Et rursus : « Orate pro iis, » qui vobis insultant, ut sitis similes Patris vestri, qui est » in cœlis [2]. » Quid ergo potest cum hac oratione conferri? Hæc non Angelis, nec Archangelis, sed ipsi regi facit similem. Qui autem regi, quantum licet, fuerit similis, considera quanta utetur fiducia et loquendi libertate in orationibus. « Filii hominum, quousque gravi corde? » Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium [3] ? » Ad quosnam dirigit orationem, et increpat, subjungitque consilium? Quosnam vocat filios hominum? Eos qui vi-

[1] Luc, VI, 36. — [2] Matth, V, 44, 45. — [3] Psal, IV, 3.

vunt in improbitate, qui sunt proclives ad nequitiam. Quamobrem? Nos enim annon filii hominum? natura quidem hominum filii, gratia autem non amplius, sed Dei filii. Si ergo etiam ejus imaginem, quæ est secundum virtutem, conservaverimus, erit nobis donum integrum. Eos enim, qui Dei filii facti sunt per gratiam, etiam per vitæ suæ institutionem eam oportet imaginem exprimere. Quod autem eos, qui vitæ curis plus dediti sunt, et ad vitium propensi, vocat filios hominum, audi : « Videntes autem » filii Dei filias hominum [1]. » Atqui contrarium, inquies, dixisti. Nequaquam. Dei enim filios hic vocavit eos, qui antea ex viris bonis nati fuerant, et a Deo honorem perceperant, deinde mutati erant, et evaserant deteriores, suumque honorem perdiderant. Ut enim magis amplificaret eorum reprehensionem, eorum honorem memoravit, maximum esse crimen ostendens, quod cum tales essent, et orti ex talibus, ad tantam se præcipitassent improbitatem. Et rursus Deus : « Ego dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes. » Vos autem ut homines morimini [2]. » Et considera Prophetæ prudentiam. Cum prius ostendisset Dei potentiam, facultatem, solertiam, benignitatem et clementiam, quod in afflictione dilatet, quod miserans annuat : deinde cogitans effusum in hominibus vitium, et tyrannidem impietatis : tanquam animi mœrore suffocatus, convertit sermonem ad eos, qui in vitiis vitam degunt, propemodum dicens : « Cum talem habeatis Deum, adeo benignum, adeo clementem, adeo potentem, quomodo declinastis ad impietatem? » Vide autem quanta ira simul et lenitate, quanta philosophia, admonitio plena sit. Quid enim dicit? « Filii » hominum, quousque gravi corde? » Hoc est ejus, qui graviter invehitur etiam ex temporis diuturnitate. Si enim Dei beneficentiam ab initio non considerasse scelus est,

[1] Gen. VI, 2. — [2] Psal. LXXXI, 6-7.

quam veniam consequetur, qui circa veritatem tandiu cæcutiat? Quid est autem esse gravi corde? Graves corde sunt, qui sunt crasso corde, carnales, affixi terræ, vitium sequentes, improbitatem exercentes, libidine et voluptate corrupti. Talis enim homo carnalis, et vitam eorum reprehendens, ostendit fontem impietatis, significans hoc eis esse maximo impedimento, quominus ad alta dogmata perveniant. Nihil enim cor adeo aggravat, ut libido mala, ac sæcularium terrenarumque rerum cura studiumque. Cor hujusmodi non erraverit qui luteum appellaverit, et ideo id grave vocavit : et id dixit esse causam malorum, quod cum aurigæ locum teneat, non solum equum habenis non cohibeat, sed etiam cum eo trahente deorsum præcipitetur; cumque oporteat carnem alis instruere, sublimem agere, et in cœlum sustollere, ea cum ægritudinum gravissimo onere deorsum una deprimatur. Quando ergo vel auriga, vel gubernator talis fuerit, quænam est spes salutis? Ut quando dicit : « Si lux, quæ in te est, tenebræ » sunt, quantæ sunt tenebræ[1]? » Quando est gubernator ebrius, et fluctuum ac ventorum imitatur inconstantiam, quomodo navis servabitur?

VI. Quid ergo potest levem animam efficere? Vita mirabilis, si ad nullam rerum hujus vitæ aspiremus, nec pedibus quidquam alligemus eorum, quæ deorsum et feruntur, et ferunt. Ex corporibus enim alia deorsum ferri solent, ut lapides, ligna, et quæ sunt ejusmodi; alia vero sursum, ut ignis, spiritus, et pluma natura sua levis. Si quid ergo eorum, quæ deorsum feruntur, ei quod leve est alligaveris, nulla est alarum nec spiritus utilitas, cum excedat, superet, et vincat gravitas. Ita etiam si quis pedes habuerit aggravatos, vel propter malos affluentes humores, vel propter aliam ægritudinem, nihil eum juverit, si sit

[1] Matth. VI, 23.

reliquum corpus leve. Si autem hoc est in corporibus, multo magis in corde. Ne igitur illud aggravemus, ne sicut navigiæ, quæ nimium habent saburræ, demergatur. In nostra enim hoc potestate situm est. Non enim talis est natura, sed leve et sursum tendens factum est : nos autem ipsum præter naturam grave facimus, et ideo Propheta reprehendit ; si autem natura tale esset, nequaquam reprehendisset. Ut ergo secundum naturam incedimus, sed si aggravemus genua, res fit præter naturam, cum nos simus impediti : ita etiam in pedibus mentis, nempe in cogitationibus, usuvenire solet. « Ut quid diligitis vanitatem, » et quæritis mendacium ? » Hic simulacra, et vitam improbam videtur mihi dicere. Vanum enim illud dicitur, quod est vacuum, quando nomen quidem fuerit, res nequaquam. Ita apud Græcos nomina quidem deorum multa, res vero minime ; et in aliis similiter, nomen divitiarum, res autem minime ; et nomen gloriæ, res vero minime ; nomen potentiæ, et remanet solum nomen. Quis est ergo adeo excors, ut quærat nomina, quæ rebus destituuntur, et persequatur inania, quæ oportet fugere ? Annon vitæ voluptates et felicitates tales sunt ? Nonne omnia mentiuntur, et decipiunt ? Etiamsi dixeris gloriam, etiamsi divitias, etiamsi potentiam, omnia sunt vanitas. Et ideo dixit Ecclesiastes : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas [1]. » Propterea dolore afficitur Propheta, dum in vita videt tantam amentiam : perinde enim est ac si quis cum videat quempiam lucem fugientem, tenebras autem persequentem, ei dicat : « Cur hoc facis adeo absurdum et præter rationem ? » Ita et ipse : « Cur diligitis vanitatem, et quæritis mendacium ? Et sci- » tote quoniam mirificavit Dominus Sanctum suum [2]. » Alius interpres dicit : « Sed scitote quoniam mirificavit. » Vidisti Prophetæ sapientiam ? Undenam eos adducit ad

[1] Eccl. I, 2. — [2] Psal. IV, 4.

Dei cognitionem? a quadam parte manifestissima et moribus magis cognitis, nempe seipsum in medium adducens. «Ego, inquit, servus sum Dei veri : a me ergo ejus discite potentiam, virtutem, providentiam. » Non est enim hoc parvum, quod ducit in cognitionem Dei. Quod quidem ex creaturis palam facit Propheta, quando de ejus providentia disserit, cum ad solem, cœlum, terram, et aërem elatus, ex ordine eorum, quæ videntur, opificem prædicat : sermonem quoque ducit ab ejus servis, et ab iis quæ ipso auctore contigerunt. Quod quidem etiam in Abraham evenit. Ei enim dicebant : « Scimus quod a Deo venis nobis rex [1]. » Unde scitis? Ex victoria, ex tropæis, ex bellis. Hoc etiam in Judæis accidit. Miracula enim, quæ pro eis facta sunt, universæ terræ timorem attulerunt, quod etiam tunc dixit meretrix illa Hierichuntina : « Cecidit in nos timor vester et tremor [2]. » Una est ergo via ea, quæ est per creaturas. Alia vero, eaque manifestior, quæ est per servos. Et hanc Deus a multis retro sæculis doctrinam disseminavit in unaquaque generatione. Ægyptios itaque docuit ex Abraham, Persas (4) rursus ex eodem, Ismaëlitas ex ejus nepotibus, et alios innumerabiles, et per Jacob eos qui habitabant in Mesopotamia. Vides universum orbem terrarum fuisse a Sanctis docendum, si modo ipsi voluissent? Quinetiam ante eos diluvium et linguarum confusio ad excitandam eorum mentem satis fuerant. Ne enim quod evenerat temporis diuturnitate oblivioni traderetur, locus appellationem accipit : et exinde Babylon ex linguarum confusione dicitur, ut auditor ab ipsa appellatione deductus, ad rei gestæ principium deveniat, et Dei virtutem intelligat. Ita etiam qui habitabant in Occidente, omnes omnia discebant cum mercatoribus ægyptiis versantes. Quanquam alioqui in principio non multæ gentes erant

[1] Gen. XXIII, 6. — [2] Jos. II, 9.

in illa regione : sed maxima hominum frequentia ac turbæ multitudo erat in partibus Orientis. Etenim et Adam illinc egressus est, et genus Noë illic versabatur, et post turrim illic erant, et ut plurimum versabantur in Oriente. Sed tamen in unaquaque generatione Deus illis doctores constituit, Noë, Abraham, Isaac, Jacob, Melchisedech. Quamobrem hic Propheta, ex iis, quæ Sanctis eveniunt, eos qui in improbitate vivunt, excitat, dicens : « Scitote quoniam » mirificavit Dominus Sanctum suum. » Quid est, « Mirifi- » cavit ? » fecit admirabilem, insignem, clarum, conspicuum, eum qui ipsi addictus est. Ex servo ergo et iis, quæ ipsi accidunt, domini discite potentiam. Non dixit solum : « Bonum dedit, » sed « Admirabilem fecit, » significans eum dedisse cum magno miraculo, præter fidem et opinionem. Ita etiam in Abraham factum est. Non solum enim dedit uxorem intactam, sed eum etiam reddidit admirabilem : ut non solum donum in eo consisteret, quod nihil grave passus sit, sed etiam in eo quod clarus in Ægypto evaserit. Propter ejus enim justitiam factum est, ut nihil molestum illi fieret. Propter aliorum autem utilitatem, ut admirabiliter et præter opinionem illinc rediret. Hoc in tribus pueris, hoc in leonibus accidit, hoc in ceto, et in Jona, et undique servat cum miraculo, non quemlibet absolute, sed sanctum.

VII. Vidisti quomodo cum Dei cognitione ad vitam quoque probam exhortatur, docens non solum in Dei benignitate, sed in propriorum etiam factorum virtute spem salutis ponere ? « Dominus exaudiet me cum clamavero ad » eum [1]. » Postquam dixit se eum fecisse admirabilem, non in his subsistit, sed dicit etiam aliud genus felicitatis. Quodnam autem hoc est ? Deum habere perpetuo adjutorem, auxiliatorem, et ubique præsentem. Non enim hoc

[1] Psal. IV, 4.

semel, aut bis, aut ter facit, sed perpetuo, inquit, si ipsum invocemus. Et vide rursus hic etiam celeritatem. Quemadmodum enim dixit superius : « Cum invocarem, exaudivit » me Deus justitiæ meæ : » ita etiam hic, « Cum clamavero » ad eum. » Quomodo ergo, inquit, non audiuntur multi? Quoniam petunt inutilia. Hic enim melius est non fuisse exauditum, quam exauditum fuisse. Quare etiamsi exaudiamur, non propterea lætemur : sed et quando non exaudimur, ideo Deum glorificemus. Vel enim inutilia petentes non exaudimur, et cum non accepimus, lucramur; vel negligenter petimus, et in dono differendo Deus, ut nos illi assideamus, solertem init rationem : et hoc etiam non est exiguum lucrum. « Si enim vos, inquit, nostis dare bona » data filiis vestris [1], » multo magis Deus noster qui scit dare et quando dare, et quid dare oporteat. Nam Paulus etiam petivit, et non accepit [2]; petebat enim aliquid inutile : item Moses, nec illi quidem Deus annuit [3]. Ne ergo desistamus, quando non exaudimur, nec tristitia afficiamur et torpeamus, sed assidentes et petentes permaneamus. Agit enim Deus omnia utiliter. « Irascimini, et nolite pec» care : quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris » compungimini [4]. » Quod ante dixi, id etiam nunc dico. Nam quia ad Dei cognitionem eos est deducturus, liberat animum ab ægritudinibus. Scit enim vitam corruptam esse impedimento, quominus sublimia dogmata assequamur. Quod quidem Paulus quoque innuens dicebat : « Non potui » loqui vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnali» bus [5]. » Et rursus : « Tanquam infantibus in Christo, lac » vobis potum dedi, non cibum [6]. » Et rursus : « De quo est » nobis multus sermo et explicatu difficilis, quoniam estis » hebetes auditu [7]. » Et Esaïas rursus : « Quærit me populus

[1] Matth. VII, 11. — [2] Act. XV, 38. — [3] Deut. III, 26. — [4] Psal. IV, 5. — [5] 1 Cor. III, 1. — [6] Ibid. 2. — [7] Hebr. V, 11.

» iste, et scire vias meas cupiunt, ut populus qui justitiam » fecerit, et Dei judicium non reliquerit [1]. » Et Osee : « Seminate vobis ipsis in justitiam, illuminate lucem cogni» tionis [2]. » Et Christus docens dicebat : « Omnis qui mala » facit, odit lucem, et non venit ad lucem [3]. » Et rursus : « Quomodo potestis credere, gloriam a vobis invicem acci» pientes, et gloriam, quæ est a solo Deo, non quærentes [4]? » Et rursus : « Hæc dicebant parentes ejus, quia timebant » Judæos, ne expellerentur a synagoga [5]. » Et rursus : « Multi autem crediderunt in ipsum, et propter Pharisæos » non confitebantur [6]. » Et ubique videri potest vita corrupta ad perfectionem dogmatum afferre impedimentum. Quemadmodum enim lema perspicuæ oculorum pupillæ insidens, id quod illustrat, obscurat et obtenebrat : ita etiam cogitatio, quam obsedit et occupavit vitium, obtenebrat mentem et excæcat. Quocirca cum id etiam sciret Propheta, dicit : « Irascimini, et nolite peccare. » Non enim tollit iram, est namque utilis : nec excindit indignationem; prodest enim adversus eos qui injuriam inferunt, et adversus negligentes; sed iram quæ injuste movetur, et furorem, qui nulla ratione regitur. Et quemadmodum Moses, cum in sermonem de moribus incidisset, hinc primo legis ducit initium, dicens : « Non occides [7]; » ita hic etiam, imo eo amplius, quo magis ei erat nota vera pietas. Ille enim evellit cædem : hic vero iram, quæ cædis mater, radix et fons est mali, reprimit. Quocirca Christus etiam iram comprimens ac refrenans, dicebat : « Qui irascitur » fratri suo temere, erit obnoxius in gehennam ignis [8]. » Vidisti ubique modum, « Irascimini, et nolite peccare [9]. » Qui irascitur temere; licet enim etiam juste irasci. Nam

[1] Isaï. LVIII, 2. — [2] Osee. X, 12. — [3] Joan. III, 20. — [4] Id. , 44. — [5] Id. IX, 22. — [6] Id. XII, 42. — [7] Exod. XX, 13. — [8] Matth. V, 22.

et Paulus Elymæ succensuit [1], et Petrus Sapphiræ [2]. At id non iram dixerim absolute, sed philosophiam, curam, et œconomiam. Irascitur etiam pater filio, sed ejus curam gerens. Ille temere irascitur, qui seipsum ulciscitur. Qui autem aliena corrigit, is est omnium mansuetissimus. Nam Deus etiam quando dicitur irasci, non seipsum vindicans irascitur, sed nos corrigens. Eum ergo nos quoque imitemur. Ita enim ulcisci, divinum est, aliter vero humanum. Sed Deus non eo solum a nobis differt, quod juste irascatur, sed quod in Deo ira non sit animi perturbatio. Nec nos ergo temere irascamur. Ira enim in nobis ideo insita est, non ut peccemus, sed ut alios peccantes prohibeamus; non ut sit animi perturbatio et ægritudo, sed ut sit ægritudinum remedium.

VIII. Cogita apud te quam sit insigne vitium, quando medicamentum, venenum efficitur, quando per quod aliorum vulneribus medendum est, per id vulnera infligimus: quemadmodum si quis, accepto ferro, ut quæ in aliis putrefacta sunt excindat, seipsum temere concidat, se per totum corpus saucians: vel gubernator per clavum cymbam submergat, per quem ventorum impetum oportebat cohibere. Hujusmodi est etiam ira, utile instrumentum, ut nostram excitet somnolentiam, ut animo vigorem indat, ut nos acriores efficiat, ut pro his indignemur qui sunt affecti injuria, ut ad pœnas de insidiatoribus sumendas nos moveat. Ea de causa dicit : « Irascimini, et nolite peccare. » Quod si hoc fieri non posset, minime præcepisset. Quæ enim fieri non possunt, nemo præcipit. Legem itaque afferens apostolicam, et philosophiam evangelicam, cum eadem dixisset quæ Christus, aliam adjicit admonitionem, quæ sic dicit : « Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. » Quid est quod dictum est?

[1] Act. XIII, 10. — [2] Id. V, 9.

Videtur enim esse obscurum. Post cœnam, inquit, quando itis dormitum, quando estis decubituri, et, nullo præsente, multa quies, et, nemine interturbante, profunda tranquillitas, excita judicium tuæ conscientiæ, ab ipsa rationem exige, et quæ interdiu mala cepisti consilia, vel dolos construens, vel propinquum circumveniens, vel prava desideria suscipiens, ea cum in illius quietis tempore in medium adduxeris, et improbis illis cogitationibus conscientiam judicem dederis, eas fodica et dilania, et de eis pœnam sume, torque cogitationem, quæ peccavit. Id enim sibi vult illud : « Compungimini, » pro eo quod est, « Pungite, stimulate quæ in cordibus vestris dixistis interdiu : » hoc est, « Mala quæ cogitastis consilia, ea in cubilibus vestris, in tempore illius quietis punite, in ea animadvertite : quando neque amicus interturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum urget, tunc vitæ interdiu actæ rationem exigite. » Et cur non dixit : « Verborum et factorum, » sed « Malarum cogitationum ? » Hoc docens ex abundanti. Si enim mala sunt castiganda consilia, ut non in opus exeant; multo magis pro factis et dictis oportet angi animo. Hæc fiant singulis diebus, nec prius dormieris, o homo, quam mente versaveris quæ a te interdiu perperam acta sunt : et die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda : et quod facis in pecunia, nec sinis ut duo dies prætereant, quin cum famulo rationem ineas, ne confusionem inducat oblivio, hoc etiam in actionibus fac singulis diebus : vesperi ab anima rationem exige, et cogitationem, quæ peccavit, condemna; eam veluti ligno suspende, ac torque, et jube ne amplius ea aggrediatur. Vidisti optimam medendi rationem, quomodo et præservantibus et corrigentibus medicamentis usus est ? Præcipere enim ne in peccata incidas, præservantis medicamenti locum obtinet, nempe « Irascimini, et nolite peccare : » illud autem : « Quæ dicitis in

» cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini, » corrigentis. Postquam enim peccavit, adhibet rursus medicamenta, ab ipso qui peccavit inducta medicina. Hac ergo utamur medicina, quæ nihil habet omnino difficultatis. Sin autem non sustinet anima meminisse peccatorum, erubescens et pudore suffusa, dic illi : « Nihil lucrifacis, si non memineris : sed magnum potius damnum accipis. Si enim non nunc apud te memineris, tunc ante omnium oculos tua statuentur peccata. Si autem nunc ea supputaveris, et ab illis cito liberaberis, et in alia non facile incides. » Anima enim vespertinum verita judicium, ne eamdem rursus subeat sententiam, si torqueatur et flagelletur, reddetur ad peccatum tardior : et ex ea re tantum erit emolumentum, ut si id uno solo mense fecerimus, in perfecto virtutis habitu nos ipsos constituemus. Ne tantum itaque bonum neglexerimus. Qui enim hoc judicium hic statuerit, acerbas illic pœnas non dabit. « Si enim nos ipsos » judicaremus, non utique judicaremur. A Domino autem » judicati erudimur, inquit, ne cum mundo condemne» mur [1]. » Ne ergo condemnemur, hoc faciamus. « Sacrifi» cate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino [2]. » Vidisti consequentiam optimi consilii? Vidisti perfectam admonitionem? Postquam enim propter peccata compunxit, et ad eadem rursus aggredienda tardiores effecit, judiciumque quod non potest corrumpi constituit, et vitæ rationem exegit, ita ad virtutis exercitium deducit. Neque enim sufficit si a malis abstineamus, sed oportet etiam bonos actus accedere. Quocirca etiam progrediens admonet dicens : « Declina a malo, et fac bonum [3]. » Non solum enim improbitatis actio, sed etiam a virtute cessatio, ut puniamur efficit. Nam et illi esurientem non paverunt, ac sitienti potum non dederunt, et qui nudum non vestierunt; non

[1] 1 Cor. II, 31, 32. — [2] Psal. IV, 6. — [3] Id. XXXVI, 27.

furati sunt, nec avari fuerunt, nec bona aliena rapierunt : sed quia non fecerunt eleemosynam, propterea pœnæ immortali traduntur, et supplicio cujus nullus est finis. Ex quo intelligimus abstinere a malis non esse nobis principium salutis, nisi adsit etiam bonorum possessio, et virtutis actio.

IX. Propterea etiam Propheta, cum et ab improbitate per compunctionem abduxisset, et ad virtutis actionem aptiorem fecisset, et duritiam mentis emollivisset, et eam per compunctionem teneram reddidisset, incipit verba facere de justitia, et dicit : « Sacrificate sacrificium justitiæ, » et sperate in Domino. » Quid est, « Sacrificate sacrificium » justitiæ ? » Persequimini justitiam, offerte justitiam : hoc est maximum Deo donum, hoc est acceptum sacrificium, hæc oblatio valde grata est, non oves et vitulos sacrificare, sed quæ sunt justa facere. Vides vitæ in Ecclesia instituendæ rationem multis retro sæculis fuisse ante descriptam, et pro illis sensibilibus ea quæri, quæ cadunt sub intelligentiam. Justitiam autem hic, sicut ante dixi, non singularem aliquam dicit virtutem ; sed universam, quemadmodum etiam virum justum vocamus, qui omnem in se virtutem continet. Hoc sacrificium non eget pecunia, non gladio, non altari, non igne ; non resolvitur in fumum, cinerem, et nidorem, sed animo ejus, qui offert, contentum est. Ei nec est paupertas obstaculum, nec mendicitas impedimentum, non locus ; nec aliquid ejusmodi ; sed ubicumque fueris, id offerre poteris, cum ipse sis et sacerdos, et altare, et gladius, et hostia. Talia enim sunt, quæ ad mentem pertinent et spiritalia ; plurimum habent facilitatis, ut quæ nulla externa operatione egeant. « Et sperate » in Domino. » Alius dicit : « Et confidite Domino. » Qui enim per justam vitæ institutionem Deum sibi propitium et clementem reddiderit, maximam habet opitulationem,

auxilium inexpugnabile, et plurimum illinc præsidium. Vidisti fructum sacrificii, qui est in foribus? Vidisti celerrime germinantem bonorum thesaurum? Qui enim Deum habet auxiliatorem, quemnam timebit amplius? Neminem. Jam vero hoc quoque est non parva virtus, ipso fretum bono animo esse, et in ipso confidere, sed cum justitia a nobis hanc quoque virtutem exigit, ut in eo confidamus, ut in eo speremus, ut nulli humanæ rei fidamus, sed nos ab omnibus sejungentes, cogitationem omnem illic defigamus. Res enim vitæ præsentis sunt umbris et somniis similes, atque iis etiam imbecilliores, ut quæ simul appareant et avolent; et interea dum adsunt, iis, qui illas habent, multum turbæ ac molestiæ afferant. Spes autem in Deum est immortalis, immutabilis, immobilis, nulli vicissitudini obnoxia, quæ omni ex parte tutum reddit, et inexpugnabilem eum efficit, qui ea, qua par est, cura et affectione utitur. «Multi dicunt: Quis ostendet nobis bona? Signatum »est super nos lumen vultus tui, Domine[1].» Postquam de moribus perfecit admonitionem et ad Dei adduxit cognitionem, omnemque versavit rationem, quæ potest erigere mentem eorum, qui aberrarunt; exemplo maxime eorum, qui illi sunt addicti, et ejus erga illos providentiæ, postquam suam ostendit sollicitudinem, quamdam objectionem ab imbecillioribus ac crassioribus inductam affert et ait: «Multi dicunt: Quis ostendet nobis bona?» Non illi pauci probi, ac sinceri, et qui norunt philosophari, hæc dicunt, sed confusa et promiscua multitudo, quæ ignorationi et stultitiæ affixa est. Quid est autem quod dicit: «Quis »ostendet nobis bona?» Sunt quidam qui dicunt, alii quidem Dei providentiam accusantes, alii vero voluptatis amatores, socordiæ, opum, gloriæ et potentiæ, qui etiam hæc amantes, dicunt talia: «Ubi sunt bona Dei? Ego sum

[1] Psal. IV, 7.

in mendicitate, et morbo, et calamitate, et extremis malis, probris, et contumeliis: alius autem in felicitate, voluptate, deliciis, potentia, gloria, et divitiis; et alii quidem hæc bona tantum requirunt, ea quæ vere sunt bona prætermittentes, virtutem, inquam, et studium sapientiæ. Alii vero, ut ante dixi, Dei etiam providentiam ex eo criminantur. Ubi est Dei providentia, cum tanta sit in vita confusio, cum plures in mendicitate, inopia et in extremis malis degant? Quod est signum ejus providentiæ? Qui autem hæc dicunt perinde faciunt ac si quis clarissimo meridie quærat solem videre, et dubitet de luce. Quod ostendens Propheta, et quamprimum afferens solutionem, dixit: «Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.» Non dixit: «Apparuit;» non dixit: «Resplenduit,» sed, «Signa»tum est:» hoc significans: «Quemadmodum quod est in fronte signatum, est omnibus manifestum, nec fieri potest ut id aliquem lateat: nec faciem luce plenam et radios emittentem potest quis ignorare; ita, inquit, nec tuam providentiam. Sicut enim lux signata, hoc est, in vultu impressa et insculpta, est manifesta omnibus: ita etiam providentia tuæ benignitatis.» Lucem enim hic dicit, defensionem, præsidium, auxilium, providentiam. Deinde cum hoc pronuntiasset, subjungit etiam probationem. Quamnam autem? «Dedisti lætitiam in corde meo[1].» Postquam inconsideratam reprehendit multitudinem, ex iis, qui sapiunt et sani sunt, Dei probat providentiam, et dicit: «Dedisti lætitiam »in corde meo;» hoc est, «Docuisti me philosophari, res quæ ad hanc vitam pertinent aspernari, ea scire, quæ sunt vera ac permanentia, ut bona spe ducerer effecisti, ad futuram vitam manu duxisti, ante bonorum perceptionem, me in spem bonorum erexisti.» Sic recte locutus est.

X. Si quis enim pecuniæ, vel etiam alicujus maximi

[1] Psal. IV, 7.

principatus hæres futurus, non solum tempore perceptionis, sed etiam antequam ea experiatur, erigitur expectatione, ex spe magnam voluptatem perpetuo capiens; cogita qualem eum esse consentaneum est, qui expectat regnum vivens et immortale, et bona illa, « Quæ nec oculus vidit, » nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [1]. » Ideo inquit, « Dedisti lætitiam in corde meo. » Quod maximæ erat providentiæ, illa nempe tunc providisse et præparasse. Quod si ii, qui sunt crassiores, carnei, et terræ affixi, hæc non attendunt, non ex eo, qui est pollicitus, sed ex illorum vecordia turba et tumultus oritur. Et non dixit simpliciter et absolute : « Dedisti lætitiam, » sed, « In corde meo ; » ostendens non esse in rebus externis lætitiam, nec in mancipiis, nec in auro, nec in argento, non in vestibus, non in lauta mensa, nec in potentiæ magnitudine, nec in ædium magnificentia. Hæc enim lætitia non est cordis, sed solum oculorum. Multi ergo eorum, qui hæc possident, vitam non esse vitalem existimant, et angoris fornacem in animo circumferunt, a curarum multitudine exhausti, et continuis timoribus oppressi. Verum mihi, inquit, non est in his lætitia, sed in corde intelligente, in mente incorporea, et ea, quæ sunt incorporea cogitante. Quare si te delectant præsentia, et ex iis Dei providentiam cognoscis, eo magis eam disce ex futuris, quo sunt illa præstantiora, et diuturniora, et quæ auferri non possunt. Si quod divitiis affluas et prospere agas, id tibi persuadet esse Dei providentiam, multo magis id tibi persuadeant, quæ sunt in cœlo divitiæ. Si autem dicas: « Quare sunt hæc in spe sita, et non ap» parent ?» hoc dixerim, nos quidem fideles ea, quæ in spe sita sunt, iis, quæ sunt manifesta, manifestiora ducere. Talis enim est fidei certitudo. Quod si rursus dicas : « Qua de causa hic retributiones non accipimus? illud dicam:

[1] 1 Cor. II, 9.

« Hoc est quidem tempus stadiorum et certaminum, illud vero coronarum et præmiorum. Et hoc quoque Dei est providentiæ effectus, labores quidem et sudores brevi hac et fluxa vita circumscribere, præmia autem et coronas in ævum immortale ac senectutis expers extendere[1]. Alioqui etiam quando multi erant imbecillioris animi, sensibilia quoque hæc eis bona dedit. Populum itaque judaïcum per eam vitæ agendæ rationem deduxit. Etenim eis affluebant divitiæ, ad senium usque vita producebatur, omnis morbus procul aberat; accedebat hostium internecio, pax alta, triumphi, victoriæ, felix bonorum liberorum multitudo, et alia ejusmodi aderant iis, qui Deo parebant. Postquam autem accessit Dominus noster Jesus Christus, in cœlum nos vocans, et quæ hic sunt despicere persuadens, illorumque amorem immittens, et ab iis, quæ ad hanc vitam pertinent, nos abducens; hæc merito in angustum contracta sunt : in illis autem universæ sunt sitæ divitiæ, ut qui jam perfecti evaserimus. Nam etiam in pueris, iis quidem qui sunt adhuc paulo minores, patres præbent ejusmodi, calceos, vestes, aurea ornamenta, et armillas : postquam autem creverint, illis ablatis, dant alia majora, bene dicendi in suggestu gloriam, in civitate splendorem, in aula imperatoria loquendi libertatem, magistratus et principatus, eos ab omni puerili ambitione abducentes. Ita etiam fecit Deus; nos a parvis illis et puerilibus abducens, ea quæ sunt in cœlis pollicitus est. Ne hæc ergo quæ fluunt et prætercurrunt admireris, vel appetas, nec sis pusilli animi. Quanquam nec iis quidem te omnino vacuum reliquit. Quia enim eos, qui carne tecti erant, et in corpore versabantur, ne iis quidem penitus privatos esse oportebat, hæc quoque nobis affatim suppeditat. Et ideo Propheta, cum altam illam et philosophicam providentiæ

[1] 1 Tim. iv, 8.

speciem agitasset, et dixisset: « Dedisti lætitiam in corde » meo, » subjungit : « A fructu frumenti, et vini, et olei sui » multiplicati sunt[1]. » Hoc autem cum dicit, non parvam tangit partem ejus providentiæ, quæ cernitur in iis, quæ sub aspectum cadunt. Quando enim dicit frumentum, vinum, et oleum, eorumque copiam, dicit et pluviam, tempestatum bonum ordinem, terræ conceptum, partum et fœtum, aërem diffusum, solis cursum, lunæ ambitus, stellarum choream, æstatem, hyemem, autumnum, ver, agri colendi artem, et instrumentorum commodum, aliarumque artium examen. Nisi hæc enim omnia concurrerint, fieri non potest ut fructus perficiantur, et ad maturitatem perveniant. Quando ergo dicit frumentum, vinum et oleum, dat sapienti occasionem ex parte totum intelligendi, aperto mari Dei providentiæ, quæ apparet in sensilibus.

XI. Quocirca etiam Paulus alicubi concionans, et de ejus providentia disserens, hinc verba facere aggreditur, dicens : « Qui dat pluvias, et tempora fructifera ; qui implet » nutrimento et lætitia corda nostra[2]. » Quoniam autem Propheta fugit quæ sunt supervacanea, prætermissis aliis omnibus, fructibus, baccis, generibus plantarum, generibus seminum, generibus herbarum, pratorum, florum, hortorum, et quæcumque sunt alia, ea ponit quæ sunt congruentia, et ad vitam nostram necessaria, ex his illa quoque manifesta faciens. Quæ non tantum dat nobis, sed cum magna copia, et singulis annis. Quod si ea etiam quandoque contrahit, et dat parcius, in eo quoque ostendit suam providentiam, multorum socordiam excitans, et eos erigens ad hæc bona ab ipso petenda. Sin autem dicant aliqui non esse Dei dare pluviam, sed idolorum, eos interrogemus undenam hoc constabit ? Quia poëtæ, inquiunt, dixerunt Jovem esse qui pluit. Sed illi ipsi dixerunt eum

[1] Psal. IV, 8. — [2] Act. XIV, 16.

esse adulterum, pædiconem, parricidam, alia quoque non minora his crimina illi ascribentes. At non sunt, inquiunt, vera. Ergo nec quod pluat. Si hoc enim admittis, illa quoque admittere necesse est : sin illa rejicis, et hoc quoque cum illis. Nos enim quotiescumque testes præbemus Dei potentiæ, quæcumque ab eis de illo dicuntur, suscipimus. Necesse est ergo te admittere illum quoque esse adulterum, et reliqua omnia, quæ de ipso ab illis dicuntur, et inde discere ejusmodi crimina esse longe a divina potestate remota, et qui talis est nequaquam esse Deum. Sed fabula ipsa sibi repugnat, et mendacium a seipso convincitur, etiamsi nolitis hoc admittere, et poëtas prorsus ejicit. Quod autem illis ejectis omnia vestra sint peritura, clarum est. Ipsorum enim nomina invenerunt illi et imposuerunt, quod etiam ex vestris quidam dixit philosophis. Quod si illis relictis ad allegorias confugeris, te illud interrogabo : «Quid est Jupiter ?» est fervens, inquit, substantia, et pars quæ superat aërem, et quam appellant ætherem, ex eo quod ferveat et urat. Non est ergo ratiocinandi nec discernendi potestate prædita, sed expers rationis substantia. Quod enim natura aëris nec rationem habeat, nec ratiocinationem, cuivis est apertum, et nemo est qui hoc nesciat, etiamsi minus, quam lapis, sensus habeat. Quare jam de medio sublatus est Jupiter, et ejus deleta substantia. Si enim aër est Jupiter, aër autem est id quod jam diximus, ex eo quoque interibit fabula. Si autem est aër, nec fuit alicujus pater, nec aliquam peperit substantiam, cujusmodi confingunt solem, quem etiam vocant Apollinem, et dicunt esse ejus filium ; nec enim sol habet rationem, nec mentem, nec cogitationem, sed ipsum etiam est opus naturale, quod agitur et circumfertur lege, quam ei Deus in principio posuit. Alioqui nec pluere est ætheris, sed nubium, quæ aquam suscipiunt vel ex mari, vel ex aquis, quæ

ab alto super cœlum feruntur, ut dicunt Prophetæ. Sin autem fidem non habes Prophetis, signa aperta et manifesta præbemus, quæ maxime ostendunt eos fuisse a Deo inspiratos, et nihil nobis disseruisse, quod ex se afferrent, sed divina illa gratia et supercœlesti afflatos. Quæcumque enim ab eis dicta sunt, finem sunt assecuta, et omnia ad rerum veritatem devenerunt, seu vetera, seu nova velis accipere. Nam et quæ de Judæis a Prophetis dicta sunt, omnia finem ceperunt, quorum etiam exitus fuit omnibus manifestus, et quæ de Christo in Novo, quæ maxime ostendunt divinam esse utramque Scripturam. Si autem sunt divina, quæ de Deo in ea dicta sunt, ea vera sunt omnia. Ne dubita igitur de Dei providentia, sed ejus curam, quam gerit, admirare, quod cum sint boni et mali, orbem terrarum et solem omnibus permittit, et omnibus dat pluvias. Quod si sinit aliquos degere in mendicitate et inopia, id facit ut animam illorum corrigat, sapientiæ studiosiorem animam efficiens. Scitis enim, scitis aperte, divitias quidem iis, qui non attendunt, esse vitiorum ministras; paupertatem autem, matrem philosophiæ; eaque res ipsæ indicant quotidie. Quot pauperes sunt divitibus prudentiores, sapientiæ amantiores, et corpore saniores, cum paupertas eis et carnem et animam corrigat? « In pace » in idipsum dormiam et requiescam. Quoniam tu, Domine, » singulariter in spe constituisti me [1]. » Ecce aliam non parvam speciem providentiæ, quod pace fruantur, qui sunt Deo addicti. « Pax est enim diligentibus legem tuam, et » non est ipsis offendiculum [2]. » Nihil enim æque solet pacem parere, atque Dei cognitio, et virtutis possessio, quæ animi perturbationum internum bellum domo procul ejicit, nec permittit ut homo cum seipso seditiones agitet. Sane si hac pace non fruatur, etiamsi sit extrinsecus summa

[1] Psal. IV, 9, 10. — [2] Id. CXVIII, 165.

pax, etiamsi nullus eum hostis invadat, est omnium, qui in terra impugnantur, miserrimus.

XII. Neque enim Scythæ, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Indi, nec Mauri, nec quæcumque sunt feræ gentes, tam atrox bellum gerere solent, quam nefaria cogitatio, quæ versatur in penetralibus animi, et intemperans libido, amor pecuniæ, potentiæ vehemens desiderium, atque erga res humanas affectio. Et merito. Illud enim est bellum externum, hoc vero est internum prælium. Quod autem quæ intus nascuntur, sint iis quæ extrinsecus invadunt, graviora, et interitum magis afferre soleant, hoc licet videre in omnibus. Etenim et ligni naturam vermis, qui natus est intus, magis corumpit; vires et sanitatem corporis, morbi qui intus procreantur, plus lædunt, quam qui extrinsecus adveniunt, et civitates non tam externi hostes, quam civiles pessumdant: ita etiam animæ non tam externæ quæ in eam invadunt machinationes, quam quæ intus oriuntur ægritudines, perniciem afferunt. Sed si quis timorem Dei habens, hoc bellum perfecte sedaverit, et perturbationes animi composuerit, et varias illas improbarum cogitationum belluas suffocans, non permiserit ut in antris delitescant, is purissima et altissima pace fruetur. Hanc pacem Christus veniens largitus est. Hanc etiam Paulus precatus est fidelibus, dicens in singulis Epistolis: « Gratia vobis et pax a » Deo Patre nostro [1]. » Qui hanc enim habet pacem, non solum barbarum et hostem, sed ne ipsum quidem diabolum extimescit; sed universam ridet dæmonum phalangem, et est omnibus hominibus alacrior, ut qui non paupertate prematur, non morbo et adversa valetudine gravetur, non aliquo eorum, quæ humanitus inopinato accidunt, perturbetur, eo quod valentem et sanam habeat animam, quæ hæc potest præclare et facillime administrare ac temperare.

[1] Ephes. I, 2.

Et ut sciatis hoc esse verum, sit aliquis invidus, et nemo cum eo bellum gerat, quid juvat? Ipse enim cum seipso bellum gerit, quovis ense penetrabiliores in se cogitationes acuens, in omnibus, quæ videntur, offendens, et in singulis, qui occurrunt, hominibus seipsum saucians, in nullum benevolo et grato animo præditus, sed omnes illos tanquam hostes intuens. Quæ est ergo illi pacis externæ utilitas, quando ille furens et rabie percitus, et communis naturæ hostis circumcursat, tantum internum bellum gestans, et mille telis ac sagittis confodi, atque adeo potius millies mortem pati optans, quam videre quempiam ex iis, qui sunt ejusdem generis, in bona esse existimatione, aut felicius agere? Teneatur rursus alius pecuniæ cupiditate, innumera bella, pugnas, et seditiones in sua conflat anima: et tumultu ac perturbatione exagitatus, ne potest quidem paululum respirare. At non is, qui est liber ab ejusmodi perturbationibus, hoc modo affectus est: sed in tranquillo portu sedet, se studii sapientiæ voluptatibus explens, et nullam ejusmodi molestiam sustinens. Quocirca hac quoque providentia fruens Propheta dicebat: « In pace in idipsum » dormiam et requiescam, » innuens ei, qui hanc non habet pacem, ne communem quidem omnium portum esse apertum, sed illum quoque obstructum esse, nempe quietis et noctis. Hujusmodi enim perturbationes etiam eam, quæ a natura datur, securitatem profligant, alia graviori tyrannide somni tyrannidem omnino deturbantes. Invidi enim, avari, et raptores hoc bellum undique circumferentes, et intus positos inimicos habentes, quocumque recesserint, pugnam non possunt effugere. Sed etsi domi maneant, etsi in lecto jaceant, telorum nubes, et tumultus undis violentiores, cædes, clamores, querelas et ejulationes, et alia multo iis, quæ inter hostes accidunt, graviora sustinent. At non sic Justus: sed et vigilans delectatione fruitur, et nocturno

tempore cum magna voluptate somnum capit. Quid est autem, « In idipsum ? » In me ipsum, inquit, totus conversus, non in curas innumerabiles divisus, non quæ sunt hujus vel illius cogitans, nec in orbem terrarum sollicitudines dispertiens ; sed quæ mea sunt cogitans, et quæ mihi utilia, et quæ sunt homini maxime convenientia : « Quia » tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. » Quod autem dicit, est ejusmodi. Propter spem futurorum, expectationem quæ est in te, omnes animi mei perturbationes compressi. Sicut etiam dicit Paulus : « Quod est enim in » præsentia admodum leve afflictionis, insigniter in sublimi» tate æternum pondus gloriæ nobis operatur, non conside» rantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur[1]. » Nulla enim res est adeo difficilis, quæ non fiat facillima spe futuræ a Deo gloriæ : propterea dicit : « In spe constituisti » me. » Et illud, « Singulariter, » Non est parva doctrinæ virtus.

XIII. Quid est autem, « Singulariter ? » seorsum ab improbis. Hanc enim pacem, inquit, apud te præclare habui, et separatim habito, fugiens homines improbos ac corruptos. Et jure profecto. Quemadmodum enim corpora sæpe a corrupti aëris lue infecta pereunt : ita etiam anima sæpe damnum accepit ex malorum congressione : et sicut sanus oculus, quando laborantem aspexerit, afficitur ; et qui est scabie refertus iis etiam, qui sani sunt, eam impertit : ita etiam sæpe contingit in consuetudine improborum hominum. Et ideo etiam suasit Christus non solum eos, qui sunt tales, fugere, sed etiam excindere, sic dicens : « Si oculus » tuus dexter te scandalizat, erue eum, et ejice a te[2], » non dicens de oculo ; quid enim mali fecerit oculus, si sit sanus animus ? sed de amicis necessariis, et qui sunt nobis loco horum membrorum, et nos lædunt, hæc constituit,

[1] 2 Cor. IV, 17, 18. — [2] Matth. V, 29.

jubens eorum etiam amicitiam contemnere, ut nostra salus efficiatur tutior. Quamobrem ipse etiam rursus in sequentibus dicit : « Non sedi cum consilio vanitatis, et cum » inique agentibus non ingrediar[1]. » Quinetiam Jeremias eum dicit beatum, qui sedet separatim, et tollit jugum ab adolescentia[2]. Jam vero etiam proverbia multa de ea re verba faciunt, dicentia et suadentia omnibus, non solum declinare, sed etiam resilire ab iis, qui mala consulunt, et non cum illis versari. Si enim quæ sunt naturalia sæpe mutant naturam ex mala consuetudine, quanto magis quæ sunt nostræ voluntatis? Color enim et sanitas inest nobis natura : sed ea nonnunquam corrumpuntur ex alio habitu contrario; et rursus appetitus ciborum, et eum sæpe perdimus vitio ægritudinum : multa etiam alia ejusmodi accidere videmus. Quod si ea, quæ sunt naturalia, mutantur, multo magis ea quæ sunt voluntatis, facilius mutantur ad utrumlibet. Ne parum damni afferre existimemus improborum consuetudinem : sed ante omnia eos, qui tales sunt vitemus, etiamsi sint uxores, etiamsi amici, etiamsi quilibet. Nam hoc etiam magnos illos perdidit, Salomonem, inquam, et Sampsonem. Quinetiam totum genus judaïcum sic periit. Neque enim feræ ita lædunt, ut hominum improbitas. Illæ enim venenum aperte præ se ferunt : hi autem sensim et absque ullo strepitu labem quotidie immittunt, de virtutis robore quotidie paulatim detrahentes. Quocirca etiam impudicum aspectum Deus amolitur, dicens : « Qui respexerit mulierem ad con» cupiscendum, jam mœchatus est eam in corde suo[3] : » eo quod sit facile ac proclive exitium. Tu autem si in civitate aliqua sis habitaturus, de aëre curiose inquiris, an sit salubris, an temperatus, an siccus : de anima autem rationem initurus, non es sollicitus de eorum consuetudine, qui cum ea sunt congressuri : sed temere et inconsiderate eam om-

[1] Psal, xxv, 4. — [2] Thren, III, 27. — [3] Matth. v, 28.

nibus permittis? Quam, quæso, veniam assequeris, qui eam sic negligis? Undenam existimas eos qui deserta incolunt, admirabiles et claros evadere? nonne quod strepitus et fora fugiant, nonne quod longe a fumo negotiorum, quæ sunt in medio, se collocarint. Eos ipse quoque imitare, in media civitate solitudinem persequens. Quomodo autem hoc erit? Si fugias improbos, et si bonos sequaris. Ita enim majorem percipies securitatem, quam qui in desertis habitant, non solum in iis fugiendis qui lædunt, sed etiam in communicando cum iis qui prosunt. Si enim malos quidem fugias, bonos autem sequaris, utrinque et virtus augescet, et decrescet vitium. Ut hoc ergo fiat, hæc faciamus, parentes Psalmographo, qui dicit : « Quoniam tu, » Domine, singulariter in spe constituisti me. » Hic vero finem dicendi faciam, cum abunde, opinor, propositas quæstiones solverimus in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM V.

In finem pro ea, quæ hæreditatem accipit. Psalmus David [1].

I. Videamus primum [2] quæ sit hæreditas, et si ea ad nos quoque pertinet : deinde tempus quo datur. Est enim absurdum si deferatur quidem nobis ex testamento hæreditas, tanquam quæ ad nos pertineat, de ea sollicitos, curiose in-

[1] Psal. v, 1. — [2] Vide G. Guillon, tom. xv, p. 305-307.

dagare, scripta inquirere, pecuniam solvere, ad tabulas accedere, et quæ in iis scripta sunt excribere, omnemque adhibere diligentiam : hic autem productis in medium spiritualibus testamentis, et omnibus libris apertis, esse socordem ac negligentem, idque cum non sit sensibilis hæreditas. Accedamus ergo, aperiamus tabulas et iis, quæ scripta sunt, incumbamus, videamusque quibusnam de causis hæc nobis relicta sit hæreditas, et quæ sit natura hæreditatis. Non enim reliquit nobis hæreditatem pure et absolute, sed sub quadam conditione. Quænam autem ea est? « Qui me diligit, inquit, præcepta mea servabit [1]. » Et rursus, « Qui non tollit crucem suam, et sequitur me [2] » et plura alia, quæ in Testamento scripta sunt. Discamus etiam tempus quo eam sumus accepturi. Non est enim præsens, sed futura, vel potius et præsens et futura. « Quærite enim regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis [3] : » tunc autem perfecta et integra dabitur hæreditas. Quoniam enim præsens vita est incerta et instabilis, et sumus adhuc imperfectiores : quod externi faciunt legislatores, ut iis qui ad plenam ac perfectam ætatem pervenerint, paterna bona tradant, hoc etiam facit Deus. Postquam in virum perfectum, mensuram ætatis occurrerimus, et ad vitam ab omni interitu alienam transierimus, tunc illam nobis tradit hæreditatem. Interea autem testatus est, et scripturas nobis reliquit, ac dixit quænam facientes assequemur hæreditatem, ut ab ea non excidamus, neque exhæredes efficiamur. Quod si perturbentur aliqui, quod nondum simus perfecti, et suspecta eis sint quæ dicta sunt, audiant Paulum dicentem : « Quando eram parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli [4], » loquendo de præsenti et de futuro sæ-

[1] Joan. XIV, 2. — [2] Matth. X, 38. — [3] Luc. XII, 31. — [4] I Cor. XIII, 11.

culo. Et rursus : « Donec occurrerimus omnes in virum » perfectum, in mensuram ætatis[1]. » In vita enim præsenti, inquit, veluti apud nutricem quamdam creatura hac alimur. Quando autem in domum Domini deducemur, exuentes vestes corruptionis, et assumentes incorruptibilitatem, ad aliam vitæ conditionem tunc traducemur. Hoc testamentum multos etiam exhæredes futuros minatum est, si conditionibus in eo scriptis indigni fuerint. Sed videamus deinceps quænam sit hæreditas. « Quæ nec oculus vi- » dit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt[2]. » Quomodo ergo in præsenti vita eorum sumus usum percepturi, quorum vel cognitio nostram cogitationem superat ? Ideo ea illic nobis sunt reposita. Vide autem multam curam ejus ac providentiam. Labores quidem vitæ præsenti attribuit, ut ejus brevitate una etiam solveretur molestia : bona autem in futurum sæculum reservavit, ut remunerationes extenderentur cum æternitate, quæ est expers senii. Illam sortem vocat etiam regnum. Etsi enim orationem superant, quantum tamen nobis licet audire, ænigmatice futura significavit, nunc quidem, ut jam dixi, regnum vocans, nunc autem nuptias, nunc imperium, ex splendidis quæ sunt apud nos nominibus, ad illa cogitanda nobis viam aperiens, æternam gloriam, ab interitu alienam beatitudinem, cum Christo vitam agendam, cui nihil potest conferri. Quænam sunt autem conditiones Ecclesiæ, vel potius hæreditatis ? Quæ nihil habent difficultatis. « Quæ vultis, inquit, ut faciant vobis homines, ea vos » etiam ipsis facite[3]. » Vides quomodo nihil alienum attulerit, sed ea quæ natura prius constituerat ? Quæ vis, inquit, ut propinqui tui in te faciant, ea ipse quoque fac. Vis laudari ? lauda. Non vis aliquid tibi furto surripi ? ne furare. Vis honorari ? honora. Vis misericordiam assequi ?

[1] Ephes. IV, 13. — [2] 1 Cor, II, 9. — [3] Matth. VII, 12.

miserere. Vis amari? ama. Vis non male audire? nec tu male dixeris. Vide autem quam accurate locutus est. Non dixit : « Quæcumque non vultis ut faciant, nec vos facite, » sed, « Quæ vultis. » Quoniam duæ sunt viæ quæ ducunt ad virtutem, una quidem, liberatio a vitio : alia vero, virtutis actio : hanc proponit, per hanc illam etiam declarans ; et illam quidem obscure significavit, cum dixit : « Quod odisti, » alii ne feceris[1] : » hanc vero manifeste declaravit dicens : « Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos ipsis » facite. »

II. Est etiam alia conditio. Quænam ea est? Diligere proximum, sicut seipsum. Quid esse possit hoc facilius? Odisse enim grave est, et turbas ac tumultus excitans : amare autem, facile est et expeditum. Si enim dixisset : « Vos cum homines sitis, diligite bestias, » præceptum fuisset difficile. Si autem qui homines sunt, homines amare jussit, ubi substantiæ similitudo, cognatio, et ipsius naturæ admonitio plurimum momenti afferunt ad diligendum, quidnam habeat difficultatis? Quod fit etiam in leonibus et lupis. Nam apud illos etiam naturæ cognatio conciliat amicitiam. Quamnam ergo poterimus afferre excusationem, qui leones quidem mansuefacimus, et in iisdem nobiscum ædibus collocamus : quod est autem ejusdem nobiscum generis non attrahimus? Non videtis multos esse qui propter hæreditatem senes captant et circumcursant, ac senectutis omnia mala tolerant, cum sint juvenes, vegetoque ac luxurianti corpore, podagram nempe et alios senectutis morbos, mucum, ac screatum, quod illis perpetuo assideant? Atqui illic sunt pecuniæ, et spes incerta, hic autem cœlum, et ante cœlum Dei gratia. Quæ est illa quæ hæreditatem accipit? Inscriptio enim dicit : « Pro ea, » quæ hæreditatem accipit[2]. » Ecclesia, et ejus plenitudo ;

[1] Tob. IV, 16. — [2] Psal. V, 1.

de qua dicit Paulus : « Despondi vos uni viro, virginem » castam exhibere Christo [1]. » Et Joannes : « Qui habet » sponsam, sponsus est [2]. » Sponsus quidem post primos dies remittit amoris vehementiam : sponsus autem noster nos amat perpetuo, et auget amorem. Quod innuens Joannes vocat sponsum, quando maxime vigent amores. Non solum autem ideo sponsam vocavit : sed etiam quod velit omnes unum esse corpus et unam animam, ratione virtutis et amoris, et quod quemadmodum sponsa omnia facit ut viro placeat : ita nos etiam tales esse oportet per totam vitam. Qualis sponsa quæ in illo die sedet in cubili, id unum tantummodo cogitans, quomodo viro placeat : ita etiam nos in hac vita sedentes, unum solum spectemus, ut sponso placeamus, et sponsæ modestiam ac decorem conservemus. Hujus sponsæ David quoque meminit, dicens : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, » circumdata varietate in fimbriis aureis [3]. » Vis videre ejus calceos ? Audi Paulum paranymphum, qui dicit : « Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis [4]. » Vis etiam videre ejus zonam, et quomodo composita est ex veritate ? Ille ipse te docebit : « Accincti lumbos vestros in » veritate [5]. » Vis etiam videre ejus pulchritudinem ? Id ab eodem quoque disces: « Non habens maculam vel rugam [6]. » Audi etiam quid de ea dicat Ecclesiastes : « Tota pulchra es, » propinqua mea, et macula non est in te [7]. » Vis etiam videre pedes ? « Quam speciosi pedes evangelizantium pa» cem, evangelizantium bona [8]. » Et quod eximium est, et admiratione dignissimum, cum eam sic exornasset, non venit gloriam suam ostensurus, ne insigni sua pulchritudine eam obstupefaceret, et amentem redderet ; sed venit eodem

[1] 2 Cor. XI, 2. — [2] Joan. III, 29. — [3] Psal. XLIV, 10. — [4] Ephes. II, 15. — [5] Ibid. 14. — [6] Id. V, 27. — [7] Cant. IV, 7. — [8] Rom. X, 15.

indutus indumento quo sponsa : particeps enim est æque ac ipsa carnis et sanguinis, nec ipse eam sursum vocat, sed ad eam accedit, servans hic quoque sponsi legem, quæ sponsum ad sponsam adducit. Quod etiam dixit Moses : « Pro eo relinquet homo patrem et matrem suam, et ad» hærebit uxori suæ [1]. » Et Paulus : « Sacramentum hoc » magnum est. Ego autem dico in Christo et in Ecclesia [2]. » Cum ergo venisset in ejus habitaculum, et eam invenisset sordidam, squallidam, nudam, sanguine inquinatam, lavit, unxit, aluit, veste induit, id quod in nullo alio potest inveniri. Cum ipse ipsi fuisset indumentum, eam sublatam sursum sic ducit. Et parata est hæreditas. Quid ergo de ipsa dicit Propheta? Multa : est enim ejus patronus, et multa eorum, quæ ei sunt eventura, prædixit et proclamavit, quemadmodum de sponso, de sponsalibus et deductione ad sponsum, de bonis quæ sunt ei eventura. Propterea hic etiam pro ipsa loquitur, et incipiens, sicut isti patroni et oratores in judiciis, dicit quemnam sua oratione defendat, nempe se verba facere « Pro ea, quæ hæreditatem ac» cipit. » Quid autem petat hæres illa, audiamus. « Verba » mea auribus percipe, Domine [3]. » Sponsum vocat dominum, hoc est enim sponsæ frugi officium. Si namque hoc fit in iis, qui sunt ejusdem substantiæ, et uxor maritum vocat dominum ; multo magis in Christo et in Ecclesia, ubi est etiam natura dominus. Ita ergo eum vocat dominum, non tantum ut sponsum, sed etiam ut vere dominum, et eum ad preces audiendas attrahit. Quoniam enim est ei proposita hæreditas, hæc autem hæreditas effectum sortitur, si quæ sibi sunt præcepta recte fecerit, orat et obsecrat ut ei opem ferat, ut quæ sunt proposita perficiat, et non excidat ab hæreditate. Dicit itaque : « Verba mea » auribus percipe, Domine, » et hoc dicit cum fiducia, quo-

[1] Gen. II, 24. — [2] Ephes. V, 32. — [3] Psal. V, 2.

niam ea petit quæ ipse etiam dare cupit. Quemadmodum si quis ea petat, quæ eo, qui sit daturus, indigna sunt, non potest eam petere gratiam. Quando oratur adversus inimicos, quando adversus eos, qui molestia aliqua affecerunt, ea non sunt verba hominis, sed diaboli. Si jurare enim est a diabolo, « Quod enim est his amplius, a malo est [1], » clarum est quod etiam precari adversus inimicos. Si ergo dicas : « Verba mea auribus percipe, » dic ea verba, quæ sunt hominis mansueti ac humani, et qui nihil habet diabolicum.

III. « Intellige clamorem meum [2]. » Clamorem hic dicit, non vocis intentionem, sed mentis affectionem. Nam Mosi etiam tacenti dixit : « Quid clamas ad me [3]? » Non dixit : « Quid oras ad me, » sed, « Quid clamas ad me? » quoniam cum vehementi affectu ad eum accesserat. Ut ergo scires hic quoque non dici clamorem, sed mentis affectionem, et intensum studium, non dixit : « Auribus percipe » clamorem meum : » sed quid? « Intellige, » hoc est, « Disce. » Etsi enim humanis verbis usus est, in ipsis tamen verbis humanis quod recte repræsentatur significat. « Intende » voci supplicationis meæ [4]. » Dicit rursus vocem internam. Ita etiam clamabat Anna. Et non dixit simpliciter et absolute : « Intende voci orationis meæ, » sed, « Supplicationis » meæ : » eum enim qui orat, oportet et habitum et mentem supplicis induere. Qui enim supplex est, non adhibet verba accusatoris. Qui autem inimico male precatur, est accusator potius, quam supplex. Vidisti quomodo orationem attulit, quando eam fecit dignam quæ audiretur? ita etiam nos quando oramus, et volumus exaudiri, eam primum ita comparemus, ut sit oratio, et non accusatio, et latis ab eo legibus convenientem eam introducamus. « Rex

[1] Matth. v, 37. — [2] Psal. v, 2. — [3] Exod. xiv, 15. — [4] Psal. v, 3.

» meus et Deus meus [1]. » Quod frequenter dicit Propheta, vel potius quod erat Abrahæ eximium attributum, ut dicit Paulus : « Qua de causa non erubescit Deus, Deus eorum » vocari [2] ; » hoc ipsa sibi assumpsit, desiderio impulsa præclare usurpavit. Non enim dixit : « Rex » absolute, sed « Rex » meus, et Deus meus, » amorem suum indicans. Deinde affert causas, propter quas vult eam exaudiri. Quænam autem sunt eæ? « Quoniam ad te orabo Domine [3]. » Quis, inquies, Deum non orat? Multi videntur quidem Deum orare; sed id faciunt, ut se ostentent hominibus. At non hæc; sed ad Deum ipsum ferebatur, humanis rebus omnibus dimissis. « Mane exaudies vocem meam [4]. » Vides vehemens studium, et contritum animum? » A principio diei, inquit, hoc ago. » Audiant qui post innumera opera tandem veniunt ad orationem. At non ipsa ; sed ab initio diei dabat Deo primitias. « Oportet enim, inquit, ad gratias tibi agendas solem prævenire, et ante ortum lucis te alloqui [5]. Tu autem non patiaris ut is, qui te inferior sit, imperatorem ante te adoret : nunc autem, sole adorante, ipse dormis, et cedis primo loco creaturæ, nec omnem creaturam prævenis, quæ propter te facta est : nec ei agis gratias, sed cum surgis, manus et faciem lavas, animam autem immundam negligis. Nescis sicut corpus aqua, ita oratione mundari animam? Lava ergo ante corpus animam : multæ illi insident vitiorum maculæ, eas expellamus per orationem. » Si enim os nostrum ita munierimus, diurnæ actionis pulchrum jecerimus fundamentum. « Mane astabo tibi, et » videbo [6]. » Astabo tibi, non loco, inquit, sed factis. Qui enim talis est, is prope Deum esse potest. Ut enim prope simus, vel procul, ex eo evenit; Deus enim est ubique. « Astabo tibi, et videbo, quoniam non Deus volens ini-

[1] Psal. v, 3. — [2] Hebr. xi, 16. — [3] Psal. v, 4. — [4] Ibid. — [5] Sap. xvi, 28. — [6] Psal. v, 5.

» quitatem tu es [1]. » Alius interpres dicit : « Et considerabo » quod non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit » juxta te malignus [2]. » Simulacra hic innuit, quod his delectarentur, ut et omni iniquitate, rebusque improbis. « Neque habitabit juxta te malignus. » Non erit tibi, inquit, amicus, non erit tibi vicinus. « Neque permanebunt in» justi ante oculos tuos [3]. » Ostendit hic Deum odisse malos, docens eos, qui illi propinqui esse volent, ut seipsos tales reddant, quod non alia ratione prope eum esse liceat. Si enim viro bono non possit esse propinquus, qui ab eo discrepet moribus; ei multo magis. Quod enim improbi non possint esse probis propinqui, audi quid dicant de Justo : « Gravis est nobis vel si tantum videatur [4]. » Ita Joannes vel agens in carcere, cum ne videretur quidem, molestus erat Herodiadi [5], licet tantum ab eo mulier abesset : post mortem autem, etiam illius, qui tunc erat, tyranni vexabat conscientiam. Nemo ergo eorum, qui in virtute vivunt, se grave aliquid pati existimet, etiamsi improbi ei insidientur. Qui enim male faciunt, ii patiuntur. « Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes » qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum et dolosum » abominabitur Dominus [6]. » Hæc dicuntur non ut solum audiamus, sed etiam ut doceamur hæc assidue audientes, et sponsi moribus congruere, et ei esse propinqui. Si enim hæc non fiant, superno auxilio destituimur, quo nihil potest esse deterius.

IV. « Odisti omnes qui operantur iniquitatem. » Sive servus, inquit, fuerit, sive liber, sive rex, sive quicumque fuerit ; non enim ex dignitate, sed ex virtute solet Deus amicos eligere. Sed quoniam nonnulli crassiores odium nihil esse existimant, audi quomodo etiam supplicii ti-

[1] Psal. v, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. — [4] Sap. ii, 15. — [5] Matth. xiv, 8. — [6] Psal. v, 7.

morem induxerit: « Perdes omnes qui loquuntur mendacium, » ad id, quod est in peccatoribus crassius, orationem transferens. Non enim usque ad odium subsistit supplicium, etsi hoc quoque sit punitio ineffabilis, sed etiam perdet omnes qui loquuntur mendacium. Quanquam prius quoque grave est, et gehenna deterius odio haberi a Deo; sed ad eos quidem, qui possunt intelligere, illud posuit: ad crassiores vero hoc quoque adjecit. Ne ergo perturberis, o homo, neque obstrepas, quando videris aliquos mentientes, rapientes, in bona aliorum invadentes, qui tamen nihil mali patiuntur: hoc enim erit omnino. Talis est quippe Dei natura, aversatur improbitatem, eam semper odit et abhorret. Loquentes autem mendacium hic dicit eos qui male vivunt, eos qui res fallaces persequuntur, eos qui libidini, gulæ, et avaritiæ sunt dediti. Hæc enim omnia solet appellare mendacia. «Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus. » Hominem hic dicit qui cæde delectatur, qui insidiatur, qui est fraudulentus et versipellis, qui aliud habet in ore, aliud in pectore, qui mansuetudinis quidem ac comitatis personam induit, sed se factis lupum ostendit, quo nihil possit esse deterius. Apertus enim inimicus potest facile caveri: qui autem malitiam quidem celat, et utitur malitia, cum non possit facile deprehendi, plurima mala facit. Quocirca Christus etiam, quando illi accesserint, sobrios et attentos nos esse jubet. « Veniunt enim ad vos, inquit, in vestimentis » ovium: intus autem sunt lupi rapaces [1]. Ego autem in » multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam[2]. » Quoniam enim ex ejusmodi hominibus collecta erat Ecclesia, Gentilibus, magis, homicidis, præstigiatoribus, mendacibus, deceptoribus: dixerat autem: « Odisti et aversaris »: ostendens se non ex justitia et recte factis, sed ex

[1] Matth, VII, 15. — [2] Psal. V, 8.

illius clementia ab illis liberatam in penetralia introductam esse, subjunxit : « Ego autem in multitudine miseri- » cordiæ tuæ, introibo in domum tuam. » Ne quis enim dicat : « Quomodo ergo tu, quæ hæc et illa fecisti, servata es ? » dixit modum salutis : « Propter magnam, inquit, clementiam, propter ineffabilem bonitatem servata sum. » Sed sunt nonnulli, qui nec misericordiam quidem admittunt, immedicabili morbo affecti, cujusmodi sunt Judæi : gratia enim et misericordia, etsi sit gratia et misericordia, volentes tamen et gratiam habentes servat, non eos qui effrenata audacia repugnant, et donum nolunt suscipere, quales fuerunt Judæi, de quibus etiam dicit Paulus, quod « Ignorantes Dei justitiam, et propriam justitiam quæren- » tes statuere, justitiæ Dei non fuerint subjecti [1]. » Deinde quoniam de Deo dixit, de seipsa quoque loquitur : « Ado- » rabo ad templum sanctum tuum in timore tuo [2]. » Ubi enim gratiam accepero, tunc, inquit, mea offeram, hoc tibi sacrificium offeram. « Adorabo ad templum sanctum » tuum in timore tuo. » Non sicut, inquit, multi qui orant, sese scalpentes, hiantes, torpescentes, sed cum timore, inquit, et tremore. Qui enim sic orat, omne vitium deponit, ad omnem virtutem deducitur, Deum sibi reddit propitium. « Domine, deduc me in justitia tua propter inimicos » meos [3]; » Dixit laudes Dei, dixit in malos odium, benignitatem, clementiam, sollicitudinem ; dixit suam salutem ; dixit quomodo servata sit ; dixit postquam servata fuit quænam attulerit ; vitia aversata est, ad virtutem deduxit : iis etiam, qui male vivunt, bonam spem dedit, si voluerint converti, ut qui possint misericordiam consequi ; convertit sermonem ad petitionem, quæ deinceps dicit : « Domine, » deduc me in justitia tua : » per hæc docens auditorem prius hymnos Deo offerre, et pro beneficiis acceptis gratias

[1] Rom. x, 3. — [2] Psal. v, 8. — [3] Ibid. 9.

agere, et tunc quæ vult petere, et pro iis, quæ acceperit, rursus agere gratias. Sed videamus quænam ea sunt quæ petit, num aliquid eorum quæ ad hanc vitam pertinent? num quid temporale ac momentaneum? num quid eorum quæ præterfluunt? Num de divitiis loquitur? num de gloria? num de potentia? num de ulciscendis inimicis? Nihil horum. Sed quid? « Domine, deduc me in justitia tua » propter inimicos meos. » Vides quomodo nihil petit fluxum et caducum, et quomodo supernum rogat auxilium? Qui enim ea via ingrediuntur, eo maxime auxilio indigent. Justitiam autem hic dicit universam virtutem. Et recte dixit: « In tua justitia. » Est enim etiam hominum justitia, quæ ex externis legibus proficiscitur, sed vilis, et quæ nihil habet perfectum et absolutum, et constat ex humanis cogitationibus. Ego autem tuam peto justitiam, quæ a te delata est, quæ ducit in cœlum; et auxilium, ut hanc justitiam mihi conciliem.

V. Recte autem dixit illud: « Deduc me. » Præsens enim vita via est, quæ ut a manu superna deducatur opus habet. Si enim orbem ingressuri opus habemus aliquo, qui viam nobis indicet, multo magis in cœlum peregrinaturi opus habemus superno auxilio, ut indicet, confirmet et deducat. Multæ enim sunt semitæ quæ divertunt. Propterea dexteram Dei teneamus. « Propter inimicos meos: » multi, inquit, conspirarunt inimici, volentes gressus meos divertere, et in errorem abducere, in aliamque viam ducere. Quia ergo tales sunt insidiæ, tales invasiones, ipse me deduc. Tuo enim auxilio egeo. Nam ut in via quidem deducamur, ejus est: ut autem digni simus ut illa manu teneamur, nostræ sit diligentiæ. Si fueris enim immundus, non te tenet illa manus: si fueris avarus, si aliquam aliam habens maculam. « Dirige in conspectu tuo viam meam [1]. » Hoc

[1] Psal. v, 9.

est, fac mihi eam claram, apertam, notam : fac ut ea sit apud me certa et recta. Alius autem interpres dixit : « Com» plana ante me viam tuam, » hoc est, redde planam ac facilem. « Quoniam non est in ore eorum veritas, cor eo» rum vanum est[1].» Mihi videtur hæc dicere et de iis, qui in errore versantur, et os et mentem accusans, ut omni bono destitutam; et de iis qui vivunt in scelere. « Sepulcrum » patens est guttur eorum[2]. » Vel hominum cæde delectari, vel mortua et male olentia dogmata proferre hic dicit. Non aberraverit quispiam, si dicat etiam eorum, qui obscœna verba loquuntur, ora patens sepulcrum appellasse. Ille enim fœtor est sensibili multo gravior, qui quidem ex animæ putredine oritur : sunt etiam avarorum ora talia, quando nihil aliud proferunt quam cædes et rapinas. Ne sit ergo os tuum sepulcrum, sed thesaurus. Thesauri enim multum a sepulcris differunt, quod illa quidem corrumpant quod acceperint, isti vero conservent. Habe ergo tu quoque divitias studii sapientiæ, quæ perpetuo permanent, sed non fœtorem aliquem et putredinem. Et non dixit simpliciter et absolute « Sepulcrum, » sed «Patens,» ut etiam significet majorem esse abominationem. Cum enim oporteret eos hujusmodi verba celare, illi etiam proferunt, ut suum magis morbum ostendant. Et in mortuis quidem corporibus contrarium facientes, terræ tradimus : hi autem in his verbis faciunt contrarium, et quod in imo corde celare oporteret et suffocare, proferentes, et multos offendentes, et omnibus videnda proponentes : sed eos qui tales sunt, quæso, abigamus. Si enim mortua corpora extra urbem sepelimus, multo magis eos qui verba mortua, et qui talia proferunt, et ne tegere aut obumbrare quidem volunt, longe amandare oportet. Hujusmodi enim ora sunt communis civitatis pernicies. « Linguis suis dolose

[1] Psal. v, 10. — [2] Ibid. 11.

» agebant [1]. » Vidisti aliud genus improbitatis. Hi quidem dolum in mente sua celant, blandis verbis utentes : alii autem adeo sunt vafri et astuti, ut in ipsis verbis improbitatem obtegant, fraudesque et insidias construant. « Judica illos » Deus, excidant a cogitationibus suis [2]. » Vide hic etiam quam sit mitis oratio. Non enim dixit : « Puni, » sed « Judica » eos, » et fac ut cessent a vitio; fac ut sint irrita eorum consilia, quod etiam pro ipsis est orare, ut non ultra progrediatur eorum improbitas. « Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, » Domine [3]. » Hoc est, « Non sunt mihi curæ ea quæ mihi facta sunt, sed doleo propter ea quæ tibi fecerunt. » Hoc est enim imprimis pii et sapientis animi, suas quidem nolle ulcisci, sed Dei injurias vehementer persequi. Multi faciunt his contraria, quæ in Deum quidem facta sunt contemnentes, quæ in se autem peccata acerrime vindicantes. At non sic Sancti, sed eorum quidem quæ in Deum fiebant, erant acerrimi vindices : quæ in se autem, negligebant. « Et lætentur omnes qui sperant in te [4]. » Vide lucrum orationis. Et illi meliores evadent, et desistent a vitiis; et alii magna voluptate afficientur, videntes illorum mutationem, et ad id quod est melius conversionem, et alios ea ratione fieri meliores. « In æternum exultabunt, et habi» tabis in eis [5]. » Hoc est enim maxime gaudium perpetuum. Alia enim gaudia nihilo sunt stabiliora quam fluviorum fluenta, quæ simul ac videntur præterfluunt. Quæ est autem ex Deo, lætitia manet, firmisque hæret radicibus, et est sufficiens, perpetua ac stabilis, quæ nullis inopinatis ac inexpectatis casibus interrumpitur, sed per ea quæ prohibent major et sublimior redditur. Nam et Apostoli flagellis cædebantur, et Paulus affligebatur, et exultabat : moriturus erat, et gaudii participes appellabat, dicens : « Sed

[1] Psal. v, 11. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid.

» etsi delibor propter sacrificium et ministerium fidei ves» træ, gaudeo et collætor cum vobis omnibus. Itidem vos » gaudete , et mecum collætamini [1]. » Cum iis, qui ita lætantur, Deus habitat. Quamobrem ipsa (5) quoque dicit: « In æternum exultabunt, et habitabis in eis. » Hoc ipsum Christus etiam significans dicebat, ostendens eam voluptatem minime posse cessare : « Rursus videbo vos, et gau» dium vestrum nemo tollit [2]. » Et rursus Paulus ; « Semper » gaudete , assidue orate [3]. Et gloriabuntur in te qui dili» gunt nomen tuum [4]. His enim solis licet maxime gloriari, his gaudere , his lætari. At qui de iis, quæ ad hanc vitam pertinent, gloriatur, ac sibi placet, is nihil differt ab iis, qui in somno voluptate fruuntur.

VI. Quid enim mihi, dic quæso, ex rebus humanis est ejusmodi, ut de eo quis possit vere ac solide gloriari? Vires corporis? Sed ut eas validas habeamus, non est nostri arbitrii, et ideo non est quod gloriemur, et alioqui flaccescunt et excidunt celeriter, et sæpe etiam lædunt eum, qui est iis præditus, si iis non ut oportet utatur. Hoc etiam dici potest de pulchritudine, de divitiis, de potentia, de voluptate, et de omnibus, quæ ad hanc vitam pertinent. In Deo autem et in ejus amore gloriari, est ornatus omnium maximus, et splendor qui innumerabilia superat diademata, etiamsi sit captivus is qui gloriatur. Hic ornatus, non morbo, non senio, non rerum vicissitudine, non temporum varietate, non ipsa denique morte interrumpitur : sed tunc etiam magis resplendet, « Quoniam tu benedices » Justo [5]. » Quoniam multi ex iis, qui ita affecti sunt, probris ac maledictis ab hominibus appetuntur, ac irridentur, et maxime qui virtutem persequuntur : ne quis ex crassioribus propterea animum abjiciat, vide quomodo ejus men-

[1] Philip. II, 17, 18. — [2] Joan. XVI, 22. — [3] 1 Thes. V, 16, 17. — [4] Psal. V, 12. — [5] Ibid. 13.

tem fulcit et sustentat, dicens : « Quoniam tu benedices » Justo. » Quid enim damni accipit, si homines contemnant, et universus orbis terrarum, quando Dominus Angelorum eum laudat et prædicat ? quemadmodum si ipse non benedicat, etsi omnes laudent, qui terram et mare habitant, ei nihil prodest. Hoc ergo omni ratione curemus, ut ipse nos prædicet, ipse nos coronet. Quod si fiat, sumus omnibus excelsiores, etiamsi in paupertate, etiamsi in morbo, etiamsi in extremis malis simus. Nam etiam beatus Job in sterquilinio sedens, vulnerum sanie exulceratus, innumerabilibus scatens vermium fontibus, et illa indignissima patiens, ut qui a servis conspueretur, eique ab amicis et inimicis, et ab uxore insidiæ tenderentur, et ad inopiam, famem, et immedicabilem ægritudinem illam esset redactus, erat omnium beatissimus; quomodo ? quoniam Deus ei benedicebat, dicens : « Homo a reprehensione alienus, justus, » verus, pius, ab omni re mala abstinens[1]. Domine, ut » scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos[2]. » Rursus desiit in gratiarum actionem, gratiarum actionis hymnos Deo offerens. Quod est autem scutum bonæ voluntatis ? scutum optimum, scutum secundum Dei mentem, arma pulcherrima. Quod autem dicit, tale est : « Nos optimo auxilio muniisti. » Alius autem interpres, qui dicit : « Coronabis ip- » sum, » de Justo dixit, ut doceret : « Coronabis ipsum Justum, » hoc est : « Bona tua voluntas est illi pro armis, iisque præstantissimis : » vel illud : « Optimo auxilio Justum munis, et neque ejus pulchritudo privata est securitate, neque ejus securitas gloria destituitur. » Quid enim fortius, quid rursus formosius eo viro, qui a superna dextra munitur ? Hæc corona etiam ex misericordia contexitur, quemadmodum ipse David dicit alibi : « Qui te coronat in » misericordia et miserationibus[3]. » Hæc etiam ex justitia,

[1] Job. I, 1. — [2] Psal. V, 13. — [3] Id. CII, 4.

quemadmodum dicit Paulus : « De cætero mihi est reposita » justitiæ corona[1]. » Est etiam corona gratiæ, sicut dicit alius : « Corona autem gratiarum defendet te[2]. » Jam vero est etiam corona gloriæ, sicut dicit Esaïas : « Erit corona » spei, ex gloria contexta[3]. » Corona enim habet hæc omnia, benignitatem, justitiam, gratiam, gloriam, decorem. Est enim Dei donum, quod variam producit gratiam. Est etiam incorruptionis corona, quemadmodum dicit Paulus : « Illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos » autem incorruptam[4]. » Hoc est ergo quod hic dicit : « Securitate et gloria nos coronasti. » Talia sunt enim Dei dona valida, et decore plena ; tales sunt coronæ : at in hominibus non ita est , sed qui est quidem in gloria, non est omnino securus ; qui est autem in securitate, non est omnino in gloria, nec hæc facile simul evenerint : quod si etiam evenerint, celeriter auferuntur. Verbi gratia, qui sunt potentes, et summos gerunt magistratus, sunt quidem splendidi et illustres, sed non securi, imo vel eo maxime nomine in lubrico et periculoso loco versantur, propter gloriæ magnitudinem. Qui autem sunt abjecti et viles, sunt quidem securi, eo quod non cognoscantur, sed eo ipso sunt vel maxime inglorii, quod in securitate. In Deo autem non ita est : sed utraque insigniter concurrunt et gloria et securitas. Considerantes itaque bonorum magnitudinem, et ante omnia quam sit bonum Deo esse gratum, quod est et arma, et gloria, et securitas, et bona innumerabilia, ad certamen nobis propositum curramus cum tolerantia, nec unquam animo deficiamus, nec unquam videamur inermes. Hoc enim belli genus non patitur, ut miles videatur sine armis : sed tunc demum dimittitur apparatus, quando fuerit theatrum dissolutum : solvitur autem

[1] 2 Tim. IV, 8. — [2] Prov. IV, 9. — [3] Isaï. XXVIII, 3. — [4] 1 Cor. IX, 25.

theatrum, quando anima solvitur a corpore. Quare quandiu hic sumus, pugnare necesse est et domi sedentes, et in forum euntes, et prandentes, et ægrotos, et sanos. Morbi enim tempore, hujus maxime pugnæ tempus est, quando dolores undique conturbant animam, quando tristitiæ obsident, quando adest diabolus incitans, ut acerbum aliquod verbum dicamus. Tunc maxime nos muniri oportet, tegi lorica, clypeo, galea, et armis cæteris, et perpetuo Deo gratias agere. Hæc sunt gravissima quæ in diabolum torquentur tela, hic est ictus in dæmonem certissimus, tunc sunt coronæ splendidissimæ. Nam etiam beatum Job, (nihil enim vetat quominus ad eum rursus confugiamus;) hoc maxime clarum reddidit, hoc maximis laudibus affecit, hoc coronavit, quod tempore tentationis, morbi et paupertatis immutabili ejusmodi animo apparuerit, et mente immobilis, quibus gratias ageret Deo verba obtulerit, et spirituale illud sacrificium. Erant enim sacrificium verba ejus, quæ dixit : « Dominus dedit, Dominus abstulit : » sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini » benedictum in sæcula [1]. » Quod quidem nos quoque semper faciamus, in tentationibus, in calamitatibus, in insidiis Deum gloria et honore afficientes, et perpetuo benedicentes : quoniam ei gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Job. II, 12.

EXPOSITIO
IN PSALMUM VI.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me [1].

I. Quando furorem et iram de Deo audiveris, nihil humanum suspiceris. Sunt enim verba quibus se ad captum nostrum demittit. Deus enim ab his omnibus liber est. Ita autem loquitur ut in crassiorum cadat intelligentiam. Nam nos quoque, quando loquimur cum barbaris, illorum lingua utimur : et si cum puero loquimur, una cum eo balbutimus; et ut sapientissimi simus, ad humilitatem illius nos demittimus. Et quid mirum si hoc in verbis facimus, quando id etiam in rebus fit a nobis, ut qui et manus mordeamus, et iram simulemus, ut infantem corrigamus? Ita etiam Deus crassiores afficere volens, talibus verbis usus est. Non enim pro sua dignitate loqui studuit, sed pro auditorum utilitate. Nam se non esse iræ obnoxium alicubi ostendens, dicebat : « Numquid me ad » iram provocant, nonne seipsos [2]? » Tu autem quomodo velles ipsum disserere cum Judæis, cum neque irascatur, nec odio habeat malos; odium enim est animi perturbatio : nec humana respiciat; videre enim ex corpore sumptum est : neque audiat; nam hoc quoque est carne. Sed ex hoc malum aliud dogma inductum esset, nempe non regi omnia a Dei providentia : et dum talia de Deo audire recusarent, multi ex iis, qui tunc erant, omnino Deum esse ignorassent : eo autem ignorato, omnia periissent :

[1] Psal. VI, 2. — [2] Jer. VII, 19.

illo contra introducto dogmate, celeriter fieri poterat correctio. Cui enim persuasum est Deum esse, etsi non habeat eam quam par est de Deo sententiam, sed quid de eo crassius suspicetur; tempore quidem certe ei persuadebitur, nihil tale in Deum cadere. Qui autem habet persuasum ejus nullam esse providentiam, nec ullam eum rerum curam gerere, neque si existant curare, quid eum juverit si tractetur de Dei impatibilitate? Illa ipsa de causa, cum prius cum illis disseruisset, postquam eis persuasit ut eum esse opinarentur, paulatim eos rursus expurgat, ad hoc dogma evehens, de eo loquens sublimius, et eum esse ab affectione remotum oratione pertractans. Dicit enim alius Propheta : « Non esuriet, neque laborabit[1] : » et qui eum irasci dixerat, idem rursus ostendens Deum esse impatibilem, subjungit : « Numquid me ipsi ad iram provo» cant, nonne seipsos? » et qui dixerat eum esse in templo, rursus dicit : « Non est homo in te sanctus, et non ingre» diar in civitatem[2], » hoc est, loco non contineor. Quod si non omnes ultus est, at prudentiori certe reliquit cogitandum ex dictis, quod qui a tyrannicis liber est affectionibus, et sine quibus non licet vivere, ab aliis multo magis liber est. Dicit itaque : « Num eris ut homo dormiens[3]? » et ubique tractat ac loquitur de impatibilitate. Quare hic quoque quando furorem audieris, ne putes esse affectionem. Si enim homines, qui philosophiæ student, quoad ejus fieri potest, ab ira alieni permanent; multo magis illa substantia, quæ est ab interitu et corruptione libera, et quæ nec dici, nec comprehendi potest. Non vides etiam medicos dum secant, vel urunt, non ira adductos id facere, sed quod male affectum est corrigere animo sibi proponentes, non irascentes ægrotis, sed eos miserantes, et a morbis liberantes? Quando ergo dicit : « Ne in furore tuo

[1] Isaï. XL, 28. — [2] Osee. XI, 9. — [3] Jer. XIV, 9.

» arguas me : » hoc dicit : « Ne pœnas sumas de meis peccatis, nec mea delicta ulciscaris. « Miserere mei, Domine, » quoniam infirmus sum [1]. » Hac voce omnes egemus, etiamsi innumerabilia recte et ex virtute fecerimus, et vel ad summam pervenerimus justitiam. Quocirca ipse etiam postea rursus dicit : « Non justificabitur in conspectu tuo » omnis vivens [2] : » et illud : « Si iniquitates observaveris, » quis sustinebit [3] ? » et Paulus : « Nihil mihi conscius sum, » sed non in hoc justificatus sum [4]. » Et alius : « Quis glo» riabitur purum habere cor : vel quis asseret se esse mun» dum a sorde [5] ? » Omnes ergo egemus misericordia : sed non omnes digni sumus misericordiam assequi. Nam etsi sit misericordia, dignum tamen requirit, quemadmodum ipse dicebat Mosi : « Miserebor cujus miserebor : et mise» rabor quem miserabor [6]. » Qui ergo fecit aliquid dignum misericordia, dicet : « Miserere mei. » Qui autem ab illius venia se semovit, frustra dicet : « Miserere. » Si enim esset perventura ad omnes misericordia, nemo supplicio afficeretur. Quanquam habet ipsa quoque aliquod judicium, et eum, qui dignus et aptus est ut ea fruatur, requirit.

II. Multi ergo sæpe eadem peccata admiserunt, et non easdem tamen pœnas dederunt, ut qui alias haberent causas, quæ ea præcesserant : et si vultis, in hac nunc immoremur oratione. Peccarunt Judæi omnes, et fuerunt idololatræ, sed non omnes easdem pœnas dedere, sed alii quidem ceciderunt, alii vero veniam sunt assecuti. In peccatis enim non quæritur solum natura ejus quod factum est : sed etiam animus, et tempus, et causa : et post peccatum, si hi quidem perseverarunt, illos vero pœnituit, et si casu, si ex fraude, et si dedita opera. Et multa sunt quæ quæruntur, temporis differentia, et status reipublicæ. Ut

[1] Psal. vi, 3. — [2] Id. cxlii, 2. — [3] Id. cxxix, 3. — [4] 1 Cor. iv, 4. — [5] Prov. xx, 9. — [6] Exod. xxxiii, 19.

exempli gratia : Peccarunt qui erant sub Veteri, peccant etiam qui sunt sub Novo Testamento : sed non dederunt utrique easdem pœnas, imo hi graviores. Et hoc Paulus significans, dicebat : « Qui legem Mosis fecit irritam, sub » duobus vel tribus testibus moritur, quanto putatis dete» riori supplicio dignus habebitur, qui Filium Dei concul» caverit, et sanguinem testamenti communem existimave» rit[1] ? » Quando autem dicit : « Quanto deteriori supplicio » dignus habebitur, » intensum ostendit supplicium. Peccarunt qui legem præcesserunt, et qui erant in lege. Rursus priores illi pœnas leviores luerunt. Hoc autem significans, dicebat : « Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine » lege et peribunt[2]. » Illud, « Sine lege, » significat levius, non gravius. Et, « Quicumque in lege peccarunt, per legem » judicabuntur[3]. » Quare? Quoniam illi quidem habent quæ eos accusat, naturam : hi vero cum natura etiam legem, et quo plus doctrinæ acceperunt, eo majus subibunt supplicium. Rursus etiam ex auctoritate hujus rei licet eventum videre ; idque perspici potest ex sacrificio. Pro universo certe, qui peccarat, populo, tantum offerebatur sacrificium, quantum pro solo sacerdote. Id autem significat, quo major est dignitas, eo gravius esse eorum qui peccant supplicium. Ideo quæ simpliciter quidem fornicata erat, de medio tollebatur : sacerdotis autem filia comburebatur. Possumus etiam aliunde videre et veniam, et gravitatem augeri supplicii, ut cum is qui peccavit, hic pœnas dedit, alius autem se voluptate explevit. Ille enim illic majores; hic vero minores pœnas dabit, si non hic fuerit omnino absolutus. Et id significans Christus, inducit Abraham dicentem diviti : « Recepisti bona tua, hic » vero mala, et nunc hic consolationem accipit, tu vero » cruciaris[4]. » Sed hic quidem sibi integrum reservavit sup-

[1] Hebr. x, 28, 29. — [2] Rom. II, 12. — [3] Ibid. — [4] Luc. XVI, 25.

plicium, et ideo graviter fuit punitus : alii autem non integrum, sed ex parte, et ideo levius puniuntur. Viderit etiam quispiam supplicii differentiam ex magna intelligentia et ex simplicitate, ut quando dicit : « Servus qui novit voluntatem domini sui, et non fecit, vapulabit multis : qui autem non novit, nec fecit, vapulabit paucis[1]. » Multa etiam alia invenerit quispiam quæ differentiam supplicii pariunt, item differentiam misericordiæ et benignitatis. Considera autem id etiam in primo homine. Peccavit Eva, peccavit etiam Adam : unum autem erat peccatum. Ambo enim de fructu comederunt : ambo autem non easdem pœnas dederunt. Occidit Caïn, et occidit Lamech, et hic quidem misericordiam est assecutus, ille vero punitus est. Collegit quispiam ligna sabbato, et nullam veniam est assecutus. David occidit, et adulterium commisit, et salutem est consecutus. In his ergo quærendis immoremur : multo est enim melius hæc inquirere, quam nugis et conventibus, qui fiunt in foris, deditum esse. Non solum enim hæc invenire, sed etiam quærere, magnum est lucrum, etsi non inveniamus. Cogemur enim in his immorari, et universum tempus in his consumere. Cur ergo, (oportet enim ad prius institutam redire orationem) cum omnes Judæi vitulum conflassent, alii quidem puniti sunt, alii vero minime? Quod illi quidem pœnitentia ducti, et ipsam naturam obliti sint, cum pietatis causa propinquos necarunt : illi vero perseverarunt. Itaque fuit quidem peccatum æquale : sed quæ consecuta sunt, non fuere æqualia. Quare autem et in Adam, et in Eva non fuit idem supplicium, etsi fuerit idem peccatum? quia non idem erat a muliere deceptum esse, et a serpente. Itaque Paulus illud appellavit deceptionem, dicens : « Adam non fuit deceptus, mulier autem decepta fuit in transgressione[2]. » Cur autem is, qui ligna

[1] Luc. XII, 47, 48. — [2] I Tim. II, 14.

collegerat, non est assecutus veniam? Quoniam erat maximæ iniquitatis præceptum statim ab initio transgredi, et oportebat aliis magnum timorem immitti. Hoc etiam in Sapphira et Anania accidit[1]. Et nos itaque, quando peccamus, consideremus an simus digni misericordia, si quid fecimus ut misericordiam assequamur, si pœnitentia ducti sumus, si meliores evasimus, si destitimus. Nam pœnitentia salutem assequi, illud est a Dei misericordia servari. Ita ergo hic etiam rogat inde servari, ex lacrymis, ex lamentationibus. « Lavabo enim, inquit, per singulas noctes » lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo[2]. » Id est, ex compunctione. « Conturbata sunt ossa mea, et » anima mea turbata est valde[3]. » Non hoc statim dicit, sed ad naturæ infirmitatem confugit, dicens : « Miserere mei, » Domine, quoniam infirmus sum. » Ita dicit ostendens hoc non solum sufficere : si enim sufficeret, omnes ex eo servati essent, omnes enim sumus homines.

III. Mihi autem, si de eo aliquid exactius dicendum est, fortasse ne hoc quidem videtur dicere, sed significat imbecillitatem, quæ proficiscitur ex tentationibus, ad misericordiam et veniam assequendam, hanc quoque non parvam rationem afferens. Hoc etiam in progressu significavit, dicens : « Inveteravi inter omnes inimicos meos[4]. » Afflictio enim quæ cum gratiarum actione toleratur, solet magnam præbere ansam misericordiæ, et Deum reddere propitium. Hanc ergo mihi hic videtur significare, dicens : « Sana me, » Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, et anima » mea turbata est valde. » Non dixit : « Remitte mihi, » neque « Condona mihi, » sed « Sana. » Rogat enim ut priora deleantur vulnera. Ossa hic dicit universam virtutem : turbationem autem, pœnam, supplicium. « Sana me, Domine, quoniam » conturbata sunt ossa mea, et anima mea turbata est

[1] Act. v. — [2] Psal. vi, 7. — [3] Ibid. 3, 4. — [4] Ibid. 8.

» valde. » Quemadmodum ergo in medicis tria sunt, vel potius quatuor, vel etiam quinque : medicus, ars, ægrotus, morbus, vis medicamentorum, et adest quædam pugna ac conflictus. Si enim cum medico, arte, et medicamentis, accedit etiam voluntas ægroti, morbum vincunt. Si autem cum illis stare in acie desierit ægrotus, ad infirmitatem seipsum reducit : vel etiam seipsum labefactat, si cum illa adversus medicum, medicamenta, et artem in acie steterit. Ita etiam in nobis accidit, imo potius non sic, sed multo admirabilius. Sub medicis enim, sæpe cum morbo, et cum arte, et cum medicamentis stat ægrotus, et tamen nihil prodest, cum et natura imbecilla sit, et ars non successerit, nec exitum invenerit, et vis medicamentorum aliquo casu evanuerit. In Deo autem hoc non est, sed si cum medico steteris, omnino sanari ulcus oportet. Non est enim ars humana, ut effectu careat : sed divina facultas, quæ et naturam, et morbos, et improbitatem, et omne denique vitium superat. Et ideo hic quoque cum ad Deum tanquam ad medicum accessisset, dicebat : « Sana me, Do» mine, quoniam conturbata sunt ossa mea. » Nonnulli autem dicunt eum hic dicere conturbationem illam, quæ fit ex peccato. Quemadmodum enim, quando venti vehementes mari incubuerint, omnia turbant, et quæ est in profundo arena sursum fertur, et qui navigant, in magno versantur periculo : ita etiam in nobis turbatur anima, movetur corpus ; omnia complentur tempestate, et plena est nobis deinceps cymba tumultus ac perturbationis, densæ sunt tenebræ, et pereunt omnia, propriis locis relictis, estque maxima confusio. Hoc maxime et in libidinosis solet cupiditatibus evenire ; hoc etiam in ira, et in calamitatibus. Hæc enim omnia conturbant, et ossa, et animam, et pupillæ invertuntur, et nec oculi quidem rite intuentur : sed quemadmodum, perturbato auriga, equi insolenter ferun-

tur : ita etiam, conturbata ratione, omnia confunduntur, omnia invertuntur, et propriam viam amittunt. Quomodo autem hæc fiat perturbatio, dicere etiam necesse est. Non enim ut in mari ex ventorum impetu, ita etiam in anima ex inopinato casu, sed ex nostra socordia evenit. Nam ut vel fiat, vel non fiat, ipsi in causa sumus. Ut, verbi gratia, exorta cupiditate, nisi tu flammam excitaveris, fornax non accenditur, nisi materiæ dederis alimentum. Non accenditur autem fornax, nisi de speciosis vultibus curiose investigaris, nisi de aliena pulchritudine fueris nimium sollicitus, nisi in theatra iniquitatis ascenderis. Nisi enim carnem deliciis pinguefeceris, nisi vino rationem obrueris, flamma non excitatur, fornax non accenditur, non evadit bellua ferocior, non tanquam a ventis immanibus excinditur cogitationis puritas. Hæc ergo, inquit, ad evitandam peccati flammam sufficiunt ? Non sufficiunt hæc sola, sed oportet etiam alia accedere, orationes assiduas, Sanctorum consuetudinem, jejunium moderatum, victum tenuem, necessaria exercitia, ante alia autem omnia Dei timorem, futurum judicium, supplicia intolerabilia, bonorum promissiones. Per hæc omnia refrenare potes cupiditatem rabie exagitatam, et sedare mare commotum fluctibus. « Sed tu Domine usquequo? Convertere, Domine, eripe » animam meam, salvum me fac propter misericordiam » tuam [1]. » Ponit assidue illud, « Domine, » veluti quamdam rationem adducens gratiæ et condonationis : est enim hæc nostra spes maxima, ejus ineffabilis clementia ac benignitas, et quod suapte natura sit propensus ad condonandum. Illud autem, « Usquequo, » non est graviter ac moleste ferentis, sed dolentis ac mœrentis, et non ferentis molem tentationum.

IV. « Convertere, Domine, eripe animam meam. » Duo

[1] Psal. VI, 5.

hic ponit, et ipsum converti, et eripere animam. Hoc enim a Justis maximo studio contenditur, ut ipse reconcilietur, sit benignus ac propitius, et non aversetur. Hoc enim etiam aliud consequitur, nempe ut servetur anima, non quemadmodum multi homines, et maxime crassiores, unum solum requirunt, ut præsenti fruantur prosperitate. At non illi sic, sed ut salutem animæ consequantur, qua nihil est eis antiquius. « Quoniam non est in morte qui » memor sit tui : in inferno autem quis confitebitur tibi [1] ? » Vide quot affert causas salutis. « Quoniam infirmus sum, » inquit ; quoniam conturbata sunt ossa mea ; quoniam hæc » peto a Domino ; quoniam non est in morte qui memor sit » tui. » Non hoc dicens res nostras esse præsentis vitæ limitibus circumscriptas, absit : novit enim resurrectionem, sed postquam hinc excesserimus, non dari locum pœnitentiæ. Dives enim confitebatur, et pœnitentia ducebatur, sed nihil ei proderat, quoniam tempus præterierat. Virgines etiam oleum accipere voluerunt, sed nemo eis dedit [2]. Hoc ergo rogat hic etiam, ut hic peccata eluat, ut possit terribili tribunali fidenter astare. Deinde docens auditorem cum Dei clementia oportere etiam nostra consequi ; nam et si imbecillitatem prætendamus, si turbationem, si Dei bonitatem, si hoc etiam ipsum quod dicebat, nostra autem his non accedant, nobis nihil prodesse ; vide quidnam subjungit : « Laboravi in gemitu meo, lavabo per » singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum » meum rigabo [3]. » Audiant qui sunt humiles et abjecti, qualem rex et purpura indutus ostenderet pœnitentiam : audiamus, compungamur. Non solum laborabat, sed laborabat gemens ; non tantum lacrymabatur, sed etiam lacrymis lectum lavabat ; non uno aut duobus aut tribus diebus, sed etiam singulis noctibus ; et non solum dicit præteritum,

[1] Psal. VI, 6. — [2] Matth. XXV, 8, 9. — [3] Psal. VI, 7.

sed etiam futurum. Ne putetis enim eum cum hæc semel fecisset, deinceps se quieti tradidisse, et laxamento usum esse : sed hoc assidue fecit per totam vitam, non sicut nos, qui uno die ut plurimum id agentes, imo ne uno quidem, nos ipsos risui, voluptati, et otio tradimus. At non ille; sed in lacrymis perpetuo agebat. Hanc nos etiam imitemur confessionem. Si enim noluerimus hic flere, illic omnino necesse erit flere et ejulare : illic quidem inutiliter, hic autem cum emolumento : illic cum ignominia ac dedecore, hic decore admodum et honeste. Quid enim necesse sit hoc fieri, audi quid dicat Christus : « Illic erit fletus et » stridor dentium [1]. » At non ita qui hic flent : sed magnam consequentur consolationem. « Beati enim qui lugent, quo» niam consolationem accipient [2]. Væ vobis divitibus, quo» niam accipitis consolationem vestram [3]. » Audiant qui lectos habent argenteos, qualis erat lectus regis, non ex gemmis conflatus, non auro contextus, sed ablutus lacrymis. Et noctes huic erant, non quietis, sed noctes fletuum et lamentationum. Quoniam interdiu eum multæ curæ circumsistebant, quod alii quietis ac laxamenti tempus sumunt, id ille ducebat tempus confessionis, tunc acrius lamentans. Bonum est enim semper flere, maxime autem tempore noctis, quando nullus est qui hanc admirabilem voluptatem excutiat, sed licet volenti ea liberrime expleri. Sciunt qui ejus quod dico fecere periculum, quantam lætitiam habeant hi fontes lacrymarum. Hæ lacrymæ possunt extinguere ignem inextinguibilem, fluvium illum qui trahitur ante tribunal. Propterea Paulus triennio flevit noctu et die [4], alienas affectiones corrigens, nos autem ne nostras quidem; sed nos ipsos risui ac voluptati dedentes, tota nocte gravi somno et crapula obruimur. Et hi quidem

[1] Matth. VIII, 12. — [2] Id. V, 5. — [3] Luc. VI, 24. — [4] Act. XX 31.

somno morti simili sunt affixi : alii vero agunt morte graviores vigilias, fœnora, et usuras, et in alios insidias eo tempore animo agitantes. At non ii,qui sunt sani et sobrii, sed suas colunt animas, his lacrymis tanquam imbre utentes, et semina virtutis augentes. Nulli vitio et libidini erit aditus ad lectum ejus, qui lacrymas ejusmodi suscipit. Qui tales fundit lacrymas, nihili ducit quæ sunt in terra, sed liberat animum ab omni obsidione, mentem reddit vel sole clariorem. Nec me existimaveritis solis hæc dicere monachis, etiam ad eos, qui rebus ad hanc vitam pertinentibus attenti sunt, habetur hæc exhortatio et ad hos potius, quam ad illos. Hi enim sunt qui maxime indigent pœnitentiæ pharmacis. Qui hoc modo lamentatur, surget animo melius affecto, quam sit portus tranquillus, omnes animi perturbationes expellens, omni refertus lætitia in domum Dei libere et secure ingredietur, cum propinquo jucunde colloquetur; non eum vexat ira in internis penetralibus, non inflammat cupiditas, non amor pecuniæ, non invidia, non aliquid aliud ejusmodi. Hæc enim omnia ut tanquam belluæ in cavernis abstrusæ delitescerent, nocturnus ille gemitus et lacrymæ effecerunt. « Turbatus est a furore » oculus meus [1]. » Vidisti contritam animam? Postquam dixit pœnitentiam, dicit rursus perturbationes animi, conturbationem quæ est in mente, timorem qui ex ira Dei procedit.

V. Oculum enim hic dicit oculum animæ, perspicacitatem illam et ratiocinandi facultatem, quam solet perturbare suorum peccatorum cogitatio. Quia enim sua delicta ante oculos perpetuo habebat, Dei etiam iram apud se cogitabat, timore affectus, non omnis doloris expers, sicut multi : sed horrens et contremiscens. Talis conturbatio est mater tranquillitatis : talis metus est fundamentum

[1] Psal. VI, 8.

securitatis. Qui ita est conturbatus, omnem tempestatem expellit : qui tali non est anima præditus, graves fluctus subibit : et quemadmodum navigium non saburratum, violentorum ventorum impetui relictum, celeriter submergitur : ita etiam anima doloris penitus expers, exposita est innumerabilibus perturbationibus. Quocirca etiam beatus Paulus dicebat ostendens hanc affectionem : « Qui » omni doloris sensu privati seipsos tradiderunt impudici- » tiæ, in operationem omnis immunditiæ, in avaritia [1]. » Et quemadmodum gubernator, quandiu pro navigantibus sollicitudine vexatur, omnes reddit quietos ac tranquillos : sed si ab ea liberatus dormiat, magnam affert perturbationem : ita etiam homo, qui horret quidem, tremit et perturbatur, quietam reddit suam cogitationem : qui autem socordiæ somno seipsum tradidit, efficit ut cymba obruatur. « Inveteravi inter omnes inimicos meos. » Quid est, « Inveteravi? » Debilitatus sum, inquit, ab inimicis meis. Vita enim nostra versatur in certamine, et innumerabilibus inimicis plena est, qui etiam efficiuntur potentiores, quando in peccata inciderimus. Quamobrem omnia sunt facienda ut eorum manus effugiamus, et ne eis unquam reconciliemur. Hoc est enim nobis securitatis maximæ fundamentum. Horum inimicorum phalangem Paulus significans, dicebat : « Non est nobis colluctatio cum carne » et sanguine, sed cum principatibus, cum potestatibus, » cum mundi rectoribus tenebrarum hujus sæculi [2]. » Cum ergo talis sit phalanx inimicorum, semper et perpetuo in armis esse oportet, et fugere peccatorum insultus. Nihil enim facit adeo « Inveterare, » ut natura peccati. Quamobrem Paulus quoque volens « Inveterationem » quæ ex eo fit amoliri, dicebat : « Ne conformemini huic sæculo, sed » transformemini renovatione mentis vestræ [3]. » Quando

[1] Ephes. IV, 19. — [2] Id. VI, 12. — [3] Rom. XII, 2.

ergo a peccato « Inveteraveris, » renova teipsum per pœnitentiam. « Discedite a me omnes qui operamini iniquita»tem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. »Exaudivit Dominus deprecationem meam : Dominus ora»tionem meam suscepit [1]. » Non est hæc quoque parva via ad virtutem deducens, malos fugere, quod quidem Christus quoque a nobis cum tanto studio exigit, ut etiam amicos qui maxime necessariorum nobis membrorum loco sunt, jubeat excindere, quando nos scandalizant, et nobis aliquid damni affert eorum consuetudo. « Si oculus, in»quit, te scandalizat, erue ipsum, et si manus te scanda»lizat, excinde ipsam, et ejice a te [2], » non dicens de membris, absit : sed de veris et necessariis amicis, quorum sunt aspernandæ amicitiæ, quando nec nobis, nec ipsis sunt inutiles, sed damnosæ. Hanc exercens virtutem hic quoque non solum non persequebatur tales familiaritates et congressiones, sed etiam eas jubebat a se resilire.

VI. Hic est fructus pœnitentiæ, hoc est lucrum lacrymarum. Mens enim quæ ita est contrita, nulla deinceps libidine tenetur. Hoc ipsum nos quoque faciamus : etsi sit quispiam vel ipso diademate redimitus, nos autem lædat, aspernemur ejus amicitiam. Nihil est enim viro vilius, etsi sit rex, quando est vitio deditus ; quemadmodum nihil est vel captivo magnificentius, quandiu virtutem possederit. « Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus » mei. » Non dixit : « Exaudivit vocem meam » simpliciter, sed «Vocem fletus mei. » Vides quomodo sua large et copiose proferat, vocem et fletum, vocem hic dicens, non intensionem clamoris, sed affectionem animi ; et fletum, non eum solum qui profluit ex oculis, sed etiam eum qui ex anima. Qui enim inducit pœnitentiam, et a Deo exauditur, hoc etiam bonum potest præclare consequi, ut consuetu-

[1] Psal. VI, 9, 10. — [2] Matth. V, 29, 30.

dinem improborum amoveat. « Erubescant et conturbentur omnes inimici mei, convertantur retrorsum et erubescant valde velociter [1]. » Hæc oratio maximam habet utilitatem, pudorem, inquam, et retrocessionem. Qui enim male currunt, si erubescant et retrocedant, a nequitia desistent. Quemadmodum enim si viderimus hominem in præcipitio et præruptis locis ingredientem, ne ulterius procedat retinebimus, dicentes : « Homo, quo ferris? Occurret tibi præcipitium quod ante est : » ita etiam hic vult malos retrocedere. Ita etiam furentem equum nisi quis cito represserit, cito peribit. Ita etiam medici, serpentis alicujus venenum adrepens et in totum corpus emanans maxima celeritate, ne ulterius progrediatur, sistunt, ejus vitium incidentes. Hoc autem nos quoque faciamus, et quod in nobis est vitium maxima celeritate reprimamus, ne ulterius progrediens morbum augeat. Neglecta enim peccatorum vulnera sæpe majora evadunt, et nec usque ad vulnera solum sistit morbus et infirmitas, sed sæpe etiam mortem parit immortalem, quemadmodum etiamsi ab initio parva sustulerimus, nec magna consequentur. Considera autem : qui meditatus est non facere injuriam, nec sciet pugnare : qui pugnare nesciet, se etiam recte geret in amicitia : qui se in amicitia recte geret, non habebit inimicum : qui autem non habet inimicum, sed habet charitatem, habebit omnem virtutem. Ne priora ergo negligamus, ne mala in majus crescant. Judas, si pecuniæ amorem coërcuisset, non venisset ad sacrilegium : si illud compressisset, non ad colophonem, ut aiunt, malorum prosiluisset. Et ideo Christus quoque non solum fornicationem et adulterium, sed impudicum etiam obtutum reprimit, radicem ab imo evellens, ut facilius possit superari vitium. Hoc etiam faciebat Judæis crassius quidem, et

[1] Psal. VI, 11.

tanquam per ænigmata : loquebatur enim cum carnalioribus, sed tamen faciebat. Quomodo? Non permittebat ut in bestiis ulla esset conjunctio ex diversis generibus [1]; non sinebat comesse sanguinem brutorum [2]; non permittebat tenere pignora post vesperum [3], magna per hæc mala reprimens, per primum quidem coïtum masculorum, per secundum autem cædes, per tertium vero crudelitatem et inhumanitatem. Sed nunc omnia passim et impudenter ad modum fiunt, et ideo omnia susquedeque aguntur et feruntur. Quando ergo parvam animi perturbationem susceperis, ne eam neglexeris, quod parva sit, sed considera id quod ex ea alitur, maxima mala parere. Etenim postquam in domo aliqua parum stuppæ accensum viderimus, conturbamur, et tumultum movemus : non enim attendimus initium : sed ex initio finem considerantes, movemur, et concurrimus ut totum caminum extinguamus. Hoc igne vehementius animam exedit vitium. Oportet itaque prævenire. Nam si fuerimus negligentes, id correctu evadet difficilius. Hoc viderit quispiam evenire etiam in navigio, et conturbari nautas, non quando mare jam superare, sed quando id facturum esse viderint. Ne simus ergo in parvis peccatis socordes, sed ea reprimamus cum magna vehementia, ut liberemur a majoribus, et bona futura consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri una cum sancto Spiritu, gloria, honor, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Lev. XIX, 19. — [2] Deut. XII, 23. — [3] Id. XXIV, 12.

EXPOSITIO

IN PSALMUM VII.

Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini.

Domine Deus meus in te speravi : salvum me fac ab omnibus persequentibus me, et libera me [1].

I. Oporteret quidem scripturarum et historiarum adeo accuratam habere cognitionem, ut longiori ad earum doctrinam oratione non egeremus; sed quoniam alii quidem in rebus sæcularibus occupati; alii vero seipsos socordiæ dedentes, ea non audiverunt, necesse est paulo longiori uti oratione, Psalmi argumentum explanantes, sed attendite diligenter : quodnam igitur est argumentum? « Psalmus » David, quem cecinit Domino. » Alius : « Psalmus pro » ignorantia David. » Alius : « Ignoratio David : » et pro « Chusi, Æthiopis, » inquit. Sed sic etiam obscura sunt, quæ dicta sunt, quod vos historiam ignoretis. Sed quoniam non oportet solum reprehendere, sed docere, operæ-pretium est narrationem aggredi. Quis ergo sit hic Chusi filius Jemini, et quænam sint verba, pro quibus Deo cecinit hoc canticum David, hinc deinceps dicendum est, ab initio ducta oratione. Absalom fuit filius David, juvenis, incontinens et perditus [2]. Is aliquando insurrexit adversus patrem, eoque regno, et domo, et patria ejecto, pro illo ipse tenebat omnia, et neque naturam, nec educationem, nec ætatem, nec quæ præcesserant respiciebat, aut reve-

[1] Psal. VII, 1, 2. — [2] 2 Reg. XV,

rebatur; sed erat adeo, ut semel dicam, crudelis, immitis, et bellua potius quam homo, ut his omnibus perruptis obicibus, ipsis naturæ insultaret legibus, et turbis omnia ac tumultu compleret : tunc enim omnia evertebantur decreta naturæ, hominum reverentia, in Deum pietas ac religio, humanitas et misericordia, alimentorum remuneratio, et in senectutem reverentia. Nam etsi nolebat eum revereri ut patrem, saltem revereri oportebat ut senem : si canos negligebat, certe ut benefactorem : quod si nec sic quidem, ut eum quidem certe qui nullam fecerat injuriam : sed amor imperii hanc omnem ejecit reverentiam, et hominem in feram convertit. Et hic quidem Beatus, qui eum genuerat et aluerat, tanquam erro et profugus, errabat in deserto, et quæ ex his sequuntur malis opprimebatur : ille vero in bonis paternis voluptatem explebat. Cum res ergo ita se haberent, ac cum illo essent exercitus, tyrannoque urbes parerent, quidam Chusi vir probus, David amicus, suam in eum amicitiam perpetuo conservavit in hac mutatione temporum, et cum sæpe eum vidisset errantem in solitudine, dirupit tunicam, aspersit se cinere, acerbe flevit et miserabiliter, cumque nihil aliud posset, lacrymarum affert consolationem : non erat enim amicus temporum, nec potentiæ, sed virtutis; ideo licet ille regno ejectus esset, non mutarat amicitiam. Cum ergo videret David eum hæc ita facientem, dicit ei : « Sunt hæc quidem amici, et ejus qui in nos sincere affectus est, sed nihil nos juvabunt : ideo consultandum est, et aliquid excogitandum, ut ea, quibus impliciti sumus, mala solvantur, et inveniamus rationem nos liberandi ab his calamitatibus. » Hæc cum dixisset, talem illi aperit sententiam : « Vade ad filium meum, et amici suscepta persona, disturba mihi illius consilia, et fac ut sit irritum Achitophel consilium. Hic autem Achitopel apud tyrannum tunc omnia poterat,

rei quidem militaris valde peritus, qui in bello et prælio imperatoris partes præclare agere poterat, et ideo David eum plus timebat quam tyrannum, tantum ingenio valebat et prudentia. His auditis, ille paruit, nec ullam pusilli aut abjecti animi cogitationem suscepit, nec humile aut ignavum quid cogitavit, neque dixit: « Quid si fuero deprehensus? Quid si larva detecta fuerit? Quid si fuerit deprehensus actus simulationis? Callidus Achitophel : hoc fortasse deprehendet, detegetque, et temere ac frustra illic peribo. » Horum nihil reputans, se in castra tyranni proripuit, universæ rei cura in Deum conjecta, et seipsum in media immisit pericula. Hæc omnia a me dicta sunt, non solum ut laudemus, sed ut et quæcumque David tristia evenerunt, quæcumque passus est, discamus, et quæcumque alia commoda possunt ex historia percipi, ea etiam in medium adducamus. Ecce enim, quod assidue a multis inquiritur : « Cur Justi affliguntur, improbi autem in quiete et otio versantur? » id hic invenire possumus. Justus enim versabatur in calamitatibus; sceleratus autem, et patricida, et ipsius naturæ inimicus et hostis, in felicitate agebat, et palatiis regiis : sed nec ille quidquam ex eo lucrabatur, neque Sanctus hic lædebatur, sed ille quidem majoribus obnoxius fuit ærumnis; hic autem clarior et splendidior factus est, ut aurum in fornace redditur afflictione purior.

II. Hinc ergo primum hoc disce, ne conturberis in hujusmodi rebus adversis, cum videas etiam Justis id evenire. Aliud autem postea, ne muteris pro tempore, sed noris leges amicitiæ. Tertium, ut etiam pericula audeas adire pro virtute. Quartum, ut etiam in rebus dubiis et asperis bona spe sis præditus, Dei auxilium expectans. Ille enim Chusi non castra respiciebat, non tyranni timorem, non equorum multitudinem, non armatorum phalanges, non

quod urbes jam ante captæ fuerant, non David solitudinem et imbecillitatem, sed unum solum respiciens inexpugnabile Dei auxilium, et illius benevolentiam, ita utrasque partes dijudicavit; et illas quidem invenit impotentes et invalidas, has vero firmas et potentes. Ille enim injuste faciebat, hic vero cum Justo seipsum servabat. Cum ergo staret, non ubi multitudo hominum, sed ubi erat virtutis præsidium, opem Dei ad se attraxit. Hæc dico, ut nos quoque, etsi sint imbecilli a quorum parte stat jus, illorum partes tueamur : licet sint potentes qui injuriam inferunt, societatem illorum fugiamus. Vitium enim, etsi secum habeat universum orbem terrarum, est omnium maxime imbecillum : virtus autem, etsi sola sit, est omnium potentissima : habet enim Deum secum stantem. Quis ergo servare potest eum, qui a Deo oppugnatur ? Quis autem potest perdere eum, cui ipse fert auxilium? Hæc omnia sapienter considerans Chusi, bona spe concepta, venit quo mittebatur : et postquam astitit, cum vidisset tyrannum appropinquantem, accessit. Ille autem cum frequenter eum vidisset, et esset imperandi cupiditate ebrius, non diligenter examinavit : sed illum irridens, et probris impetens : « Abi, inquit, cum amico tuo, » ne dignatus quidem nomen dicere, tantum erat odium, tantæ inimicitiæ. Cui Chusi nihil commotus nec conturbatus dicit : » Quando Deus erat cum ipso, illi bene volebam : quoniam autem nunc tecum est, consequens est ut tuas partes sequar. » Hoc tyranno magnos spiritus fecit, tumidumque illum reddidit, et re non diligenter examinata : nam vir levis credit sermoni cuilibet : quod illi etiam accidit : et inimicis deditus, ipsum statim inter intimos admittit, et in primorum amicorum refert numerum. Deus autem præsens, et quæ fiebant regens, omnia dispensabat, et proposito circa bellum consilio, cum alii alia dicerent de

rebus agendis, an statim invadere, an parum differre, oporteret, accedens Achitophel, qui consilio plurimum valebat, et sententiam suam proferens hoc dedit consilium dicens : « Afflictum nunc et perturbatum patrem tuum invadamus. Nam si ei respirandi nullum tempus dederimus, ita eum de medio tollemus. Si enim eum imparatum nunc aggrediamur, res nullo labore a nobis perficietur. » Hæc cum audisset tyrannus, vocat etiam Chusi, qui ad ipsum transfugerat per simulationem, et eum facit ejus quod petebatur consilii participem, quod non erat humanæ rationi consentaneum, ut eum qui recenter venerat tanto honore afficeret, et fide dignum existimaret, ut etiam de rebus ejusmodi eum esse vellet consiliarium : sed sicut ante dixi, quando Deus est ductor, etiam quæ sunt difficilia facilia evadunt. Introducitur Chusi, et facit ei liberam dicendi potestatem, vultque dicere de eo quod proponitur (6). Quid vero Chusi : « Nunquam, inquit, aberravit Achitophel. » Vides prudentiam? Non reprehendit statim ejus sententiam, sed cum laude. Eum enim laudans quod opportunum antea consilium dedisset, ita præsentem vituperat sententiam. Quod autem dicit, tale est : « Miror quomodo nunc erraverit : non mihi enim videtur esse utile consilium. Si quippe eum nunc invaserimus, tanquam ursus rabie percitus, ira plenus pater tuus, de vita desperans, et cum summa pugnans indignatione, suæ salutis nullam ducet rationem, et maximo impetu in nos irruet. Quod si parum cesserimus, eum cum majoribus et instructioribus copiis aggrediemur, longeque tutius, ac citra ullum laborem, et cum maxima facilitate eum veluti laqueo implicatum capiemus et adducemus. « Laudat Absalom sententiam, eamque sibi utiliorem esse dicit. Hæc autem dicebat Chusi, David volens dare tempus ut se parum recrearet, ac respiraret, cogeretque exercitum. Ita ergo

repudiata Achitophel sententia, per viros aliquot secretos mittens, omnia David renuntiavit, tyrannum videlicet suam approbasse sententiam, quæ David afferebat victoriam. Quod ita etiam accidit : cum enim illi parum spatii dedisset, paratus David eum invasit, fusisque ac fugatis hostibus, victoriam retulit. Quod cum pro sua prudentia et ingenii solertia videret Achitophel, et ex eo exitum intellexisset, nempe quod hæc sententia Absalom allatura esset exitium, non ferens contumeliam, recedens aptato laqueo se suffocavit, et ita vitam finivit.

III. Hæc itaque omnia cum didicisset David, Psalmum scribit, hymnos, quibus gratias agit Deo, offerens, et totum stratagema Deo tribuens. Quocirca incipiens sic dicit: « Domine Deus meus, in te speravi, salvum me fac. » Non in Chusi, nec in humana sapientia, nec in illius prudentia, nec in meo consilio, sed in te. » Ita nos etiam faciamus, etiamsi per homines a nobis aliquid præclare geratur, Deo gratias agamus, tam pro iis, quæ per nos, quam quæ per alios nobis evenerunt, beneficiis. Si enim ita faciamus, nihil erit grave, nec difficile, quod etiam faciebat David, propemodum dicens : « Non in verbis Chusi habebam spem salutis, sed in tuo auxilio. » Vide autem cum quanta loquitur affectione, sicut solet facere. Non enim dixit : Domine » Deus : » sed, « Domine Deus meus, » et alibi : « Deus, Deus » meus, ad te de luce vigilo [1]. » Etenim cum omnibus eo opus habebat, seorsum autem ac separatim propter insigne desiderium. Ita etiam Deus hoc ipsum facit in Justis, et cum sit omnium Deus, se dicit separatim esse Deum Justorum : « Ego Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob [2]. » Vide autem ejus sapientiam, cum dixisset : Domine Deus » meus, in te speravi, » non dixit : « Puni hostem, tolle de medio inimicum : » sed quod suum est tantum quærit, et

[1] Psal. LXII, 2. — [2] Exod. III, 6.

dicit : « Salvum me fac, » hoc est, « Ne permittas ut male patiar « Ab omnibus persequentibus me, et libera me. » Vide quomodo ne male quidem patiens, nominatim meminit parricidæ, et naturam in calamitate agnoscens, et in bello respiciens filium, et in periculis non obliviscens viscerum. Tanta erat in filios pietas et charitas, vel potius tanta erat ejus philosophia. Non enim tyrannis naturæ, sed animi potius mansuetudo eum talem reddebat et plus exercitui imputabat, quam tyranno; et ideo dicit : « Salvum me fac » ab omnibus persequentibus me, et libera me. » Vide quomodo non admodum invidiose meminit illorum? Non enim dixit : « Ex iis qui mihi bellum inferunt, ex iis qui mea diripiunt, ex iis qui per summam libidinem meæ regiæ insultant, et se omnibus explent voluptatibus : » sed, « A persequentibus me. Nequando rapiat ut leo animam meam, » dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat [1]. » Atqui collegit exercitum, et multos secum habuit. Quomodo ergo dicit : « Dum non est qui redimat, neque qui » salvum faciat? » Quoniam ne universum quidem orbem terrarum auxilii loco habet, nisi opem divinam fuerit assecutus, nec se esse ducit in solitudine, licet solus sit, si sit illius auxilii particeps. Et ideo dicebat : « Non salvatur » rex per multam potentiam, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ [2]. » Nonnulli autem hoc dictum anagogice accipientes, leonem et persequentes dicunt esse diabolum et dæmones. Quoniam enim videbat filium ab ipso raptum et devoratum, rogat ne idipsum quoque ei accidat, et dicit etiam causam propter quam hoc illi accidit. Quænam est autem causa? Propter nequitiam, inquit, a se Dei auxilium avertit. Propterea dicit : « Dum non est » qui redimat, neque qui salvum faciat. » Quod autem leo dicatur diabolus, audi ex Scriptura, quæ dicit : « Inimicus

[1] Psal. VII, 3. — [2] Id. XXXII, 16.

» vester diabolus circumit ut leo rugiens, et quærens quem » devoret [1]. » Quinetiam ipse Propheta dicit alibi : « Et » conculcabis leonem et draconem [2]. » Est enim bellua multiplex; sed si sapuerimus, hic leo et draco erit quovis luto vilior, nec adversus nos aperto marte diriget aciem. Sin autem direxerit, conculcabitur. « Ambulate, inquit, » super serpentes et scorpiones [3]. » Circumit enim incensus ira tanquam leo, sed si eos invaserit qui Christum habent, et crucem in fronte, et ignem spiritus, et lampadem quæ nunquam extinguitur, ne quidem attollere oculos contra poterit, sed verso tergo recedet, ne converti quidem audens. Et ne inania et vana putes verba esse quæ dicta sunt, considera mihi Paulum. Nam ipse quoque homo er t, sed eum ita leo iste pertimescebat, ut vestes ejus et umbram fugeret. Merito Christi enim fragrantiam ex eo spirantem et ascendentem non ferebat, et ad lampadem virtutis respicere non poterat. « Domine Deus meus, si feci » istud, si est iniquitas in manibus meis [4]. » Hoc perpetuo servandum est, ut non solummodo oremus, sed ita oremus, ut etiam exaudiamur. Non enim sufficit oratio ad efficiendum id, quod est propositum, nisi ita eam composuerimus, ut Deo accepta sit. Nam oravit etiam Pharisæus, et eum nihil juvit [5]; et Judæi rursus orarunt, sed orantibus ipsis Deus avertebatur : neque enim orabant, ut orare oportet, et ideo jussi sumus eam afferre orationem, quæ maxime possit exaudiri. Hoc etiam ostendit in præcedenti oratione, non simpliciter rogans ut audiatur, sed cum sua attulisset. Quænam autem erant ea? « Lavabo per » singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum » meum rigabo. » Illud : « Laboravi in gemitu meo; » et hoc ; « Discedite a me omnes qui operamini iniqui-

[1] 1 Pet. v, 8. — [2] Psal. xc, 13. — [3] Luc. x, 19. — [4] Psal. vii, 4. — [5] Luc. xviii, 11.

» tatem » et illud : « Conturbatus est a furore oculus » meus [1]. »

IV. Hæc enim omnia ad Deum attrahendum satis sunt, luctus, lacrymæ, gemitus, resilire ab improbis, ejusque pertimescere et horrere sententiam. Et alibi dixit : « Exau- » divit Deus justitiam meam : in tribulatione dilatasti mihi [2]. » Hac enim ratione fit, ut exaudiamur. Primum quidem, quod digni simus accipere. Deinde, quod ex Dei legibus oremus. Tertio, quod assidue. Quarto, quod nihil petamus eorum quæ ad hanc vitam pertinent. Quinto, quod petamus ea quæ sunt utilia. Sexto, quod quæ nostra sunt omnia afferamus. Vide ergo multos, qui sic exaudiuntur. Cornelium, ex vita [3]; Syrophœnissam, ex assiduitate [4]; Salomonem, ex modo petitionis : « Propterea enim, inquit, » quod non petiisti pecunias, neque animas inimicorum » tuorum [5]; » Publicanum, ex humilitate [6]; alios ex alia ratione. Quemadmodum ergo ex his efficitur ut audiamur, ita etiam alia ratione fit, ut non exaudiantur, licet justi sint, qui petant. Quid enim fuit Paulo justius? Sed quoniam petivit quæ erant inutilia, non fuit exauditus, « Pro eo, in- » quit, ter Dominum rogavi, et dixit mihi : Sufficit tibi » gratia mea [7]. » Quid rursum Mose justius? Sed nec ille exauditus est, Deo dicente : « Satis tibi sit [8]. » Quia enim petebat ingredi in terram promissionis : hoc autem erat inutile, non permisit Deus. Cum his etiam aliud est, quod facit ut non exaudiamur, quando in peccatis perseverantes oramus. Quod etiam de Judæis dixit Deus Jeremiæ : « Ne » deprecare pro hoc populo. Annon vides quid hi faciunt [9]? » « Ab impietate non defecerunt, et tu offers pro eis preces, sed te non exaudiam. » Rursus, quando contra inimicos peti-

[1] Psal. vi, 7-9. — [2] Id. iv, 1. — [3] Act. x, 4. — [4] Matth. xv, 22. — [5] 3 Reg. iii, 11. — [6] Luc. xviii, 14. — [7] 2 Cor. xii, 8, 9. — [8] Deut. iii, 26. — [9] Jer. vii, 16, 17.

mus, non solum non exaudimur, sed etiam irritamus. Est enim oratio medicamentum : sed si nesciamus quomodo sit adhibendum medicamentum, utilitatem ex eo non capiemus. Videamus ergo quid hic etiam orans dicit : « Domine Deus meus, si feci istud. » Quid est, « Si hoc feci ? » Quod patior, inquit, « Si insurrexi adversus patrem, si sic me inique gessi. » Sed ne hic quidem eum, qui fecit injuriam, nominatim dicere in animum inducit, sed pro filio erubescit, et pudore afficitur. Quemadmodum si quis vir generosus, videns uxorem suam adulterari, ne nominatim quidem ejus delictum in medium proferre sustinet : ita hic etiam; non dixit : « Si insurrexi adversus eum qui genuit, si fui parricida : » sed, « Si feci hoc. » Et quid hoc dico, inquit ? cujusmodi enim est virtus, non fuisse parricidam, quod nec in feris quidem cernitur ? « Si est iniquitas in » manibus meis. » Non dico de hac iniquitate : sed nec alia, inquit, invenietur esse in meis manibus iniquitas. » Hæc autem dicit, non glorians, nec se magnifice extollens, sed quæ a se recte facta erant coactus dicere. Sed nec hoc quidem magnum est, si conferatur cum eo quod est dicendum. Quid hoc autem est ? « Si reddidi retribuentibus » mihi mala [1], » inquit. Attendite diligenter. Non est enim vulgare quod dicitur. Præclarum quidem est injuriam non facere, sed multo præclarius, et sapientis est animi, non ulcisci eum qui facit injuriam. Atqui hoc quidem lex concedebat, jubens oculum pro oculo, et dentem pro dente excindere [2] : nec sic lex transiliebatur, sed hic tanto erat studio sapientiæ præditus, ut non solum legem non transgrederetur, sed etiam ex nimia quadam abundantia eam longe superaret, ac scammata transiliret. Non enim existimabat sufficere ad virtutem, nisi etiam jussa longo intervallo superaret. Quemadmodum fecit etiam Paulus, qui ex

[1] Psal. VII, 5. — [2] Deut. XIX, 21.

Evangelio jubebatur vivere [1], et non vivebat, sed sine sumptu prædicabat Evangelium : ita etiam beatus David, cum lex ei permitteret ulcisci inimicos, non se continuit intra hunc modum, sed eum longe etiam superavit. A nobis autem hoc non solum exigitur, ut non retribuamus, sed etiam ut benefaciamus. « Orate enim, inquit, pro iis » qui vos offendunt, benefacite iis qui vos oderunt [2]. » In David autem non parvum est non ulcisci, sed etiam multo est majus quam sit legis præceptum. Et ideo dicit : « Si hoc » feci, si est iniquitas in manibus meis : si reddidi retri» buentibus mihi mala. » In filio enim vel ipsa natura prohibebat, sed « Si alios, inquit, injuria affeci, vel etiam ultus sum. » Quamnam ergo nos veniam consequemur, et quam afferemus excusationem, qui post Christi adventum non pervenimus ad mensuram eorum, qui vivebant sub Veteri Testamento, idque cum a nobis longe majora exigantur? « Nisi enim abundaverit, inquit, justitia vestra plus quam » Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum [3]. » Quemadmodum enim non est æqualis is, qui se in lege recte gerit, ei qui in iisdem se rècte gessit ante legem : ita nec qui in gratia ei, qui sub lege; sed ex tempore magna adest differentia. Hoc ostendens Paulus et in vitio et in virtute, vide quomodo illos quoque magis admiratur, et hos majori supplicio dignos esse pronuntiat, ita dicens : « Quando enim gentes, quæ legem non habent, natura » quæ sunt legis faciunt, ii legem non habentes sunt sibi » ipsis lex [4]. »

V. Vides quomodo eos, qui sine lege se recte gerunt, laudat et prædicat? Vide rursus quomodo eos etiam, qui peccant in gratia, ostendit esse dignos majori supplicio iis, qui peccant in lege, sic dicens : « Qui irritam fecit legem

[1] 1 Cor. IX, 14. — [2] Matth. V, 44. — [3] Ibid. 20. — [4] Rom. II, 11.

» Mosis, sine misericordia sub duobus vel tribus testibus » moritur : quanto, putatis, deteriori supplicio dignos ha- » bebitur qui Filium Dei conculcavit, et sanguinem testa- » menti communem existimavit [1]? » Et rursus, eos qui ante legem, iis qui in lege trangressi sunt, minori supplicio dignos esse ostendens : « Quicumque, inquit, sine lege pec- » caverunt, sine lege peribunt [2], » hoc est, mitius, ut qui legem non habeant accusatricem, sed naturam tantum. « Quicumque autem in lege peccarunt, per legem judica- » buntur [3], » hoc est, habentes graviorem etiam cum natura legem accusatricem. « Decidam merito ab inimicis meis » inanis. Persequatur inimicus animam meam et compre- » hendat, et conculcet in terra vitam meam, et gloriam » meam in pulverem deducat [4]. » Vidisti Justi fiduciam, et optimam conscientiam? Nisi enim valde sibi confidisset, non esset talia imprecatus. Quod autem dicit, est ejusmodi. « Si feci injuriam, si me ultus sum, hæc et illa patiar ; » in seipsum fert sententiam, et non postulat ut pro modo rei judicetur, imo potius ut supra meritum luat pœnas : et seipsum reddit illi supplicio obnoxium, a quo ipsum lex prohibet. Vide autem quodnam sit illud; « Decidam, » inquit, ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus » animam meam, et comprehendat, et conculcet in terra » vitam meam, et gloriam meam in pulverem deducat. » Hoc est, « Me inglorium, et bonæ famæ et existimationis expertem perdat, et simul cum vita mea meam quoque gloriam destruat. » Quid est, « Et gloriam meam in pulve- » rem deducat? » humiliet, conculcet : « Efficiar, inquit, meis inimicis expugnatu facilis. » Quid possit esse Absalom sceleratius, qui patrem, et talem patrem, adeo mansuetum et mitem persequebatur, cum esset impudicus, petulans, et

[1] Heb. x, 28, 29. — [2] Rom. ii, 12. — [3] Ibid. — [4] Psal. vii, 6.

contumeliosus? Quid ergo? Num reddidit retribuentibus ei mala? num injurias revocavit in memoriam? Nequaquam : et si examinaveris Saülis historiam, tunc maxime videbis illam vocem esse claram et illustrem. Cum enim eum, qui post innumerabilia beneficia, et tropæa, et victorias ei injuriam faciebat, insidias tendebat, et quotidie cupiebat eum de medio tollere, semel, bis, ter, et sæpe dormientem, et tanquam in carcere inclusum, et satellitibus destitutum in manus accepisset, multique eum juberent occidere et de medio tollere, ei pepercit, et iram vicit, idque cum sciret se, si eum dimitteret, hostem et irreconciliabilem inimicum esse dimissurum. Sed tamen neque memoria præteritorum, nec metus futurorum, neque ullum aliud ejusmodi, eum ad illam cædem patrandam impulit : sed sapientia usus est, manum continuit, et iram refrenavit, maluitque periculum adire, insidiis appeti, a patria et libertate excidere, quam inimicum, qui nulla de causa ei insidiabatur, qui post innumerabilia beneficia ei mortem moliebatur, occidere et de medio tollere. Ex multis quoque aliis potest cognosci philosophus ejus animus : et ideo multa sibi imprecatur, eaque gravia, ac difficilia, ut re infecta redeat, ut inimici sui sint omnino victores, ut moriatur inglorius, ut hoc patiatur ab inimicis, quod videtur esse morte multo gravius, ideo nihil non molitur, ut post mortem possit ejus superesse memoria. Vide igitur quot sibi imprecatur, ut frustra laboret, ut ab inimicis vincatur, ut moriatur, ut ne morte quidem communi, ut ejus etiam memoria deleatur, ut cum ignominia : non tot et tanta sibi imprecaturus, nisi conscientiæ vehementer confideret. Quod si illi erat inimicus, non potest in eum culpa conferri, neque enim ipse præbuit occasionem. Quam enim dedit filio occasionem? quam Saüli? non illum, cum morte digna fecisset, ad tempus castigatum reduxit et res-

tituit : hunc autem mortem ei machinantem, in manus suas sæpe delapsum servavit [1]? Non ergo respice an inimicos habuerit, sed an eos ipse sibi fecerit. Neque enim Christus hoc jussit, nos non habere inimicos, sed non odisse : hoc quippe est in nostra potestate, illud vero minime. Ne autem sine causa odio habeamur, non est in nostra potestate, sed in eorum qui oderunt. Improbi enim bonos nulla omnino de causa odisse consuevere. Etenim Christum quoque sine causa odio habuerunt, quemadmodum dicit : « Oderunt me gratis [2]. » Et Apostoli habuerunt inimicos pseudo-apostolos, et Prophetæ falsos prophetas. Non est enim hoc spectandum, ut non habeamus inimicos, sed ne juste, et ne cum causa ; atque, ut licet millies odio habeamur, non habeamus odio, neque aversemur. In hoc enim inimicitiæ consistunt, ut odio habeamus, et aversemur. Quando ergo odio habeor, et odio non habeo, ille me inimicum, non ego eum habeo. Quando ei bene precor, quando ei volo benefacere, quomodo ego illi sum inimicus? Propterea dicebat Paulus : « Si possibile est, ut » est in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes [3]. »

VI. Nostra ergo afferamus, et ex hoc ipso sufficientem laudem referemus. Quænam sunt autem nostra? ut verbi gratia : hic odio te habet, et impugnat? tu ama, et eum beneficio affice. Probris et maledictis appetit? tu benedic et lauda. Sed ne sic quidem solvit inimicitias? majorem igitur tibi affert mercedem. Mali enim, quo magis a nobis observati bellum nolunt componere, eo nobis splendidiorem remunerationem comparant, et se reddunt imbecilliores. Qui enim odio habet, et non reconciliatur, liquescit, tabescit, et in perpetuo bello versatur. Qui est autem his telis superior, stat remotus a magnis tempestatibus, et sibi ipsi

[1] 2 Reg. XIV, 21, et seqq. 1 Reg. XXIV, 7. — [2] Joan. XV, 25. — [3] Rom. XII, 18.

ante illum maxime prodest, dum studet illi reconciliari, et non cum eo bellum gerere, seipsum a bello et pugna liberans. Fugiamus ergo aliis bellum gerere, et hujusmodi rerum radicem de medio tollamus, vanam gloriam et avaritiam. Vel enim propter pecunias est inimicus quispiam, vel propter vanam gloriam. Quod si iis fuerimus superiores, etiam ne nos apprehendant inimicitiæ, evademus superiores. Etsi ergo contumelia affecerit, magno fer animo : seipsum enim, non te affecit injuria. Etsi percusserit, ne obsistas. Ipse enim feritur, te manu, seipsum ira pulsans, et sibi malam ab omnibus existimationem comparans. Quod si hæc tibi videntur esse difficilia, hoc apud te considera. Si quis furiosus vestem tuam undique lacerarit, quemnam dixeris malis affici, te-ne qui passus es, an illum qui fecit ? Clarum certe est quod illum male affectum esse dicturus sis. Ergo-ne ubi vestis quidem discinditur, qui fecit, graviora passus est quam is qui læsus fuit : ubi autem cor rumpitur, hoc enim facit ira, non illum graviora esse passum putabis te, qui ne tantillum quidem passus es ? Neque enim hoc dixeris illum vestem tuam scidisse, sed prius cor suum. Sicut enim non fuerit morbus regius, nisi bilis exuperet, et proprios limites transilierit : ita vehemens ira tibi non fuerit si non fuerit cor disruptum. Quemadmodum ergo si videris aliquem regio morbo teneri, etsi mala fecerit innumera, morbum ad te nolis attrahere : ita etiam in ira. Ne æmulare, nec imitare vitium, sed illius potius miserere, qui quam in se habet non frenat belluam, sibique prius damnum affert et exitium. Quod enim qui tales sunt sibi ipsis damnum afferant, licet audire multos, qui hujusmodi pugnas et lites componunt, hoc pacto eos admonentes : « Parce tibi ipsi, facis tibi injuriam. » Tale enim est vitium : eum, qui ipsum parit, solum damno afficit, omnia susquedeque movens et agitans. Ne ergo volentes alios ulcisci,

ipsi a portu excidamus. Neque enim si quispiam navem fracturus, et submergendus, te in terra sedentem contumeliis afficeret, ex eo dolorem caperes, nec e terra excedens, cum eo esse velles naufragii particeps. Hoc ergo apud te reputa, quod qui te contumelia afficit, et probris insectatur, tanquam turbine et procella aliqua agitatus submergitur, in iræ naufragium incidens : tu autem, qui fers fortiter, et in portu et in littore agis suaviter. Sed si ad eamdem deferaris contentionem, non illum, sed teipsum demersisti. « Exurge, Domine, in ira tua, exaltare in finibus inimicorum tuorum [1]. » Hoc ita dixit, ostendens eum posse etiam surgere non in ira; ut quando dicit : « Surge, » Domine, serva me, Deus meus [2]. » Cum autem audis : « Exurge, » Nihil corporale suspiceris. Quemadmodum enim sedere non dictum est in Deo corporaliter, ita nec hoc. « Tu enim, inquit, sedens in sæculum. » Quid ergo significat per sessionem? firmitatem, immobilitatem, et naturæ stabilitatem, atque constantiam. Quod quidem significavit etiam per id quod ei ex adverso opponitur. Cum enim dixisset: « Tu sedens in sæculum, » subjunxit : « Vos » autem pereuntes in sæculum. » Quemadmodum ergo sedere non est corporale : ita nec etiam surgere ; sed illic quidem stabilitas, hic autem puniendi vis et consumendi potestas. Sedere significat nonnunquam judicandi facultatem, ut quando dicit : « Sedisti super thronum, qui judi» cas justitiam [3]. » Et Daniel : « Throni positi sunt et sedit » judicium [4]. » Est etiam regale sedere, ut quando dicit : « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. Virga rectitudi» nis, virga regni tui [5]. » Unde illud, «Sede a dextris meis [6], » significavit æqualitatem honoris. Quid est autem illud, « In » ira tua? » Id quoque ita rursus accipiendum est, ut Deo

[1] Psal. VII, 7. — [2] Id. III, 7. — [3] Id. IX, 5. — [4] Dan. VII, 9, 10. — [5] Psal. XLIV, 7. — [6] Id. CIX, 1.

conveniat. Ira enim Dei, non est animi perturbatio, sed castigatio et punitio. « Exaltare in finibus inimicorum tuo» rum. » Alius dicit, « In ira adversus inimicos tuos. » Alius, « In bile eorum qui me affligunt. » Alius, « In dilationibus » alligantium. » Hebræus autem illud, « In finibus, » dicit « Be» baroth. » Vide quomodo rursus non se ulciscitur, sed hæc dicit pro Dei gloria. Non enim dixit solummodo : Puni inimicos meos, vel tuos, » sed, « Exaltare. » Et quomodo exaltatur ille altus, et qui est semper Altissimus? Ejus enim naturæ altitudo nec crescit, nec minuitur : est enim perfectus et nullius rei indigens, et qui semper eodem modo se habet. Quomodo ergo, et qua ratione exaltatur? Exaltatur in multorum mentibus. Quemadmodum sæpe longanimitate usus est. Inimici autem existimabant hoc non esse longanimitatis, sed humilitatis et imbecillitatis. Quocirca etiam humiliatur, non reipsa, sed illorum cogitatione.

VII. Quemadmodum enim sol videtur esse obscurus iis qui laborant oculis, ita Deus videtur esse infirmus et imbecillus in eorum mentibus. Sed quemadmodum sol ita existimatur, non est autem obscurus, sed est affectio illorum imbecillitatis : ita quoque Deus, etiamsi hoc existimetur, non est imbecillus, sed id ex illorum insipientia accidit. Quid ergo dicit Justus? « Exaltare etiam apud inimicos meos : ulciscere, et vires tuas ostende, ut qui te humilem existimant, ex iis quæ patiuntur, tuam videant gloriam. » Vidisti ejus institutum, non id quod suum, sed quod Dei est quærentis. Illud autem, « In finibus, » alii quidem dicunt, « In capitibus; » alii autem, « Nullus fugiat » inimicorum. » Magna est autem Justi virtus, quando eosdem habet, quos Deus, inimicos, et eosdem amicos : ut magna improbitas, quando Dei amicos inimicos, et inimicos amicos habet. Quemadmodum ergo Deus dicitur habere inimicos, non odio habens, neque eos aversans, sed

improbas eorum actiones abhorrens : ita etiam Justus habet inimicos, non eos ulciscens, sed improbitatem aversans. « Et exurge, Domine Deus meus, in præcepto quod man» dasti. » Alius dicit, « In judicio. Et Synagoga populorum » circumdabit te. » Alius dicit, « Circumdet te. Et propter » hanc in altum regredere, Domine[1]. » Alius dicit : « Et su» pra ipsam in altum convertere. » Alius, « Et super hac in » altum revertere. » Hebræus autem illud, super ipsam, dicit: « Ovalea. » Quid est, « In præcepto quod mandasti? » Ut opem feramus, inquit, iis qui afficiuntur injuria, et non negligamus eos, quibus struuntur insidiæ. Quod tu ergo nobis lege constituisti, hoc etiam factis nobis exprime. Alii autem dicunt etiam aliud, nempe promisit se inimicum fore inimicis ejus. « Et synagoga populorum circumdabit te[2]. » Nihil humanum ne hic quidem suspiceris. Etsi enim tales sunt dictiones, sunt tamen sensa quæ Deo conveniant. Quid est ergo, « Circumdabit te ? » id est, canet tibi, laudabit te, bonis et honorificis te verbis affatim prosequetur. Quoniam enim hoc per choros faciebant, in orbem circumsistentes in templo et in altari, et ita gratiarum actiones offerebant ; ex ipsa standi forma laudationem eorum significavit. Quod autem dicit tale est : « Ulciscere, fer auxilium. Hoc te et apud inimicos reddet excelsum, et ut tuus populus multis te laudibus et hymnis ornet, efficiet. » Vide quomodo non quod suum, sed quod est Dei quærit ubique. Vult enim ipsum ubique et apud inimicos et apud suos gloria et honore affici. « Et pro ipsa in altum converte. » Pro ipsa, » quanam ? « Synagoga, inquit, hoc est, Propter ipsam in altum converte, exalta nos, extolle nos, fac ut sint res altæ et excelsæ, fac ut sit clarior et illustris, reduc eam adpriorem prosperitatem. » Vide autem quomodo ubique precibus doctrinam admisceat. Etenim cum prius di-

[1] Psal. VII, 8.— [2] Ibid. 8.

xisset: « Miserere mei, et exaudi me [1], » Convertit sermonem ad consilium, sic dicens : « Filii hominum quousque gravi » corde [2] ? » Et hic cum dixisset : « In altum converte, Do- » mine, » Subjungit : « Dominus judicabit populos [3]. » Alius autem dicit: « Dominus disceptabit, » docens eos qui omnia casu et temere fieri putant, rebus quamdam præesse providentiam, quæ eorum quæ fiunt rationem exigit. Judicium autem hic dicit, et futurum et præsens. Illic enim ipsum erit et universum, et manifestum ; hic autem ex parte etiam sumit pœnas, et socordiores excitans, et infideliores attrahens ad curandam totius mundi providentiam. « Judica » me, Domine, secundum justitiam meam [4]. » Alius dicit : « Secundum jus meum. Et secundum innocentiam meam » super me. Consummetur nequitia peccatorum [5]. » Alius dicit : « Peragatur vexatio adversus impios. Et diriges Jus- » tum [6]. » Alius, « Et stabilies Justum. » Quî fit ut qui alibi dicit: « Non intres in judicium cum servo tuo [7], » hic dicat : « Judica me secundum justitiam meam ? » Quod hoc aliud, et illud aliud fit. Ille enim dicens: « Non intres in judicium » cum servo tuo, » significat, « Ne tu mecum judicio contenderis, ne meam vitam, cum tuis beneficiis conferendo, examinaveris. » Et ideo subjunxit etiam : « Quia non justifi- » cabitur in conspectu tuo omnis vivens [8], » hoc est, « Si tecum in judicio contendat. « Hic autem non hoc dicit : non vult enim in judicio cum ipso contendere, sed secum. Et ideo dicit : « Secundum justitiam meam, » hoc est, « Secundum justitiam quæ mea est. « Justitiam autem hic dicit, non cœpisse manibus iniquis rixam, quod dixit superius : « Si hoc » feci, » et quæ sequuntur. Idem autem significat illud, « Se- » cundum innocentiam meam, » secundum hoc, inquit, volo judicari. Magna est etiam hic Justi fiducia. Hæc porro

[1] Psal. IV, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Id. VII, 9. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 10. — [6] Ibid. — [7] Id. CXLII, 2. — [8] Ibid.

dicit coactus. Et quomodo? Quod multi stulti ex iis, quæ patiebatur, malam de eo opinionem cepissent. Plerique enim stulti ex iis, quæ accidunt, calamitatibus, solent vitam ipsam criminari. Quod etiam ipsi Job accidit. Quocirca ei etiam dicebant, cum nihil scirent ab eo male factum : « Non » digne pro peccatis tuis flagellatus es[1]. » Paulum quoque sceleratum aliquem et maleficum existimabant Barbari, quoniam vipera ejus manum apprehenderat, et ideo dicebant : « Servatum ex mari ultio non sinit hunc hominem » vivere[2].» Porro Semeï quoque David vocabat homicidam[3]; propter calamitatem, hanc nefariam de eo ferens sententiam.

VIII. Ne ergo idipsum quoque vobis accidat, age de his paulisper disseramus. Multos enim audio dicentes: « Si Deus amaret pauperes, non sineret esse pauperes. » Rursus alios ubi quempiam viderint infirmitate vel morbo conflictari diuturno : « Ubi sunt illius eleemosynæ? ubi ejus benefacta? » Ne in his ergo peccetis, de his clare et distincte dicamus. Si enim homo qui sapit, nec bonos odisse, nec malos amare potest, quomodo tu audes de Domino dicere : « Eos qui sunt in paupertate odit Deus, etsi sint virtute præditi : divites autem, etsi sint vitiosi et scelerati, diligit ; » maledicum et blasphemum os aperiens, neque gravitatem absurditatis animadvertis? Ne ergo pecces in talibus, disce quid Deus amat et odit. Quem ergo amat Deus? Eum qui mandata ejus servat. « Eum enim amabo, inquit, et ve» niam ad eum[4] : » non eum qui est dives, non eum qui sanus est, sed qui paret meis præceptis. Quemnam autem odit et aversatur? Eum, qui præcepta ejus non facit. Quando ergo videris aliquem, qui præcepta ejus non servat, etiamsi sanus sit, etiamsi opibus affluat, refer eum in numerum

[1] Job. XXII, V. — [2] Act. XXVIII, 4. — [3] 2 Reg. XVI, 7. — [4] Joan. XIV, 21.

eorum, qui odio habentur. Virum autem virtute præditum, etiamsi ægrotum videris et inopia oppressum, inter eos, qui amantur, annumera. Non enim in his consistit amicitia, sed in illis. Annon vides etiam in rebus humanis, regum amicos in bellis maxima adire pericula, et accipere vulnera, et peregre proficisci? Non audivisti quod scriptum est: « Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem » filium quem recipit[1]?» At multi, inquit, offenduntur hæc videntes. Non ipsorum causa, sed propter suam stultitiam. Non datur enim hic nobis laborum remuneratio; sed sunt hic quidem stadium et arena: postea autem erunt præmia et coronæ. In tempore ergo luctæ et in die pancratii, ne quæras quietem et animi remissionem; nec confundas tempora. At multi sunt, inquit, imbecilliores. Sed Deus his etiam providit, et permisit ut multi etiam justi hic quoque in prosperitate agerent, non propter illos, sed propter imbecilliores. Quare etsi te offendunt, qui sunt in afflictione, ædificent rursus, qui in quiete vitam degunt: etsi te supplantant scelesti, qui rebus utuntur secundis, te erigant et recreent, qui torquentur ac puniuntur. Non audivisti Christum dicentem: «In mundo afflictionem habe» bitis[2]?» Quid ergo quæris quietem cum ille hæc dixerit? Non audivisti eum dicentem: « Mundus gaudebit, vos autem » tristitia afficiemini[3]?» Proinde consentaneum esset offendi insipientiores, si iis, quæ dixit, evenirent contraria: sin autem omnia eveniunt ex consequentia, cur ergo offenderis? Et cur, inquit, Deus ita decrevit? Ne inquire, nec sis nimium curiosus. «Neque enim dicit figmentum figulo: Cur » me sic fecisti[4]?» Propterea etiam Propheta increpabat Judæos, quod cum innumerabilibus essent malis referti, Dei vias nimis curiose scrutarentur, dicens: « Scire vias

[1] Hebr. XII, 6. — [2] Joan. XVI 33. — [3] Ibid. 20. — [4] Rom. IX, 20.

» meas desiderant, tanquam populus, qui fecit justitiam, » et judicium Dei sui non reliquit[1]: » perinde facientes, ac si quis servus qui offendisset, et innumerabilium esset reus criminum, omittens studium adhibere ut sedetur ira domini, exigat ab eo rationem, cur sic fecerit. Ne hæc itaque inquiras, nec cesses flere, et lugere, et tua peccata abluere. Hæc dico non quod non possim rationem dicere, sed volens te ab hac nimis curiosa investigatione ad salutis tuæ curam traducere. Cur ergo sic jussit? Humano generi parcens. Laborem enim hic, ubi brevis est vita, attribuit; coronas autem in futurum reservavit, ubi senii expers est ævum, et nunquam finiendum. Et hic quidem labor celeriter solvitur et præterfluit; illa autem manent immortalia, et nunquam desitura. Alioqui autem exercet etiam animas ad amorem virtutis. Quando enim vel cum laboribus ipsam eligit, nondum præmium accipiens, meditatur erga eam accuratissime affici: quando autem etiam cum voluptate fugit vitium, supplicium nondum experta, ad ipsum odio habendum et aversandum exercetur. Unde fiet ut ex hoc accipiat habitum odii adversus improbitatem, et amoris in virtutem. Est etiam alia ratio: quænam autem ea est? Afflictio nos vel maxime excitat, confirmat, et fortiores reddit ad studium sapientiæ. Et cum hac etiam alia: quænam autem ea? Vult nos docere præsentia despicere, et non eis esse affixos et alligatos. Propterea afflictionem attribuit et laborem; quæ autem bona sunt et jucunda, ut facile solverentur effecit. « Consummetur nequitia pecca» torum, et diriges Justum. » Quid est, « Consummetur? » « Infer, inquit, supplicium, et reprimes illos a vitio. » Quemadmodum enim ulcera putrida cedunt amaris medicamentis, ustioni, et sectionibus: ita etiam per supplicium arcetur improbitas.

[1] Isaï. LVIII, 2.

IX. Cum hæc ergo intelligamus, non oportet eos deflere, qui puniuntur et supplicio afficiuntur, sed eos qui peccantes nullas omnino pœnas luunt. Primum enim malum est, peccare : secundum autem, si peccantibus nulla adhibeatur medicina. Imo vel hoc primum jure dixerit quispiam, et longe gravius. Quemadmodum enim non grave est ægrotare, sed eum, qui ægrotat, non curari : nec eum, qui ulcere putrido laborat, simpliciter deflemus, sed qui laborat quidem, et jacet neglectim, nec habet medicum, qui ei manus adhibeat : eum autem qui scinditur et uritur, dixerimus iter ad sanitatem ingredi, non aspicientes dolorem, qui ex sectione, sed sanitatem, quæ ex ea oritur. Ita etiam oportet nos in anima affici, lugere quidem et flere, non eos qui puniuntur; trahuntur enim ad sanitatem; sed eos qui, cum peccant, non dant pœnas. Et si pœnæ, inquies, peccata prohibent, cur non quotidie damus pœnas peccatorum? Quoniam si hoc factum esset, præreptum fuisset humanum genus, et sublatum esset tempus pœnitentiæ. Id considera in Paulo. Si enim ille dedisset persecutionis pœnas, et fuisset sublatus, quomodo habuisset tempus agendi pœnitentiam, et post pœnitentiam, faciendi bona innumera, universumque pene terrarum orbem deducendi ab errore ad veritatem? Non vides etiam medicos, quando quis multis est affectus vulneribus, non tantam adhibere medicinam quantam postulat natura vulnerum, sed quantam ferunt vires ejus, qui est sauciatus, ne, dum vulneribus medentur, ægrotum de medio tollant? Ea de causa Deus nec omnes simul punit, nec omnes pro meritis, sed sensim et aliquantum cedens, et sæpe unum puniens, multos per illum emendavit. Hoc etiam sæpe fit in corpore. Unius membri abscissio pluribus aliis præbuit sanitatem. Vide autem charitate plenam Justi animam, quomodo ubique quærit quod est communiter utile, ut peccatum de

medio tollatur, non ut sumat pœnas de inimicis, sed ut inimici cessent ab improbitate. Hoc ergo semper spectemus, ut sistatur vitium, et lugeamus eos, qui illo tenentur, etiamsi sericis vestibus sint induti; eosque e diverso beatos judicemus, qui sunt virtute præditi, etiamsi cum extrema inopia colluctentur, ab exterioribus in cogitationem utriusque subeuntes. Tunc enim videbimus hujus divitias, illius inopiam. Quid enim si splendida veste extrinsecus est indutus? Quid differt ab officinis et lignis, quæ eam ferunt? Qua in re est iis locupletior, qui eam vendendam accipiunt? At non ejusmodi sunt Justi divitiæ, sed firmæ, et stabiles. Quod si non sentiunt divites se esse in paupertate, nihil mirum. Nec ii etiam malum sentiunt, qui laborant phrenesi; et propterea sunt maxime miserandi, non beati ducendi. Si enim sentirent, ad medicum accurrerent; nunc autem hoc est in vitio gravissimum, quod cum in eo sint, ne se quidem in eo esse sentiant. Ne hoc respexeris, quod se esse divitem lætatur dives, sed propter hoc ipsum vel maxime defle, quod ne sentiat quidem in quanto malo versetur. Non est enim humanum, sed a ratione maxime alienum, propter ea exultare. « Et diriges » Justum. » Quid hoc est? Plexis enim improbis, inquit, fiunt Justi attentiores. Proinde duo hinc bona oriuntur: nam et illi a vitio desistunt, et hi ad virtutem magis accedunt. Quemadmodum enim homo sanus cum videt quempiam uri aut secari, redditur attentior ad sanitatem: in hic etiam. Etenim multi eorum, qui tunc erant, offendebantur, etiam eorum, qui videbantur sibi ipsis attendere, propter malorum prosperitatem adhuc imbecillius affecti. Quapropter hic etiam alibi dicit: « Pene effusi sunt gressus » mei, quoniam æmulatus sum propter iniquos [1]. » Alius autem rursus: « Quare via impiorum prosperatur [2]? » Quin-

[1] Psal. LXXII, 2, 3. — [2] Jer. XII, 1.

etiam Job multa quærebat ejusmodi. Sed nunc quidem imperfectius affecti hæc dicebant, et hæc quærebant: nunc autem nulla est dignus venia, qui his perturbatur, qui tot et tanta philosophiæ scita didicit, et de futuris talia dogmata accepit, et de gehenna ac regno apertius edoctus est, illic singulos accepturos pro meritis. « Scrutans corda » et renes Deus justus. Adjutorium meum a Domino, qui » salvos facit rectos corde [1]. » Alius: « Examinator cordium » et renum Deus justus, defensor meus. » Et alius: « Deus » justus. » Septuaginta autem ita dixerunt: « Scrutans corda » et renes Deus, justum auxilium meum a Deo. » Dixit eum esse judicaturum orbem terræ; dicit deinceps etiam quomodo sit judicaturus. Dixit eum non egere testibus, non probationibus, non demonstrationibus, non scriptis aut instrumentis, aut alio ejusmodi. Ipse est enim, qui scit etiam quæ sunt arcana. Ne dicat ergo stultus quispiam: « Et quomodo judicabit mundum tantum? » Qui enim fecit, cum non esset, is factum judicabit. Renes autem hic dicit mentis arcana, quæ sunt intima, quæ sunt profundissima, ex positura partis id innuens.

X. Quid est, « Scrutans? » Quod alius dixit: « Probans. » Etsi sint autem humanæ dictiones, sunt tamen sensa Deo convenientia. Quemadmodum enim Paulus cum dicit: « Qui autem scrutatur corda [2], » scrutari ponit, pro aperte scire, etiam hic « Scrutans, » pro perfecte cognoscente. Examinare autem est nudare, quod est perfectæ scientiæ, ut etiam dicit Paulus: « Omnia autem sunt nuda et resu» pinata oculis ejus [3]. Justum auxilium meum [4]. » Alius: « Justus defensor meus. » Quid est, « Justum auxilium » meum a Deo? » Jure ac merito mihi continget a Deo: nihil enim peto injustum. Quare si supernum auxilium impetrare volumus, ea sunt petenda, quæ etiam justi ha-

[1] Psal. VII, 11. — [2] Rom. VIII, 27. — [3] Hebr. IV, 13. — [4] Psal. VII, 11.

bent rationem: ut natura petitionis attrahamus auxilium ejus, qui servat rectos corde. Hoc est ejus officium, hæc est ei consuetudo. Quoniam ergo nec ego cum injuria provocavi, nec ulcisci desidero: propterea mihi justum fuerit a Deo auxilium. Hæc ergo cum sciamus, nihil petamus ejusmodi quod vetet donationem. Quando enim contra inimicos petiveris, non est justum quod petis auxilium; est enim contrarium legi ejus, qui præbet. Itidem etiam quando divitias, quando pulchritudinem, quando aliquid aliud quod ad hanc vitam pertinet, quod præterfluit, petiveris, id est contrarium philosophiæ animæ. Petamus ergo, ut etiam consequamur. « Deus judex justus, fortis, et pa» tiens, et iram non inferens per singulos dies [1]. » Alius dicit: « Fremens quotidie. » Hebræus autem, « In omni » vita. » Et alius: « Minans, fremens, non puniens. » Quod autem dicit, est ejusmodi. « Si est justus, volet omnino punire iniquos. Si fortis, omnino poterit. Et ubi, inquit, est clementia, si juste judicabit? » Primum quidem in eo, quod non statim pœnas infligat, præcipueque in eo, quod jam omnia peccata remiserit per lavacrum regenerationis. Secundo autem, quod etiam dederit pœnitentiam. Si enim cogitaveris nos peccare quotidie, tunc maxime videbis ineffabilem ejus clementiæ magnitudinem. Quod quidem etiam significans, subjungit, dicens: « Deus judex justus, » fortis, et patiens. » Dubitas cur, cum velit et possit, non puniat? Disce, inquit, eum esse patientem, nec inferentem iram per singulos dies. Ne quis enim stultus existimet eum propter imbecillitatem non ulcisci, ostendit causam dilationis, quod magna habeat spatia, et magnam mensuram patientia. Quia enim propterea mitis est et patiens, ut te adducat ad pœnitentiam, quando nihil tibi prodest hoc medicamentum, etiam ulciscitur. Nos ergo quotidie digni sumus

[1] Psal. VII, 12.

qui puniamur. Nisi enim ita esset, non tanquam magnum posuisset illud: «Non inferens iram per singulos dies,» sed tanquam rebus quidem hoc postulantibus, Dei autem clementia justam cohibente punitionem, hoc dicit. Vides quomodo hic etiam ostendit Deum a molestia alienum, et punitionem appellat iram? Nemo enim iram infert alii; sed ipse quidem habet iram, supplicium autem infert alii. Nihil ergo significat aliud quam punitionem, cum dicit: «Et non inferens iram per singulos dies.» Et quomodo dicit: «Per singulos dies?» Ingrediatur unusquisque suam conscientiam, et tunc videbit. Ut enim prætermittam arcana cujusque peccata, hæc quidem communia quis effugiet? Quænam autem ea sunt? Quis est dies in quo non segniter oremus, et cum magna negligentia? Quod autem hoc etiam ira dignum sit, hinc sciri potest. Dic enim mihi, si ad judicem oscitans accessisses, et convictus esses, non de te statim sumpsisset pœnas, et misisset in exilium? Certe, inquis: homo enim est. Et quid tum? si enim homo affectus est contumelia, non fuerit æquum ut irascatur, ab eo enim contumelia affectus est, qui est ei honore æqualis. Deus autem contumelia affectus, jure supplicium intulerit. Majus enim est hoc peccatum eo, quod fit in hominem. Et homo quidem hoc facit, quærens quod suum est: Deus autem quod est tuum. Quamobrem vel hoc nomine justius irascatur. Non est enim æquale eos contemnere, qui sua quærunt, et eum, qui quæ tua. Hoc majorem enim iram meretur, quando nec ea quidem petiturus, quæ tibi utilia sunt, sapis. Quis est autem qui non fratrem contumelia sine causa effecerit? Nec mihi dixeris: «Servum affecit contumelia. «In Christo enim nec masculus, nec » fœmina, nec servus est, nec liber [1].» Quis porro proximum non accusavit, nec est mentitus? quis mulierem non

[1] Gal. III, 28.

aspexit impudicis oculis? quis non invidit? quis non inani gloria laboravit? quis non locutus est verbum otiosum. Hæc autem omnia pœnæ sunt obnoxia. Etsi cum in iis, quæ ad vitam pertinent, non simus diligentes, non essemus etiam in spiritualibus, venia digni essemus: nunc autem hæc quoque nobis prærepta est defensio. Etenim in illis quidem sumus vigilantes, in his vero plane supini. Ne autem, qui audiunt eum esse patientem, fiant negligentiores, subjunxit: «Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit[1].» Alius autem dicit: «Ensem suum acuet. Arcum suum tetendit, »et paravit ipsum[2].» Alius dicit: «Intendet. Et in eo »paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit[3].» Alius dicit: «Ad comburendum.»

XI. Quid hic dicent qui Deum dicunt humana esse forma præditum, ex eo quod dicatur habere manus, pedes, et oculos? Sunt-ne in supernis cœli regionibus arcus, et tela, et cos, et gladius, et pharetra? Atqui dicit alius: «Dum tu respexisti, turbabuntur a te montes [4].» Et hic ipse: «Qui respicit in terram et facit eam tremere [5].» Quod si, cum terram solum aspicit, lapidum naturam liquefacit, quanto magis hoc ipsum poterit in hominibus? Cur ergo qui solo obtutu potest orbem terrarum evertere, imo qui sola voluntate; qui enim per solam eum fecit voluntatem, clarum est quod sola potest eum voluntate tollere; dicitur gladium et arcum habere? Si enim «In manu »ejus sunt fines terræ[6],» et qui in ea habitant, ut locustæ [7]. et omnes gentes tanquam gutta a cado, et tanquam trutinæ momentum reputabuntur[8]: jam vero Angelus quoque ab eo egressus, brevi momento temporis centum octoginta quinque millia interfecit [9]; quid dico Angelus? muscæ,

[1] Psal. VII, 13. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 14. — [4] Eccli. XVI. — [5] Psal. CIII, 32. — [6] Id. XCIV, 4. — [7] Isaï. XL, 22. — [8] Sap. XI, 23. — [9] 4 Reg. XIX, 35.

erucæ, et vermes Ægyptiorum exercitum perdiderunt : ubi illic arcu opus est, ubi gladio? Cur ergo hæc dicta sunt? Propter auditorum crassitudinem, et ut his consuetis armorum nominibus eorum mentem terreant. Cujus enim in manu est omnium nostrum spiritus, et a cujus frigoris facie nullus sustinebit [1], quomodo hic armis indiget? Sed ut dixi antea, hæc propter auditorum crassitudinem et tarditatem ita dicta sunt. Quid est autem, « Et vibrabit? » acuet. Cote-ne opus est? est-ne rubigo in gladio? et quisnam, qui sapiat, hæc ita accipere sustinebit, ut dicta sunt? Sed ut ante dixi, per omnia describit punitionem, et procedit ad ea, quæ sunt crassiora, ut etiam qui sunt admodum stulti, intelligant non esse insistendum dictionibus, sed quæ Deo conveniunt sensa, esse ex iis accipienda. Quare si quis dubitat qua de causa excandescentia et ira de Deo dicta est : multo magis propter hæc dubitaverit. Sin autem hæc non sunt accipienda ut dicta sunt, sed ita ut Deo conveniant, clarum est quod etiam ira et excandescentia. Crassæ autem sunt dictiones, ut auditorum penetrent crassitudinem. Et ideo nec iis quidem quæ dicta sunt, fuit contentus : sed terrorem adaugens, adhuc more magis humano procedit. Non solum enim inducit eum habentem gladium, sed etiam armatum. Quia enim non æque quis metuit audiens acui gladium, et audiens arcum esse in manibus : ex figuris humanis mentem auditorum concutit, dicens : « Arcum suum tetendit, et paravit illum, » auditorem terrens, simul et patientiam ejus, et iram indicans. Non enim dixit: « Immisit, » nec « Jaculatus est : » sed, « Intendit et paravit, » hoc est, paratus ad emittendum. Et quid miraris si sic in Veteri dictum est, cum etiam in Novo Joannes cum Judæis tale quid dicat? « Jam autem ad radicem arboris » securis posita est [2]. » Quid ergo? An materiarium Deus

[1] Psal. CXLVII, 17. — [2] Luc. III, 9.

imitatur securi ligna scindentem? an hic securis intelligenda est, et ligna? Absit : quemadmodum nec paleæ, nec frumentum, quando dicit : « Cujus ventilabrum in manu » ejus, et mundabit aream suam, et frumentum quidem » congregabit in horreum suum, paleam autem comburet » igne inextinguibili [1]. » Quæ est ergo securis? punitio, supplicium. Quæ vero sunt arbores? homines. Quænam paleæ? mali. Quod frumentum? boni. Quid ventilabrum? discretio. Ita etiam hic, gladius, arcus, et sagittæ, pœna sunt et supplicium. Deinde innuit dilationem, et abesse quidem pœnam, sed non longe; adesse autem in foribus, per « Intendisse » et « Parasse » ostendit. Instrumenta autem mortis dicit sagittas : quemadmodum instrumenta agriculturæ, ea quibus terra colitur; et navigationis, quæ ad navigandum conferunt; et textrinæ, quibus texitur : ita etiam mortis instrumenta, quæ mortem efficiunt. Deinde interpretans quænam sunt instrumenta mortis, subjungit, « Sagittas suas, » ostendens celeritatem supplicii quando voluerit. Quid est autem, « Ardentibus? » Iis qui puniuntur, iis qui dant pœnas. Ergo-ne ignis non sufficit, sed sagittis est opus? Vides omnia per translationem et emphasim dicta esse, et ut per hæc cuncta augeretur timor? Quod enim dicit, tale est : « Paravit supplicia iis qui sunt puniendi. » Sed si non sic dixisset, non ita terruisset : nunc autem cum sagittarum, gladii, arcus, immissionis, intensionis, instrumentorum mortis, et incendii meminit, nominum varietate metum incussit. Deinde rursus metum consolatus, subjunxit, « Ardentibus. » Ne quis enim insipientior existimaret in omnes eum manus dirigere, et armatum esse, subjunxit, « Ardentibus. » Quod etiam Paulus significat de magistratu dicens : « Non enim frustra gladium » portat [2]. » Quod si in magistratibus gladius hoc facit, et

[1] Matth. III, 12. — [2] Rom. XIII, 4.

terret, multo magis in Deo. Porro hoc est non vulgaris clementiæ argumentum, per verba terrere, et pœnam amplificare, ne reipsa eam experiamur. Propterea enim intendit, propterea paravit, ideo sagittas imposuit, ideo se parat ad supplicium, ne veniat ad supplicium.

XII. Orationem autem reddit graviorem, per illud, « Vibravit, » supplicii vehementiam et celeritatem ostendens; per illud autem, « Intendit, » propinquitatem : per illud, « Paravit, » id quod omnino futurum est, si non fuerint mutati : per hanc vocem, « Ardentibus, » reos ostendens, ut per hæc omnia docti, improbitatem reprimant. Quod si hæc essent furoris et iracundiæ, non prædixisset eis se invasurum esse. Ira enim non hoc facit, sed contrarium, maxime quando ad summum pervenerit, et supplicio ac supplicii apparatui imminet. Hostes certe, et qui volunt supplicium infligere, non modo id non dicunt, sed etiam id celantes invadunt, ne qui sunt puniendi, si resciverint, caveant. At non sic Deus, sed contra omnino, prædicit, et differt, verbis terret, et nihil non facit, ut quæ minatur non inducat. Hoc etiam fecit in Ninivitis. Nam illic quoque arcum tetendit, gladium vibravit, jacula paravit, et ictum non inflixit. Annon tibi videntur verba Prophetæ esse arcus, et telum, et gladius acutus, quando dicit : « Adhuc tres dies, et Ninive subvertetur [1] (7) ? » Sed telum non emisit, non enim ideo erat apparatum ut emitteretur, sed ut reponeretur. Nam milites quidem ea de causa armantur, ut puniant : Deus autem non sic, sed ut cum reddiderit metu modestiores, abstineat manum a supplicio. Ne ergo conturbemur : est enim terror verborum maximæ clementiæ, et quo dicit intolerabiliora, eo illa ex majori dicit mansuetudine. Nam patres etiam, quando nolunt punire filios, verbis iram attollunt. Ita ipse etiam, quia non

[1] Jonæ. III, 4.

vult punire, verbis metum reddit graviorem. Dicit etiam se parasse gehennam, ne mittat in gehennam : et ideo etiam in Evangeliis multa dicuntur de supplicio, ac plura quam de regno. Quia enim in iis qui minori sunt sensu præditi, non tantum bonorum promissio, quam tormentorum metus adducit ad virtutem, et abducit a vitio : propterea in iis magis immoratur, et ea ponit assidue. Ne ergo molestia afficiamur, dum gravia verba audimus : magnum enim lucrum in se continent; sed ejus considerantes et patientiam, et justum judicium; ne de salute desperemus, est enim patiens; neque tristi animo simus, est enim justus; hic quidem multam ostendens patientiam, illic autem eos qui non hic lucrifecerunt, experimento tradens supplicii. Quod ne fiat, hic jam supplicium depellamus. « Ecce » parturiit injustitiam. » Hebræus autem pro « Parturiit, » Jebal. Concepit dolorem. » Alius, « Et cum parturiisset. » Et peperit iniquitatem [1]. » Alius : « Mendacium. Lacum » aperuit, et effodit eum, et incidet in foveam quam fecit [2]. » Alius : « In interitum quem fecit. » Dixit Deum esse paratum ad supplicium. Dixit eum immittere supplicia : per hoc castigavit, et modestum reddidit auditorem, ut qui supernam iram ei impendere ostenderit : eum deinceps docet, etiam ex rebus ipsis ostendens vel ante supplicium, ipsum vitium esse pœnam. Quod quidem etiam Paulus demonstrans, dicebat : « Et mercedem quam oportebat » erroris in se recipientes [3], » et adducit in medium eos qui extrema a vitio passi sunt. Quia enim multi ex crassioribus tunc maxime solent reprimi, et moderatiores effici, quando eos qui passi sunt viderint : propterea ipse quoque eos adducit in medium. Ita etiam facit Christus, qui cum de gehenna multum disseruisset, eos etiam qui illuc mittuntur, in medium adducit, ut divitem qui erat tempore La-

1 Psal. VII, 15. — 2 Ibid. 16. — 3 Rom. I, 27.

zari [1], virgines fatuas, eum insuper qui unum talentum absconderat, et in præsenti vita eos qui in turri obruti fuerant, et quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis [2]. Ita etiam Petrus, cum de gehenna multum disseruisset, eos tunc maxime perculit, quando supplicio affectos adduxit in medium, et ante oculos ostendit Ananiæ et Sapphiræ supplicium [3]. Quod quidem fecit etiam Paulus in Mago [4]. Hoc etiam alio modo confirmat, quando eorum, qui in solitudine fuerant, meminit, sic dicens : « Nolo vos » ignorare, fratres, quod omnes patres nostri sub nube » fuerunt, et omnes in Mose baptizati sunt, et cibum spiri» tualem comederunt, et potum spiritualem biberunt, sed » non in pluribus eorum complacitum est Deo, sed perie» runt, et ceciderunt [5]. » Quia enim disseruit de futuris, de gehenna, inquam, de pœna, et supplicio, ex præteritis quoque eorum affert probationem, eos qui plexi sunt adducens in medium, hos quidem a serpentibus, illos vero ab exterminatore. Quod quidem hic quoque facit David, vel de Achitophel dicens, vel de Absalom. Nonnulli itaque dicunt dicta esse de Achitophel. Non enim ejusdem erat dicere : « Parcite mihi filiolo meo Absalom [6], » et post casum, « Quis dederit mihi mortem pro te [7]? » et hæc nunc dicere : sed illa quidem dicebat, instigante natura; nunc vero afflatus a Spiritu. Sed sive de Absalom, sive de Achitophel dicta fuerunt, consideranda sunt quæ dicta sunt. Neque enim de personis a me magnopere agendum est.

XIII. Quid ergo ex hoc loco discimus? Ostendit fore ut qui propinquo fodit foveam, ipse in eam incidat, et quemadmodum mulieres parturientes a doloribus discerpuntur; ita etiam qui facit dolum, priusquam propinquum injuria

[1] Luc. XVI, 19. — [2] Id. XIII, 1. — [3] Act. V, 1. — [4] Id. XIII, 11. — [5] 1 Cor. X, 1-5. — [6] 2 Reg. XVIII, 5. — [7] Ibid. 33.

afficiat, ipse discerpitur, et cruciatur, et non levi aliquo, sed vehementissimo dolore afficitur. Quocirca cum vellet acerbitatem doloris ostendere, rem partus dolorem appellavit. Quando enim vult Scriptura intolerabilem aliquem dolorem ostendere, partus doloris eum nomine describit. Proinde alibi dicit : « Pariendi dolores ceperunt habitantes » Philisthiim [1], » hoc est, timor, tremor, labor, et dolor. Et rursus Paulus : « Quando autem dixerint: Pax et securitas, » tunc eis repentinus imminet interitus, quemadmodum » dolor pariendi ei quæ uterum gerit [2]. » Hic duo significat, et esse intolerabile, et esse inopinatum. Et Ezechias : « Venit dolor parturienti, non habet autem virtutem pa» riendi [3], » intolerabilem ejus timorem et laborem per dolorem partus indicans. Ita etiam hic Propheta. Etsi enim sit quis millies improbus, non interit judicium conscientiæ : est enim naturale, et a Deo nobis ab initio insitum. Etiamsi in infinitum contendamus, instat illud vociferans, castigans, condemnans, et nemo est eorum qui scelerate vivunt, qui non innumerabiles dolores sustineat, et cum de malis consultat, et cum consilium in opus educit. Quid enim Achab sceleratius? sed tamen cum ille vineam concupisset, considera quantum dolorem senserit [4]. Itaque cum rex esset, et omnia dominatu teneret, nec ullus esset qui ei contradiceret, quoniam conscientiæ non ferebat sententiam, ingressus est tristis, deorsum inclinatus, confusus, in ipso aspectu caliginem ferens, conscientiæ condemnantis indicium vultu denuntians, nec valens tegere, quam animo conceperat, tristitiam. Ita ergo fuit vel ab uxore deprehensus. Proditor quidem certe, qui in tantum scelus impegerat, cum non posset ferre judicii conscientiæ dolorem, adaptato sibi laqueo vitam finivit [5]. Sicut

[1] Exod. xv, 14. — [2] 1 Thess. v, 3. — [3] Isaï. xxvii, 3. — [4] 3 Reg. xxi, 4. — [5] Matth. xxvii, 5, et Act. i, 18.

ergo qui improbe vivit, tanta patitur : ita qui vitam ex virtute instituit, tranquillitate et sedata mente fruitur. Considera autem : si voluerit quis ulcisci quempiam, vel prior injuriam facere, vide quot mala patitur. Furore repletur, ab ira discerpitur, movet innumerabiles fluctus cogitationum, mille vias ingreditur; invadit illum timor, pavor ac tremor; quomodo rem perficiet, quomodo ulciscetur, et ante eum, quem est injuria affecturus, seipsum perdit. Qui autem iram expulit, ab his omnibus liber est, et jure certe. Hoc enim est in ejus potestate, et universum confecit : at illud non itidem, sed opportunitate opus est, loco, maleficio, armis, machinationibus, et offensionibus, adulatione, servitute, et simulatione. Vides quam facilis res sit virtus, quam difficilis vitium : quomodo illa quidem est tranquilla, hoc vero turba et tumultu refertum? Hoc ergo describens dicebat Propheta : « Ecce parturiit injustitiam, concepit » dolorem, et peperit iniquitatem. » Ex hoc ostenditur injustitiam non esse nobis secundum naturam, sed esse quid alienum ; ideoque grave est, et donec ab eo fuerimus liberati, nobis dolores immittit. Nam fœtus etiam, donec perficiatur, secundum naturam ventri adhæret : propterea et manet, et dolorem non habet. Postquam autem perfectus fuerit, si intus maneat, mora est præter naturam : unde etiam fiunt partus dolores. Quapropter vexata natura eum conatur extrudere, ut quæ universum fecerit ac perfecerit, et ferre non possit amplius. Sed illic quidem prius fit conceptio, ac deinceps dolor partus : hic autem primum parturiit, ac deinde concepit et peperit. Quid autem hoc sibi vult? Quod illic quidem in tempore partus sit dolor, hic autem dolor sit a principio? Simul ac enim quispiam de malo consultaverit, etiam priusquam in cogitationem defixerit, tumultus ac turba est in cogitatione. In muliere enim dejectum semel semen, ipsum etiam formatur ad

constitutionem partus : in iis autem qui dolos construunt, hæc hodie dejecta est cogitatio, et cras rursus alia, et sunt innumerabiles malorum seminum dejectiones, et sunt singulis diebus conceptiones, et partus dolores, qui perimunt cogitationem, a qua ista pariuntur. Non enim talis partus, qualis est in mulieribus, sed quemadmodum in viperis, uterum discerpunt, et latera dilaniantes fœtus procedunt : ita etiam in fraudibus et in injustitia. Sed quantumvis contendamus, non poterimus oratione explicare molestiam ac dolorem, quem improbi sustinent. Et ideo dicit quispiam : « Malus vero solus exhauriet mala [1]. » Quid enim eo qui invidet gravius, et miserabilius eo qui insidiatur, et eo qui aliena concupiscit? Quovis carnifice gravius perturbationes hæ mentem excruciant.

XIV. Merito ergo dolores partus has vocavit cogitationes. Sed quemadmodum mulieres ex congressione pariunt, et si sunt sana quidem corpora, talia sunt etiam quæ nascuntur, sin autem corrupta, parentum naturam imitantur; ita etiam in cogitationibus : si cum bonis verseris, tales quoque erunt tui fœtus; sin autem cum malis, et non attendas, magnum illinc quoque damnum capies. Audi ergo quid dicat Propheta : « A timore tuo in utero concepimus, » et parturivimus, et peperimus spiritum salutis [2]. » In iis autem qui ex diabolo : « Ova aspidum fregerunt, et ara» neæ telam texunt [3]. » Fugiamus ergo improbos. Quomodo enim non est absurdum, cum liceat ex Dei præceptis concipere et parere, id nolle, sed improborum persequi congressiones, et perinde facere ac si mulier, in cujus est potestate cum rege conjungi, non sustineat, sed pro illo latronem et murorum perfossorem velit habere conjugem? « Lacum aperuit et effodit eum, et incidet in foveam quam » fecit [4]. » Usus est rursus translationibus, quemadmodum

[1] Prov. IX, 12. — [2] Isaï. XXVI, 17, 18. — [3] Id. LIX, 5.— [4] Psal. VII, 16.

per parturitionem, dolorem; ita per lacum, difficilem liberationem indicans. « Et incidet in foveam quam fecit. » Quod alius dicit : « Qui fodit foveam proximo suo, incidet » in ipsam [1]. » Porro hoc quoque Dei benignitatis est et clementiæ, insidiis talem tribuere naturam, ut retia vertantur in ipsos insidiatores, ut ideo desistant cum proximo belligerare, et ei parare insidias. Hoc etiam in Mose accidit. Qui enim erat perimendus, conservatus est : Pharao autem per viam, quam adversus infantes machinatus est, per eam periit. Cum enim jussisset infantes interimi, coëgit matrem Mosis infantem propter metum exponere. Cum autem filia Pharaonis fiscellam scirpeam de fluvio sustulisset, et infantem invenisset, eum nutrivit : auctus autem ille omnes perdidit. Hinc et Dei maxime elucet solertia, et improbis magna castigatio, et iis, qui effugiunt, voluptas. Ita etiam in præclaro Joseph accidit. Cum enim eum fratres in servitutem conjecissent, multa passi sunt, et eum quidem nihil læserunt, sed etiam juverunt : ipsi autem tragœdiam illam sustinuerunt. Cum multa autem possint dici ejusmodi, considera etiam in aliis. Aliena invasit aliquis, seipsum perdidit. Eum enim, in cujus bona invasit, sæpe etiam juvit : suam autem animam prodidit. Fecit aliquis injuriam? ense seipsum confodit. Non enim male affectum esse, sed male affecisse, hoc præcipue est male pati. Et ideo Paulus quoque suadebat injuria potius affici, quam afficere [2] : et Christus alapis impeti, et non contra impetere, sed etiam seipsum ad patiendum offerre [3]. Hoc est maximæ virtutis, hoc efficit tolerantiam, hoc fortem reddit animam, hoc omnibus animi perturbationibus potentiorem efficit. Qui enim alii injuriam facit, vel eum verberat, aut contumelia afficit, ipse prius ab animi perturbatione victus, et in servitutem redactus, tunc videtur

[1] Prov. xxvi, 27. — [2] 1 Cor. vi, 7. — [3] Matth. v, 39.

proximo injuriam facere : ipse autem graviora passus est, in extremam redactus servitutem. « Convertetur dolor ejus » in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descen» det[1]. » Et de Achitophel et de Absalom hæc dicta esse putant. Utriusque enim caput descendit ad supplicium. Ille enim laqueo usus vitam finivit : hic vero cum sub arborem venisset, et coma fuisset suspensus, illic longo tempore pependit. Ita etiam Judas laqueo vitam finivit, sciens se hæc omnia fecisse in perniciem sui capitis : et Achitophel conspicatus omnino futurum ut David vinceret, seipsum strangulavit : Absalom autem invitus pependit, et non statim de medio sublatus est, sed tanquam in judicio prius suspensus est, et ligno affixus[2]; et Deo e superis ferente sententiam, longo tempore pependit, a conscientia deinceps flagellatus. Ipse enim cupiebat in patris gulam dexteram intingere ; pater autem vel sic rogabat milites, ut ei parcerent. A vana autem gloria erat adeo alienus, ut etiam post mortem eum lugeret. Et ut scias quod factum est non fuisse humanæ industriæ, sed totum fuisse divini judicii, capilli et lignum eum alligarunt, et brutum eum animal tradidit, et pro fune quidem coma, pro ligno arbor extitit ; pro milite autem eum adduxit mulus. Considera rem admirandam. Cum hæc passus est, nemo suorum ad eum accedere ausus est, ipsumque inde detrahere, cum tantum fuisset temporis spatium. Hoc autem Deus providerat, ut neque detraheretur, nec vinctus ad patrem afferretur, quoniam paterna viscera ei parci velle ultra modum indicaverant : et quod est admirabilius, qui patrem ei reconciliavit, is ipsum interfecit, propemodum instans vehemens accusator : sed is quidem eum occidit, Deus autem tulit sententiam.

XV. Quod enim e superis lata sit sententia, audi quo-

[1] Psal. VII, 17. — [2] 2 Reg. XVIII, 9.

modo id ipse ostenderit : cum enim dixisset : « Et in verti» cem ipsius iniquitas ejus descendet, » dicit : « Confitebor » Domino secundum justitiam ejus, et psallam nomini Do» mini altissimi [1]. » Gratias agamus, inquit, non aliorum gaudens cædibus, sed Dei sententiam suscipiens. Et quis potest ei gratias agere secundum justitiam ejus? Quis autem eum laudabit sicut est? Nullus. Quid est, « Secundum » justitiam ejus ? » id est, propter justitiam ejus. « Et psal» lam Domino altissimo. » Ejus est enim victoria, ejus tropæa, non mea. Quemadmodum enim in bellis, cum rex vicit, choros ducentes canunt, laudes in eum conferentes : ita ego quoque faciam, inquit. Propterea non dixit : » Confiteor : » sed, « Confitebor : » significans se, nec postquam est assecutus, bonorum oblivisci, nec negligentiorem esse, sed vigilare : non quod Deus iis indigeat, sed quod hoc sit nobis utile et commodum. Quemadmodum enim accipiebat sacrificia, non egens sacrificiis ; « Si enim » esuriero, inquit, non dicam tibi [2]; » sed homines deducens ad ipsius honorem : ita etiam hymnos suscipit, nostra laudatione non egens, sed nostram salutem desiderans. Deo enim magnæ curæ est ut in virtute crescamus. Nihil autem æque ad virtutem promovet, atque cum Deo assidue versari et colloqui, eique perpetuo gratias agere et psallere. Psallit autem Deo, justum ejus judicium admirans et patientiam. Et ubi, inquit, ejus est patientia, interfecto tyranno? Longe certe maxima. Longo enim tempore eum dimisit, ut veniret ad pœnitentiam, et regiam tenendam dedit, ut cum videret domum in qua creverat et educatus fuerat, et patris signa, ad pœnitentiam veniret. Si enim non fuisset immanis bestia, nec cor habuisset lapideum, omnia illa sufficiebant ad illum reducendum : mensa cujus cum patre erat particeps, domus, sedilia, ubi

[1] Psal. VII, 18. — [2] Id. XLIX, 12.

verba eum reconciliaverant, cum talem cædem patrasset. Cum his erant etiam alia, quæ ad eum emolliendum sufficiebant. Audierat enim eum exulem sedibus incertis errare, et mala gravia tolerare. Quod si ne hæc quidem eum molliebant, oportebat ea, quæ Achitophel evenerant, eum castigare; laqueum nempe et mortem : ut per hæc omnia veniret ad pœnitentiam. Neque enim ignorabat quæ amico acciderant. Quam autem culpam in patrem conferens, hæc faciebat? Quod eum ab aspectu removisset? Sed eo nomine debebat eum admirari et suspicere, quod, cum fratrem interfecisset, eum leni animo tulisset. Sed cum nihil ei posset dari crimini, sed importuna teneretur cupiditate, idque cum pater esset jam senex, et esset expectatio in foribus, ne tantillum quidem expectavit. Quomodo autem non cogitavit se, etiamsi vicisset, miserrimam omnium vitam fuisse acturum, cum esset sceleratus, immundus, et execrandus etiam a tropæo?

XVI. Ubi nunc sunt qui paupertatem deplorant? Qua non paupertate, quo non morbo, quo non dolore sunt hæc longe graviora? Nihil tale dixit apud se, neque indignatus est, nec lamentatus est dicens : « Egregiam vero refero mercedem, qui in ejus lege die et nocte meditor : qui cum in tanta essem auctoritate, nunc sum omnium abjectissimus. Qui peperci inimicis, in petulantis filii sum manus traditus. » Nihil tale dixit, nec cogitavit, sed omnia sapienti et forti animo ferebat : in iis quæ fiebant, unam habens consolationem, quod Deo hæc sciente fierent. Quemadmodum tres quoque pueri dicebant : « Sin » minus, notum sit tibi, rex, quod deos tuos non colimus, » et statuam tuam auream, quam statuisti, non adora- » mus [1]. » Si quis autem eis dixisset : « Ecqua tandem spe mortem obitis? quid expectantes, quid vero sperantes post

[1] Dan. III, 18.

mortem, post ignem? » resurrectionis enim nondum erat expectatio (8); audivisset: « Hæc est maxima remuneratio, mori propter Deum. » Ita hic etiam maximum existimabat solatium, Deum hæc scientem non prohibere. Amator enim vel millies pro amica moreretur, quamvis post mortem nihil ab ea expectaret. Ita etiam nos oportet non propter regni expectationem, nec propter aliquam spem futurorum bonorum, sed propter ipsum Deum omnia pati. Sed sunt multi adeo ignavi et supini, ut ne cum mercede quidem virtutem expetant. Et Deus quidem, qui regnum promittit, non auditur: qui gehennam autem procurat diabolus, amatur. Quid hac est insania gravius? Quid autem dixi procurare gehennam? etiam ante gehennam hic dolorem, risum et ignominiam, et innumera adducens supplicia, multos habet, qui ad ipsum accurrunt. Considera quomodo adulter vel ante gehennam est omnium miserrimus, omnia suspicans, vel ad umbram contremiscens, ad nullum liberis respiciens oculis, sed omnes pertimescens, et qui sciunt et qui nesciunt, acutos videns gladios, mortes impendentes, lictores, judicia. Quid tale habet temperantia, etsi labores habeat innumerabiles? Nonne semper in voluptate est continens homo; in dolore autem semper est adulter, atque in tenebris? Ita etiam videre possumus in aliis, qui vincuntur ab ira, et qui iram vincunt; in iis qui rapiunt, et in iis qui sua propter Deum donant, vel ut verius dicam, profundunt. Hi enim sedent in portu, illi vero in præsentium malorum euripum detrusi, quotidie circumcursant. Præter hæc autem, quando qui est maxime avarus, se jam viderit esse provectæ ætatis, neque cupidinem suam sibi jam sufficere ad fruendum, mortem timens imminentem, considera quanta patitur. At non qui est virtute præditus, sed tunc gaudet et oblectatur cum ad senectutem pervenerit, cum ei non

pereat, sed potius germinet et efflorescat fruitio. Adulteris itaque, incontinentibus, avaris, et helluonibus senectus affert, ut ab illis fruendis excidant : bonis autem majorem tum fruendi facultatem. Quare ante gehennam ejusque miserias, hoc ad mentem cruciandam suffecerit. Hæc ergo cogitantes, fugiamus vitium, sectemur virtutem, Deum amemus, non propter ea quæ sunt ejus, sed propter ipsum. Ita enim in præsenti vita ingrediemur viam, quæ ducit ad virtutem, quæ est angusta quidem natura, sed viatorum arbitrio lata redditur. Ad cujus fastigii cacumen nobis detur pervenire, gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM VIII.

In finem pro torcularibus. *Alius*, Triumphale pro torcularibus. *Alius*, Victoriæ auctori, pro Getthitide. *Hebræus autem*, Lamanesse , al hagetthith.

Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra[1] ! *Alius*, Quam magnum est nomen tuum !

I. In priore Psalmo dixerat[2] : « Confitebor Domino secundum justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi[3] : » hic implet quod promiserat, ei hymnum offerens.

[1] Psal. VIII, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 95-107. — [3] Psal. VII, 18.

Et in illo quidem sunt ea, quæ dicuntur, tanquam ex una persona. « Domine enim Deus meus, inquit, in te speravi, » salvum me fac [1]. » Hic autem tanquam ex persona multorum : « Domine, inquit, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum ! » Sed præbete silentium, et attente audite. Si enim, cum in theatro chori canunt satanici, summa est quies, et maximum silentium, ut perniciosa percipiantur illa cantica : idque cum ex mimis et saltatoribus conflatus sit chorus, profanus autem quidam apud illos citharœdus chorum ducat, dum carmen satanicum ac perniciosum concinitur, quo nefarius ac sceleratus dæmon celebratur : hic ubi chorus quidem est ex viris sanctis : qui autem chorum ducit, est Propheta : canticumque ac melodia non est ex operatione Satanæ, sed est ex gratia Spiritus : qui autem canitur, non est dæmon, sed Deus : quomodo non est summum adhibendum silentium, et cum veneratione et summa reverentia audiendum? Chorum enim ducimus una cum supernis Potestatibus. Supernorum enim chororum Cherubim et Seraphim hoc est munus, Deum assidue hymnis celebrare. Ex his choris etiam in terra apparuerunt cum vigilantibus pastoribus canentes. Audiamus ergo hoc quoque canticum. Qui terrenum quidem regem laudant, cum eo loquuntur de imperio, de tropæis, de victoria, et memorant gentes ab eo victas, vocantes eos expugnatores, et barbarorum victores, et his similia. Hujusmodi canticum canit etiam hic Beatus. Narrat enim victoriam, et tropæum, et bella confecta, non quidem talia, sed his multo difficiliora. Vide autem quomodo incipit, « Domine Dominus noster. » Aliorum enim, qui non credunt in ipsum, uno modo est Dominus : noster vero duplici ratione, et quod nos ex iis quæ non erant, fecerit, et quod agnoscatur a nobis. Ac vide quomodo sta-

[1] Psal. VII, 1. — [2] Luc. II.

tim a principio ponit summam beneficii. Si enim didiceris quomodo Dominus tuus factus sit, quod abalienatos et inimicos et morte affectos, familiares effecerit et vivificaverit, pulchre videbis hoc summam esse beneficii. Hoc ergo admirans Propheta, dicit : « Quam admirabile est nomen » tuum ! » hoc est, valde admirabile. Quam admirabile autem sit, non dixit : neque enim metiri potuit, sed tantum amplificationem et hyperbolen attulit. Ubi sunt qui Dei essentiam curiose pervestigant? Si enim, cum nomen ejus dixisset, adeo admiratus est, ut obstupesceret, quomodo venia eis dabitur qui se dicunt nosse Dei essentiam, cum ne Propheta quidem quam sit admirabile ejus nomen cognoscere potuerit? « Quam admirabile est nomen tuum : » In nomine enim tuo mors victa et fracta est, vincti sunt dæmones, cœlum apertum est, fores paradisi patuerunt, Spiritus demissus est; servi, facti sunt liberi; inimici, filii; alieni, hæredes; homines, Angeli. Quid dico, Angeli? Deus homo factus est, et homo Deus : cœlum accepit naturam e terra sumptam, terra eum suscepit qui sedet super Cherubim cum exercitu angelico [1] : quæ intercedebat maceria diruta est, soluta est sepes : quæ divisa et disjuncta erant, unita sunt : tenebræ sunt extinctæ, lux resplenduit, mors absorpta est. Hæc omnia cogitans, et longe his plura Propheta clamabat, dicens : « Quam admirabile est nomen » tuum in universa terra ! » Ubi nunc sunt Judæi, qui sunt impudentes adversus veritatem? Lubenter enim eos interrogarem de quonam hæc dicuntur. De Omnipotente, inquient. Sed non erat nomen ejus admirabile in universa terra. Testatur Esaïas dicens : « Propter vos blasphematur » nomen meum inter gentes [2]. » Si autem qui eum colebant, in causa erant ut ipse blasphemaretur, ubi erat admirabile? Quod enim natura sit admirabile, clarum est : apud ho-

[1] 1 Cor. xv. — [2] Isaï. lii, 5.

mines autem non erat tunc pluribus admirabile, sed et vile et despectum. Sed non sic nunc : quia quando accessit unigenitus Filius, ubique nomen ejus est admirabile cum Christo. « Ab ortu solis, inquit, usque ad occasum glorificatum est nomen meum in gentibus. » Et rursus : In omni « loco offertur incensum nomini meo, et sacrificium mundum. Vos autem ipsum profanatis [1]. » Et alius, « Impleta est universa terra cognitione Domini [2]. » Et rursus : « Venient dicentes : Patres nostri falsa idola possederunt [3]. »

II. Vides hæc omnia dicta esse de Filio? factum est enim ejus nomen admirabile in universa terra. « Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos [4]. » Alius, « Qui posuisti laudem tuam super cœlos. » Quia enim terræ meminit, transfert etiam orationem in cœlum, quod semper consuevit facere, ostendens universum orbem terrarum laudare Dominum suum. Hoc etiam hic ostendens dicit : « Admirabile infra, admirabile supra. » Non solum enim homines, sed etiam Angeli laudant ea quæ facta sunt, et pro ejus in homines beneficiis agunt gratias, quod etiam fecerunt in principio, cum in terris choros duxerunt. Vel hoc ergo dicit etiam Angelos canere, vel vult ejus ostendere magnitudinem. Quando enim Scriptura vult aliquid magnum dicere, distantiam horum elementorum adducit in medium, ut quando dicit : « Secundum altitudinem cœli a terra [5]. » Et rursus : « Qantum distat ortus ab occasu, longe fecit a nobis iniquitates nostras [6]. » Hic ergo admiratur quam magna sint et quam grandia quæ facta sunt omnia : nam omnium infimam substantiam effecit omnibus superiorem. « Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem [7]. » Alius, « Ex ore infantium fundasti fortitudinem. » Alius, « Constituisti robur. » Quod autem dicit,

[1] Malach. I, 11, 12. — [2] Isaï. XI, 9. — [3] Jer. XVI, 19. — [4] Psal. VIII, 2. — [5] Id. CII, 11. — [6] Ibid. 12. — [7] Id. VIII, 3.

est ejusmodi. Potentiam tuam ex hoc maxime ostendisti, quod vires imbelles moveris, et linguam balbutientem ad gloriam reddendam, claram et expeditam feceris. » Quæ enim facta est a pueris in templo, hymnorum decantationem hic prædicit [1]. Et quam ob causam, aliis prætermissis miraculis, mortuorum resurrectione, leprosorum mundatione, dæmonum expulsione, nunc puerorum miraculi meminit ? Quoniam illa quidem etiam ante facta sunt, et si non sic, tamen facta sunt, et aliquid inter se commune habuerunt, licet non modum. Suscitatus est enim mortuus sub Eliseo [2], et leprosus mundatus [3], et dæmon per David expulsus est, quando Saül invadebatur a dæmone [4]. Chorus autem infantium lactentium nunc primum locutus est. Ne ergo impudenter se gereret Judæus, dicens hæc dicta esse de iis quæ facta sunt in Veteri, elegit signum quod tunc primum et solum factum est : et alioqui quæ fiebant, erant typus Apostolorum. Nam cum ii essent valde infantes, et magis muti quam ipsi pisces, universum orbem terrarum irretierunt. Quod autem hoc sit maxime Dei virtus et potentia, vide etiam Prophetam hoc de Patre dicentem. Cum Mose enim loquens ait : « Quis fecit mutum et » surdum, videntem et cæcum [5] ? » Et rursus : « Qui dat lin» guas expeditas iis, qui sunt impeditioris linguæ [6]. » Et rursus : « Dominus dat mihi linguam disciplinæ, ut sciam » quando oportet loqui sermonem [7]. » Dicit etiam in principio : « Venite, descendamus, et confundamus ipsorum » linguas [8]. » Magna ergo est et valida demonstratio. In aliis enim, etsi præter rationem, aliqua tamen suspecta habebant impudentes illi : hic autem nihil potuerunt dicere, cum ipsa per se nuda contenderet. Et ideo non dixit sim-

[1] Matth. xxi, 15. — [2] 4 Reg. iv, 35. — [3] Id. v, 14. — [4] 1 Reg. xvi, 23. — [5] Exod. iv, 19. — [6] Isaï. xxxv, 6. — [7] Id. l, 4. — Gen. xi, 7.

pliciter, « Infantium, » ne quis innocentes et simpliciores eum dicere putaret, sed subjunxit : « Et lactentium, » ætatem cibi adjectione exprimens. Non enim dixit solummodo: « Infantium, sed etiam ubera sugentium, qui nondum solidi cibi fuerunt participes. » Non est ergo hoc solum admirabile, quod vocem, eamque claram et expressam emiserint, sed etiam quod plenam bonis innumerabilibus. Quæ enim Apostoli nondum noverant, ea pueri hymnis celebrabant. Ex hoc etiam aliquid aliud significat, nempe oportere eos, qui ad dogmata accedunt, animo pueros effici. « Si quis enim non susceperit regnum cœlorum ut puellus, inquit, non potest in ipsum ingredi [1]. « Propter inimicos tuos [2]. » Dicit etiam causam cur hoc miraculum factum sit. Alia enim non propter inimicos facta sunt, sed ut accedentes beneficium acciperent, et alii docerentur : hoc autem non solum propterea factum est, sed ut obturarentur ora inimicorum. Quos etiam alius clarius significans dicit : « Propter » illigantes te. » Ii enim eum alligarunt ductum ad crucem. « Ut destruas inimicum et ultorem [3]. » Alius, « Ut compes- » cas inimicum, et qui seipsum ulciscitur, » populum hic dicens judaïcum. Christum enim expellebant ut inimicum; præ se ferebant autem hoc facere tanquam Patrem ulciscentes. Et ideo hanc illis excusationem auferens, dicebat : « Qui me odit, odit et Patrem meum [4]. » Et rursus : « Qui » credit in me, credit in eum qui me misit [5] : » honori suo et injuriæ semper Patrem conjungens. Vide quam accurate locutus sit Propheta. Non dixit: « Ut punias, » sed, « Ut des- » truas : » quod alius clarius significat, dicens, « Ut cessare » facias, » hoc est, « Ut eorum de medio tollas impudentiam, non ut doceas : » laborabant enim morbo incurabili. Cum ergo tale viderent miraculum, et nihil possent contradi-

[1] Matth. XVIII, 3. — [2] Psal. VIII, 3. — [3] Ibid. — [4] Joan. XV, 23. — [5] Id. XII, 44.

cere, in ipsum convertebantur, dicentes : « Non audis quid » hi dicant[1] ? » Et cum oporteret deinceps adorare et admirari, erant valde perplexi et incerti quid agerent, et cum deberent inter se dicere : « Non audis quid hi dicant ? » id, seipsis dimissis, Christo dicebant. Et cur non emissa est vox Angelorum ? Quod illud quidem spectrum eis potuisset videri, ad hoc autem nihil poterant contradicere. Quid autem dicebant pueri ? Nihil grave aut importunum, nec quod eos jure posset percellere, sed quod ejus cum Patre consensionem maxime significaret. « Benedictus, dicebant, » qui venit in nomine Domini[2]. »

III. Tunc ergo eorum coërcuit impudentiam; postea autem urbem quoque eorum evertit, nec est ulla pars totius orbis terrarum, quæ sit Judæorum calamitatis expers : sed quemadmodum qui corpore est mutilo, undique circumcursat sua vulnera ostentans, et quemadmodum judices, cum multos homicidas de medio sustulerint, unum furcæ affigunt, ut ipsis mortuis, tanquam inflictum supplicium vivos coërceat et in officio contineat : ita hic etiam non mortuos, sed vivos omnibus exemplum proposuit, eos dispergens, et qui unam habitabant regionem, nunc sunt dispersi per totum orbem terrarum. Et si causam rogaveris, nullam aliam invenies, quam quod Christum crucifixerint. Cur enim, dic mihi, hoc ita factum non est ? Sed et si id aliquando factum est, in unam gentem abducti sunt, et ad paucos annos. Nunc autem non sic, sed infinito supplicio puniuntur. Et si eos rogaveris : « Cur Christum crucifixistis ? » dicunt : « Quod esset deceptor et præstigiator. » Vos ergo oportebat propterea honorari, et fines vestros propagari, ut qui Deo fecissetis rem gratam. Qui enim deceptorem et præstigiatorem ac Dei adversarium de medio sustulerit, is Dei hostem sustulit. Qui autem hostem

[1] Matth. xxi, 16. — [2] Ibid. 9.

sustulit, is jure optimo laudetur. Nunc autem Phinees, quod unam meretricem interfecerit [1], tantam laudem a Deo est consecutus, ut sacerdotio et tanto honore dignus fuerit : vos autem, quos multo majori honore affici oporteret, si modo deceptorem occidissetis, errones et exules, nullamque certam sedem aut patriam habentes, huc et illuc obitis. Hoc ergo nulla alia de causa passi estis, quam quod patronum ac benefactorem, et veritatis doctorem crucifixistis. Si fuisset enim seductor, et Dei adversarius, et cum Deus non esset, voluisset esse Deus, et Patris honorem ad seipsum attraxisset, et Phinee et Samuële et illis omnibus oportuit vos magis honorari, qui legis defendendæ tantum zelum ostenderetis. Nunc autem quod nunquam passi estis, cum idola coleretis, cum impii essetis, cum filios interficeretis, hoc passi estis, et nulla datur ratio vos liberandi a malis, et errones, exules, vagabundi, et Romanorum legibus servientes, terram et mare obitis ; migrantes, nullas certas sedes, urbes aut domos habentes, et in servitutem redacti, a libertate, a patria, a sacerdotio, et ab omnibus, quæ prius habebatis, expulsi estis, in mediis barbaris et gentibus innumeris dispersi, omnibus hominibus exosi, execrandi, et omnibus ad injuriam opportuni. Et merito quidem. Non enim præmia accepistis, quod Dei inimicum occideritis : hoc mera est insania et nugæ. Quæ enim nunc patimini, non sunt eorum qui Dei inimicos occidunt, sed eorum qui amicos interimunt. « Sed, o amice, inquiunt, hæc non dicimus : propter nostra peccata hæc patimur. » Nunc confitemini, increduli, et quænam peccastis? An nunc primum peccastis? nunc certe moderatiores evasistis. Sed nondum hoc agimus : at vos illud libenter interrogarem, cur prius semper peccantes, Dei benignitatem et clementiam sensistis, nunc autem non itidem, et quod

[1] Num, xxv, 8.

est admirabilius, nunc minora peccata committentes? Tunc enim et Beelphegor initiabamini [1], et vitulum adorastis [2], et filios occidistis, et filias de medio sustulistis, idque cum vobis signa abunde suppeterent; nunc autem, cum nec videatis mare dividi, nec petram frangi, nec adesse Prophetas, nec vestri consuetam sentiatis providentiam, major tamen appareat probitas; quænam est causa, quod quando minus peccatis, et major est vestra moderatio, major sit pœna ac supplicium? Annon vel stultis clarum est id ideo fieri, quoniam majus est vestrum nunc peccatum? Quandiu enim in servos peccastis, veniam estis assecuti, ut cum Prophetas interficeretis et lapidibus impeteretis; sed postquam manus in Dominum injecistis, vobis deinceps evasit ulcus immedicabile; et ideo quadringenti jam anni præterierunt (9), ex quo civitatis vel ipsum solum periit, sublatum est sacerdotium, regnum abruptum, confusæ tribus, præclara illa et magnifica evanuerunt, et ne vestigium quidem est apud vos reliquum : quod nunquam ante factum est. Sed in principio quidem, cum dirutum esset templum, remanebant et Spiritus dona et miracula : nunc autem, ut clare intelligatis Deum vos esse perpetuo aversatum, ea quoque sublata sunt, ac servitus adest, captivitas et rerum omnium eversio, et quod est omnium gravissimum, Dei a vobis recessio.

IV. Ac perinde fecit Deus, ut si quis servum ingratum, sæpe flagris cæsum et non correctum, vestibus exutum, nudum, desertum, vagabundum errare permitteret, mendicantem et undique ejectum. Antea autem res vestræ non ita se habebant, sed apud vos erant Prophetæ, in Ægypto, Babylone et in deserto. Moses in Ægypto, in Babylone Daniel et Ezechiel, in Ægypto rursus Jeremias : et miracula adjecta miraculis, clariorque et illustrior gens evasit,

[1] Num. xxv, 2. — [2] Exod. xxxii, 8.

cum ex vobis qui captivi erant regibus essent superiores. Sed nunc illa omnia perierunt, et supplicium est gravius prioribus, non solum propter longitudinem temporis, sed etiam quia estis undique derelicti. Quanam ergo de causa, dic quæso, quando plura peccabatis, tanta vestri erat cura ac providentia : quando autem pro lege zelo accensi estis, passi estis graviora? Ex hoc enim Deum damnatis injustitiæ, quod peccatores quidem honoraret, eos autem,qui se recte et ex virtute gerebant, ignominia affecerit. Si enim impostorem, ut dicitis, sustulistis, vos recte ac præclare gessistis. Vel si justus est Deus, ut certe est justus, honorare vos oportebat, non castigare : si autem castigat, clarum est vestra nunc esse graviora peccata. Si vero nunc nec impii estis, nec filios, ut ante, sacrificatis, quodnam est aliud peccatum, propter quod graviora passi estis? Annon est evidens crucis erectæ scelus esse veluti quemdam colophonem malorum? Hoc magis vos perdidit quam idolorum et vituli cultus et filiorum occisio. Non enim paria sunt hæc, filium suum interficere, et Dominum suum crucifigere. Propterea quando filios occidebas, veniam es consecutus : sed quando Dei Filium et tuum Dominum occidisti, castigaris deinceps absque ulla venia. Quot sunt anni ab exitu ex Ægypto usque ad adventum Christi? mille et quingenti puto, et plures. Quomodo ergo in his omnibus vos peccantes passus est : nunc autem vos abjecit, quando maxime coronare oportuit, etsi multa peccassetis? Præclarum enim esset vestrum facinus, si deceptorem occidissetis. Cum hoc autem nunc sabbata observare videmini, et idola minime adoratis, aliaque servare magno studio contenditis; quando ergo et vita vestra est melior, et tam præclarum, ut dicitis, facinus fecistis, tunc ultima patimini. Quid hac insania fuerit deterius? Quid hac dementia, quod cum vos defendere velitis, maledictis Deum

insectamini? Si enim quod adversus Christum peccastis, non est illis omnibus deterius, sed id a vobis, ut dicitis, juste factum est, cur vos quidem punit, sic recte vos gerentes, peccantibus autem pepercit? Hoc non solum Deus, sed nec ullus homo mentis compos facere in animum induxerit. Sed quid ad hæc dicunt? « Disjecti sumus, ut essemus orbis terræ doctores. » Nugæ sunt hæc, et ineptiæ. Eos enim qui futuri sunt doctores, se prius recte gessisse oportuit, et tunc ad id mitti; cujusmodi fuerunt Prophetæ et Apostoli. Cum autem ipsi sint perversi, et omni vitio referti, quomodo ad docendum missi sunt? Videamus ergo qualis eorum fuerit vita quæ præcessit. Inveniemus enim eos belluis fuisse immaniores. Nam et parricidæ, et liberorum interfectores, idolorumque cultores, et alienorum bonorum occupatores fuere, eorum autem sunt plenæ prophetiæ. Ac vestram quidem libidinem significans Jeremias, dicebat : « Equi in equas insanientes facti sunt : unusquis» que hinniebat ad uxorem proximi [1]. » Quid hac fuerit pejus immunditia? Non enim ut homines cum suis invicem uxoribus coïbant, et ideo eorum furorem appellavit hinnitum. Nec eos solum arguit fornicationis, sed eos etiam accusat adulterii, quod etiam ab eis impudenter admittebatur, quemadmodum in brutis. Alius autem Propheta dicit : « Ingressi sunt ad mulierem facientes aulæa, filius et » pater ad eamdem puellam [2]. » Propterea ergo, dic quæso, vos misit doctores, ut fornicationes et adulteria disceremus, et quod oporteat patrem et filium idem inire cubile. Quid vero Ezechiel? « Ne secundum gentium quidem legi» tima fecistis [3], » inquit. Eos ergo qui erant deteriores gentibus, dic mihi, doctores misit? Factas autem ab eis cædes quis ferre possit? Filios enim et filias mactarunt dæmoniis, et eos combusserunt. Hoc autem David quoque os-

[1] Jer. v, 8. — [2] Amos. II, 7. — [3] Ezech. v, 7

tendit, dicens : « Et mactarunt filios suos et filias suas » dæmoniis [1]. » Propterea ergo misit, ut hoc disceret natura hominum, quod oporteat filios et filias mactare dæmoniis ? Non erubescitis, nec pudore suffusi vos tegitis, cum hujusmodi nugas comminiscimini. Alius enim dicit : « Sanguinem miscent sanguini : et execratio, et mendacium, et furtum, et adulterium fusum est super terram [2]. » Alius autum : « Facta est tibi facies meretricis, erga omnes » fuisti impudens [3]. » Alius rursus : « Principes vestri tanquam lupi Arabiæ [4]. » Alius rursus : « Non est intelligens, » non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul » inutiles facti sunt [5]. »

V. Egressi ergo estis ut hæc doceretis, impudentiam, amentiam, fornicationes, adulteria, cædes, omnem viam improbitatis ? Non cessatis nos cogere ut vestra mala traducamus ? Vos estis qui portamini ex utero, et docemini usque ad senectutem. Vos estis cæci, qui vos invicem in foveam præcipitatis. « Cæcus enim, inquit, si cæcum du» cat, ambo in foveam cadent [6]. » Qui Prophetas semper habuistis, et nunquam facti estis meliores, futuri estis aliorum doctores ? Non cessatis hæc nugari, nec vestram agnoscitis culpam ? Hoc enim semper vos perdidit, quod vestrorum malorum nolitis fundamentum cognoscere. Propterea quod faciunt judices, qui jubent post eos, qui flagris cæduntur, sequi alios qui clament et dicant, cur cædantur, num fures, num raptores sint ? ita etiam Deus vos quoquoversus traducens, jussit sequi Prophetas, qui causam dicerent supplicii. Ubique enim terrarum una vobiscum vincti sunt, qui etiam nunc adhuc vobis inclamant. Et si in synagogas ingrediaris, audies assidue eos hæc verba di-

[1] Psal. CV, 37. — [2] Osee. IV, 2. — [3] Jer. III, 3. — [4] Ezech. XXII, 27, et Soph. III, 4. — [5] Psal. XIII, 2, 3. — [6] Matth. XV, 14, et Luc. VI, 39.

cere. Et David quidem describens illud, quod latrocinii instar habebat Caïphæ judicium, dicit vos propterea periisse. Cum enim dixisset : « Dirumpamus vincula eorum, » et abjiciamus a nobis jugum ipsorum [1], » subjunxit : « Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo contur» babit eos [2]. » Esaïas autem, cum dixisset ovem ductam esse ad occisionem, subjunxit : « Et dabo improbos pro se» pultura ejus, et divites pro morte ejus [3] : » et rursus alibi de vinea loquens : « Expectavi ut faceret justitiam : fecit » autem iniquitatem, et non justitiam, sed clamorem [4]. » Quemnam autem clamorem? « Crucifige, crucifige [5]. » Et subjungit : « Propterea diruam sepem ejus, et erit in » conculcationem, et mandabo nubibus ut non pluant » super ipsum pluviam [6]. » Non ideo ergo dispersi estis, sed propter ea, quæ in cruce ausi estis, idque manifestum est ex Prophetis. Et ut scias Christi virtutem, atque ut ex vobis ipsis discatis, quæ non didicistis a Prophetis, vide res quoque ipsas id testantes. Quod enim vos lex non docuit, hoc ex redundanti fecit Christi potentia. Quandiu enim legem habuistis, occidebatis, filios mactabatis, et adulterabatis : postquam autem illuxit Sol justitiæ, de vestris malis multum decessit, et moderatius vitam instituistis, correcti per vestram in nos æmulationem. Propterea vos dispersit, ut sciretis quantam in terris plantarit rempublicam : et templum solvit, vos vel invitos a vitio abducens : et ubi templum fuit solutum, illic etiam Christus sepultus est, ut propter illius sepulcrum recedentes, viderent etiam tropæum illius potentiæ, et verbum stare quod dicit : « Non » manebit hic lapis super lapidem [7]. » Ubique enim sunt ejus tropæa et monimenta potentiæ. Sin autem erat, ut dicitis, impius, et Dei adversarius, etsi innumerabilia pec-

[1] Psal. II, 3. — [2] Ibid. 5. — [3] Esaï. LIII, 9. — [4] Id. v, 7. — [5] Luc. XXIII, 21. — [6] Esaï. v, 5, 6. — [7] Matth. XXIV, 2.

cata fecissetis, ne sic quidem puniri oportebat, et si oportebat, at non tunc, ne quis existimaret vos pro illo pœnas luere. Annon audistis Deum dicentem, quando eratis in captivitate : « Non propter vos facio, sed propter me, ne » meum nomen profanetur [1]? » Atqui tunc erat major vestra improbitas : sed tamen, inquit, ne existiment barbari me esse imbecillum, dimitto vestra peccata, et conservo vos. Ita-ne tunc quidem vos, inique vos gerentes, servavit, ne ejus nomen profanaretur : nunc autem hoc non fecisset? Etsi enim vel innumera peccata admisissetis, vos nihil oportuit pati ejusmodi, si fuisset impostor Christus, ne quis existimaret vos illa propter ipsum esse passos, sed etiam conservatos vos esse oportuit; et si, ut jam dixi, vos pati oportuit, at non tunc. Nunc autem hæc simul facta sunt. Quando enim crux processit, paulo post exierunt Apostoli, et difficile bellum adversus illam civitatem suscitatum est, et quod est in Evangeliis : « Væ lactantibus et » prægnantibus [2], » omniaque illa exitum sortita sunt : et illud, « Tunc erit tribulatio, qualis nunquam ante fuit [3], » impletum est. Nam et mulieres filios comederunt, hostes perfregerunt ventres mortuorum, et ignis barbaricus est omnia depopulatus, omniaque erant plena sanguine, et novæ tragœdiæ, et universus orbis terrarum refertus erat malis judaïcis. Hæc ergo apud vos cogitantes, vestrum Dominum agnoscite. Annon Prophetas occidistis? num tale quid passi estis? Nonne altaria diruistis? numquid talis vobis contigit calamitas? Nonne vitulum adorastis [4], et Beelphegor estis initiati [5], naturamque ignorastis? numquid tales hostes experti estis? Annon vel in mediis beneficiis immemores et ingrati servati estis? Unde ergo innumera in vos mala profecta sunt? Nonne clarum est ex eo,

[1] Ezech. XXVI, 22. — [2] Matth. XXIV, 19. — [3] Luc. XXI, 23. — [4] Exod. XXXII, 6. — [5] Num. XXV, 3.

quod in Dominum ausi estis peccare, non in servos? Unde nec est vobis a malis, quæ vos invasere, liberatio, nec erit. Si enim esset, eam prædixissent Prophetæ. Nunc autem dixerunt quidem captivitatem, sed non reditum, licet bona suppliciis assidue admisceant, et tempora definiant. Etenim Jeremias definivit septuaginta annos [1], et Daniel similiter tres annos et dimidium [2]. Quinetiam prædictum est eos quadringentis et triginta annis in Ægypto servituros [3]. Hujus autem captivitatis nusquam situm est tempus, nec finis, « Sed relicta est vestra domus deserta [4], » et quotidie res vestræ in deterius procedunt.

VI. Hæc omnia attente apud vos considerantes, et quæ breviter dicta sunt fusius tractantes; « Da enim sapienti » occasionem, et erit sapientior [5], » illorum impudentiam ingratumque animum poteritis refellere. « Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. » Alius, « Video enim cœlos. Lunam et stellas, quæ tu fundasti [6]. » Alius, « Parasti. » Alius, « Stabiliisti. » Cum dixisset: « Destruxisti inimicos, » splendidæ hujus victoriæ affert probationem. « Tu enim, inquit, qui crucifixus es, qui de medio sublatus es, apparuisti orbis terrarum creator et opifex.» Propterea dicit : « Videbo cœlos tuos, » significans multos non antea cognovisse, postea quidem certe omnes scient. Et cur non universas orbis terræ partes persecutus est? Quod eorum quæ videbantur opportuniora persecutus, de aliis docere minime opus habuerit. Adeo ergo destructi sunt inimici, ut qui ab eis expellebatur, et ab eis de medio sublatus est, omnium quæ videbantur apparuerit opifex. Et quare non dicit: « Manuum tuarum,» sed, «Digitorum » tuorum? » minimæ operationis opus ostendens ea quæ videntur, et admirabile opificium, quod suspensæ stellæ non

[1] Jer. XXIX, 10. — [2] Dan. IX, 25-27. — [3] Gen. XV, 13. — [4] Matth. XXIII, 38. — [5] Prov. IX, 9. — [6] Psal. VIII, 4.

cadant : etsi natura fundamentorum exigat, ut inferne non superne jaciantur : sed optimus Artifex, qui facit admirabilia, in his quæ apparent, plura fecit supra naturæ consequentiam. Et quare nihil dicit de potestatibus incorporeis, ut inde quoque ostendat ejus creationem? Quod nimirum hoc interim ei in proposito fuerit, ut ipsi discerent de iis quæ apparebant. Et propterea ejus quoque Pater cum susquedeque cum Judæis loqueretur, non dicit : « Ego feci Angelos et Cherubim,» sed, « Ego cœlum extendi : manus » mea terram fundavit, dextra mea firmavit[1] : » et omnem semper orationem consumit in iis, quæ apparent, omnia agens ad salutem auditorum. Cum enim essent crassiores, magis ducebantur ab iis, quæ videntur, quam ab iis, quæ sub visum non cadunt. Propterea Paulus quoque semper ingrediens et concionans, ducit exordium a creatura, quæ videtur, dicens : « Deus qui fecit cœlum et terram, et mare » et omnia quæ in eis sunt[2], » et a pluviis annuis atque a genere hominum semper ducit exordium orationis. Si enim dixero eum fecisse Cherubim, duo erunt mihi probanda, quod sint Cherubim, et quod ea ipse fecerit. In iis autem quæ videntur, cogor solum ostendere eum illa fecisse : quocirca est etiam oratio facilior; habet quippe visum, testem eorum quæ dicuntur : videt enim auditor magnitudinem, pulchritudinem, usum et positionem constantemque ac numerosum cursum. In hoc itaque uno est mihi studium ponendum, ut ostendam id Deum fecisse. Et quare non meminit solis, sed lunæ, et stellarum? Hoc cum dixit, illud quoque significavit. Quoniam enim nonnulli a Dei opificio noctem separant, per lunam eam ostendit, dicens eum etiam hujus esse opificem. Non est autem parva stellarum varietas, et lunarium cursuum demonstratio. « Quid » est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quod

[1] Isaï. XLVIII, 13. — [2] Act. XVII, 24.

» visitas eum [1]? » Alius, « Quid est unusquisque homo, quod » ejus recordaris? » Alius pro, « Visitas eum,» dicit : « Vi» sitabis. » Postquam dixit de opificio, et universum ex parte significavit, inserit deinceps sermonem de providentia hominum. Nam illa etiam quæ dicta sunt, sunt propter genus nostrum; quinetiam ea, quæ ad providentiam ejus pertinent : universa enim creatura propter hominem. Verum aliud quoque genus pertractat providentiæ, et non temere de his dicere aggreditur, sed valde prudenter et probe, pro toto orbe terrarum agens gratias, universum memorans beneficium et ostendens magnitudinem ejus dispensationis in hominem. Si enim nihil erat antea, multo magis quando Christus accessit post tot et tanta peccata, et ostendit Christi adventum non a venia alienum fuisse; imo a summa profectum esse clementia. Nam tanquam optimus aliquis medicus, sanis relictis, venit ad nos, qui morbo laborabamus, qui nihil eramus. Hoc ergo ostendens, dicebat : « Quid est homo? » Pro eo quod est, « Nihil est, est quid vile. » Ad tantam enim respiciens Dei curam et providentiam, et ad ea quæ fecit pro salute hominum, valde stupet et admiratur, cur eum tanta sit providentia dignatus. Cogita enim propter ipsum esse omnia quæ videntur. Propter ipsum, quæ ab Adam usque ad ejus adventum dispensata et administrata sunt. Propter ipsum, paradisus et præcepta, pœnæ et miracula, suppliciaque et beneficia post legem. Propter ipsum Dei Filius homo factus est. Nam quid attinet dicere futura? Hæc ergo omnia reputans, dicit : « Quid tam magnum est homo, quod tot et tantis bonis dignus fuerit habitus? »

VII. Si quis enim consideraverit quot et quanta propter ipsum facta sint et fiant, et quanta sit postea percepturus, multo horrore implebitur, et tunc clare videbit quantæ

[1] Psal. VIII, 5.

curæ Deo sit hoc animal. « Minuisti eum paulo minus ab » Angelis [1]. » Alius, « Paulo minus a Deo. » Alius, « Paulu- » lum quiddam a Deo, » Hebræus autem, « Outhasreou » mat me eloim. » Hic meminit condemnationis, et veteris peccati, mortem in medium adducens. At eam quoque solvit, cum venisset Unigenitus. « Gloria et honore coronasti » eum [2]. » Alius, « Gloria et dignitate coronabis ipsum. » Licet quidem hæc et historice, licet et anagogice accipere. Dicit enim et ejus imperium, quod ei, cum factus est, traditum est. Dicit etiam quæ bona consecutus sit post adventum Christi. In principio enim audivit : « Tremor et » metus vestri erit super omnes bestias terræ [3], » et, « Im- » perent piscibus maris [4]. » Post hæc autem : « Calcate su- » per serpentes et scorpiones [5]. » Sed his dimissis, contexit orationem ex humilioribus, relinquens illa consideranda iis qui possunt acutius cernere. Gloria enim major et honor ea sunt, quæ fiunt in Novo Testamento, quando habet Christum caput, quando ejus corpus efficitur, quando fit frater et cohæres, et conformis ejus corpori, quando majorem quam Moses accipit gloriam, sicut significavit Paulus, ostendens nos, non quemadmodum Moses imponebat velamen [6], sed omnes, revelata facie Domini, gloriam contemplaturos esse : et ideo dicit : « Non enim glorificatum est, » quod glorificatum est in hac parte, propter excellentem » gloriam [7]. » Hanc ergo gloriam dicit Propheta per anagogen. Quid enim est cum ea conferendum, quando simul cum Angelis choros ducimus, quando in filios adoptamur, quando nec Unigenito quidem pro nobis parcitur? Qua non purpura, quo non diademate sunt hæc longe splendidiora, quando mortem irridemus, quando ad potestatum incorporearum impatibilitatem traducti sumus, qui prius

[1] Psal. VIII, 6. — [2] Ibid. — [3] Gen. IX, 2. — [4] Id. I, 26. — [5] Luc. X, 19. — [6] 2 Cor. III, 13. — [7] Ibid. 10.

eramus contempti, inglorii, et execrandi? Adam cum nec boni nec mali quid fecisset, statim honoratus est cum primum factus est. Quomodo enim fecisset, qui non erat? Nos autem qui mala fecimus innumera, longe sumus majorem honorem assecuti. « Non amplius, inquit, dico vos » servos : vos enim amici mei estis [1]. » Non amplius nostri causa pudore suffunduntur Angeli, sed etiam nostræ saluti deserviunt. Nam et ad Philippum venit Angelus [2], et ad multos alios, et Evangelium nuntiabant hominibus [3]. Non in terra autem hæredes, sed bonorum cœlestium sumus, et Christi participes, et vocamur ad communionem Unigeniti [4]. Hæc omnia per gloriam et honorem significat. Quamobrem dicit etiam alius : « Gloria et honore coronabis eum,» prædicens quod futurum erat. « Et constituisti eum super » opera manuum tuarum.» Alius, « Fecisti ut haberet potes- » tatem operum manuum tuarum. Omnia subjecisti sub » pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora » campi [5]. » Alius, « Agrestia. Volucres cœli, et pisces maris, » qui perambulant semitas maris. Domine Dominus noster, » quam admirabile est nomen tuum in universa terra [6].» Quemadmodum, cum de creatione loquitur, non solum supernas attingit Potestates, sed etiam orationem deducit ad sensibilia : ita etiam cum docet de honore hominibus collato, cum tantum subindicasset illa arcana et incorporea, quæ enumeravit, nunc amplius immoratur in sensibilibus, quæ rudioribus clariora sunt. Quænam autem ea sunt? Terrenum illi datum imperium. Quod autem est admirabile, et quod maxime subindicavit, eum honoratum ante transgressionem, ne post peccatum quidem privavit honore. « Minuisti enim, inquit, eum paulo minus ab An- » gelis, » hoc est, « Morte condemnasti cum peccasset; non

[1] Joan. xv, 14, 15. — [2] Act. viii, 26. — [3] Luc. ii, 10. — [4] 2 Cor. i, 9. — [5] Psal. viii, 7, 8. — [6] Ibid. 9, 10.

tamen postquam eum morte condemnasti, dono eum spoliasti:» et propterea, postquam illud dixit, hoc ponit, ostendens inenarrabilem Dei clementiam, quod vel diminutum propter suam transgressionem, permisit esse gloriæ honore coronatum, nec ei abrogavit imperium. Si autem parum quid detraxit, hoc est etiam ejus providentiæ. Nam ante inobedientiam dominabatur bestiis : post inobedientiam autem de hac potestate aliquantum detractum est. Nam nunc etiam dominatur eis aliquibus artibus, sed cum timore ac tremore. Neque enim totum imperium sustulit, nec totum reliquit, sed quæcumque erant ei quidem ad alimentum et ad opus necessariæ, subjectas esse permisit: quæ autem sunt efferatiores, non itidem, ut ex sua cum illis contentione, primi parentis Adæ veteris peccati admoneretur. Unde etiam ex eo quod non valde nobis subjiciuntur, magnum lucrum accedit. Quid enim nos juvaret, si leonem nostræ potestati obnoxium et mansuefactum haberemus? Quid nobis prodesset, si pardum haberemus cicurem? Nihil nisi ad arrogantiam tantum et superbiam. Propterea has quidem permisit esse exemptas ab imperio : quæ sunt autem nobis utiles, effecit mansuetas, bovem arantem, et ovem amicientem nostri nuditatem corporis, et jumenta apta ad ea vehenda, quæ importari aut exportari possunt; aves et pisces, ut esset nobis mensa lautior.

VIII. Quemadmodum enim, cum quis exhæredat filium, non privat eum omnibus, sed parte aliqua, ut se corrigat: ita etiam Deus. Imo non sic, sed contra potius. Homo enim, qui exhæredat, majori parte privat, minorem vero relinquit: Deus autem, majori relicta, exigua privavit portiuncula, idque ad ejus utilitatem, ne alia omnia facile superaret. Sed hoc ipsum est etiam Dei providentiæ, qui hominis sapientiam excitans, arrogantiam deprimens, et intempestivum otium interrumpens; si enim ei omnia cum

facilitate succederent, supinus et dissolutus evasisset; comparando rerum usui admiscuit quamdam difficultatem, et nec omnibus cum labore, nec omnibus sine labore frui permisit illi: sed quæ ad usum quidem sunt, sine labore et sudore habere permisit; quæ vero sunt ad delicias, cum labore et sudore, volens hanc quoque nobis nimiam præcidi securitatem. Si quis autem dicat: «Et quis est nobis usus ferarum?» Dicemus: Primum quidem animæ humilitatem efficiunt, et ut homo se exerceat, et ad certamen comparet, in causa sunt, ac valde arrogantem propriæ naturæ admonent, quando brutum est ei terribile. Jam vero laborantibus corporibus multa ex his fiunt medicamenta. Qui hæc autem interrogat, cur feræ factæ sint, interrogabit etiam cur in nobis sit bilis et pituita. Nam ea quoque, si excitata fuerint, exeunt fera vehementius, totique corpori exitium afferunt. Porro nobis quoque inest ira et cupiditas, quæ ipsis quoque feris gravius nobis incommodum afferunt, nisi eas coërceamus et refrenemus. Quid autem dico animum et iram, cum ipse etiam noster oculus in pejores, quam feræ, affectiones nos præcipitet, ut qui nos in amorem acerbum totos configat? Sed non ideo dicemus cur hæc facta sunt, sed etiam pro omnibus Domino gratias agemus. Quod enim est puero scutica, hoc est fera hominibus. Si enim cum vel tot rebus asperis contineantur, plerique tamen in tantam extolluntur arrogantiam; si hoc etiam frenum ademeris, considera quo sit tandem processura improbitas. Ea de causa datum est nobis corpus adeo morbis obnoxium, patibile, quod obsidetur a malis innumerabilibus; et terra, quæ sua sunt, producit cum laboribus, et universa vita plena est sudoribus. Quoniam præsens vita est veluti quoddam gymnasium, otiumque et remissio plerosque perdit homines, propterea negotium et laborem admiscuit, ut tanquam a

quibusdam frenis castigetur acrimonia mentis. Tu autem considera quomodo ea etiam, quæ natant per profunditatem aquarum, et quæ in sublime tolluntur, per artem tibi Dominus subjecerit. Et cur non omnia, quæ videntur, persecutus est, plantas, arbores, et semina? Ex parte totum significavit, et studiosis cætera dicenda reliquit. Et rursus in eumdem desinit finem, ex quo cœperat: «Domine Do» minus noster:» et ante probationem, et post probationem eadem verba ponens. Perseveremus ergo nos quoque eadem assidue dicere, admirantes ejus sollicitudinem, suspicientes sapientiam, clementiam, et ejus erga nos providentiam. Et hæc quidem a nobis dicta sunt ad interpretationem; si autem vultis, rem majori quoque contentione agamus, et Judæos rogemus, ubinam vocem puelli emiserint? ubi inimicum talis vox destruxerit? quando ejus nomen fuerit admirabile? Sed aliud tempus, quam hoc, non poterunt dicere, quod sole clarius ostendit vim veritatis. Et ideo dicit: «Videbo cœlos, opera digitorum tuo» rum,» et tamen jam dixerat Moses: «In principio fecit »Deus cœlum et terram[1].» Sed adversus Judæos quidem sufficiunt hæc, et quæ ante dicta sunt; sed quoniam, qui illorum dogmata, si dematur circumcisio, æmulantur, Pauli Samosateni asseclæ dicunt Christum fuisse ab eo tempore, ex quo ex Maria processit: illos etiam rogemus, quomodo si ab eo tempore erat Christus, cœlos fabricatus est? Eumdem enim hic esse dicit, qui ex ore infantium et lactentium laudem perfecit, et qui cœlos fabricatus est. Si autem est cœlorum opifex, restat ut fuerit ante cœlos, et nec duxerit initium ex Maria, imo erat ante Mariam. Considera autem Prophetæ sapientiam. Non enim eum solummodo inducit opificem, sed etiam fabricantem cum magna facilitate. Et ideo dicit: «Videbo cœlos, opera digi-

[1] Gen. 1, 1.

» torum tuorum, » non quod habeat Deus digitos, sed minimæ esse operationis ostendens quæ videntur, familiaribus nobis nominibus docens quæ sunt supra nos. Nam etiam quando dicit : « Qui metitur cœlum palmo, et terram » pugillo [1], » non pugillum et palmum significans, hæc dicit, sed volens Dei infinitam ostendere potentiam. Quomodo ergo audent nonnulli Filium dicere administrum ? Qui enim ne universam quidem suam movit operationem, quando cœlum facere oportuit. Quid dico totam ? sed qui ne minimam quidem, sed quod erat vel maxime pusillum : quomodo fuerit administer, si « Quæ facit Pater, ea quoque » facit Filius similiter [2] ? » Ubi est enim illud « Similiter, » si hic quidem est administer, ille vero opifex ? Quomodo autem dicit ejus esse opera, aliquando quidem dicens : « Do- » mine, tu ab initio terram fundasti, et opera manuum » tuarum sunt cœli [3] : » hic vero, « Videbo cœlos, opera » digitorum tuorum ? » Non enim administrorum sunt opera, sed opificum : et si quis sit administer, non illi attribuitur opus, sed ei, qui fabricatur. Ergo ea etiam, quæ ante a Mose dicta sunt, dicta sunt de Filio, nempe illud : « In prin- » cipio fecit Deus cœlum et terram, » et illud : « Dominentur » piscibus maris [4]. » Is enim, qui perfecit laudem ex ore infantium et lactentium, is visitavit hominem.

IX. Quæ ergo de Patre dicit Moses, ea Paulus de Filio accipit, magnam æqualitatem ostendens. Cum ergo liceat Sanctis, quæ de Patre dicuntur, indiscriminatim Filio tribuere, et quæ de Filio, Patri : « Omnia enim per ipsum » facta sunt [5], » ubi administri nomen omnino situm est ? Hoc nusquam viderit quispiam. Imo, inquit, dictum est, « Per ipsum. » Quid, quod hoc ipsum etiam de Patre dictum est ? Audi autem quomodo : « Fidelis Deus, per quem

[1] Isaï. XL, 12. — [2] Joan. V, 19. — [3] Psal. CI, 26. — [4] Gen. I, 1 et 26. — [5] Joan. I, 3.

» vocati estis in societatem Filii sui [1]. » Et rursus : « Paulus » Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei [2]. » Et rursus : « Quoniam per ipsum, et ex ipso, et in ipsum omnia [3]. » Quanam ergo de causa eum dicitis administrum ? Ut Patrem honoremus, inquiunt. Atqui dicit Filius : « Ut omnes » honorent Filium, sicut honorant Patrem. » Qui autem non honorat Filium, clarum est quod nec Patrem [4]. Quid ergo, inquit, Patrem dicam Filium? Nequaquam. Non enim dicit : « Ut me dicatis patrem ; » sed quid ? « Ut Filium manentem, honoretis ut Patrem. » Quod si Patrem dixeris Filium, omnia confuderis. Manente ergo hac proprietate, est honor communis. Propterea enim dixit Filium et Patrem, ne confunderetis hypostases. Si autem non esset eadem substantia, quomodo æqualem honorem exegisset? Quanam ergo de causa dicit Christus multa abjecta et humilia? Nos docens humilitatem, et propter indumentum carnis, ac propter stuporem Judæorum, et quod oporteat genus hominum deducere paulatim ad cognitionem, et quod essent imperfecti auditores, et alioqui sæpe loquitur ad auditorum opinionem. Sublimiora enim sunt ea, quæ sunt solius dignitatis, vel potius quodcumque de Deo dixeris, est longe illa substantia inferius, et ad auditorum captum dicitur. Quid vis enim dicere : « Magnus Deus? » Atqui hoc est parvum, si de Deo dicatur; magnum enim, quantumvis sit magnum, est finitum ; sed Deus est infinitus. Et hoc etiam parvum est, si de Deo dicatur. Quod enim finem non habeat, scio : sed quid sit, aut ubi sit, nescio. Etsi sapientem, etsi bonum dixeris, et hæc infinita, nihil de illa substantia dixisti pro dignitate, sed verbo adesse oportet sensum Deo dignum. Si hæc ergo adeo magna dignitatem non ostendunt, quomodo venia digni fuerint, qui hæc quo-

[1] 1 Cor. 1, 9. — [2] 2 Tim. 1, 1. — [3] Rom. 11, 36. — [4] Joan. v, 23.

que mutilare conantur? Fugiamus ergo eorum conventicula, et cum didicerimus Unigeniti ante sæcula essentiam, creandi facultatem, auctoritate præditam potestatem, nec ullam ejus esse a Patre diversitatem, œconomiæ demissionem, multiplicem ejus in nos curæ providentiam, hæc enim omnia et his plura, thesaurus, qui in Psalmo situs est, eos docet, qui diligenter attendunt; dogmata exacte custodiamus, et conversationem iis dignam ostendamus, ut bona futura assequamur. Quibus nos dignos esse concedatur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri una cum sancto Spiritu, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM IX.

In finem pro occultis filii, Psalmus David. *Alius*, Triumphale pro morte filii canticum David. *Alius*, juventutis filii.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua[1].

I. Longus est hic Psalmus. Hoc autem est etiam sapientiæ Spiritus. Neque enim fecit omnes breves, neque omnes fecit prolixos, sed multiplici mensura hunc librum variavit, longitudine quidem socordiam excitans, brevitate autem levans laborem. « Confitebor tibi, Domine, in toto

[1] Psal, IX, 1, 2.

» corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. » Duplex est genus confessionis. Vel est enim propriorum peccatorum condemnatio, vel in Deum gratiarum actio. Hic quidem significat gratiarum actionem. Quid est autem, « In toto » corde meo ? » Cum omni alacritate animi, cum studio, inquit. Non pro rerum prospero successu, sed etiam propter contraria. Hoc enim est maxime grati animi, hoc sapientiæ studiosi, in rebus etiam asperis et adversis gratias agere, pro omnibus gloria Deum afficere, non solum pro suppliciis : hoc enim majorem mercedem conciliat. Nam in bonis quidem gratias agens, reddidisti debitum : in malis autem, Deum constituisti debitorem. Qui enim beneficio affectus est, et agit gratias, reddit debitum : qui autem male affectus est, et gloria afficit, is debitum acquirit. Pro illa gratiarum actione multa alia bona Deus et tunc et nunc reddit. Quare nec malorum quidem sensus ad nos perveniet. Nemo enim de iis dolore afficitur, pro quibus Deo agit gratias. Quocirca aliud quoque hinc lucrifaciemus, nempe ægritudinem animi discutiemus. Quando enim privatus fueris pecuniis, et gratias egeris, non tantum te mordere potest damnum, quantum lætitia afficit gratiarum actio. Hoc diabolo letale vulnus infligit; hoc reddit animam studio sapientiæ præditam ; hoc de rebus præsentibus verum comparat judicium. Multi enim homines non habent veram de his, quæ hic sunt, sententiam, et ideo anguntur. Ita etiam qui insaniunt, ea sæpe pertimescunt, quæ non sunt terribilia, et sæpe formidant ea quæ non subsistunt, et umbras fugiunt. Hi sunt similes iis, qui damnum pecuniæ metuunt. Non est enim naturæ metus, sed liberæ voluntatis. Si enim esset res molesta, oporteret omnes dolere qui privati sunt. Si autem non omnes, qui iis privamur, dolemus, non est hoc utique rei naturæ, sed imperfecti animi. Quemadmodum enim in tenebris sæpe quis vel funem timet, serpen-

tem esse ratus, et omnia habet suspecta, et amicos hostes esse existimat: ita etiam quorum ratio deficit, tanquam profundis quibusdam capti tenebris, rerum naturam non cognoscunt, sed volvuntur in luto, nec fœnum existimant esse fœnum, et pleni avaritia, tetrum odorem non sentiunt. Quod si forte recesserint, tunc scient. Et sicut qui deformis mulieris amore capti sunt, postquam a morbo convaluerint, tunc sciunt deformitatem: ita etiam qui tenentur amore pecuniæ. Et quomodo, inquit, potero cessare ab amore? Utar rursus eodem exemplo. Quemadmodum qui deformem amat mulierem, si assidue cum ea habeat consuetudinem, accendit fornacem: sin autem parum seipsum sejunxerit, paulatim effluit affectio: ita etiam tu parumper secede, paululum concede, et parvum illud erit multum intervallum. Incipe tantum recte facere. Habes domum superfluam? Vende, et da iis qui indigent, non hoc reputans te eam amittere, sed tibi magis propriam efficere. Non sumptum considera, sed emolumentum, non quod ea hic privaris, sed quod ejus illic dominus efficeris. Ita etiam perpetuo poteris narrare Dei miracula. Hoc enim dicit Psalmus ab initio. Nam qui tenetur amore pecuniæ, non valde potest in ea re versari: nam perpetuo meditatur usuras, contractus, syngraphas, venalia, testamenta, agrorum domorumque pretia, lucra, cauponas, et narrare ac cogitare non cessat. « Ubi est autem thesaurus » hominis, illic est etiam cor ejus[1]. » Hæc loquitur, hæc meditatur, et quemadmodum servi ea quæ sunt dominorum meditantur, ita hic etiam ea meditatur quæ sunt Domini. Quid jussit? Quid perfectum est? Quid nondum perfectum est, sed est perficiendum? Quocirca te adhortor, ut ab illa obsessione liberatus, verseris in his narrationibus, narrans Dei miracula quæ fiunt quotidie, quæ pri-

[1] Matth. vi, 21.

vatim, quæ communiter, quæ in omnes, quæ in unumquemque. Plena est enim vita his narrationibus, et undecumque incœperis, videbis luculentum emanare procemium, sive a cœlo, sive a terra, sive ab aëre, sive a brutis, sive a seminibus, sive a plantis et arboribus; si velis dona antiqua recensere, si quæ legem antecesserunt, si quæ fuerunt in lege, si quæ sunt in gratia, si quæ post excessum ex vita, si quæ in ipsa morte, invenies immensum pelagus narrationum. Quantæ est ergo stultitiæ, cum tot narrari possint per quæ voluptas, lucrum et utilitas possint animæ accedere, luto rationem inquinare, de avaritia et rapina narrantem!

II. Quod si velis, supernis relictis, de terra disseramus, de ejus magnitudine, positione, usu, natura, assiduo partu, rebus variis et diversis, quæ ex ea gignuntur, seminibus, herbis, plantis, floribus, pratis, hortis. Ab his rursus arboris uniuscujusque figuram ratione dividamus, positionem, altitudinem, bonum odorem, fructum, tempus, ministerium, alia omnia mente revolventes, ipsamque terram seu feracem, seu sterilem: ejus enim nihil est inutile. Etenim hæc quidem ferrum, illa vero æs; hæc aurum, illa tulit argentum; hæc aromata, illa vero medicamenta varia et omnis generis. Quid attinet dicere utilitatem aquarum, potabilium, salsarum, usum montium, metalla variorum marmorum, fontes qui sunt in ipsis, arbores quæ sunt aptæ ad tecta et ædificia? Hæc omnia sunt fructus solitudinis; hæc et animalia et omnes feras alit. Nam quid attinet dicere lacus, fontes, fluvios? Quemadmodum enim mulieres quæ pepererunt, fontem lactis profundentes, natis præbent alimentum: ita etiam terra hortis et viridariis fluvios et fontes tanquam mammas porrigens, ea affatim irrigat. Sed in mulieribus quidem oportet infantem ad mammam accedere: hæc autem ipsa extendit ubera, un-

dique ea ex alto demittens. Est etiam alius usus solitudinis. Est etiam aptior ad sanitatem corporis, ut quæ præbet puriorem respirandum aërem, et universum orbem terræ ex alto circumspiciendum, et in solitudine philosophiæ exercitium, et a vitæ curis tantillam respirationem. Quid opus est commemorare aves, quæ canunt, et animalium, quæ venatu capiuntur, vitam? Habet etiam alium usum solitudo : sæpe enim prædiis murorum vicem præbuit, habens montes in altum erectos, voragines, et præcipitia. Quid enim dixeris de herbis, quæ in ipsis nascuntur, quæ laborantibus corporibus magnam opem afferunt? Si autem desertorum et montium tantus est usus, tantaque ex eis bonorum est copia; si ad terram veneris arabilem, et supinos campos, considera quantos videbis fontes narrationum. Sicut enim in nostro corpore hæc quidem sunt ossa, illa vero nervi, alia autem carnes : ita etiam in terra, alia quidem sunt montes, alia voragines, alia pinguia prædia. Sunt hæc autem omnia utilia. Sed quid dico terram, quæ tantum est elementum? Si unius arboris velis dicere figuram, usum, fructum, folia, tempus, alia omnia, magnam videbis narrandi materiam; item si montium situm, si alia omnia. Si autem hunc ipsum hominem oratione persequaris, et ipsius corporis formationem, hinc rursus invenies immensum pelagus narrationum. In his ergo versemur, hinc erit nobis voluptas maxima, hinc lucrum, hinc ineffabilis philosophia. Qua de re hoc significans, subjunxit : « Lætabor et exultabo in te. » Alius, « Et gaudebo. Psallam » nomini tuo, Altissime [1]. » Alius, « Canam nomen tuum. » Non est hoc parvum genus philosophiæ, lætari in Deo. Qui enim in Deo ut oportet lætatur, omnem sæcularem expellit voluptatem. Quid est autem, « Lætabor in te? » Cum

[1] Psal. IX, 3.

talem, inquit, habeam Dominum, hoc est mihi voluptas, hoc est exultatio. Si quis hanc novit ita ut nosse oportet, non sentit aliam voluptatem. Hoc enim est propria voluptas : alia vero omnia sola sunt voluptatis nomina, re ipsa destituta. Hæc sublimem hominem efficit; hæc animam liberat a corpore : hæc efficit ut ad cœlum aspiret; hæc terrenis, et iis quæ ad victum pertinent altiorem constituit; hæc a vitiis liberat. Et merito. Si enim qui pulchra ac præclara amant corpora, nihil eorum sentiunt, quæ ad vitam pertinent, sed in uno solo amicæ aspectu versantur : qui Deum amat ut oportet, quidnam deinceps vel boni, vel mali sentiet eorum, quæ sunt in vita? Nihil; sed erit omnibus superior, immortalium voluptate perfusus; cum talis sit is, qui ab eis amatur. Qui enim amant alia, vel inviti cito traducuntur ad oblivionem, cum intereant et flaccescant quæ amantur : hic amor est infinitus, qui non potest desinere, qui et majorem habet voluptatem, et plus lucri : et hoc ipso amantem delectat et recreat, quod nunquam dissolvitur. « Psallam nomini tuo, Altissime. » Hoc solet maxime fieri ab amante. Qui enim amant, canunt in eos quos amant cantica, etsi illos non videant, per canticum seipsos consolantur. Ita etiam facit Propheta : quoniam Deus videri non potest, facit in ipsum cantica, per cantus cum ipso congrediens, desiderium accendens, et ipsum se videre existimans : vel potius cantu et hymnis multorum inflammat desiderium. Quemadmodum enim qui amant, eorum quos amant celebrant encomia, et ipsorum nomina circumferunt : ita hic etiam, « Psallam, inquit, nomini tuo, » Altissime. »

III. Vide quomodo seipsum e terra erexerit, et suam totam ad illam essentiam extulerit, seipsum Deo dedicans : et ideo versat ejus nomen assidue : is est enim mos amantis. « Cum conversus fuerit inimicus meus retrorsum, in-

» firmabuntur, et peribunt a facie tua[1]. » Alius, « Conver-» sis inimicis meis retro, ac collisis atque perditis a facie » tua. » Hic quoque est mos amantis, perpetuo dicere beneficia, et in iis sibi placere: hoc enim ab amore proficiscitur, et ipsum rursus amorem accendit. Non aberrarit autem quispiam, si dixerit eum hic etiam dicere inimicos, qui mente solum percipiuntur. Nam ii quoque avertuntur, quando generosam animam invenerint. Quemadmodum enim hasta, quæ in clipeum incidit, si mollis quidem sit, eum excindit; duro autem et repugnanti nihil facit, sed reflexa acie, vana et inutilis excidit: ita etiam usuvenit in anima. Si mollem enim et delicatam invenerint tela, quæ mittuntur a diabolo, in profundum pervadunt : sin autem duram et validiorem, et ipse abit, re infecta, et ei nihil mali facit, duoque, imo vero tria ex eo capiuntur commoda. Nam ipsam nihil lædit, sed reddit etiam fortiorem, et ipse ex eo imbecillior evadit. Considera autem quomodo Dei virtutem prædicat. « Infirmabuntur, inquit, et peri-» bunt a facie tua. » Rursus cum audis faciem, nihil suspiceris corporeum. Hic enim operationem ejus, adventum, et ejus virium facilitatem significat : sicut alibi dicit : « Qui » respicit terram, et facit eam tremere[2] : » ita hic etiam idem dicit. Sufficit enim solus obtutus ad perdendos improbos. Si enim Sanctorum præsentia facit vires dæmonum imbecillas, multo magis Dei. Si ejus fulgur apparens omnes terrore afficit, considera illam potentiam ab interitu alienam, quomodo terret, quomodo perdit improbos. Vidisti genus hymnorum? vidisti modum glorificationis, et quomodo ejus narrat potentiam? Non parvum autem hinc docet dogma philosophiæ, cum dixit : « Psallam nomini » tuo, Altissime. Cum conversus fuerit inimicus meus re-» trorsum. » Quod vero hoc est? Quod non solum in afflic-

[1] Psal. IX, 4. — [2] Id. CIII, 32.

tionibus, sed etiam in rebus tranquillis se moderate gessit. Multi enim malis humiles effecti, redduntur meliores: bonis autem, socordiores et ignaviores: quod quidem infra dicit de Judæis. « Quando occidebat ipsos, tunc quærebant ipsum [1]. » Sed non est hic ejusmodi, imo etiam in rebus secundis moderatus est, et vigilans. Non est autem hoc parum ad philosophiam. « Quoniam fecisti judicium » meum, et causam meam [2]. » Alius, « Judicasti pro me. » Sedisti super thronum, qui judicas justitiam [3]. Increpasti » gentes, et periit impius [4]. » Alius, « Perdidisti. Nomen » ejus delesti in æternum, et in sæculum sæculi [5]. » Vide rursus viri philosophiam, quomodo non ipse ulciscitur inimicos, sed Deo concedit judicium, servans præceptum apostolicum, « Non vos ipsos ulciscentes [6]. » Non hoc autem solum videre possumus, sed quod hæc etiam injuste passus sit. Nisi enim injuste esset passus, ea Deus non esset ultus. « Sedisti super thronum, qui ju» dicas justitiam. » Humano more loquitur, dicens thronum et cathedram. Illud autem, « Qui judicas justi» tiam, » id dicit quod est Deo consuetum, et est ejus substantiæ præcipuum. In hominibus enim non licet hoc dicere. Non judicant enim justitiam, etsi millies justi sint, ut qui aliquando propter inscitiam, aliquando propter socordiam, quod justum est ignorent. Deus vero, qui ab his omnibus liber est, et sciens et volens justam fert sententiam. Illud ergo, « Sedisti super thronum, judicasti, » significat, persecutus es, ultus es. « Increpasti gentes, et » periit impius. » Vides quomodo armis Deo non opus est, non gladio, non arcu, non sagittis: sed illa humano more dicta sunt. Deo enim sufficit increpare et perdere eos qui puniendi sunt. Ut autem ejus potentiam intelligas, audi

[1] Psal. LXXVII, 34.— [2] Id. IX, 5.— [3] Ibid. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. — [6] Rom. XII, 19.

etiam quæ sequuntur. « Nomen eorum delesti in æternum » et in sæculum sæculi. » Radicitus perdidisti, convulsisti, ita delevisti, ut eorum etiam perierit memoria. « Inimici » defecerunt frameæ in finem[1]. » Alius, « Ruinæ. » Hebræus autem « Arboth. Et civitates destruxisti[2]. » Quid hoc est? « Machinis, inquit, et consiliis consumptis, eum propriis armis destituisti. » Talis est enim ira Dei : omnia delet, et perdit. Vel quod alius docet interpres, dicens, « Deserta, » id est, « Non solum eorum civitates, sed etiam deserta delevisti, et urbes diruisti : » ita enim Justus bellum gerebat, ita adversarios prosternebat, non utens armis et hastis, sed Dei auxilio ; propterea ei quoque bellum est præclarum et insigne, et vi parta est victoria. « Periit eorum memoria » cum sonitu[3]. » Alius, « Cum ipsis. » Hebræus autem, « Em. » Quid est « Cum sonitu? » Vel dicit internecionem, vel ululatum ob immissa mala. Hoc est etiam Dei providentiæ, quod non faciat hoc latenter, ut aliorum calamitatibus alii reddantur meliores : significat ergo manifestum exitium.

IV. « Et Dominus in æternum permanet[4]. » Alius, « Sedebit. » Sedere enim sæpe ponitur pro stabili et permanente substantia, ut declarat etiam Jeremias, dicens : « Tu sedes in sæculum[5] » Et Hebræus hic « Jeseb. » Propheta hoc dicit assidue in hominum interitu, ostendens interminatam ejus esse substantiam, et hominum quidem genus esse caducum et momentaneum : illius autem substantia et magnificentia finem nunquam accipit. Hoc autem facit timorem incutiens, ut duabus de causis eum timeant, et propter magnitudinem gloriæ, et propter vilitatem propriæ substantiæ, et ut semper manentem, atque ut mirandum in modum punientem. Quod si aliquid etiam

[1] Rom. XII, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 8. — [5] Baruch. III, 3.

oportet dicere anagogice, id non est recusandum. Alia enim possumus etiam contemplari : alia vero ita sunt solum intelligenda, sicut dicta sunt, quemadmodum illud : « Fe-» cit Deus cœlum et terram [1]. » Alia vero aliter quam habeant dictiones, verbi gratia : « Cerva amicitiæ, et hinnu-» lus gratiarum tuarum, tecum habeat consuetudinem [2]. » Et rursus: « Sint tibi soli quæ habes, et nemo alienus sit » tibi particeps [3] » Et rursus : « Fons aquæ sit tibi soli. » Hoc enim si respexeris id quod scriptum est, nec a verbis declines, ut sensum persequaris, erit valde inhumanum, ut ne aquam quidem ulli impertias. Sed hic quidem loquitur de uxore, ut ea fruamur cum temperantia, fontem vocans eam, et cervam, propter puritatem congressus conjugalis. Et hic quidem hoc modo. Alicubi vero et quod scriptum est accipiendum est, et quod ex eo significatur, ut est illud : « Sicut serpentem exaltavit Moses [4]. » Credendum est enim hoc factum esse ; ut revera factum est ; simulque quod eo significatur in figuram Christi. Ita hic etiam non aberrarit quispiam, si quæ dicta sunt, acceperit de iis, quæ Judæis evenerunt, hæc nempe, « Sedisti super thronum, » qui judicas justitiam. Increpasti gentes, et periit impius : » nomen ejus delesti in sæculum et in sæculum sæculi. Ini-» mici defecerunt frameæ in finem, et civitates eorum des-» truxisti : periit memoria eorum cum sonitu. » Calamitas enim eorum, qui Christum crucifixerunt, est omnibus manifesta, et civitates eorum sunt dirutæ, et diaboli machinæ defecerunt, cum Christi cura ac providentia omnia susceperit. Sed hæc relinquentes adaptanda studiosis, ea quæ sunt proposita persequamur. « Paravit in judicio thro-» num suum [5]. » Alius, « Stabilivit ad judicium. Et ipse ju-» dicabit orbem terræ in justitia, judicabit populos in æqui-

[1] Gen. I, 1. — [2] Prov. V, 19. — [3] Ibid. 17. — [4] Joan. III, 14. — [5] Psal. IX, 8.

»tate[1].» Vidisti quomodo paulatim attollit orationem? Quoniam enim throni meminit, ostendit throni naturam, non ex lignis, nec ex aliqua materia compositam, sed ex justitia. In justitia enim, inquit, collocatus est: « Judica-»bit orbem terræ in justitia. » Et præsentia, et quæ futura sunt, prædicit. Generale enim judicium illic est reservatum: singulare autem etiam hic: multa quippe etiam nunc facit, ne stolidi existimarent ea, quæ sunt, non regi Dei providentia. Quod si non hic omnes coronas accipiunt, ne mireris. « Paravit enim diem, in quo est judicaturus or-»bem terræ[2], » in præsentia autem stadium, luctas, et certamina. Propterea non recipiunt hic omnes pro meritis, sed iis, qui se recte gerunt, dona sunt illic reposita : et iis qui secus, supplicia. Hic autem est lenitas, et patientia, ut per pœnitentiam abstergamus peccata: sed illic non ita. Homicida enim, quandiu est in via, potest mutari, et liberari supplicio: sed postquam deductus est ad accipiendam judicis sententiam, restat deinceps ensis, et lictor, et barathrum. Ita etiam hic. Quandiu fuerimus quidem in vita præsenti, possumus vitare supplicium, si mutemur: postquam autem illuc discesserimus, frustra lacrymabimur. « Paravit enim in judicio thronum suum. » Si quis autem etiam illud, « Paravit, » acceperit ut dictum est, non peccabit. Omnia enim sunt parata, et supplicia, et coronæ, et sententia. Non est cunctatio, nec tempus, nec tarditas apud Deum: quandoquidem qui vivunt, non prævenient eos qui dormierunt, quemadmodum dicit Paulus: « Nos qui vivimus, qui reliqui sumus in adventum »Domini, non præveniemus eos qui dormierunt[3]. Judica-»bit populos in æquitate. » Vide sapientiam Prophetæ, quomodo dicit præsentia, quomodo futura. Præsentia, « Increpasti gentes, et periit impius : » Futura, « Paravit

[1] Psal. IX, 9. — [2] Act. XVII, 31. — [3] I Thes. IV, 14 et 16.

» in judicio thronum suum. Et ipse judicabit orbem terræ » in justitia. » Hoc autem facit, ut qui illis non credunt, ex præsentibus argumenta accipiant. « Et factus est Dominus » refugium pauperi [1]. » Alius, « Attrito. » Alius, « Confracto. » Vocat assidue seipsum et pauperem, et mendicum, licet regiam teneret. Ita etiam alibi : « Ego autem » mendicus sum et pauper [2]. » Sciebat enim, et clare sciebat omnia humana esse umbra imbecilliora, et nihil esse nobis virtute magis proprium : reliqua autem omnia esse similia foliis extrinsecus appositis. Quod enim virtus sit nobis propria, ex hoc clarum est, « Quocumque recesserimus, eam circumferimus : » illa autem non itidem. Hoc est ergo nobis magis proprium, alia autem sunt remotiora. Quemadmodum ego eum dicimus proprium qui est nobis propinquior : ita etiam hanc pecuniis dicimus magis propriam, quoniam nobis semper est propinquior.

V. Considera autem mihi ejus gratum et sapientiæ studiosum animum. Cum enim haberet et equos, et castra, et alia innumera, illis omnibus missis, supernum accersit auxilium, et suam ei salutem fert acceptam. Non enim dixit : « Fuerunt mihi castra refugium meum, nec pecunia, nec muri : » sed, « Factus est Dominus refugium pauperi. » Ipse me in tuto collocavit : nihil enim conferri potest cum hoc refugio, quod et ad facilitatis et securitatis rationem attinet. Aliis enim refugiis possunt afferri insidiæ, nec possunt ea in promptu inveniri, sed et tempore, et loco et innumerabilibus arcentur circumstantiis. Hoc autem, utpote quod prope fit, invenies, si id diligenter quæsieris. « Te enim » adhuc loquente dicam : Ecce adsum [3]. » Et, « Deus appropin» quans ego sum, et non Deus procul [4]. » Nec cursu ergo, nec peregrinatione nobis opus est, sed vel domi sedentes hoc possumus evocare auxilium. Et aliquando quidem li-

[1] Psal. XXXIX, IX, 10. — [2] Id. 18. — [3] Isaï. LVIII, 9. — [4] Jer. XXIII, 23.

berat a periculis : aliquando autem eos ipsos reddit præclaros et potentiores adversariis, et utrumque in tempore convenienti. Quando enim se modeste gerunt qui id assequuntur, dat utrumque. Sin autem in eo non se recte gesserint, intra unum subsistit, ne alterius additamento nimis fiant arrogantes. Ut autem scias id sæpe in causa esse ut in insolentiam efferantur homines, Ezechias ea de causa elatus est[1], sed ne sic quidem eum contempsit; sed quoniam victoriæ successus mentem ejus extulerat, immisit infirmitatem, quæ eum corrigeret. « Adjutor in opportunitatibus, » in tribulatione[2]. » Quid est, « In opportunitatibus ? » In tempore, inquit, opportuno. Duplicem dicit opportunitatem, quod et ferat auxilium, et quod in tempore. Opportunitatem enim hic dicit afflictionem. Qua de re? Quod sit mater philosophiæ, et a morte liberabit hominem, ac divinum maxime attrahat auxilium. Tunc sublata est socordia, et dissolutio; tunc supplicationibus vacamus diligentius. Et sicut hyems est tempus opportunum ad terræ agriculturam : ita etiam afflictio ad curam animæ. Ejus enim semper opus habemus auxilio, etsi sint nobis res secundæ. Tunc autem maxime sentimus auxilium, quando versamur in afflictionibus. « Adjutor. » Hic etiam aliquid aliud significavit, nempe quod oporteat nos operari. Qui enim fert auxilium, ei fert qui operatur. Non oportet ergo otiosos esse, et animo deficere, sed et preces afferre, et eleemosynas, et omnia quæ a nobis ipsis offerri possunt. Qui enim in bello socii sunt, iis, qui pugnant, opem ferunt, non iis qui animo deficiunt, et se dedunt otio. Si vis ergo Dei opem assequi, nunquam quæ tua sunt prodideris. Ita Job latum est auxilium stanti, et fortiter dimicanti : ita etiam Apostolis pulchre laborantibus. « Et sperent in te qui noverunt nomen tuum[3]. » Alius, « Et » confident. » Propheta hoc facit assidue, a precatione ad

[1] Isaï, XXXIX, 2. — [2] Psal. IX, 10. — [3] Ibid. 11.

exhortationem convertens, ut qui sit communis doctor orbis terrarum, et philosophiæ thesaurum proponens in medium. Pulchre dixit : « Sperent in te qui noverunt nomen » tuum. » Qui te noverunt, inquit, et auxilium et defensionem tuam, validam habent ancoram, spem quam in te habent, validum auxilium, et turrim infractam, eum, qui non solum pollicetur liberationem a malis, sed ne præsentibus quidem difficultatibus perturbari permittit. Qui enim est liberatus ab humanis, et a superna spe dependet, non solum asciscit sibi celerrimam a malis liberationem, sed ne in ipsis quidem malis vexatur et perturbatur, ut cui ferat opem spes illius ancoræ. Ita ergo tres pueri non solum liberati sunt a fornace, sed ne dum in fornace quidem versarentur, conturbabantur [1]. Norant enim sibi adesse a Deo auxilium. Et ideo alius dicit : « Et confident, » id est, « Habebunt fiduciam. » Imperio enim, quod in perturbationes est, longe major est cautio, quæ ex spe in Deum oritur. Illæ enim sunt humanæ, hoc vero divinum, et inexpugnabile. Quandoquidem dixit eum fuisse adjutorem, et fuisse refugium, dicit etiam quomodo sit. Quomodo autem est ? quando in eum assidue sperare perseveramus. Quod si non statim solvit difficultates, hoc quoque fit pro tua probatione. Quemadmodum enim, cum posset non permittere ut te invaderent, permittit tamen, ut te faciant robustiorem : ita etiam, cum posset ab initio solvere, rursus cunctatur et differt, tuam augens constantiam, et tuam spem exercens, et tuam in ipsum affectionem reddens vehementiorem, et neque semper permittit opprimi, ne deficiamus ; nec semper quiescere et relaxari, ne collabamur. « Quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine [2]. » Alius : « Non enim reliquisti. » Ita etiam dicit alius : « Respicite antiquas generationes, et quis speravit in Domino, » et pudore affectus est ? aut quis invocavit Dominum, et

[1] Dan. III. — [2] Psal. IX, 11.

» dereliquit[1] ? » Et quomodo, inquit, quæritur Deus qui est ubique ? Studio, et animo, et si ab iis omnibus, quæ ad sæculum pertinent, liberemur. Multa enim cum ante oculos et in manibus habeamus, nescimus, sed circumcursamus sæpe quærentes quæ tenemus, quando mens alio versa fuerit.

VI. Quomodo ergo Deum quærere possumus? Quando illuc animum intendimus, quando ab iis, quæ ad hanc vitam pertinent, fuerimus liberati. Qui enim quærit, omnia ex animo ejiciens, venit ad illud quod quærit. Nec oportet solum quærere, sed etiam exquirere. Qui exquirit, non ipse solum quærit, sed aliorum etiam ope utitur, ut inveniat quod quærit. Sed in iis quidem, quæ ad hanc vitam pertinent, cum sæpe quæsierimus, non invenimus. In spiritualibus autem hoc non licet, sed omnino necesse est ut qui quærit inveniat. Si enim ad quærendum tantum egressi fuerimus, non permittit Deus ut nos multum vexemur, et ideo dicit : « Omnis qui quærit, invenit[2]. Psallite Domino » qui habitat in Sion[3]. » Alius, « Qui sedet. Annuntiate inter » gentes studia ejus[4], » Alius dicit: « In populis machinatio- » nes ejus. » Quid dicis ? « Cujus cœlum sedes est[5], et terra » scabellum pedum : Cujus in manu sunt fines terræ[6], » is habitat in Sion ? Certe. Habitationem enim hic dicit, non loco circumcludi : est enim infinita ejus magnitudo ; sed peculiarem affectionem ad locum, et peculiarem in eum propensionem, ut Judæos per hanc sui demissionem ad se attraheret. Propterea enim nostra quoque domus esse dicitur, quod peculiariter in eam afficiamur. Jam vero in nobis quoque habitare dicitur, non quod a nobis comprehendatur, sed quod proprie ac peculiariter in nos afficiatur. Sion autem Ecclesia anagogice dicitur. « Accessistis enim ad

[1] Eccli. II, 11, 12. — [2] Matth. VII, 8. — [3] Psal. IX, 12. — [4] Ibid. — [5] Isaï. LXVI, 1. — [6] Psal. XCIV, 4.

» montem Sion, et Ecclesiam primogenitorum[1]. » Et merito mons est Ecclesia, quod sit firma, et stabilis, nec possit conquassari. Quemadmodum enim mons non potest labefactari : ita nec Dei Ecclesia. « Annuntiate inter gentes » studia ejus. » Vult eos esse præcones Dei beneficiorum, et nunquam ejus celare beneficia. Et hoc dicit tam propter eos qui dicunt, quam propter eos qui audiunt. Nam et hi, et illi lucrifaciunt, si attenderint. « Quoniam requirens » sanguinem eorum recordatus est[2]. » Vidisti quænam dicat eorum studia? beneficia. Hic etiam magnum quoddam dogma significat, non perpetrari ullam cædem, de qua pœnæ non sumantur, et quæ non vindicetur. Quod etiam Moses ostendit in Genesi, dicens : « Sanguinem vestrum » requiram[3]. » Hoc est indicium infinitæ ejus providentiæ, ingentisque et prolixæ curæ. Si autem non statim requirit, ne mireris : dat enim peccatoribus occasionem pœnitentiæ. « Non est oblitus clamorem pauperum[4]. » Vide rursus esse in honore pauperes. Non autem dicit simpliciter « Pauperes; » sed illos qui sunt « Pauperes spiritu[5], » sicut dicit Christus. Ii enim maxime exaudiuntur dum orant, qui sunt corde humili et contrito. Hic autem duo ponit, et orationem et humilitatem. « Ad quem enim, inquit, respiciam nisi » super humilem, et quietum, et timentem verba mea[6]? » Ubique autem orationis vehiculum invenitur humilitas. Prope enim est Dominus contritis corde. Oportet itaque eum, qui orat, maxime liberari a tumore ac fastu. Quod etiam quærit, dicens : « Absque ira et disceptatione[7]. » Recte dixit: « Clamorem pauperum, » Nempe mentis affectionem, non autem vocis intentionem. Cum autem dicit: « Non est oblitus, » significavit eos invocare assidue, et ta-

[1] Hebr. XII, 22, 23. — [2] Psal. IX, 13. — [3] Gen. IX, 5. — [4] Rom. II, 4. — [5] Matth. V, 3. — [6] Isaï. LXVI, 2. — [7] 1 Tim. II, 8.

men non a principio assequi. Quid est ergo quod dicit? Ne putetis Deum esse oblitum, et ideo non ultum esse : ejus enim est proprium ea, quæ sunt ejusmodi, quærere, etiamsi nemo roget : quando autem rogant, et qui rogant sunt humiles, multo magis. « Miserere mei, Domine, vide humili» tatem meam de inimicis meis. Qui exaltas me de portis mor» tis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ » Sion [1]. » Alius, « Hymnorum decantationes tuas. » Alius, « Laudes tuas. » Vide eum perpetuo orationi affixum. A malis enim liberatus, et in tuto collocatus, non cessat rursus orare, dicens : « Miserere mei, » et rogare eum pro futuris. Semper enim egemus Dei providentia, maxime autem dum liberamur a malis. Aliud enim bellum excipit priori difficilius, socordiæ, et arrogantiæ, tunc enim spirat vehementius diabolus. Quare maxime postquam liberati sumus a malis, illo opus habemus auxilio, ut facile res secundas feramus. Nam Judæi quoque ab Ægyptiis liberati, graviori bello vexabantur, arrogantia et socordia. Tunc itaque maxime moriebantur, ut qui non possent recte ducere exercitum. Quia enim nec adversus ingluviem, nec adversus abjecti animi vitium fortiter in acie steterunt, sed Ægyptiorum vitia sunt æmulati, ea illos perdiderunt. David quoque, cum et a Saülis difficultatibus, et ab aliis omnibus hostibus fuisset liberatus ; postquam quietem et laxamentum assecutus est, difficilius bellum passus est incontinentis cupiditatis, quod eum etiam majori supplicio affecit. Quocirca tunc maxime timendum est, quando fuerimus liberati ab ærumnis.

VII. Quemadmodum enim alligatam bestiam non ita timemus, ut emissam : ita etiam vitium non est ita timendum in afflictione ; tunc enim alligatum est animæ ægritudine, et aliis vinculis ; sed post quietem et remissionem maxime timendum est. Et ideo sæpe videbis prosperos

[1] Psal. IX, 14, 15.

rerum successus majora mala parere, quam res adversas. Ita etiam Ezechias post tropæum erat periturus. Quocirca ipse quoque alibi dicit : « Bonum mihi quod me humi- » liasti [1]. » Quærit autem misericordiam etiam post liberationem, et affert causam petitionis misericordiæ, quod male sit affectus. « Vide enim humilitatem meam de ini- » micis meis : » Et aliam rursus : « Qui exaltas me de portis » mortis. » Ad eum enim, qui auxiliatur, meique curam gerit, ac semper manus mihi præbet, confugio. Vidisti eum in fututorum petitione pro præteritis etiam gratias agere, et duplex dicere beneficium? Non enim dixit : « Qui liberas me de portis mortis, » sed, « Qui exaltas me. » Non enim in eorum malis tantum solvendis substitit Dei beneficium : sed fecit eos etiam admirabiles, insignes, et clariores. Non dixit autem : « Ex porta, » sed, « Ex portis, » multa pericula significans. « Ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis » filiæ Sion. » Quod suasit aliis facere, ipse facit. « Annun- » tiate enim, inquit, inter gentes studia ejus. » Hoc ego quoque nunc faciam, et non solummodo faciam, uno præ sente vel duobus, vel tribus, sed in medio theatro. « Exul- » tabo in salutari tuo [2]. » Hoc est mihi corona, hoc diadema, propter te tropæum erigere, propter te salutem adipisci. Ita etiam nos quoque quæramus non omnino servari, non omnino a malis liberari, sed secundum Deum. Hoc autem dico propter eos, qui in morbis utuntur incantationibus, et alias exquirunt præstigias ad suam levandam ægritudinem. Hoc enim non est servari, sed perire. Maxima enim salus est, per Deum esse servatum. « Infixæ sunt » gentes in interitu quem fecerunt [3]. » Alius, « Immersæ » sunt. » Interitum sive corruptionem dicit vitium; nihil enim æque corrumpit, ut vitium. Improbo enim homine nihil est imbecillius, propriis armis capitur vinciturque,

[1] Psal. CXVIII, 71. — [2] Id. IX, 16. — [3] Ibid.

ut ferrum a rubigine, et lana a tinea : ita etiam improbus a vitio. Unde etiam ante supplicium, quod a Deo infertur, ipsum vitium ab eo, qui id facit, pœnas exigit. Quia enim multa de superna justitia disseruit, et de Dei auxilio, ipsum autem non statim venit, sed cunctatur et differt, et hoc multos efficit ignaviores, ostendit esse in foribus supplicium, et malos id perpeti, sicut dicit etiam Paulus : « Et mercedem quam oportuit erroris sui in seipsis reci» pientes [1]. » Vide autem quam proprie utatur dictionibus, « Infixæ sunt, » hoc est, per vim retentæ sunt, sunt ei inevitabiles paratæ insidiæ. Et rursus, « In laqueo isto, » quem absconderunt, comprehensus est pes eorum [2]. » Vinculis, inquit, quæ solvi nequeunt, astringuntur improbi. Hæc Apostolis et Judæis usuvenerunt. Quando enim bellum gerebant cum Apostolis, illos quidem nihil lædebant, malis autem innumerabilibus seipsos implicabant, civitate, et libertate, et aliis omnibus eversi, et crescebat quidem prædicatio, disperdebantur autem qui parabant insidias. Et qui tres pueros in babylonicam fornacem immiserunt, ab ea rursus capti sunt. Quod etiam in Daniele factum est. Sed in Daniele quidem hoc merito accidit, illi enim ipsum injecerant : in tribus autem pueris quidnam est in causa, quod cum rex peccasset, ii qui stabant ante fornacem, puniuntur? Quoniam ii quoque, qui fuere combusti, tyranni jussui inservierant, et auream statuam adoraverant. « In laqueo quem absconderunt. » Vide quomodo ostenderit inenarrabilem eorum esse vituperationem. Quia enim quod fiebat, erat plenum ignominia, ideo celant, et conantur latere : « Cognoscitur Dominus judicia fa» ciens [3]. » Alius, « Cognitus est judicium faciens. » Hoc est, puniens, ulciscens, persequens. Vidisti aliud genus beneficii ex castigatione? Non solum enim, inquit, facit eos

[1] Rom. I, 27. — [2] Psal. IX, 16. — [3] Ibid. 17.

meliores qui castigantur, sed facit etiam, ut Dei cognitionis eluceat ratio, et ex eo magis videtur hominum curam gerere. Cum itaque permisit gregem porcorum deturbari, et in mari submergi [1], tunc admiratione maxima perculsi sunt. In Veteri quoque Testamento Judæi, « Quan- » do eos occidebat, tunc eum quærebant [2]. » quemadmodum dicit Propheta. Et cur non hoc facit frequentius? Quoniam vult non per vim et compulsionem, sed per liberam voluntatem virtutem exerceri, et beneficio potius affectos quam punitos. Et quanto, dicit quispiam, melius est esse necessitate bonum, quam malum libero eligendi arbitrio? Non potest quis esse bonus ex necessitate. Qui enim vinculo illaqueatus bonus est, non erit semper bonus, sed a necessitate liberatus revertetur ad vitium. Qui autem ita instituitur, ut sua libera voluntate fiat bonus, cum bonus factus fuerit, constans manet et stabilis. « In operibus » manuum suarum comprehensus est peccator [3]. » Non dixit : « Manuum Dei, » sed « Manuum peccatoris. »

VIII. Vidisti quomodo variat orationem, et quod ex cœlo infertur supplicium inferens, et pœnas, quæ a vitio infliguntur, inducens? Quomodo supplicium, quod infertur, ex cœlo? « Cognoscitur, inquit, Dominus judicia faciens. » Quomodo pœnas, quæ infliguntur, a vitio? « Infixæ sunt » gentes in interitu quem fecerunt. » Et rursus eas, quæ proficiscuntur ab improbitate, « In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. » Non enim dicit solum supplicium, quod a Deo proficiscitur, quoniam sæpe cunctatur et differt; neque solum quod a vitio, quoniam multi in eo libenter versantur; sed utrinque confirmat orationem. Et ideo dicit : « In operibus manuum suarum com- » prehensus est. » Alius, « Volarum suarum. » Ne ergo existimes te machinationem in alium moliri, quando struis

[1] Marc. v, 13. — [2] Psal. LXXVII, 34. — [3] Id. IX, 17.

alicui insidias : tibi enim ipsi contexis retia. Cantus, diapsalma. Alius, « Vox semper. » Alius, « Modulatio semper. » Hebræus autem, « Engaon sel. Convertantur peccatores in » infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum[1]. » Alius, « Convertentur. » In iisdem rursus persistit, ostendens vitium habere supplicium constitutum, et impietatem parere mortem, et peccatum pericula. « Quoniam non in » finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem[2]. » Alius interpres dicit : « Non enim in fi» nem mitium expectatio tradetur oblivioni. » Pulchre dixit : « In finem, » ostendens non semper quæri remissionem. Si enim semper futura sit quies et remissio, ubinam ostendetur patientia ? Quod autem dicit, est ejusmodi : « Pœnas dabunt improbi, et extrema patientur. Neque enim Deus patietur ut iis, qui injuria afficiuntur, perpetuæ parentur insidiæ. » Per hoc et eos consolatur, et illos terret, et Dei ostendit clementiam, quod hos quidem mora reddit probatiores, illos vero trahit ad pœnitentiam. Vide autem quomodo rursus pauperes in honore habentur, pauperes non absolute, sed qui sunt contriti corde. Ii enim sunt vel maxime apti ad patientiam, vel ea potius se mutuo comparant, humilitas patientiam, patientia humilitatem. Si quis autem dixerit : « Et quomodo est paupertas humilitas ? » dicemus eam esse aptiorem ad virtutem. Qui est enim dives, animi ægritudine afficitur et conturbatur. Qui autem pauper est, omnia fert facile, ut qui in paupertate veluti in quadam palæstra frequenter exerceatur. Et ideo Christus quoque dicebat difficile esse cum divitiis regnum cœlorum ingredi[3]. Quis est autem, « Patientia pauperum non peribit » in finem ? » Nunquam, inquit, peribit, sed proprium fructum omnino recipiet. Quod quidem non evenit in iis rebus, quæ ad victum pertinent, sed sæpe finem non con-

[1] Psal. IX, 18. — [2] Ibid. IX. — [3] Matth. XIX, 23.

sequuntur pereuntibus laboribus. Nam et agricola expectat, et mercator : sæpe autem propter aëris intemperiem utrique a fructu sui laboris excidunt. In Deo autem non ita fit, sed necesse est omnino finem consequi. Hoc autem non parvam affert consolationem, semper de fine confidere. « Exurge, Domine, non confortetur homo[1]. » Alius, « Non » audax fiat. Judicentur gentes in conspectu tuo[2]. » Alius, « Et in facie tua. » Postquam dixit vitium, quod plures homines invadit, et narravit hominum improbitatem, rapinas, avaritiam, homicidia, rogat Deum pro auxilio eorum qui afficiuntur injuria. Talia sunt enim Sanctorum viscera, ut non solum sint de se solliciti, sed perinde ac si pro una domo pro orbe terrarum, vel ac si pro uno corpore pro multitudine hominum, ita precentur Dominum. « Exurge, » Domine, ne confortetur homo. » Quid est autem, « Exurge, » Domine ? » Persequere, inquit, fer opem, puni eos, qui inferunt injuriam. » Et egregie nudis nominibus usus est, cum dixit : « Exurge, et non confortetur homo : » ut significet quod sit vilis, quod terrenus, quod pulvis et cinis. « Judicentur gentes in conspectu tuo. » Quid hoc est? « Dent, inquit, pœnas suorum peccatorum. Non redditi sunt meliores patientia, facinorum ab eis rationem exposce. « Constitue, Domine, legislatorem super eos. Sciant gentes » quoniam homines sunt[3]. Diapsalma. » Alius, « Semper. » Quid est, « Constitue legislatorem super ipsos? » Quoniam, inquit, omnia faciunt perinde ac si essent sui juris, nolentes dare pœnas, ulciscere, et sit eis supplicium pro admonitione. Hoc alius quoque significans, dicebat : « Constitue, » Domine, eis timorem. » Vide quomodo non quærit ut puniantur, sed ut admoneantur, corrigantur, et non vivant inique. « Erit enim, inquit, eis supplicium loco admonitionis, non eis tantum, sed etiam aliis. » Et ut scias quantum

[1] Psal. IX, 20. — [2] Ibid. — [3] Ibid, 21.

ex eo sit lucrum, et quomodo morbum reprimat, audi quod deinceps sequitur. « Sciant gentes quod homines sunt; » quod autem dicit, hujusmodi est : « Multi hoc etiam perdiderunt, naturæ obliti sunt, in furorem impegerunt, seipsos ignorarunt. » Et pulchre adjecit illud, « Semper, » ut significaret non solum in rebus adversis, sed etiam in secundis. Verum si eos nunc punieris habentes magnum timorem, et memoriam malorum, quæ eis evenerunt, etiamsi eis prospere res successerint, scient suam naturam.

IX. Vides quomodo pro eis orationem emittit, eorumque vult furorem corrigi? Seipsos enim ignorare, est extremæ amentiæ, et phrenesi gravius. Hoc enim est morbus necessitatis : illud vero corruptæ voluntatis. « Ut quid, Do» mine, recessisti longe, despicis in opportunitatibus, in » tribulationibus[1] ? » Hæc dicit Propheta orans et supplicans ex persona eorum qui affliguntur, non autem accusans. Absit. Nam multi eorum, qui affliguntur, præ dolore cupiunt ante tempus conveniens fieri judicium : quemadmodum qui secantur, nondum perfecta sectione, rogant medicum ut manum abstineat, damnosam quidem gratiam petentes, eo autem quod non ferant dolorem, hoc agentes. Sæpe autem apud medicos vociferantur : « Torsisti me, perdidisti me, me de medio sustulisti. » Hæc autem verba non ex mente, sed ex dolore procedunt. Ita certe multi pusilli et abjecti animi dicunt, in afflictionibus laborem non ferentes. Sophonias quoque tali oratione utitur. Sed hæc quidem in Veteri, quando erant certamina moderata : longe autem absunt a Novi philosophia. « Dum superbit impius, incen» ditur pauper : comprehenduntur in consiliis quæ cogi» tant[2]. » Alius, « Comprehendantur. Quoniam laudatur » peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur. » Exacerbavit Dominum peccator[3]. » Propheta, imposita sibi

[1] Psal. x, sec. Hebr. 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3, 4.

persona supplicis, et rogans pro iis,qui afficiuntur injuria, dicit etiam affectiones quæ venerunt, quæ sunt humanæ imbecillitatis, nempe ante punitionem angi et excruciari eum, cui fit injuria, non ferentem prosperitatem improbi. Non est autem parvum hoc quoque supplicium. Deinde rogat ut dent pœnas, et eorum in seipsos vertantur insidiæ. Dicit etiam intolerabile genus improbitatis. Quodnam autem hoc est? « Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ.» Pro iis, pro quibus se abscondere, pro quibus erubescere oportebat, pro iis in admiratione habetur, pro iis laudatur. Quomodo autem poterit huic deinceps remedium adhiberi, quando laudatur vitium? Hoc autem nunc quoque fit. Hic in admiratione habetur, ut qui sit potens; ille vero, ut qui ulciscatur inimicos : alius vero ut prudens, quoniam omnium bona corrasit, et cum seipsum perdiderit, eum dicunt seipsum invenisse, et alii alia dicunt : de spiritualibus autem rebus ne verbum quidem. Non cito laudatur qui est a negotiis alienus, nec paupertatis amator, sed qui est opulentus, cauponator, adulator, qui pro nulla re utili servilia obit ministeria. Hæc deflet Propheta, quod vitium ita invaluerit, ut sibi placeat et blandiatur, et quod est gravius, ut minime erubescat : nec solum seipsum laudet propter ea, quæ facit, sed habeat etiam alios laudatores. Quid hac autem insania fuerit deterius? « Exacerbavit Dominum » peccator. » Alius, « Quoniam cum laudavit iniquus se- » cundum desiderium animæ suæ, et avarus benedixit, ir- » ritavit Dominum. Quando exaltata fuerit ira ejus, non » quærit. » Alius, « Quia laudavit in desiderio animæ suæ, » et avarus qui benedixit, detraxit Domino. Impius secun- » dum exaltationem iræ suæ non exquiret. » Septuaginta autem, « Exacerbavit Dominum peccator : secundum mul- » titudinem iræ suæ non quæret. » Vidisti quo vitium processerit? Quid dico, inquit, eum pauperes molestia afficere :

Ipsum Deum irritat. « Et secundum multitudinem iræ suæ » non quæret, inquit, Deum[1]. » Alius autem hoc ostendit dici de impio, dicens: « Exaltationis suæ, » hoc est, arrogantiæ, insolentiæ. Vidisti insignem insaniam et corruptionem ? Est iis, qui sunt ejusdem gentis ac generis, hostis et inimicus, a virtute alienus, amator vitii atque laudator. Et pulchre dixit alius : « Non est Deus in omnibus ejus cogi» tationibus, » significans Deum non quærere, plenum esse tenebris, non habere illius timorem præ oculis. Sed quemadmodum lema obscurat pupillam, ita etiam improbitas mentem, fertque per præcipitia. « Non est Deus in cons» pectu ejus[2]. « Alius, » Per omnes cogitationes ejus. In» quinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Auferuntur ju» dicia tua a facie ejus[3]. » Alius, « Sublatum est judicium » tuum. » Vidisti fructum vitii? Lux ejus extinguitur, hebetantur ratiocinia, traditur captivus improbitati. Quemadmodum enim qui est luminibus orbus, frequenter incidit in barathra : ita hic etiam, quoniam Dei timorem non habet præ oculis, in vitio perpetuo versatur, non nunc quidem in virtute, nunc autem in vitio, sed semper in vitio, nec gehennæ meminit, nec futuri judicii, nec reddendæ rationis : sed his omnibus auxiliis tanquam freno excussis, tanquam navis minime saburrata, traditur malis spiritibus et sævis fluctibus, cum nullus sit qui ejus animum regat et instituat. Vidisti malum in ipso etiam vitio pœnas luere? Quid enim equo effreni, quid nave, cui deest saburra, quid oculis orbo homine gravius?

X. Sed his omnibus miserior est qui vivit in vitio; ut qui extincta luce, quæ ex Dei timore proficiscitur, captivus sit traditus. « Omnium inimicorum suorum dominabitur. Dixit enim in corde suo : Non movebor a generatione » in generationem sine malo[4]. » Alius, « Omnes inimicos

[1] Psal. x, sec. Hebr., 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6.

» suos ventilat, dicens in corde suo : Non convertar in ge-» nerationem et generationem. Non enim ero in afflictione.» Vidisti arrogantiam ? Vidisti inenarrabilem perditionem ? Vidisti paulatim augeri exitium ? Vidisti quomodo quæ sunt beata apud stultos, vere plena sunt multa miseria, et quomodo obruuntur ? Laudatur in peccatis, benedicitur in maleficiis. Hoc est primum barathrum, quod satis est vel ad præcipitandum eum qui non advertit. Et ideo magis sunt admittendi qui accusant et corrigunt, quam qui laudant et ad interitum blandiuntur. Hi enim corrumpunt stolidos, et ad majus vitium propellunt, quemadmodum qui hunc peccatorem insufflarunt, instituerunt ad insaniam. Et ideo Paulus quoque hoc ipsum dicit Corinthiis de eo, qui erat fornicatus : « Et vos inflati estis, et non po-» tius luxistis [1] ? » Eum, qui peccat, multum lugere, non laudare oportet. Vidisti perversum vitium, quod non solum non accusatur, sed etiam laudibus afficitur ? Hinc ex propria arrogantia amplificavit laudum improbitatem : oblitus est timoris Dei, et judiciorum ejus. Hinc etiam propriæ est naturæ oblitus. Qui enim judiciorum Dei obliviscitur, sui ipsius quoque tandem obliviscitur. Vide ergo quæ cogitat : « Non movebor in generationem, et generationem, sed ero sine malo. » Quid est hac cogitatione stultius, ut qui homo est, interitui obnoxius, caducis ac momentaneis rebus implicatus, et innumerabilibus mutationibus subjectus, talia imaginetur ? Undenam autem hoc fit ? Ex stultitia. Quando enim vir stultus multis rebus secundis usus, inimicos vicerit, et ab omnibus laudatur, atque in admiratione habetur, omnium miserrimus efficitur. Eo enim quod non expectet mutationem, neque res secundas fert modeste, et si res ei adversæ evenerint, cum sit inexercitatus, nec eas sit unquam meditatus, turbatur

1 I Cor. v, 2.

et tumultuatur. At non sic Job, sed etiam in rebus secundis res adversas quotidie expectabat, et ideo dicebat : « Metus quem timebam, venit mihi, et quem timueram, » occurrit mihi, nec in pace egi, nec quievi, nec cessavi : » venit tamen mihi ira [1]. » Et ideo alius dicebat : « Memento » temporis famis in tempore abundantiæ; paupertatis et » inopiæ in die divitiarum [2]. » Sed hic quidem semel corruptus non considerat humana, sed propter felicem rerum successum ea esse immobilia existimat : quod est extremæ stultitiæ et corruptelæ argumentum, et occasio interitus. Ne beatos existima eos qui sunt divites, eos qui vincunt inimicos, eos qui propterea laudantur. Magna sunt hæc barathra et præcipitia, quæ homines incautos ad ipsum impietatis profundum dejiciunt. « Cujus os maledictione » plenum est, et amaritudine, et dolo. Sub lingua ejus labor » et dolor [3]. » Alius, « Inutile. Sedet in insidiis cum diviti» bus in occultis, ut interficiat innocentem [4]. » Alius, « In» sidians apud aulas. Oculi ejus in pauperem respiciunt. » Insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua [5]. » Alius, « Quasi in septo suo. Insidiatur ut rapiat pauperem, ut ra» piat pauperem, dum attrahit eum. » Alius, « In tractione » ejus. In laqueo suo humiliabit eum [6]. » Alius, « In sagena. » Inclinabit se et cadet, cum dominatus fuerit pauperum [7]. » Alius, « Confractus autem inflectetur, cum is irruerit cum » fortibus suis in imbecillos. » Vidisti eum etiam effectum esse immanem belluam ? Eum enim tanquam feram describens Propheta, ita de eo loquitur, dolos, fraudes, insidias traducens. Quid eo potest esse miserius, quid pauperius, cum pauperis egeat pecuniis ? Hunc ergo, dic quæso, dicemus divitem ? Ergo etiam furem et murorum effossorem. Absit, inquit. Quid enim si fora non perfodit ? Quid si

[1] Job. III, 25, 26. — [2] Eccli. XVIII, 25. — [3] Psal. X, sec. Hebr. 7. — [4] Ibid. 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Ibid. 10. — [7] Ibid.

non noctu aggreditur, sed cum dolo judicis lumen extinguit? Quid enim si non dormientibus, sed vigilantibus omnibus irruit? Hic est enim impudentior. Ex furibus enim leges eos gravius puniunt, qui interdiu furantur. Vidisti paupertatem, vidisti crudelitatem. Paupertatem, quod bona pauperis concupiscat : credulitatem vero, quod nec calamitate quidem frangatur : sed cujus misereri, et cui subvenire oportebat, paupertatem opprimat. Nec tamen hæc faciet impune : sed quando prævaluerit, quando sibi visus fuerit esse superior, quando se putarit esse inexpugnabilem, tunc peribit : ut et Dei videatur vincendi facilitas, et pauperum patientia, et hujus corrigendi difficultas, et Dei lenitatis tolerantia. Propterea non e vestigio sequitur justitia, Deo per patientiam vocante eum ad pœnitentiam : sed quando nihil lucrifacit lenitate et patientia, tunc eum per supplicium admonet. Hi enim, qui injuria affecti sunt, nihil læsi sunt, sed etiam meliores et clariores afflictione facti sunt. Deus autem suam ostendit patientiam, ut qui sustinuerit et toleraverit, et cum patientia potentiam, et rei gerendæ facultatem; quod quando is esset seipso potentior, tunc temporis ipsum superat : hic vero, cum mansisset inemendatus, ultimum dat supplicium. Hoc autem non parum confert ad corrigendos eos, qui in rebus secundis versantur.

XI. Ne ergo, quando viceris inimicos, et omnia tibi secunda fuerint, confidas improbe vivens, sed tunc magis pertimescas. Augetur enim vitium, tollitur tibi defensio, præciditur et aufertur venia, si malus maneas. «Dixit enim »in corde suo, oblitus est Deus. Avertit faciem suam, ne »videat in finem[1].» Vide quantum barathrum perditionis descendit, qualia dogmata colligit, quæ propter impudentiam quidem non audet efferre, ea autem apud se versat,

[1] Psal. x, sec. Hebr. 11.

pugnans cum veritate, et quæ sunt sole clariora, propter mentis suæ orbitatem adumbrans. «Exurge, Domine Deus »meus, exaltetur manus tua. Ne obliviscaris pauperum[1].» Alius, «Exalta manum tuam. Propter quid irritavit impius »Deum? Dixit enim in corde suo: Non requiret. Vides »quoniam tu laborem et furorem consideras, ut tradas eum in manus tuas[2].» Alius, «Vidisti, quia tu laborem et »iracundiam inspectabis, ut des in manu tua.» Alius, «Ut »dentur in manus tuas.» Iniquus quidem hæc dicit, raptor, avarus, utpote qui non det pœnas: Propheta autem ejus evertens dogmata, de Dei patientia ample loquitur. Ille enim dicit: «Avertit faciem suam, ne videat in finem,» hic autem contra: «Et vides, et consideras, et es patiens, donec ii ceciderint in manus tuas.» Quid est, «Donec den- »tur in manus tuas? Dixit more humano; hoc autem sibi vult: «Expectas, toleras, ut insigni tradantur improbitati. Poteras enim vel a principio eos evertere et subigere, sed immensum est pelagus tuæ tolerantiæ, videntis, et non persequentis, sed expectantis eos ad pœnitentiam. Quod si nolunt, tunc punis, quando nihil lucrantur ex tua patientia.» Quod enim magnam habeat rationem eorum, qui injuria afficiuntur, audi quomodo per ea, quæ sequuntur, confirmat. «Tibi derelictus est pauper, orphano tu fuisti »adjutor[3].» Alius, «Tu factus es.» Alius, «Tu eris.» Quod autem dicit, tale est: «Hoc est opus tuum, hoc est officium tuum egregium.» Quod suum erat, non omisit, non prodidit. Quemadmodum enim est artificis ædificare, et gubernatoris navem dirigere, et solis illuminare: ita etiam tuum est subvenire orphanis, manum præbere pauperibus. Nemo est qui sic eorum curam gerat, sed tu solus. Hoc enim significat illud, «Derelictus est.» Nullus, inquit, alius, sed tu solus orphanorum et pauperum curam geris. «Contere

[1] Psal. x, sec. Hebr. 12. — [2] Ibid. 13, 14. — [3] Ibid.

» brachium peccatoris et maligni. Quæretur peccatum il-» lius, et non invenietur propter illud [1]. » Alius, « Quæratur » impietas ipsius, ut non inveniatur ipse. » Non vult peccatorem absolute conteri, sed vires, potentiam, et ejus improbitatis fomitem : deinde rogat illum eorum, quæ fecit, reddere rationem, et ostendens injuriæ magnitudinem, dicit : « Si hoc fecerit, ne stare quidem poterit, nec apparebit, sed peribit, interibit, radicitus delebitur, iis, quæ fecit, examinatis. Nemo ergo orbitatem defleat, nemo paupertatem. Quo enim ea majora fuerint, eo magis eum Deus auxilio dignabitur. Nemo de potestate sibi magnifice placeat, nec intumescat. Locus enim est lubricus et præceps, eosque, qui non attendunt facillime subvertit. « Domi-» nus regnabit in æternum, et in sæculum sæculi [2]. » Hic respondet iis, qui perturbantur, eo quod peccatores non statim pœnas dederint. Quid times? inquit. Quid formidas? Num judex est temporaneus? num finem habet regnum ejus? etsi enim nunc non det pœnas (qui invasit dominum, qui est raptor, qui avarus), omnino tamen dabit. Manet enim, qui exigit, et regnat perpetuo. « Peribitis gentes de » terra illius. Desiderium pauperum exaudisti, Domine : » præparationem cordis eorum audivit auris tua [3]. » Alius, « Propositum cordis eorum audivit auris tua. » Alius, « Præ-» parabis corda eorum ut attendat auris tua. Judicare pu-» pillo et humili ; ut non apponat ultra magnificare se homo » super terram [4]. » Alius, « Ut judices pupillum et oppres-» sum. » Vides Prophetam improborum majorem curam gerere? Est enim eorum maxime male pati. Is enim, qui injuria afficitur, accipit damnum pecuniæ : ille autem versatur in rerum maximarum periculo. Quid tum enim si non sentiunt ægritudinem, qua vexantur? eo magis crescit

[1] Psal. x, sec. Hebr. 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 17. — [4] Ibid. 18.

eorum stupor, et eo nomine magis oportet eorum misereri: hoc imperfectæ mentis est. Nam pueri etiam terribilium nullam ducunt rationem, sed sæpe etiam in ignem manus immittunt, larvas autem inanes videndo pertimescunt. His sunt avari similes, qui paupertatem quidem verentur, quæ non modo terribilis non est, sed fundamentum potius est securitatis; injustas autem divitias, et alienorum bonorum invasionem multi faciunt, quod est quovis igne terribilius. Semper enim malum est avaritia. Ut ea ergo excindatur semper rogat Propheta, minans, terrens, Deum rogans, ut exurgat ad puniendum talem mentis stuporem. Et ideo subjungit dicens: « Peribitis gentes de terra illius, » minans illis interitum, et rogans ut sit adjutor et vindex eorum, qui injuria afficiuntur: ut et hi respirent, illi vero corrigantur. Nemo ergo opum et facultatum copiam persequatur. Multa hinc mala oriuntur iis, qui non attendunt, arrogantia, socordia, invidia, vana gloria, et alia multo his majora. Sed ut ab his omnibus malis liberemini, radicem excindite. Si enim ea non maneat, mala germina non pullulant. Et ideo hæc dicta sunt, non solum ut audiamus, sed etiam ut corrigamur, et multam in Christo Jesu virtutem exhibeamus, cui gloria et imperium, in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM X.

In finem David[1]. «Alius,» Triumphalis David. «Alius,» Victoriæ auctori.

I. «In Domino confido[2], quomodo dicetis animæ meæ: »Transmigra in montes sicut passer[3]?» Alius, «Transi in »montes sicut passer.» Alius, «Transmovere. Quoniam »ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas »suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde[4].» Alius. «Quasi in caligine. Quoniam, quæ tu perfecisti des»truxerunt[5].» Alius, «Quoniam leges dissolutæ sunt.» Alius, «Quoniam doctrinæ conterentur.» Magnæ sunt vires spei in Dominum, præsidium, quod non potest superari, portus tranquillus, turris, quæ nequit expugnari, arma insuperabilia, vires invictæ, et quæ in rebus difficillimis et impeditissimis exitum inveniunt. Per eam, inermes armatos, et mulieres viros superaverunt, et pueri iis, qui in rebus bellicis exercitati fuerant, facile superiores fuere. Quid mirum autem si hostes vicerunt, quando ipsum quoque mundum superarunt? Elementa enim propriam ignorantia naturam, ad id, quod erat illis utile, mutata sunt, et feræ non erant amplius feræ, nec fornax, fornax[6]. Omnia enim commutat spes in Deum. Dentes erant acuti, et arctus carcer, naturæ immanitas, et fames naturam irritans[7]:

[1] Psal. x, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. xv, pag. 221-228. — [3] Psal. x, 2. — [4] Ibid, 3. — [5] Ibid. 4. — [6] Dan. III. — [7] Id. VI, 23.

nusquam autem erat quod eas arceret septum, et ora Prophetæ corpori erant proxima; sed spes in Deum, quæ est quovis freno potentior, in ora earum irruens, eas retro trahebat. Eadem ipse quoque philosophatus, dicebat iis, qui eum jubebant effugere, et ex locorum tutela sibi salutem parare: « In Domino confido, quomodo dicetis animæ » meæ ? » Quid dicis? Eum, qui est orbis terræ Dominus, habeo adjutorem; eum, qui ubique omnia facile peragit, habeo ducem, et a partibus meis stantem, et me mittis ad terram inhabitabilem, et ex solitudine cautionem comparas? Majus-ne fuerit ex solitudine auxilium, quam ex eo, qui omnia potest quam facillime? Quid me probe armatum, tanquam nudum et inermem ad fugam incitas, et transmigrare jubes? Ergo-ne eum quidem, qui habet exercitum, murisque et armis munitus est, non juberes fugere in desertum, sed videreris ridiculus esse si hæc consuleres; eum autem, qui habet secum orbis terræ Dominum exterminas, et mittis in exilium, et jubes transmigrare propter bellum, quod peccatores inferunt? Cum his enim, quæ dicta sunt, hæc etiam alia causa est, cur non fugiam. Quando enim Deus fert auxilium, et peccatores sunt ii, qui bellum gerunt, quomodo non longe est omnium stultissimus, qui jubet imitari avium timiditatem? Non consideras quomodo exercitus, qui contra me stat in acie, est vilior aranea? Si enim imperatoris terreni inimicus, ubicumque fuerit, in periculo vivit, timet, et contremiscit: multo magis Dei universorum. Quocumque enim venerit, omnes habet inimicos, atque adeo ipsam etiam creaturam [1]. Quemadmodum enim amicos ejus et elementa et bestiæ metuunt, et omnis creatura reveretur: ita inimicum et hostem bello petunt et execrantur vel ipsa etiam insensibilia. Et ideo illos quidem prius, quam vel terram tangerent, feræ con-

[1] Sap. v, 18.

fecerunt, hos vero ignis consumpsit. At habent arcus et pharetram, et eis parata sunt omnia: «Pararunt enim, inquit, ea in pharetra;» sed nullæ sunt eorum vires, nec eos propterea timemus. Nam neque si viderem quempiam, qui haberet arcum solutum, timerem. Quid enim juvant arma, si non sit virtus? Nec hic ergo, si non adsit Dei benevolentia. At dolos struunt, et non recta aggrediuntur; propterea eos maxime rideo, quod sagittent in tenebris. Nihil enim imbecillius viro, qui struit insidias. Non opus habet ut armis aliorum capiatur: sed cadit manu propria, et sua ipsius fraude evertitur. Quid ergo possit esse eo imbecillius, quando capitur a propriis machinationibus? Cum his autem possumus etiam aliud dicere, eos non solum bellum gerere adversus eos, quibus Deus fert auxilium, idque cum dolo, sed etiam adversus innocentes, et qui ipsos nulla affecerunt injuria. Hoc autem eos non parum reddit imbecillos. Quemadmodum enim qui adversus stimulos calcitrant, illos quidem non lædunt, sed suos pedes cruentant: ita hi etiam. Cum his autem alia quoque causa est, quæ belli eorum vires frangit. Quænam autem ea est? «Quoniam quæ perfecisti, inquit, destruxerunt [1].» Quod autem dicit, est ejusmodi: «Tecum bellum gerunt et præliantur, legem tuam et præcepta tua destruentes. Præcepta enim tua eaque perfecta conantur destruere.» Vel hoc dicit, vel quod etiam sint legis transgressores. Jam vero hoc quoque est non parvum argumentum imbecillitatis, quod qui tua præcepta non custodierunt, in bellum proficiscuntur. Propterea enim et cum rectis bellum gerunt, et dolos struunt, quoniam tua præcepta non audiunt.

II. Postquam igitur narravit hostium imbecillitatem, eamque ostendit non ex iis ex quibus alii, sed ex iis, quæ sibi conveniebant (non enim dixit, «Pecunias non habent,

[1] Psal. x, 4.

non præsidia, nec socios, nec urbes, nec quod sint rei militaris imperiti,» sed his omnibus prætermissis et repudiatis, ut quæ nihil essent, cum dixisset eos esse iniquos, et bellum gerere cum iis, qui nullam fecerant injuriam, ac quæ Dei sunt destruere); narrat deinceps Justorum aciem, ex eo ostendens quam sint hostes expugnatu faciles. Ita nos etiam quis sit potens, et quis imbecillus, examinemus, sed non propter ea maxime timeamus, propter quæ timent homines ridiculi. Quid enim dicunt? « Est terribilis, improbus, ingenti pecunia et opibus pollens. » Propterea eum maxime rideo. Hæc enim sunt genera imbecillitatis. « At scit, inquit, tendere insidias. » Rursus mihi aliud dicis genus imbecillitatis. Quid est ergo in causa quod multi, qui tales sunt, vincant? Quoniam tu recte pugnare nescis. Quoniam tu quoque te eis decertas, ex quibus illi fiunt imbecilliores, nempe de gloria et de potentia. Fuge causam certaminis, et alio modo feri eos, qui te invadunt, arrogantem moderatione ac lenitate, avarum paupertate, incontinentem continentia, invidum humanitate: et ita eos facile vinces. Sed sicut prius dixi, dum narrarem imbecillitatem hostium, vide quomodo Justi quoque dicit armaturam. Subjungit enim: «Justus autem quid fecit[1]?» Hoc dicit: «Cum illi sic instruerent aciem, quæris undenam se Justus armaverit?» Audi: « Dominus in templo sancto suo: »Dominus in cœlo sedes ejus[2]. » Vides quam paucis ejus narravit auxilium. Quid fecerit rogas? Ad Dominum confugit, qui est in cœlis, qui est ubique præsens. Non arcum intendit, nec pharetram paravit sicut ille, nec aciem instruxit in occulto: sed, his omnibus missis, spem in Deum contra omnes objecit, et eum illis opposuit, qui nullo horum indiget, non loco, non tempore, non armis, non pecuniis, sed solo nutu omnia peragit. Vidisti inex-

[1] Psal. x, 4. — [2] Ibid. 5.

pugnabile, expeditumque et facile auxilium? « Oculi ejus » in pauperem respiciunt, palpebræ ejus interrogant filios » hominum. Dominus interrogat Justum et impium. Qui » autem diligit iniquitatem, odit animam suam[1]. » Alius, « Palpebræ ejus probant. » Alius, « Dominus justus exami» nator. » Alius, « Justum probat et impium, et eum, qui » amat injusta, odit anima ejus. » Alius, « Qui amat injusti» tiam, odio habet animam suam. » Vidisti paratum adjutorem, promptum opitulatorem, ubique præsentem, omnia videntem, omnia respicientem : cujus hoc maxime munus est, etsi nullus eum roget, providere, curam gerere; eos, qui injuriam faciunt, prohibere; iis, quibus fit injuria, succurrere; illorum recte facta remunerare, his pro peccatis supplicia infligere? Nihil ergo ignorat; « Oculi enim ejus orbem terræ respiciunt[2]. » Non solum autem hoc, sed etiam ea vult corrigere. Et ideo alius quoque ipsum significans dicebat : « Justus. » Si enim justus, non inducet in animum ut hæc temere fieri permittat. Aversatur malos, laudat Justos. Deinde quod in priori Psalmo dicebat, ostendens satis esse vitium ad ipsos consumendos, hoc hic etiam significans subjunxit : « Qui autem amat injustitiam, odit » animam suam[3]. » Est enim animæ inimicum vitium, infestum, et perniciosum. Quare vel ante supplicium dat pœnas improbus. Vidisti quomodo undique ostendit adversarios facile capi posse, cum et talem habeat adjutorem, et a propriis illi armis vincantur, per quæ muniuntur, per ea se consumentes, et seipsos lædentes? Vidisti auxilii facilitatem? Neque enim aliquo eumdem, nec currendum est, nec consumendæ pecuniæ, cum Deus sit ubique præsens, et omnia videat. « Pluet super peccatores laqueos; » ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis » eorum. Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit,

[1] Psal. x, 5, 6. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

» æquitatem vidit vultus ejus[1]. » Alius, « Pluet super iniquos » carbones. » Alius, « Rectitudines videbit vultus eorum, » hoc est, Justorum, vel etiam ipsius Dei. Postquam dixit supplicium, quod ex vitio oritur, quoniam multi id contemnunt, ex plaga, quæ superne infertur, mentem deinceps improborum concutit, emphatica et rem exprimente oratione utens, et per nomina terribilia procedens. Ignem enim, et sulphur, et spiritum procellarum, et carbones, inquit, superne pluet, dictionum translatione pœnam inevitabilem, supplicii diversitatem, feriendi facilitatem, et consumendi vim volens ostendere.

III. Quid est, «Pars calicis eorum? » Hæc, inquit, est sors eorum, hæc possessio : in eo versabuntur, in eo consumentur. Deinde causam quoque affert, quod qui omnia respicit, non permittat ut hæc impune abeant. Quod alius etiam dicit Propheta : « Purus oculus tuus, ne videat mala, » et super labores respicere non poteris [2].» Hoc quoque ostendit hic dicens : «Quoniam justus Dominus, et justitias » dilexit.» Hoc Dei est eximium, quæ justa sunt admittere, æquitatem amplecti : nec quæ aliter fiunt, unquam sustinuerit. Propterea Psalmum incipiens, dicebat : « In Do» mino confido, quomodo dicitur animæ meæ : Transmigra » in montes sicut passer? » Qui enim in rebus terrenis, et iis, quæ ad hanc vitam pertinent, confidunt, nihilo melius afficiuntur quam passer, qui, fidens solitudini, facile capi potest ab omnibus. Talis est qui sperat in pecuniis : quemadmodum passer et a pueris, et a visco capitur, a laqueis, et ab aliis innumerabilibus : ita etiam qui est dives, et suorum, et hostium petitur insidiis; et in majore quam ille versatur periculo, ut qui multos habeat, qui viscum adhibent; et ante illos, malas cupiditates, estque semper trans-

[1] Psal. x, 7, 8. — [2] Habac. 1, 13.

migrator, semper tempori serviens, et lictorum iras pertimescens, et imperatoris indignationem, et adulatorum insidias, et fraudes amicorum; et cum hostes irruerint, plus quam omnes contremiscit; et cum est pax, suspicatur insidiatores : neque enim habet divitias stabiles, et quæ auferri nequeunt : ideo semper volat et transmigrat, montes et deserta persequens, versans in caligine, et in meridie crassas habens tenebras, dolosque struens. Sed non talis est Justus. « Viæ enim Justorum resplendent instar lu» cis [1] : » neque enim insidias parare, neque injuriam facere constituunt, sed quietum habent animum. Illi autem dolos semper struentes, semper sunt in metu et in tenebris, sicut latrones, murorum perfossores, et adulteri ; interdiu vident tenebras, cum sit eorum anima timore conturbata. Quomodo ergo possunt hæ discuti tenebræ? si te ab his omnibus sejunxeris, et a Dei spe pependeris, etsi sis millies peccator. « Respicite enim, inquit, ad antiquas genera» tiones, et videte quis speravit in Dominum, et confusus » est [2]?» Non dixit: « Justus :» sed quis? «Etsi sit, inquit, peccator.» Hoc enim admirabile, quod etiam peccatores ancoram hanc tenentes, sunt omnibus inexpugnabiles. Hoc est enim maxime in Deum affectionis, quando tot malis oppressus, in ejus benignitate habueris fiduciam. Sicut enim maledictus est qui sperat in homine [3], ita etiam beatus est qui sperat in Deo. Ab omnibus ergo te sejungens, hanc tene ancoram. Deus enim omnia intuetur, juste judicat, et non solum judicat, sed etiam ad opus deducit : et ideo postquam dixit de ejus justitia, ostendit etiam supplicium per ignem, per procellam. Hoc autem facit illorum curam gerens, et per supplicium reddens modestiores. Omnibus ergo de causis ad eum accedamus, et perpetuo ad eum respiciamus. Ita enim etiam omnia bona consequemur in

[1] Prov. IV, 18. — [2] Eccli. II, 11. — [3] Jer. XVII, 5.

Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XI.

In finem pro octava. *Alius,* Victoriæ auctori pro octava. *Hebræus autem* « Aseminith » *inquit.*

Salvum me fac, Domine, quoniam defecit Sanctus : quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum [1]. *Alius,* Quoniam terminati sunt fideles a filiis hominum.

I. Ardua quidem res est virtus, et per se difficilis, maxime autem quando qui operatur, cum magna bonorum virorum paucitate versatur. Sicut enim iter agenti labor est, multo magis autem si solus sit viator, et sine viæ comite : ita hic etiam. Non parva enim res est fratrum societas, et adhortatio. Et ideo dicit etiam Paulus : « Considerantes » vos ipsos ad provocationem dilectionis et bonorum ope- » rum [2]. » Et ideo sunt vel maxime beati judicandi veteres, non quod recte et ex virtute se gesserint, sed quod tum, cum magna esset virtutis sterilitas, et nusquam apparerent qui se recte gererent. Hoc ergo significans quoque Scriptura dicebat : « Noë justus, perfectus in generatione sua [3]. » Propterea admiramur Abraham, propterea Lot, propterea Mosem, quod veluti in profunda nocte stellæ apparerent, et tanquam rosæ inter spinas, et oves inter lupos innume-

[1] Psal. XI, 1, 2. — [2] Hebr. X, 24. — [3] Gen. VI, 9.

rabiles, ut qui viam omnibus contrariam ingrederentur, cœptumque iter minime interrumperent. Si hoc ipsum enim est difficile in multitudine, qui multis contrarium iter ingredientibus ipse solus contra tendit, magnis afficitur molestiis; et si in navigatione est difficile, cum fluctus et æstus contra feratur, navem in contrarium dirigere, multo magis in virtute. Propterea hic quoque Justus, ut qui solus eam apprehendisset, cæteris contra tendentibus, confugit ad Dei providentiam, dicens : « Salvum me fac, » Domine. » Nihil ergo hic aliud quam hoc significat : « Superna mihi manu opus est, cœlesti ope, et illo divino auxilio. Cum enim viam ingrediar omnibus contrariam, magna mihi opus est providentia. » Et non dixit : « Salvum me fac, quoniam non est sanctus : » sed, « Quoniam defecit Sanctus, » ostendens eos etiam qui erant, periisse, postquam invaluit vitium, et morbus superior factus est. Hoc Paulus quoque timet dicens : « Nescitis quod parum fermenti totam massam fermentat[1] ? » Et rursus : « Corrumpunt bonos mores » colloquia prava[2]. » Quid est autem, « Diminutæ sunt veritates ? » Multæ sunt veritates. Quemadmodum in coloribus et aliis generibus alia quidem sunt vera, alia falsa, et est purpura vera, et purpura falsa, et in croco, in lapidibus, in aromatibus, et aliis ejusmodi : ita etiam in virtutibus. Veritas enim est quod vere est : mendacium autem quod non est. Quoniam ergo hæc inversa et obscurata fuerant, non quod suam perdidissent substantiam, sed quod ab hominibus de medio sublata fuissent, propterea non dixit solum : « Diminutæ sunt, » sed adjecit, « A filiis hominum, » hoc ipsum volens significare. Considera autem. Est ornatus verus, est etiam falsus. Quis est ergo verus ornatus ? qui est in anima. Qui est autem falsus ? qui est in corpore. Sunt divitiæ veræ, sunt etiam falsæ. Falsæ, pecu-

[1] 1 Cor. v, 6. — [2] Id. xv, 33.

niarum : veræ, recte factorum. Est lætitia hæc quidem vera, illa vero falsa, item pulchritudines, potentiæ, et gloria. Sed maxima pars hominum, horum veritate relicta, quæ falsa sunt persequitur : sicut enim est homo verus et falsus; verus quidem, qui vivit et operatur; falsus autem qui pictus est : ita etiam videre possumus in virtutibus. « Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum. Labia » dolosa in corde, et corde locuti sunt mala [1]. » Alius dixit: « In corde alio et alio loquitur. » Duo hic dicit vitia, et quod vana locuti sint, et quod proximo suo. Vel ea, quæ falsa sunt, dicit vana, vel ea quæ sunt superflua et inutilia. Tale quid etiam dicit Paulus : « Ne mentimini ad invicem [2] ; et quod est omnium gravissimum, omnes erant corrupti. Et ideo non dixit: « Hic, vel ille, » sed, « Unusquisque. » Neque enim erat tantum vitium, quod nataret in superficie : sed erat in profundo, et in corde. « In corde et in corde : » quod alius interpres dixit : « In corde alio et alio : » docens esse magnam in corde duplicitatem. Hoc est omnibus hostibus acerbius. Illi enim sunt aperti, unde etiam facile possunt caveri : hi vero cum aliam personam præ se ferant, et sint aliud, ab iis quibus tendunt insidias non facile deprehenduntur, multo graviores iis qui gladios abscondunt. « Dis» perdet Dominus universa labia dolosa, et linguam magni» loquam. Qui dixerunt : Linguam nostram magnificabi» mus. » Alius, « Dominabimur. Labia nostra apud nos » sunt. » Alius, « Adsunt nobiscum. Quis noster Dominus » est [3] ? » Alius, « Quis nostri dominabitur ? » Vidisti quomodo eorum curam gerit Propheta, quomodo pro eis orat? Neque enim contra ipsos est, id quod dictum est, sed pro ipsis. Neque enim oravit ut perderentur, sed ut eorum vitium de medio tolleretur. Non dixit enim: « Perdet ipsos Dominus, » sed « Labia dolosa. »

[1] Psal. XI, 3. — [2] Colos. III, 9. — [3] Psal. XI, 4, 5.

II. Et rursus, non substantiam, sed linguam, arrogantiam, fraudem vult auferri, superbiam excindi. Irridens autem eorum stultitiam, dicit : « Labia nostra apud nos » sunt. Quis noster Dominus est ? » Insanorum et mente captorum verba. Et ideo Paulus secus quam ii loquens, suadet : « Non estis vestri, pretio empti estis[1] : » et jubet eos non sibi ipsis vivere. Non sunt tua labia, sed Domini. Ipse enim ea fecit, ipse construxit, ipse vitam inspiravit. At tu habes. Sed non omnia quæ habemus, nostra sunt. Pecunias enim habemus, quas alii apud nos deposuerunt ; et agros conductos habemus, quos alii nobis dederunt. Ita hæc etiam tibi locavit Christus, non ut feras spinas, sed ut convertas semina ad id quod est utile ; non ut arrogantiam, non ut dolum, sed ut humilitatem, et laudem, ac benedictionem, dilectionemque per ea germinare cures. Et dedit oculos, non ut impudice aspicias, sed ut ipsos ornes temperantia : et manus, non ut ferias, sed ut eleemosynam largiaris. Quomodo autem dicis : « Labia nostra sunt apud nos, » quando ea peccati serva feceris, quando fornicationis, quando immunditiæ ? « Quis est noster Dominus ? » O verbum diabolicum ! O animam dæmoniacam ! Vides, o homo, universam creaturam prædicare Domini tui potentiam, sapientiam, curam, providentiam : corpus tuum, animam, vitam, quæ sub aspectum cadunt, et quæ non cadunt, omnia propemodum vocem emittentia laudare potentiam Artificis, et dicis : « Quis Dominus noster est? » Hoc est furoris, hoc stuporis, hoc corrupti animi. Propterea sunt mala innumerabilia. Sed hi quidem dicunt : « Qui est noster Do» minus ? » Alii Dominum quidem confitentur, judicium autem et pœnas propositas auferunt, brevi jucunditate magnum sibi ementes supplicium, et dum volunt se recreare, quod gehennæ non meminerint, per hanc securitatem me-

[1] 1 Cor. VI, 20.

tusque vacuitatem in magnum interitus se barathrum imprudentes immittunt. Et ideo rogo ut gehennæ memineris, de gehenna loquaris : ita animam tuam compone, pulchramque ac decoram effice. Magna enim horum verborum utilitas. Non enim Deus eam temere minatus est, atque manifestam hinc reddidit, sed id fecit ut metu meliores redderet. Et ideo diabolus omnia facit et molitur, ejus volens auferre memoriam. Noli eam e memoria ejicere : nec dicas : « Cur me importuna afficiam tristitia? » Importuna erit tristitia, quando angeris in gehenna. Hoc est tempus tristitiæ, non illud : et hoc ostendit ille Lazarum despiciens dives, cui nihil profuerunt innumerabiles, quibus afficiebatur, molestiæ [1]. Si autem in tempore doluisset, non ea passus esset, quæ passus est. « Propter miseriam inopum, » et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Po» nam in salutari, fiducialiter agam in ipso [2]. » Alius, « Sta» tuam salutare conspicuum. » Disce quanta sit virtus humilitatis. Pauperum est potentia; pauperum, inquam, eorum, qui sunt contriti corde, est in malis patrocinium. Non enim vitam, nec virtutem, sed malorum perpessionem dicit Deum excitare, et eum ad supplicium et vindictam evocare. Tanta res est, si tibi fiat injuria, eam ferre forti animo; tantam Deus curam gerit eorum qui afficiuntur contumeliis : maximæ defensionis loco est calamitas, et ærumna. Magna est vis ejulatus, quæ supernum evocat auxilium. Timete, quicumque pauperes injuria afficitis. Habetis vos potentiam, opes, pecuniam, et judicum benevolentiam : sed habent illi arma omnium validissima, luctus et ejulatus, ipsasque injurias, quæ e cœlis auxilium attrahunt. Hæc arma domos effodiunt, hæc fundamenta evertunt, hæc civitates destruunt, hæc integras gentes submergunt; gemitus dico eorum, qui afficiuntur injuria. Bo-

[1] Luc. XVI, 25. — [2] Psal. XI, 6.

num eorum animum Deus reveretur, quando mala patientes, nullum malum verbum proferunt, sed tantum gemunt, et sua mala deplorant. Quid est autem, « Ponam in salutari, » fiducialiter agam in ipso ? » Cum fiducia, inquit, aperte et manifeste eos defendam, ut omnes intelligant. Et quandonam non conservat eos palam et manifeste? Nonnunquam id facit non manifeste, sed clam : neque enim opus habet ea, quæ est ab hominibus, gloria. Nunc autem quoniam verisimile erat inimicos irruere, eisque insultare, et exprobrare quod Deum non haberent adjutorem : ut illi quoque emendarentur et meliores fierent, cum experientia didicissent Domini auxilium : aperte, inquit, faciam pro eis salutem. « Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne » examinatum, probatum terræ [1]. » Et quomodo sunt hæc ex iis, quæ dicta sunt, consequentia? pulchre admodum. Ne hæc enim, inquit, existimetis temere dicta esse, inanesque et supervacaneas esse minas. Sunt enim pura ejus verba, a mendacio libera. Quemadmodum enim argentum ignitum nihil habet alienum et adulterinum; ita etiam Dei verba, quæ dixerit, omnino evenire oportet. Et ideo dicit: « Argentum igne examinatum, probatum terræ. » Alius, « Ignitum, cedens terræ. » Hebræus autem pro eo quod est, cedens terræ, dixit : « Baalil laares, » hoc est, fusum, in terram fluens, « Purgatum septuplum. »

III. Vidisti quomodo quod verum est, et a mendacio alienum, per similitudinem materiæ ostenderit? Quemadmodum enim illud fusum, ignitum, et hoc sæpe passum, est ab aliena materia alienum, accuratissime purgatum : ita etiam Dei prolata sententia. « Tu, Domine, servabis nos, » et custodies nos ab hac generatione et in sæculum [2]. » Alius, « Custodies ipsos. » Alius, « Custodies ipsa, et con» servabis nos ab hac generatione et in sæculum. » Alius,

[1] Psal. xi, 7. — [2] Ibid. 8.

» Cum generatione, quæ est in sæculum. In circuitu impii » ambulant. » Alius, « Ambulabunt. » Alius, « In circuitu » impiorum ambulabunt. Secundum altitudinem tuam mul- » tiplicasti filios hominum [1]. » Alius, « Quando exaltati fue- » rint viles filiorum hominum. » Alius, « Secundum altitu- » dinem parvo empti filiis hominum. » Hebræus autem, « Charm zolloth lebne Adam. Tu, Domine, custodies nos, » et conservabis nos. » Vide eum frequenter, imo vero assidue ad Deum confugere, et ab eo auxilium petere : est enim potentissimum auxilium, quod nullo tempore interrumpitur. Nulla re, inquit, humana opus habemus. Tu enim es, inquit, qui perpetuo custodis. Quid est autem, « In circuitu impii ambulant? » Secundum Septuaginta quidem ita dicendum est : « Etiamsi impii nos circumcirca obsideant, nihil grave patiemur; nos enim conservas, et extollis, clarosque et illustres reddis. » Si alium autem interpretem sequamur, hoc dicendum est; « Impii extrudentur, quando viles ex filiis hominum exaltaveris. Hoc est, quando nos, qui viles reputamur et contempti, humiliatos gloria affeceris, sejunges ipsos et expelles. » Quid est autem, « Secundum altitudinem tuam? » Pro eo quod est, « Similes tui effecisti, quatenus fieri potest ut homo sit similis : « Faciamus enim, inquit, hominem ad imaginem et » similitudinem nostram [2]. » Quod ipse enim est in cœlo, hoc nos in terra : et quemadmodum superne nullus est eo superior, ita nullus in terra est huic animali virtute similis. « Estote, inquit, similes Patris vestri, qui est in cœlis [3]. » Quinetiam nominis quoque sui nos fecit participes : « Ego » dixi, inquit : Dii estis, et filii Excelsi omnes [4]. » Et rursus, « Constitui te Deum Pharaonis [5] : » et fecit ut esset opifex corporeorum et incorporeorum. Et tunc quidem mutat

[1] Psal. XI, 9. — [2] Gen. I, 26. — [3] Matth. V, 45. — [4] Psal. LXXXI, 6. — [5] Exod. VII, 1.

Moses creaturam, nunc autem alii alia elementa : nobis vero præcepit nos ipsos Deo templum extruere. Etsi ergo non fabriceris cœlum, Dei tamen templum fabricaris [1]. Propterea enim cœlum quoque est splendidum, quoniam habet Deum in ipso habitantem : imo vero et per Christum, « Conresuscitavit enim, et nos consedere fecit in » dextris in cœlis [2], » et dedit ut majora faceremus iis, quæ ipse fecit. « Signa enim, inquit, quæ ego facio, ipse quoque » faciet, et majora his faciet [3]. » Et in Veteri Testamento hic quidem mare mutavit [4] : ille vero solem frenavit : alius lunam jussit manere [5] : alius rursus in se radios avertit [6] : pueri autem in fornace elementi operationem alligarunt, et flamma insaniens silebat, et alligata sibilabat [7]. Norunt etiam feræ revereri Dei amicos [8] : et licet fames urgeat, modestiores tamen fiunt. Qui sunt gulæ dediti, revereantur ferarum abstinentiam. Leones viderunt Danielem, et moderatiores effecti sunt : nos venientem ad nos Filium Dei videntes, sapientiores non reddimur. Maluerunt illi fame perire, quam sanctum corpus tangere : nos nudum Christum et fame confectum circuire videntes, ne ea quidem quæ sunt supervacanea dimittimus, sed in summa rerum affluentia viventes, Sanctos despicimus. Terra rursus alii Dei amico tanta dona ex suo sinu protulit, et tantam fertilitatem, quantam nunquam antea [9]. Et quid miraris si ipsi erant venerabiles, cum vestes eorum, et umbræ dæmonibus, morti et morbis essent formidabiles [10]? Quinetiam Angeli quoque reveriti sunt, et insigniter honorarunt homines [11]. Quidni enim honorarent, quos ipse Dominus honorabat? Hoc autem videri potest et in Novo et in Veteri

[1] 1 Cor. VI, 19. — [2] Ephes. II, 6. — [3] Joan. XIV, 12. — [4] Exod. XIV, 21. — [5] Jos. X, 12. — [6] 4 Reg. XX, 11. — [7] Dan. III, 23. — [8] Id. VI, 22. — [9] Job. XLII, 10. — [10] Act. V, 15, et XIX, 11. — [21] Gen. XVIII, 9.

Testamento. Et ideo dicit : « Secundum altitudinem tuam » multiplicasti filios hominum. » Cum ergo consideraverimus honoris magnitudinem, quam par est præbeamus pro ea remunerationem, ne nobis habitus honor insignis, sit nobis viaticum futuri supplicii : a quo utinam liberemur omnes et qui docemus ista et qui discimus, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XII.

In finem Psalmus David. *Alius*, Pro victoria canticum David. *Alius*, In victoriam.

Usquequo Domine oblivisceris me in finem? *Alius*, Oblivisceris me penitus. Usquequo avertis faciem tuam a me? *Alius*, Abscondis.

Quandiu ponam consilia in anima mea? *Alius*, Statuam sententias. Dolores in corde meo per diem et noctem. *Alius*, sollicitudinem in cogitatione mea per diem [1].

I. Non est hoc parvum bonum, sentire Dei oblivionem[2]. Oblivionem autem ne existimes esse affectum, sed derelictionem. Multi certe, quibus hoc accidit, hoc ipsum neque norunt, neque deflent. Hic autem Beatus non solum hoc noverat, sed tempus etiam animo reputabat. Illud

[1] Psal. XII, 1, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 246-251.

enim, « Usquequo, » est ejus qui magnum tempus ostendit : et ideo deflet ac luget. Tu autem considera quomodo de nulla re terrena, et quæ ad hanc vitam pertineat, angatur, non de pecuniis, non de gloria, sed ubique de Dei benevolentia. Et undenam novit, inquies, Deum esse sui oblitum? Quoniam noverat etiam quando meminerat, et aperte sciebat quid sit oblivio, quid memoria. Non quemadmodum vulgus hominum quando sunt divites; quando apud homines gloriam assequuntur, quando eis omnia feliciter succedunt, quando vincunt inimicos, tunc existimant Deum eorum meminisse; et ideo nec sciunt, quando Deus eorum obliviscatur. Qui enim signum memoriæ nesciunt, nec norunt etiam signum oblivionis. Si enim non norunt signa amicitiæ, nec inimicitiarum etiam signa norunt. Multorum enim, qui hæc habent, Deus obliviscitur, atque adeo eorum maxime : eorum autem, qui in rebus adversis versantur, sæpe meminit. Nihil enim apud Deum æque memoriam parit, atque boni aliquid facere, quam esse sobrium ac vigilantem, virtutis curam gerere : quemadmodum nihil æque oblivionis causa est, ut esse in peccatis, avaritiæque et rapinæ esse deditum. Et tu ergo, o dilecte, quando in aliqua fueris calamitate, ne dicas : « Deus mei oblitus est : » sed quando fueris in peccatis, et omnia tibi feliciter succedunt. Si hoc enim cognoveris, a rebus malis agendis cito recedes. « Usquequo avertis faciem tuam a me? » Hoc est maxima oblivio : ex humanis enim figuris ostendit Dei operationes, et ejus iram et ultionem exprimit. Deus autem rursus faciem suam avertit, quando facimus quæ sunt indigna ejus præceptis. « Quando enim extendetis, inquit, » manus vestras, avertam oculos meos a vobis [1]. » Deinde causa subjungitur : « Manus enim vestræ sanguine plenæ » sunt [2]. » Hæc ipsa autem derelictio, et vultus aversio,

[1] Isaï. 1, 15. — [2] Ibid.

magnæ est curæ ac providentiæ. Hoc autem facit, ut nos ad se vehementius attrahat. Nam etiam is, qui est insano amore captus, eum, qui amatur, contemnentem dimittit ac derelinquit, non animo quidem expellens, sed ipsum volens ad se convertere, et sibi conjungere. Postquam autem dixit aversionem, dicit etiam oblivionem, et quæ sibi ex ea evenerunt. Quænam autem ea sunt? Ea quæ subjungit, dicens : « Quandiu ponam consilia in anima mea? » Quemadmodum enim qui e portu egressus est, ubique vagatur, et qui luce privatus est, in multis offendit, ita etiam qui in Dei oblivionem incidit, curis, sollicitudinibus, ac doloribus perpetuo angitur. Hoc autem non parum confert ad Deum convertendum ad se, curis et sollicitudinibus angi, doloreque et tristitia extabescere, aversionis illius rationem ducere. Quod etiam Paulus scribens ad Corinthios dicit de seipso : « Et quis est qui me lætitia afficiat, » nisi qui ex me tristitia afficitur [1]? » Hoc enim non parum lucri est, o dilecte, sentire Dei aversionem, dolere, tristitia affici. Ita enim ipsum ad nos celeriter convertemus. « Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, » exaudi me, Domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne » unquam obdormiam in morte [2]. » Quemadmodum enim cum retinet ac defendit nos Deus, et stat a nobis, quæ molestiam afferunt longe recedunt : ita etiam cum recessit et oblitus est, anima discerpitur, ac cor dolore angitur, et qui vexant insultant, suntque omnia scopuli ac præcipitia. Hæc autem utiliter permittuntur, ut per omnia stimulati qui sunt socordiores, majori studio redeant eo, unde exciderunt. « Erudiet enim, inquit, te defectio tua, et vitium » tuum te redarguet [3]; » Dei itaque derelictio est species providentiæ. Quando enim qui providet, et curam gerit, contemnitur, parumper dimittit et derelinquit, ut tunc ex-

[1] 2 Cor. II, 2. — [2] Psal. XII, 3, 4. — [3] Jer. II, 19.

pulsa socordia, negligentes fiant diligentiores. «Respice, inquit, vide inimicum meum, qui exaltatur supra me : et si non propter meam miseriam, saltem propter illius arrogantiam et superbiam exaudi me.» Et quid petis? Ut vincas inimicos? Non hoc dicis, sed ut illuminentur oculi cordis, ut expellantur tenebræ, quæ sunt offusæ perspicaci animæ facultati, et intelligentiæ oculum obscurarunt. Hoc peto, « Illumina oculos meos. Nequando dicat inimicus meus, » cum me viderit deturbatum ad mortem peccati : « Ita prævalui adversus eum [1]. » Ipsum superavi, quod volebam videre, hoc mihi accidit. Quid est, « Prævalui adversus eum? » Etsi per se non est fortis, contra me quidem certe est fortis. Nostra clades ei affert vires, eumque reddit potentem et validum, et inexpugnabilem.

II. Vides nos, quando peccamus, non solum nos ipsos dedecore afficere, perdere, ad mortem deducere, sed eo quod victi sumus, inimicos nostros validos potentesque prædicare : nec hoc solum, sed etiam eos in magna lætitia et exultatione collocare. Papæ! quantæ est stultitiæ, quanti stuporis, adversariis adversus seipsos ferre auxilium, et iis, qui animam nostram excruciant et affligunt, lætitiæ causam et exultationis afferre! Vide quot absurda. Cum inimicum vincere oporteret, « Imbecillæ enim factæ sunt » ejus frameæ in finem, » et « Periit impius [2] : » cum, inquam, vincere oporteret, vincimur; nec id solum, sed etiam validum ac potentem reddimus : nec eo usque sistit dementia et extremus morbus noster, sed quæ ei etiam lætitiam et exultationem afferant, comparamus. Revera est extrema ebrietas, et summum malum peccatum. « Exultabunt si motus fuero [3]. » Tres causas affert Propheta, ut Dominum moveat exoretque, ut respiciat, et faciem suam convertat, et ejus orationem exaudiat : vires inimi-

[1] Psal. XII, 5. — [2] Id. IX, 7. — [3] Id. XII, 5.

corum, et ante id erectionem et exaltationem eorum : tertium, lætitiam et exultationem ipsorum, propemodum dicens : « Si non propter meam orationem, nec propter meam miseriam convertis ad me faciem tuam, Domine; saltem propter inimicorum arrogantiam, eo quod suas vires ostentant, et sibi valde placent : quoniam meis malis lætantur, et casum meum irrident. « Exaudi me, illumina oculos » meos. » Aufer gravem somnum in peccatis meis : quo sopitus propemodum ad animæ mortem dormitando deductus sum. Si enim a securitate tua tantum emotus fuero, eis lætitia, gloria, et virtus hoc esse existimatur : hoc nomine se jactant, et sibi valde placent; suntque intolerabiles. Si autem ad mortem fuero deductus, quid ii non fecerint? » Vides quam magnum damnum existimet Propheta, et nihilominus quam pœnam ac supplicium, communem inimicum lætitia afficere, et ut ipse potens excelsusque videatur, efficere. Si enim hæc non existimaret mala maxima et intolerabilia, non hæc proposuisset ad Deum placandum, et ad ipsius benevolentiam attrahendam. Ita etiam nos faciamus, et consideremus, et contendamus ne inimicum exaltemus, ne potentem faciamus, ne lætitia afficiamus, sed contra et humilem, et abjectum, et imbecillum, tristemque et demissum reddamus. Si enim eos, qui peccarunt, recte et ex virtute se gerere viderit, hæc omnia simul fiunt. « Ego autem in misericordia tua » speravi [1]. » Quid ergo recte fecisti ut petas? ut rursus te respiciat, ut tuam orationem exaudiat, ut tuæ mentis oculi illuminentur : undenam autem hæc tibi speras futura? Dicant quidem, inquit, alii, si quid possint dicere : ego autem unum scio, unum dico, omnem spem meam in illo colloco : illud mihi propono, misericordiam tuam, tuam clementiam. « Ego autem, inquit, in misericordia tua spe-

[1] Psal. XII, 6.

»ravi. » Vidisti Prophetæ humilitatem? Vidisti pium et gratum viri animum? Licet posset innumerabilia a se recte facta dicere, et per ea Deum exorare, eorum nihil dicit, sed ad solam confugit Dei misericordiam. Unde clarum est illum, cum hæc dicit, nempe: « Si feci illud, si retribui » mala pro bonis, » et quæ sunt hujusmodi : in magnam adductum necessitatem hæc dicere. Quæ si non adsit, nihil dicit illorum, sed misericordiam et Dei clementiam pro omni supplicatione proponit. Deinde confidens fore ut spe non frustraretur, subjunxit : « Exultabit cor meum in sa- » lutari tuo [1]. » Vidisti animam bene sperantem? Petiit, et priusquam acceperit, tanquam qui accepisset agit gratias, ac Deo canit hymnum, omniaque facit quæ præmissa sunt. Undenam autem est tam bona spe præditus? ex pio et grato animo, ex magno et vehementi studio petitionis : sciebat eum, qui sic peteret, a Deo exaudiri, ex magno cordis calore et agitatione. Quemadmodum ergo qui segniter et negligenter petunt, etiam cum acceperint, vix donationem sentiunt : ita qui intensa et vehementi animi contentione petunt, etiam priusquam acceperint, ex magna et pura sua affectione perinde ac si accepissent, donum sentiunt, divina gratia lætitiam antea immittente, et propterea agunt gratias, et ab accipiendo non longe absunt. « Exul- » tabit cor meum in salutari tuo. » Hoc, inquit, meam animam lætitia afficit, quod a te salutem assequatur : lætatur anima mea, quod ejus sis salus.

III. Vidisti exultationem, et exultationem; inimicorum exultationem propter lapsum, et exultationem animæ propter propriam salutem? Illa est improbi; hæc est eorum qui conservantur. Illa est exitium et ejus, qui videbatur exultare, et ejus, propter quod exultabat; hæc est salus et restitutio ejus, qui exultat. Hac ergo exultatione et læti-

[1] Psal. XII, 6.

tia lætemur et exultemus : illam fugiamus et aversemur. « Cantabo Domino qui bona tribuit mihi, et psallam no» mini Domini altissimi [1]. » Monimentum, inquit, hujus beneficii canticum Domino offeram, quod me beneficio affecerit, inimicum humilem et abjectum reddiderit, ignominia impleverit, imbecillum ostenderit, meam exaudierit orationem, in me vultum suum converterit, discussa caligine et tenebris, per quas ad mortem ferebar; et propter ejus salutare exultans, tanquam aliquod monumentum indelebile, hoc canticum ejus in me beneficiorum dedico, non nunc solum hoc canens, et beneficia ejus apud me mente versans, sed etiam in posterum cantabo et psallam nomini Domini, nulla unquam oblivione delendam beneficii magnitudinem animo circumferens. Talis ergo anima malis irretita non solum a malis liberatur, sed etiam fit tutior, ut non amplius in similia incidat. Quando enim beneficium semper habet in memoria, clarum est eam malorum quoque recordari, a quibus liberata beneficium fuit consecuta. Cum autem malorum recordetur, diligenter apud se reputat undenam ea sibi evenerint, et propter quam causam in tantum malum fuerit deturbata : et deinceps id reputans, seipsam undique munit, ne in tales recidat calamitates; et ita deinceps suam vitam recte componens et instituens, ei qui liberavit magnas agit gratias : quemadmodum invenit liberatorem, ita etiam custodem in futurum habere postulans. Hanc nos quoque imitemur, et si in aliquod peccatum inciderimus, ad nos cito redeamus, et faciamus ut lapsus sit causa securitatis, et occasio non amplius peccandi. Quomodo ergo facies? Habes David præceptorem. Peccavisti? ne dormias in peccato, sed exurge, et statim apud te cogita Deum a te faciem avertisse, tui oblitum esse; deinde plora, ingemisce, lava per sin-

[1] Psal. xii, 6.

gulas noctes lectum tuum lacrymis, cito recede ab iis, qui operantur iniquitatem. Nam hæc quoque sunt Davidis præcepta. Dic cum ipso : « Usquequo, Domine, oblivisceris me » in finem? Usquequo avertis faciem tuam a me?» Dic non lingua, sed corde multo ante. Dic alias David quoque rationes. Quando dixeris omnia, spera in misericordia ejus, spera, ne hæsitaveris. « Qui enim hæsitat, inquit, est similis » undæ maris, quæ vento excitatur et agitatur. Ne ergo » existimet, qui est ejusmodi, se aliquid a Deo accepturum. » Vir enim duplici corde est instabilis in omnibus viis » suis [1]. » Spera ergo in ejus misericordia, nihil hæsitans, et postulatum omnino consequeris. Postquam autem consecutus fueris, ne sis ingratus in benefactorem, sed fac monimentum ejus beneficii, et pro gratiarum actione Domino dedica canticum. Non potes ipse forte componere? convoca pauperes, eorum linguas commodato accipe, et tibi eas compara. Scis eum lubentius id auditurum, quam canticum davidicum, quod illi pro te cecinerint. Quemadmodum enim quod ex diversis est chordis constitutum, jucundiorem emittit modulationem, quam quod ex unica : ita etiam quod est ex diversis pauperibus, Deo, qui audit vocem pauperum, jucundum quid resonabit et amabile. Erige tibi ipsi et Deo hujusmodi monimentum : ei quidem monimentum beneficii; tibi vero ostensionem gratiarum actionis, grati animi et memoris, signum perpetuæ memoriæ, quam in corde semper habens infixam, corrige tuam vitam : imo vero corrigamus, ut simus digni hæreditate bonorum quæ illic sunt, in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Jacob. 1, 6-8.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XXXVIII.

In illud propheticum, Verumtamen frustra conturbatur omnis homo vivens[1] : *et de eleemosyna.*

I. Piscatorem sinus altus excitat[2], cum jacto reti magnamque marinorum piscium copiam nactus, laborantem onere sagenam trahit : et venatorem sylva ferarum altrix, cum montes scrutatus, densoque vertice aperto, cum præclara et opima præda revertitur. Quod si iis, qui in quæstu et venatione occupati sunt, voluptatem affert labor is, qui his in rebus suscipitur, quanto majorem afferre debent pericula ecclesiasticorum sinuum piscatoribus, quibus præmium non diurnum, nec terrenum, sed ipsum cœlorum regnum proponitur? Age ergo, dilecte, davidicæ lyræ Psalmorum cantum pulsemus, et cum David generis hominum obscuritatem et abjectionem notemus his verbis : « Verumtamen » frustra conturbatur omnis homo vivens : « perturbatur, et tandem peribit : perturbatur, et ante quam confirmatus sit, absorbetur : ut ignis incenditur, et instar stipulæ in cinerem redigitur : ut procella extollitur, et ut pulvis terræ adæquatur : ut flamma excitatur, et instar fumi dissipatur; ut flos forma est præstanti, et ut fœnum exsiccatur : ut nubes conglobatur, et tanquam gutta imminuitur : ut denique bulla inflatur, et scintillæ instar extinguitur : perturbatur, et insatiabili cupiditate tetrum odorem sibi parit :

[1] Psal. XXXVIII, 7. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, p. 320-330.

perturbatur, et cum ei perturbatio nulli usui fuit, extinguitur. Ejus sunt motus et perturbationes, aliorum deliciæ : ejus labores, aliorum thesauri : ejus curæ, aliorum voluptates : ejus adversæ res, aliorum secundæ : ejus execrationes, aliorum clientelæ : ejus rapinæ, aliorum voluptates : ejus gemitus, aliorum rerum omnium abundantia : ejus lacrymæ, apud alios pecuniæ : ipse denique in inferis supplicio afficitur, alii contra bonis ejus cum cantu perfruuntur. « Verumtamen frustra conturbatur omnis homo vivens. » Homo, vitæ usura, quæ ad tempus durat, mortis debitum, quod differri nequit, indomitum ex proposito animal, improbitas quæ per se docetur, insidiæ quæ sponte sua docentur, id quod arte instructum est ad maleficium, quod ad injuriam industria præditum est, ad avaritiam paratum, ad expletionem insatiabile, natum ad perfidiam, inflatus spiritus, audacia ostentatrix, ferocia quæ facile sedatur : elatio quæ parvo negotio deletur, audacia quæ facile capitur : cœnum arrogantiæ plenum, cinis seditiosus, pulvis elato animo, cinis inflatus, scintilla quæ facile extinguitur : flamma quæ facile marcescit, lucerna instabilis, lignum cujus interitus proclivis est, fœnum quod exaruit, herba quæ facile moritur, natura quæ cito consumitur : qui hodie minatur, et cras excedit e vita : qui hodie divitiis abundat, cras sepulcro tegitur : qui hodie diademate ornatur, et cras inhumatur : qui hodie purpura fulget, et cras effertur : qui hodie in thesauris versatur, et cras in bustis : qui hodie cum assentatoribus, cras cum vermibus : qui hodie est, et cras nullus est : qui nunc magnifice sese effert, et paulo post lugetur : qui in secundis rebus tolerari non potest, et in adversis nulla consolatione levari potest : qui se ipse ignorat, et quæ ipsum superant, curiose inquirit : qui id quod adest et præsens est nescit, et de rebus futuris cogitat : qui natura sua mortalis est, et animi elatione, ut sibi vide-

tur, æternus est : omnium morborum proposita accessio, facillimum omnis perturbationis domicilium, quotidianum et commune febrium gymnasium : omnis denique doloris paratum diversorium. Quanta nostræ abjectionis tragœdia ? quantus nostræ vilitatis triumphus ? Quot quantaque protuli, cum interea nihil prophetica hac voce aptius invenerim : « Verumtamen frustra conturbatur omnis homo » vivens. » Sed ut finem faciam dicendi, vide, quæso, ut hominum res mare imitantur : ut perturbatione illa vita hæc nostra implicatur : ut sæpius quam aqua in terra tempestate jactamur : ut vehementius inter nos quam venti, collidimur : ut pecuniæ quasi processæ nos inter nos committunt, et quasi in tempestate maris huc atque illuc impellimur. Hic illius agrum usurpat : alius cujusdam servos abduxit. Atque hic de aqua vicinum in judicium adducit : ille cum cive de aëre contendit. Hi propter terræ mensuram concertant, illi inter se de ædificandi ratione digladiantur, hic ea quæ non dedit, ut accipiat, impetum facit : ille quæ accepit, ne reddat in judicio agit. Hic usuris non satiatur, ille sorte etiam privare contendit : hic cum est inops, molestia afficitur, illi rerum omnium copia abundans tumultuatur : qui nihil habet, probris afficitur, qui habet insidiis appetitur : qui magistratus gerit, in suspicionem venit : qui potestate præditus est, odio habetur : qui in imperio est, armatur : bella frequentia sunt : invidia alia ex alia incidit, insatiabilis cupiditas dominatur, avaritia regnat, mendacium summis laudibus effertur, mutua fides exulat, veritas terram deseruit, amiticia mensa definitur. Alii vim suam perdiderunt, terra jam mala ferre non potest, aër usque ad ipsum æthera contaminatus est. Propter pecunias vita non est vitalis. Pecuniarum cupiditate elementa libera vendidimus : viæ vectigalia pendunt : terra sorte dividitur ; aquæ imperio tenentur : aër venditur : decimarum,

tributorum et vectigalium coactores urbes occupant : divites curis conficiuntur. Fœneratores sollicitudine tabescunt : direptores vitam perturbationibus implent, cupidi pecuniarum in judicio foroque versantur : mercatores ex calamitatibus et jacturis lucra sectantur, calumniatores mendacium vendunt : quoniam mentiri inter nos soliti sumus, jurisjurandi religionem sustulimus, ad jurandum tantum Deumn ovimus.

II. Cum ita omnes malis sceleribusque deditos Propheta cerneret, miseramque hanc vitam esse duceret, dicebat : « Verumtamen frustra conturbatur omnis homo vivens. » Homo solus, o Propheta, conturbatur ? Creatura ea sola, quæ rationis est particeps, accusatur ? Nullum animans aut elementum quod commoveretur, inveni. Commoventur, inquit, aquæ, et iterum sedantur : movetur terra, et rursus confirmatur : venti impelluntur, et iterum quiescunt : omnis fera tumultuatur, et satiata desinit : flamma excitatur, et materia subjecta cum consumpta est, extinguitur. At homo, cum semel pecuniæ cupiditate inflammatur, nunquam desinit : cumque hoc accepit, ad illud cupiditate rapitur, et cum illud consecutus est, ad aliud aspirat : centum duplo majora facere et augere studet, et ad tot tantasque opes tamen rursus tantumdem addere conatur, nec unquam congerendi finem facit, quoad ipsius finis coacervatus sit : sitique avaritiæ confectus, auro pallidior volitat, propter divitias quæ magnopere expetuntur, quarum amicitia infirma et instabilis est, quarum cupiditas insidiarum plena est : quæ derident ut dominæ multorum : quæ irrident, ut quæ vehementer amentur ; quæ captivæ sunt, et alis instructæ : mortuæ sunt, sed hostes : quæ in mundo venti vim obtinent : propter divitias, inquam, quæ sunt omnis absurditatis parentes, inventrices malorum omnium, voluptatis animi perniciosæ adjutrices, hostes continentiæ, inimicæ

temperantiæ, occultæque omnis virtutis fures. Sed quid divitias criminor, iis prætermissis qui possident? Injuria ipsis etiam divitiis infertur, cum ab illis vinciuntur et compedibus arctantur. Videntur enim mihi ad eos hac uti oratione: « Quid studiosi pecuniæ, nos pedibus constringitis? cur nos quasi fugitivum aliquem innumerabilibus vinculis ligatis? quamobrem nos ut amicum complectimini, et ut flagitiosum quempiam a metallis in vestras manus mittentes in vincula conjicitis? Si vultis nos etiam somniis leviores quiescere, nos ad pauperum manus venire patiamini. » Sed dicet aliquis: « Liberis divitias congero, ut ne sint paupertatis hæredes. » Præclare scilicet dives qui multa imaginatur, ea quæ adsunt, ignorat, et res curat futuras : ea quæ ad se attinent, ignorat, et de liberis cogitat : an sepeliendus sit nescit, et hæredibus consulit. Stulte, dic mihi finem tuum, et tum de liberis certus ac tutus esto : expone res hodierni diei, et tum tibi de rebus crastini credo. Cur te etiam post mortem decipis et fallis? Cur et mortuus esse vis, et irrideri? cur Deo quid sit agendum constituis? cur divinæ providentiæ leges dicis, quibus ea, quæ tibi data sunt, administret? Nihil ad te de iis statuere, quæ tempus vitæ tuæ consequuntur. Non et mortuus esse potes, et vivorum administrator : non et mortuorum judex, et juris cujusque æstimator. Cur igitur, o dives, frustra operam consumis in eo, ut bona inopum tuis reponas, nec scis cui illa pares? cur res pupillorum tenes? cur acerbe fers, cum ea abs te repetunt, quasi de tuo impendas? sua illi petunt, non tua : ea quæ tibi ipsorum causa tradita sunt, non quæ tecum nata sunt. Eroga quæ accepisti, et usum lucrare : quoniam tibi ut dares, non ut acciperes, præscriptum est. Præclare tecum agitur, quod tibi Deus propter inopem, dexteram porrigit. Qui ex cœlo pluit, æris a te guttam reposcit : qui tonitrua et fulgores jacit, ut misericordia utare tibi dicit :

qui nubibus cœlum obducit, pannum abs te petit. Hoc tibi satis est, quod te pauperes tanquam Deum rogant. Da, miserere, ut misericordiæ locum invenias. Tu vero ne supercilia quidem vis diducere, et cum illi te supplices rogant, non flecteris ad misericordiam. Da eis sua ante quam rationis referendæ dies veniat. Eis sua largire, quæ non ita multo post recepturus es. Patrem regem habent : da eis sua, et ab eorum patre curarum vacuitatem accipe. Quamnam, inquies? « Quod, inquit, uni horum fratrum meorum » minimorum fecistis, mihi fecistis [1]. Qui enim intelligit » super egenum et pauperem [2], » is non solum chirographum peccati delet, sed etiam confessionem ac promissionem accipit, vocem eam, quæ ait: « Qui dat egenti, Deo fœneratur. » Deo fœneremur eleemosynam, ut ab eo parem humanitatis gratiam accipiamus. Sed o verbum prudentissimum ! « Qui » miseretur pauperis, Deo fœneratur [3]. » Cur igitur non dixit : « Qui miseretur pauperis, dat Deo, » sed « Fœneratur ? » Novit Scriptura avaritiam nostram : intellexit appetitum nostrum insatiabilem redundantiam semper quærere, ob eamque causam non dixit omnino: « Qui miseretur pauperis, » dat Deo, » ut ne simplicem largitionem et vicissitudinem mercedis existimes : sed, « Qui miseretur pauperis, Deo » fœneratur, » ut lucri cupidus, audito fœnoris nomine, se ipse misericordiæ dederet. Qui miseretur pauperis, Deo dat fœnori. Si Deus a nobis fœnoris accipit, ergo noster est debitor. Utrum ergo eum habere vis, judicem, an debitorem? Debitor creditorem veretur : judex vero eum, qui in judicium adducitur, non veretur.

III. Videndum est, fratres, necessario alia ratione, cur Deus dixerit: « Mihi fœneratur, qui dat pauperi. » Quoniam avaritiam nostram vidit ad redundantiam propensam, ut ante dixi, nec unquam eum, qui pecunias habeat, velle sine

[1] Matth. xxv, 40. — [2] Psal. xl, 2. — [3] Prov. xix, 17.

securitate credere : petit enim creditor vel hypothecam, vel pignus, vel fidejussorem, hisque tribus securitatibus fretus, pecunias suas credit, vel fidejussionem, ut ante dixi, accipiens, vel rerum hypothecam : quia igitur intelligit Deus neminem, his non extantibus, solitum credere, nec humanitatis habere rationem, sed lucrum unum spectare : pauperem autem ab his omnibus desertum et destitutum esse, cum nec hypothecam habeat, nihil enim possidet; nec pignus ferat, nudus enim est : nec fidejussorem exhibeat, illi quippe ob paupertatem fides non habetur; ut vidit et pauperem propter inopiam, et divitem propter inhumanitatem periclitari, medium se præstitit, pauperi sponsorem, pignus creditori. «Non habes, inquit, huic fidem propter inopiam? » mihi crede propter copiam. « Vidit pauperem, et misericordia motus est : vidit pauperem, neque contempsit, sed se ipse pro eo, qui nihil habebat, oppigneravit, et pauperi in causa patronum se pro sua benignitate præbuit. « Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo. » Ne time, inquit, mihi fœneraris. Quidnam lucrifaciam cum tibi fœneror? centuplum tibi do et vitam æternam. Ut aliquando mihi hæc reddas, repeto pacta conventa, contractum confirmare volens. Da mihi referendæ gratiæ tempus, constitue mihi diem reddendi beneficii. Audi sapienter quando et ubi debitum officium præstaturus sit is qui inopum causa et nomine alii fœneratur. Cum sedebit Filius hominis in solio majestatis suæ, oves quidem ad dexteram suam, hœdos autem ad sinistram collocabit, dicetque iis, qui ad dexteram suam erunt : « Venite benedicti Patris mei, » possidete paratum vobis regnum a mundi origine [1]. » Quas tandem ob res? « Quia esurivi, et me pavistis : sitivi, et » mihi potum dedistis : nudus eram, et me vestistis : in » carcere eram, et ad me venistis [2]. » Deinde ii, qui in tem-

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Ibid. 35, 36.

pore recte administraverunt, suam infirmitatem, et ejus, cui fœnerati sunt, dignitatem considerantes, respondebunt: «Domine, quando te esurientem vidimus, teque pavimus, »et tibi sitienti potum dedimus[1], »in quem omnium oculi sperant? aut quando indigentem te vidimus? quando hæc tibi fecimus? «Quod, inquiet, uni ex his minimis fecis»tis, mihi fecistis[2].» Annon vera illa est oratio, «Qui mi»seretur pauperis, Deo fœneratur?» Sed quemadmodum iis, qui ad dexteram erunt, regnum datum esse ostendit propter humanitatem, sic iis qui ad sinistram erunt propter sterilitatem supplicium minatus est: «Discedite a me ma»ledicti in tenebras exteriores, quæ paratæ sunt diabolo ejusque angelis[3].» Quid ita? pro qua re? «Quia esuriebam, »nec mihi cibum dedistis[4].» Non dixit: «Quod stupratores fuistis, quod adulteri, quod furtum fecistis, quod falsum testimonium dixistis, quod pejerastis:» quanquam hæc quoque in confesso est mala esse, sed inferiora sunt inhumanitate et defectu misericordiæ. Sed cur, Domine, nihil aliud tibi in memoria versatur? Non condemno peccatum, sed inhumanitatem: non condemno eos, qui peccaverunt, sed eos quos non pœnituit. Propter inhumanitatem vos condemno, quod cum tantum ac tale remedium salutis, eleemosynam haberetis, tam magnum beneficium prætermisistis. Objicio ergo vobis inhumanitatem ut probrum, ut radicem malorum omnium totiusque impietatis: laudo porro humanitatem, ut bonorum omnium radicem: et comminor illis quidem ignem æternum, his autem regnum cœlorum concedo, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xxv, 37. — [2] Ibid. 40. — [3] Ibid. 41. — [4] Ibid. 42.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLI.

Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum [1]. *Et quanam de causa Psalmus in vitam introductus canitur cum cantico; et de Dei lenitate ac patientia.*

I. Vos quidem nos nuper admirabamini [2], quando verba fecimus de Melchisedech, propter eorum, quæ dicta sunt, longitudinem : ego autem vos admirabar propter vestram in audiendo attentionem et sapientiam, et quod, cum prolixior se obtulisset oratio, nos ad finem usque consecuti estis. Quanquam non solum erat longa oratio, sed magnam etiam in se habebat difficultatem. Sed neque longitudo, nec rei difficultas vicit vestram animi alacritatem. Age ergo vos pro illo labore remuneremur, dilucidius hodie vobiscum colloquentes. Neque enim est semper intendendus auditorum animus; facile enim disrumpitur : nec rursus semper remittendus ac relaxandus, hinc enim rursus redditur otiosior : ideo utendum est vario docendi genere, et nunc quidem populariori, et ad delectandam concionem accommodatiori oratione utendum est, nunc autem acriori, et ad contendendum aptiori. Quemadmodum ergo tunc dicebam, quod dum lupi gregem invadunt, relicta fistula, fundam in manum sumunt pastores : ita nunc, dum festa Judæorum præterierunt, qui sunt quibusvis lupis immaniores, relicta rursus funda, redeamus ad fistulam, et a contentiosiore dicendi genere cessantes, aliqua alia apertiora aggrediamur, ipsius David citharam in manum su-

[1] Psal. XLI, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, p. 251-260.

mentes, et responsum in medium adducentes, quod omnes hodie succinimus. Quodnam igitur responsum? « Quemad- » modum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat » anima mea ad te Deus[1].» Imo vero primum est necessarium dicere, quanam de causa Psalmus in nostram vitam est introductus, et cum cantico maxime hæc dicitur prophetia. Quanam ergo de causa dicatur cum cantico, audi. Cum Deus vidisset multos homines esse socordiores, nec ad legenda spiritualia lubenter accedere, nec qui in eo capitur laborem tolerare, volens gratiorem laborem efficere, ejusque sensum præscindere, admiscuit prophetiæ melodiam, ut omnes cantici modulatione delectati, cum magna animi alacritate sacros ei hymnos emittant. Nihil enim animam æque erigit, alatamque quodammodo efficit, atque a terra liberat, et exolvit a vinculis corporis, amoreque sapientiæ afficit, et ut res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, perficit, ut cantus modulationis, et divinum canticum numero compositum. Nostra certe natura usque adeo delectatur canticis et carminibus, ut vel infantes ab uberibus pendentes, si fleant et afflictentur, ea ratione sopiantur. Nutrices certe, quæ eos gestant in ulnis, sæpe abeuntes et redeuntes, et quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum ita sopiunt. Quocirca sæpe quoque viatores meridie agentes jugalia animalia, hoc faciunt canentes, itineris molestiam illis canticis consolantes. Nec solum viatores, sed etiam agricolæ uvas in torculari calcantes, vindemiantes, et vites colentes, et quodcumque aliud opus facientes, sæpe cantant. Nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. Jam vero mulieres quoque texentes, et confusa stamina radio discernentes, sæpe quidem, et per se singulæ, sæpe autem etiam omnes concorditer unam quamdam melodiam concinunt. Hoc autem faciunt

[1] Psal. XLI, 2.

mulieres, viatores, agricolæ et nautæ, qui ex opere faciendo suscipitur, laborem cantu consolari volentes, utpote cum anima, si carmen et canticum audierit, molesta et difficilia sit facilius toleratura. Quoniam ergo hoc genus delectationis est nostræ animæ valde innatum, ne dæmones lasciva et meretricia cantica introducentes, omnia everterent, Psalmos Deus opposuit, ut ex ea re simul caperetur voluptas et utilitas. Ex externis enim canticis damnum, et exitium, et multa gravia invehuntur; nam cum quæ sunt in his canticis lasciviora et iniquiora, partibus animæ insederint, eam imbecilliorem reddunt et molliorem : ex Psalmis autem spiritualibus lucri quidem plurimum, maxima autem utilitas insignisque sanctificatio, et omnis philosophiæ occasio processerit, cum et verba animam expient, et sanctus Spiritus in canentis animam celeriter advolet. Quod enim qui canunt cum intelligentia, vocent spiritus gratiam, audi quid dicat Paulus : « Nolite inebriari vino, in » quo est luxuria : sed implemini Spiritu [1]. » Subjungit autem etiam quænam sit implendi ratio : « Canentes et » psallentes in cordibus vestris Domino [2]. » Quid est, « In » cordibus vestris ? Cum intelligentia, » inquit. Ut non os quidem, inquit, verba loquatur, mens autem extra versetur undique vagans : sed ut lingua ab anima audiatur.

II. Et quemadmodum ubi est cœnum, eo porci concurrunt : ubi autem sunt aromata et suffitus, apes illic habitant : ita ubi sunt quidem meretricia cantica, illic congregantur dæmones : ubi autem cantica spiritualia, illuc advolat Spiritus gratia, quæ os sanctificat et animam. Hæc dico, non ut vos tantum laudetis, sed ut filios et uxores doceatis talia cantare cantica, non solum in texendo aliove opere faciendo, sed maxime in mensa. Cum enim diabolus, ut plurimum insidietur in conviviis, ebrietatis, ingluviei,

[1] Ephes. v, 18. — [2] Ibid. 19.

risusque profusi, et remissi animi auxilio utatur : tunc maxime oportet et ante mensam, et post mensam, se munire Psalmorum præsidio, et simul cum uxore ac liberis surgentes a convivio, hymnos sacros Deo canere. Si enim Paulus, cui intolerabilia flagella imminebant, cum ligno alligatus in carcere habitaret, media nocte, quando est omnibus somnus jucundissimus, cum Sila Deum perpetuo laudabat [1], et nec locus, nec tempus, nec sollicitudines, nec somni tyrannis, nec illi labores, nec dolores, nec quidquam aliud eum coëgit modulationem illam intermittere : multo magis nos qui jucunde vivimus, et Dei bonis fruimur, hymnos, quibus Deo gratiæ agantur, oportet emittere, ut si vel ebrietas, vel ingluvies nostræ animæ turpe aut absurdum quid fecerit, ubi ingressa fuerit psalmodia, omnia illa mala et improba consilia resiliant. Et quemadmodum nonnulli divites impleta balsamo spongia mensas abstergunt : ut si ex cibis ulla remanserit macula, ea extracta puram mensam ostendant : ita nos quoque faciamus, pro balsamo os implentes melodia spirituali, ut si ex saturitate ulla in anima macula remanserit, eam per illam modulationem abstergamus, et simul omnes stantes dicamus : « Delectasti nos, Domine, in factura tua, et in ope» ribus manuum tuarum exultabimus [2]. » Post psalmodiam autem addatur etiam oratio, ut cum anima ipsam quoque domum sanctificemus. Sicut enim qui mimos, et saltatores, et mulieres meretrices introducunt in convivia, dæmones et diabolum illuc vocant, et domos suas implent bellis innumeris; hinc certe zelotypiæ, adulteria, stupra, et alia innumera; ita qui vocant David cum cithara, intus Christum per ipsum vocant. Ubi autem est Christus, nullus dæmon quidem ingredi, vel potius ne obiter quidem inspicere ausus fuerit : pax autem et dilectio, et omnia tan-

[1] Act. xvi, 25. — [2] Psal. xci, 5.

quam ex fontibus bona promanabunt. Illi domum suam faciunt theatrum, tu Ecclesiam fac tuam domunculam. Ubi enim est Psalmus et oratio, et chorea Prophetarum, et pius canentium animus, non aberraverit quispiam, qui hunc cœtum dixerit Ecclesiam. Etiamsi vim verborum non noveris, doce interea ipsum os verba dicere. Sanctificatur enim etiam lingua per verba, quando ea dicuntur prompto et alacri animo. Si nos ipsos deduxerimus ad hanc consuetudinem, nec nostra sponte, nec per socordiam pulchrum hoc prætermittemus ministerium, more vel invitos nos cogente hunc Dei cultum quotidie peragere. In hac modulatione, seu quis fuerit senio confectus, seu juvenis, seu voce aspera, seu omnis penitus numeri ignarus, nihil ei vitio dabitur. Quod enim hic quæritur, est sobria anima, mens vigilans, cor compunctum, valida ratio, expurgata conscientia : si hæc habens, ingressus fueris in sanctum Dei chorum, juxta ipsum David stare poteris. Hic non est opus cithara, neque nervis extensis, neque plectro, nec arte, nec ullis instrumentis : sed si velis, teipsum efficies citharam, cum carnis membra mortificaveris, et animæ cum corpore pulchrum concentum effeceris. Quando enim non concupierit caro adversus spiritum [1], sed illius jussis cesserit, et eam tandem duxerit in viam optimam, et maxime admirabilem, ita melodiam efficies spiritualem. Non hic opus est arte, quæ longo tempore perficitur : sed bona tantum voluntate, et generoso animi instituto opus est, ac brevi tempore periti evademus. Non opus est loco, non opus est tempore, sed in omni loco, et omni tempore licet mente canere. Nam sive in foro ambules, sive iter ingrediaris, sive cum amicis consideas, licet excitare animum, licet vel tacenti clamare. Ita etiam Moses clamabat, et Deus audiebat [2].» Et si fueris opifex, poteris in officina se-

[1] Galat. v, 17. — [2] Exod. xiv, 15.

dens et operans psallere. Et si miles sis, aut sedeas in judicio, poteris hoc ipsum facere.

III. Licet etiam sine voce psallere, cum mens intus resonet. Non enim hominibus canimus, sed Deo; qui potest vel corda audire, et in mentis nostræ arcana ingredi. Hoc quoque Paulus ostendens vociferatur dicens : « Ipse Spiritus » interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui au» tem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quod » secundum Deum postulet pro Sanctis [1]. » Hoc autem dicebat, non quod Spiritus gemeret, sed quod viri spirituales, qui habent dona Spiritus, pro propinquis orantes, et supplicationes offerentes, hoc facerent cum compunctione et gemitibus. Hoc nos quoque faciamus, et quotidie Deum interpellemus per Psalmos et orationes. Ne autem verba solum offeramus, sed ipsam etiam sciamus vim dictionum, age ipsum hujus Psalmi prooemium in medium adducamus. Quod est ergo prooemium? « Quemadmodum desiderat cer» vus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, » Deus. » Hic est mos amantium, amorem silentio non celare, sed enuntiare vicinis, et dicere se amare. Ardens enim res est natura dilectionis, nec potest anima sustinere, ut eam silentio teneat. Et ideo amans quoque Paulus dicebat Corinthiis : « Os nostrum ad vos apertum est, Corin» thii [2]. » Hoc est: « Non possum continere, et silentio premere dilectionem, sed vos semper et ubique, et in mente et in lingua circumfero. » Ita etiam hic Beatus Deum amans, et ardens amore, non potest in animum inducere ut taceat, sed aliquando quidem dicit : « Quemadmodum desiderat » cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. » Aliquando autem : « Deus, Deus meus, ad te de » luce vigilo. Sitivit ad te anima mea, sicut terra inaccessa » sine aqua et deserta [3]. » Ita enim dixit alius interpres.

[1] Rom. VIII, 26, 27. — [2] 2 Cor. VI, 19. — [3] Psal. LXII, 1-3.

Quoniam enim non potest oratione amorem ostendere, huc et illuc obit quærens exemplum, ut vel ea ratione nobis suum amorem indicet, et amoris nos faciat participes. Ei ergo credamus, et sic amare ediscamus. Nec dicat mihi quispiam : « Et quomodo possum amare Deum, quem non video? » Multos enim amamus, licet eos non videamus, quemadmodum amicos nostros peregre profectos, vel filios, vel parentes, vel cognatos necessarios : nec ad id ullum affert nobis impedimentum quod eos non videamus, imo vero hoc ipsum magis accendit amorem, et auget desiderium. Et ideo de Mose quoque dicens Paulus, quod, relictis thesauris et opibus, regnique claritate, et omni alio in Ægypto splendore, maluit cum Judæis affligi [1] : deinde nos causam docens, quod hæc omnia faceret propter Deum, adjecit : « Invisibilem enim tanquam videns sustinuit [2]. » Non vides Deum, sed vides ejus creaturas, vides ejus opera, cœlum, terram, et mare. Qui autem diligit, si dilecti opus viderit, si calceum, si vestem, si quodvis aliud, accenditur. Non vides Deum, sed vides ejus famulos, amicos, viros inquam sanctos, et qui habent apud eum fiduciam. Illos nunc observa et cole, et habebis non leve solatium tui desiderii. Etenim in hominibus non solum nostros amicos, sed eos etiam qui ab illis amantur, amare consuevimus. Et si dixerit quispiam ex iis, qui amantur a nobis : « Hunc vel illum diligo, » et si is beneficio aliquo fuerit affectus, « Ego me beneficium accepisse existimo : » omnia facimus et procuramus, ut perinde ac si dilectum videremus, ita omne in eum studium ostendamus : hoc ipsum in Christo quoque præclare facere possumus. Dixit : « Diligo pauperes, et si ii boni aliquid acceperint, perinde ac si ipse recepissem, reddo remunerationem [3]. » Pro eis colendis et sublevandis nihil non faciamus : imo vero in ipsos omnes nostras facul-

[1] Hebr, XI, 25. — [2] Ibid. 17. — [3] Matth. XIX, 21.

tates effundamus, credentes per ipsos Deum alere. Quod enim, dum ii aluntur, ipse alitur, audi quid dicat Christus: « Esurientem me vidistis, inquit, et aluistis : sitientem, » et potum dedistis : nudum, et me operuistis [1] : » multasque dedit nobis rationes quibus possimus nostrum solari desiderium. Jam vero alias quoque tria sunt quæ amorem apud nos efficere consueverunt, forma corporis, magnitudo beneficii, vel quod ab eo amemur. Unumquodque enim eorum per se potest in nobis amorem procreare. Etsi enim nullum beneficium ab aliquo acceperimus, solum autem audiamus eum nos perpetuo amare, ut qui nos laudet et admiretur, ei confestim conglutinamur, et eum tanquam benefactorem diligimus. In Deo autem non hoc solum, sed hæc etiam tria videre licet tanta, et tam insignia, ut nulla ea possit explicare oratio. Et primum pulchritudo illius beatæ, et ab interitu alienæ naturæ, res est quædam infinita, et nulla ratione superabilis, quæ omnem excedit rationem, et omnem effugit cogitationem. Quando autem pulchritudinem audiveris, nihil corporeum suspiceris, o dilecte, sed gloriam quamdam incorpoream, et magnificentiam ineffabilem.

IV. Hanc itaque declarans Propheta dicebat : « Et Seraphim stabant in circuitu ejus, et duabus quidem pennis » vultum tegebant, duabus vero tegebant pedes, duabus » autem volabant, et clamabant : Sanctus, Sanctus, Sanctus [2] » ex stupore, ex admiratione, ex illo decore, ex gloria. Et rursus David, cum mente apprehendisset hanc ipsam beatæ illius naturæ pulchritudinem, et gloriam obstupuisset, dicebat : « Accingere gladio tuo super femur tuum, Po» tentissime, specie tua et pulchritudine tua [3]. » Propterea Moses illum sæpe cupiebat videre [4], hoc amore sauciatus,

[1] Matth. xxv, 35, 36. — [2] Isaï. vi, 2, 3. — [3] Psal. xliv, 4, 5. — [4] Exod. xxxiii, 13.

et illam amans gloriam. Quocirca dicebat quoque Philippus : « Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis [1]. » Vel potius quæcumque dixerimus, ne parvum quidem, imo ne exile quidem vestigium illius decoris poterimus explicare. Sed vis beneficia enumeremus? ne ea quidem poterit oratio consequi, et ideo dicebat Paulus : « Gratia autem Domino » propter donum ejus inenarrabile [2]. » Et rursus: «Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non » ascenderunt, quæ Deus præparavit iis qui ipsum diligunt [3]. » Et rursus : « O altitudo divitiarum, et sapientiæ, et scien» tiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et imper» vestigabiles viæ ejus [4] ! » Ejus autem in nos amorem quænam explicarit oratio? Eum certe admirans dicebat Joannes: « Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum daret » unigenitum [5]. » Quod si vis ejus verba audire, et cognoscere desiderium, audi quid dicat per Prophetam : « Numquid » obliviscetur mulier misereri natorum uteri sui? Quod si » eorum etiam obliviscatur mulier, ego tamen non oblivis» car tui [6]. » Et sicut hic dicebat : « Quemadmodum desi» derat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea » ad te, Deus. » Ita etiam dicit Christus : « Quemadmodum » congregat gallina pullos suos, ita volui congregare filios » vestros, et noluistis [7]. » Et rursus: « Sicut miseretur pater » filiorum suorum, misertus est Dominus eorum qui ipsum » timent [8]. » Et rursus : « Secundum altitudinem cœli a terra » confirmavit Dominus misericordiam suam super timentes » ipsum [9]. » Et quemadmodum Propheta exemplum quærit, ut suum ostendat desiderium : ita etiam Deus utitur quibusdam exemplis, ut significet nobis suum amorem nostræ salutis. Et Propheta quidem dixit cervam sitientem, et ter-

[1] Joan. xiv, 8. — [2] 2 Cor. ix, 15. — [3] 1 Cor. ii, 9. — [4] Rom. xi, 33. — [5] Joan. iii, 16. — [6] Isaï. xlix, 15. — [7] Matth. xxiii, 37. — [8] Psal. cii, 13. — [9] Ibid. 17.

ram adustam : Deus autem gallinarum in pullos charitatem, et patrum curam ac sollicitudinem, et cœli a terra altitudinem, et matrum viscera, non quod solum tantum amet, quantum mater filium, sed quoniam his definitionibus, regulis, et exemplis non sunt apud nos alia majora signa et argumenta amicitiæ. Nam quod nos non solum tantum amet, quantum mater pia filios, sed etiam multo magis, audi quid dicit : « Quod si etiam oblita fuerit mater filio- » rum suorum, ego tamen tui non obliviscar. » Hoc autem dicebat significans suum in nos desiderium esse omni charitate naturali ardentius. Hæc autem omnia apud teipsum considera, et amorem vehementem accendes, claramque flammam resplendentem charitatis efficies. Quoniam ergo nihil apud nos homines æque solet accendere amicitiam, ut assidue meminisse beneficiorum, quæ accepimus, hoc etiam in Deo faciamus. Apud nos consideremus quæcumque fecit propter nos, ipsum cœlum, terram, mare, aërem : quæ in terra sunt, arbores, varios flores, jumenta, reptilia : ea quæ sunt in mari : quæ in aëre medio : astra quæ sunt in cœlo, solem, lunam, et ut semel dicam, omnia quæ videntur, fulgura, temporum pulchrum ordinem, diei et noctis successionem, annuas conversiones. Animam inspiravit, rationem donavit, maximo honoravit imperio. Misit Angelos, misit Prophetas, postea Filium suum unigenitum. Et post illa rursus ipse quoque et per se, et per Filium unigenitum hortatur ut tu serveris : nec cessat Paulus in hodiernum usque diem dicere : « Pro Christo legatione » fungimur, nempe Deo per nos hortante, obsecramus pro » Christo, reconciliamini Deo [1]. » Et ne hic quidem constitit, sed ex tua natura acceptas primitias considere fecit « Super omnem Principatum, Potestatem, et Dominatum » et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæcu-

[1] 2 Cor. v, 20.

» lo, sed etiam in futuro [1]. » Nunc vere est opportunum dicere : « Quis loquetur potentias Domini, et auditas faciet » omnes laudationes ejus [2] ? » Et illud rursus : « Quid retri- » buam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi [3] ? » Quid enim potest cum hoc honore conferri, nisi quando primitiæ generis nostri, quod in tam multis offendit, quod ignominia et dedecore est affectum, in tanta sedent altitudine, tantoque honore nunc fruuntur ? Nec vero communia solum beneficia, sed etiam propria et privata apud te reputa, quemadmodum si quando fuisses delatus per calumniam, absolutus esses ab accusatione : si quando cum media et intempesta nocte incidisses in latrones, effugisses illorum insidias : si quando ex damno tibi illato te expedivisses : si cum in morbum gravem incidisses, recreatus esses.

V. Reputa quæ per totam tuam vitam accepisti a Deo beneficia, omnino ea permulta invenies, non solum in tota vita, sed vel in uno die : si vellet Deus omnia beneficia, quibus nos quotidie afficit, imprudentibus nobis et nescientibus, in medium afferre, ne ea quidem enumerare possemus. Quot dæmones feruntur per hunc aërem ? quot adversæ potestates ? Si ergo eis solum permitteret terribilem illum suum et horrendum aspectum nobis ostendere, annon mente dimoveremur? annon periremus? annon omnino interiremus ? Hæc omnia reputantes, nec non peccata quæcumque vel sponte, vel inscientes admittimus; nam hoc quoque non est parvum reputandum beneficium, quod non singulis diebus Deus nostra ulciscatur delicta ; poterimus Deum diligere. Quando enim cogitaveris quot peccata quotidie committis, et quot singulis diebus beneficia accipis, quanta Dei lenitate et clementia frueris, et quod si Deus voluisset quotidie de tuis peccatis pœnas sumere,

[1] Ephes. I, 21. — [2] Psal. CV, 2. — [3] Id. CXV, 12.

ne brevi quidem tempore vixisses, prout dicit Propheta : « Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit[1] ? » ei ages gratias, et nihil erit tibi grave ac molestum eorum quæ acciderint : sed videbis te, etiamsi innumera longe graviora accidissent, nondum tamen dedisse pœnas quas merueras : et ita affectus magnum accendes desiderium, et poteris dicere cum Propheta : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. » Est autem operæ-pretium quærere quanam de causa hoc animal in medium adduxerit. Cervus est sitibundus, et ideo frequenter currit ad fontes aquarum. Efficitur autem sitibundus et a natura, et ex eo quod serpentes comedat, et illorum alatur corporibus. Ergo tu hoc quoque fac. Serpentem intelligibilem comede, peccatum humi prosterne, et poteris sitire Dei desiderio. Quemadmodum enim mala conscientia efficit nos sordidos, et adducit nos ad desperationem : ita si nostra peccata humi prostraverimus, si improbitatem expurgaverimus, poterimus respicere ad spirituale desiderium, cum magna animi alacritate Deum vocare, et vehementiorem amorem accendere, nec verbis sólum, sed etiam factis hoc responsum succinere. Propterea enim Psalmos nobis cecinit ille Beatus, vel potius gratia Spiritus, non ut verba tantum dicamus, sed eos factis quoque meditemur. Ne ergo existimes te propterea huc ingredi, ut verba tantum dicas, sed ut quando succinis, responsum illud pacta conventa esse arbitreris. Quando enim dixeris : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus, » cum Deo pactum fecisti, scripsisti syngrapham absque charta et atramento, voce professus te ipsum diligere plus omnibus, et nihil ei præferre, ejusque amore ardere. Si ergo egressus videris formosam aliquam et im-

[1] Psal. cxxix, 3.

pudicam mulierem te inescantem, et ad sui amorem pellicientem, dic ei : « Non possum te sequi, cum Deo pactum feci, et præsentibus fratribus, sacerdotibus, doctoribus, professus sum, et promisi per responsum illud, me eum ita diligere, « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aqua» rum. » Vereor pacta conventa transgredi, illum unum deinceps amorem meditor. » Si videris argentum in foro situm, aut vestes aureas, alios gloriose incedentes, stipatos famulis, et habentes equos frenis auratis, ne te moveat illa pompa, sed tibi rursus cane, et dic tuæ animæ : « Paulo ante cecinimus : « Quemadmodum desiderat cervus ad fon» tes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus, » et quod scriptum est nobis attribuimus, idque nostrum esse fecimus. » Nihil ergo amemus eorum, quæ ad hanc vitam pertinent, ut ille amor nobis purus maneat et integer, et ne divisus fiat imbecillior. Hæ divitiæ omnes divitias, omnem thesaurum, omnem gloriam, omnem existimationem, omnem claritatem nobis largiri poterunt. Eas obtineamus, et nulla re alia egebimus. Si enim qui turpi amore tenentur, et alicujus puellæ, sæpe etiam deformis, ardore incenduntur, nec parentum minas, nec amicorum convitia, nec aliorum multorum quidquam curant reprehensionem, sed ad illam tanquam ad scopum tendentes, et domum despiciunt, et paternam hæreditatem, gloriam, et existimationem, amicorumque adhortationes contemnunt, æstimantes se magnam habere circa hæc omnia consolationem, si apud amicam tantum in pretio et honore fuerint, licet vilis, famosa, et quæcumque ea fuerit : qui Deum ut oportet diligunt, sentient-ne unquam quæ sunt inter homines aut præclara, aut molesta? Nec præsentis quidem vitæ pompam apprehendent, ut qui ad illum amorem dirigantur, sed omnem ridebunt prosperitatem, et res omnes adversas contemnent, ut qui sint alligati Dei desiderio, et nihil aliud

cernant præterquam illum solum, et eum semper cogitent, et se esse omnibus beatiores existiment. Licet in paupertate, licet in ignominia, licet in vinculis, licet in afflictionibus, licet sint in extremis malis; in omnibus quæ patiuntur, existimabunt se melioris esse conditionis, quam reges, admirabilem quamdam habentes consolationem, quod ea patiantur propter eum, quem diligunt.

VI. Quocirca Paulus quoque, cum esset in quotidianis mortibus, in carceribus, in naufragiis, in solitudinibus, in flagellis, in innumerabilibus aliis suppliciis, gaudebat, exultabat et gloriabatur[1]: et nunc quidem dicebat: « Non » solum autem in spe gloriæ Dei, sed etiam gloriamur in » afflictionibus[2]. » Nunc autem rursus: « Gaudeo in passio» nibus, et adimpleo quæ desunt afflictionibus Christi in » carne mea[3]; » et gratiam eam rem vocat, ita confitens et dicens: « Nobis ita gratis a Christo donatum est, ut non » solum in ipsum credamus, sed ut etiam pro ipso patia» mur[4]. » Nos quoque studeamus esse eodem animo, et omnes, quæ incidunt, molestias placide et lubenter feramus. Ferre autem poterimus, si Deum ita amaverimus, ut amavit Propheta. Non solum enim ex responso illo ejus amorem videre possumus, sed etiam ex eis, quæ consequuntur. Cum enim dixisset: « Quemadmodum desiderat » cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, » Deus, » subjunxit dicens: « Sitivit anima mea ad Deum » fortem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem » Dei[5]? » Non dixit: « Amavit anima mea Deum vivum, » neque: « Dilexit anima mea Deum vivum: » sed ut ostenderet affectum, amorem sitim vocavit, ambo nobis significans, et ardorem amoris, et ejusdem perpetuitatem. Quemadmodum enim qui sitiunt, non hoc in uno die patiuntur,

[1] 2 Cor. XI, 23-30. — [2] Rom. V, 3. — [3] Coloss. I, 24. — [4] Philip. , 29. — [5] Psal. XLI, 3.

et duobus, et tribus, sed per totam vitam, ad hoc nos ducente natura : ita etiam Beatus ille, et omnes Sancti, non uno solum die fuerunt in compunctione, sicut multi homines, nec duobus, nec tribus; hoc enim non esset mirandum; sed assidue et singulis diebus religiose amare perseverabant, et amorem augebant. Quod quidem ipse quoque significans dicebat : « Sitivit anima mea ad Deum fortem » vivum, » simul et causam volens dicere, ut per se ostendat quomodo quis Deum sic amare possit. Hoc enim declaravit per ea, quæ sequuntur, cum dixit : « Sitivit anima mea ad » Deum, » et subjungit, « Vivum : » propemodum suadens et vociferans omnibus, qui rebus hujus vitæ inhiant : « Quid in corpora insanitis? Quid corpora amatis? Quid gloriam desideratis? Quid concupiscitis voluptatem? Nihil eorum manet et vivit perpetuo, sed diffluit et præterit, et est umbra inanius, somniisque fallacius, ac citius quam verni flores corrumpitur et interit : quidni enim citius corrumpi dicam et interire, cum alia quidem nos relinquant simul cum vita præsenti : alia etiam ante dissolvantur? Incerta est eorum possessio, instabilis eorum usus et fruitio, velox est mutatio : in Deo autem nihil est ejusmodi, sed vivit quidem et manet perpetuo, nullam mutationem, nec ullam conversionem suscipiens.» Caducis ergo et momentaneis relictis, eum, qui est æternus et perpetuus, amemus. Neque enim fieri potest ut qui illum amat, pudore unquam afficiatur : fieri non potest ut ab eo excidat : fieri non potest ut eo, quem amat, destituatur. Qui amat pecunias, vel morte adveniente, vel etiam ante mortem, nudatur iis, quæ desiderat. Ei quoque, qui præsentem amat gloriam, idipsum sæpe accidit. Corporum autem pulchritudo sæpe iis, quæ prædicta sunt, multo citius extinguitur : et omnia, quæ ad hanc vitam, ut semel dicam, pertinent, sunt caduca et momentanea, ac priusquam adsint et ap-

parcant, protinus resiliunt. Spiritualium autem amor contra se habet; assidue viget et floret, non novit senium, non suscipit vetustatem, nec ulli mutationi, conversioni, et ignorantiæ futurorum est obnoxius; sed hic etiam juvat eos, qui possident, eos undique vallat, eosque, qui ex vita excesserint, non dimittit, sed una cum illis peregrinatur, et una cum illis recedit, et ipsis luminaribus eos reddit illo die clariores. Quæ quidem sciens quoque beatus David, in Dei amore perseveravit, amoremque intus continere non sustinuit, sed audientibus omni ratione ignem ostendere contendit, quo intus ardebat. Cum enim dixisset : « Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum, » subjunxit : « Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » Vide ardentem hominem, vide inflammatum. Sciens enim se, cum hinc recesserit, eum esse visurum, ne expectat quidem dilationem, moramque non patitur, sed hic nobis spiritum ostendit apostolicum. Etenim ille quoque ingemiscebat propter diuturnitatem hujus peregrinationis. Idipsum huic quoque usuvenit. Et ideo dicebat : « Quando veniam et » apparebo ante faciem Dei? » Et si esset quidem privatus aliquis, humilisque et abjectus, et vivens in paupertate, magnum quidem esset vel sic vitam præsentem contemnere : sed non esset ita magnum, ut nunc regem videre tantis fruentem deliciis, tantæque gloriæ consortem, innumerabiles victorias consecutum, in multis bellis victorem omni ex parte clarum, insignem et illustrem; hæc omnia irridere, divitias, gloriam, et omnes delicias, ad futura autem aspirare et inhiare : hoc est magni cujusdam et excelsi animi, hoc est animæ, quæ tenetur studio sapientiæ, et cœlesti amore vere capta est.

VII. Eum nos quoque imitemur, ne præsentia admiremur, ut admiremur futura : vel potius admiremur futura,

[1] 2 Cor. v, 2.

ne admiremur præsentia. Si enim in illis cogitandis perpetuo versemur, et regnum cœlorum, immortalitatem, vitam, quæ nunquam desinet, ducendam cum Angelis choream, futuram cum Christo conversationem, gloriam illam, quæ nunquam interit aut corrumpitur; vitam autem ab omni dolore liberam apud nos ipsos consideremus, et quod lacrymæ, probra, maledicta, mors, tristitia, labor, senectus, morbus, ægritudo, paupertas, et calumnia, viduitas, peccatum, et condemnatio, pœna et supplicium, et si quid est aliud in vita præsenti molestum et acerbum, ea omnia expulsa sunt : loco autem eorum introducta sunt pax, lenitas, mansuetudo, dilectio, lætitia, gloria, honor, splendor, et alia, quæ ne posset quidem oratio consequi, nihil nos rerum capiet præsentium, sed poterimus nos quoque dicere cum Propheta : « Quando veniam et apparebo ante » faciem Dei ? » et ita affectos nec res splendidæ et secundæ nos efferent, nec insolentes efficient : nec quæ sunt molesta ac gravia, tristitia afficient; non invidia, non vana gloria, non aliquid aliud nos unquam efferet. Ne huc ergo temere ingrediamur, neque responsa perfunctorie emittamus, sed ea pro baculo sumentes egrediamur. Sufficit autem unusquisque versus ut nobis comparet plurimum philosophiæ, ut corrigat dogmatum sententiam, et ut afferat maximam vitæ utilitatem : et si unamquamque dictionem exacte perscrutemur, admodum uberes inde fructus colligemus. Neque enim paupertatem, nec negotia, nec tarditatem hic opus est prætexere. Etsi enim sis pauper, et propter paupertatem libris careas, vel libros quidem habeas, non suppetat autem tibi otium, mihi tantum responsa Psalmorum observa, quæ hic succinuisti non semel, non bis, non ter, sed sæpe, et ex eo magnam capies consolationem. Vide ergo quantum nobis thesaurum aperuerit, vel ipsum responsum. Nec mihi dicat quispiam : « Ante

interpretationem nesciebam quid valeret. » Nam etiam ante interpretationem omni tempore, a volente utcumque animum adhibere, bene potest intelligi responsum. Si enim teipsum solummodo docueris dicere : « Quemadmodum » desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima » mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem vi- » vum : quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » id vel ante interpretationem suffecerit tibi ad omnem introducendam philosophiam. Neque hoc solum, sed etiam unumquodque responsum easdem nobis suppeditabit divitias. Nam si rursus dixeris : « Beatus vir qui timet Domi- » num [1] : » et potueris scire quidnam sit id quod dicis : non divitem, non principem, non formosum, non eum qui valet viribus, non eum qui ædes possidet magnificas, non eum qui gerit magistratus, non eum qui in regia nutritur, nullum denique alium, nisi eum qui est pius ac religiosus, qui studio sapientiæ tenetur, qui Deum timet, beatum duces, non solum propter futura, sed etiam propter præsentia. Nam etiam in hac vita hic quoque est illo potentior. Nam si morbus quandoque invaserit, ille quidem indutus purpura, nihil a satellitibus et superbo illo exteriori apparatu juvatur ad solandam ægritudinem, sed domesticis, parentibus, omnibusque præsentibus, et aureis vestibus super eum positis atque substratis, jacet ille ardens veluti in fornace. Qui est autem pius, et Deum timet, non patre, non servo, non ullo alio præsente, postquam in cœlum non sæpe, sed bis et ter suspexit, omnem illam fornacem extinxit. Hoc etiam viderit quispiam evenire in rebus adversis, et in omnibus, quæ inopinato accidunt, eos quidem qui divitiis affluunt, clarique sunt et insignes, turbari : eos autem, qui sunt pii, et sapientiæ studiosi, omnia ferre facile et placide. Jam vero ante ea omnia, si nihil grave

[1] Psal. cxi, 1.

evenerit, ejus, qui Deum timet, conscientia est a majori et sinceriori voluptate plena, quam divitis anima. Ille enim, etsi externo cibo fruatur, gravius afflictatur omnibus, qui fame vexantur, dum sua mala in memoriam redigit, et cum mala vivit conscientia : hic autem, licet necessario alimento careat, erit tranquilliori et alacriori animo, quam ii, qui fruuntur omnibus deliciis, ut qui bona spe alatur, et suorum recte factorum remunerationes quotidie expectet. Sed ne longiori utens oratione videar afferre molestiam, relinquens iis, qui sunt paulo studiosiores, legendum unumquodque responsum, et quæ in eo sita est, scrutandam vim, hic finiam orationem, illa suadens vestræ dilectioni, ut non hinc frustra egrediamini, sed responsa tanquam margaritas sumentes, ea domi perpetuo conservetis et meditemini, amicisque et uxoribus ea omnia dicatis : et si ulla vos vexet animi perturbatio, si excitetur cupiditas, si ira, aut quævis alia a ratione aliena perturbatio, ea assidue canatis : ut et in hac vita magna tranquillitate fruamur, et in futura vita bona æterna consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo Patri et sancto Spiritui, sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLIII.

Victoriæ auctori filiis Core.

Deus, auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis[1]. *Alius interpres ait:* In diebus prioribus. *Alius,* In diebus ab initio.

I. Hunc Psalmum dicit Propheta, non ex persona propria, sed ex persona Machabæorum, narrans et prædicens quæ futura erant in illo tempore. Tales enim sunt Prophetæ; omnia tempora percurrunt, præsentia, præterita, futura. Quinam sunt autem hi Machabæi, quidque passi sunt, et quid fecerunt, necessarium est primum dicere, ut sint apertiora quæ in argumento dicuntur. Ii enim, cum invasisset Judæam Antiochus, qui dictus est Epiphanes, et omnia devastasset, et multos, qui tunc erant, a patriis institutis resilire coëgisset [2], permanserunt illæsi ab illis tentationibus, et quando grave quidem bellum ingruebat, nec quidquam poterant facere quod prodesset, se abscondebant: quod etiam fecerunt Apostoli. Non enim semper præsentes in media irruebant pericula, sed nonnunquam et fugientes et latentes cedebant. Postquam autem parum respiraverant, tanquam generosi quidam leunculi ex antris exilientes, et e latebris emergentes, statuebant non se amplius solos servare, sed etiam alios quotcumque possent: et civitatem et regionem omnem obeuntes, collegerunt quotquot invenerunt adhuc sanos et integros, et multos etiam qui laborabant, et corrupti erant, in statum pristi-

[1] Psal. XLIII, 1, 2. — [2] 1 Machab. 1, 11, 12.

num redegerunt, eis persuadentes redire ad legem patriam. Deum enim dicebant esse benignum et clementem, nec unquam adimere salutem, quæ proficiscitur ex pœnitentia. Hæc autem dicentes, habuerunt delectum fortium virorum. Non enim pro uxoribus, liberis et ancillis, patriæque eversione et captivitate, sed pro lege et patria republica pugnabant. Eorum autem dux erat Deus. Cum ergo aciem dirigerent, et proprias exponerent animas, fundebant adversarios, non armis fidentes, sed loco omnis armaturæ pugnæ causam sufficere ducentes. Ad bellum autem euntes, non tragœdias excitabant, non pæana canebant, sicut nonnulli faciunt; non asciscebant tibicines, ut fit in aliis castris; sed Dei superne auxilium invocabant, ut adesset, opem ferret, et manum præberet, propter quem bellum gerebant, pro cujus gloria decertabant. Videamus ergo quid hæc castra Dei loquantur, quæ sunt spirituali munita auxilio, cum sunt hostes aggressura. «Deus, auribus »nostris audivimus.» Quia enim nonnulli eorum, qui cum ipsis stabant in acie, Antiochi multitudinem, instructam aciem, et victoriam videntes, quodque omnia primo impetu cepisset, propriamque imbecillitatem et paucitatem considerantes, molliores erant et imbecilliores; eorum animos spiritusque excitans, et ostendens in Dei ductu universum situm esse, et absque exercitu, si is opem ferat, posse parari victoriam, instar precationis compositam suasionem et exhortationem effert ad commilitones, et Deum alloquens eos promptiores reddit et alacriores. Non est autem hæc parva pars adhortationis. Neque enim tantum virium habuisset ad eos conversa oratio, sicut ad Deum directa. Et ideo procedens dixit : « Non in gladio suo possederunt » terram, et dextera eorum non salvavit eos [1].» Hoc est enim ejus qui eos recreat et reficit, qui sunt molliori et imbe-

[1] Psal. XLIII, 4.

cilliori animo ad labores suscipiendos, qui quærunt victoriam ex humana rerum serie. Omnis ergo hæc precatio est ad milites adhortatio, quæ jubet omnia in Deum conjicere, statuereque ex spe in illum pendere victoriam. Cur autem non dixit absolute: «Audivimus,» sed «Nostris auribus audi»vimus?» Quanam enim alia corporis parte auditur? Numquid quæ dicuntur, sunt supervacanea? Absit. Sed hic est mos communis hominum, qui, quando aliqua narrant, de quibus sunt facti certiores, et res magnas et magni ponderis referunt, iis, quibus ea non sunt usque adeo certa, aures semper adjiciunt, dicentes se auribus audivisse. Non in hac autem solum actione, sed etiam in aliis hoc ipsum facere consuevimus, nostros ipsorum sensus producentes in testimonium. Est ergo eorum qui volunt fidem facere auditori, aures adjungere. Nam in oculis etiam, et in manibus hoc ipsum facimus, ut quando dicimus: «Manibus nostris palpavimus.» Dicebant item Apostoli: «Quæ viderunt oculi »nostri, et manus nostræ contrectaverunt [1].» Vide autem eorum vel hinc ex prooemio virtutem, qui cum tot et tanta propter Deum passi essent, a patria et libertate excidissent, pericula adiissent, alii autem in fugam acti, montes et solitudines persequerentur, nihil eorum interim dicunt, videlicet, «Hoc et illud passi sumus propter te, da nobis auxilium:» sed tanquam hæc eis deessent, quæ jure afferre possent, nec fiduciam ex suis factis haberent, ad ea, quæ Deus majoribus illorum fecerat, confugiunt. Eos enim, qui fiduciam non habent, hæc facere non est mirandum, cum ipsos ad hoc trahat necessitas. Cum autem illi, qui, quoniam recte fecerunt, magnifice loqui possunt, nolunt ex iis servari, sed ex Dei benignitate, qua in patres usus est, hoc est magnum argumentum eorum humilitatis: prompti autem et alacris sui animi non parvam hinc quoque causam

[1] 1 Joan. 1, 1.

statuunt. Sufficit enim Dei vel sola appellatio ad profliganda bella innumera.

II. « Patres nostri annuntiaverunt nobis. » Audite quotquot filiorum nullam curam geritis : quicumque eos carmina diabolica canentes toleratis, contemnitis vero divinas narrationes. Sed non hi ejusmodi, sed in narrationibus præclarorum Dei factorum vitam assidue consumebant, et duplex lucrum faciebant. Nam et qui beneficio affecti erant, dum beneficiorum recordarentur, meliores evadebant; et qui ex illis orti erant, non parvum Dei cognitionis argumentum sumebant ex his narrationibus, et incitabantur ad imitandam virtutem. Eis enim libri erant ora eorum, qui ipsos genuerant, omnisque schola et omnis diatriba has habebat narrationes, quibus nihil erat jucundius, nihil utilius. Si enim rerum solum narrationes, fabulæque, et figmenta solent sæpe multos consolari auditores, multo magis hæc, quæ magnam ostendebant beneficentiam, potentiam, sapientiam, curam, et una cum voluptate auditorem excitabant, et meliorem reddebant. Qui enim, dum hæc agerentur, interfuerant, et visu exceperant, ea auditui tradebant, et ad fidem faciendam non minus valebat auditus, quam visus. Non minus enim credebant ii, qui non affuerant, nec viderant, quam ii, qui affuerant et viderant. Hoc quoque eos non parum exercebat ad fidem. Videamus autem quid narrarint, et num similis argumenti meminerint. Qui enim est aliquid rogaturus, et postulatum consecuturus, ex data aliis gratia eum oportet petere similia. Quod autem dico, est ejusmodi. Petit aliquis famulus a nobis donum : si ostenderit alium quoque id accepisse, maximam affert rationem, cur id debeat accipere, nisi exemplum lædat differentia. Differentiam autem dico personæ vel rei. Si enim qui accepit, talis sit, qualis qui petit, et id quod petitur, simile, stat exemplum. Sin autem ille quidem jure accepit,

hic autem non itidem, postulatione majori erit opus. Necesse est autem id quod dico manifestum facere ex Scripturis. Chananæa, postquam audiit: « Non est bonum accipere » panem filiorum, et dare canibus [1], » dicit : « Etiam Domine : nam et catuli edunt de micis mensæ dominorum » suorum [2]. » Et Paulus rursus scribens, dicebat : « Si alii » vestræ potestatis sunt participes, multo magis nos [3] : » ex personæ differentia se plus juris habere ostendens. Et rursus scribens ad Philemonem, dicebat : « Quia viscera » Sanctorum requieverunt per te, frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi, quod » ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro [4]. » Hic est ex æquo exemplum. Quando enim primus fuerit qui accepit, veluti quamdam secundo januam aperit, si similis sit qui est petiturus, vel si eadem petat. Non solum autem ex iis, quæ aliis data sunt, sed ex iis etiam quæ in nos ipsos antea collata sunt, fit sæpe valida postulatio : quod etiam fecit Paulus scribens ad Philippenses, et dicens : « Quoniam » et Thessalonicam semel et iterum quod mihi usui futurum » erat, misistis [5]. » Et ideo multi, qui multis donant, hoc præcipiunt ne id dicant aliis, ne in unum facta gratia, ei, qui dedit, multos petitores excitet, utpote cum non possit subterfugium invenire qui dedit quominus det aliis. Et hoc quidem merito jubent homines, ut qui dando fiant pauperiores : Deus autem contra prædicat et proclamat ea quæ dat aliis, ut aliis etiam præbeat occasionem rursus ab eo petendi. Dando enim majores ejus ostenduntur divitiæ. Et ideo dicit Paulus : « Qui dives est in omnes, et super » omnes invocantes eum [6]. » Vidisti novam quamdam naturam divitiarum? eam tu quoque imitare magnificentiam. Quando enim opes repositas consumpseris, tunc ipsas ma-

[1] Matth. xv, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] 1 Cor. ix, 12. — [4] Philem. vii, 9. — [5] Philip. iv, 16. — [6] Rom. x, 12.

gis augebis. Si autem infoderis, ipsas tunc magis diminues. Et quid mirum si hoc accidit in spiritualibus, cum hoc fiat etiam in carnalibus? Si quis enim propter parcimoniam frumentum domi situm non consumpserit, nec in terram jecerit, id vermibus exedendum tradit. Sin autem disperserit, majorem messem colliget.

III. Audite quotquot estis tardi ad eleemosynam. Audite qui vobis divitias servando diminuitis. Audite qui nihilo melius affecti estis, quam qui sunt in somniis divites. Quæ sunt enim præsentia, sunt somnio nihilo meliora. Sed quemadmodum qui in somniis sibi videntur habere pecunias, licet fuerint regiæ gazæ domini, cum dies illuxerit, sunt omnium pauperrimi : ita etiam in vita præsenti, qui nihil illuc auferre potuerit, est omnium pauperrimus, licet omnia possederit. In somniis enim solum dives fuit. Si velis ergo mihi ostendere divitem, tunc mihi ostende quando fuerit dies, quando in illam patriam recesserimus : nunc autem non potero discernere divitem et pauperem. Non enim est rerum veritas sed potius sunt jucunda et speciosa vocabula. Quemadmodum enim nonnulli appellant cæcos, πολυβλέποντας, hoc est, multum videntes, licet res nomen non sequatur, imo ii sint maxime non videntes : ita etiam nomen divitum hic dico circumferri eorum qui nihil illic possident. Quando enim hic dives fuerit, tunc eum scio maxime esse pauperem : nisi enim esset valde pauper, non valde ditesceret. Quemadmodum enim cæcum, nisi omnino esset excæcatus, non appellassent ipsum πολυβλέποντα, hoc est, multum videntem : ita hic etiam putandum est. Deposita ergo deceptione nominum, veritatem arripiamus. Res enim non consistunt in nominibus, sed rerum natura effingit nomina ex propria substantia. Hic vocatur dives, sed non est. Et quomodo non est, quando multum argenti, multum auri, lapides pretiosi, vestes aureæ, et omnia alia

ei affluunt? Quoniam non aurum, nec vestes, nec pecuniæ, sed eleemosyna facit divitem. Hæc enim sunt fœnum, hæc ligna et stipula. Qualis enim, dic, quæso, vestium amictus illum ad terribile illud tribunal nudum stantem operire poterit? Quod pertimescens Paulus dicebat : « Siquidem » induti, non nudi reperiemur [1].» Quæ pecuniæ eum in periculum adductum poterunt eximere? Qui famuli poterunt adesse domino qui flagellatur? Quæ domus? qui lapides pretiosi? Quæ balnea poterunt abstergere sordes susceptas ex peccatis? Quousque vos ipsos seducitis? Quousque rerum veritatem non cernitis, sed somniis inhiatis, cum prope et in foribus sit judicium? Sed revertamur ad ea quæ sunt proposita. « Patres nostri annuntiaverunt nobis, » opus quod fecisti in diebus eorum, in diebus antiquis. » Potest etiam hoc verbum sumi anagogice. Etsi enim illis patres narraverunt, tamen nobis etiam dedit Dei gratia, ut quæ apud illos facta sunt, per sancti Spiritus adventum disceremus. Quomodo autem poterit quispiam hæc sumere anagogice? Si ea trahat ad præclara novæ gratiæ facinora, quod in cœlum sublati sumus, quod regno digni simus habiti, quod Deus homo factus sit, quod solvat intermediam sepis maceriam. Sed redeamus ad historiam. « Opus quod » operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.» Meminit cujusdam antiquæ narrationis, et quæ præclare olim facta sunt adducit. Et cur non alicujus novi meminit? Quoniam apud homines quidem jure ea, quæ sunt recens acta, narramus : et per ea ipsos attrahimus, quia eorum imbecilla est memoria. Deo autem æque sunt omnia cognita, et vetera et nova. « Ecce enim, inquit, tu cognovisti » omnia novissima et antiqua [2].» Nihil autem refert an veterem, an novam narrationem quis dixerit, modo sit proposito conveniens. Quamnam autem vult antiquam dicere

[1] 2 Cor. v, 3. — [2] Psal. cxxxviii, 5.

narrationem? Audiamus. « Manus tua gentes disperdidit, » et plantasti eos : afflixisti populos, et expulisti eos [1]. » Agnovistis-ne quodnam bellum dicat, quam victoriam, quod tropæum? Opus-ne habetis, ut id a nobis declaretur? Existimo quidem multos jam intellexisse quod dicitur. Propter eos autem qui ignorant, necesse est aliquid nostrum addere. Quorum ergo tropæorum, quorum facinorum meminit? Eorum quæ in Ægypto, eorum quæ in deserto, eorum quæ in terra promissionis facta sunt, vel potius eorum quæ in promissione [2]. Neque enim ii, qui ex Ægypto egressi sunt, pervenerunt in Palæstinam, sed omnes ceciderunt in deserto. Quando ergo qui ex illis nati sunt, et qui in deserto sunt educati, ingressi sunt in Palæstinam, inquit, eis non fuit opus armis, sed vel ipso solo clamore urbes ceperunt : et cum Jordanem transiissent, primam urbem quæ eis occurrit, Jericho, saltantium potius, quam bellantium ritu diruerunt. Armati enim, non tanquam ad pugnam, sed tanquam ad festivitatem ac choream egressi sunt, ornatus potius gratia, quam ut tutiores essent, armis instructi, et sacris vestibus induti, et habentes Levitas qui castra præcedebant, muros cinxerunt. Et videri poterat spectaculum admirabile, et pene incredibile, tot millia exercitus certo ordine et numerose incedentia; in silentio summo, honesteque ac decore, perinde ac si nullus adesset, cum tubarum clangore et modulatione omnia recte gessisse. Erubescant qui tumultuantur in Ecclesia. Si enim ubi tubæ resonabant, tam pulcher erat ordo, et tanta moderatio : ubi Deus ipse loquitur, quam veniam assequentur, qui propter suos tumultus impediunt ne, quæ dicuntur, audiantur? Sed cur, inquit, non meminit eorum qui excesserunt ex Ægypto? Quoniam omnes ceciderunt, quoniam pœnas dederunt. Cur autem omnes perierunt,

[1] Psal. XLIII, 3. — [2] Num. XIV, 23, et Hebr. III, 17.

Quia valde peccarunt. Hinc autem aliud quoque providit, ut qui Palæstinam erant occupaturi, mala, quæ erant in Ægypto, non viderent, omnem nempe superstitionem, omnem impietatem, et ut tantæ improbitatis nullum magistrum haberent. Eos enim ita præoccuparat Ægyptiorum consuetudo, et eos ita ceperat, ut post tot miracula ne in deserto quidem pure erroris reliquias abstergerent. Quod si etiam cepissent Chananæos, prioribus deteriores magistros, quo non erupisset eorum impietas? Et ideo eos, qui nati erant, continuit in deserto, donec ad virorum ætatem pervenissent eorum filii.

IV. Hæc autem loquimur non ex nobis, sed e Scripturis deprompta. Nam per Ezechielem Deus hoc ipsum eis exprobrat, quod cum eos in desertum eduxisset, et multum cum eis disseruisset, non audiebatur [1]. Sed qua de causa jussit eos armis indui, cum essent aggressuri Jericho? Fuisset enim admirabilius, si hoc fecissent sine armis. Scilicet cum jubeat aliquid humanum facere, et aliquid sensile auxilium accipere, hoc facit se demittens ad eorum imbecillitatem. Quid potuerunt enim arma efficere ad muros diruendos? Quid vero clangor tubarum? Si enim fuisset bellum adversus homines, fuisset aliquod momentum in armis reponendum: sin autem erant casura mœnia, curnam armis induuntur? Sub Gedeone quoque, qui capti sunt, erant æquales iis qui non capti sunt(10), omnes enim manifesti fuerunt [2]. Cur ergo hæc fiunt? Ut qui hæc jubentur, ad fidem deducantur. Anima enim quæ coalita est corpori, et nihil unquam vidit incorporeum, et sensibilibus inhiat, ab iis quæ videntur ad ea quæ mente comprehenduntur, deduci opus habet. Unde etiam Prophetis de Deo loquentibus opus fuit humanorum membrorum meminisse, non ut illam naturam a corruptione et interitu alienam ad

[1] Ezech. xx, 10. — [2] Judic. vii, 3.

membrorum figuras effingerent, sed ut animam in sensilibus cum corpore enutritam, ex humanis ea traderent dogmata quæ sunt supra hominem. Quoniam ergo Dei operatio est aliquid quod apprehenditur intelligentia : ne qui tunc erant, non crederent, ponit etiam aliquid sensibile. Si enim dixisset : « In septem diebus evertetur urbs, vobis quiescentibus, et nihil facientibus : » fortasse multi non credidissent, nunc autem hæc præcepta veluti quoddam fundamentum humanæ menti subjicit. Et ne id quod dicitur existimetis esse solummodo conjecturam, volo vobis narrare veterem historiam quæ confirmat quod dicimus. Naaman erat quidam Syrus. Eum cum lepra invasisset, et propter eum morbum erubesceret, ut qui in maximo periculo versaretur, venit in Palæstinam; brevitate enim utendum est; volens a Propheta liberari hoc malo. Cum ergo venisset, et in viri foribus constitisset, vocavit medicum. Ille autem exaudivit quidem, non tamen est egressus; sed tantum misit, jubens eum tingi in fluvio Jordane. Ille autem, quoniam erat leve mandatum, multum habens ex sensibili, et quod non habebat opus sublimi cogitatione, non credidit. Sed quid dicit? « Ego dicebam quoniam » egredietur ad me, et imponet manum suam, et invocabit » Deum suum, et curabit lepram[1]. » Vides quomodo anima opus habuerit re aliqua sensibili? Non existimavit enim jussum medici sufficere, sed manu opus fuisse, quod erat imbecillitatis ejus, qui curabatur. Porro multa quoque alia hinc solvuntur. Ideo Christus etiam non semper verbo sanat[2], sed etiam manu; immisit enim manum in os et in linguam[3] : et alicubi quidem verbo solo, alicubi autem voluntate solum omnia faciens, curabat eos qui accedebant. Quare ergo hoc faciebat? Propter imbecillitatem eorum qui accedebant. Et ut scias hoc factum fuisse propter eo-

[1] 4 Reg. v, 11. — [2] Matth. viii, 8. — [3] Marc. vii, 33.

rum imbecillitatem, laudabat eos qui ejusmodi rebus minime opus haberent. « Amen enim, inquit, dico vobis, » non inveni tantam fidem in Israël[1] : » quandoquidem non traxit eum in domum suam Centurio, sed dixit ejus jussum sufficere. In Ezechia itaque nihil tale fit, sed est solummodo prædictio, et nihil humanum assumptum est[2] : et ideo in eo quoque qui uxoris zelotypia laborat, jussa est res aliqua crassior. Quod si velis hæc quoque sumere anagogice; « Omnia enim, inquit, hæc in figura eveniebant » illis : scripta sunt autem ad correctionem nostram, ad » quos fines sæculorum devenerunt[3] ; » cogita apud te optimos Ecclesiæ doctores pro tuba oratione utentes, et adversariorum mœnia diruentes, et populum integra et perfecta Jesu armatura armatum. Septem autem dierum numerus jam ante nobis solvit sabbatum : neque enim ejusmodi legis præcepta principaliter data sunt. Et ideo de sacrificiis quidem dicit : « Quis enim ea requisivit e ma» nibus vestris[4] ? » Et rursus : « Numquid vota et carnes » sanctæ auferent peccata tua[5] ? » Et rursus : « Numquid » hostias et sacrificia obtulistis mihi in deserto quadraginta » annis[6] ? » Et rursus : « Cur mihi affers thus ex Saba, et » cinnamomum de terra longinqua[7] ? » Et iterum : « Sacri» ficium et oblationem noluisti[8]. » Et rursus : « Numquid » holocausta et sacrificia vult Deus, annon ut ei obedia» tur[9] ? » Et rursus : « Si voluisses sacrificium, dedissem[10]. » Et rursus : « Auditio bona super sacrificium[11]. » Et iterum festa ejiciens inquit : « Odio habui, repuli festa vestra. Au» fer a me sonum canticorum tuorum, et cantum organo» rum tuorum non exaudiam[12], et diem magnum non susti-

[1] Matth. VIII, 10. — [2] 4 Reg. XVIII. — [3] 1 Cor. X, 11. — [4] Isaï. I, 12. — [5] Jer. XI, 15. — [6] Amos V, 25. — [7] Jer. VI, 20. — [8] Psal. XXXIX, 7. — [9] 1 Reg. XV, 22. — [10] Psal. L, 18. — [11] 1 Reg. XV, 22. — [12] Amos V, 21 et 23.

» neo, et jejunium et ferias odit anima mea[1]. » Et rursus: « Non est hoc jejunium quod elegi[2]. » Rursus quoque dicebat Ezechiel : « Dabo vobis præcepta non bona, in quibus » non vivetis in ipsis[3]. » Ita etiam sabbatum hic solvitur. Sed cur dicit : « Quis hæc requisivit de manibus vestris ? » Hoc vobis relinquo solvendum. Poteritis autem talia invenire, si puram vitam egeritis.

V. Si enim Cornelium propter vitam optimam vocavit ad arcanorum cognitionem[4], et Eunuchum, quod studiose legeret, ad rei cognitionem deduxit[5] : multo magis vos qui jam fidem assecuti estis, si rectam vitam ostenderitis, docebit quæ sunt manifestiora. Quemadmodum enim vita immunda est impedimento quominus ea cognoscantur, ut dicit Paulus : « Non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, quoniam lites sunt in vobis et contentiones[6] : » et rursus Esaïas : « Scire vias meas desiderabunt, ut populus » qui fecit justitiam[7] : » Sic vita munda et quærendi studium manu ducunt. « Quærite enim, inquit, et inve- » nietis[8]. » Quinetiam parabola ejus, qui petit panes ab amico, qui jam dormiebat, hoc ostendit. Propterea Salomon quoque, quoniam petiit spiritualia, ea etiam accepit, quæ non petiit[9]. Quando autem et assiduitas, et spiritualis petitio, et pura vita affuerit, cogita apud te quanta erit accipiendi facultas. Atqui vel ipsa per se sola assiduitas plurimum potuit. « Dico enim, inquit, vobis, etsi non prop- » terea quod sit ejus amicus, ei dabit : propter impudentiam » tamen ejus dabit ei[10]. » Sed revertamur ad propositum. « Opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus anti- » quis. Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos[11]. » Vide quam proprie dictione usus est. « Non eo, inquit, so-

[1] Isaï. I, 14. — [2] Id. LVIII, 5. — [3] Ezec. XX, 25. — [4] Act. X, 4. — [5] Id. VIII, 27. — [6] 1 Cor. III, 1. — [7] Isaï. LVIII, 2. — [8] Luc. XI, 9. — [9] 3 Reg. III, 11. — [10] Luc. XI, 8. — [11] Psal. XLIII, 3.

lum rem deduxisti, ut illi quidem vincerent, hi vero vincerentur, sed omnia longius processerunt, licet antea quoque non æquo certamine res gereretur. Illi enim possidebant, hi vero erant advenæ: sed tamen tanta facta est mutatio, ut illi quidem radicitus evellerentur, hi vero fierent cives et habitatores. » Et ideo de illis quidem dicit: « Manus tua » gentes disperdidit: » de Judæis autem, « Plantavit. » Manum autem dicit ejus potentiam. Quod si eos qui aliunde adveniebant, et nec urbem, nec domum habebant in qua sedes figerent, aut in quam se reciperent, reddidit tam cito potentiores iis qui intus habitabant, multo magis nos paternis bonis ejectos non despiciet. Quid est autem, « Plan» tasti? » Fixisti. Quod est enim plantatum, fit firmum et stabile. Quid igitur, dic, quæso, non migrarunt? non abducti sunt in loca aliena? Abducti sunt certe, sed non propter imbecillitatem ejus qui collocaverat, sed propter vitium eorum qui plantati sunt. Nisi enim quæ fecerant, fuissent eis impedimento, nihil vetuisset quominus domi manerent. « Afflixisti populos, et expulisti eos[1]. » Nonnulli dicunt hæc dici de Ægyptiis. Mihi autem videtur hoc quoque dictum esse de gentibus. Nam de illis quoque sumpsit supplicium, in utroque suam ostendens potentiam, in delendis scilicet inimicis et suis confirmandis. « Non enim » in gladio suo possederunt terram. » Alius, « Non enim » in ense suo possederunt terram. Et brachium eorum non » salvavit eos. Sed dextera tua, et brachium tuum, et illu» minatio vultus tui. » Alius inquit: « Lux. Quoniam com» placuisti in eis[2]. » Atqui vincebant omnes armati in bellis. Armati quidem, verum id non armorum vi fiebat, sed Dei virtute, qui exercitui præerat. Vides quomodo loco orationis attexit consilium, suadens ut omnia in Deum conjiciant, ejusque arbitrio permittant? Quomodo autem

[1] Psal. XLIII, 3. — [2] Ibid. 4.

rem vocat hæreditatem, cum patres, avi, et proavi terram non obtinuerint, sed alio et alio tempore consumpti sint? Quia facta est patribus promissio. « Veni, inquit, in ter» ram, quam tibi ostendero, et dabo tibi terram, et semini » tuo [1]. » Cum autem dixisset dexteram et brachium, quoniam paulo crassiora verba memoravit, vide quomodo attollit orationem, rursus subjungens, et dicens : « Et illu» minatio vultus tui [2],» hoc est, defensio, providentia. Velle enim et adesse illis solum suffecerit. Deinde etiam causam : « Quoniam complacuisti in eis. » Hoc est, « Quoniam dilexisti eos, quoniam voluisti. » Res itaque, quæ fiebant, erant gratiæ, non recte factorum, nec id ex propria virtute assecuti sunt, sed ex Dei benignitate. « Tu es ipse rex » meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob [3]. » Alius, « Manda de salute Jacob. » Et quænam est hæc consequentia ? Magna quidem cum iis quæ dicta sunt. Quod enim dicit, est ejusmodi : « Nos ab illis originem duximus, et tu Deus ille ipse es, qui et tunc et nunc illa fecisti. Undenam ergo est tanta mutatio ? Non enim alius quidem ille Deus, tu alius, sed tu idem ipse es. »

VI. Neque vero rursus tu quidem es, ego vero alium Deum mihi ascribo, sed « Tu es rex meus, et Deus meus. » Ab imperio tuo non resiluimus, alium ducem non inscripsimus. « Qui mandas salutes Jacob. » Hoc est, et Deus idem, et eadem est providentia. Undenam est ergo rerum mutatio? Quid est ergo, « Qui mandas? » Qui præcipit, qui jubet ut Jacob servetur. Hic rursus ostendit auxilii facilitatem, et maximam potestatem. Sed neque proavi, nempe Jacob sine causa meminit, sed ut causam suam magis probet, ejus virtutem adducit, volens sibi Deum reddere propitium. « In te inimicos nostros ventilabimus » cornu [4]. » Et tu idem es, inquit, et providentia eadem,

[1] Gen. XII, 1, et XIII, 15. — [2] Psal. XLIII, 4.— [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 6.

et nos nostra tibi ascribimus, et eisdem armis usi sumus. Hoc enim sibi vult illud : « In te inimicos nostros ventila» bimus cornu. » Alius autem dicit : « Eos qui nos affligunt » cornu petemus. Et in nomine tuo spernemus insurgentes » in nos [1]. » Alius, « Conculcabimus. » Quid, inquit, dico, « In te? » Vel nomen tuum solum invocare sufficit ad omnia egregie peragenda. Non dixit enim : « Vincemus, vel superabimus, » sed, « Nihili ducemus, nec eos esse aliquid putabimus. » (Hoc enim sibi vult illud : « In te inimicos nostros » ventilabimus, et in nomine tuo nihili ducemus insurgentes » in nos. » Non enim existimabimus eos esse aliquid, nec perterrebimur,) sed tanquam nihili homines, persequemur. Quod significans alius interpres, dixit : « Conculca» bimus, » per vim partam victoriam, instructam absque certamine aciem, pugnam sine metu ostendens. « Non » enim in arcu meo sperabo. » Alius, « Confidam. Et gla» dius meus non salvabit me [2]. » Et quare his usus es? Cur autem armaris, et arcum et gladium tractas? Quoniam ita jussit Deus noster, propterea eis usus sum : universum autem in eum conjicio, et ejus arbitrio permitto. Ita docebantur bellare cum inimicis sensibilibus, superno auxilio muniti. Ita etiam cum spiritualibus inimicis. Tu quoque, quando adversus diabolum bellum geris, dic ita : « Non confido meis armis, hoc est, non meæ virtuti, nec meæ justitiæ, sed Dei misericordiæ. » Ita etiam dicebat Daniel : « Non in justitiis nostris prosternimus miserationem nos» tram ante te [3]. Salvasti enim nos de affligentibus nos, et » odientes nos confudisti [4]. » Alius, « Quia servasti nos. » Quid opus est, inquit, dicere vetera, et quæ facta sunt a majoribus? Nos, inquit, ipsi habemus multa pignora providentiæ, et gloriosa tropæa, frequentesque, admirabiles

[1] Psal. XLIII, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Dan. IX, 18. — [4] Psal. XLIII, 8.

et incredibiles victorias enumerare possumus. Propterea enim dixit : « Confudisti, » ostendens eum non solum nos liberasse, nec tantummodo eripuisse, sed cum magno dedecore eorum qui nos invadebant. « In Deo laudabimur » tota die, et in nomine tuo confitebimur in sæculum [1]. » Alius inquit : « Deum laudamus toto die. » Victoria quidem, inquit, præteriit, nobis autem manet gratiarum actio. Totum enim diem dicit, totam vitam. Non enim cessamus, inquit, tuum laudare auxilium et illo gloriari. Hæc est nostra gloria. Hoc gloriationis genere apud omnes utimur, non quod civitatem magnam habeamus et admirabilem, nec quod primi vincamus, nec quod viribus corporis simus superiores : sed quod verum Deum habeamus, in hoc gloriamur : non solum quando nobis auxiliaris, sed etiam quando deseris. Hoc enim est, « Tota die : » sicut etiam dicit Paulus : « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce » Christi [2]. » Nulla est enim, nulla, inquam, est alia ejusmodi gloria. Quocirca rursus dicit : « Non solum autem, » sed etiam gloriantes in Deo [3]. » Nihil enim potest conferri cum hac gloriatione. Nemo ergo se jactet et glorietur propter divitias, nemo propter ea quæ ad hanc vitam pertinent, sed propter hoc solum, quod habeat Deum dominum. Hoc est omni libertate melius, hoc est ipsis cœlis præstantius. Si enim hujus vel illius esse dici, gloriandi occasionem sæpe attulit apud homines, cogita quantam affert gloriam Dei esse dici. Quocirca Paulus quoque hoc pro magna dignitate posuit, dicens : « Qui autem Christi » sunt, carnem crucifixerunt [4]. » Diapsalma. Alius, « Sem» per. » Hebræus autem illud sic exprimit, « Sel. Nunc au» tem repulisti nos, et confudisti nos. » Alius, « Tametsi repu» listi nos. » Alius, « Sed ad hæc rejecisti. Et non egredieris

[1] Psal. XLIII, 9. — [2] Gal. VI, 14. — [3] Rom. V, 11. — [4] Galat. V, 24.

»Deus in virtutibus nostris [1]. » Alius, « Et non progredie»ris in militiis nostris. » Repulsam enim statim pudor sequitur, et ad mala patienda esse omnibus expositum. Virtutes autem hic appellat eorum exercitus, quandoquidem in eis est regis potentia : cum Deus hoc summo consilio providerit, ut esset hoc principi, et iis qui ejus reguntur imperio, vinculum. Nam et rex iis opus habet qui ejus jussis pareant, et hi eo qui illis præsit, et alter alterius auxilio indiget. Ne aliqua enim esset arrogantia, effecit Deus, ut magna sæpe parvis egerent. Hoc ipsum fecit etiam in rebus inanimis. Labantem enim columnam subjectus sæpe calculus firmam stabilemque præstitit, et navigium in quo quamplurimi sunt vectores, parvus clavus dirigit, et liberat a periculis. Quid est autem, « Tametsi repulisti nos? » Licet, inquit, tot et tanta passi simus, a te non deficimus, te laudantes, gloria afficientes, et in te gloriantes. « Aver»tisti nos retro post inimicos nostros. Et qui oderunt nos, »diripiebant sibi [2]. » Alius, « Posuisti nos extremos cujus»vis inimici. » Vide quomodo mala verbis extollit, et calamitatem verbis amplificat, ostendens eos etiamsi essent admodum peccatores, satis tamen pœnarum dedisse.

VII. Hoc etiam fecerunt pueri ex redundanti quadam copia in fornace tunc canentes et dicentes : « Tradidisti »nos in manus inimicorum nostrorum pessimorum, præ»varicatorumque, et regi injusto, et pessimo ultra omnem »terram [3]. » Et rursus : « Imminuti sumus plus quam om»nes gentes, sumusque humiles in universa terra [4]. » Hoc ipsum hic quoque significat propemodum dicens : « Omnibus hominibus viliores et abjectiores sumus, quandoquidem sumus tua nudati providentia, et nec eo usque quidem mala nostra steterunt, sed etiam præda facti sumus inimicis, qui nos suo arbitrio dividebant. » Hoc enim sibi vult :

[1] Psal. XLIII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Dan. III, 32. — [4] Ibid. 37.

« Diripiebant sibi ipsis, » id est, nullo prohibente. « Dedisti » nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos [1]. » Alius, « Ventilasti nos. » Quid est, « Tanquam oves esca- » rum? » Id est, « Fecisti nos, inquit, ad invadendum facillimos, nos viles esse ostendens. » Sunt enim aliquæ oves acquisitionis, quæ sunt aptæ ad generandum : sunt vero aliæ, quæ propter senium, vel propter sterilitatem sunt tantum utiles ad comedendum. Et quod est acerbissimum, in gentes erant dispersi; quodque illis omnium gravissimum erat, ne legem quidem poterant illic accurate servare, et a patriæ reipublicæ institutis exciderant. « Et non in unam gentem, sed ubique, inquit, dispersi sumus, ad unum solum, nempe male patiendum, parati : ulcisci autem, aut manus extollere non possumus. » Hoc enim significat similitudo ovium. « Vendidisti populum tuum sine » pretio. » Alius, « In non substantia. » Alius, « Non sub- » stantiæ. Et non fuit multitudo in commutationibus nos- » tris [2]. » Alius, « Et non multum fecisti pretium eorum : » quod autem ait est ejusmodi; videtur enim dictum esse valde obscurum : sed attendite, ut psallatis cum intelligentia. Quid est ergo quod dicitur? Quam sint viles et abjecti ostendit, nempe nullius pretii : « Tanquam vilis, inquit, pretii, abjectos et contemnendos nos dimisisti. » Hoc autem dicit more humano : solemus enim quæque vilia dare vel sine pretio. Quæ porro magni facimus, ea si vendamus, magno pretio vendimus : quæ vero parvi, ea vel gratis. Improbos itaque servos, alii quidem dimidio pretio, alii vero nullo accepto pretio, dederunt. Si minori autem pretio tradere, ostendit quam sit vile quod venditur : nullo pretio dare, multo magis. Hoc ergo dicit : « Perinde ac si homo quispiam rebus suis cedat sine pretio, ita etiam ipse nos tanquam nullius pretii dimisisti, nos valde con-

[1] Psal. XLIII, 12. — [2] Ibid, 13.

tempsisti. » Hoc itaque significat etiam per id quod subjungit : « Et non fuit multitudo in commutationibus nostris ; » hoc est, « In emptione nostra. » Et ideo dicit alius : « In appre» tiatione nostra, » id est, « In venditione nostra. » Pretium enim est permutatio : sæpe enim servum damus, et aurum vel argentum accipimus. « Posuisti nos opprobrium vicinis » nostris, subsannationem et derisum iis qui in circuitu » nostro sunt [1]. » Alius dicit : « Pompam iis, qui in circuitu » nostro sunt. Posuisti nos in parabolam in gentibus [2]. » Grave est hoc supplicium et intolerabile, ab impiis maxime probris affici, ab inimicis hæc pati, esse circumcirca qui insultent, et undique circumiri ab iis qui probra ingerunt. Quid est autem parabola ? Narratio, probrum. Erant enim circumcirca quidam scelerati, nulloque sensu præditi, qui non solum non miserebantur, sed probris etiam et contumeliis afficiebant, quod eos maxime angebat. Mihi autem videtur hic dicere Arabas, qui prope eos habitabant. « Com» motionem capitis in populis [3]. » Alius, « Transmotionem. » Hebræus autem, « Manoud. » Vel hoc ergo dicit : « Transmovisti nos. » Vel per gestum motus capitis ostendit valde lætantis insolentiam. « Tota die verecundia mea contra me » est. » Alius, « Ignominia mea. Et confusio faciei meæ » cooperuit me, a voce exprobrantis et obloquentis. » Alius, « Et blasphemantis. A facie inimici et persequentis [4]. » Hæc eos magis quam supplicia cruciabant. Quia enim eis semper et assidue eveniebant res secundæ, et hostes vincebant, omnium tunc ora aperta sunt, cum ipsi cecidissent, afflictique et prostrati essent : nec respirare quidem poterant, sed perpetuum supplicium expectabant. « Hæc » omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te : et inique » non egimus in testamento tuo [5]. » Alius, « Nec fraudem

[1] Psal. XLIII, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 16, 17. — [5] Ibid. 18.

» fecimus pacto tuo. » Nos, inquit, aliis contraria via ingressi sumus. Illi enim, antequam res ullæ adversæ evenissent, prostrati sunt : nos autem post res adversas gravesque calamitates, firmo et immobili animo constitimus. » Hæc autem dicunt, ut bonam spem concipiant qui cum eis sunt, hortantes. Et ideo cum Daniel et tres pueri dicant : « Peccavimus, injuste fecimus [1] : » hi dicunt : « Non » inique egimus in testamento tuo : » commilitonum animos et spiritus excitantes. « Si enim, inquit, maxima passi sumus, et ab eis originem ducimus, qui magnis affecti sunt beneficiis, et in calamitatibus minime declinavimus, spes est nobis magnæ salutis. »

VIII. Quod ergo dixi a principio, hoc quoque nunc dico, eos vice precationis illis addere animos, perinde ac si eis dicerent : « Quanam de causa spem salutis abjecistis ? Deum habemus qui nos defendit, et si quid peccavimus, satis pœnarum pendimus : in tentationibus fortiter restitimus : eum, qui etiam peccatorum semper curam gerit, viæ ducem habemus, et ideo bonus exitus est nobis omnino expectandus. » Quid est autem : « Non inique fecimus in testamento » tuo ? » Hoc est, « Non inique nos gessimus in iis, quæ nobis credita sunt, sed ea perfecte custodivimus. » Est enim maxima iniquitas, quando quis transgreditur legem, quæ vindicat, quæ non sinit ut vel a propinquis injuria afficiamur, et vitium prohibet; quando quis est ingratus in eum, qui tot nobis bona præbet. « Et non recessit retro cor nostrum. » Alius, « Non abscessit. Et non declinasti semitas nostras a » via tua [2]. » Alius, « Nec inclinata sunt quæ nos erigunt. » Alius, « Et non aversum est retro cor nostrum, nec decli» narunt gressus nostri. » Quod prius dixit, hoc etiam hic dicit, eos in tantis malorum fluctibus ne tantillum quidem lapsos esse. Pulchre autem sic dicit. Quemadmodum enim

[1] Dan. III, 29. — [2] Psal. XLIII, 19.

lex ducit in anteriora, ita iniquitas retro transfert, et quemadmodum lex jubet recta via ingredi, ita etiam iniquitas traducit hominem in locum desertum et inaccessum. Viam ergo hic dicit legem. Illud autem, « Declinasti, » quod alii dicunt, « Nec inclinata sunt quæ nos erigunt, a via tua : » Hebræus dicit : « Vathet adschurenu meni orach. » Si quis autem velit sequi interpretationem Septuaginta, et non aliorum, illud, « Declinasti semitas nostras a via tua, » hoc est, « Procul a templo tuo nos collocasti, et in aliena terra habitare curasti, » quod non permittebat ut cultus perageretur. « Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis. » Alius, « In loco inhabitato. » Alius, « In loco Sirenum. Et cooperuit nos umbra mortis [1]. » Alius, « Obstruxisti nos. » Hæc mihi esse videtur retributio, eo quod superius, cum mala narrarent, dicerent : « Et confusio faciei meæ cooperuit me, a voce exprobrantis et obloquentis, quoniam humiliasti nos : » si quis ita acceperit ut referatur ad illud, « Declinasti semitas nostras a via tua : » habet hic consequentiam convenientem sensui quem diximus. Significat enim quomodo eos a viis suis repulerit; legibus, inquam, et institutis; eosque in loca deserta abduxerit, et inter inimicos dimiserit. Hoc enim significat illud : « Cooperuit nos umbra mortis, » pericula dicens, quæ mortem pariunt, et quibus mors est proxima, quo sensu dolores mortis, et inferorum portas vocat Scriptura. Inevitabilia autem esse mala hic per umbram et operimentum ostendit, a quibus nec liberari, nec vel minimum quidem respirare possent. « Si obliti sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad Deum alienum. Numquid Deus requiret ista? Ipse enim novit abscondita cordis [2]. » Hoc est bonorum servorum, male patientes dominum colere et perseverare. Hæc sunt documenta philosophiæ. Hæc etiam do-

[1] Psal. XLIII, 20. — [2] Ibid. 21, 22.

cent auditores non simulare, sed Deum toto corde adorare. « Novit enim, inquit, abscondita cordis. » Hæc autem dicunt, illos terrentes, ne quid Deo indignum cogitent. Vide autem magnum virtutis incrementum : subjungit enim dicens : « Quoniam propter te mortificamur tota die : » æstimati sumus sicut oves occisionis [1]. » Magnum est enim manere Dei cultores, et ad alium non defecisse : multo autem majus est, cum mors assidue et quotidiana pericula immineant, talem conservare dilectionem. Considera autem quantum sit genus philosophiæ, cum ipse quoque Paulus eo utatur, apostolicorum periculorum procellas enumerans in Epistola ad Romanos [2]. Quot ergo hi coronis digni fuerint, quando in Veteri Testamento ad eamdem mensuram certaminum, quæ suscipienda erant in Novo, pervenerint? Quod enim dicit Palus, « Quotidie morior [3], » hi quoque dicunt, non experientia, nec eventu, sed animo. Quare autem dicit : « Propter te ? » Licebat nobis, inquit, deficere, a patriæ reipublicæ institutis recedere, et tutos esse, sed malumus male pati, et patria instituta servare, quam, postquam a patriis institutis exciderimus, in pace vitam agere. « Æstimati sumus sicut oves occisionis. » Tam facile, inquit, nos interimunt. Hic autem ostendit eorum mansuetudinem. Sed tamen quamvis simus tam facile expositi, firmo tamen et immobili animo permanemus. Hic etiam jure admiranda est Dei potentia, quod eos, qui tanquam occisionis oves erant expositi, conservaverit, et quotidie morientes non siverit in mortem incidere. « Exurge, » quare obdormis, Domine ? » Alius, « Quare es tanquam » dormiens ? » Alius, « Expergiscere. » Alius, « Evigila. Ex- » urge, et ne repellas in finem. Quare faciem tuam aver- » tis ? » Alius, « Abscondis. Oblivisceris inopiæ nostræ et

[1] Psal. XLIII, 22. — [2] Rom. VIII, 36. — [3] I Cor. XV, 31.

» tribulationis nostræ[1]? » Alius, « Malitiæ nostræ. » Quod autem dicit, est ejusmodi. » Potes mala solvere; neque enim propter tuam imbecillitatem, sed ex tua permissione hæc fiunt. » Somnum hic dicit quietem; exurrectionem, retributionem; faciem vero, protectionem, providentiam, curam, auxilium.

IX. Cur « Oblivisceris inopiæ nostræ? » Vide rursus pium et gratum animum. Non dixit: « Recte factorum: » non dixit: «Animi firmi et immobilis; » non dixit: « Animæ probatæ in tentationibus. » Sed quando quidam sese purgant, illa ponunt: quando autem petunt auxilium, ex iis ut salvi fiant postulant, ex quibus ii qui sunt condemnati. Quoniam, inquit, satis pœnarum dederunt, quoniam extrema passi sunt. Hoc etiam sæpe facit Paulus, et alii Prophetæ. Atque hæc hi dicebant, cum nihil adhuc scirent nec de gehenna, nec de regno, nec ullam adhuc talem didicissent philosophiam, omniaque facile ferebant. « Quoniam humi» liata est in pulvere anima nostra. Conglutinatus est in » terra venter noster[2]. » Quoniam enim dixit: « Oblivis» ceris inopiæ nostræ, » hoc est, afflictionis, dicit deinceps quæ sit afflictio. Quod autem dicit, tale est: « Perimus, defossi sumus, nihilo meliori sumus conditione, quam mor tui. » Jure aurem dixerit quispiam eorum etiam, qui rebus præsentibus affixi sunt, animam in terram esse humiliatam: eorumque, qui gulæ serviunt, ventrem esse terræ agglutinatum. Etenim qui amore vinctus tenetur, et luto inhiat, incorporeamque, quæ in se est, facultatem cineri mancipat, jure hæc pati dicatur. Quid enim aliud est pulchritudo corporis, nisi pulvis et lutum, atque adeo quidpiam his etiam deformius ac tetrius? Quod si fidem non habes, considera sepulcra hominum, et videbis lutum et pulverem. Quando enim facies vitam præsentem exuerit, tunc appa-

[1] Psal. XLIII, 23, 24. — [2] Ibid. 25.

ret id quod est, imo vero etiam ante mortem : quando enim senectus invaserit, quando morbus afflixerit, tunc videbis quid appareat; est enim lutum : sed ut peritus artifex, vel ex vili et nullius pretii materia fecit ingentem oriri pulchritudinem, non ut forniceris, sed ut tibi suam ostenderet sapientiam. Ne ergo Artifici injuriam feceris, nec ejus sapientiæ opus, stupri et impudicitiæ a te fiat materia. Formam eo usque mirare, ut gloria et honore afficias Artificem, ulterius autem ne progrediare, animi perturbationem excitans. Pulchrum opus : is ergo, qui fecit, est adorandus, non contumelia afficiendus. Si quis, dic, quæso, auream alicujus statuam et regiam imaginem cœno, et aliis ejusmodi fœdaverit, nonne ultimum luerit supplicium? Si autem qui inter homines ingrate et scelerate se gerit, tanti reus est supplicii : qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid tandem patietur, et maxime quando qui hæc facit, habet uxorem? Ne mihi enim dixeris naturæ cupiditatem. Propterea enim permissum fuit matrimonium, ne ultra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuæ quieti et honori prospexit, ut et naturæ rabiem per uxorem compesceres, et hoc absque ullo periculo faceres, et ab omni turpitudine et dedécore liberareris. Tu autem eum, qui tantam tui curam gerit, ex redundanti quadam et exuberanti copia, injuria afficis. Dic enim mihi, quæso, si noluisset lege lata statuere matrimonium, quantam vim, et quantum cruciatum sustinuisses? Cum ergo oporteat te ei gratias agere, et gloria eum afficere, quod tibi maximam laboris partem amputaverit, dum tibi non vulgare solatium excogitavit : tu per summum ingrati animi crimen eum contumelia afficis, omnem pudorem exuis, terminos tibi præscriptos transilis, et tuam gloriam probro afficis? Non audis Paulum et nunc, et in medio clamantem : « Fugite fornica-

» tionem[1] : » vel potius Christum audi, qui ejus movet animum? Cur alienam ediscis pulchritudinem? Cur de vultu non tuo curiose scrutaris? Cur ferris per præcipitia? Cur retibus teipsum illaqueas? Oppone murum tuis oculis, tuos oculos obstrue, impone legem tuis oculis. Audi Christum minantem, et impudicum aspectum tanquam adulterium condemnantem[2]. Quid te juvat voluptas, quando ea vermem parit, quando metum perpetuum, quando immortale ei, qui fecerit, supplicium? Quanto est melius, dum nostrarum cogitationum vim parumper sustinemus, frui perpetua animi tranquillitate, quam, dum nefariis nostris cupiditatibus paupulum indulgemus, immortali cruciatu affici? « Ne, o filii, ne ita faciatis. Non bona est fama quam » de vobis audio[3]. » Scio ad quos dirigatur oratio, non ad omnes : sed ubi vulnus invenerit, illic medicamentum adhibet. Cur matrimonium violas? cur cubile injuria afficis? cur membrum tuum lædis? cur famæ tuæ maculam et ignominiam inuris[4]? Excinde animi perturbationem, tolle delicias. Deliciæ enim et ebrietas sunt fons fornicationis. Si animi remissione non utaris ut oportet, id affert tibi afflictionem. Audi quid passi sint Judæi, qui fornicati fuerant, qui corporis Christi non fuerant participes, qui spiritualis mensæ fructum non perceperant : « Nec fornice» mur, inquit, sicut nonnulli eorum fornicati sunt, et » ceciderunt in uno die viginti tria millia[5]. Exurge, Domine, » adjuva nos, et redime nos propter nomen tuum[6]. » Alius, « Sta nos defendens, et libera nos propter misericordiam » tuam. » Vide quomodo concluserunt orationem : post innumerabilia, quæ ab eis recte et ex virtute facta fuerant, undenam salutem assequi æquum censent? a misericordia, a benignitate et clementia, propter nomen Dei. Quid est,

[1] 1 Cor. VI, 18. — [2] Matth. V, 28. — [3] 1 Reg. II, 24. — [4] 1 Cor. VI, 15. — [5] Id. X, 8. — [6] Psal. XLIII, 26.

« Propter nomen tuum ? » Ne ipsum profanetur, quod ipse etiam sæpe dicit : « Facio propter nomen meum. » Vidisti humilitatem et contritum animum ? Et undenam petunt salutem ? A clementia, a misericordia, tanquam quibus recte facta deficerent, et nulla justa salutis causa suppeteret, licet tot et tanta pericula laboresque susceptos jactare possent, ad Deum cuncta referebant. Nos quoque, qui in gratia sumus, eos imitemur, et Deo gloriam emittamus. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLIV.

Pro victoria, pro floribus filiorum Core. *Alius,* Victoriæ auctori : propter lilia filiorum Core. *Hebræus pro* liliis, *dicit* Al sosanim. Intelligentiæ canticum in dilectum. *Alius,* Scientis canticum propter amicitiam. *Alius,* Dilectis : *Hebræus autem dicit :* Idithoth. *Septuaginta,* In finem pro iis qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.

Eructavit cor meum verbum bonum [1]. *Alius*, Irrepsit. *Alius,* Motum est cor meum verbo bono.

I. Vellem nunc adesse omnes Judæos et Gentiles [2], et hoc libro a Judæis accepto, Psalmum ita legere. Neque enim ignoratis, et in judiciis, et ubique tunc maxime a suspicione remotum esse rerum testimonium, quando id fertur ab inimicis. Ut hoc ergo hodie quoque eveniat, exhibeamus testimonium ex Veteri, ut et Judæi, et Gentiles

[1] Psal. XLIV, 1, 2. — [2] Vide D. Guillon, tom. XIV, pag. 146-154.

pudore afficiantur. Judæi quidem legentes, et non intelligentes : Gentiles vero videntes libros nobis offerri ab inimicis. Neque enim poterunt ea a nobis esse conficta dicere, cum non nos, sed qui Christum crucifixerunt, libros nobis præbeant, qui de ejus potestate loquuntur. Sed sive adsunt, sive non, nos nostro officio fungamur et aggrediamur interpretationem. Hic enim Psalmus in Christum est inscriptus, et ideo habet inscriptionem, « In dilectum, » et, « Pro » iis qui commutabuntur. » Is enim nobis magnam fecit mutationem rerumque conversionem, ac traductionem. Hanc mutationem significans quoque Paulus dicebat : « Qua» re si qua in Christo nova creatura [1]. » Et ideo non dicit in principio : « Dixit cor meum. » Quoniam enim eorum, quæ dicebantur, nihil erat humanum, sed cœlestia ac spiritualia erat narraturus, eaque non ex propria inventione, sed ex divina operatione, eructationis nomine hoc significat. Eructamus enim non quando volumus, sed hunc sermonem habemus quando volumus, eumque et dicimus, et reprimimus : eructationem autem non itidem. Ostendens itaque quæ dicuntur, non esse humani studii, sed divinæ inspirationis, quæ eum incitabat, eructationem prophetiam appellavit. Quemadmodum enim in eructatione id quod fit, oritur ex qualitate ciborum : ita etiam in doctrina spirituali. Talia ergo eructabat, qualia comedebat. Vide autem alibi quoque alium Prophetam hanc operationem similitudine sensibili exprimentem, et volumen libri comedentem, idque cum voluptate. « Fuit enim, inquit, in ore meo » tanquam mel dulce [2]. » Quia ergo spiritualem gratiam acceperunt, eis quoque similia eructarunt. Quod enim nec de hac eructatione sensibili, nec de cibis agatur, audi quidnam eructet, et quis ille sit qui eructat. Non stomachus, qui est ciborum receptaculum, sed cor. « Eructavit

[1] 2 Cor. v, 17. — [2] Ezech. III, 3.

» enim, inquit, cor meum. » Et quid eructat ? Non cibum, nec potum, sed quæ sunt mensæ opportuna, « Bonum ver» bum, » nempe de Unigenito. Is est enim maxime bonus. « Veni enim, inquit, non ut judicem mundum, sed ut » mundum salvum faciam[1]. » Omnia mitia ac mansueta, omnia supplicio libera. Eructat autem talia, quoniam cor suum expurgavit. Quemadmodum enim venter, quando sordidis succis fuerit plenus, eis cognata et consimilia eructat : sed quando sanus fuerit, ei quoque convenientem edit eructationem : ita etiam cor Prophetæ, postquam fuit a peccatis liberum, accepit gratiam Spiritus, et eructat verbum bonum. Hinc etiam aliquid aliud discimus, nempe Prophetas non fuisse sicut vates. Illic enim quando dæmon animam invaserit, orbat mentem ac cogitationem, et rationem obscurat, et ita omnia illi ore suo loquuntur, mente nihil intelligente eorum quæ loquuntur, non secus ac si tibia aliqua inanimata loquatur. Hoc etiam dixit aliquis eorum qui sunt apud ipsos philosophorum, his verbis : « Quemadmodum ii, qui responsa canunt, et vates, multa » quidem dicunt, eorum autem quæ dicunt, nihil sciunt. » Sed non ita facit sanctus Spiritus, sed permittit ut cor cognoscat quæ dicuntur. Si enim non cognosceret, quomodo diceret : « Verbum bonum ? » Dæmon enim, utpote hostis et inimicus, cum hominum natura bellum gerit : Spiritus autem sanctus, ut qui nostri curam gerat, et beneficio afficiat, id agit, ut qui eum suscipiunt, sint sensus participes, et illis intelligentibus, revelat quæ dicuntur. « Dico ego opera mea regi[2]. » Alius, « Facta mea. » Quænam dicit opera ? Prophetiam. Quemadmodum enim fabri ærarii opus est facere dolabram, et architecti domum facere, et navium fabricatoris navem compingere : ita est etiam Prophetæ texere prophetiam. Quod enim hoc quo-

[1] Joan. XII, 47. — [2] Psal. XLIV, 2.

que sit opus, audi Christum dicentem de Apostolis : « Dignus est operarius mercede sua [1] » Et Paulus : « Maxime » qui laborant in verbo et doctrina [2]. » Si enim non erat opus, quomodo habuit laborem? Quid est enim hoc opere præstantius? Quid vero utilius? Omnibus artibus sublimius est. Quodnam est ergo opus quod regi dicit? Hic hymnus, hæc prophetia. Non dixit autem cuinam regi, significans se dicere Deo universorum. Quemadmodum enim, quando dicimus regem Persarum, non simpliciter et absolute regem dicimus, sed adjicimus, Persarum, ita etiam Armeniorum; quando autem nostrum dicimus, non habemus opus additamento, sed sufficit nobis regem dicere : ita etiam Propheta, quoniam loquitur de eo qui vere rex est, satis habet si dicat : « Regi. » Sicut enim, cum dicimus Omnipotentem, nulla opus habemus adjectione, quoniam non est alius omnipotens : ita etiam cum regem dicimus, non habemus opus alia adjectione, quod non sit alius rex Deus. Alioquin autem is, qui id dicebat, rex erat. Unde clarum est eum non de homine dicere, sed de Deo universorum : et ideo non dixit βασιλεῖ, sed τῷ βασιλεῖ, adjectione articuli peculiarem dominationem ostendens.

II. Deinde rursus declarans quæ dicuntur, non esse ab homine excogitata, meditata et composita, sed ea esse divinæ gratiæ, et se tantum linguam eis commodasse, subjunxit : « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis [3]. » Calamus autem ea scribit, quæ jubet manus ejus qui eum tenet. Alius autem dicit : « Lingua mea ut stylus » scribæ celeris. » Quid sibi vult illud, « Celeris? » Ut ex eo quoque ostendat gratiam. Qui enim aliquid ex se prolatum loquitur, differt et cunctatur, meditans, componens, impeditus ignoratione, inscitia, et dilatione : et multa sunt quæ velocitatem sermonis interturbant. Quando autem

[1] Luc. x, 7. — [2] 1 Tim. v, 17. — [3] Psal. XLIV, 2.

mentem movet Spiritus, nihil est quod impediat: sed sicut aquæ impetus, cum magno murmure præcipitat, progreditur: ita gratia Spiritus cum magna celeritate procedit, omnia levia, plena et expedita proferens. Deinde hoc ipsum rursus expurgans, et ostendens nihil esse humanum eorum quæ dicuntur, subjungit. « Speciosus forma præ filiis » hominum[1] » Nonnulli quidem dicunt hoc dictum esse de lingua, quod sit calamus speciosus forma: mihi autem videtur eum deinceps de Christo dicere. Et ideo alius quoque dicit interpres: « Pulchritudine ornatus es a filiis ho»minum. » Magno enim ardore et summa in eum affectione percitus, ad eum convertit orationem, quemadmodum Jacob quoque dicebat: « Ex germine, fili mi, ascendisti, re» cumbens dormivisti ut leo[2]. » A Deo enim afflatus, cum eo deinceps loquitur, et ad ipsum dirigit orationem. Hoc autem dicit non per comparationem; non enim dixit: « Speciosor, » sed, « Speciosus forma præ filiis hominum. » Hæc pulchritudo est alia ab illa. Considera autem quomodo primum loquitur de humanæ naturæ susceptione. Quod autem de ea loquatur, ostendunt quæ sequuntur. Cum enim dixisset: « Speciosus forma præ filiis hominum, » subjunxit: « Diffusa est gratia in labiis tuis[3]; » Deus autem non habet labia, sed de humanæ naturæ susceptione agitur. Alius autem interpres dicens: « Refusa est gratia labiis tuis, » hoc fecit apertius. Quid autem est, « Refusa est, » nisi velut si quis diceret: « Quæ erat intus, scaturiit, emanavit? » Quomodo ergo dicit alius Propheta: « Vidimus ipsum, et non » habuit speciem, nec pulchritudinem, sed speciem ejus » indecoram, diminutam præ filiis hominum[4]? » Non dicit de deformitate, absit: sed de ejus contemptione. Cum enim semel humanam naturam suscepisset, quæcumque erant

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Gen. XLIX, 9. — [3] Psal. XLIV, 3. — [4] Isaï. LIII, 2, 3.

vilia et contemnenda pervasit, ut qui nec sibi matrem reginam asciverit, nec tempore incunabulorum in lecto aureo positus sit, sed in præsepi [1] : nec in magnifica domo fuerit educatus, sed in fabri lignarii humili domuncula. Et rursus, cum Discipulos assumeret, non rhetores et philosophos accepit, et reges, sed piscatores et publicanos [2] : et tenuem hanc vitam persequebatur, nec domum habens [3], nec vestibus pretiosis indutus, nec delicata et lauta mensa fruens, sed ab aliis nutritus, probris affectus, contemptus, ejectus et fugatus. Hæc autem faciebat ex superabundanti quadam copia humanum fastum conculcans. Quoniam ergo nil magnificum nec gloriosum præ se ferebat, nec ullos comites habebat, nec satellites, imo vero nonnunquam etiam solus circuibat, sicut quilibet e populo, propterea ille quidem dicit : « Vidimus ipsum, et non habuit speciem, » nec pulchritudinem [4] : » hic autem, « Speciosus forma præ » filiis hominum, » significans gratiam, sapientiam, doctrinam, miracula. Deinde describens ejus pulchritudinem, dicit : « Diffusa est gratia in labiis tuis. » Vides eum hæc dicere de humana ab eo suscepta natura ? Quæ est autem hæc gratia ? Per quam docuit, per quam fecit miracula. Gratiam hic dicit, eam quæ venit ad carnem. « Super » quem, inquit, videris Spiritum descendentem tanquam » columbam, et manentem super ipsum, is est qui bapti- » zat [5]. » Omnis enim gratia effusa est in illud templum. Non dat enim illi Spiritum in mensura. « Nos enim de ejus » plenitudine accepimus [6] : » illud autem templum integram et universam accepit gratiam. Hoc Esaïas quoque significans, dicebat : « Requiescet super ipsum Spiritus sapientiæ » et intelligentiæ, Spiritus consilii et virtutis, Spiritus » scientiæ et pietatis. Spiritus timoris Dei implebit ipsum [7]. »

[1] Luc. II, 7. — [2] Matth. IV, 18, et IX, 9. — [3] Luc. IX, 58. — [4] Isaï. LIII, 2. — [5] Joan. I, 32. — [6] Ibid. 16. — [7] Isaï. XI, 2, 3.

Sed illic quidem est integra et universa gratia : in hominibus autem parum quid, et gutta ex illa gratia. Propterea non dixit : « Do Spiritum, » sed, « Effundam de Spiritu » meo super omnem carnem [1]. »

III. Hoc itaque evenit. Omnis enim orbis terrarum accepit ex illo Spiritu. Incœpit enim donum a Palæstina, processit autem in Ægyptum, in Phœniciam, Syriam, Ciliciam, Euphratem, Mesopotamiam, Cappadociam, Galatiam, Scythiam, Thraciam, Græciam, Galliam, Italiam, omnem Libyam, Europam, Asiam, in ipsum Oceanum. Quid longiori oratione opus est? Quantum terræ sol respicit, tantum pervasit hæc gratia : et hæc gutta ac stilla Spiritus implevit universum orbem terrarum scientia. Per eam signa fiebant, omnium peccata solvebantur. Gratia tamen, quæ data est in tot regionibus, est aliqua tantum pars et arrha doni. « Dans, enim, inquit Apostolus, arrham Spiritus » in cordidus nostris [2], » hoc est, partem operationis. Spiritus enim non dividitur. Vide autem quantus sit fons. « Alii » enim per Spiritum datur sermo sapientiæ : alii vero sermo » scientiæ secundum eumdem Spiritum : alii vero fides, alii » gratiæ curationum, alii vero operationes potestatum in » eodem Spiritu ; alii autem Prophetiæ, alii discretiones » Spirituum, alii genera linguarum [3]. » Tot dona in tot gentes, quæ in baptismo suscepta est gratia in universum terrarum orbem extendit. Hæc autem omnia facit stilla Spiritus. Quod enim stilla esset, declaravit cum dixit : « Effundam de Spiritu meo, » et cum « Arrham » appellavit. Per hoc enim clarum est parum quid ex toto datum esse. Quocirca Joannes quoque hoc ipsum significans dicebat : « Ex plenitudine ejus nos omnes accepimus [4] : » Ex eo quod, ut ita dixerim, superfluebat, ex eo quod redundabat,

[1] Joël. II, 28. — [2] I Cor. I, 2. — [3] Id. XII, 8-10. — [4] Joan. I, 16.

ex eo quod supereffundebatur, omnes accepimus. Considera ergo quam sit omni ex parte sufficiens gratia Spiritus, quæ universo orbi terrarum tanto tempore sufficit, et neque circumscribitur, nec consumitur, sed omnes quidem implet opibus et gratia : ipsa vero minime consumitur. Deinde quoniam nomen Spiritus multa nomina complectitur; nam et Angelus, et anima, et ventus hoc dicitur, et multa alia : subjunxit : « De Spiritu meo. » Quemadmodum ergo hominis spiritui intercedit cum homine cognatio, ita etiam Dei Spiritui, sed ei nihilo secius manenti in propria hypostasi. Idque Paulus significans, dicebat : « Quis enim » hominum novit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis » qui in ipso est? Ita etiam quæ sunt Dei, nemo novit, nisi » Spiritus Dei [1], » non confundens hypostases seu personas, absit : sed nobilitatem Spiritus significans. Quanta ergo est ipsius animæ cum seipsa consensio, tanta est Spiritus cum Patre cognatio. Quemadmodum ergo Filius quoque dicitur Verbum, nec est tamen ejusmodi ut non subsistat, sed per id cognoscimus quæ sit ejus cum Patre cognatio : ita etiam Spiritus Dei dicitur Spiritus, nec tamen non subsistit. Et quemadmodum quoniam est proprius ac germanus Patris Filius, propterea nobis largitur adoptionem filiorum : ita etiam Spiritus, quoniam sua natura est ex Dei substantia, dona nobis præbet. Nam homo quoque, quandoquidem natura homo est, ideo potest hominis pingere imaginem. « Propterea benedixit te Deus in æternum [2]. » Alius dicit : « Hujus rei gratia. » Vides quomodo ex vehementi affectione ad ipsum orationem dirigit? Ea de causa alibi quoque non simpliciter futura prædicit, sed præ se ferens figuram oblati criminis, ut quando dicit : « Quare » fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania [3]? » Ita etiam hic cum dicit : « Propterea benedixit te Deus in

[1] 1 Cor. II, 11. — [2] Psal. XLIV, 3. — [3] Id. II, 1.

» æternum. » Cum enim nec de ejus ortu, nec de educatione, nec de aliis quidquam dixisset, hic obiter de eo loquitur. Qua de re? Quod omnia quidem dicere per ordinem, est Evangelistarum, et ideo illa eis reservavit; hoc enim erat officium illorum narrationis: prophetiæ vero munus est partes aliquas sumere, et de eis disserere. Et ideo Prophetæ quoque hoc ubique faciunt : nam pauca quædam, quæ ad historiam pertinent, injicientes et adumbrantes, recedunt. Ideo hic quoque: « Benedixit te Deus, » inquit, in æternum, » sic declarans ejus verba tanta gratia fuisse plena. Considera ergo virtutem gratiæ. Deambulat quandoque prope mare, et invenit Jacobum et Joannem, dicitque eis: « Venite post me, et faciam vos » piscatores hominum. Illi vero, et patre et retibus relictis, » eum secuti sunt [1]. » Deinde etiam cum alibi diceret omnibus Apostolis: « Numquid vos quoque vultis recedere [2] ? » Dicit ei Petrus: « Domine, verba vitæ æternæ habes, et » nos credidimus et cognovimus quod tu es Christus Filius » Dei vivi : et ad quem abibimus [3]? » Quid dico Discipulos? Ipsi Pharisæi, cum misissent ministros, audierunt eos dicentes: « Nunquam homo sic locutus est, ut hic homo [4]. » Et alii rursus dicebant : « Nunquam sic visum est in Israël. » Et mirabantur, inquit, quod eos doceret tanquam habens » potestatem, et non ut Scribæ ipsorum et Pharisæi [5]. »

IV. Si velis autem tu quoque scire gratiam, considera quanti sint ponderis et momenti ejus præcepta, et videbis ejus potentiam. « Nisi quis renuntiaverit omnibus, » et præterea animam suam odio habuerit, inquit, « Non est » me dignus [6]. » Sermo tamen tantum potuit, ut in opus exiret, et revera id fieret; tanta erat ejus gratia. Quid est majori nobiscum familiaritate ac necessitudine conjunc-

[1] Matth. IV, 19, 20.— [2] Joan. VI, 68.— [3] Ibid. 69, 70. — [4] Joan. VII, 46. — [5] Matth. IX, 33, et VII, 28. — [6] Luc. XIV, 33.

tum, quam anima? Atqui ipsa quoque contemptui habita est propter illius jussum. Tu autem cum audis : « Benedixit te » Deus, » ne labaris, nec humile et abjectum quidpiam cogitaveris. Quemadmodum enim jam ante dixi, de carne loquitur, quæ habet labia, quæ gratiam suscipit, quæ suscipit benedictionem; Deus enim nec benedictione opus habet, nec gratia. Nam Deus nullius rei indiget. « Quemadmodum, » enim, inquit, Pater suscitat mortuos et vivificat : ita etiam » quos vult Filius vivificat [1], » Et rursus : « Opera quæ ille » facit, ea quoque facit Filius similiter [2]. » Et rursus : « Sicut » cognoscit me Pater, et ego quoque cognosco Patrem [3]. » Illud enim, « Sic, » et « Similiter, » et « Sicut, » significant eum esse per omnia similem : sed hic de humana natura quam susceperat, agitur. Audimus autem ipsum quoque rursus dicentem : « Propterea Pater me diligit, quia ego pono ani- » mam meam pro ovibus [4]. » Numquid eum non diligebat antea? Quomodo ergo dixit : « Hic est Filius meus dilec- » tus [5]? » Sed hoc posuit volens ostendere quantum et quam præclarum ab eo ederetur facinus. Sicut ergo illic in reddenda ratione est causa aliqua, ita etiam hic quoque causa est manifesta. Hac enim de causa prius dixit : « Spe- » ciosus forma præ filiis hominum; » et : « Diffusa est » gratia in labiis tuis, » et : « Propterea benedixit te Deus » in æternum, » id susceptæ humanitati ascribens; ut quando rursus humanum quid dicturus sit, et quod sit ejus dignitate inferius, ne labaris, sed cognoscas de quonam loquatur. Ita etiam Jacob humanitatis susceptæ consilium significans, post multa alia dicebat : « Gratiosi ejus » oculi sicut vinum, et candidi dentes ejus plus quam lac [6]. » Divinitas autem non habet dentes. Alius quoque Propheta dicit : « Percutiet terram verbo oris sui, et spiritu labio-

[1] Joan. v, 21. — [2] Ibid. 19. — [3] Id. x, 15. — [4] Ibid. 17. — [5] Matth. III, 17. — [6] Gen. XLIX, 12.

» rum tollet impium [1], » eadem dicens quæ Paulus : « Quem » Dominus consumet spiritu oris sui, et adolebit appari- » tione suæ præsentiæ [2]. » Ne tu ergo, cum hæc audieris, contemnas, ostendit tibi vires Divinitatis. Neque enim carnem dividit a Divinitate, neque Divinitatem a carne, non substantias confundens, absit : sed unionem ostendens. Propterea dicit : « Benedixit te Deus in æternum. » Quis est autem modus benedictionis ? Assistunt Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, laudibus celebrantes. Omnis terra a finibus in fines Deum incarnatum canit, et laudibus afficit. Primus enim Adam ingenti repletus fuit maledictione, hic contra multa benedictione. Ille audivit : « Maledictus tu in operibus tuis [3], » et alius post illum : « Maledictus, qui facit opus Dei negligenter [4] ; » Et, « Maledictus qui non permanet in omnibus quæ scripta » sunt in libro hoc [5] ; » Et, « Maledictus, qui pendet in » ligno [6]. » Vides quot maledictiones ? Ab his omnibus te liberavit Christus, factus maledictum. Quemadmodum enim seipsum humiliavit, ut te exaltaret, et mortuus est, ut te redderet immortalem : ita etiam factus est maledictum, ut tu implereris benedictione. Quid potest conferri cum hac benedictione, quando per maledictionem largitur benedictionem ? Neque enim ipse opus habuit benedictione, sed eam tibi dat. Quemadmodum enim, quando dico eum fuisse humiliatum, non dico mutationem, sed humanæ susceptæ naturæ demissionem : ita etiam, quando dixero eum esse benedictum, non hoc dico, quod ei fuerit opus benedictione, sed rursus ostendo demissionem humanæ susceptæ naturæ. Benedicta fuit ergo humana natura : « Christus enim a mortuis excitatus, non moritur am-

[1] Isaï. XI, 4. — [2] 2 Thess. II, 8. — [3] Gen. III, 17. — [4] Jer. XLVIII, 10. — [5] Deut. XXVII, 26. — [6] Id. XXI, 23, et Galat. III, 13.

»plius[1],» nec est maledicto obnoxius: imo vero nec ante quidem erat obnoxius, sed suscepit maledictum, ut te ab eo liberaret. « Accingere gladio tuo super femur tuum, Po»tentissime[2]. » Alius, « Cinge ensem tuum super femur. » Alius, « Circumpone veluti gladium tuum super femur. » Specie tua et pulchritudine tua[3]. » Alius, « Laudem tuam » et auctoritatem tuam. » Alius, « Gloria et decore tuo. » Quænam est hæc mutatio, et quænam verborum translatio? Cum enim de doctore loqueretur; hoc enim sibi vult illud, « Diffusa est gratia in labiis tuis; » armatum regem nobis repente describit, nec ita ut locum teneat prophetiæ, sed ut locum supplicationis. Non dixit enim: « Accingetur gladio suo, » sed rogat, et dicit: « Accingere gladio » tuo: » deinde huic etiam armaturæ admiscet pulchritudinem, nunc quidem gravis armaturæ militem significans, nunc vero venustum hominem ac speciosum. « Specie » enim, inquit, tua et pulchritudine tua. » Deinde sagittarium. « Sagittæ enim, inquit, tuæ acutæ, Potentissime. » Et rursus victorem et triumphatorem: « Populi, inquit, » sub te cadent in corde inimicorum regis[4] » Eumdem rursus inducit unguentis delibutum, qui est miles gravis armaturæ, et rex, et sagittarius, et victor. « Myrrha enim, » inquit, et gutta, et casia a vestimentis tuis. »

V. Quid ergo commune inter se habent arma et unguenta, unctio et gladius, doctrina et bellum, arcus et pulchritudo? Hæc enim sunt signa pacis, illa vero prælii et instructæ aciei. Quis ergo est simul et pacis amicus, et rei militari deditus? cui distillat unguentum, et armis est munitus? Quis procedit ex domibus eburneis, et hostes fundit innumerabiles, et maximam stragem facit? Quomodo solvemus hanc difficultatem? Si recte sciamus hæc quoque dici de Patre. Nam ipse quoque Propheta eum

[1] Rom. VI, 9. — [2] Psal. XLIV, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. 6.

alibi armatum introducit, ut quando dicit : « Nisi conversi » fueritis, gladium suum vibrabit : arcum suum tetendit, » et paravit ipsum, et in eo paravit vasa mortis[1]. » Et rursus alibi : « Induet thoracem justitiam[2]. » Vide autem eamdem quoque auctoritatem. Quemadmodum enim illic dicit : « Gladium suum vibrabit, » non ab alio jussus, sed ipse ex seipso : ita hic etiam, « Sagittæ potentis acutæ, populi » sub te cadent in corde inimicorum regis. » Deinde ostendens eum omnia ex sua auctoritate facere, dicit : « Deducet » te mirabiliter dextera tua[3]. » Non aliunde, inquit, operationem suscipis, sed ipse tibi ipsi sufficis. Audi autem ipsum quoque pacis Deum dicentem Discipulis : « Non veni » pacem in terram mittere, sed gladium[4]. » Et rursus : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accen- » datur[5] ? » Hic autem de eodem loquens, quomodo sit venturus dicit : « Descendet sicut pluvia in vellus, et tanquam » gutta quæ distillat super terram[6]. » Hæc dico, ut attenti sitis et vigilantes, et quæ ex dictionibus significantur diligenter sumentes, solvatis apud vos dubitationem. Hæc enim nomina significant ejus operationes. Ita ergo hic quoque cum audieris : « Accingere gladio tuo super femur » tuum, Potentissime, » existima esse nomen ejus operationis : ita etiam arcus et sagittas. Quemadmodum enim Scriptura dicit Deum irasci, non perturbationem animi ei tribuens, sed per hanc dictionem, ultricem ejus operationem ostendens, et quæ sunt crassiora attingens : ita idipsum significat, cum arma memorat. Quia enim non per nos ipsos, sed per alia instrumenta punimur, volens ejus puniendi ostendere facultatem, id per nomina nobis nota significavit, non ut arma in Deo cogitemus, sed ut significantius et cum majori emphasi ejus ultionem audiamus.

[1] Psal. VII, 13, 14. — [2] Sap. V, 19. — [3] Psal. XLIV, 5. — [4] Matth. X, 34. — [5] Luc. XII, 49. — [6] Psal. LXXI, 6.

At multi, inquies, ex hoc loco læsi sunt; sed temere, et a propria inscitia: cum enim Deum audirent, debebant intelligere id dictum esse tropice et figurate. Nunc vero nec per alia quidem verba neglexit Scriptura eos docere Deum esse impatibilem. Audi ergo quomodo alibi docet, quam sit ei facile sumere supplicium, dicens: « Exurgat Deus, et dissi-» pentur inimici ejus [1]. » Numquid opus est armis? Numquid gladio? Sufficit, inquit, solum si exurrexerit. Sed hoc quoque rursus est crassum, et ideo sæpe dicit: « Qui respicit super » terram, et facit eam tremere [2]. » Et rursus: « A facie ejus » commota est terra [3]. » Atqui hoc quoque crassum est. Audi ergo rursus id quod est sublimius: « Omnia quæcumque » voluit fecit [4]: » ei enim solum voluisse sufficit. Vide autem quomodo in his etiam crassioribus ostendit Deum nullius rei egere. Neque enim prius armorum meminit, quam eum potentem vocaverit; et rursus cum arma enumerasset, omnem victoriam ejus dextræ ascripsit, hoc est, ejus naturæ et potentiæ. Quod alius quoque Propheta significans, dicebat: « Principatus ejus super humerum ejus [5], » non ut humerum intelligas, absit, sed ut scias Deum non egere aliorum auxilio. « Accingere gladio tuo super femur tuum, » Potentissime, specie tua et pulchritudine tua. » Quid hic igitur dicit? Per hæc crassiora nomina ostendit ejus operationem, per quam orbem terrarum rexit, per quam bellum confecit, et tropæum erexit. Erat enim bellum gravissimum, et omnium bellorum acerbissimum, in quo non barbari bellum gerebant, sed dæmones tendebant insidias, et universo orbi terrarum afferebant exitium. Quocirca Esaïas quoque dicebat: « Et fortium dividet spolia [6]. » Et rursus alibi: « Spiritus Domini super me, qua de causa » unxit me, ad evangelizandum pauperibus misit me, ad

[1] Psal. LXVII, 2.— [2] Id. CIII, 32. — [3] Id. CXIII, 7. — [4] Id. CXXXIV, 6. — [5] Isaï. IX, 6. — [6] Id. LIII, 12.

» prædicandam captivis remissionem[1]. » Quamobrem Paulus ubique in principio Epistolarum scribens dicebat : « Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro[2]. » Et rursus : « Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum[3]. » Ne autem, dum audis, « Accingere gladio tuo, » ensem intelligas sensilem, audi quæ sequuntur. Cum enim dixisset : « Accingere gladio tuo, » subjunxit, « Specie tua, et pulchritudine tua : » hoc est, gladius, species ejus, pulchritudo, gloria, auctoritas, majestas, et magnificentia. Nullius enim illa indiget substantia ad ea recte gerenda, quæ fuerint proposita : est enim nullius indiga. Eum ergo adhortatur Propheta, pro universo orbe terrarum eum ad bellum educens. Deinde a sublimibus orationem rursus deducit ad crassiora. Cum enim dixisset gladium et femur, ascendit ad speciem et pulchritudinem : et illinc rursus descendit ad ea, quæ sunt magis corporea, et dicit : « Intende, prospere procede, et regna[4]. » Cum autem dixit : « Intende, » arcum significavit et sagittam. Deinde ostendens rursus eum armis non egere, subjunxit, « Prospere procede, et » regna. » Alius autem interpres dicit : « Promove. » Regnum autem hic dicit, quod cum advenisset, administravit extremis temporibus, quodque est secundum propriam rationem et scientiam.

VI. Hæc autem verba indicant Prophetæ desiderium videntis jam quæ erant ab eo facienda, et universum orbem terræ deductum ad veritatem, et ideo tropo et figura imperantis usus est. Consueverunt enim minores, quando sunt acri majorum inflammati studio, his uti dictionibus. « Propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam[5]. » Adverbio veritatis utitur. Vides quomodo seipsam interpretatur Scriptura, et ostendit victoriam versari in intel-

[1] Isaï. LXI, 1. — [2] Rom. I, 7. — [3] Ephes. II, 14. — [4] Psal. XLIV, 5. — [5] Ibid.

ligentia, et esse spiritualem? Qui enim meminit armorum, gladii, et arcuum, quomodo hic meminit mansuetudinis? Quid enim commune inter se habent bellum et mansuetudo, modestia et pugna? Permultum quidem certe, si quis recte expenderit. Nam et David et Moses erant mites: et ideo de illo quidem dicit Scriptura: « Memento, Domi» ne, David, et omnis mansuetudinis ejus[1]. » De Mose autem: « Erat Moses mitissimus omnium hominum qui erant » super terram[2]: » tamen videntur ii, qui erant omnium mitissimi, omnium maxime ulcisci. Sed si vultis, dicamus prius de eorum mansuetudine. Cum hic Beatus cepisset sæpe Saülem, et esset in ejus potestate eum de medio tollere, manum in eum non immisit: quinetiam, cum alii ipsum incitarent, ei pepercit, et iram repressit[3]. Jam vero cum Semeï eum contumelia afficeret, et ejus calamitati tunc insultaret, vellentque duces transire, et maledicum hominem probris ejusmodi insectantem interimere, verba profert omni sapientia plena[4]. Illum quoque parricidam et incontinentem adolescentem, quomodo suis commendat ducibus, dicens: « Parcite mihi filiolo Absalom[5]? » Quando autem in principio loquebatur cum fratribus ei invidentibus propter futuram victoriam, cogita quam mansuete loquitur dicens: « Numquid non verbum est[6]? » Quid vero Moses: pro iis, qui eum lapidibus petierant[7], pro iis, qui eum, quantum in eis erat, de medio sustulerant, audi quid dicat: « Si peccatum quidem eis dimittis, dimitte: sin mi» nus, me quoque dele de libro quem scripsisti[8]. » Cum alii rursus eum moverent ad æmulationem, et incitarent ad iram, pulchra illa et sapientiæ plena verba locutus est, dicens: « Quis det totum populum Domini Prophetas

[1] Psal. CXXXI, 1. — [2] Num. XII, 3. — [3] 1 Reg. XXIV, 9 et seqq. — [4] 2 Reg. XVI, 5-13. — [5] Id. XVIII, 5. — [6] 1 Reg. XVII, 29. — [7] Exod. XVII, 4. — [8] Id. XXXII, 31, 32.

» esse[1]? » Pro sorore autem rursus, quæ eum maledictis incesserat, quam suppliciter precatur[2]? Ex multis quoque aliis locis videri potest ejus mansuetudo, quando etiam e terra ejectus, et in Palæstinam ingredi prohibitus, cum omni comitate et mansuetudine Judæos alloquitur. Sed tamen hic mitis, ut Dathan, Abiron et Core, cum in sacerdotium invasissent, a terra absorberentur, et alii exurerentur, quod ignem alienum obtulissent, æquum existimavit[3]. David quoque ille mansuetus, et Goliath prostravit, et exercitum fugavit, et retulit victoriam[4]. Hoc est enim vel maxime mansueti, suas quidem injurias remittere, eos autem, quibus fit injuria, defendere: quemadmodum Christus quoque fecit. Cum enim in crucem ascendisset, dicebat : « Pater, ignosce eis, nesciunt enim quid faciunt[5]. » Et Jerusalem rursus deflens, dicebat : « Quoties volui congregare filios vestros, et noluistis : ecce relinquetur do» mus vestra deserta[6]. » Et cum impactus esset ei colaphus, non colaphum contra impegit, sed ei qui impegerat, se excusat[7] : et cum appellaretur dæmoniacus, ejiciebat dæmones : et cum vocaretur planus, et impius, et Dei adversarius, in regnum eos suum ducebat. Discipulis quoque præcepit ut ubique flagella sustinerent, persecutionem paterentur, expellerentur, inferioremque locum deligerent. « Qui enim vult in vobis esse primus, inquit, sit vester mi» nister[8]. » Domesticum autem subjunxit exemplum, dicens: « Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed minis» trare, et dare animam suam redemptionem pro multis[9]. » Quod si expellit dæmones, et cum diabolo bellum gerit, et errorem tollit de medio, hoc quoque est maxime mansuetudinis, omne quidem vitium abolere, eos autem, qui

[1] Num. XI, 29. — [2] Id. XII, 13. — [3] Id. XVI, 15. — [4] I Reg. XVII. — [5] Luc. XXIII, 34. — [6] Matth. XXIII, 37. — [7] Joan. XVIII, 22, 23. — [8] Matth. XX, 26. — [9] Ibid. 28.

ab illo detinentur, liberari, insidiantes dæmones coërcere, et qui ab eis probris affecti fuerint, a malis eripere. Quid est autem, « Propter veritatem, et mansuetudinem, et jus» titiam? » Dixit bellum, dixit instructam aciem, ostendit armatum militem, dicit deinceps quæ pulchra et præclara in regno suo gesserit, genus tropæi, conditionem et naturam victoriæ. Alii enim omnes homines regnantes, vel pro civitatibus, vel pro opibus, vel pro inimicitiis, vel pro vana gloria bellum gerunt : ipse autem propter nullum eorum, sed propter veritatem, ut eam plantet in terra : et propter mansuetudinem, ut qui sunt feris immaniores, mansuetos efficiat : et propter justitiam, ut in quos tyrannidem exercet iniquitas, eos justos faciat, primum quidem ex gratia, deinde ex recte factis : « Et deducet te mirabiliter dextera » tua [1]. » Alius, « Et illuminabit te super terribilia dextera » tua. » Alius, « Et ostendet tibi terribilia dextera tua. »

VII. Vidisti quomodo rursus nobis aperuit dignitatem ejus, qui hæc præclara facit? Sicut enim, cum superius dixisset arma, et gladium, ascendit ad speciem ac pulchritudinem, et ad incorporeas intelligentias deduxit auditorem; ita cum rursus descendisset ad id quod est crassius, nempe arcus et sagittas, paulatim rursus erigit auditorem, belli causas referens, veritatem, mansuetudinem, justitiam; deinde rursus modum quoque victoriæ. Quisnam autem est is? « Et deducet te, inquit, mirabiliter dextera » tua. » Quod autem dicit, tale est. Ipsa sibi ipsi natura sufficit, ipsa sibi ipsi sufficit potentia ad videndum quæ sunt agenda, et finem eis imponendum. Recte autem dixit alius : « Terribilis dextera tua, » sunt enim valde terribilia et horrore plena quæ gessit; mors deleta est, perfracti sunt inferi, paradisus fuit apertus, cœlum patuit, obstructa sunt ora dæmonibus, inferna cum supernis commixta sunt, Deus

[1] Psal. XLIV, 5.

homo factus est, homo sedit in solio regio, aperta est spes resurrectionis, immortales expectationes, ineffabilium bonorum usus fructus, et alia quæcumque per suum adventum præclare gessit : et ideo dixit : « Deducet te ad terribilia » hæc dextera tua, » ostendens sibi ipsi sufficere naturam et potentiam ad ea invenienda et perficienda, quæ fuerant proposita. Septuaginta autem dicunt : « Deducet te mira» biliter dextera tua, » hoc est, non solum mirari oportet, quod res pulchras et præclaras gesserit, sed quod eas præter hominum expectationem et opinionem gesserit. Per mortem enim mors deleta est; per maledictum maledictum sublatum est, et data benedictio ; per esum nuper ejecti fueramus, per esum rursus introducti fuimus. Virgo nos paradiso expulit, per Virginem vitam æternam invenimus. Per quæ condemnati sumus, per ea fuimus coronati. Hæc ergo animo agitans Propheta, dicebat : « Deducet te » mirabiliter dextera tua. » Numquid opus est armis : Num gladio? Num arcu et sagittis? Vidisti quomodo ipsa natura, ipsa potentia, est sibi ipsi sufficiens? Sed vide eum tanquam saltatorem optimum rursus a sublimibus descendere ad crassiora. « Sagittæ tuæ, inquit, acutæ, Potentissi» me. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis[1]. » Alius, « In corde inimici regis. » Vide rursus quando meminit sagittarum, quomodo potentis verbum accepit, ut scias eum non egere sagittis, sed ipsum sibi ipsi sufficere. Hæc est autem series. « Sagittæ tuæ acutæ, potens, in corde » inimicorum regis. » Illud autem, « Populi sub te cadent, » in medio interponitur. Hic ergo mihi esse videtur duplex expositio. Vel enim dicit judaïcam captivitatem, et civitatis eversionem et excidium, vel per anagogen vim verbi vocat sagittas. Quibusvis enim sagittis velocius pervasit orbem terrarum, et eorum qui prius erant inimici, cor

[1] Psal. XLIV, 6.

tetigit, non ut interficeret, sed ut ad se attraheret. Quod etiam in Paulo evenit. Non enim aberraverit quisquiam, si dixerit illud verbum sagittam, quod e cœlis emissum tetigit cor ejus, qui prius erat inimicus, et amicum reddidit. « Populi sub te cadent. » Vidisti quam recte bellum gestum sit? quomodo reconciliati fuerint qui prius erant seditiosi? quomodo docti? quomodo initiati? Ipse enim casus, et quod sint sub illo, est omnibus fundamentum et radix altitudinis. Cum enim eos liberasset ab arrogantia, et ab inani fastu et gloria, et ab errore dæmonum, eos sibi ipsi subdidit. Ita etiam alius Propheta eum ostendit cruentatum, cum sic dicit : « Quis hic est, qui venit ex » Edom? rubedo vestimentorum ejus ex Bosor [1]? » Nusquam illic arma, arcus et sagittæ, sed vestes ; verbum quidem paulo crassius, sed hoc tamen subtilius : et tamen illic quoque in ea crassitudine erigit sensim orationem ad res incorporeas. Quoniam enim rogat Propheta undenam rubræ vestes, dicit : « Torcular calcavi solus [2], » ostendens victoriæ facilitatem, et quod nullum habuerit qui ei opem ferret, sed ipse sibi ipsi suffecerit. Quemadmodum enim hic dicit : « Deducet te mirabiliter dextera tua; » ita etiam illic : « Torcular calcavi solus. » Ut enim facile est ei, qui ingreditur torcular, calcare botros : ita etiam Deo facere quæ voluerit, imo ne sic quidem, sed longe facilius. « Thro» nus tuus, Deus, in sæculum sæculi. Virga directionis, virga » regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem. Prop» terea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consor» tibus tuis [3]. » Alius, « Thronus tuus, Deus, æternus, et » ultra. » Hebræus autem dicit illud : « Deus, Deus tuus, » eloïm, eloach. » Quid hic dixerit Judæus? De quonam enim hæc dicuntur? Quid vero hæreticus? Si dixerit enim dici de Patre : « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi, »

[1] Isaï. LXIII, 1. — [2] Ibid. 3. — [3] Psal. XLIV, 7, 8.

quomodo ei conveniet, quod deinceps sequitur : « Prop- » terea unxit te Deus, Deus tuus ? » Neque enim Pater est Christus, neque ipse unctus est. Unde clarum est eum loqui de Unigenito, de quo prius quoque dictum est, de quo dixit etiam Esaïas : « Et ejus regni non erit finis [1]. »

VIII. Sed illud quæsierit fortasse quispiam, cur nunc loquitur de Divinitate, cum de humanæ naturæ susceptione antea verba fecerit ? Quoniam idipsum quoque facit Matthæus. A carne enim incipit, et ita exorditur : « Liber ge- » nerationis Jesu Christi [2]. » Similiter etiam Lucas et Marcus : et Joannes autem solus aliter. Cum enim prius dixisset de Divinitate : « In principio erat Verbum, et Verbum erat » apud Deum, et Deus erat Verbum [3], » et de ea multum disseruisset, tunc dixit : « Et Verbum caro factum est, et » habitavit in nobis [4]. » Quod si secus ac cæteri Evangelii scriptione usus est, sic quoque magnam inter ipsos ostendit consensionem. Et quomodo, inquies, fuerit rationi consentaneum, ut sit in eo, quod est contrarium, consensio ? An nescis quod comedere repugnat ei, quod est non comedere, et bibere ei, quod est non bibere, et dare ei, quod est non dare ? Sæpe autem medicus quoque multa facit ejusmodi, non secum pugnans, sed sibi valde consentiens: unum enim sibi finem proponit, ægroti sanitatem. Hoc ipsum etiam usuvenit in Evangelistis. Nam æstas quoque est hyemi contraria, ad unum tamen respicit finem, perfectionem et maturitatem fructuum. Jam vero universus quoque mundus constat ex contrariis, sed multum ad vitæ nostræ usum consensum ostendit. Quinetiam Christus quoque via Joanni contraria ingressus est. Ille enim comedebat, hic vero non comedebat. « Venit enim, inquit, Joan- » nes, neque comedens, neque bibens, et dicunt: Dæmonium » habet. Venit Filius hominis bibens et comedens, et dicunt:

[1] Isaï. IX, 7. — [2] Matth. I, 1. — [3] Joan. I, 1. — [4] Ibid. 14.

» Ecce homo vorax, et vini potor [1]. » Sed etsi erant quæ fiebant contraria, unum tamen finem respiciebant, nempe eorum, qui sagena erant capiendi, salutem. Ita etiam hic ordo Divinitatis et humanæ susceptæ naturæ, etsi secus ac ab aliis, ab Joanne introductus est, id tamen eis valde convenienter factum est. Et quomodo? Dicam ego : quia in principio quidem, cum sermo nondum esset disseminatus, consentaneum erat versari in explicanda humanitate, et de carne doctrinam aperire, a crassioribus et sensilibus ducentes exordium [2] : sed postquam introducta fuerat scientia, et prædicationem jam susceperant, erat deinceps tempus opportunum a sublimioribus inchoandi. Quamobrem Prophetæ quoque, si quando de eo disserunt, ab humanæ naturæ susceptione incipiunt, et exordium ducunt. Vide itaque quomodo Michæas ab infimo orditur : « Et TU BETHLEEM terra Juda, nequaquam es minima in principibus » Judæ. Ex te enim mihi egredietur dux, qui pascet populum meum Israël [3]. » Atqui non erat Divinitas ex Bethleem, sed caro. Sed non permansit in hoc solo, sed ad Divinitatem etiam ascendit, dicens : « Et egressus ejus ab » initio ex diebus sæculi [4]. » Et rursus Esaïas : « Ecce virgo » in utero concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen » ejus Emmanuël [5], » quod est interpretatum, « Nobiscum Deus [6]. » Vides quomodo is quoque a carne ascendit ad Divinitatem? Et rursus alibi considera hoc ipsum ab eo fuisse factum : dicit enim : « Puellus natus est nobis filius, et datus est nobis, et vocatur nomen ejus magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, potens, princeps pacis, pater futuri sæculi [7]. » Vides quomodo rursus a puero carnisque susceptione, veluti per quosdam gradus ascendens, sistit in Divinitate. Ita etiam Pater ejus cogni-

[1] Luc. VII, 33, 34. — [2] 1 Cor. III, 1. — [3] Mich. V, 2, et Matth. II, 6. — [4] Mich. V, 2. — [5] Isaï. VII, 14. — [6] Matth. I, 23. — [7] Isaï. IX, 6.

tus est primum ex creaturis. « Invisibilia enim ejus, inquit » Paulus, a creatione mundi operibus intellecta, conspiciun» tur[1]. » Et ideo ipse quoque seipsum sæpe effingit in specie sensibili, paulatim evehens humanum genus ad cogitationes incorporeas. Et quid miraris si in dogmatibus hoc consilio et hac œconomia usus sit, cum in præceptis et mandatis hoc ipsum faciat? Quocirca Propheta quoque sic hoc in loco oratione usus est, a carne ad Divinitatem ascendens : labia enim sunt carnis; et a Divinitate rursus ad carnem descendens, et varietate orationis utens ad salutem Catechumenorum. « Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. » Thronum hic non modo thronum, sed regnum dicit. Hic ergo illum dicit æternum, alibi autem etiam altum. « Vidi » enim, inquit, Dominum sedentem super thronum excel» sum[2]. » Et rursus : « Quoniam altus thronus tuus[3]. » Alius quoque Propheta vidit eum sedentem super thronum gloriæ. David autem ostendit etiam thronum humanitatis. « Misericordia enim, inquit, et judicium correctio throni » ejus[4]. »

IX. Hæc omnia de ejus regno dicta sunt, quod scilicet fine careat : hoc enim est, « In sæculum sæculi, » quod sit gloriosum, quod excelsum, quod potens et validum. Rursus quod sit expers principii, quando dicit : « Regnum tuum, » regnum omnium sæculorum[5]. » Quemadmodum autem thronus est regni signum : ita etiam virga, et regni, et jurisdictionis. Et ideo dicit : « Virga directionis, virga regni » tui[6] » Clarum enim illic est quod justum est, clarum est quod est rectum, nihil illic adumbratum. Audiant qui insaniunt, et mente capti, imo vero qui sunt eis deteriores. Quinam autem sunt hi? Qui divinam providentiam reprehendunt, et dicunt : « Cur hoc et illud sic factum est? » Quo-

[1] Rom. I, 20. — [2] Isaï. VI, 1. — [3] Dan. VII, 9. — [4] Psal. XCVI, 2. — [5] Id. CXLIV, 13. — [6] Id. XLIV, 7.

modo enim non absurdum, ut qui fabro quidem assidet, et ligna frangentem et secantem contemplatur, ab eo rationem non exigat : et dum medicus scindit et urit carnem, et in domuncula ægrotum includit, et fame excruciat, nec ullus astantium, nec ipse qui laborat, de iis quæ fiunt, curiose investigat : et dum gubernator tendit funem, velumque et intendit, et rursus remittit, et navis latera inundat, nemo sit curiosus, nec in unoquoque horum opificum inquirat et sciscitetur, sed taceat et quiescat, quamvis ii in arte sæpe peccent : de ineffabili autem sapientia, de inenarrabili clementia, de infinita providentia curiose quispiam indaget? Quantæ hæc non sunt insaniæ? Et opem quidem ferre, vel pecunias erogare pro iis, quibus fit injuria, vel pro pauperibus, non facile inveniuntur qui velint, perpetuo autem inquirunt, cur hic pauper, cur ille mendicus, et cur alter sit dives. Serve nequam et stolide, cur non oculos demittis, nec teipsum condemnas, nec, freno linguæ injecto, mentem tuam reprimis, nec mittens de tantis rebus curiose inquirere, hanc anxiam indagationem in tuam vitam convertis? Respice ea quæ fecisti, respice mare peccatorum ; et si es curiosus et anxius inquisitor, exige a te ipso verborum, quæ male dixisti, et rerum, quas male fecisti, rationem. Nunc autem tui quidem ipsius prætermisso examine, licet hæc quidem socordia supplicium afferat, curiosa autem indagatio salutem, sedes Deum in jus vocans, tuis peccatis alia adjiciens. Non audis Prophetam ei dicentem : « Virga directionis, virga regni tui? » Et rursus alius : « Judicium ejus, inquit, tanquam lux exibit[1] : » Quod si non nosti omnia quæ sunt tui domini, propterea eum gloria affice, propterea eum maxime adora, propter ineffabilem ejus majestatem, propter incomprehensibilem ejus providentiam, propter variam ac sapientem ejus cura-

[1] Osee VI, 5, et Soph. III, 5.

tionem. « Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem[1]. » Postquam enim superius dixit præclara ejus facta, victorias, tropæa, salutem orbis terrarum, quod eam veritate replevit, quod mansuetudine, quod justitia, ostendens fuisse rationi consentaneum ut hæc fierent, loquitur deinceps de dignitate ejus qui illa fecit, monstrans eum fuisse Deum, regem, fine carentem, incorruptum judicem, Justorum amatorem, malis infensum. Quoniam, inquit, est ejusmodi, propterea talia ab eo facta sunt. Nemo ergo de his dubitet. Qui enim ea fecit, ea fecit cum et posset et vellet. Postquam de Divinitate sublimiora dixit, revertitur ad loquendum de carne, et ait : « Propterea unxit te Deus, Deus » tuus[2] ? » Alius dicit : « Propter hoc unxit te. » Eo quod in iis quæ dicta sunt, te recte gesseris, iniquitatem ejeceris, justitiam plantaveris, et quæ fecisti feceris. Tu autem ne conturberis, dum audis hæc Patri attribui. Non enim id facit, ut eum privet recte factis, sed ut ea quæ sunt Filii, Patri ascribat, qui ea etiam quæ sunt Patris, sua esse dicit. « Omnia enim, inquit, mea tua sunt, et tua mea[3]. » Nam de resurrectione Paulus quidem disserens dicit : « Deus » ipsum suscitavit a mortuis[4]. » Joannes autem : « Solvite » templum hoc, et in tribus diebus excitabo ipsum[5]. » Quid est autem oleum lætitiæ? Atqui Christus nusquam unctus est oleo, sed Spiritu sancto. Et ideo adjecit : « Præ consor- » tibus tuis : » hoc ipsum significans neminem ita unctum fuisse ut ipse. Multi enim fuerunt ante ipsum Christi, id est, uncti, sed nemo sic : sicut etiam agni multi, sed ipse eximius : sic et multi filii, sed ipse Unigenitus, sunt enim omnia ejus eximia, non ea solum quæ pertinent ad Divinitatem, sed ea etiam quæ ad humanitatem. Nemo enim unctus est tali Spiritu. Si id autem appellat oleum, ne mi-

[1] Psal. XLIV, 8. — [2] Ibid. — [3] Joan. XVII, 10. — [4] 1 Cor. VI, 14. — [5] Joan. II, 19.

reris. Nam cum Propheta sit, loquitur paulo obscurius, et magis ænigmatice. Recte autem dixit : « Exultationis, » ut ostenderet id esse lætitiæ. « Fructus enim Spiritus » est dilectio, gaudium, pax [1]. » Alius autem dicit, « Oleo » venustatis. » Hebræus vero, « Sason, » hoc est, elegantiæ, gloriæ, ornamenti. Sin autem sit lætitiæ, id quoque verum est. Ut ergo cum audivisti gladium, gladium non intelligis : et cum arcum et sagittas, non arcus et sagittas, sed ejus operationem qui hæc fecit, ut jam ante dixi : ita cum oleum audieris, ne oleum solum arbitrare, sed unctionem intellige. Oleum enim erat signum Spiritus, res autem principalis et necessaria erat Spiritus. Cum hoc ergo ita se habeat, ne dubita eum vocare Christum : nam Abraham quoque appellabatur Christus, et Prophetæ : sed non omnes oleo uncti sunt : quemadmodum cum dicit : « Nolite tan» gere Christos meos, et in Prophetis meis nolite malignari [2]. » Quando autem unctus est Christus? Quando tanquam in columbæ specie Spiritus super eum venit [3]. Consortes autem hic vocat omnes spirituales, quemadmodum Joannes dicit : « Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus [4]. » De ipso autem : « Non ad mensuram dat Spiritum Deus [5]. » Et rursus : « Effundam de Spiritu meo super omnem car» nem [6]. » Illic autem non ex Spiritu, sed totus venit Spiritus, et ideo dixit : « Non ad mensuram dat Deus Spiritum. » Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis [7]. » Alius, « In vestimentum tuum. » Alius, « In omnes vestes tuas. »

X. Nonnulli quidem dicunt Prophetam per hæc significare sepulturam; nonnulli vero, indicare diversitatem unctionis. Neque enim fiebat olim unctio ex his unguentis, sed ex aliis. Et ut discas hunc esse alium modum unctionis, per differentiam materiarum significavit differentiam

[1] Galat. v, 22. — [2] Psal. civ, 15. — [3] Matth. iii, 16. — [4] Joan. i, 16. — [5] Id. iii, 34. — [6] Joël. ii, 28. — [7] Psal. xliv, 9.

operationis. Illud autem, « A vestimentis tuis, » ostendit ejus quoque vestes fuisse plenas gratia. Quæ itaque sanguinis profluvio laborabat, sanguinis rivos repressit, cum vestis fimbriam attigisset. Sive hoc ergo, sive illud sit accipiendum, nulla prohibet ratio, sunt enim a me utraque admittenda. Sicut ergo, nihil enim prohibet eadem rursus dicere, cum arcum et gladium audis, et quæ sunt ejusmodi, non ea audis sensibili more; ita nec cum myrrham aut casiam audiveris, ea sensibiliter intelligas, sed spiritualiter. « A domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filiæ re- » gum in honore tuo[1]. » Alius dicit : « A templis eburneis, » unde delectaverunt te, dum te honorant. » Alius, « In » gloriosis tuis. » Postquam dixit quæ recte gessit, dicit etiam honorem qui præclara ejus facta consecutus est, nempe eum in pretiosissimis templis esse adorandum. Antiquitus enim hæc materia erat pretiosissima, et magno studio conquirebatur, nempe eburnea. Unde etiam dicebat alius Propheta : « Væ qui dormitis in lectis eburneis[2]. » Et rursus ostendit prædicationem non perventuram solum ad privatos, sed regna etiam subjecturam, ædesque illi magnificas extructum iri. Hæc jam videntur reipsa fieri. Volens enim Propheta ostendere vim prædicationis, dicit quomodo ceperit, quomodo subjecerit mulieres, viros, privatos, divites, eos ipsos, quibus erant redimita capita diadematibus, et eorum uxores, ut templa Deo ubique excitarent. Deinde quoniam deinceps ad hæc dicenda digressus est, de his fusius dicere exorditur, eos qui illum colunt, et qui ei supplicant describens. Et cum ostendisset quomodo populi sub eo cadunt, quomodo cor ipsorum tetigit, quomodo inimicos superavit, quomodo eum deduxit dextera, quomodo veritatem, mansuetudinem et justitiam plantavit, rursus quoque metaphorica oratione usus est, veluti in

[1] Psal. XLIV, 10. — [2] Amos VI, 4.

imagine Ecclesiam describens : et quæ postea dixerunt Apostoli, hic quidem : « Despondi vos uni viro virginem » castam exhibere Christo [1] ; » ille autem : « Qui habet » sponsam, sponsus est [2]; alius vero : « Simile est regnum » cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo [3] ; » ea hic quoque prædicit, introducens simul sponsam et reginam : et ideo dicit : « Astitit regina a dextris tuis [4]. » Alius, « Sta» bilita est, » hoc est, firmiter stetit immobiliter. Quod alibi dicit Christus : « Portæ inferi non prævalebunt adversum » eam [5]. » Vidisti insignem honorem? vidisti summam dignitatem? eam quæ conculcata, et quæ in infimum locum deturbata fuerat, in quantam extulerit altitudinem, ut ei assisteret? Cognovisti ad quantam ea, quæ erat captiva, alienata, meretrix, scelerata et execranda, dignitatem ascenderit? Cum ministratoriis potestatibus astitit. Filius quippe, ut qui sit honore æqualis, sedet a dextris : ipsa vero stetit. Quamvis enim sit regina, est tamen creatæ substantiæ. Quomodo ergo dicit Paulus : « Conresuscitavit » et consedere nos fecit in cœlestibus in Christo Jesu [6]? » Sed attende quam exacte loquatur. Non dixit solummodo : « Conresuscitavit et consedere fecit : » sed, « In Christo, » hoc est, per Christum. Quoniam enim, inquit, caput nostrum est supra : nos autem corpus, cum superius sedeat nostrum caput, honoris participes fuimus, etiamsi hic stemus. « In vestitu deaurato, circumdata varietate [7]. » Alius, « In diademate auri de Suphir. » Quemadmodum in rege non arcus et sagittas intelligimus, ita nec in sponsa vestes intellige, sed per ea quæ sunt sensibilia, accipe sensa, quæ Deo conveniant. Ne quis enim tale quid suspicetur, subjunxit : « Omnis gloria filiæ regis ab intus [8]. » Atqui vestes

[1] 2 Cor. XI, 2. — [2] Joan. III, 29. — [3] Matth. XXII, 2. — [4] Psal. XLIV, 10. — [5] Matth. XVI, 18. — [6] Ephes. II, 6. — [7] Psal. XLIV, 10. — [8] Ibid. 14.

sunt omnium maxime extrinsecus, et propter eos qui vident. Sed hoc ita se habet, quando sunt res corporeæ : quando vero agitur de rebus spiritualibus, converte intro mentis oculos. Hanc vestem rex texuit, atque illam per baptismum induit. « Quotquot enim, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis[1]. » Antea enim erat nuda, turpis et inhonesta, exposita omnibus qui transibant per viam. Ex quo autem illam vestem induit, evecta est ad illam altitudinem, et ut a dextris staret digna fuit habita. Pulchre autem ipsam quoque vocat varietatem. Non constat enim vestis ex uno tantum genere. Non potest quippe servari ex gratia tantum, sed fide quoque opus est, et post fidem virtute. Nunc autem non agitur de vestibus. Neque enim Spiritus tantum in ea studium ponebat, ut aureas vestes mulieris describeret. Si enim mulieres, quæ se exornant, reprehendit Esaïas, et ubique expulsæ sunt deliciæ, quomodo hic ornatam mulierem laudaverit[2] ? « Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam ; et obliviscere » populum tuum, et domum patris tui. Et concupiscet rex » decorem tuum[3]. » Alius ait : « Ut concupiscat. Quoniam » ipse est dominus tuus. » Alius, « Ipse enim est dominus » tuus. Et adorabunt ipsum[4]. » Alius, « Et adora ipsum. » Et filia Tyri in muneribus. » Alius, « Filia autem fortis » dona feret. Vultum tuum deprecabuntur omnes divites » plebis[5]. »

XII. Vides quomodo nihil est sensibile? quomodo nihil corporeum, sed omnia spiritualia? Quomodo enim sponsa est ejusdem filia? Quomodo autem filia sponsa? in rebus quidem corporeis hæc non insunt, sed hoc quidem aliud, et illud aliud : in Deo autem insunt utraque. Ipse enim eam regeneravit per baptismum, et ipse quoque eam des-

[1] Gal. III, 27. — [2] Isaï. III, 16.— [3] Psal. XLIV, 11, 12. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 13.

pondit. « Audi filia, et vide. » Duo ei præbuit : et doctrinam, quæ per verba traditur, et visum, qui et per miracula, et per fidem suscipitur : et hæc quidem dedit, illa vero pollicitus est. « Audi ergo verba mea, vide mea miracula, et mea opera, et meas fer admonitiones. » Vide autem quale det prius præceptum. « Obliviscere populum tuum, et » domum patris tui. » Quia enim eam despondit ex gentibus, hoc ei prius præcipit, ut illam consuetudinem ex animo deleat, e memoria eximat, a mente ejiciat, non solum ea fugiendo, sed ne eorum quidem recordando. « Et oblivis» cere populum tuum, et domum patris tui. » Quando autem dicit et populum et domum, intelligit omnia quæ illic ab eis fiunt, et quod ad vitam, et quod ad dogmata pertinet. « Et concupiscet rex decorem tuum. » Vides eum non loqui de pulchritudine corporis : « Si enim hæc feceris, tunc, inquit, eris pulchra, tunc rex concupiscet decorem tuum. » Hæc enim non facit pulchritudo corporea. Atqui inter infideles videmus corpoream pulchritudinem, et ex Gentilibus formosas mulieres. Sed ut scias eum non loqui de pulchritudine corporis, eam dicit constitui ex ejus obedientia : obedientia autem non constituit pulchritudinem corporis, sed animæ. « Si enim hæc, inquit, feceris, tunc eris pulchra, tunc eris sponso amabilis. « Quoniam ipse est dominus » tuus. » Ecce pater, et sponsus, et dominus apparuit. Quoniam enim jussit a parentibus recedere, populi oblivisci, consuetudinem expellere, ostendit maximam et justissimam esse causam cur ea præciperet, magnamque esse rationis consequentiam, idque debere fieri. Si enim idem pater tuus, idem sponsus, et idem dominus, æquum est ut ab illis omnibus te sejungas, et te ipsam illi addicas. Non dixit autem : « Quoniam ipse est pater tuus, » sed, « Quoniam ipse » est dominus tuus, » ut ea potissimum ratione illam tangat : « Quoniam qui est dominus et pater tuus, voluit quoque

sponsus fieri. » Imo vero illud ipsum quoque factum esse dominum, summæ est sollicitudinis et clementiæ, ut quæ erat serva dæmonum, et conculcabatur ab errore, eam suam esse vellet. Non solum autem ancillam, sed filiam fecit et sponsam. « Obliviscere populum tuum, et domum » patris tui. » Non enim venis ad alienum quempiam, sed ad eum, qui te fecit, et est omnibus illis tibi propinquior, ac de te est sollicitus, tuique curam gerit. Ipse enim est dominus tuus et pater, et ipse omnia tibi dedit. « Et ado-» rabunt eum. Et filia Tyri in muneribus. » Quænam est hæc consequentia? certe optima : est enim optimum genus adhortationis. « Accede, inquit; » sunt enim maximæ ejus vires, et omnes ei obedient. Mittens autem Propheta dicere orbem terrarum, dicit propinquam civitatem, quæ morbo impietatis tunc maxime laborabat, et erat arx diaboli, de cujus opibus et magnificentia fama erat maxima, ex parte totum significans. Mihi autem videtur omnem impietatem et luxuriam sic vocare : solet enim mores ex urbibus exprimere, ut quando dicit : « Audite verbum Domini, » principes Sodomorum : audite legem Dei vestri, populus » Gomorrhæ [1]. » Atqui alloquebatur Judæos : sed quoniam ea faciebant quæ fiebant a Sodomitis, eos appellat a nomine Sodomorum. Et quid miraris si eos sic appellat ex patria, cum eis quoque det patres ejusmodi, dicens : « Pa-» ter tuus est Amorrhæus, et mater tua Chettæa [2] ? » Et ne hic quidem sistit eorum accusationem, sed etiam ad feras usque deducit orationem, in Novo quidem Testamento sic dicente Scriptura : « Serpentes genimina viperarum [3]. » Et rursus in Veteri : « Ova aspidum ruperunt, et telam » araneæ texunt [4]. » Et alibi : « Numquid non sicut filii » Æthiopum vos estis mihi [5]? » Ita hic etiam eos, qui impie

[1] Isaï. I, 10. — [2] Ezech. XVI, 3. — [3] Luc. III, 7. — [4] Isaï. LIX, 5. — [5] Amos. IX, 7.

et libidinose vixerunt, Tyrios appellavit. Sed etiam eos, inquit, superabo, et in eos dominatum obtinebo, et ita obtinebo, ut ipsi me adorent : et non solummodo adorent, sed munera etiam et primitias offerant, quod est maximum genus adorationis, et signum summæ obedientiæ. « Vultum » tuum deprecabuntur divites plebis. » Quid est « Deprecabuntur ? » Honore et gloria afficient, qui nunc magni sunt et excelsi. Hoc enim fit in Ecclesia; eos, qui ex virtute vitam agunt, omnes honorant, colunt, licet sint et opibus et auctoritate insignes. Omnibus enim copiis et facultatibus est major virtus.

XII. Videte autem Ecclesiam, quæ honoratur ab omnibus. Recte vero dixit : « Vultum tuum, » hoc est, gloriam tuam, formam et pulchritudinem tuam. Deinde quoniam vultus meminit, et vestium, et pulchritudinis, ne quis crassior sentiret aliquid sensibile, subjunxit dicens : « Omnis » gloria filiæ regis ab intus [1]. » In mentem, inquit, ingredere, edisce pulchritudinem animæ, de illis tecum loquor : et si vestem dico, et si pulchritudinem dico, si fimbrias dico, si aurata dico, si dico quodcumque sit ejusmodi, de mente loquor, doctrina est de animo, est de virtute quod dicitur, de interna gloria. Ideo fidenter orationem reducit ad corporeas similitudines; postquam crassum auditorem ex dictis correxerat. « In fimbriis aureis circumamicta, » varietate ornata [2]. » Alius, « Per fibulas aureas varie in» duta. » Nomine auri virtutem rursus vocans, ita etiam dicit Paulus : « Si quis superædificat super hoc fundamen» tum, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, » stipulam [3] : » virtutem et vitium harum materiarum appellatione ostendens. Ne enim existimares hæc esse id, quod situm est interius, non permittit ut quæ sunt externa imagineris, sed intra trahit cogitationem. Quemadmodum

[1] Psal. XLIV, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] I Cor. III, 12.

enim corpus his indutum, pulchrum apparet : ita ornatur anima, si sit virtute induta. « Adducentur regi virgines post » eam. » Alius, « Sequentur. » Alius, « Offerentur. Proximæ » ejus afferentur tibi. Afferentur in lætitia et exultatione. » Adducentur in templum regis [1]. » Vidisti vestes fimbriatas? vidisti amictum aureum, florem virginitatis? hæc est vestis Ecclesiæ. Considera autem mihi quam accurate loquatur Propheta. Quia enim non statim cum primum constituta est Ecclesia, floruit bonum virginitatis, sed aliquanto post tempore, propterea ipse quoque postea id ponit, nempe postquam ea oblita fuerit populi et domus patris, et induta fuerit illo ornatu, et specie ac pulchritudine refulserit. Et ideo dicit : « Post eam proximæ ejus » afferentur. » Proximæ non loco tantum, sed et moribus et dogmatibus cum ea congruentes. Hæreticorum enim virgines non recte dixeris virgines, neque enim sunt proximæ reginæ. « Afferentur in lætitia et exultatione. » Vide hic dictum apostolicum resplendere, et illam enuntiationem ostendi etiam in Propheta. Quænam autem ea est? « Tribulationem carnis habebunt, quæ nubunt [2]. » Quemadmodum autem illæ afflictionem, ita hæ lætitiam et exultationem. Illæ enim filios et maritum, domum, famulos, cognatos, soceros, generos, nepotes, liberorum multitudinem, eorumdemque vel defectum vel orbitatem curare coguntur. Neque enim nunc tempus est describendi multiplices curas matrimonii. Virgo autem crucifixa, et a præsentibus liberata, et curis ad hanc vitam pertinentibus effecta superior, et Euripo trajecto, in cœlum quotidie suspiciens, fruitur gaudio spiritus, perfunditur exultatione. Non solum autem præsentia Propheta, sed etiam futura subindicat, quando pulchras et splendidas lampades habentes fiunt obviam, sponsum excipientes [3]. Templum

[1] Psal. XLIV, 15, 16. — [2] I Cor. VII, 28. — [3] Matth. XXV, 4.

autem regis hic vocat regiam, et sponsi thalamum appellat cubilia. « Pro patribus tuis nati sunt filii tui [1]. » Alius, « Erunt tibi filii tui. » Quoniam superius meminit populi et parentum, dicens : « Obliviscere populi tui, et domus » patris tui : » ostendens in hoc quoque omnia ei fausta et prospera futura, hoc subjunxit : « Quæ enim erat sterilis, est mater filiorum innumerabilium. Quamobrem etiamsi avulsa es a parentibus, at tuorum filiorum chori erunt adeo clari, insignes et illustres, ut totum orbem terrarum impleant. »

XIII. Mihi autem videtur dicere Apostolos, qui fuerunt in ea doctores. Deinde describens eorum vires, potentiam et gloriam dicit : « Constitues eos principes super omnem » terram [2]. » Egent-ne hæc interpretatione? Ego quidem non existimo, quemadmodum nec sol, quando est splendidus : quæ autem dicta sunt, sole sunt clariora. Universum enim orbem terrarum pervaserunt Apostoli, ac verius principes fuerunt, quam ipsi principes, regibusque potentiores. Reges enim, dum vivunt, dominatum obtinent : iis autem mortuis, intercidit dominatus; hi post mortem verius imperant. Et regum quidem leges ratæ sunt et validæ intra eorum fines, jussa autem piscatorum per universum orbem terræ extensa sunt. Imperator Romanorum Persis non posset ferre leges : nec Persarum rex posset ferre leges Romanis. Hi autem Palæstini, et Persis, et Romanis, et Thracibus, et Scythis, et Indis, et Mauris, et universo denique orbi terrarum leges dederunt : nec solum dum ii viverent, firmæ et ratæ fuerunt, sed his etiam mortuis, confirmatæ sunt; et qui eas leges acceperunt, mallent animam millies profundere, quam ab illis desciscere. « Memor » ero nominis tui in omni generatione et generatione. » Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæ-

[1] Psal. XLIV, 17. — [2] Ibid.

» culum sæculi [1]. » Alius, « Revocabo in memoriam nomen » tuum in unaquaque generatione. Propterea populi lau- » dabunt te perpetuo : » Alius : « Propter hoc populi confi- » tebuntur tibi. » Dixit magnitudinem principatus, a longitudine terræ, a latitudine orbis terrarum, a multitudine gentium, quæ subjectæ sunt. Dicit etiam aliunde ejus auctoritatem, quod non solum extendetur per universum orbem terrarum, sed etiam per universum ævum. « Immortalis enim, inquit, erit tui memoria, descripta in libris nostris, descripta in rebuspublicis, descripta in præceptis. » Vide quomodo suæ quoque Prophetiæ prædicit perpetuitatem. Cum enim dixit : « Memor ero nominis tui in omni gene- » ratione et generatione, » hoc significavit. « Etsi ego, inquit, mortuus fuero, te tamen cantabo vel moriens. » Corpus enim dissolvetur, litteræ autem manent, et lex perpetua. « Propterea populi confitebuntur tibi. » Unde cœperat, illuc desinit, nempe in Christum. « Propterea. » Propter quænam? Quod tot et tanta recte gesseris, quod tales principes constitueris, quod vitium exegeris, quod virtutem plantaveris, quod nostram naturam desponderis, quod hæc bona ineffabilia feceris : universus orbis terræ tibi laudem offeret, non in brevi tempore, nec in decem, et viginti, et centum annis, nec in parte orbis terrarum, sed terra et mare, quæ est habitabilis regio, et quæ non habitabilis, per omne ævum canent, gratias agentes pro bonis quæ a te acceperunt. Pro his autem omnibus nos quoque gratias agamus benigno et clementi Christo : per quem, et cum quo Patri gloria simul cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XLIV, 18.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLV.

In finem pro filiis Core, pro arcanis. *Alius*, Victoriæ auctori filiorum Core, *Alius*, Pro adolescentiis canticum.

Deus noster refugium et virtus, adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. *Alius*, In afflictionibus inventus. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris [1].

I. Solita utitur philosophia Propheta [2], a rebus quidem ad hanc vitam pertinentibus nos abducens, in spem autem supernam auditorem erigens. Ne mihi, inquit, dixeris arma, muros, et fossas, nec pecuniæ copiam, nec rei militaris scientiam, nec equorum multitudinem, nec arcus, sagittas et loricas, non sociorum vires, non militum phalanges, non robur corporis, et hostium experientiam. Sunt enim hæc omnia araneæ tela et umbra imbecilliora. Sed si velis videre copias inexpugnabiles, refugium insuperabile, præsidium quod non diripi, turrem quæ labefactari non potest, ad Deum confuge, vires illas attrahe. Recte autem dixit : « Deus refugium nostrum et virtus : » ostendens nos aliquando fugientes vincere, aliquando stantes et pugnantes. Utrumque enim oportet facere, et contra tendere, et declinare. Hoc etiam faciebat Paulus, aliquando quidem cedens, aliquando autem insultans iis qui adversabantur verbo veritatis. Hoc quoque Christus faciebat ut nos doce-

[1] Psal. XLV, 1-3. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 204-207.

ret. Hoc quoque nos oportet facere, et recte cognoscere opportunitatem temporis, et orare quidem ne ingrediamur in tentationem, secundum illud dictum evangelicum; ubi autem advenerit, non esse molli et ignavo animo, sed fortiter resistere. « Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt » nos nimis. » Quod sæpe dixi, nunc quoque dico : non prohibet quominus veniant afflictiones, sed ubi advenerint, assistit, nos frugi et probos efficiens. Illud autem « Nimis, » aut « Valde, » adjungendum est illi voci, « Adjutor. » Neque enim leve, sed insigne fert auxilium, plus præbens solatii ex ope lata, quam sit suscepta molestia ex afflictionibus. Non enim quantum malorum conditio postulat, tantum nobis præbet auxilium, sed longe majus. « Propterea non » timebimus, inquit, dum turbabitur terra. » Vides quomodo majus et longe copiosus fert auxilium? Non solum enim dixit: « Non capiemur, nec cademus, sed ne id quidem patiemur, quod est naturæ proprium, ut terreamur et timeamus. » Undenam autem hoc evenit? Ex eo quod sit copiosum auxilium. Terram autem hic, et montes, et cor maris, non dicit elementa, sed eorum nomine intolerabilia pericula significat. Etsi omnia, inquit, videamus confusa, etiamsi perturbationem plane intolerabilem, etsi ea omnia evenire quæ nunquam facta fuerunt, etiamsi ipsam, ut ita dicam, creaturam cum seipsa collidi, ipsius naturæ terminos moveri, omnia ex ipsis convelli fundamentis, prima elementa confundi, et omnium denique rerum maximam fieri perturbationem, non modo non vincemur, sed ne timebimus quidem. In causa autem est, quod omnium horum dominus opem ferat, manum porrigat et assistat. Si autem vel his evenientibus minime cederemus, nec molles aut ignavi redderemur : multo magis si nos inimici invadant, et in nos aciem dirigant. « Sonuerunt et turbatæ » sunt aquæ eorum. Conturbati sunt montes in fortitudine

»ejus [1]. » Alius, « Sonantibus et turbatis aquis, et concussis » montibus in glorificatione ejus. » Postquam dixit : « Non » timebimus, » ne si omnia quidem confringantur ac collidantur, deinceps disserit de ejus potentia, quod scilicet sint vires ejus inexpugnabiles. Et merito, inquit, non timebimus, et quod semper facit, nunc quidem ex creaturis, nunc vero ex iis, quæ hominibus accidunt, vires ejus prædicans, hoc ipsum hic quoque facit. Quod autem dicit, est ejusmodi. Omnia concutit, labefacit, transfert quando voluerit, adeo sunt illi omnia prompta et proclivia. Mihi autem videtur hic significare multitudinem virorum fortium, et præstantissimos hostium, et infinitum populum adversariorum. Tanta est enim, inquit, ejus potestas, ut modo annuat, hæc omnia fiant. Quomodo ergo poterimus timere qui talem habemus dominum? « Diapsalma. » Alius, « Semper. Fluminis impetus. » Alius, « Divisiones. » Hebræus autem, « Phalagau. Lætificant civitatem Dei : sanc» tificavit tabernaculum suum Altissimus [2]. » Alius ait : « Sanctum habitationis Altissimi. Deus in medio ejus, et » non commovebitur. Adjuvabit eam Deus mane dilucu» lo [3]. » Alius dicit : « Circa matutinum. » Alius, « Cum » hora matutina instat. » Postquam dixit de ejus potestate et virtute, et ei omnia esse facilia, ad ejus erga Judæos, providentiæ argumentum convertit orationem, paucis ostendens quæ bona eis data fuerint. Hic enim, qui est adeo fortis, adeo potens terribilisque, qui omnia fert et agit, qui omnia movet, concutit, et transfert ac traducit, implevit civitatem nostram bonis innumeris. Fluvius enim hic profusam, copiosam, et quæ arceri nequit supernorum donorum copiam ostendit, perinde ac si diceret : « Tanquam ex fontibus omnia nobis bona profluunt. » Sicut enim fluvius qui scinditur in multas partes, subjectam regionem irri-

[1] Psal. XLV, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6.

gat : ita Dei providentia omni ex parte influit, abunde promanans, cum susurro perfluens, et omnia implens. Non solum autem præbet nobis securitatem, infractumque auxilium, sed etiam spirituale gaudium, et ideo dicit : « Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus. » Quinetiam hoc ipsum est non parva pars beneficii, tabernaculum suum locum nostrum vocare.

II. Neque enim temere posuit illud, « Altissimus. » Qui est ergo adeo altus, qui nullo loco comprehenditur, qui est substantia ineffabilis, dignatus est vocare nostram civitatem suum tabernaculum, eamque omni ex parte continet. Hoc enim sibi vult illud, « In medio ejus : » quemadmodum etiam dicit : « Ecce ego vobiscum sum [1]. » Undique eam complectitur; et ideo non modo nihil grave patietur, sed ne commovebitur quidem. Causa autem est, quod celerrimum assequitur auxilium, utpote quod sit promptum et paratum. Hoc enim sibi vult illud, « Mane diluculo : » quod non differtur, nec protrahitur, sed est semper recens et vegetum, et in tempore opportuno. « Conturbatæ sunt » gentes. » Alius, « Congregatæ sunt gentes. Inclinata sunt » regna. Dedit vocem suam Altissimus, mota est terra [2]. » Ostendit hic vim ejus auxilii. Non enim quibuslibet invadentibus, sed regibus, gentibus undique coëuntibus, unam civitatem circumdantibus et obsidentibus, non modo nihil grave ab eis passa est, sed etiam vicit, superavit, et evertit eos qui invadebant. Hoc enim sibi vult illud, « Inclinata sunt » regna, dedit vocem suam Altissimus, » perinde ac si dixeris : « Vel solo clamore sepit urbes : » verbum quidem crassum, et quod humano more dictum est. Neque enim vincit Deus voce et clamore, sed solo nutu et voluntate : sed tamen ex his quoque crassioribus eum sustollens, aliis altiorem dictionem excogitavit. Quia enim eum semper intro-

[1] Matth. XXVIII, 20. — [2] Psal. XLV, 7.

ducit armatum, ostendens illa omnia dicta esse metaphorice, et tropice, et ut se ad nostrum captum accommodaret, Deus enim nullo eorum indiget, subjunxit : « Dedit vocem » suam, et commota est terra, » ostendens ipsum non solum urbes, gentes, et regiones, sed ipsum etiam elementum concutere. Solet autem terram quoque vocare multitudinem, ut quando dicit : « Et erat omnis terra labium unum[1]. » Dominus Virtutum nobiscum. Susceptor noster Deus » Jacob [2]. » Hebræus autem pro eo quod est, « Virtutum, » dixit: « Sabaoth. » Vide quomodo a terra tollit orationem ad cœlum, ad infinitos Angelorum cœtus, ad gentes Archangelorum, ad supernas Potestates. Quid enim mihi dicis castra, barbaros, et homines qui pereunt ? Considera ejus vires ex regno quod in cœlis obtinet : quot invisibilium Potestatum exercitus sub se habeat instructos. Recte autem eos appellavit Virtutes, vires eorum ostendens : sed etiam dicit alibi : « Potentes virtute, facientes verbum ejus [3]. » Etenim unus Angelus, cum aliquando esset egressus, centum octogintaquinque millia sustulit [4]. Quid igitur, si est quidem potens, non vult autem nobis manum præbere ? Atqui ne hoc timueris : ideo enim subjunxit, « Susceptor » noster. » Et vult igitur, et potest : ne ergo timeas. Quid si nos sumus indigni ? Sed habemus a patribus traditam ejus in nos benignitatem. Hoc itaque subjiciens, dixit : « Deus Jacob : » quasi diceret : « Jam olim, et ab initio hæc fuit semper ejus consuetudo. « Diapsalma. » Alius, « Sem- » per. Venite et videte opera Domini, quæ posuit prodigia » super terram, auferens bella usque ad fines terræ. Arcum » conteret, et confringet arma. » Alius, « Confregit ; et cly- » peos comburet igni [5]. » Alius, « Et currus comburet in » igni. » Postquam dixit de terra, de mari, de montibus,

[1] Gen. XI, 1. — [2] Psal. XLV, 8. — [3] Id. CII, 20. — [4] 4 Reg. XIX, 35. — [5] Psal. XLV, 9, 10.

de spirituali, quæ ipsis facta est, copia, de auxilio, ad spectatores rursus argumentum extendit, eos vocans ad tropæa ex magna voluptate, et summa in Dominum affectione, et narrans victorias, quas pro eis obtinuit. Recte autem dixit: « Prodigia, » non autem victorias et tropæa. Non enim quæ fiebant, certo ordine et serie agebantur : nec armis et virtute corporum decernebatur prælium, sed Dei nutu, rebus significantibus eum esse Imperatorem. Quoniam enim potentes vincebantur ab imbecillis, multi a paucis, qui dominatum obtinebant, ab iis qui eis parebant, et res præter spem succedebant, ea jure vocat prodigia, ut quæ admirabiliter et præter spem eveniebant, ut ubique terrarum sparsa fuerant.

III. Non aberraverit autem quispiam, si hoc per anagogen ad præsens etiam tempus desumpserit. Difficile enim dæmonum bellum confecit, et per universum orbem terræ pacem extendit : quinetiam quod sub sensum cadit, eorum bellum depulit. Quod Esaïas quoque significans dicebat : « Contundent gladios suos in aratra, et lanceas suas » in falces : et non sumet gens adversus gentem gladium [1] : » nec discent amplius bellare. Ante Christi enim adventum, omnes homines armis instruebantur, et nullus erat ab hoc munere immunis, et civitates pugnabant adversus civitates, et bello ubique confligebatur : nunc autem major pars terræ degit in pace, omnibus secure artes exercentibus, terram colentibus, et mare navigantibus : sunt autem pauci milites, qui pro aliis omnibus militant. Quinetiam eorum quoque nullus esset usus reliquus, si quæ decet faceremus, et non opus haberemus, ut commonefieremus ab afflictionibus. Ignem autem hic vocat ejus iram, et dicit rem quæ accidit, quod scilicet arma eorum et currus combusserint, cum eos per vim vicissent, quod etiam dicit Ezechiel [2],

[1] Isaï. II, 4. — [2] Ezech. XXXIX, 10.

quicumque sunt studiosi, norunt historiam. « Vacate et » videte, quoniam ego sum Deus. Exaltabor in gentibus, » et exaltabor in terra [1]. » Alius, « Curamini, et cognos- » cite. » Alius, « Sinite ut cognoscatis : » Hebræus autem dicit : « Ouarphou ouadou. » Hic mihi videtur alloqui gentes, propemodum hoc dicens. Novistis quidem ejus vires, et potentiam, quæ ubique terrarum se extendit. Opus est autem vobis otio, opus est sano animo. Hoc porro significat etiam illud, « Sinite. Errorem dimittite, a priori vitæ instituto recedite, a rerum improbarum, quæ vos detinent, caligine respirate : ut deducti a doctrina miraculorum, quietoque animo præditi, Deum universorum agnoscatis. Neque enim miracula solum sufficiunt, nisi adsit pius et gratus animus. Nam apud Judæos quoque facta sunt miracula, nec ex eis quidquam emolumenti ad illorum salutem allatum est. Quemadmodum enim non sufficiunt solis radii, nisi oculus quoque sit purus et sanus : ita nec hic quidem sola miracula sufficiunt. Quocirca cum de illis disseruisset, hortatur eos, qui sunt ex illis utilitatem capturi, ut resipiscant a malis, quæ eos captos detinent, ut possint cognoscere Deum universorum. « Vacate, et vi- » dete, quoniam ego sum Deus, » non simulacra, nec statuæ. Vacate igitur, et multa evidentissima vobis argumenta ostendam. Hoc enim sibi vult illud, « Exaltabor in genti- » bus, et exaltabor in terra, » hoc est, per opera vobis magnus et excelsus ostendar. Habet enim propriam altitudinem pura illa, ab interitu aliena, et ineffabilis natura. Sed quoniam vos eam non perspicitis, eam vobis per opera ostendam. Non solum autem in Palæstina, nec solum Jerosolymis, sed etiam apud vos gentes. Ita ergo exaltatur, eos vincens ac superans, miracula faciens Babylone, miracula in Ægypto, miracula in deserto, miracula per uni-

[1] Psal. XLV, 11.

versum orbem terrarum, ut illi undique habeant doctrinam ejus cognitionis. « Dominus virtutum nobiscum, » susceptor noster Deus Jacob [1]. » Hic est ergo Deus, qui est ubique magnus, qui est ubique excelsus, is semper stetit nobiscum. Ne ergo timeatis, neque conturbemini, cum habeatis dominum adeo inexpugnabilem. Quem decet gloria, honor, et magnificentia, cum Patre principii experte, et vivifico suo Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLVI.

In finem, pro filiis Core. *Alius*, Victoriæ auctori filiorum Core.

Omnes gentes plaudite manibus. *Alius*, Manu. Jubilate Deo in voce exultationis. *Alius*, Significate in voce laudationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram [2].

I. Hic etiam Psalmus idem tangit argumentum [3], dicens victorias et tropæa, quæ contra hostes sibi pararunt, et universum orbem terrarum vocans ad ea laudanda, quæ gesta sunt. Sed nonnullis fortasse videtur divini Spiritus hortatione indignum esse prooemium, necnon ejusmodi jussio, plausus, strepitus, et vociferationes. Neque enim iis, qui in hunc venerandum locum, ad docendum constitutum, coëunt, hæc fortasse conveniunt, dixerit quispiam; sed iis,

[1] Psal. XLV, 12. — [2] Id. XLVI, 1-3. — [3] Vide D. Guillon, t. XIII, pag. 569-579.

qui in scena et conviviis versantur, crotala pulsare et plaudere manibus : viris autem, qui docentur a gratia Spiritus, convenit quies, ordo, et moderatio. Quid ergo his significatur, et quam jubilationem, quem plausum ait? Consueverunt enim hoc facere, qui, instructa acie, prælio sunt decertaturi, jubilare, inquam, et manibus maximos plausus edere, ad hostes perterrendos : a tranquillo autem animo est hoc alienum. Psalmus vero jubet utrumque, et plaudere manibus, et jubilare. Quid est ergo quod dictum est? Nihil aliud, nisi voluptatem, et signum victoriæ significat. Nam alibi quoque Propheta inducit fluvios plaudentes manibus. « Fluvii, dicens, plaudent manibus in idipsum [1]. » Esaïas autem arbores quoque adducit hoc facientes [2]. Hic ipse autem rursus, et montes, et colles exilientes [3] : non ut hoc intelligamus, nempe montes et colles exilire, nec plaudere fluvios, vel manus habere : hoc esset enim extremæ amentiæ; sed ut summam discamus voluptatem. Ita etiam possumus videre in hominibus. Et cur non dixit : « Gaudete, et exilite, » sed « Plaudite et jubilate? » Ut nobis insignem ostendat voluptatem. Quemadmodum enim Christus, quando dicit : « Tu autem, quando jejunas, unge caput tuum, » et faciem tuam lava [4] : » non hoc dicit, præcipiens ut ungamur : nemo enim nostrum hoc facit; sed ut ostendamus gaudium, lætumque animum. Præcipit enim ut lætus jejunet, tristitiam non præ se ferens. Ita etiam hic quoque non hoc jussi sumus, nempe plaudere manibus, et jubilare, sed dum psallimus, lætari, et voluptate affici. Jure autem sumpserit quispiam Psalmum per anagogen, historia sublimior effectus. Nam etsi initium ac prooemium ducit a sensibilibus, ad intelligibilia tamen deducit auditorem. Quod enim antea dixi, nunc quoque dico. Alia quidem ita sunt

[1] Psal. XCVII, 8. — [2] Isaï. LV, 12. — [3] Psal. CXIII, 4. — [4] Matth. VI, 17.

accipienda ut dicta sunt : alia vero aliter quam præ se ferunt ; quemadmodum se habet in illo : « Lupi et oves si- »mul pascentur [1]. » Non intelligimus enim lupos et oves, nec paleas, vel bovem vel taurum, sed mores hominum per similitudinem brutorum exprimimus. Alia vero sunt accipienda dupliciter, ut et sensibilia intelligamus, et quæ in intelligentia versantur, suscipiamus, quemadmodum in anagoge et sublimi contemplatione filii Abraham [2]. Filium enim oblatum fuisse scimus, verum aliquid etiam aliud, quod latet in intelligentia, per filium excerpimus, nempe crucem. Et rursus in pecude in Ægypto [3], passionis similitudinem similiter exprimimus. Hoc ipsum hic quoque faciendum est. Neque enim loquitur solum de Arabibus et vicinis, sed vocat omnes gentes. « Quoniam Dominus ex- »celsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. » Statim ergo a principio auditorem excitat, ad tot annuntiata bona vocans, et ad publicam totius orbis terræ concionem, divinumque ac spirituale quoddam festum, atque ad delapsam ex cœlis mysteriorum doctrinam. Et ideo dicit : « Plaudite manibus, » hoc est, « Gaudete, exilite. » Nam hoc quoque sermo jubet evangelicus, dicens : « Exultate [4] : » non utique jubens saltare et exilire : hoc est enim illiberale, sed vehementiam lætitiæ significans. Quod enim agitur, magnam meretur lætitiam. Quantum enim terræ sol respicit, sermo pervasit evangelicus, et servatus est universus orbis terræ : et qui ab errore antea detinebantur, judaïco cultu majorem ostenderunt philosophiam. « Omnes gentes plau- »dite manibus. » Illis, inquit, antea sceleratis, illis impiis et execrandis, quæ per immunda sacrificia quotidie polluebantur, quibus filios occidebatis, et turpia patrabatis, et adversus ipsam naturam contendebatis, eis nunc « Plau-

[1] Isaï. xi, 6. — [2] Gen. xxii, 2. — [3] Exod. xii, 3. — [4] Luc. vi, 23.

» dite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. » Lingua illa, qua execranda gustastis, qua verba impia et blasphema protulistis, ea jubilate canticum victoriæ. » Solent enim exercitus, quando inclinatur acies hostium, non uti stataria pugna, sed concordi voce et clamore fractos jam et abjectos eorum animos conquassare, quod est claræ victoriæ, et tropæi maximi argumentum, quando bellum non manibus, sed clamore decernitur, isque loco manuum et armorum sufficit.

II. Hoc ergo fuit universum Christi opus. Difficile enim hoc bellum ipse confecit, forti alligato, suppellectile ejus vasisque ablatis. Cum sit autem benignus et clemens, eos qui nihil laboraverant, victoria frui jubet et tropæis, et ad epinicion offerendum eos præparat, perinde ac si ipsi se recte gessissent, et vicissent. Quocirca omnes quoque clamamus, non voce aliqua obscura, sed clarissima : « Ubi est, » mors, stimulus tuus? Ubi est, inferne, tua victoria[1] ? » Et rursus : « Ascendit Deus in jubilo[2]. » Hoc enim in hoc Psalmo dictum est. Et rursus alibi : « Ascendisti in altum, » captivam cepisti captivitatem, accepisti dona in homini- » bus[3]. » Obtulerunt etiam aliquando Judæi hymnum pro victoria, quando in mari fuit demersus Ægyptiorum exercitus, dicentes : « Canamus Domino : gloriose enim glori- » ficatus est[4]. » Sed nostra est multo major, non Ægyptiis demersis, sed dæmonibus; non Pharaone superato, sed diabolo ; non armis captis sensibilibus, sed sublata nequitia; non in rubro mari, sed in lavacro regenerationis; non egredientibus in terram promissionis, sed in cœlum tendentibus; non manna comedentibus[5], sed dominico corpore vescentibus[6]; non aquam e petra bibentibus[7], sed

[1] I Cor. xv, 55. — [2] Psal. xlvi, 6. — [3] Id. lxvii, 19, et Ephes. iv, 8. — [4] Exod. xv, 1. — [5] Id. xvi, 14. — [6] Joan. vi, 35. — [7] Exod. xvii, 6.

sanguinem e latere[1]. Ideo dicit : « Plaudite manibus, » quod liberati a lignis et lapidibus, cœlos, et cœlos cœlorum transcenderitis, et ad ipsum regium solium steteritis. « Ju» bilate ergo Deo, » hoc est, « Illi offerte gratiarum actionem, illi victoriam, illi tropæum. » Non est bellum humanum, nec pugna sensibilis; nec pro aliquo eorum, quæ ad hanc vitam pertinent, decertatur, sed pro cœlis ipsis, et iis quæ sunt in cœlis. Ipse suis auspiciis suoque ductu hoc bellum confecit : nobis autem victoriam impertiit. « Quoniam » Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem » terram. » Ubi nunc sunt qui detrahunt gloriæ Unigeniti? Ecce rex magnus dicitur Filius, quod de Patre dictum est : « Ne juraveris enim, inquit, neque in cœlo, quoniam » est sedes ejus : neque in Jerusalem, quia est civitas regis[2]. » Et rursus alibi : « Deus fortis, potens, » quod est rex. Quando ergo audieris crucifixum esse Dominum, fuisse sepultum, ad inferiores terræ partes descendisse, ne labaris, nec angaris : est enim altissimns, et natura altissimus. Quod est autem altum natura, ab altitudine minime unquam recesserit, nec humile fuerit : sed etiam in humilitate ejus altitudo manet et ostenditur. Nam vel mortuus maxime ostendit suam in mortem potentiam. « Lux in tenebris lucet, » inquit, et tenebræ eam non comprehenderunt[3] : » ita etiam in humilitate ejus altitudo apparuit. Vide ergo ipsum, dum esset apud inferos, vel alta quævis concutientem. Sol enim tunc avertebat radios, petræ findebantur, et velum templi abrumpebatur, terra movebatur, Judas strangulabatur, Pilatus et ejus uxor terrebantur, ipse judex se defendebat. Quando ergo audieris eum vinctum esse et flagris cæsum, ne confundaris : sed vide eum ostendentem potentiam vel in vinculis. Dixit enim : « Quem quæritis[4]? »

[1] Joan. XIX, 34. — [2] Matth. V, 34, 35. — [3] Joan. I, 5. — [4] Id. XVIII, 4.

et omnes humi supinos prostravit. Vides quam sit terribilis, qui sola voce et nutu tanta faciat? Quando ergo videris eum mortuum, fac animo cogites sublatum lapidem; Angelos, qui cum metu ad sepulcrum manent; inferos, qui refringuntur; mortem, quæ consumitur; captivos liberantem: et tunc cernes quam sit terribilis. Si autem in ipso ignominiæ tempore tanta fecit, in cœlo, in terra, apud inferos, quid non faciet tempore futuri sui adventus? Audi quid dicant dæmones tempore humilitatis, spumantes, vincula solventes, inaccessam viam reddentes : « Quid nobis et » tibi, Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos [1]? » Si ergo hæc tunc, quando adveniet, et potestates cœlorum concutientur, et sol conversus fuerit in tenebras, et « Luna » non dabit lucem suam [2], » quid dicent? Propterea dicit : « Ex» celsus, terribilis. » Vel potius, quid quis pro dignitate dixerit, diem illum narrans, quando mittet Angelos per universum orbem terræ; quando omnia concutientur; quando terra movebitur reddens mortuorum depositum; quando innumerabilia corpora excitabuntur; quando cœlum veluti velum aliquod contrahetur, quando statuetur terribile tribunal [3]; quando fluvii ignis trahentur; quando libri aperientur; quando quæ ab unoquoque in tenebris facta fuerint, in medium producentur; quando illæ intolerabiles pœnæ ac supplicia; quando minabundæ potestates; quando stricti gladii; quando erit abductio in gehennam; quando omnis peribit auctoritas, imperatorum, ducum, consulum, et præsidum; quando affuerit tantus Angelorum populus; quando Martyrum, Prophetarum, Apostolorum, Sacerdotum, Monachorum examina; quando illa ineffabilia præmia, quando bravia, quando coronæ, quando bona, quæ omnem mentem superant?

III. Quæ oratio hæc explicare poterit? Si enim creatio-

[1] Matth. VIII, 29. — [2] Id. XXIV, 29. — [3] Dan. VII, 9.

nem Propheta persecutus, defatigatus est, et resiliit, dicens : « Quam magnificata sunt opera tua, Domine [1] ! » et Paulus unum genus perscrutans Providentiæ, exclamavit, dicens : « O altitudo divitiarum [2] ! » quid dixerit quispiam diem illum describens? Hæc omnia cum prævidisset Propheta, dixit : « Dominus excelsus, terribilis, rex magnus » super omnem terram, » orbis salutem ostendens. Erat itaque etiam antea rex magnus, sed ignorabatur. « Mundus » enim per ipsum factus est, et mundus, inquit, ipsum non » cognovit [3]. » Nunc autem hoc quoque præclare gessit, quod nos sibi familiaritate jungendo rex magnus effectus est. Quidni enim magnus, qui pauperes piscatores, illitteratos, idiotas numero undecim, obscuros, peregrinos, magis mutos quam pisces, unicam tunicam habentes [4], calceis carentes [5], nudos, per universum orbem terrarum misit, et veluti mandato omnes cepit. Hoc est vere esse regem magnum, qui universum orbem terræ errore liberavit, et brevi temporis momento veritatem reduxit, et diaboli tyrannidem sustulit. Qui etiam, antequam essent qui ei parerent, erat rex magnus, non habens in servis vim imperii, non in specie ac vestibus, sed in ipsa natura. « Ego » enim, inquit, ad hoc natus sum [6]. » Hoc est esse regem magnum, qui non habet honorem extrinsecus allatum, qui nulla re opus habet ut sit rex, qui facit omnia quæcumque vult. « Euntes enim, inquit, docete omnes gentes [7], » et sermo in opus exibat : « Volo, mundare [8]. Tibi dico, dæ» monium surdum, egredere ab ipso. Tace, obmutesce [9]. » Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo [10]. Venite, » possidete paratum vobis regnum ante constitutionem » mundi [11]. » Vides ubique potestatem? vides potentiam?

[1] Psal. xci, 6. — [2] Rom. xi, 33. — [3] Joan. i, 10. — [4] Matth. x, 9. — [5] Luc. x, 4. — [6] Joan. xviii, 37. — [7] Marc. xvi, 15. — [8] Matth. viii, 3. — [9] Marc. ix, 24. — [10] Matth. xxv, 41. — [11] Ibid. 34.

Ita enim cepit eos, qui paruerunt, ut persuaserit vel animam potius profundere, quam quod jussum est transilire. Rex enim habet honorem ab iis, qui ejus subjiciuntur ditioni : hic autem præbet honorem iis, qui ei obediunt, et ideo illud quidem est solum nomen, hoc vero res. Magnus est rex, qui universum orbem terræ cœlum fecit, et ut barbari philosophi essent, et Angelos imitarentur, curavit; populos nobis subjecit, et gentes sub pedibus nostris. O miraculum ! Eis, qui crucifixerant, adorare persuasit : eos, qui contumelia afficiebant, qui insectabantur maledictis, qui lapidibus affixi erant, docuit vel suas animas profundere, ad ipsius placitum. Non enim hoc ab Apostolis gerebatur, sed ab eo, qui illos præcedebat, et movebat eorum animum. Quomodo enim piscator, vel tabernaculorum constructor tantum terræ habitabilis orbem ita mutasset, nisi illius verba impedimenta omnia sustulissent? Et præstigiatores, et tyrannos, et oratores, et philosophos, et omnes denique, qui resistebant, tanquam pulverem discutientes, instar fumi dissolventes, ita veritatis lucem seminaverunt, non armis, nec vi pecuniæ, sed solo ac simplici sermone utentes. Imo vero non erat simplex sermo, sed erat quovis opere potentior. Quo tandem pacto? Invocabant nomen Crucifixi, et mors fugiebat, fugabantur dæmones, morbi curabantur, corporum vitia corrigebantur, nequitia fugabatur, pericula protinus recedebant, et mutabantur elementa. Quando ergo nobis dixerint : « Cur non opem sibi tulit in cruce? » hoc dicamus : « Quoniam hoc erat admirabilius. » Neque sunt paria, ex cruce descendisse, et postquam fuit crucifixus, tot esse mortuos ejus nomine suscitatos. Quod enim tunc sua sponte ibi manserit, ostendit ex iis, quæ sunt postea consecuta. Qui enim mortem, quæ alios invaserat, expulit, multo magis a seipso, priusquam invaderet, propulsare poterat, et qui aliis vitam præ-

bet, multo magis sibi ipsi præbere poterat. Quod etiam triduo post fecit, ex magna potentia suscitatus. Id autem ostendit per ea, quæ postea secuta sunt. Quando enim ejus nomen visum est habere tantam virtutem in alienis corporibus, ut invocatum mortem fugaverit, nemo possit dubitare quin etiam in proprio corpore magnam potentiam ostendisset, et mortem sibi subjecisset. « Subjecit populos » nobis, et gentes sub pedibus nostris [1]. » Vide sapientiam Prophetæ, qui omnia accurate dicit. Quod enim postea dixerunt Apostoli, « Quid nos intuemini, quasi nostra vir» tute aut pietate fecerimus ut hic ambularet [2]? » id multo ante dicit Propheta. Illud autem, « Sub pedibus, » id quod subjectum erat ostendit, vel potius magnam subjectionem. Si vis autem scire quanta subjectio esset, audi « Quotquot, » inquit, possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebantur, et ponebant ante pedes Apostolorum [3]. » Alii autem cum pecuniis animam quoque profuderunt. « Qui, inquit, pro anima » mea suas cervices supposuerunt [4]. » De aliis quoque scribens dicebat : « Si possibile, inquit, fuisset, oculos vestros » effodissetis, et dedissetis mihi [5]. » Porro ad Corinthios quoque scribens dicebat Paulus : « Ecce enim hoc ipsum » secundum Deum tristitia affici, quantum in vobis studium » effecit : imo apologiam, imo indignationem, imo timorem, » imo desiderium, imo æmulationem, imo vindictam [6] : » usque adeo eos verebantur et pertimescebant. Et Lucas rursus scribens, dicebat : « Cæterorum autem nemo au» debat se conjungere illis, sed magnificabat eos populus [7]. » Et rursus : « Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in cha» ritate, et spiritu lenitatis [8]? »

[1] Psal. XLVI, 4. — [2] Act. III, 12. — [3] Id. IV, 34, 35. — [4] Rom. XVI, 4. — [5] Gal. IV, 15. — [6] 2 Cor. VII, 11. — [7] Act. V, 13. — [8] 1 Cor. IV, 21.

IV. Vidisti auctoritatem et potestatem? Hæc autem omnia fecit verbum illud, quod dixit, cum eos mitteret : « Ego » vobiscum sum[1]. » Ipse impedimenta omnia removebat, ante eos ambulans : ipse plana omnia faciebat, ac difficilia facilia reddebat. Atqui erant omnia plena bellis, omnia scopulis et præcipitiis, et nusquam licebat pedem figere, nec sistere : obstructi erant omnes portus, omnis domus clausa, omnium aures obturatæ; et tamen, cum primum ingressi et locuti fuerant, diruebant omnia hostium propugnacula, ut et ipsas animas profunderent, et innumerabilia pericula sustinerent pro iis, quæ dicta fuerant. « Elegit » nobis hæreditatem suam speciem Jacob quam dilexit[2]. » » Alius, « Glorificationem Jacob. » Vide quam sit accurata exactaque prophetia. Superius quidem dixit : « Subjecit » nobis populos et gentes. » Judæi primum accesserunt, primo ter mille, deinde quinquies mille, et postea gentes. Ipse enim rursus dicebat : « Et alias oves habeo, et illas me » adducere oportet, et fiet unum ovile, et unus pastor[3]. Deinde ne quis, cum audierit, « Elegit nobis hæreditatem » sibi, » dubitet et angatur, et dicat : « Quomodo ergo non credunt nunc Judæi?» correctione solvit dubitationem : maxime enim, quod ad se attinet, eos elegit, et quantum ad ipsum quidem spectat, nullum reliquit. Quod si finem quoque requiras, audi ea quæ sequuntur. Subjunxit enim, « Speciem Jacob, quam dilexit. » Hic autem mihi videtur fideles dicere, quod quidem Paulus significans, dicebat : « Non autem quod exciderit verbum Dei; non enim omnes » qui sunt ex Israël, sunt Israël, sed in Isaac vocabitur tibi » semen, hoc est : Non qui sunt filii carnis, ii sunt filii Dei, » sed qui sunt filii promissionis, æstimantur in semine[4]. » Species autem seu pulchritudo populi jure dicatur fideles.

[1] Matth. XXVIII, 20. — [2] Psal. XLVI, 5. — [3] Joan. X, 16. — [4] Rom. IX, 6-8.

Quid est enim speciosius illis qui crediderunt? Hæreditatem autem suam vocat gentem, non quod aliarum gentium nullam curam gesserit, sed vehementem in eos dilectionem, et cum eis conjunctionem, et providentiæ accessionem ostendens. Et ut scias quam sit accurata prophetia, vide quomodo utitur dictione vulgi, qua utitur in rebus quæ emuntur. Sæpe enim plerique aliquid ementes, pulchra illa esse dicunt, quæ reliquis antecellunt. Ostendens ergo non omnes servandos, dicit : « Speciem Jacob. » Hæc etiam ostenduntur in Evangeliis per innumerabiles parabolas. « Ascendit Deus » in jubilo[1]. » Non dixit : « Assumptus est, » aut « Deductus est » sed, « Ascendit, » ut ostenderet eum ascendisse, nullo alio eum ducente, sed ipsum hanc viam esse ingressum. Helias enim, qui non eadem, qua Christus, via processerat, ducebatur ab alia potestate. Non erat enim humanæ naturæ via peregrina ingredi. Unigenitus autem ascendit propria potestate. Quocirca Lucas quoque sic dicebat : « Et fixis oculis » intuebantur illum euntem in cœlum[2]. » Non dixit : « Cum » ipse assumeretur, » nec, « Cum portaretur : » erat enim ejus proprius incessus, quod fiebat. Si autem antequam crucifigeretur, ferebatur super aquas, adhuc patibili et gravi corpore circumdatus, quid mirum si, postquam incorruptibile sumpsit, aërem secuerit? Ubi autem « In jubilo? » Quis jubilavit, quando ascendit? Atqui hoc silentio factum est, et undecim solum præsentibus Discipulis. Vides non oportere dictiones simpliciter et uno tantum modo accipere, sed scire quid eis significetur? Quemadmodum enim dixi in proœmio Psalmi, jubilus aliquid aliud significat, nempe victoriam, tropæum. Quod ergo hic dicit, « In jubilo, » hoc est, ascendit in victoria, cum mortem vicisset, peccatum dejecisset, dæmones fugavisset, errorem expulisset, omnia in melius mutasset, in antiquam patriam, imo vero longe

[1] Psal. XLVI, 6. — [2] Act. I, 10.

meliorem, nostram naturam deduxisset. Cum enim advenisset, nemo ei restitit, non peccati tyrannis, non mortis potentia, non vis maledicti, non interitus, non nequitiæ magnitudo, non aliquid aliud ejusmodi : sed cum hæc omnia tanquam araneam perfregisset, dæmonum catervas, nervos diaboli, et hæc omnia profligasset, ascendit, rebus recte gestis, ut voluit.

V. Quocirca Paulus quoque ejus tropæum narrans, dicebat : « Cum expoliasset Principatus ac Potestates, tra- » duxit libere de eis in seipso triumphans[1]. » Et rursus : « Delevit quod erat adversus nos chirographum in decretis, » quod erat nobis contrarium, et ipsum de medio sustulit, » affigens illud cruci[2]. Dominus in voce tubæ[3]. » Idem rursus significat, hoc est, in præclara victoria. Hic autem est aliud quoque intelligendum, nempe id fuisse clarum, apertum, illustre. Atqui nullus id tunc novit, cum fieret, sed tam evasit manifestum, quam si tuba cecinisset, atque adeo multo magis. Illud enim quod tunc clanculum factum est, nemo fere eorum, qui orbem terræ habitant, ignoravit : sed ipsum perinde revelavit rerum natura, ac si tuba cecinisset, imo multo magis. Neque enim tuba canens ita omnes vocasset ad illud spectaculum, sicut postea rerum vox ostendit ascensum, magis etiam quam tonitru rem claram efficiens. Neque enim tonitru ita vocasset orbem terræ, ut rerum ostensio eos, qui tunc erant, et qui postea erant futuri. Tonitru enim est tantum manifestum præsentibus; ipsa vero omnibus generationibus tuba clarius, et tonitru apertius ostendit quod factum est. Nec vero aberraveris, si tubas vocaveris ora Apostolorum, non tubas quidem æreas, sed auro pretiosiores, et gemmis magnificentiores. Cur ergo non dixit : « In tuba, » sed, « In voce tubæ ? » Significans eorum concordiam, sicut etiam dicit Paulus : « Sive ergo ego, sive illi,

[1] Coloss. II, 15. — [2] Ibid 14. — [3] Psal. XLVI, 6.

» sic prædicamus [1]. » Et rursus : « Multitudinis autem cre-» dentium erat cor unum, et anima una [2] : » tuba autem canebant, non ad bellum incitantes, sed prædicantes et annuntiantes victoriam. Quemadmodum enim in castris, quando cum signis in aciem prodeunt, præcedunt tubæ, quæ præsentes excitant, non aspectu solum, sed etiam auditu : ita tunc factum est. Ingredientibus Apostolis in unamquamque civitatem, tubæ sonabant, et ad audiendum omnes accurrebant. « Psallite Deo nostro, psallite : psallite » regi nostro, psallite. Quoniam rex omnis terræ Deus, spal-» lite sapienter : regnavit Deus super gentes [3]. » Postquam igitur narravit quam magna sint, et quam præclara quæ gessit, universum orbem terræ vocat ad eum laudibus celebrandum, cum magno studio et diligentia. Usus est idcirco repetitione; nec invitat solummodo ad psallendum, sed ad psallendum cum magna sapientia. Quid est, « Psallite » sapienter ? » Cum quæ, inquit, facta sunt, didiceritis, considerantes rerum gestarum magnitudinem. Mihi autem videtur etiam aliquid aliud subindicare, cum dixit : « Sapien-» ter, » non voce tantum, sed etiam factis psallere, non lingua tantum, sed etiam vita. « Regnavit Deus enim Super gen-» tes, » inquit. Alius, « Supra gentes : » et quodnam hic regnum dicit ? Non illud quod obtinet ratione creationis, sed hoc quod ratione ejus, ad quam eas ascivit, necessitudinis. Fuit enim rex omnium etiam antehac, ut qui esset opifex et creator : nunc autem et lubentium et gratias habentium : quod quidem est maxima laude dignum, et imprimis admirandum, eum ,qui prius contumelia afficiebatur a Judæis, effecisse ut tanta fieret mutatio, ut ubique caneretur ; et qui nec Prophetas legerant, nec in lege educati fuerant, imo vero plane erant ferinis moribus, repente mutati sunt, et omnibus illis abjectis erroribus, se ei subjecerunt, non

[1] 1 Cor. xv, 11. — [2] Act. iv, 32. — [3] Psal. xlvi, 7-9.

duæ, aut tres, aut quatuor, aut decem gentes, sed qui universum orbem terrarum incolebant. « Deus sedet super » thronum sanctum suum [1]. » Quid est, « Sedet super thro- » num? » Regnat, inquit, imperium obtinet. Recte autem dixit, « Sanctum. » Non solum enim regnat, sed etiam sancte regnat. Quid est, « Sancte regnat? » Pure. Homines enim, qui veniunt ad hoc imperium, ea potestate ad injuriam inferendam utuntur. Illud autem imperium est ab omni re ejusmodi intactum, purum, et sanctum. Neque enim fraus, neque aliquid ejusmodi, illud judicium corrumpit et circumvenit, sed est purum, sincerum, quacumque puritate fulgens clarius, resplendens ineffabili gloria. « Principes populorum congregati sunt cum Deo » Abraham. Quoniam Dei fortes terræ vehementer elevati » sunt [2]. »

VI. Hic ostendit quomodo fuerit extensum Evangelium, quod non solum privatum attigit, sed eos etiam, qui sunt redimiti diademate, et sedent in solio regio. Deinde ostendens eum esse unum Deum Novi et Veteris Testamenti, dicit : « Cum Deo Abraham, » id est, ille ipse qui et nostrorum majorum Deus est, et qui illis etiam legem dedit. Et ideo dicebat Jeremias : « Dabo vobis testamentum no- » vum, non secundum testamentum quod dedi patribus » vestris, in die quo ego apprehendi manum eorum, ut » educerem eos de terra Ægypti [3], » ostendens unum et eumdem esse legislatorem et Novi et Veteris Testamenti. Et Baruch rursus dicebat : « Hic est Deus noster, non repu- » tabitur alius præter ipsum. Invenit omnem viam scien- » tiæ, et dedit eam Jacob filio suo, et Israël dilecto suo. » Postea autem in terra visus est, et cum hominibus con- » versatus est [4], » significans eumdem esse qui legem de-

[1] Psal. XLVI, 7-9. — [2] Ibid. 10. — [3] Jer. XXXI, 31, 32. — [4] Baruch. III, 36-38.

dit, et qui incarnatus est, et eum, qui incarnatus est, legem dedisse. Hoc etiam dicit Propheta : « Congregati sunt, » inquit, cum Deo Abraham. » Hebræus autem pro eo quod est, « Cum Deo, Em eloi Abraham. » Et quomodo, quæso, hoc factum est? « Quoniam Dei fortes terræ vehe» menter elevati sunt. » Quinam sunt autem Dei fortes, nisi Apostoli, fideles omnes? Quoniam enim potentia eorum usque adeo resplenduit, omnes vicerunt : recte autem eos appellavit « Fortes. » Quidni enim fortes, qui adversum orbem terræ aciem instruxerunt, adversus dæmones, adversus diabolum, adversus populos, adversus civitates, adversus gentes, adversus tyrannos, adversus tormenta ac supplicia, adversus sartagines, adversus fornaces, adversus consuetudinem, adversus naturæ tyrannidem, et omnia diruebant, et superiores omnibus evadebant, et a nullo vincebantur? Quomodo non fortes, qui vel post mortem, tantam ostendunt virtutem? Quomodo non fortes, quorum verba sunt quovis adamante duriora, nec ullum ea tempus abolevit, sed quotidie majus incrementum suscipiunt, dum omnes ubique orbis terrarum oras evangelica prædicatio pervadit? Pro his omnibus benigno et clementi Deo gratias agamus. Quoniam ei gloria et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLVII.

Canticum Psalmi filiis Core.

Magnus Dominus et laudabilis valde, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Bene radicibus firmans exultatione universæ terræ [1]. *Alius dicit*, Pulchro germine, gaudio universæ terræ. *Alius*, Ab initio præscripto splendore universæ terræ.

I. Hic quoque significat liberationem a bellis et pugnis. Quia enim a Babylone reversi, et a longa captivitate liberati, terram paternam receperunt, et a multis bellis evaserunt, pro his omnibus Deo horum bonorum auctori gratias agentes, hos hymnos canunt; dicunt autem: «Magnus Dominus, et laudabilis valde. Magnus» quidem dicunt, sed «Quam magnus» non dicunt, hoc enim nemo scit, et ideo subjunxit: «Et laudabilis valde.» Non est enim finis ejus magnitudinis. Quod autem dicit, est ejusmodi: Oportet illum solum gloria afficere et laudare, idque supra omnem modum: laudare nempe eum propter hanc infinitam et incomprehensibilem essentiæ magnitudinem, et propter summa ejus in nos beneficia. Nam et voluit, et potuit quæ voluit. «In civitate Dei nostri, in monte sancto »ejus.» Quid dicis? Illic ejus laudem concludis, qui est magnus, qui laudabilis, in civitate et in monte? Non hoc dico, inquit, sed quod nos ante alia hoc cognoverimus. Vel propterea ergo dixit illud: «In civitate Dei nostri,» vel volens ostendere, quod per magnitudinem miraculo-

[1] Psal. XLVII, 1-3

rum, quæ ibi facta sunt, ostensa sit ejus magnitudo et gloria : quod eos, qui erant captivi, qui disjecti, qui contempti, qui in regione hostili velut in sepulcro detinebantur, ut adeo repente clari essent, procuraverit : ut et qui eos vicerant, superarent, et ad priorem redirent prosperitatem, et antiquus patriæ status eis restitueretur. Ostendit enim, inquit, ipsum etiam creaturarum, quæ videntur, magnitudo : sed quoniam complures antiquitus erant paulo insipientiores, cognitionem, quæ ex inimicis et ex victoria oritur, adjicit, mirabilia hæc tropæa assidue erigens, et res in melius mutari curans, ac præter spem et expectationem omnem ejusmodi miracula edens. Hanc autem vocat ejus civitatem, non alias ejus privans providentia, sed ut hos ostendat, quod ad cognitionis rationem attinet, aliis fuisse longe priores. Illæ enim ejus dici poterant ratione tantum opificii, hæc vero etiam ratione familiaritatis et necessitudinis, et quod hæc omnia illic fierent miracula. Tunc itaque ea dicebatur Dei civitas; nunc autem nos omnes Dei dicimur. « Qui enim Christi » sunt, inquit, carnem crucifixerunt cum vitiis et concu» piscentis [1]. » Vidisti summam et intentissimam virtutem? Et ideo appellabatur quoque mons Dei, quoniam Deus illic colebatur. « Bene radicibus firmans exultatione uni» versæ terræ. » Dictum valde obscurum, et ideo oportet attendere. Ei enim, qui perfunctorie legit, magnam affert dubitationem : qui id autem diligenter persequitur, videbit consequentiam, et accuratam sententiarum connexionem. Quod enim dicit, est ejusmodi : « Magnus Dominus in civitate Dei nostri, in monte sancto suo bene radicans, hoc est, bene radicibus firmans, et eam pulchre firmans ac stabiliens in gaudio et lætitia totius orbis terrarum. » Hoc etiam alius obscure significans dixit : « Præscripto

[1] Gal. v, 24.

» splendore universæ terræ. » Eam enim fecit splendorem et lætitiam universæ terræ. Illinc est fons pietatis, et radices et principia Dei cognitionis. Hanc ergo, cum talis esset, radicibus firmavit, ac stabilivit ad ornamentum totius orbis terrarum, ad exultationem, ad gaudium totius mundi. Jerosolyma enim tunc erat magistra universæ terræ, et qui volebant frui gaudio, cultumque et ornamentum capere, hinc ea quæ bona et honesta erant, discebant [1]. Et ideo hoc significans non dixit : « Radicibus firmans, » sed, « Bene firmans radicibus. » Quod si velis idipsum accipere anagogice, videbis rerum veritatem : hinc enim processit exultatio per universum orbem terrarum, hinc processit gaudium et lætitia, hinc emanarunt fontes philosophiæ, ubi Christus fuit crucifixus, unde profecti sunt Apostoli. « Ex Sion enim, inquit, egredietur » lex, et verbum Domini ex Jerusalem [2] : » Habet autem hoc gaudium radices immortales. « Montes Sion latera » Aquilonis [3]. » Alius, « Montes Sion femora Aquilonis. » Hebræus autem, « Ar Sion jerchthe Saphoun. » Qua de causa, quæso, meminit nunc Aquilonis, et situm loci nobis describit? quoniam assidue bellum hinc suscitabatur, invadentibus barbaris, idque Prophetæ dicunt frequenter, bellum ab Aquilone appellantes [4], et lebetem illinc ferventem describunt : ita enim sita est regio Persarum, si habeatur ratio Palæstinæ. Quod factum admirans, hoc subjunxit, significans : « Eam, quæ illinc assidue vexabatur, fecisti inexpugnabilem : » perinde enim ac si quis diceret de corpore : « Partem illam imbecillam fecisti valentiorem : » hoc etiam hic ipse subindicat, dicens : « Unde luctus et lacrymæ, unde origo calamitatum, eæ partes impletæ sunt voluptate, alacritateque animi. Unde minæ, metus, et pericula, hinc gaudium et lætitia : » nec ullus

[1] Isaï. II. — [2] Ibid. 3. — [3] Psal. XLVII, 3. — [4] Jer. I, 13.

deinceps metuit aquilonarem illam partem mundi, nemo animo angitur, nemo suspicatur, sed omnes degunt in lætitia, cum ejus radices fixeris in voluptate. « Civitas regis » magni. Deus in domibus ejus cognoscitur, cum suscipiet » ipsum [1]. » Alius, « Cognitus est. » Alius, « Deus in regiis » ejus cognoscetur ad munimentum. » Alius, « Deus in » palatiis ejus cognitus est ad eripiendam eam. »

II. Prædicat ejus dignitatem, laudem, coronam, dicens : « Civitas regis magni. » Deinde ostendens quomodo sit civitas regis magni, adjungit : « Deus in domibus ejus cognos» citur, » magnam ostendens providentiam, quod eam totam omni ex parte servet, non illius tantum totius curam gerens, sed etiam in unamquamque domum suam ostendens providentiam. Nobis enim etiam absque eo est cognitus, inimicis autem ex eo suam ostendit virtutem. Tempore enim Ezechiæ, cum barbarorum nubes eam invasisset, et totam veluti sagena circumdedisset, recesserunt cum maxima suorum clade, relictisque cadaveribus [2]. » Quinetiam multi quoque alii in eam sæpe ingressi, ignominia affecti recesserunt. Hæc, inquit, omnia gesta sunt Dei providentia, eamque præclaram et insignem fecerunt. Non solum autem quod præclara, sed etiam quod adeo præclara facta sit, magna evasit. « Quoniam ecce reges terræ congregati » sunt, convenerunt in unum. » Alius, « Ecce enim reges » simul instructi sunt. Ipsi videntes sic admirati sunt, con» turbati sunt, commoti sunt. Tremor apprehendit eos. Ibi » dolores ut parturientis, in spiritu vehementi. » Alius, « Per ventum violentum. » Alius, « Ardoris. Conteres naves » Tharsis [3], » Alius, « Confringes. » Hebræus autem ait : « Tharsis. » Hic narrat bellum, bellum difficile, undique conflatum, et clariorem victoriam. Quoniam enim dixit illum ei patrocinari. et ejus curam gerere, ostendit dein-

[1] Psal. XLVII, 4. — [2] 4 Reg. XXIX. — [3] Psal. XLVII, 5-8.

ceps quomodo eam susciperet. Nam cum innumerabiles gentes eam invasissent; hoc enim significat per regum multitudinem; et non solum invasissent, sed etiam congregati aciem instruxissent, res ejusmodi gestæ sunt, ut ipsi abirent obstupefacti ob ea, quæ tanto miraculo facta sunt. Ita enim bellum conficiebatur, ut ipsi horrore ac torpore pleni recederent, et cum magna animi perturbatione resilirent, dum multi paucos, et ii qui ordines instruxerant, divisos timerent, nec secus afficerentur quam mulier quæ parturit. Unde clarum erat bellum non fuisse gestum humano more, sed Deum fuisse ducem in committendo prælio, qui non solum spiritus eorum deprimebat, sed etiam mentem eorum conquassabat, eisque dolores immittebat, et ineffabilem timorem afferebat: ac perinde accidit ac si magna classe congregata, vehemens ventus irruens, omnes naves contrivisset, triremes demersisset, magnamque repente perturbationem injecisset. Hic enim mihi videtur per hoc exemplum et victoriæ facilitatem, et perturbationis magnitudinem significare. Nam hi quoque, cum magnam classem parassent, et ex longinqua aliqua et aliena regione venissent, ira Dei veluti quodam vehementi vento omnes perierunt. Et ideo locum quoque significans unde venerunt, subjunxit illud, « Tharsis. » Ita etiam significavit Hebræus per dictionem, quam vestra causa adjecimus in lectione contextus. Vel hoc ergo dici potest, vel illud quod ante dixi, quemadmodum naves Tharsis vehemens ventus irruens sæpe contrivit; ita etiam multitudinem illam Deus conturbavit. « Sicut audivimus, sic vidimus in » civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri [1]. » Vidisti quomodo exponit id quod est superius, « Bene radicans? » Non dixit enim: « Qui bene radicavit, » sed, « Bene radicans, » hoc est assidue providens, assidue curam gerens, assidue

[1] Psal. XLVII, 9.

muniens. Postquam enim dixit quæ tunc contigerunt, ad res antiquas narrandas rursus convertit orationem, ostendens hæc habere cum illis affinitatem. Quæ enim, inquit, verbis audivimus, ea factis vidimus, victorias Dei, tropæa, curam ac providentiam, et quæ opinionem superant miracula. Deus enim nunquam intermisit hæc facere. Ejus ergo est et liberare a periculis, et deducere ad Dei cognitionem. Recte autem meminit Propheta eorum, quæ longo ante tempore facta sunt. Oportebat enim et ex veteribus narrationibus, et ex recens gestis doceri, ut crassiores ex iis quæ fiebant, iis quoque quæ facta erant crederent, et duplex lucrum facerent, essetque eis auditio pro visu. « Deus fun» davit eam in æternum. Suscepimus, Deus, misericordiam » tuam in medio populi tui [1]. » Alius, « Æstimavimus, Deus, » misericordiam tuam in medio populi tui. » Hebræus autem, « Echalach demmenu. Secundum nomen tuum, Deus, » sic etiam laus tua in fines terræ. »

III. Quoniam dixerat: « Quæ audivimus, ea et vidimus, » nunc dicit et quid audierit, et quid viderit. Quid ergo audivit et quid vidit? Quod Dei gratia reddit civitatem firmiorem et inconcussam. Hoc est enim ei fundamentum, hoc robur, hoc eam facit inexpugnabilem, non humanæ opes et auxilium, non vis armorum, nec turres et mœnia. Sed quid? Deus eam regit et continet. Hoc enim eos maxime doceri oportuit, et Propheta assidue illos eo deducit. « Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi » tui. » Quid est, « Suscepimus? » Speravimus, expectavimus, cognovimus tuam humanitatem et clementiam. Quoniam enim dixit: « Fundavit, radicavit, muniit, ostendens tantam providentiam non proficisci ex meritis eorum, qui eam assequuntur, sed procedere ex bonitate ejus qui illa facit, et simul volens fastum eorum comprimere, sic locutus est,

[1] Psal. XLVII, 10.

hoc propemodum dicens : « Tuæ sunt misericordiæ hæc præclara facinora, tuæ gloriæ, tuæ bonitatis. Et ideo subjunxit: « Secundum nomen tuum, Deus : sic et laus tua in » fines terræ [1].» Laus, inquit, tua res adeo præclaras, magnas, et admirabiles operatur, adeo excelsas et gloriosas. Non enim ad mensuram curam gessisti eorum, quos beneficio afficis, nec propter eorum merita, sed pro tua magnitudine. Laus ergo tua, hoc est, tua celebratio, quæ ex operibus profecta est, fecit ut præclara tua facta evulgarentur. Facta enim fuerunt in Palæstina, sed propter ingentem ipsorum magnitudinem pervenerunt ad extremos fines orbis terrarum, et qui erant procul remoti, ea sciebant. Quæ facta itaque fuerant in Ægypto, meretrix Hiericuntina sciebat melius quam ii, qui interfuerant [2]. Rursus quæ in Palæstina evenerant, ii quoque qui in regione Persarum habitabant, prædicabant. Quæ rursus gesta fuerant in Perside, noverant qui in extremis finibus terræ agebant. Quapropter rex quoque misit litteras per universum orbem terræ, prædicans ea, quæ in fornace evenerant [3]. » Et ideo hic quoque cum dixisset : « Laus tua in fines terræ, » subjungit : « Justitia plena est dextera tua [4]. » Quod enim assidue facere consuevit, ut ab iis, quæ erga homines fiunt, ascendat ad ea, quæ ad ipsius naturam pertinent, hoc etiam fecit in præsenti : non ut aliqua ad Deum accedere aut ab eo recedere cogitemus, absit, sed quoniam infirmatur sermo et lingua humana, oportet dictis Deo dignum sensum tribuere. Quæ ergo Dei naturæ adsunt, ea dicit, quæ sunt ejus substantiæ conjuncta. Quænam autem ea sunt ? « Jus» titia, inquit, plena est dextera tua.» Ostendit enim ea quæ fiunt, non esse ex meritis eorum quos beneficio afficit, sed ex sua substantia, quoniam ipsa ejus substantia delectatur justitia, lætatur benignitate et clementia. Hoc est ejus

[1] Psal. XLVII, 11.— [2] Jos. II, 10.— [3] Dan. III. 98. — [4] Psal. XLVII, 11.

opus, hæc est ejus consuetudo, et ideo tanta accipiebant ab eo beneficia. Quemadmodum enim ignis est calefacere, et solis illustrare : ita etiam ejus est benefacere, imo vero ne sic quidem, sed longe amplius. Et ideo sic quoque dixit: « Justitia plena est dextera tua, » ejus affluentiam, illamque ejus esse substantiæ conjunctam significans. « Lætetur » mons Sion, et exultent filiæ Judææ, propter judicia tua » Domine. » Alius, « Ob judicia tua. Circumdate Sion, et » complectimini eam. » Alius, « Et circuite. Narrate in » turribus ejus. » Alius, « Numerate turres ejus. » Alius, « Laudate. Ponite corda vestra in virtute ejus. » Alius, « In » ambitum. » Alius, « In abundantiam. Et distribuite do- » mos ejus. » Alius, « Dimetimini regias ejus. Ut enarretis » in progenie altera. » Alius, « In generatione posteriori. » Quoniam hic est Deus noster in sæculum et in sæculum » sæculi. Ipse reget nos in sæcula [1]. » Quanam de causa hæc præcipit, circuire civitatem, numerare turres, attendere ædificia, considerare ejus decorem, domos et palatia metiri, non opus est nostra interpretatione, sed oratio ipsa seipsam explicat. Cum enim hæc dixisset, causam quoque statim adjecit. Quamnam? « Ut enarretis in progenie al- » tera. » Quod autem dicit, hujusmodi est : « Impleamini gaudio, lætemini, exultetis. Sed non leviter ac obiter, sed accurate et diligenter ejus vires intelligite. « Quoniam enim fuit diruta, quoniam radicitus convulsa, ejusque solum propemodum interiit, et desperarunt fore ut ea in melius mutaretur, adeo ut dicerent : « Aruerunt ossa nostra, las- » sati sumus, consumpti sumus [2], » nec expectabant fore ut eam reciperent : eam tamen receperunt, et non talem qualem amiserant, sed longe meliorem, clariorem, atque illustriorem, majorem, ditiorem, potentiorem, et magnificentiorem in ædificiis, in rebus venalibus, in potentia, in

[1] Psal. XLVII, 12-15. — [2] Ezech. XXXVII, 11.

facultatibus. « Erit enim, inquit, ultima gloria domus hujus » supra priorem [1]. » Adhortatur populum, et propemodum hæc dicit : « Ecce hæc civitas, de qua erat omnis spes abjecta, quæ diruta et eversa fuerat, quomodo in splendiorem speciem statumque restitua est ? » Hæc ergo ipsa discite, ejus ædificationem, splendorem, claritatem, ut cum hinc Dei virtutem didiceritis, nempe quo pacto eam, cujus nulla erat spes relicta, majorem fecerit, narretis posteris vestris Dei potentiam, et perpetuam ejus providentiam, eumque nostri curam semper gerere, nos regere, et defendere. Hæ enim narrationes posteris quoque erunt magnæ argumentum philosophiæ, et occasio exactissimæ Dei cognitionis, et studii virtutis. Quamobrem jubet illos eam circuire, ut sint perfecti doctores posterorum.

IV. Quocirca nos quoque semper et continuo considerantes, civitatem nostram Jerusalem mente versemus, ac pulchritudinem ejus nobis ob oculos perpetuo ponamus, quæ regis sæculorum est metropolis, in qua Justorum sunt spiritus, chori Patriarcharum, Apostolorum, omniumque Sanctorum, ubi stabilia sunt cuncta, non prætereuntia, ubi pulchritudines sunt immortales, et quæ sub aspectum non cadunt, quæ solis iis hæreditate consequi licet, qui caducarum et fluxarum sæcularium curarum penitus obliti fuerint, opum scilicet ac deliciarum, et damnosarum diaboli voluptatum. Fraternum autem amorem, et hospitalitatem erga pauperes, et charitatem in proximum in dies augent, atque acceptas injurias ex animo condonant, ut cum hac ratione honeste atque ut Deo acceptum est, vitam traduxerimus, regni cœlorum hæreditatem accipiamus, in ipso Christo Domino nostro, cui gloria, et imperium una cum Patre, et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Agg. II, 10.

EXPOSITIO I

IN PSALMUM XLVIII.

In finem filiis Core. *Alius*, Triumphalis.

Audite hæc omnes gentes. *Alius*, Audite hoc. Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. « *Alius*, Intimum Occidentem. *Alius*, Occidentem. *Hebræus*, Old. Quique terrigenæ et filii hominum. *Alius*, Etiam humanum genus, et præterea filii uniuscujusque viri. Simul in unum dives et pauper. *Alius*, Pariter[1].

I. Magna[2] quædam et arcana nobis nunc est dicturus Propheta. Neque enim quotquot sunt ubique terrarum ad audiendum vocasset, nec totius orbis theatrum excivisset, nisi magnum quid, et præclarum, et tanti conventus magnitudine dignum nobis esset dicturus. Neque enim amplius loquitur ut prophetans Judæis, qui Palæstinam habitant, sed veluti quidam Apostolus et Evangelista, ad omnem humanam naturam dirigit orationem. Lex enim uno in orbis angulo unam gentem docebat : sermo autem prædicationis ubique terrarum resonuit, et seipsum extendit, ut qui tantam pervaserit regionem, quantam sol percurrit. Illa enim erant pædagogica quædam institutio et ministerium condemnationis et mortis ; hæc autem gratia et pax. Quoniam ergo convocavit omnes genus ad audiendum, nos quoque hic adsimus, et videamus quid vult nobis di-

[1] Psal. XLVIII, 1-3. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 194-204.

cere Psalmographus, qui communi hominum generi præest. Licet ergo sint barbari, licet sapientes, licet privati, jubes omnes eos adesse? Etiam, inquit : et ideo incipiens quoque dixit : « Omnes gentes ; » et rursus amplificavit orationem dicens : « Quique terrigenæ, et filii hominum, » vocans omne genus hominum. Papæ quæ doctrina ! quam est apta omnibus et communis ! Et ideo non solum vocat omnes, sed magno studio et diligentia jubet eos illa, quæ dicuntur, attendere. Non solum enim dixit : « Audite hæc omnes gentes ; » sed etiam, « Auribus percipite. Auribus percipere autem nihil est aliud quam diligenter et attente audire. Auribus enim percipere id proprie dicitur, quando quis aure auri admota loquitur, seipsumque et illum jubet adhibere animum iis, quæ dicuntur. « Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. » Etiamsi qui, inquit, non referuntur in numerum gentium, sed sunt mixti, et dispersi Nomades, eos quoque voco ad audiendum. Vide concionatoris prudentiam. Primum eorum animum excitavit, et erexit ad audiendum, eo quod omnes simul vocaverit. Deinde postquam vocavit, fastum eorum comprimit, ne propter multitudinem in arrogantiam efferantur. Talibus enim maxime auditoribus opus est, quando quis est verba facturus, quæ ad studium sapientiæ pertineant, nempe contritis, compositis, et ab omni fastu ac tumore liberis. Quomodo ergo ferocem eorum animum compescuit? Naturam in memoriam revocans. Postquam enim dixit : « Gentes, » subjunxit, « Quique terrigenæ et filii hominum, » dixit substantiam ex qua est principium nostræ generationis, communem omnium matrem revocavit in memoriam. Et quare dixit : « Filii hominum ? » Quia dixerat : « Terrigenas, » ne quis existimaret, ut volunt mythologi, homines ab initio e terra pullulasse, quemadmodum nonnulli fabulati sunt, quosdam satu editos introducentes, propterea subjunxit : « Filii ho-

» minum. » Patres enim vobis sunt homines: principium autem generationis vobis et illis terra est. « Quid ergo « superbit terra et cinis[1] ? » Cogita apud te quænam sit mater tua, et fastum comprime : altos spiritus conculca ac deprime : considera quod « Terra es, et in terram rever- » teris[2], » et omnem arrogantiam expelle. Tali enim mihi auditore opus est. Ideo te sedatum reddo ac compositum, ut te accipiam aptum ad quæ dicuntur suscipienda : « Simul in unum et dives et pauper. » Vidisti nobilitatem Ecclesiæ. Quidni enim nobilitatem, quando ob conditionis differentiam non arcet auditorem, sed universa doctrina ex æquo profunditur, et pauperi, et diviti mensa communis exhibetur? Postquam enim dixit id quod omnes unit, eos videlicet esse terrigenas, et filios hominum, et communem esse naturam ostendit; tunc quæ ex rebus sæcularibus videbatur esse, differentiam et inæqualitatem oratione ejicit, communiter omnes vocans; est enim communis nostra natura : communiter omnes voco. Communis enim nostra civitas est orbis terrarum. Sed ex paupertate et divitiis differentiam aliquam excogitastis, et inæqualitatem introduxistis : atqui eam quoque rursus ejicio, non divites quidem admittens, pauperes autem habens despicatui ; nec pauperes quidem vocans, divites autem expellens, sed et hos, et illos, et non solummodo hos et illos, verbi gratia, hos quidem priores, illos vero posteriores, vel illos quidem posteriores hos vero priores, sed simul : sit communis conventus, communis concio, communis auditorum cœtus. Licet sit dives, ex eodem luto natus es : idem fuit tibi cum paupere ingressus, idem ortus. Et tu hominis filius es, et ille.

II. Cum ergo quæ sunt præcipua, et magis opportuna, et honore æqualia, ex æquo habeatis, cur propter umbras et somnia intumescis, ex iis quæ nihil sunt, communia dis-

[1] Eccli. x, 9. — [2] Gen. III, 19.

tiguens, communia naturæ, communia ortus, communia affinitatis et necessitudinis? Cur amictum exteriorem adducis, ut distinctionem ex eo efficias? Non fero, non patior, et ideo voco te cum paupere, dicens: « Simul in » unum dives et pauper. » In aliis enim non possunt simul videri dives et pauper, non in judiciis, non in aulis regiis, non in foris, non in mensis: sed illum quidem honoratum, hunc vero contemptum et abjectum: illum libere et confidenter agentem, hunc pudore et ignominia affectum videas. Sapientia enim pauperis nihili ducitur, et verba ejus non audiuntur. Locutus est dives, et eum pulchre ac recte dixisse aiunt. Pauper locutus est, et non est datus ei locus. At non hic. Neque enim in hac Ecclesia ac concione stultam illam ambitionem honorisque cupiditatem patior, sed communem omnibus doctrinam propono. Vide doctoris prudentiam, quomodo etiam, antequam incipiat concionem, ex ipsa sola vocatione maximum doctrinæ decretum protulerit. Qui enim omnes simul vocavit, neque illum sivit intumescere, nec hunc vilem et abjectum esse, sed ostendit nec divitias esse bonum, sicut nec paupertatem malum, sed ea esse supervacanea et externa. Quare nihil mea refert an hoc sis, vel illud: neque enim si sis dives, video tibi aliquid accedere; nec si sis pauper, decedere. Sed forte dixerit aliquis: « Et cur, cum homo sis, ejusdemque naturæ particeps, teipsum tanti facis, ut putes te esse idoneum orbis terrarum magistrum, et eos qui sunt in extremis finibus orbis convoces? quid potes dicere quod sit tanto dignum theatro? » Possum, inquit. Postquam enim vocavit orbem terræ, credibilem ac fide dignam reddens orationem, audi quid dicat. « Os meum loquetur sapientiam, » et meditatio cordis mei prudentiam [1]. » Alius, « Et cantil- » labit cor meum prudentiam. » Hebræus autem hoc dixit:

[1] Psal. XLVIII, 4.

« Ovagith. » Vides quomodo statim extulit orationem. Non dicam, inquit, de pecuniis, non de dignitatibus, non de potentia, non de robore corporis, non de aliqua alia re fluxa : de sapientia sum exacte dicturus, quæ non temere mihi accessit ex tempore : « Inclinabo in parabolam au- » rem meam. » Alius « Inclinabo parabolæ aurem meam. » Hebræus dicit « Lamasal. Aperiam in psalterio problema » meum [1]. » Alius, « Ænigma meum. » Hebræus autem, « Idathi. » Et quomodo sunt hæc supra dictis consequentia? Pro doctore enim nunc video auditorem. Nos enim vocasti tanquam aliquid boni et utilis audituros ; postquam autem omnes adsunt et convenerunt, et te aliquid doctum ac præclarum dicturum es pollicitus, nihil adhuc locutus, relicto loco doctoris, auditoris partes suscipis. « Incli- » nabo enim, inquit, in parabolam aurem meam. » Quare hoc facit? Valde prudenter, et consequenter iis quæ dicta sunt. Quoniam enim dixit : « Loquar sapientiam : » ne quis existimaret esse humanum quod dicitur, et meditationem cordis : ne haberet suspectam ejus inventionem, per hæc ostendit divina esse ea quæ dicuntur, seque nihil loqui proprium, sed ea dicere, quæ audivit. Inclinavi enim, inquit, Deo aurem meam, audivi ab illo, et quæ in mentem meam a supernis demissa sunt, ea dico. Et ideo dicebat Esaïas : « Dominus dat mihi linguam doctrinæ, ut sciam » quando sermonem dicere oporteat : adjecit mihi aurem » ad audiendum [2]. » Et rursus Paulus : « Fides ex auditu, » auditus autem per verbum Dei [3]. » Vides illum quoque prius fuisse auditorem, et deinde doctorem? Et ideo dixit etiam alius interpres : « Et cantillabit cor meum. » Quid est, « Cantillabit? » Canet, dicet Psalmum aliquem spiritualem. Si autem dicit meditationem, ne conturberis. Quæ enim a Spiritu acceperat, ea assidue meditabatur, et apud

[1] Psal. XLVIII, 5. — [2] Isaï. L, 4. — [3] Rom. X, 17.

se versabat : et cum diu versasset, aliis proferebat. Qui est autem, « In parabolam? » Est nomen quod habet multa significata. Est enim parabola, loquela, exemplum, et exprobratio, ut quando dicit: « Posuisti nos in » parabolam in gentibus, commotionem capitis in popu» lis [1]. » Est etiam parabola, oratio ænigmatica, quam multi dicunt quæstionem, quæ aliud quidem significat, sed id non est apertum statim ex ipsis verbis, sed habet sensum intus latentem, cujusmodi erant ea, quæ dicebat Samson: « Egressus est a comedente cibus, et a forti dulce [2]. » Et Salomon, « Animadvertetque parabolam, et obscurum » sermonem [3]. » Dicitur etiam parabola similitudo. « Aliam » parabolam, inquit, proposuit eis, dicens : Simile est » regnum cœlorum homini seminanti bonum semen [4]. » Dicitur etiam parabola figurata oratio. « Fili hominis, dic eis » parabolam hanc. Aquila magna, magnas habens pennas [5], » aquilam dicens regem. Dicitur etiam parabola, figura et imago, quemadmodum ostendit Paulus, dicens : « Fide » obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, et unigenitum » offerebat is, qui susceperat repromissiones. Unde etiam » in parabola eum retulit [6], » hoc est in figura et in imagine.

III. Quid ergo sibi vult hic parabola? Mihi videtur dicere narrationem. Si autem orationem facit obscuram et ænigmaticam, et quæ multum habeat difficultatis, ne sic quidem conturberis : hoc enim facit ut auditorem excitet : et alioqui quoniam facilitas multos ad negligentiam adducit, propterea loquitur in parabola. Nam Christus quoque multa loquebatur in parabolis, separatim autem eas solvebat Discipulis. Parabola enim dignum ab indigno distinguit; dignus enim quærit invenire ea quæ dicuntur, in-

[1] Psal. XLIII, 15. — [2] Judic. XIV, 14. — [3] Prov. I, 6 — [4] Matth. XIII, 24. — [5] Ezech. XVII, 1, 2. — [6] Hebr. II, 17 et 19.

dignus autem prætercurrit: quod tunc etiam evenit. Judæi enim ne difficultate quidem excitati impellebantur ad interrogandum: ita non attendebant omnino ea quæ dicebantur. Ad movendam autem quæstionem sufficit, quando quid adumbratum proponitur. Quocirca Christus quoque hoc faciebat, et loquebatur in parabolis, eos stimulans et incitans, ut audire cuperent qui supini dormiebant: sed ne sic quidem attendebant: Discipuli autem animum adhibebant, et cum essent ignorantes, vel eo maxime manebant, quoniam ignorabant. Quocirca eis seorsum solvebat parabolas, et ideo quoque dicit: « Inclinabo in parabolam aurem » meam. Aperiam in psalterio problema meum. » Est autem problema oratio obscura et ænigmatica, et ideo alibi quoque dicit: « Loquar problemata a constitutione mundi [1]. » Quapropter ausus est etiam vocare sapientiam, divina fretus revelatione, et ideo etiam dicit: « In psalterio, » doctrinam spiritualem indicans, et se superno esse Numine afflatum. In cantici forma autem dat consilium, orationem reddens suaviorem. Vidisti quale procemium composuit? Vocavit orbem terræ; quæ est in vita, inæqualitatem expulit; naturam in memoriam revocavit; arrogantiam compressit; pollicitus est se aliquid magnum et præclarum esse dicturum; dixit se nihil ex se allatum proloqui, sed quæ ab illo audivit; significavit in oratione esse magnam obscuritatem, nos reddens attentiores; pollicitus est se nos spiritualem doctorum sapientiam, quam perpetuo meditabatur. Attendamus ergo, et ne prætereamus. Si est enim sapiens oratio, et parabola, et problema, mente erecta et excitata opus est. Quod est ergo consilium, et quod problema, quæ parabola, et quæ sapientia, quam audivit e supernis? « Cur » timebo, inquit, in die mala? » Alius, « In diebus maligni, » Alius, « Mali. » Syrus autem « Rha. Iniquitas calcanei mei

[1] Psal. LXXVII, 2.

»circumdabit me[1].» Alius, « Vestigiorum meorum. » Hebræus autem « Aon accubai isubbani. » Vidisti quomodo est problema et ænigma, et obscura oratio, et permultum obscuritatis : sed, si videtur, primum intelligamus quemnam dicit malum diem. Quemnam ergo malum diem solet vocare Scriptura? Diem calamitatum, diem suppliciorum, diem ærumnarum. Quod etiam dicit alibi : « Beatus qui » intelligit super egenum et pauperem : in die mala libera» bit eum Dominus[2]. » Talis est autem dies ille futurus peccatoribus terribilis et intolerabilis. Vidisti primum decretum supremæ sapientiæ, et quomodo tibi definiat oratio, quænam sint digna metu, quænam condemnatione. Nisi quis enim hæc sic optime distinguat, tanquam in profundis tenebris, rerumque confusione huc et illuc circumlatus, exitum non invenit. Nisi sit nobis definitum et constitutum quænam quidem timere, quænam vero execrari oporteat, magnus erit in vita error, et magnum periculum. Est enim extremæ amentiæ, timere ea quæ non sunt timenda, ea vero ridere quæ jure timenda sunt. In hoc homines a pueris differunt, quod hi quidem, ut quorum non sit perfecta adhuc intelligentia, larvas timent, hominesque saccis indutos : patrem autem aut matrem contumelia afficere nihil esse existimant, et in ignem quidem et lucernas ardentes insiliunt, strepitus autem quosdam minime timendos extimescunt : viri autem nihil horum curant. Quia ergo multi sunt pueris stultiores, tradit hanc distinctionem, et dicit quænam timere oporteat, non ea quæ multis videntur terribilia : paupertatem dico, ignominiam, et morbum. Hæc enim non sunt solum multis terribilia, sed etiam molesta et gravia. At nihil horum tale esse statuit, sed solum peccatum : hoc enim sibi vult illud, « Iniquitas » calcanei mei circumdabit me. » Hoc est ergo oratio ænig-

[1] Psal. XLVIII, 6. — [2] Id. XL, 2.

matica, hoc est novus tropus et admirabilis. Valde enim novum videtur esse multis et admirabile, dicere non oportere quidquam timere eorum, quæ sunt in vita gravia et molesta. Quid ergo timebo, inquit, in die mala? Unum tantum, ne forte viæ meæ, et vitæ iniquitas me circumdet. Solet Scriptura fraudem vocare calcaneum. « Qui edebat enim, inquit, mecum panem, sustulit in me calcaneum[1]. » Et Esaü rursus dicebat de Jacob : « Jam secundo me supplantavit[2]. » Est enim peccatum res ejusmodi, fraudulenta, et apta ad arripiendum. Hoc, inquit, vereor peccatum quod me decipit, quod me circumdat.

IV. Et ideo Paulus id vocat circumsistens[3], significans, id quod continue, quod facile, quod nullo ambit, et circumdat negotio. In his ergo judiciis multa timent homines, et vim opum, et potentiam, et injuriam, et fraudem. Illic autem nihil est ejusmodi, sed peccatum solum est terribile, quod undique circuit eos qui capiuntur, gravius quam quivis exercitus. Sunt ergo omnia agenda, ut non ab ipso circumdemur, postquam autem viderimus id nos velle comprehendere, oportet ejus occasiones fugere, ut faciunt egregii milites. Quod si etiam capti fuerimus, oportet id celeriter rescindere, quemadmodum fecit David, qui per pœnitentiam vires ejus abscidit[4]. Fuit enim ab eo circumdatus, sed id statim effugit. Qui hoc timuerit, nihil aliud unquam timebit, sed irridebit ea quæ in præsenti vita bona sunt, et quæ molesta sunt contemnet, cum solus ille metus ejus mentem agitet. Nihil enim, nihil certe aliud est ei formidabile, qui est hoc timore præditus : atque adeo ne ipsa quidem mors, quæ est caput rerum terribilium : nisi hoc unum solum. Quomodo? Quoniam tradit

[1] Psal. XL, 10. — [2] Gen. XXVII, 36. — [3] Hebr. XII, 2. — [4] 2 Reg. XII, 13.

gehennæ, quoniam transmittit ad immortalia supplicia. Si quis rursus in eo se recte gesserit, inducit omnem virtutem. Cogita enim quanta res sit, nec bonis rebus intumescere, nec molestis animum demittere, præsentium nullam rationem ducere, futura respicere, diem illum expectare, in tali metu assidue versari. Qui talis est, erit Angelus, qui hoc solum timuerit, et nihil aliud: nihil enim aliud timebit, si hoc unum timuerit ut timere oportet: quemadmodum qui non hoc timuerit, is erit obnoxius multis terroribus. « Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine » divitiarum suarum gloriantur. » Alius, « Superbientes. Frater non redimit, redimet homo? Non dabit Deo placationem suam. Et pretium redemptionis animæ suæ[1]. » Et quænam est hæc consequentia, dixerit quispiam? Pulchra, et recte cohærens, et magnopere dependens a prioribus. Quia enim loquebatur de judicio, et de illa terribili reddenda ratione, et de sententia quæ corrumpi non potest: multi autem in iis, quæ hic sunt, judiciis, judicibus emptis, jus corruperunt, et pœnam vitarunt: sententiam illam, quæ minime corrumpi potest, prædicans, et quem prius dixit, timorem augens, hæc subjunxit, ostendens se recte dixisse, oportere unum esse timorem, nempe eum qui ex peccato profiscitur, et nullum alium. Jus enim non potest illic corrumpi pecunia: nec licet donis seipsum e gehenna eripere: nec salutem afferre potest patrocinium et oratoris defensio, nec aliquid aliud. Quamvis enim sis dives, quamvis potens, quamvis alicui notus et familiaris, hæc omnia sunt illic inutilia; illic unusquisque ex factis vel punitur, vel coronatur. Quandoquidem et qui erat ætate Lazari, valde dives erat[2], sed nihil ei profuerunt divitiæ: et notæ erant virgines virginibus, sed nihil eas juvit illa familiaritas: unum est enim illic solum quod quæritur. Vos ergo,

[1] Psal. XLVIII, 7-9. — [2] Luc. XVI, 19.

inquit, qui opibus fiditis, et estis circumdati potentia, frustra intumescitis: neque enim vobiscum transmittetur in illud judicium pecuniæ abundantia, nec vires potentiæ; sed nec ulla necessitudo aut cognatio, nec aliquid ejusmodi, vos illic eripiet. Non licet illic, solutis pecuniis, aut ulla expiatione, aut pretio animæ ullum unquam servari. Quid ergo est quod dicit Scriptura? « Facite vobis amicos » ex iniquo mammona, ut vos recipiant in æterna taberna» cula [1]? » Quidnam est quod dictum est? Nihil contrarium, nec repugnans prioribus, sed valde etiam consentiens. In præsenti enim vita faciendi sunt amici, solvendo pecunias, erogando ac consumendo facultates in egenos. Nihil ergo hic aliud significat, nisi largam et copiosam eleemosynam. Si enim, cum nihil eorum feceris, illuc recedas, nemo te defendet. Neque enim nos defendit illorum amicitia, sed quod ex mammona amici facti fuerint: propterea adjecit amicos ex mammona, ut scias quod ipsa tua opera tibi parcent, eleemosyna, clementia, in pauperes munificentia. Nam quod nec cognatio, nec necessitudo quidquam prosit absque operibus, audi quod dicat Propheta: « Si steterit Noë, et Job, et Daniel, filios suos et fi» lias suas non liberabunt [2]. » Et quid dico in futura vita, quando nec in præsenti quidquam juvat amicitia? Quantum luxit et flevit Samuël, et Saülem non eripuit [3]? Quantum vero precatus est Jeremias, et Judæos nihil juvit? imo etiam dum oraret fuit reprehensus [4]. Et quid miraris, si nihil profuit Jeremias, quando nec Mosem quidem ait, si fuisset illo tempore, servare potuisse Judæos, quandoquidem eorum invaluerat nequitia, nec ex se aliquid attulerant?

V. Quantum pro Judæis lamentatus est Paulus, dicens:

[1] Luc. XVI, 9. — [2] Ezech. XIV, 14. — [3] I Reg. XV, 35. — [4] Jer. XLII, 4.

21.

« Fratres, bona quidem voluntas cordis mei et obsecratio » ad Deum est pro ipsis ad salutem[1]? » Quid ergo valuit ejus obsecratio? nihil. Et quid dico obsecratio, cum pro eis esse etiam anathema optaverit[2]? Quid ergo? sunt-ne supervacaneæ Sanctorum preces? Nequaquam, sed magnas etiam vires habent, quando tu quoque eis auxilium tuleris. Ita etiam Petrus suscitavit Tabitham, non solum oratione, sed etiam illius eleemosyna[3]. Ita Sancti orantes alios adjuverunt. Et hoc quidem hic, ubi stadium est et lucta : illic autem nihil horum, sed est ex solis factis salus. Pulchre autem hic ludificatur divites, et eos qui intumescunt. Neque enim dixit: « Qui habent pecunias, » nec, « Qui magnam habent potentiam : » sed, « Qui confidunt in multitudine » divitiarum suarum, » et in suis viribus gloriantur, eos irridens et insectans, quod umbris confidant, et propter fumum se venditent. Recte autem dixit : « Pretium redem» ptionis animæ suæ non dabit. » Pretium enim animæ non est ne universus quidem mundus. Et ideo dicebat : « Quid » prodest homini si universum mundum lucretur, animæ » autem suæ detrimentum patiatur[4]? » Ut autem scias ne universum quidem mundum esse pretium animæ, audi quidnam Paulus dicat de aliis Sanctis : « Circumierunt in » ovinis et in caprinis pellibus, egentes, pressi, afflicti, qui» bus dignus non erat mundus[5]. » Mundus enim est propter animam. Quemadmodum ergo non acceperit pater domum pro filio, ita e cDeus mundum pro anima, sed operibus et recte factis opus est. Vis scire quantum sit pretium animarum nostrarum? Redempturus eam Unigenitus, non mundum dedit, non hominem, non terram, non mare, sed suum pretiosum sanguinem. Quocirca dicebat Paulus : « Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum[6]. » Vidisti

[1] Rom. x, 1. — [2] Id. ix, 3. — [3] Act. ix, 40. — [4] Matth. xvi, 26. — [5] Hebr. xi, 37, 38. — [6] 1 Cor. vii, 23.

magnitudinem pretii? Quando ergo eam tanti emptam perdideris, quomodo poteris eam deinceps emere? « Christus » enim a mortuis suscitatus non amplius moritur [1]. » Vidisti quam sit pretiosa anima, et quanta sit ejus dignitas? Ne eam ergo negligas, et captivam efficias. « Et laboravit in » æternum. Et vivet in finem [2]. » Alius interpres dixit: « Et » quievit in sæculum: » Alius, « Cum desierit huic sæculo, » vivet in æternum. » Quoniam enim dixit de divitibus, quoniam dixit de potentibus, et ostendit ex his nihil lucri fieri: dicit deinceps de iis qui vixerunt in virtute, de iis qui vixerunt in laboribus et afflictionibus, acuens athletas philosophiæ. Noli enim hoc mihi dicere, ait, ærumnam illi ac laborem exantlandum fuisse; verum considera fructum, quod homo sit immortalis, quod vita immortalis excipiat, vita quæ finem non habet. Quanto igitur sit melius, cum hic parum laboraveris, requiem æternam assequi, quam cum hic tibi parumper indulseris, perpetuo cruciari? Deinde ostendens non illic solum esse præmia et coronas, sed etiam hic quoque esse principia præmiorum, subjunxit: « Non » videbit interitum, cum viderit sapientes morientes [3]. » Ne enim mihi dicas: « Solummodo futura promittis: » do tibi hic etiam pignora coronarum, imo vero arrham ipsam et præmia. Quomodo, et quanam ratione? Quoniam qui philosophatur, et spe futurorum erigitur, ne mortem quidem mortem esse putabit, sed videns mortuum jacentem ante oculos, non ita afficietur ut multi, cum apud se reputet coronas, præmia, bona ineffabilia, quæ neque oculus vidit, nec auris audivit, vitam illam, ducendam cum Angelis choream. Quemadmodum ergo agricola, cum videt frumentum dissolvi et interire, non abjicit animum, nec mœrore afficitur, sed tunc maxime exultat et lætatur, sciens fore ut ille interitus sit ortus melioris principium, et fun-

[1] Rom. VI, 9. — [2] Psal. XLVIII, 9, 10. — [3] Ibid. 11.

damentum majoris fertilitatis : ita etiam justus, qui recte factis gloriatur, et regnum quotidie expectat, quando viderit mortem sitam ante oculos, non angitur, nec se affictat ut multi, non vexatur et perturbatur. Scit enim mortem iis, qui recte vixerunt, esse migrationem et transitum ad meliora, et cursum ad accipiendas coronas. Quosnam autem dicit sapientes? Non eos qui vere sunt sapientes, sed qui sapientes esse existimantur. Mihi autem videtur dicere externos sapientes, eos ideo irridens, quod cum viderentur esse sapientes, stulti facti sint, cum de resurrectione non sint philosophati. Quando ergo viderit illos philosophos pereuntes, cum lamentis, lacrymis, et luctu elatos, tunc ipse nihil tale patietur, sed erit telis ejusmodi superior, ut qui bona spe erigatur, et sciat hunc interitum non interimere substantiam, sed tantum mortalitatem, et corruptionem consumere. Hæc enim mors non perdit corpus, sed consumit corruptionem. Substantia enim manet, et resurgit cum majori et ampliori gloria, sed non omnium. Resurrectio enim erit omnium communis : resurrectio autem cum gloria, communis erit eorum qui recte vixerunt. « Simul insipiens et stultus peribunt. Et relinquent alienis » divitias suas. Et sepulcra eorum domus eorum in æter» num. Tabernacula eorum in progeniem et progeniem. » Vocaverunt nomina sua in terris suis [1]. » Alius dicit : « Quæ sunt intra domos eorum in æternum. » Alius, « Ha» bitationes eorum in generationem, nominantes nominibus » suis terras. » Hebræus autem, « Aleadamoth. »

VI. Vidisti quomodo non solum ex futuris, sed ex iis etiam, quæ hic eveniunt, abducit a vitio et ab avaritia, et deducit ad virtutem, in pecuniis congerendis insaniam coërcens, et eos qui præsentibus inhiant, eaque admirantur, stultos vocans, et id per res ipsas ostendens? Quid

[1] Psal. XLVIII, 12.

est enim, dic, quæso, stultius homine qui laborat, et se excruciat, et tantas opes congregat, ut ex ejus laboribus alii se voluptate expleant? Quid est hoc inani labore deterius, quando ipse quidem sudores et labores perpessus decesserit, aliis autem divitias fruendas reliquerit, et nec aliquibus quidem necessariis et ei familiaritate conjunctis, sed sæpe etiam hostibus et inimicis? Et ideo non dixit: «Aliis,» sed « Alienis relinquent divitias suas. » Quid est autem, « Simul » insipiens et stultus peribunt? » simul cum iis, qui prius dicti sunt, inquit. Hic mihi videtur verba facere de impiis, qui toti rebus præsentibus affixi sunt, easque suspiciunt, de futuris autem nihil philosophantur, ea de causa vocans eos insipientes. Si enim posthac, ut putas, nihil erit, cur teipsum vexas et excrucias, undique pecunias congerens, et labores quidem sustinens, fructum autem non percipiens? « Et sepulcra eorum domus illorum in æternum. » Hoc dicit, sicut erat eorum existimatio. « Tabernacula eo- » rum in progeniem et progeniem, vocaverunt nomina sua » in terris suis. » [Alius autem dicit: « Quæ sunt intra do- » mos eorum in æternum. » Hebræus autem « Carevam ba- » thumo laholam. »] Quid hac amentia possit esse deterius, quam putare sepulcra esse domum perpetuam? in iis gloriam ambitiose persequi? Multi certe sæpe sepulcra construxerunt magnificentiora domibus. Vel enim hostibus laborant, et affictantur, vel vermi et cineri, hæc stulte consumentes. Talis enim est eorum mens et sententia, qui de futuris nihil sperant. Sed hic mihi venit in mentem deplorare, quod multi etiam eorum qui sperant futura, illos hac in re imitentur qui nullam habent spem futurorum, sepulcra ædificantes, et præclara monimenta construentes, et aurum infodientes, et suas facultates ad alios transmittentes: qui quidem sunt hac in re illis deteriores. Qui enim post hæc nihil expectat, etiamsi id facit præter

rationem, attamen quia nihil expectat, suum laborem et industriam confert in res præsentes. Tu autem, homo, qui nosti vitam futuram, et bona illa ineffabilia, et quod ex dicto evangelico : « Justi tunc fulgebunt sicut sol [1] : » quam veniam assequeris? quomodo te defendes? quod non supplicium jure patieris, qui hic omnia consumas in pulvere, in cinere, in monumentis, in hostibus, in inimicis? « Vocaverunt nomina sua in terris suis. » Ecce aliud genus amentiæ, ædificiis, agris et balneis sua nomina inscribere, et putare se magnam consolationem ex eo accipere, et umbram pro rei veritate persequi. Si enim perpetuam memoriam desideras, ne nomen, o homo, ædificiis inscribas, sed tropæa recte factorum erigas, quæ et in præsenti vita nomen tibi conservant, et in futura vita immortalem tibi requiem comparant. Si sis memoriæ cupidus, ego te doceo viam veram et apertissimam, virtutis curam gere. Nihil enim facit nomen adeo immortale, ut natura virtutis. Id ostendunt Martyres, ostendunt Apostolorum reliquiæ, ostendit memoria eorum qui recte et in virtute vixerunt. Quot reges urbes condiderunt, portus extruxerunt, et nominibus suis impositis, decesserunt, nec tamen eis quidquam profuit, sed silentio et oblivioni mandati sunt? Piscator autem Petrus, qui nihil fecit eorum, quoniam virtutem est persecutus, et civitatem maxime regiam occupavit, etiam post mortem resplendet sole clarius. Quod tu autem facis, est ridiculum, et plenum ignominia. Hæc enim monimenta non solum non te clarum reddent, sed etiam facient ridiculum, et ora omnium aperient. Ædificia enim non sinunt tuam avaritiam, quæ oblivioni tradi poterat, temporis excursu extingui, et stant veluti columnæ et tropæa erecta adversus avaritiam. « Et homo cum in honore » esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipienti-

[1] Matth. XIII, 43.

» bus, et similis factus est illis[1]. » Hic mihi videtur deinceps Propheta deplorare, quod animal rationis particeps, cui fuit traditum regnum in terris, eo declinaverit, ut esset non minus vile et abjectum, quam bruta, dum in rebus vanis laborat, et ea, quæ sunt suæ saluti contraria, molitur, inanem gloriam persequitur, avaritia tenetur, in rebus inutilibus se exercet. Virtus enim est honor hominis, et de rebus futuris philosophari, et omnia procurare, quæ ad illam vitam pertinent, et præsentia negligere. Brutorum enim vita præsentis vitæ limitibus concluditur : nostra autem tendit ad aliam meliorem, et cujus non est finis. Sed hi, qui de futuris nihil sciunt, sunt brutis deteriores : nec ii solum, sed etiam qui sceleratam et perditam vitam agunt, utpote qui fiant serpentes, scorpii, et lupi propter improbitatem, et boves propter vecordiam, et canes propter impudentiam.

VII. Quid enim, dic, quæso, est insipientius iis, qui in sepulcris et monumentis operam suam collocant, et ad aliorum nominum appellationes stant hiantes et mirabundi? Nihil enim memoriam efficit præterquam sola virtus, non ædes, non statuæ, non filii, non aliquid aliud ejusmodi. Ædes enim opus sunt architecti, statuæ statuarii, filii vero naturæ : tui autem nusquam est memoria. Et ideo vocat eum brutum Propheta, quoniam cum insipientiæ se jugo submiserit, bruto deterius ducitur. Illud enim est utile et aptum ad agriculturam; hic autem, qui seipsum subjecit insipientiæ, illo etiam in hoc factus est deterior. Quoniam enim superius dixerat quam esset mens eorum crassa, terrena, vilis et abjecta, et quam inutilis esset labor eorum in cogendis pecuniis, volens amplificare eorum accusationem, adducit Dei beneficia ; quod solent sæpe facere Prophetæ. Esaïas enim, cum esset eos accusaturus, pri-

[1] Psal. XLVIII, 13.

mum quidem dicit honorem, quo Judæi a Deo affecti sunt, ita scribens : « Filios genui, et exaltavi : ipsi autem me » nihili fecerunt[1]. » Hoc igitur in loco, una dictione declarans beneficia, quæ homines a Deo acceperunt : « Homo, » inquit, cum in honore esset, non intellexit. » Quemnam autem dicit honorem? Audi eum alio Psalmo dicentem : « Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria et honore » coronasti eum[2]. » Deinde exponens honorem, subjungit : « Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, et boves uni- » versas, insuper et pecora campi. Volucres cœli, et pisces » maris, qui perambulant semitas maris[3]. » Hic est enim honor longe maximus, ei in omnia, quæ videntur, permisisse dominatum, idque cum nihil recte gessisset. Cum enim eum nondum finxisset, dixit : « Faciamus hominem » ad imaginem et similitudinem nostram[4]. » Deinde interpretans illud : « Ad imaginem, » subjunxit : « Et præsint pis- » cibus maris, et volatilibus cœli, et bestiis terræ[5]. » Et hunc brevem et tricubitalem, et viribus corporis brutis longe inferiorem, rationis affinitate fecit cunctis excelsiorem, animam rationalem ei largitus : quod quidem est honoris signum maximum. Per eum enim civitates condidit, mare secuit, terram coluit, artes invenit innumerabiles, ferociores belluas superavit, et quod est omnium maximum et primum, Deum, qui fecit ipsum, cognovit, et ad virtutem deductus est, novitque quid sit bonum, quid secus. Solus ex iis, quæ videntur, Deum orat; revelationes accepit, idque solus rursus ; cognovit multa arcana et ineffabilia, didicit quæ sunt in cœlis; propter ipsum terra, propter ipsum cœlum, propter ipsum sol et sidera, propter ipsum lunæ cursus, tempestatum conversionumque vicissitudines; propter ipsum fructus, arbores, et tot genera

[1] Isaï. 1, 2. — [2] Psal. VIII, 6. — [3] Ibid. 8, 9. — [4] Gen. 1, 26. — [5] Ibid.

animantium; propter ipsum dies et nox; propter ipsum missi sunt Apostoli et Prophetæ; propter ipsum sæpe missi sunt Angeli. Quid pluribus opus est? neque enim fieri potest, ut omnia persequamur. Propter ipsum unigenitus Dei Filius homo factus est, crucifixus, et sepultus, et terribilia illa miracula facta sunt post resurrectionem. Propter ipsum lex, propter ipsum paradisus, propter ipsum diluvium. Nam hoc quoque est maximum genus honoris, eum et beneficiis et pœnis corrigere. Propter ipsum omni priori tempore innumerabilia gesta et administrata sunt. Porro ipsum quoque futurum judicium fit propter ejus honorem. Quocirca Job quoque dicit: « Quid est homo quod duxisti eum in judicium [1]? » Quemadmodum alibi dicit ipse Psalmista: « Quid est homo » quod memores ejus [2]? » Propter ipsum rursus veniet Unigenitus donans bona innumerabilia. Alia enim jam dedit per baptismum, et sacramenta, et mysticam aliam initiationem collata bona, et aliis miraculis terram implevit: alia vero se daturum est pollicitus, regnum cœlorum, vitam æternam, facturum suos hæredes, illosque cum eo regnaturos. Quocirca Paulus quoque dicebat: « Si sustinemus, et conregnabimus [3]. » Hæc ergo omnia considerans Propheta, eos jure brutis comparat, qui tantam nobilitatem vitio prodiderunt, et ad affectiones illorum desciverunt. Hoc ipsum sæpe faciunt alii quoque Prophetæ, impudentem auditorem volentes per comparationem pudore suffundere. Et ille quidem dicit: « Equi in fœminas » insanientes facti sunt [4]. » Hic vero: « Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui [5], » acerbius quam David loquens. David enim dicit: « Comparatus est » jumentis insipientibus, et similis factus illis: » ille autem

[1] Job. xiv, 3. — [2] Psal. viii, 5. — [3] Rom. viii, 17, et 2 Tim. ii, 12. — [4] Jer. v, 8. — [5] Isaï. i, 3.

dicit eos fuisse magis expertes rationis quam bruta. Illa enim, inquit, cognoverunt possessorem, « Israël vero me » non cognovit [1]. »

VIII. Alibi quoque alius quidam vir Sapiens, ostendens vel formicis esse deteriorem virum pigrum et desidem, et otio languentem, eum illuc mittit, ut discat esse laboriosus : « Vade, dicens, ad formicam, o piger, et imitare vias ejus [2]. » Illa enim, cum nec agrum cultum habeat, nec sit qui eam cogat, nec domini imperio pareat, parat æstate alimentum, et tempore messis multa reponit. Rursus autem jubet ire ad apem : « Proficiscere ad apem, et disce quod ea sit ope- » raria : nam principium dulcorum fructus ejus, cujus la- » bores reges et privati ad sanitatem afferunt [3]. » Alius vero dicit : « Principes tui tanquam lupi Arabiæ [5]. » Et alius : « Sedisti in deserto tanquam cornix [4]. » Zachariæ autem filius dicit : « Serpentes, genimina viperarum, quis vobis » ostendit fugere a ventura ira [6]. » Et alius rursus : « Ova » aspidum ruperunt, et araneæ telam texunt [7]. » Alibi autem idem Propheta dicit : « Venenum aspidum sub labiis eo- » rum [8]. » Et rursus : « Ira eis ad similitudinem serpentis [9]. » Tale est enim vitium, eum qui talis est et tantus, totque diadematibus coronatus, eo redigit, ut sit non minus ignobilis quam bruta. Et ideo in præsenti quoque Psalmo, cum elegisset duo vitii genera, et alia auditoribus reliquisset colligenda, eos, qui illis tenentur, ita pungit. Quid enim fuerit a ratione alienius homine, qui temere, et cum sui capitis malo ac discrimine orbem terræ percurrit, et innumerabiles pecunias colligit, non sibi, sed aliis sibi non notis, sæpe autem hostibus et insidiatoribus? Recte autem dixit : « Relinquent alienis divitias suas. » Quid est enim stultius,

[1] Isaï. I, 3. — [2] Prov. VI, 6. — [3] Eccli. XI, 3. — [4] Sopho. III, 4. — [5] Jer. III, 2. — [6] Matth. III, 7. — [7] Isaï. LIX, 5. — [8] Psal. CXXXIX, 3. — [9] Id. LVII, 5.

quam, ut hi faciunt, labores quidem et peccata, quæ in his colligendis admittuntur, suscipere, alienis vero eorum usufructu cedere? Deinde cum amore pecuniæ inanem quoque gloriam adducens in medium, eos pungit vehementissime, dicens : « Vocaverunt nomina sua in terris suis. » Quid his rursus est a ratione alienius, qui lapidibus et lignis et inanimatæ materiæ suam committunt memoriam, et propriam credunt gloriam? Aliquos enim bonis omnibus everterunt, viduas spoliarunt, et pupillorum facultates diripuerunt, ut vermi domum facerent splendidam, tineæque et corruptioni magnificos ambitus ædificarent, quod existiment suam per ea futuram immortalem memoriam, quæ ne parvo quidem momento temporis potuerunt corpora retinere. « Hæc via illorum scandalum ipsis[1]. » Quænam est, quæso « Hæc via? » Studium quod in res ejusmodi confertur, vanus labor, insana pecuniæ habendæ cupiditas, insatiabilis gloriæ ebrietas : et ante futurum, inquit, supplicium hic fit eis scandalum et impedimentum. Non parvum igitur offendiculum, non parvum impedimentum, non parvum obstaculum hæc via est ad operationem virtutis. Et ideo dicit : « Hæc via illorum scandalum ipsis. » Recte autem dixit hanc viam esse ipsis scandalum. Sibi ipsis vincula injiciunt, seipsos impediunt. « Et postea in ore suo com» placebunt[2]. » Hoc quod dixit, est gravissimum, et causa cæterorum malorum. Qui enim in his peccant, et delinquunt, et adeo desipiunt, seipsos felices ac beatos esse ducunt, æmulatione dignos, et iis, quæ fiunt, delectantur. Vitium autem quod laudatur ab iis, qui eo laborant, considera quantam facit accessionem malæ cupiditatis. Si enim, dum vituperatur, dum propris afficitur, dum arguitur, dum ab ejus, qui sobrii hominis cogitationem parumper suscipit, conscientia flagellatur, dum laceratur, et odio habetur, adeo

[1] Psal. XLVIII, 14. — [2] Ibid.

tamen impudenter viget, et invalescit, et in dies augetur : quando non solum non fuerint quæ prohibeant, nempe accusatio, conscientiæ reprehensio, gestorum correptio, de facinoribus pœnitentia, rubor, pudor, fletus ac lacrymæ, sed omnino contra, seipsos etiam laudant qui faciunt, et sibi encomia componunt, et eo ipso se aliis meliores esse ducunt, et postquam fecerint, laudant ea quæ fecerunt, hoc enim sibi vult illud : « Et in ore suo complacebunt; » quo non ii deflexerint? Sunt enim tanto furore perciti, et adeo emotæ mentis, ut etiam, quando suam libidinem expleverint, quando eos videntes iniquitatem oporteret erubescere, exultant, se efferunt, de facinore delectantur. Tale est enim peccatum, ut priusquam factum sit, suam velet turpitudinem, ebrietate voluptatis suam obtegens abominationem : sed postquam factum fuerit, et libidinis quidem voluptas parumper cesserit, conscientiæ autem accusatio invaserit, nudam rationem flagellans, tunc maxime cernitur quam sit perniciosum. Hi autem, nec tunc quidem postquam se expleverint, sed postquam viderint opes coacervatas, sepulcra excitata, inania ædificia perfecta, cum oporteret eos compungi ac deflere, post hæc etiam, hoc est, post opus, postquam res fuerit adimpleta, tunc adhuc magis ægrotant. Postquam ergo nihil eis relictum est ex ipsis remedii, tunc restat ut Deus exequatur quod suum est.

IX. Quemadmodum enim qui seipsos condemnant ob peccata a se admissa, quæ a Deo ferenda esset, sententiam anticipantes evitant, sicut etiam dicit Paulus : « Si enim » nos ipsos judicaremur[1] : » ita quorum tam gravis est morbus, ut nulla ducantur pœnitentia, et peccantes sua peccata non condemnent, Dei in se supplicium cum maxima vehementia attrahunt. Quoniam ergo ii, qui aliena rapiunt, vel

[1] 1 Cor. XII, 31.

qui sua temere profundunt, et quæ in pauperes erogare oporteret, in sepulcra, vermes et tineas consumunt, et nec eorum quidem, quæ fecerunt, ulla tanguntur pœnitentia, sed manent ægroti immedicabiliter : audi quid deinceps fiat. Quid ergo fit? A Deo traduntur supplicio, et ideo subjunxit : « Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet » eos[1]. » Non hic mansuetudinem per nomen ovium significans, quid enim possit illis esse sævius, qui pauperum quidem nuda corpora, et ventres fame enectos despiciunt, domos autem corruptioni, vermi et tineæ magnifice extruunt? sed facilem eorum interitum, repentinum exitium, et quam facile capi possint ab eis qui illis insidiantur. Nihil est enim imbecillius homine, qui in vitio vitam transigit. Quod his quoque eveniet, et ita concidentur, ita funditus peribunt, et tam facile devenient ad inferos, tam breviter, tam expedite, tam nullo negotio, quam oves quæ mactantur. Hoc est mors, imo vero res est morte acerbior. Post talem enim mortem eos mors immortalis excipiet, et ideo nusquam in sinus Abrahæ, nec in ullam aliam regionem cernuntur recedere, sed in infernum, hoc pœnæ, hoc supplicii, hoc summi exitii nomen est. Et hic mors eorum vilis est, et contemnenda, et illic in supplicio manent. Ita etiam solemus dicere de iis quæ facile pereunt. Hic sicut ovis occisus est. Quia enim sicut bruta vixerunt, etiam ut bruta pereunt, non habentes bonam spem de futuris. Nec hoc solum, sed etiam magno eorum malo. « Mors depascet eos. » Hic mihi videtur mortem dicere interitum qui illic est, et supplicium, quemadmodum etiam alibi dicit : « Anima quæ peccat, ipsa » peribit[2] : non naturæ extinctionem, sed pœnam significans. Persistit autem in metaphora. Quoniam enim dixit oves, eorum quoque pastorem ostendit. Quis autem hic est? Vermis venenatus, tenebræ nunquam cessaturæ, vincula

[1] 1 Cor. XII, 15. — [2] Ezech. XVIII, 20.

quæ solvi nequeunt, stridor dentium. Vide ergo eos undique puniri. In vita, quoniam eis ad virtutem allatum est impedimentum, quoniam vitii servi et mancipia facti sunt, et supervacaneum ridiculumque laborem susceperunt : in morte, quoniam fuit mors eorum vulgaris et ingloria: in tempore mortem sequente, quoniam perpetuus eos tenet interitus. « Et dominabuntur eorum Justi in matutino[1]. » Quoniam multi crassiores, et non plus sensu præditi quam lapides, non habent certam et claram spem de futuris, sed iis, quæ sunt præsentia, et quæ videntur, inhiant, eos ænigmatice tangit. Deinde cum paucis futura obscure significasset, confert rursus orationem ad contemptum eorum et pœnam in vita præsenti, ostendens quam sint imbecilli, viles, contemnendi, et quod licet sint millies divites, et magna sint succincti potentia, ab iis tamen, qui virtutem exercent, habentur pro servis et mancipiis. Ideo dicit: « Dominabuntur eorum Justi in matutino : » hoc est, celeriter, continuo, et nec tempore quidem opus habebunt, nec labore, nec mora. Talis est enim rerum natura, ut vitium virtuti serviat, eamque formidet ac pertimescat, licet illud quidem sit fuco et pigmentis innumeris obtectum : hæc vero nuda, et per seipsam decertans. Atqui contra videmus malos obtinere dominatum in bonos. Sed ne consideremus errorem sententiæ vulgi, is enim ex falsa opinione oritur; sed recto res judicio discernamus, et videbis id quod dico esse certissimum. Sit enim aliquis malus dominus, et bonus servus; vel, si mavis, ad aliud majus potius exemplum rem deducamus. Sit rex malus, et privatus bonus, videamus quis sit dominus alterius, et ubinam resplendet dominatus, quis sit qui imperat, et quis paret alterius imperio. Quomodo ergo hoc sciemus? Rex rem malam et scelere plenam privato imperet; quid igitur bonus ille privatus, et qui ei

[1] Psal. XLVIII, 15.

subjicitur? non modo non acquiescet, nec obediet, sed eum etiam, qui imperat, conabitur abducere ab instituto, licet mori oporteat. Quis est ergo liber? Is-ne qui quod vult facit, et ne regem quidem metuit? an qui a subdito suo contemnitur? Et ne in incerto exemplo prolixa utamur oratione, uxor Pentephræ Ægyptia (11), annon erat regina? annon toti Ægypto præerat? annon habebat regem conjugem? annon maximam habebat potestatem[1]? Quid vero Joseph? nonne servus? nonne captivus? nonne famulus emptitius? Nonne illa adversus adolescentem omnem aciem instruxit, non alii belli curam committens, sed ipsa descendens in aciem? Quis ergo tunc erat servus, quis liber? Illa-ne quæ precabatur, orabat, et supplicabat, et non homini, sed improbissimo animi morbo serviebat? an is qui contemnebat diadema, sceptrum, purpuram, et omnem illam externam speciem ac pompam, et rescindebat ejus machinationem? Nonne illa quidem repulsam passa recessit, et alii rursus animi morbo mancipata est, nempe iræ, quæ ratione non regitur et vindictæ; hic vero exiit, capite redimito coronis innumeris, et in ipsa servitute libertatem magis resplendentem ostendens?

X. Nihil est enim æque liberum ut virtus, nihil æque servum ut vitium. Et ideo dicit etiam alibi quispiam : « Sapiens servus obtinebit dominatum in dominos insi- » pientes[2]. » Quemadmodum enim captivus, etsi immensas habeat divitias, eo ipso facile capi potest et expugnari ab omnibus : ita etiam qui ab animi perturbationibus captus est, est tela araneæ vilior. Quid vero in bello? annon eos videmus vincere? Quid in rebus tractandis et consultandis? annon quæ dicunt firma sunt et stabilia, etsi nullus pareat? Quid autem in iis quæ hanc vitam consequuntur? Annon dives ille tanquam mendicus, guttam petiit, nec eam impetravit[3]? pauper autem, quoniam erat bonus, et virtutis

[1] Gen. XXXIX, 7. — [2] Prov. XVII, 2. — [3] Luc. XVI, 20 et seqq.

studiosus, annon in maxima fuit felicitate, et eadem ei sors quæ Abrahæ obtigit? Quid autem in Apostolis? annon vincti, flagris cæsi, innumera mala passi, eos superabant qui illos malis afficiebant [1]? Cogita ergo quam animi dubios et perplexos eos reddebant, adeo ut dicerent : « Quid » faciemus his hominibus[2]? » Atqui tenebant eos vinctos, et in mediis judiciis comprehensos, et obtinebant illi quidem locum judicum et magistratuum; hi vero tanquam rei illic stabant, et hi tamen illos vicerunt. Ubique denique, si quis diligenter consideret, videbit virum bonum vincere virum improbum : eaque vere est victoria, non vulgaris illa quæ falsa est et fucata, ac quæ facile convincitur, sed illa firma, stabilis, et immobilis. « Et auxilium eorum veterascet in » inferno[3]. » Hoc est, erit imbecillum. Quod autem dicit, est ejusmodi. Non solum hic facile capi poterunt, nullo opem ferente, nullo manum præbente, omnibus expositi, imo etiam quod est gravius, ne illic quidem habebunt qui defendat, opem ferat, manum præbeat, et eorum supplicium consoletur. Itaque nec virgines prudentes stultis opem ferre potuerunt, non Abraham diviti, non Noë, et Job, et Daniel filiis et filiabus. Illud enim, « Veterascet, » est, erit imbecillum, evanescet, ac delebitur. « Quod enim » veterascit ac consenescit, non longe abest ab interitu[4]. » A gloria sua exturbati sunt. Quod maxime desiderabant, propter quod omnia faciebant, et nihil non moliebantur, nempe ut post mortem magnam sibi pararent gloriam, per pecunias, per ædificia, per sepulcra, per nomina inscripta in sepulcris; ab eo, inquit, excident, quod eos maxima molestia afficiebat dum viverent, et hæc scirent. Talia enim ædificia sunt accusationes mortuorum. Nam etsi corpus terra tegatur, lapides tamen vocem emittunt, eorum cru-

[1] Rom. VIII, 37, et 2 Cor. IV, 8. — [2] Act. IV, 16 — [3] Psal. XLVIII, 15. — [4] Hebr. VIII, 13.

delitatem et impudentiam quotidie accusantes, communes eos hostes proclamantes, eos qui prætereunt, ut eos diris et maledictis prosequantur et accusent, invitantes. Quænam est ergo hæc gloria, accusatorem relinquere non tacentem, sed solo aspectu ora omnium aperientem, et apud omnes qui vident et accedunt, eos qui ædificarunt gravissime increpantem? Quidnam potest cum hac conferri stultitia, quando ea faciunt de quibus puniuntur, pro quibus accusantur, propter quæ etiam post mortem a multis effodiuntur : ex quibus execrationes, reprehensiones et multa crimina oriuntur, tam ab eis qui injuria affecti sunt, quam qui non affecti sunt? « Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferni, » quando acceperit me [1]. » Postquam dixit mercedem malorum, et stipendium peccati, dicit etiam præmia bonorum : quod et ipse et alii Prophetæ facere solent, ut ex utroque auditorem instituant, nempe et ex pœnis peccatorum, et ex præmiis virtutis. Ita ergo se habent res illorum, infamia, labor inanis, stultitia, risus, dedecus, interitus, mors, tormentum, perpetuum supplicium, molestiis expositum a gloria et securitate excidisse, vivos et mortuos vituperari et accusari, nullum invenire malorum solatium. Nostra autem contra se habent omnia, liberatio a supplicio, libertas animæ, securitas, honor, gloria. Hæc enim omnia subindicavit, cum dixit : « Verumtamen Deus redimet animam » meam de manu inferni, quando acceperit me. » Inferos hic dicens supplicium, cruciatus illos intolerabiles. Considera autem quantus sit honor, non propter hoc tantum, sed etiam propter id quod subjungitur. Cum enim, inquit, acceperit me, tunc ipsum videbo clarius quam nunc. Nunc enim per fidem ambulamus, non per speciem, tunc autem facie ad faciem. Redempta autem anima, corpus quoque erit bonorum particeps [2]. « Ne timueris, cum dives factus

[1] Psal. XLVIII, 16. — [2] 1 Cor. XIII, 12.

» fuerit homo, vel cum multiplicata fuerit gloria domus » ejus[1]. » Hæc cum ita se habeant, inquit, quid times præsentia? Quid te male habet inopia? Quid formidas divitem? Audivisti quæ dicta sunt de resurrectione, de bonorum hæreditate, de supplicio malorum? quid umbras deinceps pertimescis? Illa enim sunt firma ac stabilia, hæc vero sunt similia floribus qui flaccescunt. Omnibus itaque aliis prætermissis, arcem malorum invasit, nempe divitiarum cupiditatem : ea enim diruta, alia quoque simul destruuntur.

XI. Et quomodo non timebo, inquit, eos qui tantum possunt? Potentia est ad breve tempus, vires unius horæ : transit rerum successus, umbras et somnia imitantur pecuniæ, divitiæ, et honor tantus, et ideo subjunxit : « Quoniam, » cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum » eo gloria ejus[2]. » Subjungens causam, cur non timeat quæ sunt momentanea : venit mors, radicem abscidit, et universa coma decidit cum foliis, et domus facile capi potest ab omnibus. Quemadmodum ergo oves et capræ post sectionem jacentem arborem invadunt : ita etiam in iis qui hoc modo sunt divites, multi amici, multi eorum quos beneficiis affecerunt, inveniuntur res illorum perdere et evertere, et qui tot et tanta possidebat, tot pocillatores, tot coquos, crateres aureos et argenteos habebat, tot et tanta terræ jugera, domos, mancipia, equos, mulos, camelos, castra servorum, solus abit, et nemo cum eo discedit, nec ipsas quidem vestes sumens. Quo enim fuerit splendidius indutus, tanto lautiorem mensam vermi parans recedit, et sepulcrorum effossoribus ampliorem cupiditatem, et in miserum corpus majores insidias. Quo enim se magis exornat, eo in se majorem contumeliam comparat, manus eorum, qui thecas effodiunt, armans in seipsum et invitans. Et quid tum? inquies. At hic quidem certe se jactat, glo-

[1] Psal. XLVIII, 17. — [2] Ibid. 18.

riatur, et intumescit usque ad mortem. Imo vero multi ne ad mortem quidem, sed in illos coortis insidiatoribus, quibusvis reis graviora passi sunt, pecunia spoliati, infamia notati, in carcere habitantes. Qui enim heri in curru, hodie in catena; qui heri observabatur ab adulatoribus, nunc a carnificibus obsidetur; qui unguenta olebat, nunc est respersus sanguine; qui in molli lecto accumbebat, in duro solo jacet; qui ab omnibus colebatur, ab omnibus contemnitur. At in morte ejus sunt magnificæ et splendidæ exequiæ. Et quid ad illum, qui non sentit? major fœtor, major horror, invidia vehementior : est enim filiis cum mortuo bellum perpetuum propter illam magnificentiam. Vide autem quam sit verbum accurate positum, et quam sit magna philosophia. Non solum enim eum ex eo insectatur, quod non una recedant, sed etiam eum hic omni pompa et apparatu spoliat, et nec divitias quidem esse ostendit, quando earum possessione fruebatur. Non dixit enim: « Cum multiplicata fuerit gloria ejus, » sed « Gloria domus ejus. » Hæc enim omnia quæ enuravi, fontes, ambulacra, porticus et balnea, aurum et argentum, equi et muli, stragulæ, vestes, et indumenta, sunt gloria domus, non hominis qui domum habitat. Hominis enim gloria est virtus, unde etiam vadit una cum possessore. Manet autem ipsa domus gloria, imo vero ne manet quidem, sed etiam una cum domo dissolvitur, nec quidquam ei profuit qui in ea versabatur : neque enim erat illius. « Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur [1]. » Postquam dixit de ejus gloria et divitiis, nunc transit ad dicendum de laudibus. Quia enim divites hoc magno studio persequuntur, assentationem in foro, observantiam a populo, publicas laudationes, simulatione referta encomia, magnumque esse videtur in theatris, in conviviis, in judiciis plausu excipi, ab omnibus prædicari, beatum existimari : vide

[1] Psal. XLVIII, 19.

quomodo hoc quoque detrahit, ex tempore. In vita enim ejus, inquit, hoc est, hæc observantia, et hoc, laudibus affici, est ab præsentem usque vitam : una autem cum aliis hoc quoque dissolvitur, ut quod sit caducum et momentaneum, sed etiam quando id exhibetur a laudantibus, post mortem recedit in contrarium, quando larva metus detracta fuerit. « Confitebitur tibi cum benefeceris ei [1]. » Vide quomodo accusat etiam eorum beneficia. Tu enim assentaris et observas, quamdam ad tempus observantiam simulans : ille autem habebit etiam tibi gratias, a te emens, ut quæ sunt ei grata facias, et magno id emens, tunc tibi, inquit, aget gratias. Hoc enim sibi vult illud : « Confitebitur tibi, quando » benefeceris ipsi. » Non dixit : « Quando feceris quod sit utile, quando benefeceris, » sed, « Quando quæ sunt ei cordi, et quæ ex ejus animi sententia, feceris : » ostendens utrinque esse damnum, et ex ficta assentatione, et ex pernicioso ministerio. « Introibit usque in progenies patrum suorum, usque in æternum non videbit lumen. Et homo, cum in » honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis » insipientibus, et similis factus est illis [2]. Introibit, » sive imitabitur patrum zelum, et ex improbis natus, improbitatem in sortem accipiet : vel sic intelligas; nisi quid boni fecerit, ex divitiis nihil fructus percepisse deprehendetur. Relinquet autem majores suos in pulvere usque ad judicium : nec secundum naturæ legem lucem aspicere poterit. Deinde resumit iterum ea quæ prius dixerat, his verbis : « Et homo, cum in honore esset, non intellexit, com» paratus est jumentis insipientibus, et similis factus est » illis. » Ille, inquit, qui ita mortuus est, nec pecunias ut par erat dispensavit, nihil a bruto differet; utpote qui a Deo acceptum honorem non cognoverit; similis factus est jumentis, quorum vitæ finis una mors est. A quibus uti-

[1] Psal. XLVIII, 19. — [2] Ibid. 20, 21.

nam liberemur, tam discipuli, quam doctores, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO II

IN PSALMUM XLVIII.

In dictum illud prophetæ David : Ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus [1], *et de hospitalitate.*

I. Jucundum agricolæ aratrum trahere ad expurgandum arvum, sulcos findere, spinasque convellere, atque ita semina jacere, nulla superstite spina quæ sementi officiat : multo jucundius dicenti, cum in aurem tumultu vacuam divina sensa jacit. Ideoque cum voluptate sermonem ordimur, quia hoc arvum expurgatum conspicimus. Licet enim mentem vestram non videamus; at aperti oculi et arrectæ aures vestræ, internæ tranquillitatis mihi præbent indicium : in vestram quippe conscientiam ingredi nequeo. Verum oculi vestri intenti atque in sublime erecti testificantur nullam intus esse perturbationem; imo potius cum alacritate clamatis : « Sparge semina; quidquid jeceris, spe fructus decerpendi excipimus : sæcularem enim omnem curam ex animo ejecimus. » Proinde altiorem ego semper sententiam attingo, agri nobilitati confisus. Neque enim Scriptura sapientem tantum doctorem quærit; sed etiam intelligentem auditorem. Idcirco beatos vos prædico, beatum me dico. « Beatus enim, inquit, qui loquitur in aures

[1] Psal. XLVIII, 17.

» audientium [1], » et, « Beati qui esuriunt et sitiunt justi- » tiam [2]. » In vos igitur, qui cum studio adestis, sensa jacimus. Alii quippe omnes nunc in foro sunt, et sæcularibus curis labefactantur, vos autem superiores terra facti, spiritualia sensa excipitis; illi ancillæ serviunt, dum carnem curant, vos nobilem liberamque animam exornantes, ipsam servatis. Ubinam nunc versaris, o homo? in foro? Quid collecturus? Cœnum et lutum. Veni, a me unguentum accipe. Cur colligis pecunias fluxas, avaritiam vere tyrannum, magistratus qui pereunt, sæcularium curarum copiam, quæ nunc adest, et cras non erit? Quid decerpis flores, relicto fructu? Cur post umbram curris, et veritatem non comprehendis? Cur persequeris quæ pereunt, et quæ permanent non quæris? « Omnis caro fœnum, et om- » nis gloria hominis quasi flos fœni. Exsiccatum est fœnum, » et flos cecidit. Verbum autem Domini manet in æter- » num [3]. » Divitiis abundas? Et quid hoc ad animam? Pecuniis locupletior, anima pauperior; foliis ornaris, et fructu eges. Quid, quæso, hinc utilitatis? Nactus es pecunias, quas hic relicturus es. Nactus es magistratum, unde insidiæ oriuntur. Veni, fruere sermonibus philosophiæ plenis : expia peccata tua, depone iniquitates tuas, expurga conscientiam, erige cogitationem, esto angelus et homo. Relinque carnis naturam, et levem vitæ pennam sume : te segrega a visibilibus, ut hæreas iis quæ sub sensum non cadunt. Ascende in cœlos, choreas age cum Angelis, siste te ante tribunal supernum et excelsum : relinque fumum et umbram, fœnum, aranearumque telam : neque enim possum tantæ vilitati aptum nomen imponere. Hæc porro dico, nec finem dicendi faciam. Veni, et te hominem præsta, ne naturalis appellatio tibi falso ascripta sit. Num intelligitis id quod vobis dictum est? Homo est, ait ali-

[1] Eccli. xxv, 12. — [2] Matth. v, 6. — [3] Isaï. xl, 6-8.

quis, sed homo sæpe nomine tenus, non item sensu. Cum enim te video præter rationem viventem, quomodo te hominem vocabo, non bovem? Cum te rapientem conspicio, quomodo te hominem appellabo, non lupum? Cum te fornicantem video, quomodo te hominem vocabo, non suem? Cum te dolis utentem video, quomodo te hominem nominabo, non serpentem? Cum te veneno infectum video, quomodo te hominem vocabo, non aspidem? cum te insensatum animadverto, quomodo te hominem vocabo, non asinum? Cum te adulterum cerno, quomodo te hominem vocabo, non equum emissarium? Cum te inobsequentem stupidumque video, quomodo te hominem vocabo, non lapidem? Nobilitatem a Deo accepisti, cur naturæ virtutem prodis? Quid, quæso, facis? Alii homines illa sunt instructi arte, ut bruta, quoad ejus fieri potest, in hominis nobilitatem transferant; psittacos docent humana voce loqui, arteque naturam cogunt, leones cicures reddunt, perque forum trahunt. Leonem efferum animal cicurem reddis, et te lupo efferatiorem exhibes? Quodque gravius est : quæque bellua unum habet vitium, lupus rapax est, serpens dolosus, aspis venenosus : at homo improbus non item. Sæpe namque non uno vitio affectus est; sed ex rapax est, et dolosus, et venenosus, brutorumque vitia in animo suo colligit. Quomodo itaque te hominem vocabo, qui nec regni insigne, nec diadema, nec purpuram habeas? « Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudi- » nem nostram [1]. » Cogita ad cujus imaginem factus sis, homo, nec te ad vilem bestiarum conditionem deprime. Si videris regem, purpuram et diadema abjicientem, at cum militibus commixtum, prodentemque imperium suum, quo pacto illum regem vocabis? Tu homo es : ne mihi ostenderis te hominis animam habere, sed an prudentia

[1] Gen. I, 26.

sis homo. Præes brutis, et brutorum affectuum tuorum factus es servus?

II. Et quomodo homo evadam? inquies. Si cogitationes carnis, absurdas illas, subegeris : si ejeceris fornicationem; si ejeceris intempestivum amorem pecuniarum; si improbam illam tyrannidem ejeceris; si purum locum tuum reddideris. At quomodo efficiaris homo? Si huc veneris, ubi homines creantur; si te equum sumam, te hominem faciam; si te lupum sumam, te hominem faciam; si te serpentem accipiam, faciam te hominem, non naturam, sed propositum mutans. Sed quid dices? Liberos habeo, domui præsum, de uxore sollicitus sum, paupertate premor, necessarium victum paro. Obtentus hæc sunt et causificationes. Si enim hic te perpetuo retinerem, ac ne vel momento concederem, ut externis vacares negotiis, posses hac excusatione uti, mihique dicere: « Liberos habeo, domui præsum : » ac probe certe hoc diceres. Imo potius neque tunc illa dicere oporteret. Potest enim Deus tibi hic agenti majori copia tua omnia augere. Nunc autem nullam tibi hujusmodi necessitatem impono, neque dico, ut quotidie his vaces, sed bis tantum in hebdomada. Quid grave, quid onerosum? Non per totum diem, sed per exiguum temporis spatium veni in Ecclesiam : accipe spiritualia sensa, ne accipias vulnera : non ut alios dejicias, sed ut in Ecclesiam forum convertas. Veni, accipe arma, ut armatus noxiam plagam non accipias. Sta in acie, sed armatus. Sta in loco sancto, sed puris præditus oculis. Intra in portum, sed diligenter navem commove. Hæc potes hoc in loco discere : sed abnuis, et in sæcularia castra Dei mandatis nudatus te conjicis. Cogita quantum sit ex Ecclesia egredi humana omnia despicientem, molestiasque calcantem, bonisque superiorem factum, ita ut neque illis superbiat, neque his prematur : qualis erat Job,

neque paupertate obrutus, neque divitiis elatus; sed in rerum vicissitudine æqualem servans animum. Veni, sume armaturam a me. Qualem armaturam? quæ tibi sæpe salutem pollicetur. Exis et vides hominem equo vectum aureo freno, multis satellitibus stipatum; rursusque vilem quemdam et abjectum. Hinc invidia in divitem commoveris. Livor pauperis te apprehendit. Accedit ad te David, adest et dicit : « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo [1]. » Egredere cum Propheta, et ne timeas. Abi quo tibi dico cum Propheta, cum doctore, cum baculo, cum precone. « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » At dices : « Hoc monentis est, et consilium dantis, ac quæ decent commonstrantis. Dic mihi etiam modum, quo debeo hominem non timere. » Quia divitiarum natura hominis naturam imitatur. Qua autem ratione, ego dicam. Quid est homo? Animal vile, caducum, exigui temporis : tales etiam divitiæ; imo non tales, sed infirmiores. Sæpe namque non cum homine desinunt, sed etiam ante hominem. Nostis vos innumera exempla in hac urbe, circa intempestivam hujusmodi divitiarum jacturam; et didicistis, vivente possessore, possessionem periisse : divitiarum enim finis est mutatio in paupertatem. Perpende igitur quam brevis temporis sit possessio. Nam possessor vivit post jacturam possessionis. Atque utinam periisset possessio, neque in perniciem traxisset ipsum possessorem. Non erraveris igitur, si dixeris divitias esse domesticum ingratum, sanguinarium et homicidam, domesticum qui in remunerationem hero necem infert. Quodque gravius est, non cum hominem deserit, ipsum in pericula conjicit, sed et antequam ipsum relinquat, turbat ipsum, ac consternat. Ne mihi respicias illum sericis vestimentis indutum, unguentis perfusum, et famulitio cultum; sed ejus con-

[1] Psal. XLVIII, 17.

scientiam resera, ejus adhuc opulenti animum retege, videbisque intus tumultus et turbas. Cum autem videris alium ejus casu labentem, calamitatem propriam edisce.

III. Quid enim humanis rebus fallacius? id quod sæpe dixi, fluvialium undarum naturam imitantur, simul apparent et præiereunt, simul tenentur, et effluunt. « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » Hunc accipe sermonem, canticum spirituale. Cum enim ingressa fuerit invidia, et una accesserit hic versus, dictum illud animi affectum talem eliminat. « Ne timueris, cum dives factus » fuerit homo. » Hæc mea sunt remedia, quæ non pecunias, sed cœlos quærunt. Non enim corpus curo, sed animæ remedium appono; non vestræ tantum, sed etiam meæ. Etsi namque doctor sim; sed homo etiam sum, communi subjectus naturæ, communemque doctrinam præbens. « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » Hunc accipe versum in thesaurum et argumentum : hunc accipe versum radicem divitiarum et opulentiæ. Non enim divitem esse, sed divitias nolle, hæ sunt veræ divitiæ. Num intellexistis illud quod vobis dictum est? Qui vult esse dives, possessionibus eget ac pecuniis; qui autem non vult esse dives, est semper in opulentia. « Ne timueris, cum dives » factus fuerit homo, aut cum multiplicata fuerit gloria » domus ejus [1]. Ne timueris, » dic mihi, propter quid? Quoniam metuendi sunt divites, vitam Propheta explicat. Quid metuis hominem foliis ornatum, fructus expertem? Cur times hominem qui in amaritudine ambulat? Cur times hominem semper trementem? Quid times hominem in perpetuo metu viventem? Servus enim tuus non timet te absentem : ille vero dominum suum intus circumfert. Quocumque ierit, amor pecuniæ ipsum sequitur. Is propinquos,

[1] Psal. XLVIII, 17.

domesticos, amicos, invidos, beneficos, omnes simul habet inimicos. Invidiam quippe magnam concitat. Pauper certe neminem timet, quoniam philosophia et patientia tantum dives est. Dives autem, quia in habendi cupiditate vivit, omnibus perosus est, et in publicis cœtibus hostis circumit, vultu assentantibus, animoque odientibus omnibus. Quod autem hæc illo modo se habeant, ingruente vento, cadentibusque foliis, cum scilicet mutatio rerum advenit, tunc ementiti amici comperiuntur, tunc assentantium larvæ noscuntur, tunc manifestus evadit simulantium chorus, tunc scena aperitur. Aperiuntur ora omnium dicentium : « Scelestus ille, improbus, perditissimus. » Quid ais ? Annon heri ipsi adulabaris ? Annon manus ejus osculabaris ? Hæc larva erant. Venit tempus, et larvam posui, mentemque aperui. Quid ergo times, quæso, eum qui a tot hominibus accusatur? Et quid hoc? Utinam ne se ipse accuset. Hæc dico non quod divitias, ut millies dixi, criminari velim, sed eos qui bona re male utuntur. Pecuniæ enim cum operibus honestæ sunt. Quomodo honestæ? Si paupertatem sublevent, si inopiam substentent. Audi Job dicentem : « Ego eram oculus cæcorum, pes claudorum, » ego eram pater egenorum [1]. » Ecce divitiæ sine peccato, sed cum amore pauperum; « Domus mea omni venienti » aperta fuit. » Hoc divitiarum ministerium est, earum nempe quæ non nomine, sed re sunt divitiæ. Illæ divitiæ servæ sunt harum, illæ quippe nomen sunt re vacuum ; hæ vero et nominis et rei veritatem habent. Quænam? Eæ quæ ad virtutes et ad eleemosynam exercendam impenduntur. Quomodo ? ego dicam. Est dives qui omnium bona rapit, et est dives qui sua pauperibus erogat : hic in colligendo, ille in spargendo dives est : ille seminat terram ; hic cœlum excolit. Quantum præstat terræ cœlum, tantum illius

[1] Job. xxix, 15, 16.

opulentia hujus divitiis infirmior est. Hic innumeros habet amatores; ille omnes accusatores. Et quod est mirabile, raptorem et avarum non illi modo qui læsi sunt, sed etiam ii, qui nihil mali sunt passi, oderunt, vicem illorum dolentes, qui mala sunt perpessi : misericordem vero, non modo ii qui misericordiam sunt consecuti, sed etiam ii qui non sunt experti, diligunt. Virtus enim est vitio præstantior, fratres. Vitium illos etiam, qui læsi non sunt, inimicos habet; eleemosyna autem illos quoque, qui beneficio non sunt affecti, habet amicos. Omnes enim dicunt : « Deus illi bene faciat. » Quo tandem bono affectus es? Nullo; sed frater meus; non ego, sed membrum meum. Beneficium quippe illi præstitum, meum reputo. Vidisti quantum bonum sit virtus, quam desiderabile, quam amabile, quam pulchrum? Misericors est communis portus, pater omnium, baculus senum. Misericors si quid insuave patiatur, precantur omnes, « Deus ipsius misereatur, ipsi bene faciat, bona apud illum maneant. » Si autem ad raptorem veneris, audies qui dicant : « Execrandus ille, improbus, scelestus. » Quid passus es? Ego nihil, sed frater meus: adsunt quotidie clamores innumeri. Si ceciderit, omnes in illum irruunt. Hoccine vita? hoc divitiæ? Annon hæc conditio deterior quam reorum damnatorum? Qui damnatus est, corpore ligatus est; hic anima. Vides eum vinctum, et non miseraris ipsum? Illum odi, quia vinctus est, non vi, sed proposito : quia catenam attraxit.

IV. Rursus tu contra divites? dicent mihi. Rursus vos contra pauperes. Rursus tu contra raptores? Rursus vos contra eos, quorum bona rapiuntur. Vos non satiamini, dum pauperes devoratis et mordetis; ego non satior vos corripiens et emendans. Semper tu his hæres, semper tu pauperi adhæres? Abscede tu ab ove mea, abi a grege, ne ipsum labefactes. Si vero labefactas gregem meum, an cri-

mini vertes, si te persequar? Si pastor essem ovium, annon me incusares, si lupum in gregem ingruentem non persequerer? Pastor sum rationabilium ovium : non lapide persequor, sed verbo : imo potius non persequor te, sed voco. Esto ovis, accede, esto e numero gregis mei. Cur gregem corrumpis, qui augere deberes? Non persequor te, sed lupum persequor. Si lupus non es, non te persequor. Si lupus factus es, teipsum accusa. Non contra divites, sed pro divitibus sum. Hæc quippe dicens, pro te dico, etsi non sentias. Quomodo pro me loqueris? Quia te a peccato libero, et a rapina, omnibusque te amicum constituo, omnibus desiderabilem. Semper dico tibi : « Rapuisti-ne? pecunias auxisti? Veni, te mutabo : inimicitiam in amicitiam convertam, periculum in securitatem. Hæc in hoc sæculo, illic vero rursum dabo tibi regnum cœlorum, ne in supplicia æterna abeas; ut accipias bona, « Quæ oculus » non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascende» runt[1]. » Hæccine persequentis sunt, an consulentis? amantis, an odientis? Verum tu me oderis : imo vero te amo. Præceptum Domini mei habeo : « Diligite inimicos » vestros[2]. » Non abscedo abs te, sed tibi medeor. Dominus noster crucifixus est, et dicebat : « Pater, ignosce illis, » quia nesciunt quid faciunt[3]. » Num te persequor? Morbum tuum pello. Num tecum pugno? cum vitio certe tuo. Annon me beneficum ducis? annon curatorem? annon patronum præ aliis omnibus? Quis alius te his de rebus alloquetur? Num magistratus? nihil simile loquetur, sed de accusationibus et de crimine aget. Num uxor? De ornamentis tantum et de auro loquetur. Num filius? de hæreditate, de testamento, de sorte dicet. Num domesticus? is de ministerio, de servitute, de libertate. An parasiti? illi de conviviis, de cœnis, de prandiis. An ii qui in theatro?

[1] I Cor. II, 9. — [2] Matth. v, 44. — [3] Luc. XXIII, 34.

illi de risu turpi, de concupiscentia effreni. An is qui in foro? Ille de testamentis, de hæreditate. de libertate, in quibus ille versatur. Unde hæc audias, nisi a me? Omnes te metuunt, ego vero te contemno : donec talis fueris, contemno, te despicio, morbum tuum contemno. Ego seco, tu clamas. Sed non timeo vocem tuam, opto salutem tuam : medicus enim sum. Si ulcus habens medicum vocares, videresque ferrum acuere, annon diceres : « Seca etiamsi doleam, » eo quod ex sectione salutem expectares? Me autem fugis, non secantem, sed sermone animam tuam purgantem. Atqui medicus quid facit? Secat sæpe, et ulcus deterius facit : ego deterius non facio, sed melius. Illic enim natura est imbecilla et nutans, remediorumque debilitas; hic autem vis sermonis. Medicus tibi salutem non pollicetur, ego tibi salutem polliceor, audi me. Ideo unigenitus Filius Dei descendit, ut nos reduceret, et cœlis ipsis excelsiores constitueret. Unum solum timeo, peccatum. Cætera facessant omnia, divitiæ, paupertas, potentia, quidvis aliud. Hæc dico, nec finem dicendi faciam : neque enim quemquam gregis mei perire volo. Quid ergo? Potest-ne fieri ut dives salutem consequatur? Sane quidem. Job dives erat, Abraham dives erat. Vidisti ejus divitias? vide hospitalitatem. Vidisti mensam ejus? vide benignitatem. Quid ergo Abraham? dives erat. Num tecum contendi? Dives-ne erat Abraham? Imo dives erat. Vidisti ejus divitias? Vide ejus vitæ institutum. Meridie apparuit ei Dominus juxta quercum Mambre sedenti [1]. Et ecce tres viri. Et surgens; non enim putabat Deum esse eum, qui præsens erat, quomodo enim? adoravit, et dixit : « Si judicatis me dignum, ut ingrediamini in tabernaculum trabium mearum. » Vides quid in meridie faceret senex? Non sub tecto sedebat, sed peregrinos et viatores prorsus ignotos pertrahebat, et surgens

[1] Gen, XVIII, 1, et seqq.

adoravit dives et nobilis. Qui pecuniis affluebat, relicta domo, uxore, pueris, domesticis, quos trecentos octodecim habebat, illis omnibus relictis, exiit piscaturus; sagenam hospitalitatis expandit, ne viator, ne peregrinus domum præteriret. Vide quid faciat senex. Non præcipit famulo, quos trecentos octodecim habebat; sciebat enim genus famulorum negligens esse; ne obdormisceret famulus, et peregrinus præteriret, sicque ipse prædam amitteret. En Abrahamum, en divitem. An dignaris tu pauperem vel respicere? an ipsi respondere? an ipsum alloqui? Quod si aliquando des, certe per famulum. At non ita vir justus. Sed sedebat, ardentes radios excipiens, rore in æstu perfusus: umbra ipsi erat desiderium hospitalitatis. Sedebat fructum hospitalitatis decerpens, idque dives cum esset. Huic mihi confer hodiernos divites. In meridie ubi sedent? in inferis. Ubi sedent? in morte ebrietatis. Ubi sedent? in publico, projecti, ebrii, corde obcæcati, brutis stupidiores. Sed non ita Justus ille.

V. Vis imitari Abrahamum? Sic imitare, non impedio, imo suadeo. Etiamsi majora a nobis exigantur, quam ab Abrahamo. « Nisi enim abundaverit, inquit, justitia ves- » tra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intra- » bitis in regnum cœlorum [1]. » Interea tu saltem Abrahamum assequere. Quid habuit Abraham? Hospitalis erat, surrexit, et adoravit, cum ignoraret quinam essent qui præterirent. Si enim scivisset, nihil admirandum fecisset, quia Deum coluisset; verum ignoratio eorum, qui aderant, majus ejus hospitalitatis studium declarat. Sedebat et excepit, quomodo? Liberaliter: vitulum mactavit, Saram vocavit, uxorem hospitalitatis consortem fecit, neque eam in cubiculo latentem, sed sub quercu stantem. Illa enim mensa demum aperuit vulvam ejus, naturæque sterilitatem corre-

[1] Matth. v, 20.

xit. Mactavit vitulum et accepit Isaac. Farinam conspersit, et semen accepit ut stellas cœli et arenam maris. Verum plane dices : « Da mihi quoque fructum tot genuinorum filiorum. » Infelix, miser, et vilissime, terrena quæris ? Cœlum tibo do, Angelorum societatem, æternam voluptatem, et mortem corruptionemque quæris ? Vitam tibi do finem non habentem. Major est remuneratio, major retributio. Studiose attende dictis meis, ut rerum conversionem videas. Cum enim oporteret hospitalitatis studium declarare, quid dicit Abraham uxori suæ Saræ ? « Festina, inquit, et » commisce tres mensuras similæ [1]. » Hæc audiant mulieres. « Festina et commisce tres mensuras similæ. » Commune quippe nobis theatrum, et utrique sexui magisterium offertur. Audiant mulieres id quod dicitur : audiant viri, et imitentur. « Festina, inquit, et commisce tres mensuras » similæ : » et ipse cucurrit in armentum boum. Laborem partiuntur, ut etiam ambo coronam sortiantur. Communia sunt jura nuptiarum : communia sint virtutis officia. « Adjutricem te accepi, sis mihi adjutrix etiam in rebus altioribus : Festina, festina. » Urget uxorem, et ne tarditas tædium afferat hospitibus, « Festina, et commisce tres mensuras » similæ. » Laboriosum præceptum, grave mandatum : « Commisce tres mensuras similæ. » Non dixit : « Quid hoc ? Num hac spe tibi nupsi, ut me ad molendum coquendumque panem adhiberes, mulierem tot divitiis instructam ? Trecentos octodecim servos habes, et illis imperare non curas, sed me ad hoc ministerium urges ? » Nihil simile dixit, neque cogitavit. Sed quia uxor erat Abrahami, non corporis solum, sed etiam virtutis consortio, ideo dixit illi : « Festina : » illaque alacriter mandatum arripuit : sciebat enim uberem hospitalitatis fructum. « Festina, commisce. » Sciebat mulieris diligentiam. Ubinam sunt hodiernæ mu-

[1] Gen. XVIII, 6.

lieres? comparemus illas cum Sara. Num talia mandata excipiunt? talia opera? Profer mihi ornatus cupidæ mulieris manum, eamque extrinsecus inauratam vides, intus autem quasi obsessam. Quot, quæso, pauperum prædam manus tua gestat? Profer manum tuam, ostende illam. Quo induitur? rapina. Profer manum Saræ, quo induitur? hospitalitate, eleemosyna, charitate, pauperum amore. O præclaram dexteram! Vide dexteram et dexteram. Verum una quidem forma est dexteræ, multum vero discrimen. Illic fontes lacrymarum, hic coronæ et præmia. Hæc dico ut neque uxores talia quærant a viris, neque viri uxores hæc petentes ferant. En Saram, en divitem illam : commiscuit tres mensuras similæ. Quantus labor? Verum non sensit laborem, ob spem fructus et lucri. « Festina, com» misce tria metra similæ. » Quid facis? te comis et ornas, mulier? Cui vis placere? viro-ne tuo? Malum studium, si viro sic placitura es, si sic studes ipsi placere. Quomodo igitur placebo? continentia. Sed qua ratione placebo? modestia, philosophia, mansuetudine, charitate, concordia, consensu. Hæc ornamenta tua, mulier. Hæ virtutes tuæ concordiam pariunt : illi vero ornatus ut placeas non efficiunt, verum id præstant ut viro oneri sis. Cum enim illi dixeris : « Rape et affer mihi : » exiguo tempore places; sed postea inimicum illum habes. Ut autem discas te viro non placere : domi illa deponis, et in Ecclesia illis circumornaris. Si viro placeres, domi illa gestares. Verum, ut dixi, in Ecclesiam ingrederis, auratis manibus et collo. Si venerit Paulus, terribilis simul ille et amabilis : terribilis peccatoribus, amabilis pie viventibus, clamabit et sic dicet: « Mulieres oportet ornare se, non auro et margaritis, et » veste pretiosa[1]. » Deinde si ingrediatur Gentilis, videatque in superiore parte illas ista ferentes, in inferiore vero Pau-

[1] 1 Tim. II. 9.

lum hæc loquentem, annon dicet : « Hæc sunt scena et fabula ? » Certe non sunt scena res nostræ, etiamsi hæc ita fiant. Verum Gentilis ille læditur et dicit : « Ingressus sum in Ecclesiam Christianorum, et audivi Paulum dicentem : « Non in auro et margaritis ; » illam vero mulierem opere contraria exhibentem. »

VI. Quid tibi utilitatis affert aurum, o mulier ? Ut pulchra et speciosa appareas ? Verum illud nihil tibi confert ad pulchritudinem animæ. Sis animo speciosa, et eris corpore amabilis. « Sapientia hominis vultum ejus illuminabit[1] ? » atqui sapientia est animæ ejus. Nihil ita amorem parit ut charitas. Si enim vir tuus te amat, etiamsi deformis sis, tamen amabilis ipsi videris. Si autem te oderit, etiamsi speciosa sis, ne quidem videre te volet. Odium quippe animi formam vultus apparere non sinit. Cum enim ab eo ornatus et aurum petitura es, tum ipse te aversaturus est, perinde atque eum qui in foro aliquid ab eo exigat. Verum ab illo fugere potest, a te minime, quæ intus es semper, et petis officia rationi contraria. Hæc ne solum auribus excipias, o mulier, sed etiam animo commuteris. Verba mea remedia sunt, quæ ad tempus mordent, sed perpetuo juvant et voluptatem afferunt. Medicus sum, vulneraque fodico, ne præ vetustate deterius ulcus efficiant. Ego medicinam exerceo, sanitatem verbo tribuens. Alii vero præsentis vitæ fluxam, fallacem, et vilem conditionem ostendunt. Sed quod dicebam de Abrahamo ; neque enim promissionis obliviscar : « Festina, permisce : » hæc unaquæque mulier in mente describat, hæc unusquisque vir in conscientia habeat. Cur gestas sericas vestes, et equos habes aureis frenis, mulasque ornatu decoratas ? Mula infra ornatur, aurum in tegumento tenetur. Pecunias mulæ rationis expertes circumferunt, quæ aurea frena habent :

[1] Eccl. VIII, 1.

mulæ rationis expertes ornantur, et pauper fame confectus pro foribus tuis sedet, Christusque fame necatur. O summam amentiam! Quæ defensio? quæ venia, quando Christus stat pro foribus tuis habitu pauperis, tu vero nullo modo flecteris? Quis te ex suppliciis illic inferendis eripiet? Dedi, inquies, eleemosynam. Verum ne dederis solum quantum ille vult, sed quantum potes. Quid tum dices, quæso, cum supplicia intolerabilia, cum cruciatus illi aderunt, cum minæ, et terribiles potestates, cum fluvius ignis cum strepitu fervebit, cum tribunal illud terribile, cum judicium incorruptum, cum natura illa, quæ principio caret, cum humanarum rerum cessatio, cum neque pater, neque mater, neque vicinus, neque rex, neque viator, neque hospes te juvare poterunt? Sed stabit solus homo cum operibus suis, quorum causa vel damnabitur, vel coronabitur. Quid tum dices? Tum sermonis mei recordaberis. Sed quæ tibi hinc utilitas? nulla. Quandoquidem dives ille recordatus est, ac tempus pœnitentiæ quærebat; sed nihil hinc lucri retulit. Verum dicebat: « Mitte Lazarum, ut intingat summum » digitum suum in aqua, et refrigeret linguam meam, quia » vehementer crucior[1]. » Verum non misit Lazarum, non quod stilla aquæ magno paradisi fonti jacturam afferret, sed quod eleemosynæ stilla nullo modo possit cum inhumanitate misceri. Quoniam enim tempore stadii contemptus fuerat, tempore coronæ nulla eum consolatione dignatus est.

VII. Hæc dico, ut neque pauper ob paupertatem lacrymetur, neque dives gaudeat ob divitias. Opulentus es? Pereant divitiæ, nisi congruentes divitias in medium afferas. « Festina, et commisce tres mensuras similæ. Deinde cucurrit ipse ad boves, et mactavit vitulum[2]. » Cursor fuit senex, neque enim ipsi carnis vigor solutus erat, sed mens

[1] Luc. XVI, 24. — [2] Gen. XVIII, 7.

philosophica nervos habuit; vicit naturam alacritas. Herus domesticorum trecentorum octodecim, vitulum gestans, onere non opprimebatur, sed alacritate mentem levabat. Cursus seni propositus erat, et magnum ministerium, uxorique labor et opera. Non solum enim pecuniarum liberalitate, et lauta mensa, sed etiam ministerio multo officioque proprio hospites excipiebant; non famulorum opera, sed manibus membrisque suis ministrantes. Deinde præsto erat uxor ancillæ habitu, et hospites recumbebant ignoti: neque enim finem hæc dicendi faciam. Putabant enim eos esse pauperes quospiam. Verum hæc non animo versabant, sed se peregrinos suscipere. Astabant ambo illo tempore, hospitalitatis botrum vindemiantes mente, philosophia, ministerio, susceptione hospitum, labore, officio, charitate, dispensatione, accuratione, ut nihil retro relinquerent. Et stabat uxor ad arborem, thalami vice arbore utens, et pro tecto umbram foliorum habens, nec indecorum duxit in publico versari. Stabat enim proprium exhibens ornatum, et ministerii fructum demetens. Quid ergo is qui advenerat? « Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ » filius[1]. » Qualem fructum mensa protulit! quam pulchrum! quam celerem! quam formosum! ut uva maturescat et perfecta evadat! Etenim verbum illud ingressum est in vulvam, puellumque formavit. Hujusmodi sunt hospitalitatis fructus. Attende iis quæ dicturus sum. Postea vero puer ille ex mensa natus, postquam crevit, postquam vir esse cœpit hospitalitatis fructus: non enim ita illum genuit uterus, ut genuit mensa, imprimis autem Dei verbum; postquam crevit et vir factus est, tempusque nuptiarum advenit: attende dictis studiose: moriturus demum erat senex, beatus ille Abraham patriarcha, qui cum mulieribus depravatis et nequissima gente habitabat: accersitum

[1] Gen. XVIII, 10.

famulum suum sic alloquitur : « Hic sunt improbæ Chananæorum mulieres. » Quid igitur cupis ? « Abi in terram, ubi » ego natus sum, et inde duc uxorem filio meo [1]. » Novæ res ac mirabiles ! Scitis vos et plane nostis : cum quispiam filium suum vult uxorem ducere, patrem matremque solitos esse hac de re agere, in alienamque domum abire, illi assentari, hunc colere, pronubas pronubosque multos rem tractare : hinc pecuniarum promissiones, et multa sollicitudo patris matrisque, ut per se ipsi colloquantur, nec ipsos pudet, neque erubescunt, neque negotium famulis committunt. Cum autem hospes advenit, dicunt : « Vade tu, deduc eum inferius, illumque excipe. » Contra vero Abraham, cum oporteret opus edere magnum et philosophicum, per se illud agit : hospitalitatem non committit famulo, sed uxori et sibi. Cum autem de uxore sumenda et de connubio tractabatur, famulo dicit : « Abi. » Hic mulieres contra faciunt. Si velint cum aurifice colloqui, non erubescunt, sed ipsæ exeunt, et assident ne aurum subripiatur : pecuniarumque aviditas id efficit, ut decorum contemnant et dignitatem. At Abraham non sic, sed cum hospites vellet excipere, per se et per uxorem agebat ; cum de connubio ageretur, per famulum. Cur itaque Abraham commemoras, quod nempe dives esset ? Hæc tu quoque de Abrahamo cogita, et nullum unquam aspernaberis. Sed unde ad hæc dicenda digressus sum ? arrepto Propheta et illo baculo : « Ne ti- » mueris, cum dives factus fuerit homo. » Hic enim versus illa omnia peperit : et ecce thesaurum invenimus auro refertum. « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » Accipe baculum hunc, qui tremula corpora erigere possit. Neque enim sic baculus tremula corpora annosorum et senum erigere potest, ut hic versus juvenum et senum, concupiscentia et peccatis obsessorum, tremulam mentem

[1] Gen. XXIV, 4.

excitat : « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » Quid times hominem, qui non homo, sed lupus est? Quid times hominem impietate plenum et auro obsessum? Quid times hominem, qui per iniquitatem sua prodidit, et qui hostem suum sæpe intus habet? Sed mihi declaravit Propheta dicens : « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo. » Mihi de reliquo modum expone, quo debeo non timere divitem : « Vel cum multiplicata fuerit gloria domus ejus. »

VIII. O nobilitatem dictionis! quo pacto in narratione et doctrina philosophiam introduxit! « Ne timueris, cum » dives factus fuerit homo, vel cum multipiicata fuerit gloria » domus ejus. » Non dixit : « Et cum multiplicata fuerit gloria ejus; » sed « Gloria domus ejus. » Cum enim ingressus in domum divitis cujusdam, videris columnas miræ magnitudinis, aurea capitella, et marmore crustatos parietes, aquæductus et fontes et ambulacra, arbores vento agitatas, omniaque musivis operibus plena, eunuchorum auro fulgentium turbam, famulorum multitudinem, solum tapetibus stratum, mensam auro splendentem, et cubilia exornata : hæc omnia gloria domus sunt, non gloria hominis. Hominis quippe gloria, est pietas, æquitas, eleémosyna, mansuetudo, humilitas, pax, justitia, charitas erga omnes sine hypocrisi. Hæc omnia sunt gloria hominis. Cur times divitem? Itaque domum ipsius potius time. Illa enim dives est, non is qui habitat. Verum non timeo illam, inquit. Quare? Quia aurum est inanimata materia. At hominem metuis? Etiam. Quare? Num illius sunt divitiæ? ædium est splendor : marmora murus habet. Quid hæc ad habitantem? Aurea laquearia : quid ad possidentem? Capitella columnarum aurea sunt; quid ad caput illius qui in peccatorum luto demersus est? Sed mundum est pavimentum? verum immunda conscientia. Sed sericæ sunt vestes? verum pannis laceris anima onusta. Domus dives est, sed ejus pos-

sessor est pauper. « Cum multiplicata fuerit gloria domus » ejus. » Et ut discatis gloriam esse domus, et non hominis, vos ex verbis vestris redarguo. Ingressus persæpe in pulchras ædes alicujus et postea egressus, quid ais? «Vidi pulchra marmora.» Num dicis: « Vidi formosum hominem?» Mirabiles sunt columnæ, pulchræ fenestræ. » Num dicis: « Mirabilis est herus? » Multum auri est in laquearibus. Num dicis: « Eleemosyna magna est? » Multi fontes, magnificentia ingens. » Num dicis: « Ingens magnificentia est possessoris? » Ubique de muris, ubique de marmoribus, ubique de fontibus, de aquis loqueris. Vides rursus equum freno aureo fulgentem, et dicis: « Pulchrum est frenum: » ergo aurificis ista laus est. « Egregium vestimentum: » ergo textoris est laus. « Speciosi servi: » ergo vendentis ista laus est. Manetque ille incoronatus, res autem ejus laudibus ornantur. At cum vides hominem probum, dicis: « Probus homo, pulcher, modestus, mirabilis, misericors, benevolus, compunctus, semper precibus vacans, semper jejuniis insistens, semper in Ecclesia versans, nunquam a divina doctrina se removet. » Hæ laudes ejus, hæ coronæ. Disce igitur quid sint divitiæ hominis, et quid divitiæ domus: « Ne timueris. » Si enim didiceris divitias probe distinguere, non ultra timebis. Vides eum, quem divitem putabas, pauperem et egenum esse? « Ne timueris, cum dives » factus fuerit homo. » Et ut discas hæc ita se habere, etsi hic te decipiat, mortis tempore ipsum respice. Num aliquid ex his omnibus sumit, et sic abit? Utique mortuus est, et nudus jacet, qui sericis vestibus induebatur. Jacet nudus in tumulo: servique abeunt et discedunt, nemoque illum curat: neque enim illius servi erant. Abiit, et nihil suorum deinceps jacet. Uxor ejus luget et se excruciat, crines solvit: omnes consolantur, nec audit: liberi orphani sunt, uxor vidua: omnes abjecti sunt, pincernæ,

crateres, parasiti, assentatores, eunuchi. Ex vasis illis aliquod accipere, et abire non potest. Sed quid? solus effertur, laudibus extollunt: ecquid ad illum? At inanis gloria ipsum celebrem reddit? Quare? An potest aliquid ex illa sumere? Nihil ex illis potest ipsi adesse in die illo. In sepulchrum abit qui omnia rapuerat, intra tres cubitos sepelitur, nec quid amplius: terra operit vultum ejus et una operculum loculi. Abscedit uxor. Ubinam divitiæ? ubi servi? ubi pompa? ubi ædes magnæ ac splendidæ? ipsum relinquunt: uxor etiam deserit, velit nolit: fœtor enim ipsam abigit, fontes vermium ipsam expellunt. Hoccine totum? Etiam. Nihil enim suorum habens discessit. Ut vero discas eum nihil suorum habentem abscessisse, beati Martyres, quia sua secum auferunt, id consequuntur ut a sepulcro ipsorum non recedamus. At hic ne uxor quidem manere potest. Illic imperator diadema abjicit, et in sepulcro Martyris manet, rogans obsecransque, ut liberetur a malis et hostes vincat. « Ne ergo timueris, cum dives factus » fuerit homo. » Hoc sumpto versu, canere incipiamus Domino, et pro his omnibus gratias agamus ipsi, Patri et Filio et Spiritui sancto, quia ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO III

IN PSALMUM XLVIII.

Cum alius ante perorasset, sermo Constantinopoli habitus, in magna Ecclesia (12), *cum pauci convenissent, in illud,* Ne timueris, cum dives factus fuerithomo [1], *et de eleemosyna.*

I. Parvus est fructus ejus, qui præclare dixit, sed maturus : tenuis est chorda, sed ingens sonus : pauca verba, sed magni pretii sunt sententiæ. Nam et universum populum laudibus excitavit, eosque præconiis diligentiores effecit, et auctorem agriculturæ indicavit, atque compositis in ejus laudem hymnis, postquam ex Apostoli præcepto gratias egit, orationem glorificatione conclusit. Quod si mensam cito removit, non ob egestatem, sed ob humilitatem id egit. Non enim, quod dicere plura non posset, orationi finem tacendo imposuit, sed ut docendi munere nobis cederet. Age ergo nos quoque tumultuum, qui jam contigerunt, procella liberati, tanquam fluvialibus quibusdam aquis aures nostras lectione Scripturarum abluamus. Ita faciunt et nautæ : postquam tempestatem evaserunt, et multum pelagus emensi ad tranquillum portum pervenerunt, demissis velis, deposito remo, et exscensu e navi facto, balneis, cibo, potu, somno ac deliciis corpus refocillant, ut vegetius illud et aptius ad reliquam navigationem reddant. Hos imitemur nos quoque, ac nupera illa perturbatione, tumultu, fluctibusque perfuncti, tanquam ad

[1] Psal. XLVIII, 16.

quietum quemdam portum animam nostram ad Scripturarum lectionem appellamus. Etenim portus est nullis fluctibus agitatus, murus inexpugnabilis, inconcussa turris, gloria quæ nequit eripi, armatura impenetrabilis, animi tranquillitas invicta, voluptas continua, et quæcumque bona dixeris, divinarum congressus Scripturarum. Hic et mœrorem abigit, et animi tranquillitatem tuetur, pauperem ditiorem reddit opulentis, et divitibus securitatem acquirit, peccatorem justum efficit, tuto præsidio Justum munit; mala quæ insunt evellit, bona quæ desunt inserit; malitiam fugat, ad virtutem reducit, nec reducit modo, sed radicibus etiam firmat, et, ut perpetuo maneat, efficit, cum spiritualis medicina sit, ac divina quædam et ineffabilis incantatio, quæ passiones exterminat. Nam et spinas peccatorum extirpat, et arvum expurgat, et pietatis jacit semina, et fructum ad vigorem perducit. Nequaquam igitur tot aspernemur bona, neque a collectis absimus, sed huc nos assidue conferamus, ut continue sanemur: nec ullus divitem cernens invidia saucietur, aut inopia gravetur: sed vera cognita rerum natura, prætereat umbras, veritatem amplectatur. Siquidem umbra, licet corpore major appareat, est tamen umbra: certe enim major eo non est alioqui, sed videtur, et tum videtur, cum a solis radiis remotiores fuerimus: sic nimirum circa meridiem, dum ferventis solis radii capiti imminent, undique in angustum redigitur, et contrahitur, ac brevior fit, quod utique in rebus etiam humanis cernitur. Nam quandiu se longius quis a virtute sejungit, magnæ illi res videntur humanæ: ubi vero se in clarissimo Scripturarum lumine collocarit, tum vero quam viles, quam breves, quam nullius momenti sint res caducæ animadvertit, ac probe intelligit nihilo eas meliori conditione, quam fluviales undas esse, quæ simul appareant, et dilabantur. Quam ob causam cum Propheta

philosopharetur, et pusillanimes istos et infelices castigaret, qui humi reptant, et ad divitiarum pompam obstupescunt, qui reformidant ac tremunt eos, qui ejusmodi rebus circumfluunt, et nos ab hoc pavore abduceret, ac suaderet, ut eas tanquam res nihili contemneremus, dicebat : « Ne » timueris, cum dives factus fuerit homo, aut cum multi» plicata fuerit gloria domus ejus. Quoniam cum interierit, » non sumet omnia [1]. » Vides quam accurata oratione fuerit usus, et clarissime cuncta distinxerit? non enim dixit : « Cum multiplicata fuerit ejus gloria,» sed « Gloria domus ejus, » indicans aliud esse gloriam hominis, et aliud gloriam domus. Quid igitur est hominis gloria, et quid gloria domus? Hæc enim clare dignoscenda sunt, ut ne somnia potius, quam veritatem amplectamur. Sunt igitur domus gloria porticus, ambulacra, laqueare aureum, pavimentum lapillis ornatum, prata, horti, servorum greges, supellex sumptuosa, quorum nihil ad hominem pertinet. Hominis gloria, recta est fides, zelus in Deum, charitas, mansuetudo, lenitas, assiduitas in precibus, in eleemosynis impertiendis liberalitas, castitas, modestia, cæteræ omnes virtutis species. Atque ut hæc ita se habere intelligas, is quidem qui illa possidet, gloriam ex illis nullam colligit, neque idcirco præclarus aliquis appellabitur, quod præclaras ædes habeat, vel hortum, vel pratum, vel servorum turbam, vel vestes pretiosas. Laus enim omnis in possessione subsistit, neque transit ad possessorem. Domum enim laudamus et hortum, pratum, ac vestium pulchritudinem, quæ commendatio est artis eorum, a quibus elaborata sunt illa, non virtutis ejus, qui sibi illa comparaverit, sed contra plane improbitatis argumentum.

II. Tantum ergo abest ut ejusmodi possessionum conditio gloriam possessoribus ullam conciliet, ut eam summo-

[1] Psal. XLVIII, 17, 18.

pere imminuat. Eos enim, qui in ejusmodi rebus suas ostentant divitias, tanquam crudeles, inhumanos, sordidos, et a philosophia penitus alienos traducunt omnes : neque enim hominis gloria sunt ista, ut dixi, sed domus : verum eos, qui in castitate, modestia, mansuetudine, clementia vitam degunt, qui totos Deo se devoverunt, admiramur, laudamus, prædicamus, quandoquidem hæc præsertim est hominis gloria. His ergo perspectis, neminem beatum esse existimate, qui rebus illis abundet, quæ nihil cum illo commune habent : licet quempiam videris in curru sedentem, supercilio sublato, sese erigentem, et ipsas nubes attingentem, non quidem reipsa; neque enim fieri potest; sed mentis arrogantia, vel potius vecordia, ne gloriosum istum, neve sublimem ac magnum arbitreris. Nam sublimem reddunt non mulæ currum trahentes, sed culmen virtutis, quod ad cœlorum sedes nos subvehit : licet alium videas equo insidentem, multis stipatum lictoribus, qui plebem in foro arceant, ne hunc quidem propterea beatum prædices, sed animum ejus excute et explica, tumque sententiam de eo ferto, quam forma illius conspecta suggesserit. Ita sunt ridicula quæcumque nunc cernuntur. Cur enim, quæso, in foro turbam arces? aut cur obvios quosque submoves, et homo cum sis, homines fugas? Quis hic fastus? quænam arrogantia? Num lupus es factus aut leo, ut, dum in urbem ingrederis, omnes in fugam vertas? Imo vero lupus lupum nunquam abiget, nec leonem leo; sed inter se congregantur, ac naturæ communionem reverentur : tu vero, cui præter naturam aliæ multæ suppetunt occasiones et causæ mansuetudinis, humilitatis, æqualitatis, cur feris ipsis ferocior evadis, et propter brutum animal ratione præditos contemnis. Ac Dominus quidem tuus hominem in cœlum evexit : tu vero nec forum cum illo communicas. Quid dico in cœlum? in ipso regio solio collocavit; at tu ex

urbe illum ejicis. Quid autem sibi vult aureum frenum, quo equus ornatur? quam vero excusationem, aut quam veniam obtinebis, qui jumentum, quod nullum istius liberalitatis sensum capit, ultra necessarium usum exornas : perinde namque aurum est illi ac plumbum; Christum autem cernis fame confectum, neque necessarium illi suppeditas alimentum? Cur item, homo cum sis, cum hominibus misceri dedignaris; sed in mediis urbibus solitudinem quæris, nec tibi in mentem venit Dominum tuum cum publicanis cibum sumpsisse, cum meretrice collocutum, cum latronibus crucifixum, et cum hominibus fuisse commixtum, sed fastu ac superbia efferatus, humanam ipsam naturam amittis? Hinc magnus in nobis oritur misericordiæ contemptus, hinc avaritiæ studium, hinc crudelitas, et inhumanitas. Cum enim aureum frenum equo adhibes, cum auream famulo armillam, et aureas lapidi bracteas, cum pelles apud te sunt aureæ, vestes aureæ, cingulus aureus, itemque calcei, tantamque tibi hujus nequitiæ necessitatem imponis, ut insatiabilem cupiditatem explere contendas, et omnium sævissimam belluam pascere, avaritiam dico : tum et orphanos spolias, et viduas nudas, et communis omnium hostis incedis, vanoque labore suscepto, cursum inis, qui nullo bono fine claudetur. Quid enim hoc sibi vult, quod barbarum servum tuum auro exornas? quod lucrum? quæ utilitas animæ oritur? quod commodum corpori? quis domui reditus? Imo vero plane contrarium, sumptus intempestivus, alienæ a ratione impensæ, materia luxuriæ, malitiæ documenta, prodigæ ac dissolutæ vitæ occasio, animæ corruptela, via, quæ ad innumera mala deducit. Lecti vero argento nexi, auroque fulgentes, scabella et lebetes inde conflati, multusque risus, quid ad emendationem vitæ conferre possunt? aut quid te juverunt ut melior fieres, vel conjugem tuam, vel alium quempiam domesticorum?

Nonne hinc potius fures, ac multi parietum perfossores? nonne inde fugitivi famuli fiunt? Cum enim quocumque oculos suos convertant, argentum fulgere conspexerint, furacitatis in eis morbus alitur. Nam si te liberum hominem, et qui propter nobilitatem magnifice de te sentis, quod in foro refulget argentum ad cupiditatem allicit, multo magis famulum. Atque hæc a me non ideo dicuntur, ut fugitivos servos crimine liberem, eosque qui talia scelera perpetrent, sed ut vos cohorter ne talium illis morborum alimenta subministretis. At enim, eas opes ubi deponemus? inquiunt, num in terram defodiemus? Absit, sed meis consiliis acquiescere si volueris, modum te docebo, quo fugitivum hunc servum probum ac fidelem efficere poteris.

III. Sunt enim plane fugitivæ divitiæ, hodierno die transeuntes ad hunc, cras ad illum : neque fugitivæ sunt tantum, sed alios reddunt etiam fugitivos, dum efficiunt ut ii, quibus custodiendæ commissæ sunt, sæpe fugam arripiant. Quo tandem igitur pacto fieri potest, ut fugitivus iste teneatur? Contrario penitus modo cæteris fugitivis. Nam alii quidem, dum retinentur, manent; hic, si detineatur, aufugiet; si dispergatur, manebit. Quod si forte novum tibi, quod dico, videatur, hoc ex agricolis disce. Siquidem illi, cum inclusum triticum domi defoderint, tineis ac vermibus rodendum illud exponunt ac perdunt; sin autem in arva dispergant, non illud modo conservant, sed etiam multiplicant : ita quoque divitiæ, dum in arculis manent, et sub januis vectibusque vel in terram defossæ, confestim aufugiunt : sin autem, ut agricolæ triticum in agros, sic in pauperum ventres illas disperseris, non modo non aufugiunt, sed copiosiores inde redduntur. Hæc ergo cum scias, ne famulis eas trade, sed innumeris manibus tenendas committe, viduarum scilicet, pupillorum, corpore mutilatorum, eorumque qui carcere sunt conclusi.

Non enim poterunt tot manibus detentæ diffugere, sed firmiter tenebuntur, et auctiores fient. Sed quid liberis meis derelinquam? inquit. Enimvero non omnia te cogo profundere : quanquam si omnia profundas, hac ratione liberos amplius ditabis, dum pro pecunia Deum illis propitium, et opes eleemosyna partas, et inter homines adjutores innumeros ac benefactores derelinques. Ut enim raptores, tametsi nulla læsi simus injuria, odio prosequimur : sic eos qui misereri, et egenis succurrere noverunt, tametsi nihil ad nos ex illorum liberalitate dimanavit, reveremur et amamus : nec illos tantum, sed illorum etiam liberos. Cogita ergo quantum sit illud ornamentum, ut ab innumeris hominibus filii tui videantur adamari, cum omnes ista verba pronuntient, si in sustentationem egenorum opes impendantur : « Ille benigni hominis, ille misericordis est filius. » At tu rem quidem sensu carentem exornas; quippe cum sensus expers sit lapis, quantumvis innumeris eum talentis auri contegas; ei vero, qui sensu præditus est, et enecatur fame, ne necessarium quidem alimentum impertis. Quando igitur tremendum illud tribunal apparuerit, et ignei fluvii, quando a nobis rerum gestarum rationes exigentur, qua defensione tantam ignaviam tantamque vecordiam et immanitatem tueberis? quam legitimam excusationem afferes? Ut enim aliorum quisque propositum scopum habet, atque rationem, qua suas dirigat actiones : et agricola, si rationem ab illo exigas, dicet quam ob causam boves junxerit, sulcum duxerit, aratrum traxerit, et mercator quare navem in mare deduxerit, et operarios conduxerit, ac pecunias deposuerit, et architectus et calceorum sutor, faber ærarius, pistor et singuli quarumvis artium opifices rationem reddunt et causam : ita tu quoque, dum lectum argento sic operis, dum equum et lapidem deauras, ac pelles ejus-

modi apparas, si a te ratio exigatur, quam causam dices, quem modum? An vero ex ejusmodi lecto dulcior tibi somnus obrepit? at hoc dicere minime potes : quin potius si quid præter opinionem dicendum est, etiam injucundior : major enim est sollicitudo, et anxietas major. An vero firmior est propter aurum structura? ne hoc quidem verum est; an melior equus ob tale frenum? an vero servus? plane contrarium hic quoque cernitur. Cur igitur tam ineptos in his omnibus vos ostenditis? Omnino dicetis, inde vos gloriam vobis illustriorem comparare. Quid? nonne jam inde ab exordio sermonis audivisti hæc hominis non esse gloriam, sed plane contrarium, ignominiam et dedecus, vituperium et risum? ex his livor, innumeraque oriuntur mala, quantoque stabiliores sunt possessiones, tanto magis constans ac perennis est accusatio : atque ingentes istæ ac magnificæ domus stant instar gravissimorum quorumdam accusatorum vocem mittentes etiam post obitum possessorum : et corpus quidem terræ mandatur, at conspectus ædificiorum ambitionis memoriam una cum corpore sepeliri non patitur : sed prætereuntium unusquisque dum altitudinem, amplitudinemque splendidæ ac magnæ domus intuetur, vel secum ipse vel proximum alloquens, dicet : « Quam multis ex lacrymis domus ista constructa est? quot spoliatis pupillis? quot viduis injuria affectis? quot operariis mercede privatis? Itaque tibi contrarium plane contingit, cum gloriam consequi vivendo cuperes, ne post ipsum quidem vitæ finem accusatoribus liber es : sed tanquam in ærea columna tuum nomen domus circumferens efficit, ut mille convitiis proscindaris ab iis, qui te viventem ne quidem unquam viderunt.

IV. Quando igitur ne hoc quidem lucrum ex ista superflua liberalitate colligitur, fugiamus, dilectissimi, fugiamus

hunc morbum, neque feris ipsis ferociores evadamus. Illis communia sunt omnia, terra, fontes, pascua, montes et saltus, nec altera quidquam amplius habet quam altera : tu vero, cum homo sis, mitissimum animal, bellua sævior evadis, dum mille pauperum cibos, atque adeo multorum millium una domo tua concludis. Quanquam non sola nobis est natura communis, sed alia multo plura quam natura : commune cœlum, sol, luna, cœtus astrorum, aër, mare, ignis, aqua, terra, vita, mors, adolescentia, senectus, morbus, sanitas, ciborum ac vestium necessitas. Spiritualia rursus communia sunt hæc, sacra mensa, corpus dominicum, pretiosus sanguis, regni promissio, lavacrum regenerationis, purgatio peccatorum, justitia, sanctificatio, redemptio, arcana bona, « Quæ oculus non vidit, » nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [1]. » Annon igitur absurdum est, qui tot tantisque mutuo communicamus, natura, gratia, promissionibus ac legibus, in pecuniis adeo violentos esse ac rapaces, nec eamdem juris æquabilitatem servare, sed brutorum immanitatem excedere, idque cum non ita multo post ista deserturi simus, neque deserturi tantum, sed et horum causa summum salutis discrimen adituri? Nam mors quidem ab eorum usu nos abducit, ad pœnas vero deinceps, et ad supplicia æterna deducit. Ne igitur nobis hoc accidat, multam exhibeamus misericordiam : hæc enim est regina virtutum, quæ nobis in futura vita multa cum fiducia succurret, atque a pœna supplicioque vindicabit, nec ullus ei se opponet, qui cum ipsa cœlum intraverit. Leves quippe sunt ejus alæ, multaque valet apud Deum gratia, atque ad ipsum regium solium ascendit, ad quem intrepide suos alumnos introducit : « Orationes enim, inquit, tuæ et » eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu

[1] 1 Cor. II, 9.

» Dei [1]. » Cur ergo nos quoque non ad illam altitudinem ascendamus, ab intempestiva illa avaritia, inutili luxuria, et ambitione liberati? superflua reddamus utilia : multas illas opes profundamus, easque judicis dexteræ committamus, qui et illas custodire tuto poterit, et inde nobis in die judicii benignus, propitiusque fiet, licet innumeris nos sceleribus astrinxerimus, indulgentiam nobis ac veniam largietur, quam omnes utinam consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM XLIX.

Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram, a solis ortu usque ad occasum [2].

I. Ipse quoque dixit alibi : « Deus stetit in congregatione » deorum [3]. » Et paulo post : « Ego dixi : Dii estis [4]. » Et Paulus : « Etsi enim sunt qui dicuntur dii et domini multi [5]. » Et Moses : « Diis non maledices [6]. » Et alibi : « Videntes filii » Dei filias hominum [7]. » Et rursus idem : « Qui execratur » Deum, peccatum accipiet : qui autem nominat nomen » Domini, lapidibus obruetur [8]. » Et rursus : « Dii, qui cœ» lum et terram non fecerunt, pereant sub cœlo [9]. » Quosnam ergo significat per hoc nomen in illis testimoniis, et

[1] Act x, 4. — [2] Psal. xlix, 1. — [3] Id. lxxxi, 1. — [4] Ibid. 6. — [5] 1 Cor. viii, 5. — [6] Exod. xxii, 28. — [7] Gen. vi, 2. — [8] Levit. xxiv, 15, 16. — [9] Jer. x, 11.

quosnam hic dicit deos? Principes. Quocirca subjungit: « Diis non maledices, nec principi populi tui dices male [1] » Dicit etiam eos, qui ex parente aliquo virtute prædito originem duxerunt. Quia enim Enos, qui summam ostendit virtutem, Dei nomine vocatus est: qui autem ex illo nati sunt omnes, et nepotes fratris illius, inter se conjungebantur: filios Dei vocat, qui ex viro bono genus duxerant. « Cœperunt enim, inquit, vocari nomine Dei [2]. » Dicit etiam populum Judæorum, qui hac appellatione honestatus est, dum dicit: « Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi » omnes [3]. » Et alius: « Filius primogenitus meus Israël [4]. » Sic enim vocabat eorum populum propter suam benignitatem. Sic etiam solvitur illud: « Qui execratur Deum, » peccatum accipiet. » Hoc est, qui principi maledicit, peccat. « Qui autem nominat nomen Dei, obruetur lapidibus. » Hoc est, qui iis, qui non sunt, ejus qui Deus est, nomen tribuit. Quia enim non potest ejus peccato ignosci, in ipsum gravissimum constitutum est supplicium. Dicuntur etiam Dii gentium, non propter honorem, nec quod ita sint appellandi, sed propter eorum, qui decepti sunt, et illos ita vocarunt, errorem. Quapropter dicit quoque Paulus: « Nam etsi sunt qui dicuntur dii [5], » significans eos non esse deos, ne appellationis quidem honore tenus. Hic ergo de quibusnam dicit: « Deus deorum? » Mihi videtur dicere de diis gentium, non ut qui sint, sed ut qui ita existimentur ab iis, qui in errorem abducti sunt. Quoniam enim crassiores erant Judæi, et a cultu idolorum non erant omnino liberi, sed simulacra suspicientes colebant, et multas iniquitatis habebant reliquias: vel ex eo ipso eorum animos deprimit, ostendens illum eorum esse dominum. Nam est ipsorum quoque dæmonum dominus, loquor de ipsis sub-

[1] Exod. xxii, 28. — [2] Gen. iv, 26. — [3] Psal. lxxxi, 6. — [4] Exod. iv, 22. — [5] 1 Cor. viii, 5.

stantiis, mala enim mens et omne vitium ab ipsis invecta sunt. Videtur autem mihi hic quoque Psalmus cohærere priori. Nam in hoc quoque scripta est reprehensio et accusatio eorum qui deliquerunt. Sed illic quidem totum orbem terræ vocabat ad audiendum, hic autem ipsa elementa, quæ extensa sunt per universum orbem. Aliud est hic theatrum, et aliud auditorium. Illic sunt gentes, terrigenæ, dives, pauper : hic cœlum et terra : ipsum quoque Deum introducit disceptantem, et ei tribuit orationem defendenti causam suam apud populum Judæorum. Majore itaque nobis attentione opus est. Hoc etiam facit alius Propheta; introducit Deum causam suam agentem, et statuit loco judicum convalles et fundamenta terræ. « Audite » enim, inquit, convalles et fundamenta terræ. Quoniam » judicium est Deo cum populo suo, et cum populo dissen» ret [1]. » Et rursus : « Judicio contendet vobiscum, et cum » patribus vestris [2]. » In multis autem locis Scripturæ potest videri hæc figura : quod quidem est imprimis admirabile, et dignum Dei benignitate. Ostendit enim ejus ineffabilem bonitatem, qui se adeo demiserit, ut cum hominibus judicio contendat. « Ex Sion species decoris ejus [3]. » Habet aliquid propheticum, habet etiam historicum, quod dictum est : fuit enim et in Veteri ex illo ejus decor. Templum enim, sancta sanctorum, omnis cultus, omnisque forma ac ritus legis veteris, multitudo sacerdotum, sacrificia et holocausta, sacri hymni, psalmodiæ, omnia illinc proficiscebantur, et typus futurorum illic ante descriptus fuerat. Postquam autem veritas quoque affuit, ea rursus illinc quoque cœpit initium. Illinc enim crux resplenduit. Illinc innumerabilia quæ præclare gesta sunt. Et ideo Esaïas quoque scribens de lege Novi Testamenti, dicit : « Ex Sion » egredietur lex, et verbum Domini ex Jerusalem, et judi-

[1] Mich. VI, 2. — [2] Jer. II, 9. — [3] Psal. XLIX, 2.

»cabit in medio Gentium[1]. » Sion enim hic dicit locum integrum, et civitatem, quæ juxta illum sita est, Judæorum metropolim. Illinc enim tanquam ex quibusdam carceribus veloces equi, nempe Apostoli, emissi sunt in totum orbem terræ. Illinc cœperunt signa facere : illic fuit resurrectio, illic ascensio, illic procemia et initia nostræ salutis, illic arcana illa cœperunt prædicari dogmata ac decreta. Illic primum Pater revelatus est, cognitus est Unigenitus, et data est tanta gratia Spiritus. Illic Apostoli revelarunt sermonem de rebus incorporeis, de donis, de potestatibus, de futurorum bonorum promissionibus. Quæ omnia Propheta considerans, id vocat ejus decorem. Dei enim species ac decor est ejus bonitas ac benignitas, et in omnes beneficentia. « Deus manifeste veniet, Deus noster, et non » silebit[2]. » Vides quomodo procedens aperit sermonem, et revelat thesaurum, et lætiorem emittit radium, dicens : « Deus manifeste veniet. » Quando enim non venit manifeste? Quando? In priori adventu : venit enim absque ullo strepitu, multos celans, et diu latens. Quid dico multos? quando nec ipsa quidem Virgo (15), quæ eum utero gestabat, noverat arcanum mysterii, nec ejus fratres credebant in ipsum, nec is, qui videbatur esse pater, magnum quid de eo concipiebat.

II. Et quid dico homines? Ipsum quoque diabolum latuit. Neque enim, si scivisset, tanto post tempore in monte eum interrogasset an esset Dei Filius, neque id semel, et bis, et tertio fecisset. Et ideo dixit Joanni eum revelare incipienti : « Sine modo[3], » hoc est, « Tace nunc, neque enim tempus est ut reveletur arcanum carnis susceptæ consilium : volo adhuc latere diabolum : tace ergo, inquit, ita enim nos decet. » Et cum a monte descendisset, præcepit ut ipsum esse Christum nemini dicerent[4]. Tunc

[1] Isaï. II, 3, 4. — [2] Psal. XLIX, 3. — [3] Matth. III, 15. — [4] Id. XVII, 9.

enim venit ut pastor qui quærebat errantem ovem, et qui repugnantem feram venari volebat : et ideo seipsum adumbrabat. Sicut enim medicus non sese protinus ægroto terribilem exhibet, ita nec ipse in principio se voluit manifestare, sed paulatim et sensim. Hunc itaque ejus adventum, qui fuit absque strepitu, significans hic ipse Propheta, dicit postea : « Descendet tanquam pluvia in vellus, et tan» quam stilla quæ distillat super terram [1]. » Neque enim venit strepitum edens, non turbans ac tumultuans, non terram movens, non fulgura emittens, non cœlum concutiens, non Angelorum turmas immittens, non medium firmamentum disrumpens, et ita super nupes descendens, sed absque strepitu per uterum Virginis, cum ea novem mensibus illum tulisset, tanquam fabri filius in præsepi paritur, in vilibus fasciis insidiis appetitur, fugit cum matre in Ægyptum. Deinde post mortem ejus, qui maxima scelera admiserat, tunc revertitur, et huc illuc circumiens, habitu semper erat ut unus ex plebe, et erat illi vestis vilis, et mensa vilior, perpetuus incessus, et ita perpetuus, ut ex itinere etiam defatigaretur. Verum non tunc sic veniet, sed adeo manifeste, ut ne ullo quidem opus habeat, qui ejus adventum annuntiet. Propterea ipse quoque suam claritatem significans, dicebat : « Si audieritis » esse in penetralibus, nolite intrare : si in deserto, nolite » exire. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et relucet us» que ad occidentem; ita erit adventus Filii hominis [2], » ipse seipsum ostendens, ac prædicans. Nam hoc etiam in fulgure evenit, nec opus habemus aliquo, qui annuntiet, sed simul atque apparuit, simul omnibus cognitum fuit. Ita etiam dicit Paulus : « Quoniam ipse Dominus in jussu, » in voce Archangeli, in extrema tuba descendet de cœlo [3]. » Ita etiam Propheta vidit eum ferri super nubes, et fluvium

[1] Psal. LXXI, 6. — [2] Matth. XXIV, 26, 27. — [3] 1 Thes. IV, 15.

ante eum trahi et tribunal terribile, et reddendas vitæ rationes quæ vitari non possunt. Tunc enim, tunc judicio et sententia opus est. Et ideo non amplius, ut medicus, sed ut judex apparet. Daniel itaque et thronum ejus videt, et fluvium qui ante tribunal trahitur, et omnia illi ignita ostenduntur, currus et rotæ[1] : sed non in principio, nec quando in primo adventu venit, tale quid ostendit, non ignem, non fluvium, non aliquid aliud ejusmodi, sed præsepe, diversorium, tugurium, et inopem matrem. Quanquam alioqui ex hoc ostendit eum esse a conversione et mutatione alienum. Quoniam enim dixit eum, qui sedebat super thronum, habuisse capillum candidum ut lanam, et vestem sicut nivem , ne pilos vestemve existimares, sed splendorem ac puritatem, ignem ubique esse dicit. « Ignis » in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempes- » tas valida[2]. » Ita etiam hic simul eum esse mutationi et conversioni minime obnoxium, lucidumque et inaccessum ostendit per has similitudines. Neque vero sistit ad ignem usque, sed volens ostendere vehementiam supplicii, subjungit dicens: « Tempestas valida. » Est autem καταιγὶς, vel intolerabilis massa nivis, quæ in quodvis inciderit pertrahit et evertit, vel vehemens ventorum impetus, qui idipsum efficit, et est iis, quæ occurrunt, intolerabilis. Volens igitur ostendere illud supplicium esse intolerabile, adduxit has similitudines. « Advocabit cœlum de sursum, et terram » discernere populum suum[3]. » Rursus meminit elementorum, per quæ bona innumerabilia ad genus hominum pervenerunt, non solum ad vitam et constitutionem corporis, sed etiam ad Dei cognitionem. Pulchritudines enim, et magnitudines, et rationes situum, et substantiæ, ex quibus constant hæc elementa, et quæ ex eis fiunt, ac quæ generaliter omni tempore, vel sæpe sigillatim eveniunt, hæc

[1] Dan. VII, 9. — [2] Psal. XLIX, 3. — [3] Ibid. 4.

omnia corpora alunt et constituunt, et ad opificis cognitionem deducunt. Et ideo dixit Paulus : « Invisibilia ejus » ex creatura mundi operibus intellecta perspiciuntur, » æternaque ejus potestas ac divinitas [1]. » Et rursus : « Quia » enim in sapientia Dei non cognovit mundus per sapien- » tiam Deum [2], » hoc est, per sapientiam, quæ cernitur in creaturis, ut quæ non sit parva, sed vel maxima et clarissima doctrina. Ac quæ quotidie per eum fiunt, etiamsi videantur fieri naturæ consequentia, ipsa tamen etiam opificem prædicant. Opifex enim est naturæ Dominus.

III. Ne mireris autem si ad Judæos dirigat orationem, de generali judicio disserens. Ita enim Paulus quoque dicit : « Ira et indignatio, tribulatio et angustia super omnem » animam hominis operantis malum, Judæi primum et » Græci [3]. » Et rursus : « Quicumque sine lege peccarunt, » sine lege et peribunt : et quicumque in lege peccarunt, » per legem judicabuntur [4]. Congregate illi Sanctos ejus, » qui ordinant testamentum ejus super sacrificia [5]. » Cur quos est accusaturus, et quos condemnaturus, sanctos hoc loco appellat? Accusationem augens, et honorem adjiciens, ad majorem significationem supplicii. Ita etiam nos quoque, cum videmus aliquos peccasse, et volumus eos vehementius insectari, cum eorum dignitatibus eos vocamus, ut graviorem reddamus accusationem, dicentes : « Voca diaconum vel presbyterum. » Quoniam ergo hi quoque appellabantur regale sacerdotium, et populus peculiaris, et eo nomine sibi valde placebant, ex eo ipso contexit criminum magnitudinem. « Qui ordinant testamentum ejus » super sacrificia. » Quoniam cum mala innumerabilia auderent, et tot in se vitiorum genera susciperent, rapientes, in bona aliorum per avaritiam invadentes, occidentes,

[1] Rom. 1, 20. — [2] 1 Cor. 1, 21. — [3] Rom. II, 9. — [4] Ibid. 12. — [5] Psal. XLIX, 5.

adulterantes, sanguinem sanguine miscentes ; existimabant præclare se gerere, et legem ac testamentum adimplere, si oves et vitulos sacrificarent, ideo probra illis ingerens, eosque irridens dicit : « Qui ordinant testamentum » ejus super sacrificia : » hoc est, qui ad salutem sufficere existimant, si corpora brutorum sacrificent. « Et annun» tiabunt cœli justitiam ejus [1]. » Volens hic rursus ostendere ejus justitiam esse claram, nitidam, apertam, cui contradici non possit, et quæ in confesso sit, introducit elementa insensibilia eam prædicantia, eadem, quam prius dixit, figura. « Quoniam Deus judex est [2]. » Jus, inquit, unicuique definiens. Neque enim hic temere posuit illud, « Judicare, » sed ut ostenderet eum etiam esse justum, et aliis reddere quod justum est. In Deo enim illud « Judex, » pro justo sumptum est, quemadmodum Paulus id quoque posuit dicens : « Nam quomodo judicabit Deus mundum [3] ? » Hoc est enim maxime judicium : hoc est maxime esse judicem, non solum ferre sententiam, sed eam juste ferre. Judicabuntur autem Judæi, et qui tunc erant, et qui postea in Novo Testamento se inique gesserunt : illi et naturam et legem habentes accusatricem : hi autem præter illa, etiam ea quæ illorum gratia Christus fecit. Quid enim poterunt dicere, vel quam causam afferre, quare non crediderint? Sed ea, quæso, quæ dicuntur attendite, ut possitis ora eorum, qui contradicunt, obstruere. Satius est enim eos a nobis victos nunc corrigi, quam se vincere putantes illuc abire, et condemnari a communi judice orbis terræ. Quid ergo poterunt dicere Judæi, quamobrem Christum interfecerint? Quodnam parvum vel magnum crimen ei possunt objicere? Quod se Deum faciebat [4], inquit. Atqui non erant hæc verba quo tempore crucifixus

[1] Psal. XLIX, 6. — [2] Ibid. — [3] Rom. III, 6. — [4] Joan. X, 33.

est, sed quædam alia. Non enim dicebant : « Qui facit seipsum Deum, » sed « Qui facit seipsum regem, non est amicus » Cæsaris [1]. » Atqui voluerant eum sæpe regem eligere, et aufugit. Sed antea, inquit, ei crimini dabant quod se Deum fecisset. Quid hoc ad rem? Si enim falso et injuria, et cum vere non esset, juste fuit crimen intentatum. Si autem juste, eum adorasse, non crucifixisse oportuit. Videamus ergo numquid, cum non esset vere Deus, Deum seipsum faceret, hoc est, ostenderet et demonstraret. Undenam ergo vis hoc cognoscere? Ab iis quæ tunc facta sunt, an ab iis quæ nunc fiunt? Ab iis quæ in partu facta sunt? Quis unquam natus est ex virgine? Quis talem stellam ostendit? Quis autem Magos tanto duxit itinere [2], non vi aut necessitate, sed suasione ac revelatione? Vides universam creaturam Dominum cognoscentem? Prima cedit natura, nec potest repugnare, nec contradicere, dicens : « Partum non expedio : non didici ex utero virginis infantem in lucem producere : non novi matrem facere absque conjugio, sed suis excessit limitibus : » Dominum enim suum cognoverat. Jam autem nato Angeli affuerunt, eum, qui est in cœlis, esse in terra significantes : et cœlum terra facta est, utpote cum rex hic esset : et Magi adorarunt, qui ex tam remotis locis venerant : et infans quidem in Palæstina jacebat in præsepi : illi vero ex barbara regione tantum honorem tantumque cultum offerebant, quantum æquum erat Deo offerri. At hæc quidem fortasse non admittent, sed alia signa quærent in præsenti generatione. Sed ne hæc quidem nobis deficient. Talis enim res est veritas : abundat justis rationibus, quibus suam causam tueatur. Nam hic maxime ne ullam quidem possunt umbram afferre contradictionis. Etsi enim non aderas, quando nascebatur ex Virgine, oportebat tamen credere Prophetæ dicenti :

[1] Joan. XIX, 12. — [2] Matth. II, 1.

« Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium : et voca-
» bunt nomen ejus Emmanuël[1]. » Si non aderas, quando carne tectus terram obibat, et simul cum servis versabatur Dominus, lege Jeremiam, et ille tecum loquetur sic dicens : « Hic est Deus noster : non reputabitur alius præter » ipsum. Invenit omnem viam scientiæ; et dedit eam Jacob » puero suo, et Israëli dilecto suo. Post hæc in terris visus » est, et cum hominibus conversatus est[2]. »

IV. In aliis quoque omnibus, videbis Prophetas, quorum libros hac de causa in hodiernum usque diem frustra versas et agitas, hæc omnia aperte prædicare. Sed ejusmodi quidem certamina sæpe adversus eos a nobis dicenda suscepta sunt, et sæpe suscipientur : nunc autem quæ sunt suscepta prosequamur. « Et annuntiabunt cœli justitiam » ejus, quoniam Deus judex est. » Hic mihi videtur dicere justitiam, maximam ejus curam, et summam in eos ipsos benignitatem, multiplicem, variam ac multiformem in homines providentiam, per creationem, per legem, per gratiam, per ea quæ sub visum cadunt, et quæ non cadunt, per Prophetas, per Angelos, per Apostolos, per supplicia, per beneficia, per minas, per promissa, per ordinem temporis. « Audi populus meus, et loquar tibi, Israël et testificabor tibi[3]. » Vide rursus benignitatem et mansuetudinem ex ipso prooemio. Perinde enim ac si homo quispiam homini tumultuanti et turbas excitanti diceret : « Si audias, loquar : Si attendas, dicam : » ita etiam servis Dominus : « Si me audieris, inquit, dicam. » Erant enim pigri ac negligentes, et ne tantillum quidem legum lectioni quiete præbebant aures. Id autem significans quispiam Propheta, qui tunc erat in Perside, dicebat : « Ero eis tanquam vox psal» terii dulce canentis[4]. » Sæpe item dicebant Prophetis ne

[1] Isaï. VII, 14, — [2] Baruch, III, 36-38. — [3] Psal. XLIX, 7. — [4] Ezech. XXXIII, 32.

prophetarent, imo eos repellebant[1], atque ii urgeri videbantur [2]. Ita etiam videtur rex minari et præcipere alicui Prophetæ, ne populum convocet [3]. « Deus Deus tuus ego sum [4]. » Non temere posita est hæc repetitio : sed quoniam iis loquebatur, qui erant surdi, stupidi et nullo sensu præditi, loquitur de ejus dominio, mox futuræ narrationis optimum hinc sumens exordium, ostendens eos illi debere libertatem, et æquum esse ut illi solvant debitum, tanquam servi domino, tanquam opera opifici, tanquam maximis beneficiis et honoribus affecti. « Non in sacrificiis tuis arguam te. » Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper [5]. » Ita etiam eos accusant cæteri Prophetæ, quod potiore virtutis parte contempta, salutis spem in eis reponerent. Ad se enim defendendos hæc erant allaturi. Sacrificamus, holocausta offerimus. Sed non accessi, inquit, de his litigaturus, nec quod hæc contempta essent, vos accusaturus. Esaïas autem eos insectatur vehementius, dicens : « Quid mihi » multitudinem sacrificiorum vestrorum? Plenus sum. Ho» locaustum arietum, et adipem agnorum, et sanguinem » taurorum et hircorum nolo. Quis enim requisivit hæc de » manibus vestris [6]? » Atqui permulta dicta sunt de sacrificiis : sed non hæc decernit tanquam hæc præcipue velit : sed ad infirmitatem eorum se demittit. Jeremias quoque dicit : « Cur mihi fers thus ex Saba, et cinnamomum ex » terra longinqua [7]? » Omnes denique, ut semel dicam, Prophetæ hoc nihil magni esse dicunt. Quorcirca ipse quoque incipiens sic dicit : « Deus Deus tuus ego sum : » ex eo ostendens ipso esse indignam hanc colendi rationem. Deum enim non fumo, nec nidore, sed per optimum vitæ institutum, non corporeum, sed in mente situm, colere et honorare oportet. Sed non sic externorum dæmones, imo

[1] 3 Reg. xix, 10. — [2] Zach. vii, 11, 12. — [3] Jer. xxxii, 3. — [4] Psal. xlix, 7. — [5] Ibid. 8. — [6] Isaï. i, 11, 12. — [7] Jer. vi, 20.

etiam hæc requirunt, et hoc videtur ostendere quidam Poëta apud Græcos,

« Hoc enim nos sortiti sumus munus. »

Deus autem noster non sic : illi enim humanum sanguinem sitientes, et eos ad has cædes volentes paulatim pellicere, hæc petebant assidue : ipse autem, cum vellet eos paulatim a mactatione brutorum abducere, hac indulgentia usus est, et permisit sacrificia, ut sacrificia tolleret. « Non accipiam » de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Quo» niam meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in mon» tibus et boves. Cognovi omnia volatilia cœli, et pulchritudo » agri mecum est [1]. » Vide quomodo paulatim erigit eorum animum, qui in terras defixi erant, excæcatam eorum mentem aperiens, et ostendens se hæc jussisse, non quod eis egeret, nec lege sanxisse quod ea probaret. Si enim, inquit, ita coli vellem, cum omnem terram, quæ sub sole est, obtineam, et omnia creaverim, procurarem ut mihi lauta et opipara fierent sacrificia. Deinde eos etiam irridens ac reprehendens, ut magis pungat accusatio, subjunxit : « Si » esuriero, non dicam tibi : meus est enim orbis terræ et » plenitudo ejus [2]. » Quia enim ipse ea concessit, ut eos paulatim ab eis abduceret : ipsi autem in re adeo vili et abjecta persliterunt, cum ex ea indulgentia nullum magnum fructum cepissent, propterea crassius et humanius disserens, dicit : « Si esuriero, non tibi dicam. » Hoc est, « Neque esurio; » Deus enim non esuriet, neque defatigabitur; nec si his vellem coli, deessent mihi innumera sacrificia et holocausta. Omnia enim mihi affatim et abunde suppetunt, et cum sim ipse Dominus, mea volo a te accipere, ut hac via et ratione te ad meam amicitiam attraham, et a rerum inanium consuetudine abducam. »

[1] Psal. XLIX, 9-11. — [2] Ibid. 12.

V. Deinde rursus erigens ad id quod est sublimius, subjunxit : « Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo [1] ? » Hæc, inquit, ne hominibus quidem jussi facere, sed etiam maximum constitui supplicium iis qui vescuntur sanguine [2]. Quomodo ergo indigerem sanguine, qui servos meos a tali esca abduco? Cum hæc ergo omnia repulisset, et se esse indigna ostendisset, accusationemque permultis deridendi causa dictis respersisset, non hic finem loquendi fecit, sed ostendit alium sacrificii modum, functus hac in re optimi medici officio, ut abducens a rebus inutilibus, ea, quæ juvare possint, vulneribus applicet. Postquam enim hæc perfecit, dicit : « Immola Deo. » Et quomodo sacrificabo, inquit? Absque sanguine. Hoc enim sacrificium Deo maxime convenit. Et ideo cum dixisset : « Immola Deo, » subjunxit, « Sacrificium laudis [3] : » hoc est gratiarum actionis, sacrorum hymnorum, gloriæ per bona opera Deo tribuendæ. Quod autem dicit, est ejusmodi: « Ita vivas ut Dominus tuus glorificetur. » Quod etiam Christus docuit, dicens : « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona vestra opera, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est [4]. » Laus enim nihil aliud est quam laudatio, gloria et celebratio. Sit ergo vita tua ejusmodi, ut tuus laudetur ac celebretur dominus, et perfectum obtulisti sacrificium. Hoc sacrificium Paulus quoque requirit, dicens : « Exhibete membra vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem [5]. » Et rursus hic ipse Propheta alibi : « Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo ipsum in laude, et placebit Deo plus quam vitulus juvenis cornua producens et ungulas [6]. » Ita etiam sacrificavit Job post plagas illas, quæ naturam superabant, gratias agens, et hæc verba loquens : « Dominus dedit,

[1] Psal. XLIX, 13. — [2] Levit. VII, 27. — [3] Psal. XLIX, 14. — [4] Matth. V, 16. — [5] Rom. XII, 1. — [6] Psal. LXVIII, 31, 32.

» Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : » sit nomen Domini benedictum in sæcula [1]. Et redde Al- » tissimo vota tua [2]. » Hic dicit supplicationes, suadens ut in oratione assidue perseveremus, et quæ professi fuerimus, cum celeritate reddamus. Pulchre autem dixit : « Redde, » Post promissionem enim res efficitur debitum. Sic Anna tradidit filium [3], ut debitum maximum. Tu ergo sive promittas eleemosynam, sive vitam pudicam, sive aliquid aliud tale, ad id exolvendum festina. Si quis autem exacte perpenderit, etsi minime promittatur, virtus tamen ei debetur. Id autem Christus significans, dicebat : « Quæ enim debuimus facere, » fecimus [4]. » Atqui dixit parabolam servi, cui erat minimum imperatum, nempe ut non accumberet, sed transiret et ministraret. Quidam autem quoque dicit : « Ne tardaveris red- » dere votum tuum [5]. » Pollicitus es ? redde, ne forte mors te invadat, et id rescindat. Et quid ad me, inquit ? Vita enim non erat in mea potestate. Et ideo differre non oportuit, dum cogitas esse incertum exitum, et non esse in tua potestate aut vivere, aut hoc e loco excedere. Quod ergo videris pro tua defensione afferre, id plane te arguit. Neque enim mors in causa fuit, quominus redderes, sed tua mora ac dilatio. « Et invoca » me in die tribulationis tuæ, et eruam te, et honorificabis » me [6]. » Vides copiosam dari mercedem ? Quid ergo potest conferri cum hac benignitate, quando dat nobis mercedem virtutis, et mercedem longe majorem laboribus, eaque datur in tempore admodum opportuno ? Et cur, inquit, dixit : « Invoca me ? » Cur expectat ut a nobis invocetur ? Volens in nobis efficere majorem familiaritatem, et vehementiorem amicitiam, dando, invocando, et accipiendo. Virtus enim Deo familiarem efficit; idipsum facit remuneratio. Rursus autem vota ac preces hanc familiaritatem

[1] Job. I, 21. — [2] Psal. XLIX, 14. — [3] I Reg. I, 28. — [4] Luc. XVII, 10. — [5] Eccl. V, 3. — [6] Psal. XLIX, 15.

conciliant. Et ideo dicit : « Da mihi, et do tibi. » Quinetiam in dando una accipis : ipse enim his non indiget. Quamobrem etsi fueris moderatus, mansuetus, et pudicus, Deo ex hoc non aliquid accessit, sed teipsum effecisti meliorem : et tamen pro his, tanquam quæ ipsum juvarent, maximas tibi mercedes et coronas constituit. Quinetiam ante illas coronas non parva voluptate frueris, ut qui bonam tecum circumferas conscientiam, et bona spe in posterum erigaris. Diem autem afflictionis hic dicit, non calamitatum, nec fortuitorum casuum, sed quia sive peccatum bello impetat, sive diabolus obsideat, malas invehens cupiditates, magnum auxilium assequeris. « Et eruam te, et honorificabis me. » Hoc rursus dicit, non egens nostra gloria. Quomodo enim egeret, qui est Deus gloriæ? sed ut per hymnum gratiarum actionis fiat memoria beneficii, et sit vehementior in eum affectio, et ut primo felicitatem maximam accipiamus.

VI. Neque a decoro aberraveris, si dixeris eum loqui de die afflictionis, et de die futuro : illa enim nunquam cessat afflictio. Hic enim et mors adveniens solvit calamitates; amici consolantes, et finis qui expectatur, sæpe etiam rerum quæ speratur mutatio, diuturnitasque temporis mollivit ac mitigavit perturbationem animi, itemque res adversæ propinquorum. Habere enim ærumnarum socios, et videre multa ejusmodi exempla, visum est multis esse quid magni ad consolationem. Illic autem nihil est ejusmodi : neque enim adest aliquis qui consoletur, sed amicis destituti omnes sunt. Non longitudo temporis mollit dolorem; quomodo enim, cum flamma perpetuo illos premat? Non spes liberationis : est enim æternum supplicium. Non mortis expectatio : est enim pœna æterna, et sunt etiam quæ puniuntur corpora immortalia. Et ne hoc quidem quod videtur multis afferre solatium, quod videant scilicet alios puniri. Primum enim non possunt videri qui puniuntur, cum tene-

bræ, quæ sunt instar sepimenti, oculis caliginem offundant. Deinde magnitudo doloris ne sinit quidem admittere sensum hujus consolationis. Dives ergo nihil ex ea re acceperit solatii, nec ii qui strident dentibus. «Peccatori autem dixit Deus : » Quare tu enarras justitias meas [1] ?» Vidisti lyram perfectam, citharam bene compositam, diversis sonis unum edere concentum? Hic est enim sensus, et id apud Apostolos, et apud alios Prophetas scriptum cerni potest, et Paulus etiam ita dicit, ipse quoque ostendens nihil prodesse alios docere, nisi quis seipsum prius doceat. Quoniam enim sibi valde placebant, sicut propter sacrificia, ita etiam propterea quod legem haberent, et dicerentur aliorum doctores, ostendens eos ex illa re non magnum fructum capere, quando ipsi manerent indocti, acrius eos insectans, dicit : « Qui ergo » alium doces, teipsum non doces? Qui prædicas non fu» randum, furaris? Qui abominaris idola, sacrilegium ad» mittis? Qui de lege gloriaris, per legis transgressionem » Deum dehonestas [2] ? » Et ideo de seipso dixit alibi : « Ve» reor ne cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar [3] : » eorum tumorem deprimens, quibus doctrina verbi magnos faciebat spiritus, cum essent ipsi virtute destituti. Aliter quoque hoc quod nunc dicit tractat, ad Judæos se convertens, quando dicit : « Quando enim gentes, quæ legem non ha» bent, quæ legis sunt, natura faciunt : hi legem non habentes sibi ipsis sunt lex [4]. » Et rursus : « Non enim auditores legis justi apud Deum, sed factores legis justificabuntur [5]. » Et Propheta : « Qui tenebant legem, nesciebant me [6]. » Et rursus » : Frustra facti sunt juncus falsus scribis [7]. » Qua de re? « Quoniam turtur et hirundo et agri passeres, cogno» verunt tempora ingressus sui, populus autem meus non » cognovit judicia mea [8]. » Hic autem dicit, non solum nihil

[1] Psal. XLIX, 16. — [2] Rom. II, 21, 23. — [3] I Cor. IX, 27. — [4] Rom. II, 14. — [5] Ibid. 13. — [6] Jer. II. 8. — [7] Id. VIII, 8. — [8] Ibid. 7.

lucrari ex eo quod doceat alios, eum qui virtutem non exercet, sed seipsum etiam primo gradu dignitatis dejicere. Si enim in externis judiciis qui deliquit, is indicti silentii infamia punit, in publico doctrinæ ludo quomodo ei loqui permittetur, qui est peccato obnoxius? Major autem est hic doctrinæ ludus illo judicio. Illic enim qui puniuntur pœnas luunt : hic autem eo tendunt omnia, ut non puniantur qui peccaverunt, sed ut peccatum pœnitentia corrigant. Sane in aulis regiis nemo fuerit regiæ vocis interpres, si fuerit pravæ et corruptæ vitæ convictus. « Quare ergo enar» ras justitias meas, » et alios doces, et tamen contrarium facis, vita contradicente iis quæ a te dicuntur, et avertis nonnullos eorum qui volunt attendere? Non enim ita doces verbis, sicut rebus et factis abducis. « Quocirca Christus illum laudat doctorem, qui verbis et factis perfectam doctrinam ostenderit. « Qui enim fecerit, inquit, et docuerit, hic mag» nus vocabitur in regno cœlorum [1]. » Habeat ergo vita tua claram vocem, eadem quæ dicis docentem, et licet os tuum obstruxeris, vel tuba clarius personabis, non solum apud præsentes, sed etiam apud eos qui procul siti sunt. Ita etiam « Cœlum enarrat gloriam Dei [2], » cum nec os habeat, nec linguam moveat, neque spiritum ex imo profundat, sed per eorum, quæ videntur, pulchritudinem deducat spectatorem ad admirationem Opificis. Quod ergo illic est in cœlo pulchritudo aspectus, hoc sit n anima tua virtus. Quod si cum sis sordidatus, et innumerabiles habeas accusatores, maximeque tuam ipsius conscientiam, doctoris sedem coneris invadere, quando ad vitia reprehendenda accesseris, non alios magis quam teipsum accusabis. « Et assumis testa» mentum meum per os tuum [3]? » Recte dixit : « Per os. » Est enim cor destitutum fructibus, qui ex eo oriuntur, et labra incassum moventur, et ad ejus, qui loquitur, condemnatio-

[1] Matth. v, 19. — [2] Psal. xviii, 2. — [3] Id. xlix, 16.

nem. Si quis autem mentem fuerit scrutatus, magnum bellum inveniet. « Tu vero odisti disciplinam, et projecisti » sermones meos retrorsum [1]. » Disciplinam hic dicit legis doctrinam, quæ animum componit, vitium expellit, et virtutem inserit. Quomodo ergo eam tractas, et in alios seminas, cum ipse eam factis non habeas? « Projecisti enim, inquit, sermones meos retrorsum. »

VII. Non solum enim ex legis doctrina, nulla est tibi facta accessio, sed etiam quod habes a natura, mutilum reddidisti. Eorum enim quæ sunt agenda, et non agenda, rationes a natura insitæ sunt. Tu autem eas repulisti, et non habuisti in memoria. « Si videbas furem, currebas cum » eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas [2]. » Quoniam enim fieri non potest ut homo sit nulli omnino peccato obnoxius, et ideo dixit quispiam : « Quis gloriabitur » mundum se habere cor? aut quis audacter dicet se esse » purum a peccato [3]? » Et Paulus cum dixisset : « Nihil mihi » conscius sum, » subjunxit : « Sed non in hoc justificatus » sum [4]. » Et justus in principio sermonis sui ipsius accusator est [5], videlicet suorum peccatorum. Ut nemo ergo posset dicere : « Si omnes sunt peccatores, peccatorem autem jussit non narrare justitias, quis ergo narraturus erit?» Ne quis ergo hæc diceret, genera peccatorum enumerat per species. « Est enim peccatum ad mortem [6], » quemadmodum Heli quoque dicebat : « Si peccans homo peccaverit, » orabit pro eo sacerdos. Si autem Domino peccaverit, quis » orabit pro eo [7]? » In lege etiam alia quidem erant immedicabilia, ut etiam morte punirentur : alia vero habebant aliquod promptissimum remedium : ita etiam Christus in Novo : « Si peccaverit frater tuus, inquit, argue eum inter » te, et ipsum solum. Si autem non audierit, assume adhuc

[1] Psal. XLIX, 17. — [2] Ibid. 18. — [3] Prov. XX, 9. — [4] 1 Cor. IV, 4. — [5] Prov. XVIII, 17. — [6] 1 Joan. V, 17. — [7] 1 Reg. II, 25.

» tecum duos. Si ne hos quidem audierit, sit tibi tanquam » ethnicus et publicanus [1]. » Et tamen, cum alicubi dixisset Petrus : « Quoties, si peccaverit in me frater meus, dimit» tam ipsi ? » Audivit, « Usque ad septuagies septies [2]. » Hic autem post duas admonitiones ostendit magnum esse delictum, nec eum cogit rursus expectare. Quid ergo ? suntne hæc illis contraria? Absit : sed illud « Septuagies septies, » dicit, si eum pœniteat. Quomodo enim dimittet quispiam ei, qui neque confitetur se peccasse, neque ducitur pœnitentia ? Etenim cum a medico remedia petimus, vulnus etiam ostendimus. Quis est ergo peccator de quo hic dicit Scriptura ? Attente audiamus. Eum enim describit per ea quæ consequuntur, sic dicens : « Si videbas furem, currebas » cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os » tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. » Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus fi» lium matris tuæ ponebas scandalum [3]. » Vidisti nequitiam, non secus atque in imagine aliqua, suis coloribus descriptam : et quomodo improbus vitio bellua factus est, dum naturæ nobilitatem prodidit. Ne hanc ergo imaginem leviter pertractemus, sed singula accurate inquiramus. « Si vi» debas furem, currebas cum eo. » Hoc est causa omnium malorum, hoc est quod virtutem maxime evertit, quod retardat ac reprimit studium multorum ad ea quæ sunt honesta : quando non solum non reprehendunt aliqui, sed etiam iis, qui peccant, gratulantur. Hoc autem non est minus quam peccare. Audi Paulum dicentem : « Non solum » hæc faciunt, sed etiam consentiunt facientibus [4]. » Hoc est autem non parvum peccatum, etiamsi quis mala non faciat, una cum malis gaudere, eisque gratulari. Ille enim potest dicere necessitatem causari paupertatem, etsi non

[1] Matth. XVIII, 15-17. — [2] Ibid. 21, 22. — [3] Psal. XLIX, 19, 20. — [4] Rom. I, 32.

sint justi prætextus : tu autem cur laudas quod factum est, cum nec ullam quidem ex eo voluptatem percipias? Atque ille quidem fortasse ducetur pœnitentia : tu autem has quoque tibi fores occludis, medicamentum tollis, et tantum solatium evertis, portum undique tibi obstruens reditus ad pœnitentiam. Quando ergo te viderit, qui non peccato obnoxius alios debes reprehendere, non solum non id facere, sed etiam prætexere et adumbrare, et non solum adumbrare, sed etiam opem ferre, quid de seipso putabit, et quid de eo quod admissum est? Multi enim homines, ut plurimum, non ex iis solum quæ animo conceperunt, ferunt de rebus agendis sententiam, sed etiam ab aliorum instituto opinioneque corrupti : et si qui peccavit, viderit omnes se aversantes, existimabit se aliquod magnum et indignum scelus admisisse; quando autem viderit non solum non indignantes, sed etiam placide ferentes, atque adeo blandientes, corrupto deinceps conscientiæ judicio, multorum sententia depravatæ suæ menti astipulante, quid non audebit? quando autem seipsum condemnabit, et sine scrupulo peccare cessabit? Oportet itaque, etiam si quis malum faciat, seipsum condemnare; per id enim eo devenitur, ut a malo cessetur, et licet quæ bona et honesta sunt non faciat, ea tamen laudare. Nam via ad operationem est alacritas. At hic quoniam iis quæ fiunt applaudit, jure eum insigniter et vehementer pungit ac notat. Si enim vel reprehensum vitium adeo viget, et laudata virtus vix suos ad sudores provocat, quid erit si hoc non factum fuerit? Hoc viderit quispiam fieri vel in choro sacerdotum. Quod si hoc vel in discipulis grave est, multo magis in magistris.

VI. Quid facis, o homo? lex violata est; temperantia contempta est; tot peccata ab aliquo eorum, qui sacerdotio funguntur, commissa sunt; inferna supernis confusa sunt;

atque adeo quæ superna sunt, inferna facta sunt, et tu non perhorrescis? At Propheta quidem ipsa etiam elementa insensibilia vocat ad gravissimo dolore simul deflenda ac deploranda mala, quæ communiter fiunt. « Stupuit cœlum, » et terra horruit supra modum[1]. » Et rursus : « Lugebit » Carmelus, lugebit vinum, lugebit vinea[2]. » Et inanimæ quidem creaturæ lugent et ingemiscunt, atque una cum Domino indignantur : tu autem, qui es rationis particeps, non doles, non reprehendis, non es vehemens ultor legum Dei violatarum, sed es etiam peccatorum socius ? et quænam tibi possit dari venia? Numquid enim Deus opus habet ultore? numquid iis, qui opem ferant, indiget[3]? sed vult te hujus rei esse ministrum, ne in eadem incidas, dum alii succenses effectus temperantior, ut ex eo tuam in Deum pietatem ostendas. Quando enim, cum alius peccarit, prætercurreris, neque reprehenderis, neque ægre tuleris, animum tuum negligentiorem et ad casum proniorem efficis, et maxime procuras ut in eadem sæpe incidat : illum autem importuna hac tua gratia non leviter offendis, efficiens ut in futuro sit gravior ei reddenda ratio, et ad præsentia eum reddens segniorem. Hæc autem non solum de furibus dicta sunt, sed etiam de quovis alio peccato. Quod est autem ultimum peccatorum, primum posuit, ut scias eum, qui propter hoc veniam non assequitur, multo magis in alio non consecuturum. Audi ergo quidnam deinceps dicit: « Et cum adulteris portionem tuam ponebas, » veniens ad id quod est majus. Illud enim hoc longe minus est. Quidam autem hæc peccata inter se conferens, sic dixit : « Non » est mirum si quis furans deprehensus fuerit, furatur enim » ut suam animam impleat esurientem[4]. » Si huic ergo ignosci non potest, multo magis nec adulterio. Adulterium

[1] Jer, II, 12. — [2] Isaï. XXIV, 7. — [3] Id. XL, 13. — [4] Prov. VI, 30.

autem hic vocat fornicationem. Si videris ergo aliquem eorum, qui tecum congregantur, fornicantem, et ad sacramenta accedentem, dic ei, qui est minister distributionis eorum: « Hic est indignus sacramentis, arce profanas manus.» Si enim ne justitias quidem enarrare dignus est, considera quo ejus procedet punitio, quando sacram etiam mensam ausus fuerit attingere, non solum autem ejus, sed illius etiam qui connivet. Non dixit enim: «Et adulterabaris,» sed, « Cum adulteris portionem tuam ponebas. » Papæ! quantum malum ex eo quod celentur et obtegantur aliorum putredines, quando dicit eum esse socium solvendi pro peccato supplicii, nec hoc illo esse minus! Ille enim potest obtendere animi perturbationem, licet sit prætextus cui non dari possit venia, quemadmodum et fur, famem. Tu autem ne hoc quidem. Quanam ergo de causa, cum non fruaris voluptate, supplicii socius et particeps evadis? Et ideo externi quoque judices, non eos solum qui scelus perpetrarunt, sed servos etiam, quos viderint sceleris fuisse conscios, puniunt: et domini, qui eos tradunt, lubenter eorum sanguinem biberent, et carnibus vescerentur, nec minorem ejus, quod factum est, culpam in eos conferunt, quam in eam quæ est adulterata. Qui enim expansa vela non contraxerunt iis, quæ occulte fiebant, dederunt majorem facultatem: ii et adulterio pollutam mulierem, et maritum, cui facta est injuria, et eum ipsum, qui adulterium commisit, contumelia et probro affecerunt. Si enim prænuntiassent, si id significassent, abacta et sublata esset omnis venatio. Et quemadmodum in retia maxime immittunt, qui retia extendunt, et iis quæ capienda sunt assident, omnemque dolum omni ex parte celant, nec strepitum, nec aliquid aliud fieri permittunt, quod posset feram abigere: ita hic etiam, si assederis laqueo, qui est positus a diabolo, et cum scias fore ut in eum adulter incidat, neque

strepitum edas, nec tumultum excites, tunc eum maxime perdis. Ne enim dixeris illud verbum, quod magna indolentia plenum est : « Quid mihi curæ est? curo ego mea:» tunc enim tua maxime curabis, quando tua quæres in eo quod est utile proximo. Et ideo dicebat Paulus : « Nemo » quod suum est quærat, sed quod alterius [1]. » Ut invenias, inquit, quod tuum est, quære quod est alterius. « Os tuum » abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. Se» dens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus fi» lium matris tuæ ponebas scandalum. » Ne enim diceret : «Hoc facio ex humanitate : » ecqua certe fuerit humanitas, eum qui casurus est in barathrum non prohibere, nec retinere? iniquæ voluptati gratificari? eum qui mortiferum bibit venenum, negligere? Verum ne hoc quidem poteris dicere, quod enim non sit hoc humanitatis, sed somnolentiæ, segnitiei, et socordiæ, hinc cernas : quomodo eo dimisso qui facit injuriam, fratrem maledicto afficis qui nullam fecit injuriam? Quomodo insidiaris ei, qui nihil offendit, nihil deliquit? Vide summam utrobique nequitiam. Eum quidem, qui est ebrius cupiditate, non prohibes quominus inebrietur, ut sit temperatus : eum autem, qui nullam fecit injuriam, punis. « Sedens enim adversus fratrem » tuum loquebaris, et adversus filium matris tuæ ponebas » scandalum. »

IX. Vide quomodo in narrationis decursu auget accusationem. Eum, inquit, qui matri fuit in partu causa eorumdem dolorum, qui fuit ejusdem uteri particeps, qui ex eadem radice germinavit, qui idem habet ortus principium, qui ab ineunte ætate tecum crevit, eum maledictis insectaris, et non solum insectaris, sed etiam in opus deducis insidias? Hoc enim sibi vult illud, « Ponebas scandalum. » Si autem non est impetendus maledictis, qui naturalium

[1] 1 Cor. x, 24.

pariendi dolorum in eodem fuit utero particeps, multo magis qui spiritualium. Nec ergo permitte ut is cadat, qui est peccaturus : nec eum, qui nullam fecit injuriam, calumniare, et convitiis incesse. Hoc est enim invidiæ, illud vero indolentiæ : non retinere enim eum qui est casurus, est indolentiæ : invidiæ autem, eum qui stat dejicere. Vide autem quomodo non eum subindicat qui simpliciter et absolute accusat, sed eum qui cum dolo, et dedita opera id facit. « Sedens enim, inquit, adversus fratrem tuum loque» baris. » Et Caïn quidem unum fratrem sublatum præsenti vita expulit : hi autem innumerabiles, per ea quæ male dicunt, dejiciunt, et seipsos primos. Non eum enim solum qui accusatur, sed alios etiam lædunt, imo vero magis eos solum qui ea admittunt. Qui enim falso male audit, non modo nulla injuria effectus est, sed maximam etiam habet mercedem. Non enim qui patitur, sed qui male agit, est dignus supplicio : ita etiam qui dicit, non qui audit, modo ne ille præbeat justam male dicendi occasionem. Non hoc ergo contendamus, ne male audiamus; hoc enim fieri non potest : et est Christi sententia, quæ dicit : « Væ vobis, » quando benedixerint vobis omnes homines [1]; » sed ne nos præbeamus occasiones. Qui enim vult bene audire ab omnibus, suam animam sæpe perdit, amans humanam gloriam, inserviens in iis quæ non decet, placens in iis quæ non oportet, ut ab eis emat gratiam. Rursus qui contemnit male audire ab omnibus, etiam seipsum perdit. Quemadmodum enim fieri non potest ut vir bonus bene audiat ab omnibus : ita etiam fieri non potest, ut ab omnibus male audiat, qui multas multis de causis præbuit male audiendi occasiones. Si autem, dum tu nihil præbes offensionis, sunt qui tibi maledicant, tunc est tibi major merces, sicut usuveniebat Apostolis, et præclaris illis viris. Porro

[1] Luc. vi, 26.

illud quoque sciendum, quod etiamsi quis maledicat in re, cujus nos non damnat conscientia, non est propterea contemnendus accusator propter damnum quo te afficit, sed omnia facienda sunt cum ea qua par est cautione, ut tollas injustam occasionem. Quocirca Paulus etiam mittebat multos, datis pecuniis, qui afferrent alimenta pauperibus [1]. Causam autem affert, dicens : « Ne quis vos vituperet in » hac abundantia quæ ministratur a nobis [2]. » Neque enim, cum videret futurum ut immerito offenderentur, hoc despexit et neglexit : sed quoniam erat in ejus potestate ut tolleret offendiculum, eis quoque qui offendebantur, prospexit. Et rursus alibi dicit : « Si cibus offendit fratrem » meum, non comedam carnes in æternum, ne fratrem » meum offendam [3]. » Atqui hæc erant indifferentia, et tamen, « Si, inquit, offensionem afferunt, quamvis me non lædant, non negligo salutem eorum qui offenduntur. » Si fuerit enim damnum majus salute, contemne eum qui offenditur. Sin minus, ne contempseris. Hoc enim sit generale decretum et regula, docens quando oporteat contemnere eos qui offenduntur, et quando non : quemadmodum verbi gratia, offendebantur Judæi quod Paulus legem non servaret, et propterea multa millia resiliebant, et in fide claudicabant. Quid ergo facit? Volens mederi offensioni; major enim erat salus tot millium ; et claudicationi afferre remedium, interim impedivit quominus ostenderetur se legem non servare, quod majus erat. Rursus offendebantur quod Crucifixum prædicaret [4]. Hic contempsit eos, qui offendebantur, majus enim erat lucrum prædicationis. Hoc etiam fecit Christus. Dum enim cum eis de cibis dissereret, et offenderentur, eo dicente : « Quod intrat per os, non coin» quinat hominem, sed quod egreditur [5], » dicit : « Sinite

[1] 1 Cor. xvi, 3. — [2] 2 Cor. viii, 20. — [3] 1 Cor. viii, 13. — [4] Id. i, 23. — [5] Matth. xv, 11.

» eos. Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus, » eradicabitur [1]. » Quando autem ab eo tributa exigebant, etsi sciebat se non debere ea solvere, tamen, quoniam tempus nondum postulabat ut revelaretur ejus auctoritas, dicit : « Ne autem eos affendamus, vade ad mare, et mitte » hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et » in eo invenies staterem : da eum eis pro te et pro me [2]. » Quando enim legem multa sapientia plenam eis ferebat, ipsique insanabiles erant, merito eos contempsit, et legem solvit. Cum autem non possent ejus Divinitatis rationem suscipere, jure rursus se demittit, et suæ Divinitatis rationem, tributum solvendo, adumbrat et obtegit. « Sedens adversus fratrem tuum loquebaris. » At id, inquit, faciebam ut eum corrigerem.

X. Non oportebat ergo clanculum calumniari, sed ita ut jussit Christus, seorsum assumere et corrigere. Quæ enim publice fiunt reprehensiones, sæpe etiam reddunt impudentiores, et complures quidem peccatores, donec viderint fieri posse ut lateant, facile in animum inducunt, ut in viam redeant; quando autem bonam apud multos existimationem perdiderint, incidunt nonnulli deinceps in desperationem, et labuntur in impudentiam. At aliquam tibi fecit injuriam. Cur ego teipsum quoque injuria afficis? Qui enim se vindicat, seipsum ense petit. Si enim vis et teipsum beneficio afficere, et illum probe ulcisci, bene dicas de eo qui tibi fecit injuriam : ita facies ut multi sint ejus pro te accusatores, et ipse magnam mercedem accipies. Sin autem maledicas, ne fides quidem tibi habebitur, ut qui inimicitiarum suspicione labores. Quare tuum studium tibi vertitur in contrarium. Tu enim vis bonam ejus famam evertere, contra autem accidit : per laudem enim, non per accusationem hoc evenit. Sed contra omnino et

[1] Matth. xv, 13, 14. — [2] Id, xvii, 26.

teipsum quidem majori ignominia afficis : illum autem tua tela non tangent. Inimicitiæ enim, quæ se offerunt animis audientium, non sinunt, ut quæ dicuntur, in auribus eorum admittantur, et idipsum accidit quod in præscriptionibus. Quando enim quispiam in judicio aliquid objecerit, universum interea dissolvitur : ita hic etiam non permittit suspicio inimicitiarum, ut admittatur judicium. Ne ergo maledicas, ne te ipsum polluas : nec lutum contexas cum luto et lateribus, sed coronas ex rosis et violis et reliquis floribus connecte : nec stercus ore feras, quemadmodum scarabæi; id enim faciunt qui maledicunt, ut qui ipsi fœtorem primi sentiant; sed flores, sicut apes, favosque ut illæ compone, sisque omnibus comis et mansuetus. Omnes enim aversantur maledicum, ut qui tetrum redoleat et qui, ut sanguisuga sanguine, et scarabæus stercore, alienis malis aluntur. Os autem, quod lubenter laudat, tanquam membrum commune suscipiunt, tanquam fratrem germanum, tanquam filium, tanquam patrem. Et quid dico de præsentibus, et de hominum existimationibus? Considera mihi diem illum terribilem, illud judicium quod corrumpi non potest : quod si falsa dicas, peccatis tuis alia insuper adjicies. « Dico enim vobis, quod omne verbum otiosum quod » locuti fuerint homines, dabunt pro ipso Deo rationem in » die judicii [1]. » Etiamsi sint, inquit, vera, ne sic quidem effugies quominus condemneris, utpote qui proximi tui calamitates et probra traducas. Fac apud te cogites Pharisæum [2]. Non erat publicanus, sed fuit publicano sceleratior, quoniam de publicano maledixit. Publicanus non erat Pharisæus, sed fuit Pharisæo justior, quoniam seipsum miserum esse duxit. « Hæc fecisti, et tacui; existimasti iniquitatem, » quod ero tibi similis. Arguam te, et statuam contra faciem » tuam peccata tua [3]. »

[1] Matth. XII, 36. — [2] Luc. XVIII, 11. — [3] Psal. XLIX, 21.

XI. Vidisti humanitatem ineffabilem? vidisti summam bonitatem? vidisti infinitas opes patientiæ? Silentium enim hic dicit patientiam. « Tot, inquit, et tanta ausus es : nec de te tamen pœnas sumpsi, sed passus sum, et toleravi, dans locum pœnitentiæ. Tu autem ex eo non modo nihil lucrifecisti, sed in majus etiam vitium impegisti. Non solum enim non mutatus es, nec solum non es pudore suffusus, nec propter ea quæ a te facta sunt, teipsum condemnasti : sed me etiam, qui longa in te patientia usus sum, qui toleravi, qui tacui, qui tot et tanta tuli, existimasti non hæc ferre propter patientiam et clementiam, sed propterea quod nollem hæc castigari, et quod ea, quæ a te fiebant, non ægre ferrem. « Intelligite, obsecro, hæc, qui obliviscimini Deum [1]. » Quænam? Ea quæ dicta sunt, inquit. Quid est, « Intelligite? » Considerate. Quid autem dictum est obcurum, et quod magna egeat perscrutatione? Maxime quidem, et ipse modus docendi inducit mutatam formam religionis. Cum enim sacrificiorum non magnam habeat rationem, introducit leges evangelicas; et alioqui, quoniam erant peccatorum profundo cœno obruti, tanquam a quibusdam malitiæ voraginibus volens eos extrahere, et veluti lemam oculorum, expurgare volens viam prioris malæ consuetudinis, eos excitat ut ea, quæ facta sunt, in memoriam revocent, ne his oblivioni traditis, absque lucro recedant. Longa enim vitiorum consuetudo magnam affert cæcitatem animæ, et amentes efficit, et perspicaces oculos intelligentiæ eruit. « Nequando rapiat, et non sit qui eripiat [2]. » O ineffabilem clementiam! Piæ matris hæc verba sunt, vel illam potius pietatem bonitate longe superant. Qui enim tam gravi accusatione usus est, qui tantam præ se tulit indignationem, ipse eos præmunit. Qui dixit : « Arguam te, et statuam ante faciem tuam peccata tua, » et

[1] Psal. XLIX, 22. — [2] Ibid.

condemnationis emisit sententiam : eam rursus rescindit, non tanquam qui suasione et admonitione dbeerent corrigi, metu coërcens, continens ac dicens : « Ne forte rapiat ut » leo, et non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit » me, et illic iter, quod ostendam illi, salutare Dei [1] » Postquam ostendit clementiam suadendo, consulendo, minando, ac terrendo, purum afferendo supplicium, et introducendo consilium, ostendit etiam modum per quem possint corrigere quæ facta sunt, dicens : « Sacrificium laudis honorificabit me. » Id est autem quod dicit : « Non solum iram meam sedabit, aut rescindet condemnationem, sed me etiam honore afficiet. » Vide præclari facti magnitudinem, quando Deus per ipsum honore afficitur. « Et illic iter, » quod ostendam illi, salutare Dei. » Vidisti mercedem ineffabilem ? Vidisti summam clementiam ? Dei enim viam ostensurum pollicetur, et id quod est vere Dei salutare iis qui recte se gerunt. Ei ergo promittenti pareamus, et recta vita et sacrificio laudis eum honoremus. Hæc enim via ducit ad salutem per hoc sacrificium : quam detur omnibus nobis assequi gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi. Quoniam ei gloria, et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XLIX, 23.

EXPOSITIO I

IN PSALMUM L.

In David regem et Paulum apostolum, de pœnitentia: et in varia dicta Psalmistæ, quæ ad Christi finem pertinent: et quod non debemus desperare de salute nostra.

Modo audiistis hymnorum scriptorem David clamantem : « Miserere mei, Deus, secundum magnam miseri» cordiam tuam : et secundum multitudinem miserationum » tuarum, dele iniquitatem meam [1]. » Et iterum : « Cor » mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in » visceribus meis [2] : » David clamat. Quare autem Propheta dicit : « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericor» diam tuam ? » Quia ubi misericordia, ibi salus est expers disquisitionis : ubi misecordia, judicium non sedet : ubi misericordia, rationes non reposcuntur. Semel misericordiam consequi cupio : ab infirmitate me libera. Et cur David clamat : « Cor mundum crea in me, Deus? Qui tot præclara facinora gesserat, qui tropæa erexerat, qui Goliathum interfecerat, et leonem suffocaverat, qui et tantam habebat libertatem Spiritus sancti, ille dicit : « Miserere » mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam : et » secundum multitudinem miserationum tuarum, dele ini» quitatem meam. » Cum essem homo agricola, regem me fecisti : regem factum, prophetam constituisti : in bello ut

[1] Psal. L, 3. — [2] Ibid. 12.

vincerem effecisti, cum Goliathum non naturali corporis vi, sed virtute fidei prostravi : purpuram amicivisti me : alium e regno ejecisti, et me in illius locum substituisti : mihi opes dedisti. « Ut justificeris in sermonibus tuis, et » vincas cum judicaris [1]. » Quæ vetera fecerat peccatum, renovavit gratia. Et quid pro his dederis, o Propheta ? « Do- » cebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur [2]. » Omittit commemorare regnum, et prophetiam dicit. Me tanto honore affecisti, ut Filium tuum mihi revelaris ac notum feceris. Didici te habere Filium natum de muliere. Cognovi te habere qui tecum in eodem throno sedeat. Orbi terrarum nuntiavi crucem, sepulturam, descensum, resurrectionem. Dixi ejusdem Filii tui tribunal : dixi gentium salutem : dixi Apostolorum delectum : dixi Judæorum dejectionem : dixi Ecclesiæ vocationem : dixi virginum chorum : dixi sedem a dextris. « Ecce enim incerta et oc- » culta sapientiæ tuæ manifestasti mihi [3]. » Et ubi hæc manifestavit ? Audi Prophetam eumdem loquentem de Christi e cœlo descensu : « Et descendet sicut pluvia in vellus [4]. » Quia advenit Filius Dei, non ita venit, ut quateret orbem, nec ut fulgura emitteret, nec ut fulmina ejacularetur, nec cum nuda Divinitate venit. Si enim nudam exhibuisset Deitatem, non utique montes sustinuissent : sol certe fuisset extinctus. Si nudam substantiam suam monstrasset, luna ex oculis sublata fuisset, terra periisset, nostrum omnium natura emarcuisset. Propter hoc sedate ac sine strepitu descendens, nemine sciente et sensim accessit, uterumque virgineum habitavit. O novas et inopinatas res! Lapis liquescit, et uterus non liquefit. Montes labefactantur, et uterus Deum portat. Quomodo id interpreter? quomodo exhibeam? O blasphemi hominis vecordiam ! Quomodo ancilla Deum gestavit in utero? Qui supera examinas,

[1] Psal. L, 6. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 8. — [4] Id. LXXI, 6.

eloquere inferiora. Qui ubique præsens est, quomodo erat in utero et in cœlo? At ego quidem quod et in solio sederet, et in utero Virginis habitaret scio; quo autem modo, id nescio. Fide accipio, mente ac cogitatione non inquiro. Sed scio quod visus sit, quodque sit venturus, non turbas ciens neque tumultus, non perdens neque vastans. « Et descendet sicut pluvia in vellus. » Dixisti, o David, regnum Christi; dixisti et proditionem : « Qui edebat panes meos, » magnificavit super me supplantationem [1]. » Dic et judicium illius. « Quare fremuerunt gentes, et populi meditati » sunt inania [2]? » Dic etiam crucem. « Foderunt manus » meas et pedes meos : dinumeraverunt omnia ossa mea [3]. » Dic quoque fel ipsius. « Dederunt in escam meam fel, et in » siti mea potaverunt me aceto [4]. » Dic ipsius et unctionem. « Impinguasti in oleo caput meum [5]. » Dic ipsius et baptisma. « Super aquam refectionis educavit me [6]. » Dic ipsius et mysteria. « Parasti in conspectu meo mensam, ad» versus eos qui tribulant me [7]. » Dic ipsius et calicem. « Calix tuus inebrians me quam præclarus [8]. » Dic et Judæorum ejectionem. « Non accipiam de domo tua vitulos, » neque de gregibus tuis hircos [9]. » Dic etiam convitia quæ a Judæis audiit. « Speravit in Dominum, eripiat eum, sal» vum faciat eum, quia vult eum [10]. » Dic quoque gentium salutem. « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem » tuam [11]. » Dic ipsius et sepulturam. « Quoniam non dere» linques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum » videre corruptionem [12]. » Dic illius et in cœlos assumptionem. « Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce tubæ [13]. » Dic et Apostolorum delectum. « Pro patribus tuis nati sunt

[1] Psal. XL, 10. — [2] Id. II, 1. — [3] Id. XXI, 17, 18. — [4] Id. LXVIII, 22. — [5] Id. XXII, 5. — [6] Ibid. 2. — [7] Ibid. 5. — [8] Ibid. — [9] Id. XLIX, 9. — [10] Id. XXI, 9. — [11] Id. II, 8. — [12] Id. XV, 10. — [13] Id. XLVI, 6.

» tibi filii [1]. » Dic etiam chorum virginum. « Adducentur » regi virgines post eum [2]. » Dic item Ecclesiæ vocationem. « Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato circum» amicta, varietate ornata [3]. » Dic ejus sessionem a dextris. « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis. Donec » ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum [4]. » O David, universam prophetiam annuntiasti, et quare vociferaris : « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum » innova in visceribus meis ? » Rex es, diademate redimitus es, purpura amictus. Sed ait : « Folia sunt hæc, et nox, et somnium. Pulchritudinem illam veram quæro. Da mihi Spiritum sanctum, ut iterum alloquaris me, et ego tecum loquar. Abscessit enim a me Spiritus, quemadmodum columba lutum aspiciens. Cupio ipsam reverti. Tunc veniam, et comparebo ante faciem tuam ? Non valeo sustinere, quandoquidem fiduciam amisi. » Vides David confiteri Deo. Cerne quantum malum peccatum sit. Et quale peccatum? Adulterium, et homicidium, et legis transgressio, sermonum Dei contemptus. Atque dum hæc dico, Prophetam non accuso, at celerem illius pœnitentiam annuntio. Sed enim decebat Prophetam adimplere quod scriptum est : « Dic tu » primus peccata tua, ut justificeris [5]. » Id enim illum etiam justificavit, dum dicit : « Peccavi Domino [6]. » Verum venit Propheta Nathan, ac dixit : « Et Dominus abstulit pecca» tum tuum [7]. » Breve peccatum, brevior confessio. Ex quo enim peccaverat cum uxore Uriæ, superabatur a peccato, atque scripto Psalmo dixit : « Miserere mei, Deus, secundum » magnam misericordiam tuam. » Et per omnimodam confessionem accepit solutionem omnis peccati. Sed et Paulus quomodo misericordiam consecutus est? « Saule, Saule, » quid me persequeris [8] ? » O Domini clementiam ! Homini

[1] Psal. XLIV, 17. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 10. — [4] Id. CIX, 1. — [5] Isaï. XLIII, 26. — [6] 2 Reg. XII, 13. — [7] Ibid. — [8] Act. IX, 4.

dicit : « Quid me persequeris? » Patrem suum imitatur. Is etenim populo hebraïco ait : « Populus meus, quid injuriæ » tibi feci, aut in quo molestus fui tibi? Responde mihi [1]. » Pari modo Filius Dei dicebat : « Saule, Saule, quid me » persequeris? » Quid ergo Paulus ad hæc? « Quis es, Do- » mine, qui loqueris mihi [2]? » O candidum servum! statim dominatum confessus est, cum dixit : « Quis es, Domine? » Dominus autem ad illum : « Ego sum, inquit, Jesus Naza- » renus, quem tu persequeris : sed surge, ac ingredere Da- » mascum, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere [3]. » Et qui olim lupus erat, nunc ovis est : qui aliquando persecutor, nunc prædicator ac Evangelista : qui modo lolium, nunc triticum : qui nuper pirata erat et naves in pontum demergebat, nunc populi gubernator est : qui antea vastabat Ecclesiam, nunc illam in fidem suam accipit : qui quandoque vites excindebat, nunc vinitor est factus : qui quondam plumbum erat, in aurum mutatus est. Tu quoque clama, charissime, quia magnus est strepitus peccatorum, et illico audies; sed multus Domini erga homines amor. Deus enim se hominem fecit, et introivit in uterum virgineum, atque in eo habitavit. Et quosnam vocavit? Magos. Post illos autem, quem? Meretricem. Post illam, quem? Latronem. Post illum, quem? Blasphemum. O novas res atque incredibiles! Primitiæ vocationis, tyrannis peccati. Quia male se habebant orbis terrarum negotia, homines somno peccati dediti, judaïsmo, ac desperatione multa detinebantur. Propter hoc itaque, cum venisset Dominus, ab ipsis exordiis ex peccatoribus primitias Ecclesiæ vocavit, ut ne quis post hæc desperet de salute sua. Impius es? Cogita latronem. Impurus es? Respice meretricem. Blasphemus es? Reputa Paulum, blasphemum illum. Infidelis es? Considera Magos. Novi et ego qualis sit desperatio ex

[1] Mich. vi, 3. — [2] Act. ix, 5. — [3] Ibid. 7.

peccato. Astat quidem diabolus gladium acuens, et te his verbis compellans : « Per totam tuam vitam habitasti cum meretricibus, præterea pejerasti, adulterasti supra cunctos hujus sæculi homines. » Hæc diaboli verba sunt. At tu aude contraria iis quæ gessisti. Cecidisti? at resurge. Scortatus es? pœnitentiam age. Mœchatus es? resipisce. Parva quidem est pœnitentia tua, sed magna Domini clementia. Dum respiras adhuc, et in ipso lecto decumbis, pœnitentiam age. Temporis angustia benignitatem Dei adducit. His medicamentis inunge te, et inflammationem represseris. Novi enim, charissime, multa esse animæ vulnera : sed unumquodque vulnus, proprium ac conveniens remedium habet paratum. Habes Ecclesiam quæ adventum Spiritus efficit. Habes Martyrum cœtum, et alia multa, quæ te possunt a peccato ad justitiam revocare. Audiistis levia peccata Justorum, videte celeritatem pœnitentiæ per verba ac lacrymas peractæ. Etenim ipse David clamat dicens : « In lacrymis meis stratum meum rigabo [1]. » Et Paulus dicebat : « Sed misericordiam consecutus sum, quia igno- » rans persequebar Christum [2]. » Igitur et nos non desperemus de salute nostra; eorum, qui cum prius peccavissent, tamen regno cœlorum dignati sunt, memoriam habentes, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi; quia ipsi gloria et imperium una cum Patre et sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. VI, 7. — [2] 1 Tim. I, 13.

EXPOSITIO II

IN PSALMUM L.

In titulum Psalmi quinquagesimi, et de pœnitentia David et de ea, quæ fuit Uriæ.

I. Pictores naturam arte imitantur, ac colores miscentes, corporum, quæ in aspectum cadunt, imagines, atque homines, bruta, et arbores, bella, pugnas, cruoris torrentes, lanceas, loricas, et clypeos, reges, et privatos, regium solium, regem sedentem, et Barbarum infra positum, et peracutam cuspidem, amnes fluentes, et varios campos effingunt; demum omnia ea, quæ oculis cernuntur, artis industria repræsentant. Sic Prophetæ quoque virtutis ac vitii pictores quodammodo sunt. Nam ipsi etiam sermonis penicillo peccatorem, justum, pœnitentem, stantem, cadentem, resurgentem, vacillantem pingunt. Et quemadmodum pictores bella et cædes efficiunt : sic etiam ipsi peccatum inducunt, nunc impetum faciens, nunc victum ac prostratum, dæmonesque rursus nunc bellum inferentes, nunc bello lacessitos, itemque diabolum nunc insidias struentem, nunc victum. Quoniam igitur ejusmodi ipsis ars est, summo studio eam cognoscamus. Nam pictorum quidem tabulas dum intuemur, absque ullo fructu hinc recedimus. Quid enim utilitatis ex regiæ aut consularis imaginis aspectu percipio? Rex enim fieri, nec possum, nec volo. Quid igitur mihi prodest id contemplari, cujus cupiditas animum non incessit, et quod si concupiscam

pœna afficior? Quid juvat hominem opibus affluentem conspicere? Sive pauper sim, invideo : sive dives, invidia premor. Ac rursum eadem patiens in luctu versor. Missas igitur fac illas imagines : atque ad hanc contemplationem oculos converte. Si consulem videro, quid mea refert? At si peccatorem, qui lapsus sit, ac postea surrexerit, hujusmodi spectaculum doctrinæ argumentum mihi existit. Si justum virum stantem conspexero, hujusmodi contemplatio ad virtutem me ducit. Ex eo spectaculo pugnandi ac vincendi rationem disco. Rursum si probum virum, qui in fraudem impulsus sit, videro, ex hujusmodi conspectu cautior et sapientior fio. Hæc autem omnia non frustra temereque a me dicta sunt : verum quia Psalmi, qui hodie recitatus est, imago ad hanc doctrinæ materiam nos ducit. Quid enim ait Propheta? « Miserere mei, Deus, secundum » magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem » miserationem tuarum, dele iniquitatem meam [1]. » Hæc est imago. Nam Psalmum hunc imaginem voco. Siquidem varias personas in eo conspicio, nimirum peccatum accedens et obtruncatum, pœnitentiam astantem, ac cum Deo militantem, misericordiam desuper lucentem philosophiam afferentem, ac multos lacrymarum fontes a confessione manantes habentem. Hæ sunt hujusce picturæ personæ. Verum priusquam Psalmum aggrediar, necesse est, ut vobis ejus inscriptionem accuratius exponam. Ut enim icones inscriptiones quasdam habent, eodem modo in Psalmis quoque se res habet. Nam icones superiore loco stantes, infra miniatas quasdam tabellas habent, quibus indicetur quisnam rex sit, quorumnam, et quod bellum confecerit. At contra in Psalmis inscriptio superne posita est, ex qua constet, quodnam Psalmi argumentum sit, quæ ipsius doctrina, quæ radix, et qua de causa Psalmus dictus sit. Ac-

[1] Psal. L, 3.

curate, quæso, huic sermoni aures præbete. Neque enim de vulgaribus rebus nobis oratio est. « Psalmus David, » cum ingressus esset ad eum Nathan propheta, posteaquam » ingressus est ad Bersabee uxorem Uriæ [1]. » Hæc est inscriptio. Discamus itaque quisnam sit hic Nathan, et quænam Bersabee. Quænam igitur est uxor Uriæ, et quandonam ingressus est ad eam Propheta, et qua de causa hunc Psalmum litteris prodidit? Neque enim omnes Psalmi de David dicti sunt. Nam omnes quidem ab eo dicti sunt, at non omnes de eo. Non enim suas tantum calamitates commemoravit, sed alienas etiam miserias tragice descripsit. Ut cum ait: « Super flumina Babylonis illic sedimus et fle» vimus [2]: » perspicuum est hunc Psalmum de eo minime dictum fuisse. Nam nec in Babylonem abiit, nec Barbarorum regionem vidit, nec in aliena terra consedit, ac lacrymas fudit : verum Judæorum calamitates exponit. Rursum cum ait : « Foderunt manus meas et pedes meos, dinu» meraverunt omnia ossa mea [3], » non peculiares suos dolores recensuit, sed crucem ac sacrificium illud universi orbis, quod salutis nostri generis causa factum est, prædicavit. Pictura enim est variam doctrinam complectens. Itaque nunc sua, nunc aliena narrat. Quoniam igitur Psalmus hic aliena etiam exponit, propterea inscriptus est : « Cum in» gressus esset ad eum Nathan propheta. » Quare inscriptio non sinit nos torpere, atque alio mentem transferre : verum stat Psalmus, ejusmodi res jubens ac docens, atque alios etiam sensus subministrans, qui in inscriptione referuntur.

II. At animum diligenter attendite, tam justi, quam peccatores. Utrique enim parti utilis hic Psalmus est : justo nimirum, ut ne ignaviæ se dedat : peccatori autem, ne de sua salute desperet. Siquidem utrumque grave ac pericu-

[1] Psal. L, 1, 2. — [2] Id. CXXXVI, 1. — [3] Id. XXI, 17, 18.

losum est. Nam et justus, cum ignave se gerit, prosternitur : et peccator desperatione affectus non resurgit. Quocirca ne aut hic in lapsu hæreat, aut ille in lapsum incidat, utrique parti salutaris hic Psalmus a Psalte nostro datur. Jam autem Prophetæ peccatum dicturus sum, et quidem grave et atrox. Nec vero me hoc nomine quisquam reprehendat. Dei quippe benignitas communis hominum generis curam gerens, Sanctorum tum virtutes, tum vitia in medicamenta mutavit, ut aliorum vulnera aliis in remedium cedant, ac justi naufragium peccatoris portus efficiatur. Nam cum justus peccet, salutem meam non jam despondeo : cum eum e cœlo lapsum intueor, ipsius lapsus resurrectionis occasionem mihi porrigit. Ideo enim Spiritus sancti gratia Justorum non modo recte facta, sed etiam peccata commemorat. Non enim illorum duntaxat mentionem prius fecit, sed eorum etiam quæ postea geruntur. Libet igitur demonstrare quomodo hic egregius vir sauciatus sit, corruerit, surrexerit, quomodo decertarit, victus sit, vicerit, coronam obtinuerit. Non enim eum in lapsu tantum jacentem, sed etiam a lapsu revocatum ostendo : ut tu utrinque fructum capias, ut cum peccaveris, ne desperes, verum ad resurrectionem propere curras, nec dicas : « Heu me ! perii : adulterium admisi, scortatus sum, cædem perpetravi. » Habes enim salutis portum qui peccatum propulset. Nam cum tantum virum vulneribus affectum ac dilaceratum esse conspicias, statim ad pœnitentiam curre, fiduciamque concipe lacrymarum vim profundens, ut per illius pœnitentiam salutem tuam perfectius intelligas. Exempli causa : multi persæpe, tum viri, tum mulieres, in gravem et incurabilem morbum inciderunt. Lacrymæ fusæ sunt, pharmaca adhibita, ars medica succubuit, pulchritudo exhausta est, corporis salus desperata. Obambulat deinceps uxor, aitque : « Quo me conferam ? quid agam ? Pe-

cunias consumpsi, medicos accivi, pharmaca exhausta sunt : manet interim morbus, nec vulnus sanatum est. » Accidit hic plerumque ut quidam ex iis, qui ad visendum ægrum perrexerunt, dicat : « Ego quoque in eumdem morbum incidi, et hic vel illa pharmacum mihi adhibuit, meque dolore levavit. » Tum illa rogat : « Indica mihi hanc mulierculam. » Vade, inquit, ad hunc vicum. » Ita nunc quoque posteaquam adulterium ac cædem admisit, vulnusque grave accepit, quanam ratione curatus sit, quodque medicamentum imposuerit, tibi demonstro. Nec vero dico : « Vade ad hunc vicum ; interroga hunc aut illam. » Non labore opus est, non ærumna ; nec pedem quidem limine efferre necesse est, verum hic stantem pharmacum accipere. Fac tantum, ut ad ea, quæ dicam, animum attendas. Operæpretium est enim sermonem inducere, ac tempus quo peccavit referre, locumque, item personam, pœnitentiam, correctionem, et remedium, ut re accurate cognita, ita demum recedatis. Hic igitur David, cum juvenis ac puer esset, obscuro patre, terræ ac pascendis gregibus operam navans, urbes et regiones ac tumultus fugiebat, atque in solitudine philosophiæ operam dabat, nihil cum hujus vitæ negotiis commune habens, verum ab ineunte ætate in quiete, quæ virtutis collactanea est, vitam ducens, atque in desertis locis velut in portu sedens, per pecudum curam cœlorum regnum meditabatur. Hic igitur admodum juvenili ætate erat, juvenili, inquam, ætate, sed cano animo. Neque ætatis immaturitas tantæ virtuti nocumentum ullum afferebat ; verum, cum juvenis admodum esset, victoriam obtinebat, non corporis viribus, sed fidei firmitate. Verum diligenter animum adverte. Oportuit aliquando Judæis regem creari : quia is, qui primus rex institutus fuerat, regno indignus erat. Mittit itaque Deus Samuëlem ad ipsius patrem Jessæ. Cum ergo venisset Samuël, adolescens ille

parvus inter ovium greges versabatur. Nec vero adolescentiæ vocabulum subinde usurpare desino : ut ne quis aut juvenem criminetur, aut senem laudet. Neque enim canities virtus est, nec juvenilis ætas vitium. Multi quippe in juventute philosophiæ specimen ediderunt, ac multi in senectute prostrati sunt. Nam tres pueri in igne erant [1], et flammam extinxerunt. Atque item Daniel, duodecimum ætatis annum agens, leones in oves convertit, non natura eorum immutata, sed feritate fidei freno compressa [2]; et postquam amentes senes redarguerat, judex Israëlis declaratur. Ac Stephanus diaconorum præcipuus, a juventute gratia et virtute plenus, ad Hebræorum populum sermonem habuit [3]. Contra Paulus, cum jam senex et canus esset, qui prius Ecclesiarum prædonem egerat [4], postea fidei palmam arripuit, probaque ovis extitit [5].

III. Quamobrem, nec juvenem vitupera, nec senem lauda. Neque enim in ætatis discrimine, sed in animi differentia virtus et vitium sita sunt : ac si sobrius ac prudens fueris, nihil tibi ætas immatura detrimenti affert; si segnitie labores, nihil tibi utilitatis senectus comparabit. Canitiem quippe non crinium candor, sed animi virtus efficit. Hic igitur juvenis maturum fructum virtutis obtinebat. Venit Samuël ad Jessæ [6], non corporum abundantia circumseptus, verum cornu, in quo sanctum oleum erat, habens. Quid autem ait? « Misit me Deus ut unum e filiis tuis regem efficiam. » Ille autem maximum natu ad hujusmodi dignitatem aptiorem esse ratus, eum producit. At ille : « Amove eum, inquit, Deo enim ipse minime acceptus est. » Secundum, sed ne hunc quidem admittit. Tertium, quartum, quintum. Filiorum chorus consumptus est : nec tamen inveniebatur quem ille requirebat. Ait itaque ad eum :

[1] Dan. III, 24. — [2] Id. VI, 22. — [3] Act. VII, 2 et seqq. — [4] Id. VIII, 3. — [5] Id. IX, 20. — [6] 1 Reg. XVI, 4.

« Est-ne tibi alius[1] ? » Pudore suffusus est pater. « Est mihi, inquit, parvus et abjectus pastor. An tu parvum et abjectum regem creare cupis ? » Homo aspernatur, Deus autem coronat. « Non enim ut videt homo, ita etiam videt Deus. » Homo videt in facie, Deus autem in corde[2]. » Num obesitatem, ac non potius animæ nobilitatem exquirimus ? Attende, quæso, quam diligentissime. Non dixit ad eum Deus : « Vade, ac David mihi unge : » sed, « Vade, unge mihi unum ex filiis Jessæ. » Cur autem ambigue loquitur, nec nomen profert ? Ne idem David accideret, quod Joseph prius acciderat. Sicut enim illius fratres, cum eum regem suum fore intellexissent, insidias ipsi struxerunt, impugnarunt, vendiderunt : eodem modo periculum erat, ne isti quoque id ipsum agerent. Itaque ignoratio eum a periculo vindicavit. Ergo dubius stabat Propheta : « Da mihi unum filiorum tuorum, » inquiens. « Non habeo, inquit, nisi parvum puerum pascentem oves. » At non ita videt homo, ut videt Deus. Ubi sunt qui de formæ elegantia gloriantur ? Ne mihi corporis pulchritudinem narres : verum animi pulchritudinem specta. Quid enim aliud est formosa mulier ? sepulcrum dealbatum, nisi pudicitia prædita sit. Forma est vorago, venenum aliis paratum, nisi adsit castitas : morbo marcessit, et morte extinguitur : animi autem pulchritudo immortalis, omnisque maculæ expers : at tum denique ipsius decor magis elucet, cum turbulentas permotiones compressit, ac mens in tranquillitate versatur. Quocirca cum pulchrum virum, aut pulchram mulierem videris, ne mireris. Nam etiam quercus tametsi proceræ, fructum tamen non habent, qui hominibus usui sit, sed qui brutis convenit duntaxat : vinea contra, humi strata, utilem uvarum fructum affert. Utrum igitur habere mavis ? vineam, an quercum ? Vineam procul dubio : nam quercus in sublimi stans,

[1] 1 Reg. xvi, 11. — [2] Ibid. 7.

fructum habet, qui solum brutis pabulum subministret. Quid ape abjectius? et quid pavone pulchrius? Uter autem præstantior? apis, an pavo? non dubium quin apis. Pavonem de medio tolle, et nihil detrimenti attuleris. Apem de medio tolle, et ingens utilitas adempta erit. Venit itaque David, funditur oleum : ac Dei suffragio, hominis ministerio ungitur. Cornu ipsi Propheta imposuit : idque purpuræ ac diadematis instar illi fuit. Abiitque regnum consecutus, non lorica, aut clypeo, aut hasta, verum Dei suffragio, quod omnia robore excedit, communitus. Hic igitur, cum bellum urgeret, ac rerum status turbatus esset, barbarique Judæis imminerent, profectus est ut castra videret, ac barbarum illum, qui cunctos ad singulare certamen provocabat. Nec quisquam erat, qui prosilire atque egredi auderet[1]. Venit David, atque armis fulgentem, et intoleranda audacia elatum hostem vidit, omnesque metu perterritos. Pastor in bello erat : ii contra, qui rei bellicæ assueverant, ne hostis quidem vocem ferre poterant : qui autem inter arbores et umbras ac fontes agere solebat, in ipsius oculis stabat dicebatque : « Quis est hic incircumcisus, qui in » Dei viventis exercitum probra conjecit[2]? » Dicunt ei : « Quænam hæc tua arrogantia est ? » Ille autem : « Non arrogantia, sed fides est : non superbia, sed pietate præditus sum : non lorica instructus, sed fide indutus : non illius magnitudinem specto, sed mentis inopiam : non ingentem navim respicio : sed quod gubernatore careat. Non eum pertimesco; Dei enim hostis est; quantumvis millies robustus sit. Nam propter divinum auxilium quovis homine imbecillior est hic incircumcisus. « Quibusnam armis confidis, o David? Non carnalibus, sed spiritualibus. « Arma enim » nostra non sunt carnalia, sed spiritualia[3]. » Quonam autem modo, cum hac imbecillitate sis? At magnus est Do-

[1] 1 Reg. XVII, 22. — [2] Ibid. 26. — [3] 1 Cor. X, 4.

minus. Exigui momenti arma sunt : sed qui me misit, fortis est. Mare in aridam convertit, rupes perfregit, elementa immutavit : multo magis virum unum superabit.

IV. Venit igitur ad viros, aitque : « Quid dabitur viro, qui caput ipsi sustulerit ? » De præmiis verba facit, non ut præmium accipiat, sed ut eos ad fidem adducat. Quid igitur, fratres ? Rursus invidia, rursum livor : « Quare, inquiunt, paucas illas oviculas reliquisti ? Superbiam tuam ac cordis perversitatem exploratam habemus. » O invidia perturbationis plena ! ignis, qui nulla ratione extinguitur ! Quemadmodum enim vermis lanam exest, sic et invidia eum quidem, qui invidet, conficit : eum autem, cui invidetur, illustriorem reddit. Id quod etiam in Joseph et fratribus ejus accidit. Nam qui invidia in eum affecti erant, e libertate in servitutem redigebantur [1] : is autem, cui illi inviderant, rex fuit. Rursum igitur fratres : « Nos superbiam » tuam, ac tui cordis improbitatem novimus, quod videndi » belli causa huc descenderis [2]. Cur livore atque invidia stimulati sunt ? Sermonem audierunt; verborum prosperitatem non tulerunt. At quid vir hic sapiens ? Subducit se ab ipsis, ut vulnus succideret, atque ad aliam exercitus partem se contulit, dixitque : « Quid præmii illi erit, qui caput isti amputarit ? » et eum ad regem adduxerunt. Vidit itaque regem sedentem, trepidum, metu consternatum, trementem, aitque ad eum : « Quare concidit vultus Domini mei ? » In rebus suis secundis ac florentibus servitutem confitetur. » Quis est hic ? nonne pergam, atque ipsi caput adimam ? » Quid autem rex ? « Quonam modo hoc facturus es, cum tu puer parvus sis, hic autem vir bellator ab adolescentia sua ? » Ne ea spectes, quæ in oculorum sensum cadunt, sed quæ ab anima intelliguntur. Ne consideres, quod corporis specie parvus sim, sed quod animo magnus. » Quor

[1] Gen. XL, et XLII. — [2] I Reg. XVII, 28.

sum autem hæc? Diffidit rex. Quapropter jam David egregia sua facinora referre cogitur. « Ego puer parvus » eram, pascens gregem patris mei : et quando veniebat » leo, aut ursus, et rapiebant oves ex grege, egrediebar » post eos, et extrahebam ex ore ipsorum, interficiebamque » leonem et ursum : et erit hic ut unus harum ferarum, » quia exprobravit aciem Dei viventis. Et dixit Saül David : » Vade, Dominus sit tecum[1]. » Et dedit ei arma sua. Verum illa David gestare non poterat. Quare ? Deus id non permisit, ut nudus vinceret ; ne arma victoriæ partem sibi vindicarent, rexque victoriam armis suis ascriberet. Arma itaque abjicit, ac fide se induit. Nudus egreditur, pietate, tanquam lorica, instructus. Egreditur pastor, non autem miles. Mittit lapidem, ac non corporis naturæ fidens, sed fidei viribus victoriam tulit. Cucurrit, gladium ipsius accepit, eoque caput ipsi desecuit. Impletumque est id quod ait Scriptura : « In operibus manuum suarum comprehen- » sus est peccator[2]. » Iterum invidia, iterum livor. Assidue quippe fontem effodio, ut ipsam primam inveniam scaturiginem. Hic igitur vir tantus ac tam eximius, de quo dixit Deus : « Inveni David filium Jessæ virum secundum cor » meum[3] : o sublime encomium ! o perspicuum virtutis argumentum ! Dominus ejus ait : « Inveni David filium Jessæ, » virum secundum cor meum ; » hic, inquam, qui feras superaverat, qui Goliath morte affecerat, qui leonem strangularat, qui ursam vicerat, qui in adolescentia senilem prudentiam exhibuerat, qui corpore quidem parvus, spiritu autem magnus erat, qui in regia veste monachorum austeritatem præstiterat : lavabat enim non margaritis, sed lacrymis per singulas noctes lectum suum[4]. Nam hujus quidem temporis homines diurno etiam tempore dormiunt :

[1] 1 Reg. XVII, 34-37. — [2] Psal. IX, 17. — [3] Id. LXXXVIII, 21, et Act. XIII, 22. — [4] Psal. VI, 7.

ille autem etiam noctu in cura et sollicitudine erat. Cur tandem noctu? Quoniam cum rex esset, diurno tempore innumeris negotiis obruebatur : noctu autem, tanquam in portu degens, tum solus cum solo Deo colloquebatur, lacrymarum fontes effundebat, lectumque suum lavabat. Hic igitur vir tantus, ac tali virtute præditus, qui Spiritus gratiam attraxerat, qui in juvenili ætate senilem in modum se gesserat, qui cœlorum fornices attigerat, qui cœleste donum et gratiam consecutus fuerat, qui bella confecerat, qui infinitas adversus diabolum palmas obtinuerat, post pudicitiam et modestiam, post gravitatem et honestatem, postquam regnum obtinuit, postquam sexcenta bella feliciter gessit, posteaquam nationes ditioni suæ subjecit, posteaquam undecumque pax affulsit, negligentior factus est; ut discatis quantorum bonorum causa sit afflictio, et quantorum malorum otium. Quando autem istud? meridiano tempore[1]. Post prandium e toro surgens inambulabat. Ac statim vidit mulierem nudam, se lavantem, pulchram, ac forma perquam eleganti, sed pulchritudo non est in culpa, quia pulchritudo Dei est donum. Vidit, inquam, mulierem lavantem in solario, summa pulchritudine præditam, militis cujusdam uxorem. Vidit, atque oculo vulneratus est, ac telum excepit.

V. Audiant curiosi qui alienas formas contemplantur. Audiant qui insano spectaculorum studio tenentur. Qui dicunt : « Spectamus quidem, sed sine detrimento. » David læsus est : et tu non læderis? Ille victus est : et ego tuæ virtuti confidere queam? Qui tantam Spiritus gratiam habebat, spiculum excepit : et tu in absurdis spectaculis sauciari te negas? Atqui ille scortum non vidit, sed honestam et pudicam fœminam, idque non in theatro, sed domi : tu vero in theatro cernis, ubi etiam locus ipse animam

[1] 2 Reg. XI, 2.

supplicii ream efficit : nec tantum cernis, sed etiam audis impura verba, et vides meretricias vestes, audisque diabolicas cantiones, omnique ex parte feritur mens tua : per aspectum nempe, ob ea quæ vides : per aurem, ob ea quæ audis : per olfactum, ob ea quæ odoraris. Cum tot sint corruptelæ, tot præcipitia, ego credam te a fera non capiendum esse? Num tu saxum es? num ferrum? Homo es, communi naturæ imbecillitati obnoxius. Ignem tenes, nec ureris? An istud rationi consentaneum est? Lucernam in fœnum pone : ac tum aude negare quod fœnum exuratur. Quod porro fœnum est, hoc etiam natura nostra est. Vidit igitur eam lavantem nudam. Pulchritudine captus est, telum excepit, vulnere affectus est. Misit ad eam. Venit illa, flagitium statim perpetravit, libidinem explevit. Jubet eam domum reverti. Hæc autem eo dico, ac vulneratum in medium profero, ut vos omnes, qui circum astatis, videatis quo pacto ille curetur. Chirurgus enim permultos habet qui se circumstent, ut, quonam pacto artis viribus morbum vincat, perspiciant : multo magis, cum chirurgus Propheta manum adhibet, omnes accurrere oportet, ut, quonam pacto sanie ac vermibus liberari debeamus, intueamur. Grave peccatum. Libido expleta est : perfectum peccatum, nec medicus præsto erat. Concepit interim mulier. Hactenus id marito incognitum fore rex existimabat. Quamvis enim Propheta esset, tamen libido tenebras ei prorsus offuderat. Concepit igitur mulier gravidaque facta est[1] : summa celeritate ad regem adit, aitque : « O rex, perii. » Quid habes? « Uterum gero[2]. Peccati fructus emanavit : accusationem in vulva fero : peccati indicium crevit, in me se prodit scelus. Si vir meus venerit, ac viderit, quid habebo quod dicam? » Consideres velim quantum malum sit peccatum. Rex militem timet.

[1] 2 Reg. XI, 4. — [2] Ibid. 5.

Non enim quisquam servus est, nisi qui peccatum admittit. Diadema gerebat, et probrum metuebat. Annon rex es? annon gladii penes te potestas est? Est ita, inquit: verum grave peccatum perpetravi. O peccatum, quod formidinem procreas! o ignominia accusatrix! o silentii occasio! «Pertimesco, tremo: quia me ignominia perfudisti, intus sceleris testem habeo. Si venerit vir meus, quid dicam, aut quid loquar? Prægnantem me offendet, vitamque mihi eripiet, ut quæ intus habeam, qui flagitium meum coarguat.» Cernis-ne meditatum naufragium? Cernis-ne quantum malum peccatum? Quid igitur rex? Peccatum peccato cumulat. Dilatanda enim est hæc narratio. Rediit Urias vir ipsius e bello, et apud regem ingressus est. Aitque rex ad eum: «Quid est, Uria? ut se habet res bellica?» Pulchre, inquit ille: vicimus.» Audivit rex quod miles vicisset, cum ipse victus fuisset: quod miles feliciter pugnasset, cum rex voluptati succubuisset: quod miles in bello victoriam obtinuisset, cum ipse a peccato dejectus ac prostratus fuisset. Miles victoriam commemorabat: ipse autem præ pudore cladem acceptam referre non audebat: «Vicimus, inquit ille, ac superiores fuimus.» Consilii inopia laborabat rex, ac propter cladis acceptæ dedecus, belli victoriam non sentiebat[1]. Ait autem ad militem: «Abi domum, balneumque adhibe, ac mensæ da operam, tuaque uxore fruere.» Cur istud? Ut ulcus obduceret, ac puer ex ipso editus esse censeretur. At insomnis ille oculus, vulnerati hominis saluti consulens, id fieri minime passus est. Quid igitur ait miles? «Quî possim te relinquere ac deliciari? Israëliticus populus in bello est: dux in acie: arca fœderis Domini in castris: et ego domum ibo, ac luxui et deliciis indulgebo?» Hæc aiebat miles rei gestæ ignarus. Regi autem probro fuit, quod miles e bello rediens ne do-

[1] 2 Reg. XI.

mum quidem suam conspicere voluisset, cum contra ipse antum scelus admisisset, ut etiam militem ad uxorem suam adeundam necessitate adigeret : quo hac ratione vulnus suum obtegere posset. Abiit itaque rursum miles ad bellum, ac puer in lucem editus est. Quid igitur rex facit? Cum non posset vulnus obtegere, ad exercitus ducem scripsit : «Pone Uriam ubi fortissimum prælium est[1].» Quorsum hoc? «Ut ipse interficiatur.» Atque ipsi hanc epistolam tradit. O petulantem libidinem! in quantam crudelitatem illum, alioqui lenissimum virum, scelus perduxit! Is qui injuriam acceperat, gladium adversum se gestabat, ac cruoris plenam epistolam ferens abibat. Est enim verborum compendio utendum. Quid igitur factum est? Stetit in acie, occisus est. En duo peccata, adulterium et homicidium : cædes adulterii fructus extitit.

VI. Hæc autem ob peccatores, eosque, qui plurimorum scelerum sibi conscii sunt, commemoro : ut hæc audientes salutis suæ spem minime abjiciant. Scriptum est enim : »Non occides. Non mœchaberis[2].» Hæc autem duo primaria præcepta violavit. Nam adulterium commisit : ac postea eum, quem injuria affecerat, interemit. Grave hoc ulcus, ingens vulnus. Posteaquam igitur Urias ad bellum profectus occubuit, ac statim peccatum, quod occultatum erat, exiliit, tum denique Nathan propheta ad David se contulit (14). Expleta erat libido, perfectum flagitium, de medio sublatus qui injuriam acceperat. Propheta Prophetam redarguit. Quamobrem? Nam cum David Propheta esset, cur non sibi ipsi medetur? nimirum veluti medici, cum ægri sunt, medicis aliis opus habent, propterea quod morbus artem labefactet : sic etiam hoc loco Propheta ille, et hic item Propheta. Verum ille sanus erat : hic autem æger, non quidem in lectulo jacens, verum in peccato degens.

[1] 2 Reg. xi, 15. — [2] Deut. v, 17, 18.

Aiunt itaque ad eum : « En Nathan propheta foris est. » Respondet ille : « Ingrediatur. » Ingreditur itaque Propheta. Cernit eum cum ingenti splendore ac regio fastu sedentem, aitque : « Litem habeo, o rex ! audi me. » O singularem medici sapientiam ! Sumpto ferro ingressus est, ut ulcus secet. Verum illud ægroto non ostendit, ne curatione privetur. Occultat illud, non sub veste, sed sub confictæ narrationis involucro. Statim enim ingressus, non dixit : « O flagitiose, o profane, o adulter, o carnifex ! » Non apertam reprehensionem adhibet, nec sine larva verborum libertate utitur : verum obtectum ferrum gerit, ac dicit : « Litem habeo, o rex, audi me. » Quid igitur rex ? « Litem narra. » Tum ille : « Homo quidam erat dives, qui habebat ovilia et armenta multa : et homo quidam pauper erat. » Duo homines, Urias et David. Disce larvas veritatem tegentes. « Pauper nihil habebat præter ovem unam : (nempe uxorem vitiatam) quæ de pane illius comedebat, et de calice bibebat, et in sinu illius dormiebat [1]. » Vides-ne quomodo paupertas amoris causa sit ? Nam apud divites ingens fastus est : apud tenuiores autem, uxor ministræ et ancillæ munere fungitur : filium parit, eademque et mater, et nutrix est. Apud locupletes autem secus res habet, nam posteaquam uxor filium peperit, foras eum amandat alendum, atque amorem erga liberos fastus interrumpit. Parit mater, nec nutrix efficitur. Pudet enim nutricem effici eam, quæ mater est. At non ita Christus. Nos enim genuit, ac nutritius noster fuit : propterea ciborum loco carne sua nos pavit, ac poculi vice cruore suo nos potavit. « Hæc igitur ovis in ipsius sinu dormiebat, » amplificata est tragœdia per amoris narrationem. « Venit peregrinus homo ad divitem illum [2]. » Quis peregrinus ? Libido. Ut igitur ipsius castitatem Prophet[a] demonstraret, arte quadam peregrinum libidinem appella-

[1] 2 Reg. XII, 3. — [2] Ibid. 4.

vit. Neque enim alienum unquam matrimonium violaverat nec sceleratis oculis mulierem conspexerat : verum ab hac muliere vulneratus castitatem amisit, et ob exiguam socordiam ab honestate decidit. Venit peregrinus, hoc est, petulans et ferina libido. « Venit ad eam peregrinus, venit, inquam, ad divitem illum : et non accepit de gregibus et armentis suis, sed misit et sumpsit ovem illam, quæ in pauperis sinu dormiebat, et de mensa ejus comedebat. » Quid igitur ? Ira incensus est rex. Existimabat enim se alienam litem dirimere. Ira incensus est rex : ac justam sententiam admodum clare pronuntiavit. Neque enim animi propensio erat, quæ justitiæ labem ferret. « Gladio, inquit, morietur : atque ovem in quadruplum reddet. » Plus quam lex jusserat imperavit. Lex enim furem id quod surripuit in quadruplum reddere jubet[1] : ipse autem legis terminos excessit. Jubet enim et ipsum morte affici, et damnum illatum in quadruplum restitui. Sententiam extulit, ac judicium numeris omnibus absolvit. Tum larvam abjicit Propheta, et ait : « Tu es, rex, qui hoc admisisti[2]. » O sectionem, non gladio, sed brevi redargutione doloris sensum amputantem ! Cum enim oportebat, fabulam agebat : cum autem coarguendus ille fuit, statim feriit, atque ulcus abscidit : sic, ut haud magnum dolorem efficeret. « Tu es, rex. » Quid igitur ille ? « Peccavi Domino. » Vides-ne etiam in morbo generosi animi indolem ? Non enim dixit ad eum : « O miser et infelix, unde progressus, aut qua re fretus ita audacter ingressus es, atque arrogantia et fastu turgidus, regem usque adeo aperte coarguere atque insectari sustines ? » Verum quid ait rex ? « Peccavi Domino. » Quid igitur Propheta ? « Etiam Dominus abstulit peccatum tuum[3]. » Celer pœnitentia ; celerior venia. « Dic tu prior, inquit ille, iniquitates tuas, ut » justificeris[4]. » Per opera peccasti, per verba te pœniteat.

[1] Exod. XXII, 1.— [2] 2 Reg. XII, 7.— [3] Ibid. 13.— [4] Isaï. XLIII, 26.

VII. Hæc eo commemoro, ut audiant peccatores, et qui in peccata lapsi sunt, ac de sua salute non desperent. « Peccavi, inquit, Domino. » At ille : « Etiam Dominus » abstulit peccatum tuum. » Tu quidem dixisti: « Gladio interibit : » at ego dico : « Non morieris. » Vides quonam pacto Deus Prophetæ sententiam rescidit ? « Dic tu prior iniqui- » tates tuas, ut justificeris. » Sed ad initium recurramus. « Psalmus David cum ingressus est ad eum Nathan pro- » pheta. » Hic demonstratur ipsius candor ac venia. En igitur rationem, qua curatus est, didicisti, quodnam pharmacum acceperit. « Cum autem Deus justificat, quis est » qui condemnet [1]. » Non enim dixit : « Ego ignosco : » verum, « Dominus abstulit peccatum tuum. » Ulcus abscidit, vulnus sanavit. « Non morieris, » inquit. Atque his verbis habitis recessit. Jam igitur hujus quoque candorem animique curationem ostendere cupio, quamque peccati veniam acceperit, et quam criminis remissionem invenerit. Nam cum Urias e bello venisset, ac victoriam regi nuntiasset, rexque cupiens ei incognitum esse, quod ipsius uxorem adulterio contaminasset, tanto studio in hoc incumbebat, ut admissum scelus occultaret, ut etiam cædem adulterio copularet : at postea per pœnitentiam philosophus extitit, qui prius flagitium suum obtegere nitebatur ; ad pœnitentiam venit, et post veniam a Deo concessam, post adventum Prophetæ, ac sermonem hunc : « Dominus » abstulit peccatum tuum, non morieris, » non modo jam scelus non occultat, verum etiam omnibus nationibus conspicuum facit, ac Psalmum conscribit, quo nimirum posteri quoque intelligant, quantam tragœdiam excitet libido. Posteaquam enim venit pœnitentia, sermonis libertatem secum advexit. « Ego, inquit, salutem consecutus sum, quin igitur alii quoque per narrationem meam salu-

[1] Rom. VIII, 33.

tem item consequantur? Deus mihi veniam dedit. Propterea hæc scribo, ut etiam alii vulnus meum ac remedium exploratum habeant. Infamiam minime vereor, quia salutis meæ cupiditate teneor. Sic etiam Paulus facit, dum peccata, quæ ipsi remissa fuerant, divulgat, aitque: « Gra»tias ago ei qui me confortavit Christo, quia me fidelem » esse duxit, qui prius blasphemus eram, et persecutor, et » contumeliosus[1]: » nunc fidelem duxit. Propterea meipsum traduco, ut si quis intoleranda quadam blasphemia laboret, tamen salutis spem sibi superesse videat. Tu quoque, o David, posteaquam adulterium ac cædem admisisti, veniamque a Deo accepisti, teipsum traducis? Certe, inquit, ut si quis adulter et homicida sit, discat qua ratione salutem consequi possit. Propterea peccatum deposuit, ac pœnitentiam suscepit. Hoc igitur solum est quod quæritur, nempe quod omnibus perspicuum fecit se curatum fuisse. Num aliud quidpiam? Etiam aliud. Quo autem modo, jam expono. Quemadmodum enim audistis pœnitentiam magnam veniam obtinere, magnamque ac multam fiduciam nobis afferre; sic illud quoque vos cognitum habere necesse est, quod is etiam, qui multis sceleribus involutus est, ingenti dedecore perfunditur, nec satis sibi esse ducit pœnitentia duci, verum etiam metuit ac tremit, ne in eadem rursum prolabatur. Illud igitur demonstrare animus est, hunc Psalmum non modo peccantem indicare, sed etiam pœnitentem. Atque hoc vobis dico, ut ne quis post pœnitentiam sibi ipsi confidat; verum accuratiore studio salutem suam in portu constituat. Volo igitur illud palam facere, quod ipse sanatus sit, melior seipso ac potentior et robustior, effectus. Cur igitur rursum post hanc concupiscentiam in aliud peccatum incidit? Rursum bellum, rursum peccatum, rursum pugna, rursum victoria. Rursum

[1] 1 Tim. 1, 12, 13.

eum invasit concupiscentia: rursum bellum instructum est, bellum grave, atque exercitus in acie steterunt. Fons in locis illis erat. Cumque acerrimum bellum gereretur, David hunc vidit, atque gravissima siti affectus est: bibere itaque optavit: rursum concupiscentia, at non prohibita: tunc enim corporis, nunc autem aquæ. Bibere enim appetebat, ac siti conflagrabat: cœpitque dicere: «Siti enecor.» Quidam igitur ei obsequi cupientes, abierunt, ipsique aquam in sanguine suo attulerunt, ac per medios hostes aquam portarunt. Tunc agnovit rex quidnam fecisset; nempe quod in bello illo sitim suam non compressisset. Ecquid fecit? Sumptam aquam non bibit, verum Deo libavit. Non enim aqua erat, sed sanguis, si non naturam, sed militum illorum voluntatem spectes. Vides-ne igitur quo pacto a priore concupiscentia eruditus, prudentior in posterum factus sit? Nam qui corporum cupiditate prius flagraverat, aquam jam non appetebat: imo appetebat quidem, sed appetitionem frangebat. Neque enim dico eum a concupiscentia alienum, sed sapientiæ ope concupiscentia superiorem se præbuit, nec aquam degustavit.

VIII. Hæc admoneo propter eos qui libidini dediti sunt. Scortum adamasti? stuprum admisisti? pœnitentiam agere cupis? Ne committas ut peccatum peccato adjungas, nec dicas: «Quomodo possum a scortatione abstinere?» Ego tibi expono qua ratione id possis. Ardes concupiscentia? At uxorem habes, et si non habes, accipe, ut voluptatem cum securitate conjunctam habeas. «At cupiditati dominari nequeo.» Hæc verba ab animi socordia manant. Nam cum alium tibi in medium protulero, qui, cum uxorem non habeat, castitatem servet, quam excusationem aut quam veniam habere queas? Ille in mari naufragium non patitur, et tu in portu lapsum subis? Uxorem habes et scortaris, imo etiam adulterium perpetrasti? «Et qua ratione, inquis, hoc

vulnus superabo?» Fruere uxore tua. «Fruar uxore mea?» maxime. Animadverte quid dicat beatus Paulus: «Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque virum suum. Mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir: similiter vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier [1].» Quamobrem, cum te acciverit meretrix, hoc verbum cogita, et dic: «Vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier:» ac verbum istud in corde tuo conscribe, atque iis ad scortum verbis utere: «Quid me vocas? corpus non est meum, sed uxoris meæ: id quod alienum est, prodere non audeo. Ipsius dotem imminuere, aut ea, quæ ad eam spectant, consumere nequeo, et corpus meum, quod in ipsius potestate est, contaminare audeam? Quonam pacto? Id plane nequeo. Dic scorto: «Quid me vocas? Non ad corpus meum accedes: neque enim illud mei juris est, sed alieni. Num meretricis corpus est? Ego meretricis corpus haud accipio: hoc ad uxorem meam pertinet.» Christum time, ac dic: «Corpus nostrum, membrum Christi est.» Audiant hoc etiam fœminæ, ac cogitent quonam illas Christus vocarit, certe in sanctificationem, ac dicant: «Mulier corporis sui potestatem non habet, sed maritus.» Cogita Pauli sapientiam, et quidnam dicat. Quia multi continentiæ student, et honestas et pudicas uxores habent, ac præter earum voluntatem continentiam colunt, eorumque philosophia adulterii causam affert, proinde ait: «Unusquisque uxore sua fruatur.» Nec pudore suffunditur, verum ingreditur, ac noctu et diu in lecto sedet, ac maritum et uxorem retinet, sicque eos inter se copulat, atque alta voce clamat: «Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu [2].» Continentiæ studes, nec cum marito somnum capere vis, nec ille te fruitur? abscedit jam et peccat: ac deinceps illius peccatum continentiæ tuæ ascribitur. Satius est ut

[1] 1 Cor. VII, 2 et 4. — [2] Ibid. 5.

tecum ille, quam cum scorto dormiat. Quin te fruatur, minime prohibitum est : ne autem illa, ipsi interdictum est. Si tecum dormiat, nullum crimen est : si cum illa, membra tua perdidisti. Ita Paulus in viri atque uxoris lecto sedet, at clamat : « Nolite fraudare invicem, nisi ex con-» sensu. » Propterea virum accepisti, propterea uxorem tu quoque accepisti, ut pudicitiam colatis. Cupis a libidine te abstinere ? hoc viro quoque tuo persuade, ut duplex corona sit, nempe pudicitia et concordia : ut non pudicitia et pugna sit, ut non pax et bellum. Nam cum tu continentiæ studes, ille autem libidine flagrat, vetat porro Paulus, ne quis scortetur[1], statim ille perturbatur, ac velut fluctibus quibusdam agitatur. « Nolite fraudare invicem, nisi ex » consensu. » Ubi enim pax est, illic bona omnia sunt : ubi pax est, etiam pudicitia splendet : ubi concordia est, continentia coronatur : ubi autem bellum est, pudicitia succiditur. « Nolite itaque fraudare invicem, nisi forte ex » consensu. » Siquidem Paulus orbis terrarum pronubus quemlibet pronubum superat. Eaque de causa dicere non veretur : « Honorabile connubium in omnibus et torus im-» maculatus[2]. » Nam etiam ipsius Dominus nuptiis interfuit, præsentiaque sua eas cohonestavit, ac munera obtulit. Etenim aquam in vinum commutavit. Curre itaque quantum voles : cum autem defatigatus fueris, concubitus remedium accipe, ne tentet vos Satanas. « Unusquisque igi-» tur uxorem suam habeat. » Tria enim hæc sunt, virginitas, matrimonium, fornicatio : matrimonium locum medium tenet, fornicatio infimum, virginitas summum. Virginitas coronam habet, matrimonium laudem mediocrem, fornicatio pœnam et cruciatum. Vide itaque quomodo te contineas, atque an corporis imbecillitatem ferre queas : neque in animum inducas supra modum ascendere, ne supra

[1] 1 Cor. VI, 18. — [2] Hebr. XIII, 4.

modum descendas. Sicut enim is qui urinaturus est, eo usque in aquam ingreditur, in quantum egredi potest, ac quando ingreditur, illud cogitat, quantum egredi oporteat; ita et tu, quantum ferre queas, tecum reputa : ne alioqui præter modum descendas. Pro his omnibus rebus Christo gratias agamus, quoniam ipsi gloria et imperium cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO III

IN PSALMUM L.

Et de Pœnitentia.

I. Hesternæ mensæ reliquias vobis hodierno die reddere volo(15). Verum cum reliquias et mensam audis, charissime, cave sensibile quidquam suspiceris. Non enim carnes in frusta scindimus, sed spiritualia sensa præbemus. Non vinum merum effundimus : sed sermonem animis vestris instillamus. Nam in mensa sensibili, si carnes uno aut altero die asserventur, corrumpuntur et intereunt : in animi autem sensis, si totum annum permaneant, florem suum atque odoris suavitatem reddunt. Manserunt carnes, ac tempore corruptæ sunt : manserunt sensa, fragrantiam suam nunquam reddere intermittunt. Si quis carnes comederit, in corruptionem abit : si quis sensa, ad incorruptionem deducitur. Si quis carnes comederit, multum fœtorem eructat : si quis sensa odorem suavitatis habentia, multam virtutem eructat, ac proximum voluptate afficit. Ideo Propheta, quia ejusmodi cibos comederat, dicebat : « Eructavit cor meum

» verbum bonum [1]. » Rursum fluctus excitantur : sed mens stabilis maneat. Concutiuntur corpora : sed auris tranquilla sit. Perspicite igitur, ac diligenter animum ad ea, quæ dicam, attendite. Vidistis heri regem et Prophetam pugnantem, cadentem, resurgentem, vincentem, coronatum, prædicatum. Vidistis peccatum accedens, ac per pœnitentiam jugulatum. Peccatum enim tanquam ursus impetum fecit, atque eum prostravit : verum ingressa est pœnitentia, eumque a lapsu revocavit. Vulnerum scilicet remedium spes salutis erat. Vidistis quomodo Propheta ingrederetur, ac Prophetam coargueret. Vidistis regem sapienter reprehensionem ferentem, sectionem excipientem, atque ita sanie liberatum. Vidistis elucentem Domini benignitatem, ac mortuum ad vitam revocantem. Vidistis eum dicentem : « Peccavi Domino : » rursumque Prophetam : « Etiam Do» minus abstulit peccatum tuum [2]. » Compendiosa confessio : sed compendiosior medicina et morbi depulsio. Per opera peccaverat : per verba confessus est. Annuit Deus : ac vulnus de medio sublatum est, rediitque sanitas. At id non sibi satis esse duxit Propheta : verum post reprehensionem, post correctionem et sanationem, post verborum prolationem, post vulnerum curationem in hoc argumentum Psalmum scripsit, ut ipsius calamitas posteris medicina fieret, ejusque naufragium ipsis portus existeret, atque per ea, quæ ipse passus fuerat, ac sanitatem receperat, alii, qui in eumdem morbum incidissent, eodem medicinæ atque curationis genere fruerentur. Quisnam igitur est hic Psalmus, et quæ ipsius inscriptio ? Audiamus, quæso, diligenter. « In fi» nem, Psalmus David [3]. » Inscriptio ipsa, quodnam hujus Psalmi argumentum sit, perspicue nobis tradit. Quin ipsa quoque Psalmi verba sententiæ profunditatem satis indicant. Illud tamen scire attinet Psalmum hunc etiam futura-

[1] Psal. XLIV, 2. — [2] 2 Reg. XII, 13. — [3] Psal. L, 1 titulus.

rum rerum prædictionem continere. Unde etiam, « In » finem, » inscriptus est. Quibus verbis illud indicatur, prophetiam hanc finem habituram esse. Nec vero quisquam dubitet, an magnus David eo tempore, quo in pœnitentia versabatur, prophetica gratia donatus sit. Nam istud per alios etiam Psalmos, in quibus confessionem emittit, perspici potest. Nam cum in aliis, tum in hoc quoque Psalmo perspicue nos illud docuit, quod Spiritus gratia minime orbatus esset. « Spiritum enim tuum bonum, inquit, ne au- » feras a me [1]. » Neque enim petit ut sibi præberetur, sed ne auferretur. Illo itaque illuminatus, ac fore prospiciens, ut populus, qui ipsius imperio suberat, laberetur, ac quibusnam ob ea suppliciis plecteretur, atque captivitate oppressus in Babyloniam migraret, Psalmum hunc conscripsit, tum ut vulneribus suis medicinam afferret, tum ut consentaneum pharmacum popularibus suis conficeret. « Miserere mei, » Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secun- » dum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquita- » tem meam [2]. » Et divinissimo David, et captivo populo, et eis, qui apud nos male affecti sunt, hæc verba conveniunt. Nam ingentia vulnera consentaneis pharmacis opus habent. Quamobrem etiam magnus David supplex orat, ut tota in se misericordia effundatur, atque universus misericordiarum fons peccati vestigia oblitteret. Merito autem iniquitatem delictum vocat ; duplicem quippe legis transgressionem habet. « Dele iniquitatem meam. » Audisti Prophetam dicentem : « Etiam Dominus abstulit peccatum tuum. » Quid igitur amplius poscis? Maneo, inquit, in gratiarum actione; maneo in divinæ laudis prædicatione. Sublatum est peccatum meum, at etiam tolli cicatricem cupio : sublatum est ulcus, at etiam pulchritudinem meam recipere cupio.

II. Accedit igitur, atque ait : « Miserere mei, Deus. »

[1] Psal. L, 13. — [2] Ibid. 2, 3.

Vitæ suæ recte facta non commemorat, sed Domini benignitatem, ad misericordiam confugiens, communem omnium, qui peccarunt, portum. « Miserere mei, Deus. » Nam misericordia tua ineffabilis est, nec ullis verbis explicari potest : omnem enim sermonis vim excedit. Etenim ea, et peccatori solatium est, et Justo ingens securitas. Neque enim peccatores duntaxat misericordia salutem consequuntur : sed etiam Justi misericordia muniuntur. Atque ut intelligas Justos misericordiæ præsidio muniri, audi quid Christus dicat Petro columnæ illi et basi, ac propterea Petro appellato, quia saxea fide præditus erat : « Simon, » Simon, sæpe expetivit te Satanas ut cribraret te, velut » triticum ; ego autem oravi pro te, ut non deficiat fides » tua [1]. » Vides-ne quomodo etiam Justi misericordia indigeant, ut tum ex peccatoribus justi fiant, tum justi effecti justi maneant? Nam et Apostolus per misericordiam Dei effectus est talis. « Gratias, inquit, ago ei, qui me confortavit, » Christo, quia fidelem me existimavit, ponens in ministe» rio, qui prius eram blasphemus et persecutor et contume» liosus [2]. » Quonam igitur modo salutem adeptus es. « Sed, » inquit, propter hoc misericordiam consecutus sum [3]. » Vides-ne hunc quoque per misericordiam salute donatum. Ecclesiam insectabatur ac pervastabat [4], vineas evellebat, lupum se præbebat. Prophetias legebat, et Prophetas violabat. Legis patriæ defensor Prophetas legebat, et eum, qui a Prophetis annuntiabatur, ignorabat. Quomodo ergo misericordiam consecutus est. « Saule, Saule, quid me perse» queris [5]? » O benignitatem Domini! Quousque descendit? Deus homini ait : « Quid me persequeris. » Patrem suum imitatur. Nam etiam ille Hebræorum populo ait : « Popule » meus, quid feci tibi, aut quid læsi te, aut quid molestus

[1] Luc. XXII, 31, 32. — [2] 1 Tim. I, 12, 13. — [3] Ibid. 16. — [4] Act. VIII, 3. — [5] Id. IX, 4.

» fui tibi : responde mihi [1]. » Et ipsius Filius ad Saulum ait : « Saule, Saule, quid me persequeris? » Quid igitur ille? « Quis es, Domine [2]? Statim dominationem confessus est. Vidisti animi probitatem. « Quis es, Domine? Ego sum Je-» sus Nazarenus, quem tu persequeris [3]. » O Domini sapientiam! Cur non dixit : « Ego sum Dei Filius; ego Verbum in principio; ego sum qui ad dexteram Patris sedeo; ego sum qui in forma Dei existo; ego sum qui cœlum extendi; ego sum qui terram constabilivi; ego sum qui mare expandi; ego sum qui Angelos procreavi; ego sum qui ubique adsum, atque omnia impleo; ego sum qui ex Patre ante sæcula genitus sum. » Cur, inquam, et augusta ista, et magna, et sublimia non dixit, sed, « Ego sum Jesus Nazarenus, » ex infima civitate? Nempe quia eum persecutor ignorabat. Nam si eum nosset, non persequeretur. Ignorabat quod ex Patre genitus fuisset : quod autem ex Nazareth extitisset, compertum habebat. Si ergo ad eum dixisset : « Ego Filius Dei sum ; ego Verbum illud, quod in principio erat, et quod cœlum fecit, » dicere potuisset: « Alius est ille, et alius quem persequor. » Intellexistis quid dixerim? Si magna illa et excelsa locutus fuisset, respondere potuisset : « Alius ille est, ac non crucifixus iste. » Ut autem intelligeret se persequi eum, qui carnem induerat, qui servi formam sumpserat, qui nobiscum versatus fuerat, qui in crucem actus fuerat, qui mortem oppetierat, qui sepultus fuerat, qui resurrexerat, qui ex inferiori loco ortus fuerat; idcirco ait : « Ego sum Jesus Naza-» renus, quem tu persequeris, » quem vidisti, quem nosti, qui tecum versatus est. Ideoque dominationem statim confessus est. Nimirum Dominus eo usque se demisit, quousque servus ascendere poterat. Et propter hoc misericordiam consecutus est. « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericor-» diam tuam. » Chananæa quoque ad istum portum confugit :

[1] Mich. VI, 3. — [2] Act. IX, 5. — [3] Ibid.

« Miserere mei; filia mea male a dæmonio torquetur [1]. » Ubi enim misericordia, nulla perquisitio : ubi misericordia, judices non sedent, in salutem minime inquiritur. Ubi misericordia est, excusationem afferre nihil necesse est. Misericordiam duntaxat quæro. Cur a me rationes postulas? Misericordiam duntaxat peto, ac salutem omnis perquisitionis expertem. « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam » tuam. » Dixisti magnam : dic quantam? Nescio : quod magna sit scio : at eam metiri ac comprehendere nequeo. Magnitudinis modum ignoro. Mens eam non percipit, lingua non explicat. Video ingentem misericordiæ fructum. Nisi enim ingens ipsius magnitudo esset, pauci ad salutem pervenissent. Hanc misericordiam ipsius quoque Filius indicat. Veniens enim salutem omnibus per misericordiam dedit. « Miserere mei, Deus, » portus sine fluctibus, ac tranquillitatis plenus. Magnus peccatorum meorum tumultus est : sed ingens benignitatis Domini mei securitas. Homo factus est : hoc misericordiæ est. In virgineam vulvam venit : hoc benignitatis est. Factum est id quod ipse eras, ut quod non eras efficiaris : hoc rursum misericordiæ. Et cum venisset, quosnam statim vocavit? Magos. Quem autem post illos? Publicanum. Post hunc? Meretricem. Post illam? Latronem. Post eum, quem? Blasphemum.

III. O res novas et inauditas! Primitiæ vocationis ii fiunt qui peccati tyrannidem tenebant. Quia terrarum negotia misero in statu erant; alii enim ab impietatis tyrannide opprimebantur, alii in judaïsmo et salutis desperatione a peccato tenebantur; propterea cum venisset, primitias eorum, qui peccaverant, statim vocavit, ut ne quis postea salutem suam desponderet. Impius es? Magos mente tibi propone. Raptor es? Publicanum cogita. Impurus es? Meretricem reputa. Sicarius es? Latronem cogita. Iniquus

[1] Matth. xv, 22.

es? In mentem tibi veniat Paulus, qui prius blasphemus erat, postea Apostolus : prius persecutor, postea Evangelista : prius adulter, postea pronubus : prius zizanium, postea triticum : prius lupus, postea pastor : prius plumbum, postea aurum : prius pirata, postea gubernator : prius Ecclesiam diripiens, postea Ecclesiæ curam suscipiens : prius vineas excindens, postea eas plantans : prius templum evertens, postea extruens. Vidisti singularem improbitatem? Vidisti florentem virtutem? Vidisti servi contumaciam? Vidisti rursum Domini benignitatem? Ne mihi dicas : « Blasphemus sum. » Ne mihi dicas : « Persecutor sum ; impurus sum. » Habes omnium horum exempla. Ad quem voles portum confuge. Vis in Novo? vis in Veteri Testamento? In Novo Paulum habes; in Veteri David. Ne tergiverseris, ne cuncteris. Peccasti? pœnitentiam age. Millies peccasti? millies pœnitentiam age. Hæc pharmaca subinde adhibeo, ac tumorem reprimo. Non enim me fugit quanta sit in peccatorum conscientia dejectio, quanta desperatio. Stat in procinctu diabolus ensem acuens, atque his verbis utens : « Totam tuam juventutem dedecore affecisti, totum vitæ tuæ tempus perdidisti. Prius scortator eras, postea rapuisti ac suum alteri detraxisti; perjurio et blasphemia te obstrinxisti, quænam tibi salutis spes esse queat? Actum est de te. Nihil aliud superest, quam ut præsenti saltem vita fruaris. » Hæc diaboli verba sunt. At mea contraria. Periisti? at salutem consequi potes. Scortatus es? at pudicitiæ studere potes. Adulterium admisisti? at salutem obtinere potes. Cecidisti? at resurgere potes. Exigua pœnitentia tua est? at magna Domini benignitas. Cædem perpetrasti? at te pœniteat. Suum alteri ademisti? at meliorem mentem indue. Adulterio te devinxisti? at ab eo te remove. Sauciatus es? at medicinam admitte. Quandiu spiras, etiam in extremo die, etiam in lecto, si illic jaceas,

etiamsi animam agas, ac jamjam ex hoc theatro, atque ex hac vita excessurus sis, tamen pœnitentiam age. Temporis angustia non cohibet Dei benignitatem. Ne mihi dicas : « Qui istud, et quonam pacto? Ulceribus scateo, vulneribus plenus sum: an extremo vitæ die confiteri possum?» Tu vero potes et omnino potes. Ora : eleemosynam eroga: in testamento tuo pauperibus aliquid relinque. Tu illuc abscedis, et opus tuum manet. Nec vero hæreticorum sententiam mihi in medium afferas. Ne mihi dicas : « Quomodo salutem adipiscar? » Cum Deus operatur, rationes ne exposcas : cum ille curat, ne spem abjicias. Stat medicus secans, ac sexcenta pharmaca adhibens, nec ais : « Quo pacto me curas? » verum arti te submittis. Conservi tui arti te submittis, nec curiosum te præbes : et Dei benignitati minime te submittis? Ne dicas : « Quomodo? » sed admirare atque obstupesce, ipsiusque gloriam celebra. Alioqui enim ex te quæro, quonam modo latro ille salutem consecutus sit, qui omnem vitæ cursum in cædibus ac cruoris effusione confecerat, parietes effoderat, bona diripuerat. Non pœnitentia ductus est, non se ad meliorem mentem revocavit, cum in terra versaretur. Apud homines condemnatus est : et a Deo corona redimitus. Vitæ suæ arbitrium non habebat : et regni compos factus est. Res hujus vitæ perdiderat : et res illius vitæ accepit. Quonam modo, quæso? Unico verbo. Quid enim dixit : « Memento mei, Domine, in » regno tuo [1]. » Et hoc verbum valuit? Imo verbum non valuit solum, sed Dei misericordia cum pœnitentia conjuncta latronem paradisi civem effecit. Quonam modo? Nescio quonam modo. Ne modum a me exquiras : salutem tantum quæro; sanitatis autem modum curiosius non exquiro. Medicum oras : « Infirmitate me libera, » nec audes dicere quomodo : Deus est, qui te salvum facit, et audes di-

[1] Luc. XXIII, 42.

cere quomodo? Quot adulteri? quot molles? quot pædicones? quot affectatæ tyrannidis convicti in vinculis tenentur? Innumeræ accusationes, acerbi hostes, ingens potentia. Et tamen solo imperatoris nutu liberantur. Imperator est conservus meus : quamvis enim purpuram gerat, nihil tamen, quantum ad substantiam attinet, meliore, quam ego, conditione est. Annuit : liberantur. Breve diploma conscriptum est, et reus liberatur. Non præfectus repugnat, non carceris custos obsistit, non legum auctoritas adversatur : verum imperatoris dignitas eum, qui vinctus tenetur, in libertatem asserit : et Deus, qui Angelorum et Archangelorum Dominus est, solo nutu salutem afferre non poterit? Imperator, cum eum missum facit, supplicio eum solvit, non autem peccato : at Dominus meus peccata remittit. Dicit : « Nolo adulterum esse adulterum, et ipsius sermo in opus prodit. Dicit : « Fornicator non jam sit fornicator, et ipsius sermo mores ejus immutat, ac peccatum retundit.

IV. Atque ut hoc ita esse intelligas, dixit : « Cœlum fieri volo [1]; » et cœlum factum est. « Terram fieri volo : » et substantia illa ex nihilo producta est. « Angelos fieri volo: » et Angelorum agmen confestim extitit. Substantias intelligentia præditas, et corpora, quæ prius non erant, ipsius sermo efficit : et peccata solvere non potest? Quid enim est peccatum, si cum Domini benignitate conferatur? Araneæ tela. Ventus flat, et araneæ tela disrumpitur : Deus vult, et peccatum non dissolvetur? Hæc dico, non ut segniores vos reddam, verum ut ad spei meliorem fiduciam adducam. Nunquam desperes, o homo. De eo desperes, qui de seipso desperat. Hunc David magnum Prophetam cogita, post Spiritus gratiam, post fiduciam in Deum, post tot præclara gesta, post tot palmas et triumphos prædicantem ac dicentem : « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericor-

[1] Gen. 1, 6.

» diam tuam. » In benignitatis Domini mei pelagus me conjeci. Et quid vis? Audisti Prophetam dicentem : « Etiam » Dominus abstulit peccatum tuum. » Quid amplius quæris? Non hoc tantum quæro, inquit : pulchritudinem meam posco, fiduciam meam requiro. « Et secundum multitudi- » nem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. » Vides-ne quid quærat? Quid ergo? Annon deleta est? Quid aliud vis? « Amplius lava me ab iniquitate mea, et a pec- » cato meo munda me [1]. » Quid enim? Plura quæro : majorem splendoris claritatem. « Amplius lava me ab iniquitate » mea. » Quid enim fecisti? et cur id contingat? Animum quæso diligenter ad ea, quæ dicam, adverte, atque animi nervos contende. Dei quidem misericordia tanta est, ut nulla oratione explicari, nulla cogitatione comprehendi possit, mentemque excedat, ac rationem superet : verum etiamsi ea talis sit, partes tamen etiam nostras desiderat, ne homines misericordiam consecuti, fiant inutiles. Attende quid dicam : Deus misericordiam impertit : at non id simpliciter, verum ait : « Da tu quoque aliquid. » Quidnam? Verbi gratia : « Infinitis peccatorum sarcinis premeris, delicta multa habes, ea levare volo, manum tu quoque porrige : non quod ego te opus habeam, sed te etiam ad tuam salutem aliquid erogare volo. » Et quonam pacto? dicam : « Latro ille salutem est consecutus, ac tot peccata dissolvit : at non per misericordiam solam, sed etiam per suam fidem. Quid enim ait? « Memento mei, Domine, in regno » tuo. » Quidnam Deus ad ipsius salutem contulit? Peccatorum solutionem. Quid latro? Fidem. Qualem? magnam, sublimem, ac cœlum ipsum attingentem. Quonam modo? Ego exponam. Judæi mortuos ad vitam revocari, leprosos purgari, dæmones pelli, maris furorem reprimi, terram scaturire, piscem staterem afferre, stellam Magos ducere,

[1] Psal. L, 4.

cœlestes et terrenas creaturas velut satellitum officio fungi viderunt, et tamen eum, suum ac omnium dominum, in crucem sustulerunt. Latro nihil horum vidit, quin potius eum conspui, contumeliis affici, maledictis impeti : nec tamen ei offendiculo fuit, verum cœlorum regem confessus fuit. Vides-ne quomodo misericordiam non simpliciter sit consecutus, verum ipse etiam aliquid erogarit? Opus enim est ut is, qui misericordiam consequitur, ad salutem suam ipse quoque aliquid momenti afferat. Rursum Publicanus ille qui raptor et avarus erat, quonam modo salutem accepit? Transibat Christus, aitque ad ipsum : « Veni, sequere me : » et surgens secutus est eum [1]. » Ut igitur latro verbum contulit, sic etiam Publicanus hoc ipsi præbuit, ut eum sequeretur. Quemadmodum enim in ægrotis et incurabili morbo correptis, ingentisque pretii pharmacis opus habentibus, si ingrediatur medicus, atque ægrum admoneat, permultis ipsi medicamentorum generibus ad conficiendum pharmacum opus esse, isque præbere se posse neget, quod inopia laboret, dicatque medicus : « Hoc et illud mihi da, et ego reliqua omnia de meo subministrabo : » eodem modo Deus : « Confessionem, inquit, et lacrymas, et pœnitentiam mihi præbe, et ego alia pro mea benignitate tibi largiar. »

V. Hoc ergo etiam David rogat, ut Deus peccata sua abluat. Quid præstitit David : « Miserere mei : » et, « Amplius » lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me. » Quasi diceret : « Jam quidem per Nathan prophetam remissionem mihi dedisti, atque omnis generis calamitates, tanquam ustiones et sectiones quasdam mihi adhibuisti : verum ablutionibus adhuc opus habeo, ut qui ingentem fœtorem ex peccato contraxerim. Rursum me, Domine, ablue, ut omnes peccati sordes abstergas. » Quid igitur fecit David? quid vicissim præbuit? homicidium quidem

[1] Matth. IX, 9.

fecit, et adulterium : lacrymas autem præbuit et confessionem, et ait : « Quoniam iniquitatem meam ego cog» nosco. » Contractus quidam est. Dat quidem Deus : dat item ille cui salus affertur. Deus misericordiam dedit : confessionem vicissim is dedit, qui salutem accepit. Quid tribuis, David, ut salutem accipias, ut pharmacum misceam ? « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. » Hoccine tribuis ? Est-ne quisquam qui peccatum suum non cognoscat ? Est sane. Quot enim sunt, qui peccant, et fidentem animum gerunt ? Quot sunt, qui rapiunt, et se rapere ignorant ? Quot sunt, qui avaritia tenentur, nec id sentiunt ? Quot sunt, qui viduas spoliant, atque alias curiosius intuentur ? Quot sunt, qui pupillos opprimunt, nec propterea plorant lacrymasque emittunt, nec peccata confitentur ? Quonam igitur pacto salutem assequi possunt, cum nesciant se peccare ? Vidisti Prophetam clamantem et dicentem : « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco ? » Nec enim post acceptam a te veniam, inquit, peccatum meum oblitus sum : verum, malorum meorum, ac flagitii perpetrati simulacrum sine ulla intermissione contemplor. Atque noctu somnio, et interdiu ejus species menti meæ sese objicit. « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, » et peccatum meum contra me est semper [1]. » O generosam animam ! Adeo peccatum oblivioni minime mandavit, ut etiam ipsum, tametsi condonatum, litteris prodiderit. In conscientia, non secus atque in pictura, mulierem eam, quam adulterio fœdaverat, singulis diebus, et saniem suam cernebat. « Et peccatum meum contra me est semper. » Ego illud video ; tu illud ne videas. Ego litteris mando : tu oblittera. Vide enim quid fiat. Si tu illud memoria teneas, Deus e memoria abjicit. Si te illius oblivio capiat, Deus illius meminit. « Ego enim sum, ait ipse per Prophetam,

[1] Psal. L, 5.

« qui deleo iniquitates tuas, et earum non recordabor [1]. » Tu vero eorum memineris. Cur meminerim? ut tu scilicet gratum animum præbeas, atque quid tibi condonarim, agnoscas. Nam si peccati onus semper in memoria habeas, semper etiam beneficii magnitudinem in memoria habiturus es. Condonavi tibi : sed tu gratiæ ne obliviscaris, et ego peccati non recordabor. Tales erant Sancti. Virtutum suarum obliti, peccata sola memoria retinebant : non ut hodie homines peccatorum suorum memoriam exuunt, at si quid boni egerint, in medium illud proponunt. Fecisti aliquid boni? Illud occulta, ut Dominus tuus evulget. Mali aliquid perpetrasti? illius recorderis, ut Dominus tuus illud obliviscatur. Cede Domino tuo. Num enim sic virtutes tuas referre potes, ut Dominus tuus eas refert? Tu si exponas, eas imminuis. Si autem eas Dominus tuus narret, eas auget atque amplificat. Quomodo? Ego dicam. Egentibus tribuis. Hoc si enuntias, illic interrogatus, quo pacto loqueris? « Pauperem fame affectum vidi, et eum alui. » Ipse autem quomodo loquitur? Non ita hæc refert; sed quomodo? « Esurientem me vidistis, et » aluistis [2]. » Sine illum hæc dicere, qui magnifice loqui potest. Sine eum hæc dicere, qui ea mirum in modum amplificat. Peccata autem tua ipse commemora, ut ea deleas. At pudet te peccata confiteri? Dic ea quotidie in oratione. Num dico ut ea conservo exponas, qui te probris impetat? Dic Deo, qui iis medetur. Neque enim, si non dixeris, ignorat ea Deus. Num ex te ea scire vult? cum ea perpetrares, aderat : cum ea admitteres, astabat, sciebat. Perpetrabas ea, nec te pudebat. Ob ea quæ tibi dedecus afferebant, non erubescebas : et nunc ob verba ea, quibus justitia tibi comparatur, erubescis? Hic narra, ut non illic narres. Dic, et lacrymas funde. Peccata tua in libro

[1] Isaï. XLIII, 25. — [2] Matth. XXV, 35.

scripta sunt : spongiæ autem sunt lacrymæ tuæ. Lacrymas mitte, et oblitterantur : lacrymas funde, et purus illic liber invenitur. Magna peccatorum spongia sunt lacrymæ. Magna lacrymarum vis est. Vis dicam quantum lacrymæ valeant? Quodnam tibi esse videtur præclarum opus? Animum, quæso, diligenter attende. Quodnam tibi esse videtur præclarum opus? Martyrium dices? « Majorem enim hac charitatem » nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis » suis [1]. » Maximum opus martyrium est : quandoquidem Martyres sanguinem profundunt. Apertum enim est quod Martyres agunt : Martyres sanguinem fundunt, peccatores lacrymas fundunt. Atque ut quanta lacrymarum vis sit intelligas, meretrix illa sanguinem-ne fudit? Annon lacrymarum duntaxat fontes effudit, atque peccata delevit? Et quid meretricem impuram fœminam commemoro? Columna illa Ecclesiæ, illa fidei basis, illud apostolici chori caput, Petrus, annon semel et iterum et tertio Dominum negavit? An vero propterea cruorem effudit, ac non potius lacrymarum fontes fudit, ac ploravit, et peccatum suum abstersit? « At iniquitatem meam ego cognosco. » Annon codicem domi habes, in quo quotidianas rationes scribas? Habe item codicem in conscientia, et quotidiana peccata scribe. Verbi gratia : cum in lecto tuo jaces, nec quisquam est qui tibi negotium facessat, antequam somnus irrepat, libellum in medium produc, et peccata tua tecum reputa, dicens apud teipsum : « Numquid hodie vel sermone, vel opere peccavi ? »

VI. Hoc etiam ut faciamus monet Propheta, cum ait : « Irascimini et nolite peccare : quæ dicitis in cordibus » vestris, in cubilibus vestris compungimini [2]. » Diurno tempore id faciendi otium non habes : verum et præfectorum metus, et sodalium colloquia, et negotiorum cura, et alendæ

[1] Joan. xv, 15. — [2] Psal. iv, 5.

prolis studium, et uxoris cura, et parandæ mensæ sollicitudo, ac denique infinitæ res animum tuum distrahunt. Cum autem in lectum, hoc est, ad tranquillum portum te conjecisti, nec ullus tibi molestiam exhibet, dic cordi tuo, atque animæ tuæ: «Exegimus hodiernam diem, o anima! quid boni fecimus, aut quid mali admisimus?» ac gehennæ recordare, ut metu affectus bonum augeas, malum de medio tollas. Si in lecto sis, atque in peccatorum tuorum memoriam venias, lacrymare, atque hac ratione ea in lecto delere potes. Deum tuum roga atque obsecra: sicque animam somno trade, posteaquam prius peccata tua confessus fueris. Rationes a teipso exige, et Deus tuus rationem tibi reddet. Quid molestum, quid grave est in lecto jacentem quotidiana peccata supputare? Cum autem ea supputas, animum tuum suspende, ipsum lancina, ipsum gehennæ metu aperi, ipsi sectionem, quæ dolore caret, adhibe: horrendum tribunal tibi effice, animum leviorem redde, ut postero die ad perpetranda peccata segnior accedas. « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum » meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, et malum » coram te feci [1]. » Quid est quod ais? « Rex eram, inquit, ac te unum metuebam. Rex eram, ac propterea eum, quem injuria affeceram, non formidabam. Miles meus erat, nec de me supplicium sumere poterat. At vero tua causa in cura sum, ne a me pœnas expetas. « Tibi soli peccavi, et » malum coram te feci. » Multa, inquit, et ampla beneficia a te accepi, contrariis autem rebus vicem tibi rependi: ea, quæ lege tua interdicta sunt, patrare minime dubitavi. » Nec vero hoc dicit, quod Uriam non læserit: nam eum et ejus uxorem læserat: at maxima iniquitas erat adversus Deum, a quo electus, ac rex effectus fuerat. Recte autem adjunxit: « Malum coram te feci: » hujus enim historia me-

[1] Psal L, 6.

minit : « Apparuit enim, inquit, quod commissum fuerat, » malum coram Domino [1]. » Si autem ad captivum populum hoc referatur, ad hunc modum hæc verba intelligenda sunt, « Tibi soli peccavi : » Tuis beneficiis, inquit, ingratum me præbui, legesque a te positas violavi : ac multis bonis a te acceptis, animum horum immemorem gessi, atque a Babyloniis, quibus a me nulla injuria orta fuerat, magnis injuriis affectus sum. « Ut justificeris in sermonibus tuis, » et vincas cum judicaris [2]. » Mihi ipsi, inquit, mala accersivi : tuaque justitia sic quoque elucet. Nam si res in judicium veniat, eaque beneficia, quæ mihi abs te acciderunt, in medium proferantur, ac cum illis ea, quæ perpetravi, expendantur, tu quidem justus ac benignus esse pronuntiaberis : me autem iniquum et ingratum esse constabit. Itaque hæc particula, « Ut, » causam hoc loco non indicat. Neque enim propterea, aut ipse David, aut populus peccavit, ut Deus justificetur : verum contra, peccato ab ipsis admisso, Dei justitia demonstratur. Nam et ejus, et illorum providentiam gessit. « Ut justificeris in sermonibus » tuis, et vincas cum judicaris. » Quid est quod ait ? « Peccavi in te. Si judicium instituatur, vincis; sin autem quispiam Judicis partes obeat, rursum superas. » Quomodo ? Quoniam videbat Deum cum hominibus judicio contendere semper cupientem. « Audite convalles, fundamenta » terræ, quia judicium est Deo adversus populum suum [3]. » Et rursum : « Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi ? responde mihi [4]. » Et alio loco : « Audi cœlum, » et auribus percipe terra, Dominus locutus est. Filios genui et exaltavi : ipsi autem speraverunt me [5] : » ac denique Deum passim cum hominibus disceptantem videbat : ait illi : « Victoria penes te est. « Ut justificeris in sermonibus

[1] 2 Reg. xi, 27. — [2] Psal. l, 6. — [3] Mich. vi, 2. — [4] Ibid. 3.— [5] Isaï. i, 2.

»tuis, et vincas cum judicaris.» Nam me, cum agricola essem, regem fecisti. Regem autem effectum, Prophetam constituisti : Goliath illum, non corporis robore, sed vi fidei prostravi. Purpuram gessi. Alterum ejecisti, ac me introduxisti: amplissimas mihi divitias dedisti.

VII. «Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum »judicaris.» Si tu, inquit, peccata mea exponas, non autem ego, condemnor. Propterea misericordia opus habeo. «Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis »concepit me mater mea[1].» Antiquitus, inquit, atque ab initio naturam peccatum vicit. Siquidem divini mandati transgressio Evæ conceptionem antecessit. Nam Adamus, postquam transgressus, et ex paradiso pulsus fuerat, «Cognovit uxorem suam Evam : et concepit et peperit Caïn[2].» Hoc igitur dicere vult : Peccatum, quod generis nostri auctores superavit, viam quamdam ac semitam per generis successionem sibi fecit. Per hæc autem omnia docemur, peccati operationem naturalem non esse: nam alioqui a pœna immunes essemus : verum naturam ab animi affectibus concussam ad lapsum pronam esse; mentem tamen laborum ope atque auxilio victoriam obtinere. Quamobrem non hoc loco conjugium accusat, ut quidam stulte existimarunt, sic videlicet hæc verba intelligentes : «In »iniquitatibus conceptus sum;» verum flagitium illud a primis parentibus perpetratum in medium profert, illudque harum fluxionum fontem extitisse ait. Nam nisi illi peccassent, inquit, mortis pœnam minime subiissent. Nisi autem mortales fuissent, a corruptione alieni fuissent. Incorruptioni porro animi perturbationem immunitas conjuncta fuisset : qua quidem vigente, peccato locus nullus extitisset. Posteaquam autem illi peccarunt, corruptioni mancipati sunt. Corruptibiles autem effecti, tales quoque

[1] Psal. L, 7. — [2] Gen. IV, 1.

filios progenuerunt. Tales autem progenitos, et cupiditates et metus et voluptates comitantur : adversus quæ ratio depugnat : si vincat, velut præconis voce celebratur : sin autem succumbat, ignominia perfunditur. Symmachus autem pro ἐκίστησεν, ἐκύησεν posuit. « Ecce enim veritatem » dilexisti [1]. » Ad hunc modum judicas, atque alios quidem plectis, alios autem corona donas, quia veritatem amas. Veritatem autem amans, ac naturæ nostræ imbecillitatem perspectam habens, iis qui remedia petunt, veniam tribue. « Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi [2]. » Omissa regni commemoratione, prophetiæ mentionem fecit. Ita me honore auxisti, ut Filium tuum mihi detexeris, ac noscendum præbueris. Didici te Filium habere solii consortem : didici quod homo futurus sit. Evangelia universo terrarum orbi annuntiavi, crucem, sepulturam, resurrectionem, ascensionem. Ipsius descensum dixi, ipsiusque ascensum, ejus a dextris sedem, Ecclesiæ vocationem, Gentium salutem, Judæorum dejectionem, Apostolorum electionem dixi. Ecce enim « Incerta et occulta sapientiæ » tuæ manifestasti mihi. » Tantum me honorasti, inquit, tantum me amasti, ut etiam maximum mysterium, hoc est, Filium tuum mihi patefeceris. Et ubinam hæc ipsi indicavit? Audi ex ipso Propheta, quomodo illius e cœlo descensum narret. « Descendet sicut pluvia in vellus [3]. » Quid hoc est? Quoniam cum Dei Filius venit, non ita venit, ut orbem terrarum concuteret, nec fulgura et tonitrua emitteret, nec denique cum nuda Divinitate accessit : omnia enim periissent, si nuda Divinitate venisset. Ac ne montes quidem ipsi ejus adventum ferre potuissent; nam « Respicit terram, et facit eam tremere, tangit montes, » et fumigant [4]. » Si nudam essentiam suam ostendisset, sol extinctus, luna obscurata, mare exsiccatum fuisset, terra

[1] Psal. L, 8. — [2] Ibid. — [3] Id. LXXI, 6. — [4] Id. CIII, 32.

periisset, natura nostra de medio sublata fuisset. Ideo carnem induit, ac leniter, et sine strepitu, nemine, ne diabolo quidem ipso, nedum alio quoquam sciente, venit, atque in virgineo utero habitavit. O res novas et inusitatas! Lapis colliquescit, et vulva non colliquescit! Montes tabescunt, et uterus Deum gestat! Quonam pacto id explicem? Quonam pacto declarem? O hæreticorum amentiam! Quomodo ancilla Dominum gestabat? Tu qui superna inquiris, dic quæ inferiora sunt, quonam pacto is, qui ubique præsens est, in vulva erat, nec concludebatur? Nam et in vulva erat, et in solio sedebat. Quonam autem modo istud, haud novi: fide accipio, animo non curiose exquiro. Verum quod sine strepitu venturus sit, nullum perturbationem ac tumultum afferens. « Descendet sicut pluvia in vellus. » Non dixit: « In terram, » sed « In vellus. » Etenim pluvia, cum in terram delabitur, sonitum edit: in lanam autem et vellus delabens, strepitum nullum emittit. Quippe lanæ mollities labentis aquæ impetum frangit.

VIII. Atque ut intelligas quod citra strepitum sit, non turbans, non tumultum afferens, non perdens, non labefactans, « Descendet sicut pluvia in vellus. » Dixisti descensum ipsius, qui omni strepitu caruit: dic etiam ipsius proditionem: « Qui manducabat panes meos, magnificavit » super me supplantationem [1]. » Dic Judæorum invidiam: « Odio habuerunt me gratis [2]. » Dic ipsius judicium: « Quare » fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Asti» terunt reges terræ, et principes convenerunt in unum » adversus Dominum et adversus Christum ejus [3]. » Dic etiam ipsius crucem: « Foderunt manus meas et pedes » meos: dinumeraverunt omnia ossa mea [4]. » Dic ipsius cibum ac potionem: « Dederunt in escam meam fel, et in

[1] Psal. XL, 10. — [2] Joan. XV, 25, et Psal. XXXIV, 19. — [3] Psal. II, 1, 2. — [4] Id. XXI, 17, 18.

» siti mea potaverunt me aceto[1]. » Dic Judæorum ejectionem. « Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gre» gibus tuis hircos[2]. » Dic Gentium vocationem: « Omnes » gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultatio» nis. Quoniam Dominus excelsus terribilis : Rex magnus » super omnem terram[3]. » Dic maledicta in ipsum a Judæis conjecta : « Speravit in Domino, eripiat eum, salvum fa» ciat eum, quoniam vult eum[4]. » Dic ipsius sepulturam : « Posuerunt me in lacu inferiori[5]. » Dic ipsius resurrectionem : « Quoniam non derelinques animam meam in infer» no ; nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem[6]. » Dic item ipsius ascensum : « Ascendit Deus in jubilo : Dominus » in voce tubæ[7]. » Dic ipsius sessionem : « Dixit Dominus » Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos » tuos scabellum pedum tuorum[8]. » Dic etiam Ecclesiæ ipsius gloriam : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deau» rato, circumdata varietate[9]. » Dic Virginum chorum : « Afferentur virgines post eam[10]. » Dic Apostolorum electionem : « Pro patribus tuis nati sunt filii tui[11]. » Dic baptismum : « Super aquam refectionis educavit me[12]. » Dic etiam mysteria : « Parasti in conspectu meo mensam adversus » eos, qui tribulant me[13]. » Dic etiam unctionem : « Impin» guasti in oleo caput meum, et calix tuus inebrians me » quam præclarus est[14] ! » Dic etiam Gentium petitionem ? « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et » possessionem tuam terminos terræ[15]. » Ecce enim, « In» certa et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. » Ego quidem, inquit, qui post tot beneficia ingrati animi vitio laboravi, nulla venia dignum me esse censeo. Neque enim me duntaxat in regio solio collocasti, verum etiam ea, quæ

[1] Psal. LXVIII, 22. — [2] Id. XLIX, 9. — [3] Id. XLVI, 2, 3. — [4] Id. XXI, 9. — [5] Id. LXXXVII, 7. — [6] Id. XV, 10. — [7] Id. XLVI, 6. — [8] Id. CIX, 1. — [9] Id. XLIV, 10. — [10] Ibid. 16. — [11] Ibid. 17. — [12] Id. XXII, 2. — [13] Ibid. 5. — [14] Ibid. — [15] Id. II, 8.

diuturno post tempore futura erant, mihi prius indicasti : et quæ aliis obscura erant, mihi conspicua fecisti ; ita ut aliis etiam unigeniti Filii tui incarnationem ac salutiferam passionem et resurrectionem tradiderim. Hæc omnia a sancto tuo Spiritu prius edoctus, supplex a te peto, ut illius gratiæ, quam aliis vaticinor particeps efficiar. Ac proinde clamo : « Asperges me hyssopo, et mundabor : la» vabis me, et super nivem dealbabor [1]. » Solum enim baptismi donum hanc purgationem efficere potest. Idcirco ait : « Gratia ea, quæ omnibus mortalibus donabitur, opus habeo. Nam ea sola sordes meas perfecte abstergere, ac nivis candorem mihi conciliare potest. » Quod autem hyssopus nullam peccatorum remissionem afferret, ex Mosaïcis scriptis facile perspici potest. Quare alias res hoc loco hyssopus designat. Israëlitæ enim in Ægypto ædium postes hyssopo cruore tincto aspergentes, exterminatoris manus effugerunt [2]. Typum autem illa eorum, quæ salvator pertulit, gerebant. Nam hic quoque sanguis est, et lignum salutare, ac salus iis, qui cum fide accedunt, subministratur. « Auditui meo dabis gaudium et lætitiam, et exulta» bunt ossa humiliata [3]. » Hac, inquit, voluptate aures meas imple, perfectam purgationem promittens, ut hujusmodi hilaritas ad omnes corporis partes dimanet, et ossa ea, quæ nunc ærumna et afflictione depressa sunt, rursum floreant, ac vim suam recuperent. Nam vero in ea flagitia, quæ perpetravi, oculos conjice : sed in me, qui ea luctu ac lamentis prosequor : atque iniquitatem meam dele. » Quid tibi vis, o Propheta ! Soluta sunt tua peccata, extincta tua pœna est. « Non hoc satis esse duco, ait. Benignum dominum habeo, plura, quam petam, largientem. » Et quid vis ? « Propheta eram, inquit, rursum Propheta esse cupio : fiduciam illam requiro, Spiritus donum, ingentem gratiam.

[1] Psal. L, 9. — [2] Exod. XII, 22. — [3] Psal. L, 10.

Abscessit a me gratia, quemadmodum columba cœnum videns, velut apiculam eam redire cupio. « Averte faciem » tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele [1]. » Dic clare quid vis. « Cor mundum crea in me, Deus [2]. » Quandoquidem peccati senium contraxi, benignitate tua me renova. Hæc nimirum per Ezechielem quoque prophetam, iis, qui in Babylone captivi tenebantur, promisit. « Dabo enim, inquit, cor novum, et spiritum novum [3]. » Quo loco non Spiritum sanctum intelligit, verum spiritus ratione præditi impetum : id est, « Hoc ipso quod longa disciplina vos erudivi, ac docui quales fructus peccatum ferat, id curabo, ut virtutem amplectamini. » Hoc etiam beatus David postulavit, nempe ut et cor ipsius, quod labem ac detrimentum contraxerat, innovetur, atque vis rationabilis roboretur, quo per rectam viam currat. « Et spiritum » rectum innova in visceribus meis [4]. »

IX. O animi nobilitatem ! O amorem erga Deum ! Ut ad me rursum loquaris, inquit, atque ego vicissim loquar, hanc amicitiam et societatem quæro. Quid enim, quod supplicio liberatus sim ? Mihi supplicium est tecum non loqui. Insano tui amore flagro. Essentiam quidem tuam videre nequeo, quod ea sit invisibilis : at præ amore opera tua conspicio, atque exulto. Non te vidi, at cœlum vidi, et exultavi, ac dixi : « Cœli enarrant gloriam Dei [5]. » Terram vidi, ac dixi : « Domini est terra, et plenitudo ejus [6]. » Mare vidi, et voluptate affectus sum, ac dixi : « Hoc mare magnum et » spatiosum [7]. » Diem ac noctem vidi, atque ad te exclamavi : « Tuus est dies, et tua est nox : tu perfecisti auro- » ram et solem [8]. » Montes vidi, et admiratione perculsus dixi : « Montes excelsi cervis [9]. » Et quemadmodum is qui amat,

[1] Psal. L, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ezech. XI, 19. — [4] Psal. L, 12. — [5] Id. XVIII, 2. — [6] Id. XXIII, 1. — [7] Id. CIII, 25. — [8] Id. LXXIII, 16. — [9] Id. CIII, 18.

etsi eum, quem amat, non videat, si tamen ejus vestimenta conspiciat, aut calceos, exultat, ac velut quoddam solatium amoris capit : eodem modo ipse quoque circa rerum conditarum corpus alacri animo, ac velut furore percito obambulo, ac sine ulla intermissione his verbis ad te utor : « Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum : ita » desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad » Deum vivum, quando veniam et apparebo ante faciem » Dei [1]. » Atqui rex es, diadema habes. Quid amplius vis? Facessant ista : pulchritudinem illam requiro, prophetiam volo. Potentiam hanc contemno, cœnum hoc despicio. Folia sunt hæc, et nox, et insomnium ac fœnum. Pulchritudinem meam quæro, quando veniet? Moram ferre nequeo : quandoquidem fiduciam hanc perdidi, quam peccatum adventu suo intercepit. « Cor mundum crea in me, Deus. » Nec vero cor duntaxat quæro, sed etiam ipsius hospitem. « Et spiritum rectum innova in visceribus meis. » Pulchre dixit : « Innova : » prius enim domus extructa fuerat. Hanc peccatum antiquavit : gratia tua renovabit. « Ne projicias » me a facie tua : et Spiritum sanctum tuum ne auferas a » me [2]. » Perspicue autem per hæc verba illud intelleximus, quod Spiritus sancti gratia minime spoliatus sit. Neque enim tanquam spoliatus id supplex rogat, ut eam recipiat : verum illud obsecrat, ut ne ea orbetur, nec a divina providentia removeatur (16). Siquidem per « faciem » hoc loco providentiam intellexit. « Redde mihi lætitiam salutaris tui : » et spiritu principali confirma me [3]. » Quod non perdidit, hoc est Spiritus gratiam, id ut habeat rogat. Quod autem amisit, ut recipiat, obsecrat. Hoc autem erat, voluptas in Deo. Omni, inquit, lætitiæ genere fruebar, cum ingentem apud te, o Domine, fiduciam haberem. Nunc autem hac spoliatus, omni quoque hilaritate careo. Hac porro fiducia me

[1] Psal. XLI, 2, 3. — [2] Id. L, 13. — [3] Ibid. 14.

voluptatis servitus privavit. Quamobrem supplex abs te peto, ut mens mea pristinum principatum atque imperium in turbulentas animi perturbationes recipiat. Rursum enim hoc loco per Spiritum principalem, rationem, quæ principatum tenet, intellexit. Et quid tandem mihi dabis, o David, si Spiritum accipias? « Docebo iniquos vias tuas : » et impii ad te convertentur [1]. » Si Spiritum accepero, totum terrarum orbem his alloquar. « Omnes gentes plaudite » manibus; jubilate Deo in voce exultationis : quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram [2]. » Si Spiritum accepero, dicam : « Dominare in medio » inimicorum tuorum [3]. » Si Spiritum accepero, dicam : « Non dabit Deo placationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ [4] : » ac rursum : « Nolite obdurare corda » vestra sicut in exacerbatione [5] : » ac rursum : « Omnis » iniquitas oppilabit os suum [6]. » Si Spiritum accepero, dicam : « Declina a malo, et fac bonum. Inquire pacem, » et persequere eam [7]. » Tua in me beneficia commemorabo, ac dicam : « Venite, audite, et narrabo vobis, omnes qui » timetis Deum, quanta fecit animæ meæ [8]. Docebo iniquos » vias tuas, et impii ad te convertentur. » Et ubinam sunt Judaïca? Oves et vitulos mihi non mactas? Non ista quæris. « Sacrificium enim et oblationem noluisti : holocausta et pro » peccato non postulasti [9]. » Tu dixisti : « Non accipiam de » domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos [10]. Immola Deo sacrificium laudis [11]. » Hæc non quæris, sed quæ Filii tui sunt, quæris, revocationem ab errore, ac veritatis electionem. Illud demum sacrifium quæris. « Libera me de » sanguinibus, Deus Deus salutis meæ [12]. » Uriæ cædem sub-

[1] Psal. L, 15. — [2] Id. XLVI, 2, 3. — [3] Id. CIX, 2. — [4] Id. XLVIII, 8, 9. — [5] Id. XCIV, 8, 9. — [6] Id. CVI, 42. — [7] Id. XXXIII, 15. — [8] Id. LXV, 16. — [9] Id. XXXIX, 7. — [10] Id. XLIX, 9. — [11] Ibid. 14. — [12] Id. L, 16.

inde in memoria versat. Hoc enim etiam initio planum fecit, his verbis utens : « Peccatum meum contra me est semper. » Exultabit lingua mea justitiam tuam [1]. » Symmachus ad hunc modum hoc extulit : « Loquetur lingua mea miseri» cordiam tuam. » Neque enim veniam consecutus tacebo : verum laudes tuas sine intermissione ulla canam, ac beneficia tua commemorabo. « Domine, labia mea operies : et » os meum anuntiabit laudem tuam [2]. » Peccatum enim suapte natura linguam astringit, atque os obturat. Rogat itaque Propheta, ut per remissionem priorem fiduciam percipiat, ac linguam ad celebrandas Dei laudes moveat. « Quoniam » si voluisses sacrificium, dedissem utique : holocaustis non » delectaberis [3]. » Consona sunt hæc iis, quæ superiore Psalmo dicta sunt. Audivimus enim illic Deum dicentem : » Non » accipiam de domo tua vitulos. » Quorcirca his a divina voce auditis, merito dixit : « Si voluisses sacrificium, dedis» sem utique : » et quæ deinceps sequuntur. Tu enim, inquit, brutorum sacrificia grata et accepta esse tibi negasti, eaque de causa gratum tibi sacrificium offeram. Quoniam igitur hæc nolo, quid mihi dabis? Habeo, inquit, aliud sacrificium, quod tibi cordi est. « Sacrificium Deo, spiritus con» tribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non des» piciet [4]. » Victima, inquit, tibi Deo nostro grata et jucunda est humilitas. Quorcirca corde meo apprime humiliato, ac velut extenuato, gratum tibi sacrificium offeram. Sacrificii loco animi submissionem tibi immolabo. Tantummodo peccatum meum solve, ac mihi Spiritum sanctum largire. »

X. Nam quod hoc sacrificium, hoc est humilitas, judaïco longe præstantius sit, non dubium est : idque non nunc duntaxat, sed etiam tum temporis. Etenim tres illi pueri, qui in babylonica fornace erant, ac flammam in lutum

[1] Psal. L, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19.

commutarunt, juvenes, inquam, illi et senes, pauci illi et multis potentiores, captivi illi et rege fortiores : illi, inquam, qui patriam amiserant, et fidei jacturam non fecerant, nudi illi et vestiti, pauperes et locupletes, servi et liberis meliores, qui fornacem in rorem converterunt, et elementa immutarunt, qui ignis vim et facultatem extinxerunt, qui a tyranno constricti ab igne soluti sunt, supplicibus verbis ad hunc modum utebantur? « Peccavimus, injuste egimus, » iniquitatem fecimus, recedentes a te [1]. Non est dux, nec » Propheta, nec princeps, nec holocaustum, nec locus offe- » rendi primitias coram te, ut possimus invenire misericor- » diam : sed in animo contrito et spiritu humilitatis susci- » piamur [2]. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor » contritum et humiliatum Deus non despiciet. Benigne fac, » Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri » Jerusalem. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblatio- » nem et holocausta : tunc imponent super altare tuum » vitulos [3]. » Apertius his verbis didicimus hunc Psalmum prophetia plenum esse. Nam iis, qui in Babylone habitare cogebantur, servitute liberari cupiebant, hæc verba conveniunt. Supplices enim illi rogant, ut civitas misericordiam aliquam consequatur, hoc est, ut muri instaurentur, ac legalis cultus celebretur. Nunc enim, inquit, nobis alienam regionem incolentibus, ea, quæ lege sancita sunt, sacrificia offerre minime licet : cum lege tua cautum sit, ne quis alibi usquam, quam in illa urbe sacra faciat. Quod si reditum obtinuerimus, ac templum instauraverimus, tum denique legalia sacrificia tibi offeremus. Alteram quoque prophetiam extrema hujusce Psalmi pars habet. Posteaquam enim Spiritus sancti munera superius posuit, ac postea Deum legalibus sacrificiis minime delectari ostendit, rogat jam, ut nova Sion existat, ac cœlestis Jerusalem in terra

[1] Dan. III, 29. — [2] Ibid. 38, 39. — [3] Psal. L, 20, 21.

condatur, novaque vitæ ratio quam primum præbeatur, quæ non rationis expertes victimas, sed justitiæ sacrificium offerat. Hic igitur, quæso, animum attendite : quippe vos omnes doctores, omnes monachos efficere cupio : non in eo, ut uxoribus careatis, sed ut pietatis specimen exhibeatis, ac veluti igneum quemdam vultum præferatis. Quidnam est igitur quod quæritur? Hoc nimirum, confessus est, rogavit, obsecravit, supplicavit, lacrymas profudit, cor mundum postulavit, fidem dedit. Quæstio in hoc sita est, an optatum consecutus sit. Magna ex hac jactatione voluptate afficior. Non ita nauclerus delectatur, cum a tergo fluctus excitari videt ac navim ulterius propellere, dum ventus surgit a puppi, ut ego cum istud mare cerno, lætor et exulto. Non enim solum fluctus agitatos video, sed multitudinem redundantem atque commotam. Video, inquam, vos jactari ac suffocari, nec tamen resilire; video vos vim perpeti, nec tamen resilire; vos opprimi, et tamen animum suffulcire. Siquidem vestra audiendi cupiditas alacritatem mihi excitat. Quæstio igitur in hoc sita est : Oravit, rogavit, obsecravit, supplicavit, pœnam deposuit, a supplicio erectus est : quæritur jam an ad pristinam fiduciam redierit? an Spiritus sancti gratiam acceperit? an quod postularit, hoc est, cor mundum ac spiritum rectum, consecutus sit? an denique tantam pœnitentia vim habuerit, ut eum ad pristinam nobilitatem reduxerit? Attendite diligenter. Hic Psalmus quinquagesimus est. Qualis? Psalmus, inquam, de peccato, de confessione, de postulatione. Post hunc scripsit sexagesimum, septuagesimum, octuagesimum, nonagesimum, centesimum. Itaque ne quis dicat : « Quid tum, si Psalmos scripsit? Non enim Spiritus sancti instinctu hos scripsit; verum sequentes Psalmos humano duntaxat ingenio atque prudentia conscripsit : nam Spiritu sancto vacuus erat. Etenim peccatum quidem ipsi

remissum est : at Spiritus sanctus non item ei datus est. Quamvis enim eum postularit, nusquam tamen responsum ullum invenimus, quo eum ipsi datum esse constet. « Attende, quæso. Scripsit quinquagesimum, sexagesimum, septuagesimum, octuagesimum, centesimum. Scripsit etiam alium Psalmum post centesimum, ac post multos alios Psalmos ait : « Dixit Dominus Domino meo : Sede ad extris meis, » donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum [1]. » Hunc igitur Psalmum, qui post admissum scelus dictus est, in Spiritu sancto dictum esse comperimus. Unde id liquet ? Christus indicavit. Postquam enim omnia operatus fuerat, mari frenum injecerat, leprosos mundaverat, dæmones in fugam verterat, vitium depulerat, paralytici artus constrinxerat, vox e cœlo descendit. « Hic est Filius meus dilec- » tus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite [2]. » Dominus ipsi testimonium dixit, res ipsæ clamarunt, Spiritus in columbæ specie ad eum venit, Joannes ipsi testificatus est. « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi [3] : » tum denique cum ad crucem ascensurus esset, omnibus ipsis accitis, ad eos inquit :» Quid vobis videtur de Christo [4] ? » Non initio vos interrogavi, non vos initio testes vocavi : quoniam Divinitatis meæ argumentum nondum vobis præbueram. Postquam autem elementa omnia Divinitatem meam demonstrarunt, posteaquam Pater, postquam mea cum ipso concordia, postquam doctrina mea omnes vos velut manu duxit, postquam jam ne umbram quidem ullam contradictionis habetis, « Quid vobis videtur de Christo ? Cujus » Filius est [5] ? » Respondent improbi illi, et impudentes, « David [6], » Divinitatem videlicet negantes, nec quod Dei Filius esset profiteri volentes. Quid igitur ipse ? « Quo- » modo igitur David in Spiritu sancto Dominum me vocat,

[1] Psal. cix, 1. — [2] Matth. xvii, 5. — [3] Joan. i, 29. — [4] Matth, xxii, 42. — [5] Ibid. — [6] Ibid.

» dicens : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, » donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum [1] ? » Quod si David Spiritum habebat, solutum utique peccatum erat, postulatum quoque suum acceperat. Ait enim David : « Cor mundum crea in me, Deus : et spiritum rectum in» nova in visceribus meis. » Vides-ne ut ad pristinam dignitatem suam rursum rediit, rursum Propheta factus est, rursum de Christo sermonem habet, rursum fiduciam suam recepit, nec peccatum labem ullam ipsi attulit? Vidisti-ne quanta pœnitentiæ vis sit ? Quid dico ? Et vivus et mortuus viribus valuit. Venerunt enim aliquando Barbari, ac civitatem obsidione cinxerunt. Ezechias, vir justus, Deum rogabat, atque obsecrabat, dicens : « Miserere mei, Domine, » ac parce huic civitati [2]. » Venit ad eum propheta Esaïas. Ne ille justitiam suam exauditam fuisse arbitraretur, quanquam alioqui mille jam anni a David morte fluxissent, quid ait ? « Protegam te et urbem hanc propter me, et » propter David servum meum [3]. » Mortuus erat David, et fiducia ipsius vivit, et qui e vivis excesserat, viventi opem ferebat. O virum justum, qui etiam post mortem pro murorum defensione dimicabat ! Hic satis, ut opinor, explicata quæstione, finem dicendi faciam, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. XXII, 43, 44. — [2] Isaï. XXXVII. — [3] Ibid. 35.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris : quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : ego autem orabam. Et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus. Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum. Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua. Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent, ejiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores ejus [1].

I. Magna hic nobis prudentia opus est. Verba enim, si considerentur tantum ut sunt prolata, et ut auditu statim percipiuntur, perturbant multos eorum, qui non attendunt. Totus enim Psalmus plenus est execratione, hujusmodique tota percurrit oratio, ac loquentis ferventem et ardentem quamdam iram indicat, quæ non contenta eum ulcisci, qui facit injuriam, etiam in filios, patrem et matrem extendit supplicium : et non una ei sufficit calamitas, sed etiam mala malis conjungit. Vide enim quot et

[1] Psal. CVIII, 2-11.

quanta imprecetur, dicens : « Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus. » Hoc est : « Sit obnoxius accusatoribus, improbis hominibus et insidiatoribus, nec eos possit superare. » Hoc enim sibi vult illud, « Cum judicatur, exeat condemnatus. » Nec satis hoc duxit esse supplicii, sed cum hac condemnatione orat, ut etiam aliquis alius post illum ejus honorem suscipiat, dicens : « Episcopatum ejus accipiat alter. » Et ne hic quidem sistit, sed etiam solum, qui erat ei relictus, portum obstruit, rogans ut ne Dei quidem assequatur clementiam, dum dicit : « Et oratio ejus fiat in peccatum. » Quinetiam rogat ut mortem subeat immaturam. « Fiant, enim, » inquit, dies ejus pauci. » Atque ne hic quidem sistit, licet hæc sola dixisse sufficiebat. Ille vero etiam adjungit, quod quidem est animi valde incensi ac inflammati, non uno aut altero contentum esse supplicio, sed petere ut alia imponantur. Quæ autem deinceps sequuntur, sunt his multo graviora. Eorum enim, quos relinquit, orbitatem et viduitatem precatur. Atqui necesse est ut hæc eveniant, postquam ipse excesserit, et tamen inter cætera maledicta ea consequenter statuit, ita fervens. Et nec in orbitate quidem sistit, sed etiam post tales calamitates ulterius progreditur, mala ejus amplificans, rogans ut qui ex eo nati sunt, incertis vagentur sedibus. « Nutantes, inquit, » transferantur filii ejus, et mendicent. » Hoc est : « Errantes et vagabundi ne necessarium quidem alimentum habeant, nec cessent assidue locum loco mutare, agitati, pulsi per omnem terram, et nusquam invenientes locum, in quo consistant. » Cum his autem eis etiam imprecatur inopiam, eamque extremam et intolerabilem, ut nec auxilium quidem assequantur a cognatis, sed circumeant ab externis et ignotis id petentes. Audi autem quomodo hoc significans adjicit. Postquam enim dixit : « Transferantur filii

» ejus, et mendicent, » subjungit : « Ejiciantur de habita-» tionibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam » ejus, et diripiant alieni labores ejus. » Hoc est aliud genus calamitatis, ipsorum bona diripienda tradi, et fœneratorum insidias perpeti, atque omnibus modis probris et contumeliis affici, ac quod est longe gravius, in tantis malis carere defensore. Id autem imprecatur, dicens : « Non sit illi adjutor. » Mala enim vel ipsa per se sunt intolerabilia : quando autem ne defensor quidem adest, sunt longe graviora. « Nec sit qui misereatur pupillis » ejus [2]. » Papæ, quanta iræ magnitudo, quando ne orbitatis quidem immaturitas misericordiam assequitur, neque hoc solum, imo ei etiam extremum exitium affertur ! Nam ait : « Fiant nati ejus in interitum. In generatione una » deleatur nomen ejus [3]. » Vidisti orationem ira plenam, et quæ se non reprimit ? optat ut ipsi vivant in varia et multiplici, atque omnis generis miseria, et absque ulla nominis sui fama funditus intereant. Et perinde ac si non sufficiat filiorum calamitas, subjungit rursus. « In memo-» riam redeat iniquitas patrum ejus, et peccatum matris » ejus non deleatur. Fiant contra Dominum semper, et » dispereat de terra memoria eorum [4]. » Est enim maximæ iracundiæ, ita minutatim distribuere, quas generaliter dixit calamitates, et eadem assidue versare. Postquam enim dixit : « In memoriam redeat iniquitas patrum » ejus, » subjunxit : « Et non deleatur. » Atqui idem est, ira tamen ut utrumque diceret impulit. Quod autem vult dicere, hoc est : « Interfice ipsum, occide, de medio tolle. » Vidisti quot sint imprecationes ? sed si vis, ego eas rursus colligam. In malos, inquit, homines indicat, accusetur, sit in eorum potestate, condemnetur, mortem subeat immaturam, honore privetur, et ne in suos quidem, sed in alie-

[1] Psal. CVIII, 12. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid. 14, 15.

nos eum translatum videat : uxor ejus pereat, et filii ejus paupertatem, orbitatem, et vitam mendicorum sustineant, condemnentur, expellantur undique, nullum habeant adjutorem, a Dei benevolentia excidant, nullus sit eis portus nec refugium : deleatur nomen ejus e terra, pereat inglorius, et pater et mater luant pœnas suorum peccatorum, perdantur et funditus intereant. »

II. Annon ea quæ dicta sunt auditorem percellunt et obstupefaciunt? Annon scire desideras quisnam est, qui sic est condemnatus? Si enim cum audimus hominem probris et malediciis affici, rogamus astantes, ut dicant quis sit qui hæc audiat : multo magis cum Prophetam hæc imprecantem audimus, necesse est discere, idque cum timore ac metu, quis sit quem tam vehemens invasit iracundia, quis sit qui Spiritum sanctum tanta affecit tristitia, ut tot genera malorum audiret. Psalmum ergo, si videatur, dicamus ab initio cum magna attentione. Nemo autem perturbetur. Narrabo enim quam potero accuratissime et diligentissime. Non est enim parvum quod quæritur. Sed unum quidem et primum, quanam de causa, cum is peccasset, qui probris appetitur, filii ejus cum ipso puniuntur, et uxor, et parentes. Secundum autem, quis est is qui maledicitur. Tertium autem, quomodo princeps Apostolorum ostendit hunc Psalmum dictum esse de Juda, vel potius non totum Psalmum, sed partem Psalmi. « Scriptum » est enim, inquit, in libro Psalmorum : Fiat habitatio » ejus deserta, et in tabernaculis ejus non sit qui inhabi- » tet [1]. » Sed hoc nobis aliam rursus præbet quæstionem : non enim scripta sunt utraque in hoc Psalmo : et ideo non dixit hunc Psalmum, sed totum librum Psalmorum. Illud enim : « Fiat habitatio ejus deserta [2], » est in alio Psalmo ; hoc vero : « Et episcopatum ejus accipiat alter, »

[1] Act. I, 20. — [2] Psal. LXVIII, 26.

in hoc. Petrus tamen utrumque coëgit in unum testimonium. Quod etiam ubique facit Paulus, ut quando dicit Propheta : « Veniet ex Sion qui eripiet, et avertet impie-»tates ex Jacob, et hoc eis ex me testamentum, quando »abstulero peccata eorum [1]. » Quid autem, dixerit quispiam, an id quod dictum est, prophetia, an imprecatio est? Prophetia sub specie imprecationis. Nam etiam alibi tale quid inveniemus : id Jacob quoque fecit. Quoniam enim oportebat auditores juvari ex iis quæ aliis eveniebant, prophetias multas hoc modo efferunt, ut vel ipso modo proferendi augeatur metus in republica. Neque enim perinde est si dicas : « Hic hoc vel illud patietur, ac si id ut iratus et indignatus induxeris. Et quod hæc non temere pronuntiem, ex verbis propheticis hoc vobis manifestum reddam. Jacob enim, cum esset moriturus, « Ve-»nite, inquit filiis suis, et dicam quod eventurum sit »vobis in diebus novissimis [2] : » et cum esset prophetaturus, statim a principio tanquam ira percitus, incipit prophetiam ab imprecatione, sic dicens : « Ruben primoge-»nitus meus, durus ad ferendum, durus et contumax, »fecisti contumeliam, ut aqua non crescas [3] : » futurum ejus exitium prædicens sub specie imprecationis. Ita rursus, quando bona dicit, narrat sub specie precationis, dicens : « Det tibi Deus de rore cœli, et de pinguedine »terræ [4]. » Tametsi hoc quoque est prophetia. Quod autem hoc non sit humani affectus, clarum est. Nam in Chanaan quoque pater ejus hoc facit, dicens : « Erit Cha-»naan servus ejus [5], » ut scias Deum, qui prævenit eos qui injuria afficiuntur, eos, qui injuriam inferunt, persequi. Quinetiam Christus quoque tali figura usus est, sub specie prophetiæ magis revocans, et lugentis more dicens :

[1] Rom. XI, 26, 27. — [2] Gen. XLIX, 1. — [3] Ibid. 3, 4. — [4] Id. XXVII, 8. — [5] Id. IX, 25.

« Væ tibi Chorozaïn, væ tibi Bethsaïda [1]. » Et rursus, ut quando dicit : « Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Pro» phetas [2]. » De quonam ergo dictus est Psalmus? Nonnulla de Juda, Spiritu per David prophetante : reliqua autem de aliis. Hic enim rursus est prophetiæ modus. Sæpe autem inveniemus eum ita esse compositum, ut procemia quidem in alium, reliqua autem dicantur in alium. Ut autem hoc ipsum etiam aliunde videas, quando Judæi ingressi sunt in terram promissionis, dividens duodecim tribus in duodecim partes, jubetur a Deo Nave filius has quidem benedicere, illas vero maledicere. Benedictio ergo et maledictio erant prophetiæ futurorum. Dicebat enim : « Maledictus tu in civitate, maledictus in agro [3], » et innumerabiles ejusmodi imprecationes tribus illæ componentes, longam texuerunt orationem. Hic etiam dici potest sub specie execrationis editam fuisse prophetiam, et quæ Judæ erant eventura annuntiantem, ac prædicentem, et postea etiam aliud tractantem argumentum, nempe adversus quosdam qui insurrexerunt contra sacerdotium ; ut sciamus quantum sit malum in Dei sacerdotes insurgere, doloque et iniquitate adversus eos uti. Quæ enim dicta sunt, non aliud sunt quam doctrina eorum quæ sunt eventura iis, qui proximos injuria afficiunt, qui insurgunt cum dolo et depravato animo in eos, qui nullam fecerunt injuriam. Quod si rogat ut etiam filii puniantur, id ne te conturbet, o dilecte. Hic enim dicit filios, eos, qui fuerunt socii eorum improbitatis. Solet enim Scriptura appellare filios, et eos, qui sunt cognatione filii, et eos, qui fuerunt socii aliquorum improbitatis, etiamsi non sint natura filii, ut quando dicit : « Vos filii diaboli estis [4]. » Atqui non erant Judæi natura diaboli filii. Quomodo enim essent filii

[1] Luc. x, 13. — [2] Id. xiii, 34. — [3] Deut. xxviii, 16. — [4] Joan. viii, 44.

ejus, qui est incorporeus, cum ipsi sint carne circumdati? sed societate improbitatis attraxerunt ad se cognationem. Ita etiam eos ejicit a genere Abrahæ, dicens : « Si essetis » filii Abrahæ, opera Abrahæ faceretis [1]. » Quod enim filius non puniatur pro patre, nec pater pro filio, cuivis est manifestum. Hoc etiam ostenditur in lege dictum esse ; nisi tamen ipsum male instituat ; et tunc non pro filio, sed pro sua punitur socordia, sicut Heli.

III. Si autem videtur, Psalmum prosequamur ab initio. « Deus, laudem meam ne tacueris. » Alius autem interpres dicit : « Deus, laudationis meæ ne obsurdueris. » Alius, « Ne silueris, » hoc est : « Ne prætermiseris punitionem, sed pœnas sume de iis quæ facta sunt. Tu es enim gloriosus, magnus et potes hæc corrigere. « Quoniam os peccatoris, » et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : ego autem orabam. » Vidisti insignem improbitatem ? Vidisti insidiarum conspirationem ? Vidisti studium præmeditatum ? Hoc enim Deum maxime irritat, quando consulto dedita opera ac multa techna ab improbis mala fiunt. Aliud est enim cum quis deceptus et seductus labitur, aliud cum quis vitium et improbitatem exercet : et aliud rursus, quod est crimen maximum, quando se improbe gerunt in eum, qui non est improbus. Dicendo enim : » Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi : » nihil aliud significat, quam eos benefactori, et ei qui dignus est amari, et bonam remunerationem consequi, contraria rependere. « Ego autem orabam. » Vidisti philosophiam ? vidisti moderationem ? vidisti mansuetudinem ? vidisti animæ pietatem ? « Non armabar, inquit, nec contra eum aciem instruebam, sed

[1] Joan. VIII, 39.

ad te confugiebam, tuum implorabam auxilium, tuam opem, arma tua potentissima, tuum inexpugnabile præsidium. » Deinde cum de Juda dixisset, quomodo seipsum morte condemnavit, quomodo adversus seipsum sententiam tulit, quomodo se strangulavit, quomodo ejus apostolatus translatus est in alium, rursus prius argumentum persequitur. Nam hæc quoque est prophetiæ species, sermonem interrumpere, et aliquam historiam injicere, eaque recensita rursus ad priora reverti. Obscura est enim prophetia propter ingratum Judæorum animum. Subindicat ergo, ut jam dixi, aliquem qui in sacerdotium paravit insidias post tempus reversionis a Babylone. Id norunt studiosi, qui historiam legerunt. Ei ergo magna mala prædicit, nempe futurum ut sit omnibus defensoribus destitutus, et rogat ut omnis ei portus obstruatur, et nullam assequatur humanitatem, clementiam, aut veniam. Hæc autem, ut ante dixi et assidue dicere non cessabo, videntur quidem esse imprecatio, sunt autem prophetia, quæ ostendit quomodo Deus irritatur, quando insidiæ parantur sacerdotio. Deinde sigillatim persequitur calamitates, et dicit : « Pro eo quod non est recordatus facere » misericordiam. Et persecutus est hominem inopem et » mendicum, et compunctum corde mortificare [1], » Hoc est extremæ crudelitatis, hoc summæ inhumanitatis, quando non solum insidiatur quispiam, sed ei insidiatur, qui potest movere ad clementiam, et flectere ad commiserationem. Qui est enim ejusmodi, ad ferarum sævitiam deductus, imo vero illis sævior effectus est. Feris enim feritas natura insita est : hic autem ratione ornatus, suam nobilitatem improbitati prodidit. Et illæ quidem cum iis quæ sunt ejusdem generis, quamdam amicitiam servant et mansuetudinem : hi autem ne communem quidem natu-

[1] Psal. CVIII, 16, 17.

ram sunt reveriti, sed cujus oportebat misereri, quem ferre et erigere, eum deturbabant et evertebant. « Et di- » lexit maledictionem, et eveniet ei. Et noluit benedictio- » nem, et elongabitur ab eo [1]. » Postquam multas calamitates ei imprecatus est, ostendit deinceps non ipsum, sed illum horum fuisse principium et causam, ut qui factis suis Dei auxilium repulerit, divinamque vindictam attraxerit. « Et induit maledictionem sicut vestimentum, et in- » travit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in » ossibus ejus [2]. » Hic et plagæ vehementiam, et supplicii stabilitatem ostendit, significans mala omnibus hominibus ex se animi sui sententia proficisci, qui factis quidem et actionibus bona repellunt, in supplicia autem seipsos injiciunt. « Fiant ei sicut vestimentum quo operitur, et sicut » zona qua semper præcingitur [3]. » Hoc autem dicit, os tendens iram Dei ineffabilem, quæ tales homines perse quetur. Quod autem dicit, est ejusmodi : « Mala eos ita tenebunt, ut ne ullam quidem mutationem habeant : sed in eis firma manebunt, et stabilia. » Deinde ostendens eum castigare improbitatem, et nequitiam corrigere, et non in illum solum, sed etiam in omnes qui sunt iis, quæ dicuntur, obnoxii, hanc statuendam esse sententiam, subjunxit : « Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum [4]. » Id est : « Hæc est pœna, hoc est supplicium eorum, qui mihi adversantur, qui insidiantur, qui bellum gerunt. « Et » qui loquuntur mala adversus animam meam [5]. » Ergo etiam pro verbis exiguntur pœnæ, et pœnæ acerbissimæ.

IV. Absoluta itaque de his oratione, ad Deum rursus confugit pro ejus impetrando auxilio. Neque enim sistit in pœna eorum, qui parant insidias, sed ostendens eos, qui

[1] Psal. CVIII, 18. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 19. — [4] Ibid. 20. — [5] Ibid.

malis afficiuntur, habere etiam Deum ultorem pro iis, quas accipiunt, injuriis, ac firmam validamque assequi defensionem, subjungit, dicens : « Et tu, Domine, fac mecum propter nomen tuum [1]. » Vide gratum et pium animum, vide humilitatem. Quamvis enim satis justam causam haberet petendi auxilii; quod mala pateretur (hoc enim potest videri in multis locis Scripturæ, eos, qui ab hominibus injuste malis afficiuntur, libere impetrandi a Deo auxilii justam et honestam habere occasionem;) ille tamen prætermittens hoc dicere, confugit ad solam Dei clementiam, et dicit : « Fac mecum propter nomen » tuum, » propemodum hoc dicens : « Non quoniam sum dignus, sed propter teipsum, quoniam es clemens et misericors. » Et ideo subjungit, « Quia suavis est misericor» dia tua [2]. » Et recte dixit : « Quia suavis est misericordia » tua. » Homines enim sæpe non sunt ejusmodi : nam ea sæpe utuntur ad detrimentum et exitium : sed Deus semper ad utilitatem. « Libera me, quia egenus et pauper » sum ego. Et cor meum conturbatum est intra me [3]. » Vides eum rursus orare ut servetur, non ut qui sit dignus, nec justus, sed ut qui sit omnino eversus et confectus, ut qui mala passus sit innumerabilia? « Et cor meum » conturbatum est intra me. » Talis enim est vis calamitatum, non corpus solum vexat, verumetiam conturbat animum. « Sicut umbra cum declinat ablatus sum, excus» sus sum sicut locustæ [4]. » Dicit vehementes insidias eorum, qui illum injuria affecerunt, necnon malignitatem ineffabilem, et rursus diligentiam quam ipse in eis adhibuit. « Genua mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea » immutata est propter oleum [5]. » Vides quænam arma comparat adversus insidias, et eam, qua et ipsum vexa-

[1] Psal. CVIII, 21. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 22. — [4] Ibid. 23. — [5] Ibid. 24.

bant, afflictionem? « Et ego factus sum opprobrium illis : » viderunt me, moverunt capita sua [1]. » Tales sunt improborum animi, non modo non cedunt quando viderint Justum eis opponentem pietatem ac religionem, sed eis etiam probra ingerunt, eosque irrident et impugnant. Quid hic autem? Ad auxilium inexpugnabile, ad opem confugit insuperabilem, dicens : « Adjuva me, Domine, » Deus meus, et salvum me fac secundum misericordiam » tuam. Et sciant quia manus tua hæc, et tu, Domine, fe» cisti eam [2]. » Quid est, « Manus tua hæc? » Tuum auxilium. Tuum, inquit, præsidium. Nolo enim solum servari : sed illos etiam scire a quo servatus sum, ut sit mihi duplex tropæum, duplex corona, ingens gloria. « Maledi» cent illi, et tu benedices. Qui insurgunt in me, confun» dantur, servus autem tuus lætabitur [3]. » Docet hic auditorem quamdam philosophiam. Ostendit enim quod etiamsi diris innumeris devoveant, si Deus benedicat, nihil detrimenti ex eis accipiet, sed in ipsos vertentur probra et ignominiæ. « Servus autem tuus lætabitur in te. » Recte dixit, « In te, » significans illinc proficisci lætitiam, unde bona suppeditantur. Restat ut nulla me possit perturbare molestia, cum tua mihi maneat integra lætitia. « Induantur » qui detrahunt mihi pudore, et operiantur sicut diploïde » confusione sua [4]. » Vide quomodo rursus rogat ut non solum tradantur supplicio, sed etiam pudori et ignominiæ, ut id sit eis doctrina correctionis, et occasio mutationis in meliora. « Confitebor Domino nimis in ore meo, et » in medio multorum laudabo eum. Quia astitit a dextris » pauperis, ut salvam faceret a persequentibus animam » meam [5]. » Pro his omnibus Deum remuneratur hymnis, laude, gratiarum actione; præclara ejus facta apud omnes

[1] Psal. cviii, 25. — [2] Ibid. 26, 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Ibid. 30, 31.

annuntiando, in medio theatro prædicando ea, quæ ab illo collata sunt. Hoc enim est sacrificium, hoc oblatio, Dei beneficia habere perpetuo in memoria, eaque menti suæ imprimere, ore prædicare, et facere ut ejus beneficia a multis audiantur. Nam sic et qui beneficium acceperit, pro grato animo mercedem accipiet, et majus Dei in se auxilium attrahet : et qui audiunt, ex iis quæ aliis facta sunt, evadent meliores, et ad virtutem persequendam accipient maximum incitamentum ex beneficiis quæ ab aliis accepta sunt.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CIX.

Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis [1].

I. Exurgamus, quæso, et animum intendamus (17). Psalmus enim de sublimibus admodum rebus agit, non uni soli hæresi, sed variis et diversis obsistens. Nam adversus Judæos, adversus Paulum Samosatenum, adversus Arianos, adversus Marcionistas, adversus Manichæos, et adversus omnes, qui resurrectioni non credunt, struit aciem. Quoniam ergo contra tot adversarios instructa est acies, nobis quoque multis oculis opus est, ut quæ sit luctandi ratio, exacte considerare possimus. In externis enim certaminibus, etsi aliqua luctandi ratio non animadversa fuerit, nihil lædetur spectator. Non enim doctrinæ, sed delecta-

[1] Psal. CIX, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. XIV, pag. 111-120.

tionis gratia illud theatrum coactum est. Hic autem nisi exacte cognoveris undenam adversarius aciem suam instruat, et unde nos eum feriamus, non leve detrimentum accipies. Ne hoc ergo tibi eveniat, mentem tuam excita, arrectæ tibi sint aures. Judæos primum invadimus, adversus illos aciem instruimus, Propheta ex his verbis commilitone utentes. Cum nos enim dicamus hæc plane de Christo dicta esse, hæc illi non admittunt, sed quædam alia comminiscuntur. Quæ ergo dicunt primum refutemus, ac deinceps id quod dicimus confirmemus. Atque nunc eos interim rogemus, quis est hujus Justi Dominus? « Dixit enim, » inquit, Dominus Domino meo. » Non meminit enim hic unius personæ, sed unius qui cum uno altero loquitur. Quemnam ergo dicunt esse eum qui dicit? Deum. Qui autem audit? Abraham. Alii vero Zorobabel, et alii alium : ut ebrii et nihil quod conveniat loquentes, imo vero sicut qui in tenebris ambulant, et pulsant alter alterum. Quid ergo, dic mihi, quæso, est-ne Zorobabel David dominus? Et quomodo fuerit hoc consentaneum, cum ipse pro magno honore David appellatus sit? Porro ea quæ consequuntur, ostendunt nihil hic dictum esse de Zorobabel, ne de David : nullus enim eorum honore sacerdotali functus est : hic autem dictum est de aliquo, qui novum aliquod et admirabile sacerdotium obit. « Tu es enim, inquit, sacer» dos in æternum secundum ordinem Melchisedech[1]. » Sed rem propositam explicemus. Proferunt enim adhuc alia quædam his futiliora, dicentes hæc dicta esse de populo : sed neque populus fuit sacerdos, neque alia quæ dicta sunt ei possunt convenire. Eo itaque tanquam inani prætermisso, quod non opus habeat probatione ut evertatur, aliud quod dicunt, in medium adducamus. Quid ergo rursus dicunt alii? Filius Abrahæ hæc dicit de Domino suo. Et quid

[1] Psal. cix, 4.

possit eo esse inanius? Quid enim hic vult filius Abrahæ? Ubi autem sacerdos fuit ejus dominus, qui etiam ipse sacerdote Melchisedech usus est, et petiit ab eo benedictionem? Quomodo autem fuerit consentaneum dictum esse de Abraham : « Ex utero ante luciferum genui te[1]? » Quomodo autem vel David, vel Zorobabel, vel populo hæc convenerint? Naturam enim humanam superat, quod dictum est. Illud autem, « Sede a dextris meis, » quamnam habuerit interpretationem, si personæ illæ positæ fuerint? nullam. Quomodo autem dixit Abrahæ, « Sede a dextris meis, » qui vel Angelis assistere, ducit esse dignum honore maximo? Sed quidnam est, quæso, quod pro sua dicunt sapientia? et quomodo, inquiunt, alium introducis Dominum, cum aperte dicat Scriptura : « Dominus Deus tuus, Dominus unus est, et eum solum coles, et præter ipsum non est Deus[2]? » Cui itaque, dic, quæso, hoc dictum est? Immemori et ingrato tuo animo hæc maxime dicta sunt, o Judæe. Cur enim Abrahæ nihil ejusmodi dictum est, non Isaac, non Jacob, non Mosi; sed tibi soli, postquam ex Ægypto egressus conflavisti vitulum? Quanam ergo de causa dic mihi? Quod si ipse hæsitas, a me causam edisce. Quoniam enim egressus vitulum conflaveras[3], et Beelphegor fueras initiatus, et deorum turbam admirabaris, nefariam illam deorum multitudinem inducens : morbum tuum reprimens, ad deos, qui non sunt, distinguendos posuit illud, « Unus, » non ut tolleret Unigenitum. Quanam enim de causa statim in prooemiis dictum est : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram[4]? » Et rursus : « Venite, descendamus, et confundamus linguas eorum[5]. » Et rursus David : « Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis[6]. » Si autem

[1] Psal. CIX, 3. — [2] Deut. VI, 4. — [3] Exod. XXXII. — [4] Gen. I, 26. — [5] Id. XI, 7. — [6] Psal. XLIV, 8.

Moses dicit : « Dominus Deus tuus, Dominus unus est : » imbecillitas vestra fuit in causa. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus, a perfectioribus ad minus perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem? Quocirca et uxorem hanc quidem ejicere, illam vero permisit introducere, cum non hanc legem tulisset ab initio. Ciborum quoque magnum fecit discrimen, licet contrarium dixisset ab initio : « Tan-»quam olera agri dedi vobis omnia[3]. » De loco quoque multas leges sanxit, non permittens ubique preces ad Deum porrigere, quamvis ne hoc quidem constituisset ab initio. Quinetiam in Persarum regione Abrahæ visus est, et in Palæstina, et ubique, et Mosi post hæc in solitudine.

II. Quid ergo? inquies, repugnat-ne sibi ipsi Scriptura? Absit : sed omnia pro tempore administrat et dispensat ad utilitatem, uniuscujusque generationis imbecillitatem corrigens. Et ideo tibi quidem dictum est : « Dominus Deus »tuus, Dominus unus est. » Quod autem habeat etiam filium, Prophetæ in libris suis præmiserunt : neque valde aperte dixerunt, ne tuam offenderent imbecillitatem : nec celarunt, ut post hæc darent tibi locum resipiscendi, et ex propriis libris colligendi dogmata veritatis. Ita etiam maxime Prophetas poterimus Prophetas esse ostendere, et ut fide dignum sit Vetus Testamentum efficere, quando cum gentibus disserimus. Nam si hoc sustuleris, quomodo os gentibus obstrues? Quid enim dices? exitum ex Ægypto, et quæ de te prædicta sunt? Sed ea non ille admittet. Si autem narraveris quæ de Christo dicta sunt in Veteri, et ostenderis rerum veritatem testari eventum prophetiæ, ne poterit quidem resistere. Si autem nostra reprehendas, o Judæe, quomodo Vetus Testamentum defendes? Si quis enim tibi dixerit : «Quomodo sunt vera quæ scripsit Moses, »

[3] Gen. IX, 3.

quid dices? Quia eis credidimus? Multo magis ergo nostra vera sunt : nam nos quoque credidimus, et vos quidem estis una gens, nos autem universus orbis terrarum, vobisque non sic persuasit Moses, ut nobis Christus : ac vestra quidem cessarunt, nostra vero stant. An ex prædictionibus? Sed plures sunt apud nos. Nostra ergo si sustuleris, tuis umbram offundis. An ex signis? Sed vos quidem Mosis nullum potestis signum ostendere : fuit enim, et transiit. Nos autem Christi multa et diversa quæ adhuc nunc fiunt, ac prædictiones vel sole clariores. An ex legibus? Sed nostræ plus in se continent sapientiæ. Sed quid? prohibentibus Ægyptiis egressi estis. Sed non perinde est orbem terrarum bellantem superasse, atque solos Ægyptios vicisse. Et hæc dico, non ut Vetus cum Novo committam : absit : sed ingratorum Judæorum volens os obstruere. Nam et hæc et illa ab eodem Deo data, et facta sunt. Sed illud volo probare, Judæum, sublatis de Christo prophetiis, evertere maximam partem prophetiarum, nec posse aperte ostendere nobilitatem Veteris, nisi Novum admiserit. Quod autem hæc non de homine dicta sint, et ex eo quod dicatur : « Sede a dextris meis, » et quod nominetur Dominus æque ac Dominus ille qui dicit, et quod ex utero ante luciferum sit genitus, et ex eo quod sit « Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, » et ex eo quod dicitur : « Tecum principium tuum, » iis qui sapiunt clarum est, Quod si alius nobis rursus emergat Judæus, Christiani personam suscipiens, Paulus, inquam, Samosatenus, potest quidem etiam adversus eum dici ex Novo. Sed ne videamur, relictis præsentibus, ad aliam aciei partem transire, eum hinc quoque impetamus. Quid is ergo dicit? Homo est, inquit, solummodo : et ex quo ex Maria natus est, ex illo tempore tantum existit. Quid ergo, dic, quæso, dices

[1] Psal. cix, 3.

ad illud dictum, quod habet : « Ex utero ante luciferum » genui te ? » Oportet autem alia, quæ contra Judæos dicta sunt, etiam contra eos dicere, qui ab eo processerunt. Nec nos in causa sumus, sed hi ipsi qui habent cum eis magnam dogmatum cognationem. Unde etiam eisdem armis in eos utemur. Eos enim, qui similiter bellum gerunt, oportet eisdem jaculis confodere. Quid igitur sibi vult throni societas ? Hic enim ostenditur honoris æqualitas, quod satis est ad obstruendum os Arianorum. Et ideo Christus contra Judæos dicentes Christum esse filium David, subjunxit : « Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, » dicens : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis[1] ?» Paulus autem de œconomia postea tractans, et eam apertius interpretans, et Marcioni et Manichæo, et iis omnibus, qui simili morbo laborant, letale vulnus infligit. Interpretatur enim cum ea qua par est prudentia, quomodo fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Nos autem rursus ad propositum revertamur. « Dixit Dominus Do- » mino meo : Sede a dextris meis. » Vidisti æqualitatem honoris? Ubi enim est thronus, illic est signum regni. Ubi autem thronus unus, est ejusdem regni honoris æqualitas. Quocirca Paulus quoque dicebat : « Qui facit Angelos suos » spiritus, et ministros suos flammam ignis. Ad filium au- » tem : Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi[2]. » Ita etiam Daniel videt universam quidem creaturam assistentem, et Angelos et Archangelos, Filium atem hominis venientem in nubibus, et pervenientem usque ad Antiquum dierum[3]. Quod si nonnulli offendantur ex eo quod sic dicamus, audiant eum sedere a dextris, et desinant offendi. Quemadmodum enim nos non dicimus eum esse Patre majorem, eo quod a dextris sedeat, quæ maxime honorifica sedes

[1] Matth. XXII, 43, 44, et Hebr. VII, 1. — [2] Hebr. I, 7, 8. — [3] Dan. VII.

est : ita nec tu eum minorem et inferiorem dixeris, sed honore parem et æqualem. Id enim significat societas sessionis. « Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum » tuorum [1]. » Et quinam sunt inimici? Audi Paulum dicentem : « Primitiæ Christus : deinde qui Christi sunt in adventu ejus, deinde finis. Oportet enim eum regnare, » quousque posuerit omnes inimicos suos sub pedibus » suis [2]. »

III. Vidisti propheticorum et apostolicorum verborum concentum et concordiam? Illic enim dicit : « Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. » Hic vero : « Quousque posuerit omnes inimicos suos. Sed neque illic illud « Donec, » neque hic hoc « Quousque, » sunt termini temporum. Quomodo enim steterit illud propheticum quod dicit : « Potestas ejus potestas æterna, et regnum ejus » regnum quod non peribit, et regni ejus non erit finis [3] : » si ad ea usque tempora sit regnaturus? Vides non esse solummodo attendendas dictiones, sed esse ascendendum ad intelligentiam? Tu autem, cum audis Prophetam dicentem Patrem ponere sub pedibus ejus, ne ex eo conturberis. Neque enim hæc dicta sunt quod sit imbecillus Filius. Paulus enim ostendit Filium ponere inimicos sub pedibus suis, dicens : « Oportet enim eum regnare quousque ponat » inimicos sub pedibus suis. » Et rursus ei quoque universum tribuit dicens : « Quando tradiderit regnum Deo » et Patri; quando deleverit omnem potestatem et virtu- » tem [4]. » Hoc est, quando regnum recte administraverit, cessare curabit omnem potestatem. Hoc enim sibi vult illud καταργήσει. Quod autem dicit universum ejus esse, Patrem ab ipso non separat, sicuti nec Filium a Patre dividit. Quæ enim sunt illius, sunt hujus : et quæ sunt hujus, sunt illius.

[1] Psal. CIX, 1.— [2] 1 Cor. XV, 23 et 25.— [3] Dan. IV, 31, et VII, 14. — [4] 1 Cor. XV, 24.

Et ideo dicit : « Omnia mea tua sunt, et tua mea [1]. » Quando ergo audieris Patrem subjecisse, ne existimes sejunctum esse Filium ab eo præclaro facinore : et si intelligas Filium subjecisse, ne dicas Patrem esse ab his alienum. Quæ enim pulchre ac præclare fiunt, sunt communia, quemadmodum et omnia opera communia. « Virgam virtutis tuæ emittet » Dominus ex Sion [2]. » Virgam virtutis seu potestatis, vocat ipsam potestatem. Meminit autem Sion, quoniam quæ præclare gesta sunt, illinc sumpserunt initium. Illic enim legem dedit, illic fecit miracula, illic cœpta prædicatio per universum orbem terræ diffusa est. Quod si velis quod dictum est sumere anagogice, audi Paulum dicentem : « Sed » accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis, » Jerusalem cœlestem, et Ecclesiam primogenitorum [3]. Vir» gam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. » Virga aliquando quidem castigat et beneficio afficit, aliquando autem consolatur, et est signum regni. Et quod sit utrumque, audi Prophetam dicentem : « Virga tua et baculus tuus » ipsa me consolata sunt [4]. » Et rursus : « Reges eos in » virga ferrea, tanquam vasa figuli confringes eos [5]. » Et Paulus : « Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate » et spiritu lenitatis [6]? » Vidisti quomodo sit virga castigationis : vide quomodo sit etiam regni. Dicit enim Esaïas : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus » ascendet [7]. » Et David : « Thronus tuus, Deus, in sæculum » sæculi, virga æquitatis virga regni tui [8]. » Virgam enim hic vocavit virtutem, cum qua Discipuli orbem terræ circumierunt mores corrigentes, et a quodam alieno a ratione vitio deducentes ad hominum naturam rationis compotem. « Euntes, enim inquit, docete omnes gentes [9]. » Habuit

[1] Joan. XVII, 10. — [2] Psal. CIX, 2. — [3] Hebr. XII, 22. — [4] Psal. XXII, 4. — [5] Id. II, 9. — [6] 1 Cor. IV, 21. — [7] Isaï. XI, 1. — [8] Psal. XLIV, 7. — [9] Matth. XXVIII, 19.

etiam Moses virgam, sed cum ea suscepit Dei operationem, per quam operabatur in omnibus. Et illa quidem divisit fluvios, hæc autem fregit impietatem orbis terræ. Neque vero aberraveris, si crucem quoque Domini voces virgam virtutis. Hæc enim virga mare et terram convertit, et magna potestate replevit. Cum hac virga egressi Apostoli per universum orbem terræ, omnia illa fecere. Hanc gestantes omnia perficiebant, sumpto principio ab Jerusalem. « Et » Dominare in medio inimicorum tuorum. » Vide prophetiam ipso sole clariorem. Quid est autem : « Dominare in » medio inimicorum tuorum ? » Pro eo quod est, « In mediis Gentilibus, in mediis Judæis. » Ita enim plantatæ sunt Ecclesiæ in mediis urbibus, ita vicerunt, et superiores evaserunt. Hoc est præclaræ victoriæ argumentum, quod in mediis hostibus altaria erexerint, quod tanquam oves essent in medio ferarum, et agni in medio luporum. Hoc enim cum illos mitteret dicebat : « Ecce mitto vos tanquam » oves in medio luporum[1], » quod, non est minus priore miraculo. Non est enim minus, eos, qui ovium locum obtinent, lupos vincere, quam eos, qui sunt in mediis intercepti, esse superiores. Quinetiam multo est majus eos qui erant numero duodecim, ad se universum orbem terræ attraxisse. « Et dominare in medio inimicorum tuorum. » Non dixit : « Vince in medio inimicorum tuorum, » sed, « Do» minare, » ut ostenderet non erigi tropæum, fusis in acie hostibus, sed ex jussu significari dominium. Ita enim vincebant Apostoli, Christum in se habentes, omnia facientes tanquam ex imperio. Unde etiam erat eis omnis domus aperta, et qui credebant, erant quovis servo obsequentiores, facultates suas vendentes, et earum pretia ponentes ad pedes Apostolorum : ac ne ad usum quidem suum au-

[1] Matth. x, 16.

dentes aliquid accipere, eosque adeo magnifaciebant, ut ne se quidem eis auderent adjungere.

IV. Non solum autem tantum habebant virium erga fideles, sed etiam erga infideles. Quodnam enim est, dic, quæso, servi indicium? Annon id facere quod jubet herus? Quod autem signum heri? Annon ea in servis perficere quæ velit? Quinam ergo perfecerunt ea quæ voluerunt in regibus et principibus? Annon Apostoli? Manifestum id est. Reges enim et principes volebant tenere orbem terræ in impietate, jubebantque colere dæmones; contra autem Apostoli, eorumque voluntas implebatur. Quod si mihi dicas carcerem, flagella, et tormenta, dicis majora dominia. Quomodo, et quanam ratione? Quia quamvis hæc fierent, fiebat tamen nihilo secius quod illi volebant. Non enim lege complurium dominorum, sed virtute hoc sibi asciverunt dominium, quod ullo externo indiget, sed quod, dum omnium petitur insidiis, resplendet. Illos enim dominos servi paratis insidiis sæpe de medio sustulerunt, quoniam erat imperfectum et imbecillimum dominium: hoc autem non potuerunt extinguere, sed insidias molientes, id longe clarius reddidere. Quis fuerit igitur Dominus præclarior? is-ne qui innumerabilibus opus habet auxiliis, ut servos in officio contineat? an qui est liber iis omnibus, et eos, qui sunt sub suo dominio, pro sua potestate fert et agit? Manifestum est hunc esse præclariorem. Domini enim, qui hoc obtinent multorum dominium, nisi leges habeant opitulantes, et eos juvet quod in civitatibus habitant, sæpe cum dominio vitam quoque amiserunt. Paulus autem et in solitudinibus et ubique suum ostendebat dominium. Vis etiam videre ipsum clariorem regibus? Induxit leges per universum orbem terræ, et regum relictis legibus, homines illius scriptis obtemperabant. Et alioqui illi quidem in corpora, hi vero in animum dominium obtinebant.

Quis servus hero, vel quis subditus regi cum tanta benevolentia paruit, ut fideles Paulo Epistolis tantum agenti? Quis enarraverit eorum amorem et studium erga illum, cum vel ipsos oculos essent parati effodere? Quis tales unquam servos habuit? Quæ omnia Propheta mente agitans, quomodo fideles quidem subjecerunt, quomodo terribiles erant infidelibus, eos per vim expellentes, et quomodo Christus per ipsos obtinebat imperium, non dixit solummodo, « Dominare in medio inimicorum tuorum, » sed, « Dominatum obtine, » vehemens dominium significans. Et hæc cum viderent hostes, nihil facere poterat, etsi leges secum haberent, lictores et omnem potestatem, sed erant hi potentiores propter eum, qui in ipsis habitabat. Hic per ipsos dominatum obtinuit; nec solum dominatus est, sed etiam fortiter : nam vehementem in eos dominatum obtinuit. Propter eum enim, qui in eis habitabat, et ignem, et ferrum, et bestias, et omnia alia confidenter adibant. Ad omnia enim cum eis erat Christus, qui etiam tanquam in alienis corporibus decertantes, et liberi ab omni molestia rerum ad vitam pertinentium, ita gaudebant, et ita exiliebant, a Christi dominio occupati, non pecuniæ, non corpori, non vitæ præsenti parcentes. Et hæc quidem faciebant, qui aliquando fuerant hostes et adversarii : sed invicta Dei potentia non solum eos liberavit ab inimicitiis, sed etiam in tantam deduxit servitutem et necessitudinem. Quamobrem etsi dicatur Pater ponere inimicos sub pedibus ejus, non ita dicitur, sicut dixi, tanquam Filio nihil agente; universum enim ab Unigenito factum est : sed ut, sicut prius dixi, Patrem et Filium unum esse Deum intelligas, servata unicuique sua proprietate, et ne esse duos existimes ingenitos. Quod enim totum opus ab eo factum sit, considera ex iis quæ jam facta sunt; nec quæ dicta sunt, humano tantum more intellige, magna

enim sequeretur absurditas. Ut autem tu quoque intelligas, audi ea quæ sum dicturus. Ex hominibus alii quidem facti sunt amici, qui prius inimici fuerant : alii vero adhuc manent inimici. Cæterum quod inimicos quidem ipse amicos fecerit, et Paulus significat, dicens : « Quando tradiderit » regnum Deo et Patri [1]. » Significat etiam Servator, ad Patrem dicens : « Ego te glorificavi in mundo, opus per- » feci, quod dedisti mihi ut faciam [2]. » Subjicere autem inimicos fuit Patris. Atqui illud quidem est hoc majus. Neque enim sunt paria, eos qui manent inimici, punire, et eos qui sunt inimici, amicos efficere. Sed neque Filius ideo minor est Patre, nec propterea Pater est minor Filio. Ut autem scias illa quoque esse Filii, quemadmodum hæc Patris, audi. « Discedite a me maledicti in ignem æternum, » qui paratus est diabolo et angelis ejus [3] : » et qui Angelos mittit ut colligant zizania [4], est Unigenitus, et videmus eum ubique diabolum punire. Hoc etiam ipsi dæmones confitentur, dicentes : « Venisti huc ante tempus torquere » nos [5]? » Ipse est ergo qui eos est torturus. Vides quod etiamsi quæ fiunt, dicantur a Patre fieri, sunt tamen opera Filii. Quod autem Filii quoque opera sint Patris, audi rursus eum dicentem : « Nemo venit ad me, nisi Pater qui me » misit, traxerit eum [6]. » Et rursus : « Nemo potest venire » ad Patrem, nisi per me [7]. » Non sunt ergo hæc humano more accipienda. Nam illud quoque, « Inimicos tuos, » ita est accipiendum, non tanquam ejus solius inimicos significet. « Qui enim non honorat Filium, inquit, nec Patrem » honorat [8]. »

V. Quare Judæi non sunt ejus tantum inimici, verum etiam Patris. Quocirca eis etiam attulit exitium, et civi-

[1] 1 Cor. xv, 24. — [2] Joan. xvii, 4. — [3] Matth. xxv, 41. — [4] Id. xiii, 30. — [5] Id. viii, 29. — [6] Joan. vi, 44. — [7] Id. xiv, 6. — [8] Id. v, 23.

tatem eorum diruit, evertitque funditus, etsi non statim post crucem, et longum eis tempus dedit ad pœnitentiam, si modo vellent resipiscere, et emisit Apostolos, ut cum per ipsos ejus didicissent potentiam, vel sero tandem converterentur. Cum autem esset eorum morbus immedicabilis, eis colophonem malorum induxit; ea quoque ratione eos rursus vocans ad pœnitentiam, ut cum a veteri forma reipublicæ exciderint, vel ab ipsa rerum necessitate ad veritatem deducantur, cum et eum, quem probris et injuriis affecerunt, videant ubique adorari, et sua omnia misere corruisse. Quando autem ne sic quidem meliores evaserint, tunc tandem, ut quibus nihil supersit veniæ, in immortale detrudentur supplicium. Cum autem audis « Scabellum, » ne putes eum dicere aliquid sensibile, sed ipsam subjectionem. Quod autem ei subjiciat, clarum est ex eo quod subjungitur, quia enim est unus thronus, unum quoque est scabellum. « Tecum principatus in die » virtutis tuæ [1]. » Quoniam dixit superius : « Donec ponam » inimicos tuos scabellum pedum tuorum, » ne quis existimaret esse imbecillum Filium, et opus habere operatione, sicut et quempiam ex Apostolis, audi quomodo affert remedium huic suspicioni, dicens : « Tecum principatus in » die virtutis tuæ. » Quid est? « Tecum principatus? » In te, inquit, est principatus, qui non postea accessit, sed in te est perpetuo : quod etiam Esaïas similiter significans dicebat : « Cujus principatus super humerum ejus [2]; » hoc est, in ipso, in substantia ejus, in natura ejus : quod quidem non inest in regibus. Principatus enim eorum est in multitudine exercitus : quod non erat in Apostolis. Nam ipsorum quoque principatus stabilitus fuit per operationem eis extrinsecus inductam. Ipse autem habuit principatum in natura, in substantia, ut qui non eum acceperit post-

[1] Psal. CIX, 3. — [2] Isaï. IX, 6.

quam fuit genitus, nec extrinsecus importatum aut adventitium possederit, sed ita sit genitus. Et ideo de regno quoque interrogatus, dicebat : « Ego ad hoc natus sum, et » ad hoc veni [1]. Tecum principatus in die potentiæ tuæ. » Non hæc autem solum quæ dicta sunt, significat illud, « Tecum principatus : » sed etiam alia, nempe non esse ejus principatum in alio, sed esse perpetuum et immortalem. Homines enim is vel viventes sæpe deserit : et si non viventes, certe omnino mortuos : imo vero, quod majus est, ne dum vivunt quidem, est cum eis ; sed, ut jam dixi, in exercitibus, et satellitibus, ac corporis custodibus, in magna vi pecuniæ, in murorum ambitu, et aliis omnibus : in Deo autem non modo non ita est, sed in ipso est, et perpetuo, et quemadmodum fieri non potest ut non sit ejus substantia, ita etiam ut non sit regnum. « In die poten» tiæ tuæ. » Diem potentiæ potes dicere et diem qui jam fuit, et diem qui futurus est. In utroque enim maxima ostenditur potentia. Annon tibi videtur esse maximum potentiæ argumentum, quando per mortem mors deletur, quando portæ æneæ confringuntur, quando peccatum aboletur, quando maledictum solvitur, quando vetera omnia mala evertuntur, et alia nova bona introducuntur? Quid enim potest cum hac conferri potentia, sive consideres miracula, sive pulcherrima facinora? Mortui excitabantur, leprosi mundabantur, dæmones expellebantur, mare refrenabatur, peccata solvebantur, paralytici roborabantur, paradisus aperiebatur, petræ rumpebantur, velum discindebatur, radii solis avertebantur, et tenebræ universum orbem terræ occupabant, corpora Sanctorum, qui dormierant, excitabantur, latro in veterem patriam revertebatur, cœli fornices aperiebantur ; quæ conculcata fuerat natura, supra cœlum cœli sustollebatur, et quod est his majus, in throno

[1] Joan. XVIII, 37.

sedebat regio, assistentibus ei Angelis et aliis Potestatibus; omne vitium fugabatur, virtus reducebatur, Spiritus gratia dabatur, piscatores, publicani, et opifices tabernaculorum ora philosophis obstruebant, oratorum linguam confutabant, dæmonum evertebant tyrannidem : Gentilium altaria, templa, festa, et publici conventus abolebantur : nidor, et fumus, et impia sacrificia omnia per vim exigebantur, vates, metragyrtæ (18), augures, et universa diaboli officina fugiebant, Ecclesiæ ubique terrarum germinabant, chori Virginum consistebant, et Monachorum ordines, cum civitatibus desertum quoque implebatur pietate, justorumque et sanctorum virorum stantes chori supernis Angelorum potestatibus in modulato concentu respondebant, et turbæ Martyrum, et catervæ Confessorum ubique terrarum plantabantur, virtutis erat faustus cum facilitate successus, barbarorum gentes docebantur philosophiam, et qui erant vel feris immaniores, vel cum ipsis Angelis instituto vitæ suæ contendebant, et quantum terræ sol respicit, tantum verbum pervasit post crucem et resurrectionem. Quæ omnia apud se cogitans Propheta, dicebat : « Tecum principatus » in die potentiæ tuæ. »

VI. Quod si velis futurum quoque diem videre, et scire quomodo ille etiam dies est ejus potentiæ, cogita apud te, quantum sit videre cœlum contrahi, et universam naturam corruptam resurgere, et nutu omnes adesse, diabolum pudore suffundi, dæmones demisso capite esse, Justos coronari, unumquemque dare rationem suorum delictorum, et pro recte factis accipere præmium, esse alterius vitæ constitutionem : non enim amplius mors; morbus et senium; non amplius paupertas, damna, et insidiæ ; non amplius domicilia et civitates, artes et navigationes ; non amplius vestium amictus, cibi et potus, tecta et cubilia, mensæ et lucernæ; non amplius insidiæ, pugnæ, et judicia;

non amplius matrimonia, doloresque pariendi, et partus; sed hæc omnia tanquam pulvis jactatus evanescunt, et alius præstantior vitæ status redditur, cum concedatur corpori, ut sit ab interitu alienum, immortale, et magna sit potestate præditum. Quæ Paulus significans, dicebat : « Præterit figura mundi hujus [1]. » Quod si non habes fidem iis quæ dicta sunt, quoniam ea non vides præsentia, ex præsentibus sume argumentum de futuris. Pervade ratione universum orbem, terram, mare, Græciam, Barbarorum sedes, terram habitabilem, et inhabitabilem, urbes quæ sunt in terra, insulas quæ in mari, montes denique et saltus : et cum videris ubique Christi relucere potentiam, omnesque præstantissimum ejus nomen prædicare, reputa apud te eum, qui tot et tanta potuit, etiam futura pollicitum esse. Quod si ex parte quoque velis argumentum sumere, cogita quanam de causa universus orbis terræ concurrit ad videndum sepulcrum quod caret corpore? quænam potestas trahit eos qui habitant in extremis finibus terræ, ut videant ubi natus est, ubi sepultus est, ubi crucifixus. Considera quantæ sit potentiæ signum ipsa crux. Hæc enim crux antea erat mors execranda, mors opprobrii et ignominiæ plena, mors omnium turpissima. Sed ecce nunc ipsa vita evasit honorabilior, et splendidior, et omnes eam in fronte circumferimus, non solum non erubescentes, sed ea etiam gloriantes. Non enim solum privati, sed et ii, qui sunt diademate redimiti, eam potius in fronte gestant, quam diadema; et merito quidem : est enim innumeris diadematibus melior. Diadema enim ornat caput : crux autem munit mentem. Ea dæmones ulciscitur; ea diadema est, quod tollit morbos animæ; ea est armatura invicta; ea murus inexpugnabilis, ea est munimentum insuperabile : quæ non solum Barbarorum irruptiones et incursiones hos-

[1] 1 Cor. VII, 31.

tium, sed ipsorum etiam immanium dæmonum phalanges perrumpit. « In splendoribus Sanctorum [1]. » Alius, « In de» core Sancti. » Alius, « In gloria Sanctorum. » Adhuc loquitur de die præsenti, et de futuro. Splendorem autem hic dicit Sanctorum pulchritudinem. Quid est enim Paulo splendidus? Quid Petro insignius? qui universum orbem terrarum pervaserunt, vel sole clariores, pietatis semina dejicientes? Perinde enim ac si fuissent Angeli qui e cœlo descendissent, ita erant omnibus inaccessi. Hoc ostendens qui librum Actuum composuit, dicebat : « Nemo audebat » se conjungere eis [2]. » Etenim ipsorum vestes erant plenæ magna gratia, et umbræ corporum magnam ostendebant potentiam. Quod si hic tales erant, cogita mihi eo die, quando ab interitu aliena corpora acceperint, quando immortalia, quando omnem, qui videtur, splendorem superantia, quinam erunt ii, et qui fuerint eis similes, Prophetæ et Apostoli, et Justi, et Martyres, et Confessores, et omnes qui per optimam vitæ institutionem in fide Christi fuerint insignes? Cogita mihi illos populos, lampades, radios, gloriam, decorem, lætitiam, festum celeberrimum. Quisnam hæc explicabit? nulla quidem oratio, sed sola experientia aperte docebit eos, qui hoc spectaculo digni fuerint, tantum splendorem. Perinde enim eventurum existimo, ac si multi soles in cœlo fulserint, vel si frequentia fulgura : vel potius quodcumque dixero, contendens ostendere illam pulchritudinem, minime potero dicere pro rei dignitate. Sunt enim hæc omnia exempla corporalia : splendor autem, et quæ tunc illic futura est gloria, omnem ejusmodi pulchritudinem longo intervallo superabit. Non solum enim erunt ab interitu aliena, et immortalia corpora, sed tunc etiam induentur gloria ineffabili. « In splendoribus Sancto» rum. » Ut ostendat eum non terribilem esse solum, os-

[1] Psal. cix, 3. — [2] Act. v, 13.

tendit ejus mansuetudinem et beneficentiam, dicens : « In » splendoribus Sanctorum. » Et hoc est illius potentiæ, eos adeo claros reddere : quod Paulus quoque significans, dicebat : « Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, ut » fiamus conformes corpori gloriæ ejus [1]. »

VII. Deinde quoniam rem dixerat magnam et ineffabilem, subjunxit : « Secundum operationem qua potest omnia » sibi subjicere [2]. » Ne quæras, inquit, quomodo et quanam ratione. Potest enim quæcumque vult. Sed quare non dixit : « In splendore Sanctorum, » sed, « In splendoribus ? » Quia multa sunt et diversa præmia. « Alia est enim gloria » solis, et alia gloria lunæ, et alia gloria stellarum : ut » enim stella a stella differt in gloria, ita erit, inquit, etiam » resurrectio mortuorum [3]. » Et Christus : « In domo Patris » mei mansiones multæ sunt [4]. » Ideo splendor ille finem non habet; neque enim cedit nocti, nec locum dat tenebris, sed cum sit magnus, ineffabilis, et hunc qui videtur longe superans, habet etiam hoc maximum, quod finem non suscipit : quod quidem est ineffabilis regis potestatis, quod corpora, quæ erant interitui obnoxia, et caduca, in tantam potentiam et virtutem deduxerit. Deinde quoniam magna quædam dixit, et spe auditorem erexit, ostendit hæc quoque jure fieri : quoniam qui hæc facit, talis est et tantus. Quis ille porro, qui hæc facit ? qui est ejusdem cum Patre substantiæ. Illud enim significans, subjunxit : « Ex » utero ante luciferum genui te [5]. » Sed qui hæc verba ad suum sensum vertunt, contendunt hæc dicta esse de generatione carnis. Quomodo ergo, dic, quæso, ante luciferum ? Ita dixit noctem qua natus est : natus est enim ante diluculum. Sed hoc non est dicere quod quæritur, neque hoc dixit gratia historiæ : et alioqui non possunt ostendere id,

[1] Philip. III, 21. — [2] Ibid. — [3] 1 Cor. XV, 41, 42. — [4] Joan. XIV, 2. — [5] Psal. CIX, 3.

quod docuerunt Evangelistæ, dictum esse a Prophetis, qui maxima ex parte obscure loquuntur. Hic ergo illud, « Ante » luciferum, » non dicit ante ortum luciferi, sed ante naturam, antequam factus esset lucifer. Solet enim Scriptura hæc distinguere, quando dicit ante naturam, et quando ante operationem, ut cum dicit : « Oportet prævenire matutinum ad » gratias agendas tibi, et ante ortum lucis te alloqui [1]. » Hic enim dicit matutinum. Non dixit enim : « Ante solem, » sed, « Ante ortum ; » non « Ante naturam ; » ante naturam enim solis nihil factum est, sed « Ante ortum solis, » ut significaret diluculum. Alicubi autem quando dicit ante ejus naturam, non dicit, « Ante ortum, » sed, « Ante solem, » ut quando dicit : « Ante solem permanet nomen ejus [2]. Et ante lunam » generationis generationum [3]. » Quemadmodum ergo aliud est, « Ante solem, » et aliud, » Ante ortum solis ; » hoc enim operationem solis et mane significat, illud vero naturam ; ita etiam hic, si voluisset significare noctem, non dixisset : « Ante luciferum, » sed, « Ante ortum luciferi. » Et alioqui Christus quoque hunc Psalmum accepit non de humanæ carnis œconomia, sed de generatione per Spiritum. Cum enim dixisset Judæis : « Quid vobis videtur de » Christo, cujus est filius [4] ? » Postquam dixerunt : « David, » subjunxit Psalmum, dicens : « Quomodo ergo dicit David: » Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis ? Si ergo » Dominus ejus est, quomodo vos dicitis quod est ejus fi- » lius [5] ? » Quid est ergo quod dicitur ? Veram et germanam hic ostendit generationem. Quid ergo ? est solum ante luciferum ? Nequaquam. Nam dicit etiam alibi : « Ante lu- » nam thronus ejus. » Et non solum ante lunam, nam de Patre quoque dicit : « Antequam montes fierent, et forma- » retur terra, et orbis terrarum, a sæculo et in sæculum tu

[1] Sap. XVI, 28. — [2] Psal. LXXI, 17. — [3] Ibid. 5. — [4] Matth. XXII, 42. — [5] Ibid. 43, 44.

» es[1]. » Non a sæculo solum, sed etiam ante sæculum : neque enim est usque ad sæculum, sed in infinitum. Ne offendaris autem in dictionibus, sed suscipe intelligentiam quæ Deo conveniat. Vide autem Prophetæ sapientiam. Psalmum incipiens non ab his orsus est : « Ex utero ante » luciferum genui te : » sed cum prius præclara ejus facta ostendisset, et ipsum per opera prædicasset, postea proprio loco ejus dignitatem ostendit. Ita etiam dicebat ipse : « Si » non facio opera Patris mei, nolite mihi credere. Sin autem facio, et si mihi non credatis, operibus credite[2] : » ut cum didiceris quod is est qui sedet ad dexteram Patris, qui Dominus appellatur ut Pater, qui secum habet principatum, qui talem efficit splendorem, qui inter gentes dominatum obtinet, ne conturberis, si audieris eum esse filium etiam ante universam creaturam. Jure autem admirandus est Propheta, quomodo illa quidem ex Dei persona, hæc vero ex sua persona loquitur. Illud enim, « Sede » a dextris meis : » et illud, « Ex utero ante luciferum ge- » nui te, » quæ illum superabant altitudine, ipsum Deum introducit dicentem : alia autem ipse refert. Vide autem quanta utatur proprietate dictionis. Satis fuisset enim dicere : « Genui te : » sed propter eos, qui humi serpunt, ut veram ostenderet generationem, hujus quoque dictionis meminit, et sicut cum dicit manum, non id dicit ut manum esse suspicemur, sed ut intelligamus creandi potestatem, ita etiam uteri meminit, ut veram esse generationem ostendat.

VIII. Deinde volens prophetiam in figuram judicis aptare, ad eum verba facit, quod quidem vehementissimi amoris et insignis gaudii erat et animæ, quæ a divino Spiritu occupabatur. « Juravit Dominus, et non pœnitebit » eum. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem

[1] Psal. LXXXIX, 2. — [2] Joan. x, 37.

» Melchisedech [1]. » Vides quomodo ad id, quod est humilius, deduxit orationem, modo de Divinitate, modo de humanitate disserens? quod etiam faciunt Evangelistæ, ut utrinque conservetur dogmatum perfectio. Et quare dixit: « Se» cundum ordinem Melchisedech? » Et propter sacramenta, quod ille quoque panem et vinum Abrahæ obtulerit: et quod hoc sacerdotium sit a lege liberum, ac neque finem, sicut dicit Paulus, neque principium habeat. Quod enim ille in umbra habuit, hoc revera fuit in Jesu: et quemadmodum nomina præcesserunt, ut Jesus, ut Christus: ita hoc etiam. Neque ergo Melchisedech videtur habere dierum principium, neque finem vitæ; non quod non habeat, sed quod ejus genealogia nulla sit facta. Jesus autem neque principium dierum, nec vitæ finem habuit, non eo modo, sed quod nec in ipso sit omnino principium temporale, nec finis. Illud enim erat umbra: hoc veritas. Quemadmodum ergo, cum Jesum audis, non eum, qui vere est Jesus, suspicaris, sed nominis solam figuram accipis, et nihil utra requiris: ita cum audis Melchisedech, qui neque habet principium, nec finem, ne id quæras in rei veritate, sed tibi sufficiat sola appellatio: veritatem autem in Christo edisce. Jusjurandum vero quando audieris, ne putes esse jusjurandum. Quemadmodum enim ira in Deo, ira non est, sed est vis puniendi, et non perturbatio animi: ita etiam jusjurandum. Deus enim non jurat, sed id dicit, quod omnino futurum est. Postquam ergo dixit splendorem Sanctorum, positos esse inimicos sub pedibus ejus, diem ejus virtutis, dicit deinceps præsentia. Vide autem quonam ordine utitur in oratione, durum auditorem emolliens. Cum prius enim terruisset loquendo de judicio, ac pertinaciam ejus emolliisset, inducit sermonem de præsentibus. Propterea talem adhibet mixtionem. Considera au-

[1] Psal. CIX, 4.

tem : « Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-» rum. » Hoc dicit de futuris : deinde de præsentibus : « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare » in medio inimicorum tuorum. » Deinde futura prædicit. « Tecum principatus in die virtutis tuæ in splendoribus » Sanctorum : » postea rursus præsentia, quæ non habent amplius ultionem, sed beneficentiam : « Tu es sacerdos in » æternum, secundum ordinem Melchisedech. » Hoc est enim peccati absolutio, et cum Deo reconciliatio. Deinde cum in eis quantum voluit institit, attingit rursus œconomiam, ad id quod est humilius orationem convertens, et dicens : « Dominus a dextris tuis [1]. » Atqui superius dixerat eum sedere a dextris Patris. Vides quomodo non temere dictionibus inhærendum est ? Quid est, « Dominus a dextris tuis ? » Quoniam humanitatis susceptæ œconomiam attigit, ad carnem convertit orationem, quæ auxilium suscipit. Videtur enim angi, afflictari, et sudare, et ita sudare, ut guttæ sanguinis defluant [2], et rursus confirmari. Talis est enim carnis natura. « Confringet in die iræ suæ reges [3]. » Non aberraverit qui hoc dixerit dici de præsentibus, qui insurgunt adversus Ecclesiam, et de iis qui pro peccatis et impietate sua pœnas sunt daturi. « Judicabit in gentibus, implebit » ruinas [4]. » Quid est, « Judicabit in gentibus ? » Judicabit, inquit, condemnabit dæmonas. Et quod judicaverit, audi Christum dicentem : « Nunc est judicium mundi hujus : » nunc princeps mundi hujus ejicietur foras [5]. » Et alibi : « Et ego si exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum [6]. » Quod si usus est dictione, quæ paulo magis ad sensum pertinet, non offendaris. Hoc est enim familiare Scripturæ. « Conquassabit capita in terra multorum [7]. » Si hoc quidem velis accipere anagogice, dixerit quispiam eum esse

[1] Psal. cix, 6. — [2] Luc. xxii, 44. — [3] Psal. cix, 5. — [4] Ibid. 6.— [5] Joan. xii, 31. — [6] Ibid. 32. — [7] Psal. cix, 6.

dejecturum fastum et arrogantiam; si vero sensibili modo accipias, Judæorum calamitatem, quos cum vehementia maxima funditus evertit. « De torrente in via bibet[1]. » Hic ostendit humilem ac vilem ejus vivendi rationem, quod nullum fastum præ se ferens, nullis stipatus satellitibus, nec sensibili aliquo apparatu munitus, hæc fecerit; sed tenuem victum ducens, et adeo tenuem, ut ex torrente biberet. Qualis enim erat ei mensa, talis quoque potus. Mensa panes hordeacei, potus aqua de torrente. Venit enim hanc philosophicam vivendi rationem docturus, nempe ventri imperare, pompam calcare, et fastum aversari. Deinde ostendens quod sit hujus vitæ emolumentum, subjunxit: « Propterea exaltabit caput[2]. » Humilitatis enim vitæque austeræ hic est fructus.

IX. Hæc autem non dicta sunt de Divinitate, sed de carne, quæ bibit ex torrente, quæ fuit exaltata. Non modo enim nihil ei detrimenti attulit hæc tenuitas, sed etiam ad ineffabilem evexit altitudinem. Et tu ergo, o dilecte, qui hæc exempla habes tibi proposita, vitam fastu et pompa repletam contemne, tenuem autem ac minime exquisitam persequere, si vis esse clarus et magnus. Dominus enim tuus ideo venit, ut hanc te viam doceret. Quocirca Propheta quoque, cum præclara ejus facta narrasset, hoc ipsum subjunxit, prope dicens: « Cum victoriam et tropæa audieris, ne spera te visurum arma, milites, currus, equos, equites, tumultus aut turbas: est adeo humilis qui hæc facit, adeo frugi et abstinens, ut ex torrente aquam bibat: et tamen qui est ejusmodi, hæc omnia perficiet. Audiant ergo qui mensas habent sybariticas, epulasque et condimentorum omne genus excogitant, et varia coquorum genera undique colligunt, nautasque, gubernatores, et remiges deligunt, ut externa quædam vini et unguentorum genera,

[1] Psal. CIX, 7. — [2] Ibid.

aliasque ejusmodi delicias importent, ac seipsos in ipsum barathrum præcipitent, et evadant omnium abjectissimi. Neque enim excelsum quid consuevit facere, qui pluribus indiget : nec humile quidquam, cui pauca desunt. Si vultis autem, effingamus utriusque imaginem, et sit quispiam qui habeat multos ei undique suppeditantes nautas, et gubernatores, artifices et ministros, textores et phrygiones, bubulcos pastores, et equisones, equorumque armenta, atque in omnibus ei famulatus suppetant : alter autem nihil eorum habeat, præterquam solum panem et aquam, et vestem unicam. Quis est in his excelsus ? quis vero humilis ? Annon clarum est eum esse, qui unicam habet vestem ? Is enim vel ipsum regem poterit despicere. Ille autem servus est omnium qui hæc præbent, se demittens, blandiens, omnes observans, timens ne si quis eum reliquerit, in rebus maxime necessariis detrimentum accipiat. Nihil enim æque reddit servum, sicut multis egere : sicut etiam liberum, necessaria tantum requirere. Hoc ipsum videri potest in brutis. Quid enim prodest asino sarcinis onusto, etsi eis fruatur millies ? Quid autem nocet alii libero ab his omnibus, si necessarium alimentum suppetat ? Et ideo Christus altos spiritus suis indens Discipulis, utpote qui erant cum universo orbe terrarum locuturi, omnibus eos curis liberavit, alatos efficiens, et quovis adamante constantiores reddens. Animæ enim nihil tantas addit vires, ut ab eis esse liberam : nihil eam adeo enervat, ut eis constrictam teneri. Quemadmodum enim non potest dolor hic cito inveniri : ita nec illic voluptas. Ille enim habet multos sævos immanesque dominos et dominas : hic autem nulli quidem servit, omnibus autem imperat, radiis solis secure fruens, aëris aura jucunde fruens, et qui sibi molestiam exhibeat, non habens : non eum vexat et agitat ira, non invidia, non livor ; non eum curæ tabefaciunt, non

æmulationes, non vana gloria, non superbia, non aliquid aliud ejusmodi; sed sicut portus aliquis tranquillus, et liber a fluctibus, ita est affectus ejus animus, et iter in cœlum facile ingreditur, ut quem nulla res præsens remoretur. Ut ergo nos quoque hac securitate fruamur, et in præsenti vita tranquillitatem, et in peregrinatione facilitatem consequamur, hanc vitam persequamur, ut bona quoque æterna adipiscamur, quæ omnem rationem, mentem, et cogitationem superant, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CX.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo [1].

I. Quid est, « In toto ? » Cum omni animi alacritate et diligenter, liber ab omnibus curis sæcularium rerum, sublimis et erectus, anima a vinculis corporis liberata. « In » corde ? » non in verbis tantum, nec in lingua et ore solummodo, sed cum mente et cogitatione. Ita etiam Moses legem ferens dicebat : « Diliges Dominum Deum tuum ex » toto corde tuo, et ex tota mente tua [2]. » Confessionem autem hic mihi videtur dicere gratiarum actionem : « Laudabo, inquit, agam gratias. » Totam enim vitam in hoc consumpsit, ab hoc exorditur, et in hoc desinit : hoc ejus opus perpetuo fuit, pro iis, quæ et ipse et alii acceperant, beneficiis gratias agere. Deus enim nihil æque atque hoc

[1] Psal. cx, 1. — [2] Deut. vi, 5.

postulat : hoc est sacrificium, hoc oblatio, hoc est pii et grati animi signum, hoc vulnus infert diabolo : hinc coronabatur beatus Job et prædicabatur, quod cum illi tentationes essent innumerabiles illatæ, et uxor quoque eum supplantare vellet, non aversus sit, sed Domino de omnibus egerit perpetuo gratias[1], non solum quando dives, sed etiam quando pauper erat : non solum quando sanus erat, sed etiam quando percussus est in carne; non modo cum ei res omnes ex animi sententia succederent, sed etiam cum gravis illa tempestas in universam ejus domum incubuit, et in ipsam quoque naturam corporis. Hoc est enim grati imprimis animi, in rebus adversis et asperis Deo magnas perpetuo habere gratias. Quod quidem ipse quoque innuens, declaravit per ea quæ consequuntur. Quia enim multi homines, dum res quidem sunt lætæ, agunt gratias; si id autem secus eveniat, ægre ferunt : sunt etiam qui quæ eveniunt, reprehendunt : ostendens id non fieri ex natura eorum, quæ accidunt, sed ex depravato animo, subjunxit dicens : « In consilio Justorum et congregatione. » Magna opera Domini[2]. » Hoc dixit ostendens opus esse judice integro, et cœtu non corrupto, et clarum erit magna esse Dei opera, esseque magno miraculo plena. Sunt enim per se magna, nec videntur esse magna, nisi rectum judicem habeant. Namque sol quoque per se clarus est et lucidus, et universum orbem terræ illustrat : sed iis, quorum oculi laborant, non est talis. Atqui sol non est in culpa, sed est vitium illorum imbecillitatis. Quando ergo videris aliquem Dei opera accusantem, ne propter illius improbitatem Dei opera calumnieris, sed illius dementiæ maximum indicium accipe ex Dei providentia. Quemadmodum enim qui solem dicit tenebricosum, astrum non vituperavit, sed suæ ipsius cæcitatis certum ar-

[1] Job. I, 21. — [2] Psal. CX, 2.

gumentum protulit : et qui mel amarum nominat, non illius obscurat dulcedinem, sed de morbo, quo laborat, fert sententiam : ita etiam qui Dei opera reprehendit. Et quemadmodum hic nec illis, nec ei, quæ de illis habetur, existimationi detrimentum infert, sed amentiam suam maxime arguit : ita qui de Dei operibus rectum non habent judicium, ne miracula quidem sciunt quæ facta sunt : quemadmodum contra, si quis sit æquo et non depravato animo, stupebit unumquodque eorum, quæ videntur esse difficilia. Quid enim, quæso, eorum quæ fiunt, non est admirabile ? Si velis autem, aliis prætermissis, veniamus ad ea, quæ videntur esse multis molesta et gravia, mortem, morbum, paupertatem, et quæcumque sunt ejusmodi. Si quis enim fuerit recto corde, ea non difficulter suscipiet et mirabitur. Etsi enim mors ex peccato ingressa est [1], tanta tamen et tam insignis fuit Dei potentia, clementia et providentia, ut eam in nostri generis utilitatem converterit. Quid enim grave, dic, quæso, habet mors ? annon liberat a laboribus ? annon a curis eripit ? Annon audis Job eam laudantem, et dicentem : « Mors homini requies, cujus » via est abscondita [2] ? » Annon ea vitium rescindit ? Nam et si malus quis fuerit, eo mortuo vitium resectum est : « Qui » enim mortuus est, justificatus est a peccato [3], » hoc est, peccatum non amplius adjicit : et si cum bonus sit, excesserit, in tuto erit ei collocata omnis virtus, et in tutissimo thesauro recondita. Annon, dic, quæso, vivos modestiores reddit et temperatiores ? Non vides sæpe divites, qui superbia intumescunt, et supercilia attollunt, cum in funere vident corpus jacere exanime et immotum, filiosque in orbitate, uxorem in viduitate, et amicos in mœrore, famulosque atris vestibus indutos, et esse denique tristem ac lugubrem totius domus speciem ; quomodo se demittunt,

[1] Rom. v, 12. — [2] Job. III, 23. — [3] Rom. VI, 7.

quam humiles fiunt, quam contrito animo. Etenim qui millies doctrinam sibi traditam audierant, nec ex ea quidquam lucrifecerant, ex illo spectaculo repente philosophantur, quam sit vilis et caduca humana natura intelligentes, et quam instabilis et imbecilla sit eorum potentia, et in alienis calamitatibus prævidentes eam, quæ ad se spectat, vicissitudinem.

II. Si enim quamvis sit mors expectanda, est tamen tantum rapinæ, tantum avaritiæ, et non secus ac pisces, qui sunt potentiores, imbecilliores devorant : si non esset mors, quo non processisset avaritia? Si enim, cum sciant fore ut iis, quæ rapuerint, non fruantur, sed velint nolint iis sint cessuri aliis, tanto sunt furore et rabie perciti : si ea tuto possiderent, quando extingueretur eorum improba cupiditas? Quid vero? Martyrii coronæ nonne per mortem texuntur? Quid autem Paulus? annon innumera erexit tropæa, dicens : « Quotidie morior per vestram gloriatio- » nem [1] ? » Non enim mors mala est, sed mala est mors pessima : et ideo dicit : « Pretiosa est coram Domino mors » Sanctorum ejus [2]. » Alibi autem : « Mors peccatorum pes- » sima [3] : » hoc dicens malum, cum mala recedere conscientia, et multis peccatorum curis onustum et gravatum. At qui puram habet conscientiam, is currit ad præmia, ad coronam abit. Et ut scias non rerum naturam, sed mentem hominum ipsam sibi creare tumultum et perturbationem, audi quomodo Paulus hoc inquirit, nunc quidem dicens : « Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, ingemis- » cimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis » nostri [4]; » nunc autem hoc ipsum alibi significans : « Sed » et si immolor propter sacrificium et ministerium fidei » vestræ, gaudeo et congratulor vobis omnibus. Itidem et

[1] 1 Cor. xv, 31. — [2] Psal. cxv, 15. — [3] Id. xxxiii, 22. — [4] Rom. viii, 23.

» vos gaudete, et mihi congratulamini[1]. » Quod si mors non modo non est gravis, sed etiam optanda iis, qui recte vivunt, multo magis paupertas et alia omnia. « Exquisita » in omnes voluntates ejus[2]. » Alius, « Accurata. » Hic mihi videtur dicere de creaturis, prædicans Dei sapientiam. Superius autem dixit opera; etiamsi nos propter eos, qui sunt pusilli et abjecti animi, alium quoque sensum in his attigimus; prodigia, miracula quæ sæpe perfecit, hominum genus administrans. Quid est autem : « Exquisita in » omnes voluntates ejus? Accurata, » inquit, sicut etiam alius dicit interpres, præparata, perfecta, absoluta, sufficientia ad ejus faciendam voluntatem, quæ satis sunt ad ejus testandam potentiam, quæ nec claudicant, nec manca sunt ad jussa ejus peragenda, sicut etiam dicit alibi : « Ignis, » grando, nix, glacies, spiritus procellarum quæ faciunt » verbum ejus[3], » hoc est, mandata ejus. Ita etiam dicebat Propheta : « Fecit lunam in tempora : sol cognovit occa- » sum suum : posuisti tenebras, et facta est nox[4]. » Non solum ea peragunt ad quæ constituta sunt, sed etiamsi jusserit contraria, hic quoque magna est obedientia. Jussit mari, et non solum non submersit, quod est ejus proprium officium, sed stratis suis fluctibus vel petra firmius ac stabilius, trajecit populum Judæorum[5]. Fornax non solum non urebat, sed rorem etiam præbebat sibilantem. Feræ non solum non devorabant, sed etiam Danieli erant loco satellitum[6]. Cetus non solum non devorabat, sed etiam salvum conservabat depositum[7]. Terra non solum non tulit, sed etiam mari vehementius submersit, quando aperta est, et devoravit Dathan, et obruit super congregationem Abiron[8], et multa ejusmodi alia prodigia

[1] Philip. II, 17, 18. — [2] Psal. CX, 2. — [3] Id. CXLVIII, 8. — [4] Id. CIII, 19, 20. — [5] Exod. XIV, 22. — [6] Dan. III, 25, et VI, 22. — [7] Jon. II. — [8] Num. XVI, 32.

in rebus creatis videri possunt; ut sciant qui valde desipiunt, et naturam in deos referunt, res non agi per naturæ tyrannidem, sed Dei voluntati omnia cedere et obtemperare. Ea enim est naturæ opifex, et prout ipsi videtur, omnia quæcumque sunt immutat : nunc quidem immobiles eorum fines conservans, nunc autem cum voluerit, eos facile convellens, et mutans in contrarium. « Exquisita in » omnes voluntates ejus. » Ad præcepta ejus, inquit, ad mandata ejus : non solum autem ad præcepta ejus, sed ut ipse etiam cognoscatur ab hominibus, quæ quidem est principalis ejus voluntas, et propter quam hæc maxime fecit. Quod itaque dicit Propheta, est ejusmodi : « Adeo perfecta sunt, ut iis, qui attendunt et sapiunt, perfectissimam, apertissimam, et evidentissimam Dei cognitionem hominum menti afferant. » Ad hanc enim ejus voluntatem ea ab initio ab ipso maxime constituta sunt, ut magnitudine, pulchritudine, positura, operatione, ministerio, et aliis omnibus animum spectatoris commoveret, mentemque et intelligentiam excitaret ad opificem et præstantissimum artificem Deum inquirendum, et adorandum eum, qui illa fecerit, et ut universum corpus totius creaturæ esset ei pro libris et litteris.

III. Non solum autem ad Dei cognitionem, sed etiam ad vitæ nostræ institutionem, maximam afferunt doctrinam creaturæ. Nam et avarus, postquam viderit diem nocti cedentem, et solem lunæ, reverebitur elementorum ordinem : et si sit potentior, res inferiorum minime concupiscet. Et adulter et incontinens, postquam viderit mare furere, deinde refrenari et contineri a littoribus, insolentium aquarum reveritus moderationem, poterit celeriter comprimere intumescentem suam cupiditatem, et Christi metu, tanquam freno injecto, ne ulterius progrediatur, impetum coërcere, et impudici hujus desiderii spumam omnem ab-

stergere, et ad temperantiam reducere. Jam vero ad terram quoque respiciens, poterit facile philosophari de resurrectione, et quod de ea dicitur suscipere. Quando enim viderit terram excipere solidum frumenti granum, deinde prius dissolvere, et putrefacere, et multo meliora parere : quando viderit vineam hieme foliis, et pampinis, et botris nudatam, lignumque ipsum aridum, sicut ossa arida, deinde, adventante vere, omnem suam recipere speciem : in corporibus plantarum et seminum, quæ resurgunt postquam interierint, poterit de sua quoque carne philosophari. Rursus autem diligentiam et laboris studium discet a formica, ab ape autem honesti amorem, societatemque, et inter se communionem, sicut dicit Proverbium : « Vade ad formicam, o piger, et imitare vias ejus, et sis illa sapientior[1]. » Cum enim illi non sit ager quem colat, nec ullus eam cogat, nec sit in potestate domini, parat æstate alimentum, et in tempore messis magnum facit acervum. « Vel vade ad apem, et disce quod sit operaria, cujus labores reges et privati ad sanitatem offerunt. Atqui licet sit imbecilla viribus, ut quæ sapientiam honorarit, provecta est. » Ipsa enim apis rursus tecum aget, ne nequidquam pulchritudinem corporum admireris, quando non adest virtus animæ : nec deformitatem vilipendas, quando fuerit pulchre ornatus animus. Quod ipsum quoque significans dicebat Parœmiastes : « Parva in volucribus apis, et principium » dulcedinum fructus ejus[2]. » Cogita mihi volucres, et omnem philosophiam ex eis suscipies. Quocirca Christus quoque dicebat : « Respicite volucres cœli, quæ nec serunt, » nec metunt, et Pater vester cœlestis eas alit[3]. » Si enim quæ sunt rationis expertia, non sunt de alimentis sollicita, quomodo te defendes, qui ne tantum quidem ostendis rerum præsentium contemptum, quantum aves? Quod si

[1] Prov. VI, 6. — [2] Eccli. XI, 3. — [3] Matth. VI, 26.

velis etiam ornatum despicere, docebunt te flores agri, ne in te ornando nimium studii et operæ ponas. Quod ipsum quoque Christus significans dicebat : « Respicite lilia agri, » neque nent, neque laborant. Amen dico vobis, nec Salo» mon quidem induebatur ut unum ex his[1]. » Cum itaque vestium ornatum curare volueris, cogita quod quantumcumque contenderis, erit penes fœnum victoria, nec poteris cum illo concertare : et hanc a ratione alienam insaniam comprime. Multa quoque alia philosophiæ documenta et ex brutis, et ex floribus, et ex seminibus capi possunt. « Confessio et magnificentia opus ejus[2]. » Hoc est unumquodque opus ejus : neque enim hæc dicit de uno opere. Alius autem interpres dixit : « Laus et dignitas operatio » ejus ; » hic vero, « Confessio, » hoc est, gratiarum actio et gloria. Unumquodque enim eorum quæ videntur sufficit, ut deducatur spectator ad hymnorum cantum, ad laudem, ad glorificationem. Non licet dicere : « Quare hoc ? ad quid hoc ? » sed tenebræ et dies, fames et abundantia, solitudo et terra inhabitabilis, terra pinguis læta segete, vita et mors, et quæcumque videntur, iis, qui ea diligenter ediscunt, sufficiunt ad excitandum eos ad gratiarum actionem. Hoc per quemdam Prophetam Deus significans dicebat, supplicia ponens pro beneficio : « Everti eos sicut evertit » Deus Sodomam et Gomorrham, percussi eos inflamma» tione et morbo regio[3]. » Et rursus per alium : « Eduxi » eos e terra Ægypti, et e domo servitutis eos redemi, assu» mens supplicia in beneficium[4]. » Ita hæc etiam : nam hæc quoque beneficio afficiunt, corrigunt, erudiunt, castigant, vitium resecant. Homines enim hæc quidem faciunt ut beneficio afficiant, illa vero quod odio habeant et aversentur : Deus autem omnia facit dilectione motus : quemad-

[1] Matth. VI, 28, 29. — [2] Psal. CX, 3. — [3] Amos IV, 11. — [4] Mich VI, 4.

modum beneficio afficiens posuit in paradiso, et beneficio afficiens ejecit e paradiso? Beneficio afficiens immisit diluvium, et beneficio afficiens in Sodoma illum ignem jaculatus est, et quidquid dixeris ab eo gestorum, unumquodque facit ad beneficium. Beneficio quoque afficiens, gehennam minatus est: et sicut patres non solum indulgentes filiis, sed etiam verberantes, patres sunt: nec minus verberantes, quam indulgentes: ita etiam Deus. Quamobrem Paulus quoque dicebat: « Quis est enim filius quem » non castigat pater[1]? » Et Salomon: « Quem enim diligit » Dominus castigat: flagellat autem omnem filium quem » recipit[2]. Justitia ejus manet in sæculum sæculi[3]. »

IV. Hoc mihi videtur hic dicere propter eos, qui offenduntur ex rebus adversis, quæ præter spem quibusdam eveniunt, propemodum eis suadens et dicens: « Ne conturberis si videas homines per calumniam delatos, molestiis affectos, et mala indigne patientes: manet enim incorruptum judicium, manet pura et integra sententia, quæ pro meritis unicuique tribuit. » Quod si eam nunc postules, vide ne in teipsum primum sententiam proferas. Si enim in unoquoque peccato Deus inferret supplicium et in reos singulos calculum ferret, jam olim de medio sublatum esset humanum genus. Et quid dico hunc aut illum? supremum enim omnium hominum in medium adducens, hoc conabor ostendere: Paulum nempe illum orbis terræ præconem, qui in tertium cœlum raptus est, qui in paradisum fuit sublatus, qui fuit tremendorum sacramentorum particeps, vas electionis, Christi pronubus, qui ostendit angelicam vitæ institutionem, qui virtutis studium tantum adiit. Si enim noluisset esse lenis et patiens, eumque sustinere, sed quando peccabat, blasphemabat et persequebatur, protinus in eum justam tulisset sententiam, jam olim

[1] Hebr. XII, 7. — [2] Prov. III, 12. — [3] Psal. CX, 3.

præripuisset eum pœnitentiæ. Quocirca ipse quoque cum hæc sciret, dicebat : « Gratiam habeo Christo, qui me con» fortavit, quod me fidelem existimavit, ponens in minis» terio, qui prius eram blasphemus, et persecutor, et con» tumeliosus : sed misericordiam consecutus sum; ut in me » primo ostenderet omnem patientiam, ad informationem » eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam[1]. » Quid autem, meretricem si puniisset, quandonam conversa fuisset[2]? Quid vero publicanum Matthæum, si quo tempore publicani officio fungebatur[3], ante mutationem pœnas ab eo exegisset, annon pœnitentiæ illum præripuisset? Ita etiam latronem, ita Magos, ita etiam unumquemque peccatorem. Iram itaque sustinet, et pro meritis retributionem, vocans homines ad pœnitentiam. Quod si a correctione alieni manserint, justam omnino sustinebunt sententiam. Quocirca Propheta eos, qui injuria afficiuntur, consolans, et eos, qui injuriam inferunt, officii admonens, subjunxit illud : « Justitia ejus manet in sæculum. » Quod autem vult per hoc dicere, est ejusmodi : « Nec tu, qui injuria afficeris, desperes, si vitam finieris, fore ut jus tuum obtineas. Postquam enim hinc excesseris, laborum remunerationem omnino accipies. Nec tu rursus qui omnia rapis, in omnium bona invadis, et omnia susquedeque misces, confidas, si in pace vitam finieris. Postquam enim hinc excesseris, omnium reddes rationem, nequitiæ debita solves. Deus enim semper manens, manentem semper habet justitiam, cui mors nihil rescindit de remuneratione laborum pro virtute susceptorum, nec de irrogatione suppliciorum quæ debentur sceleri. « Memoriam fecit mirabi» lium suorum[4]. » Quid est, « Memoriam fecit mirabilium » suorum? » Nunquam, inquit, miracula facere intermisit.

[1] I Tim. I, 12, 13, et 16. — [2] Luc. VII, 37. — [3] Matth. IX, 9. — [4] Psal. CX, 4.

Hoc enim est, « Memoriam fecit, » non cessavit, non destitit per omnem generationem facere miracula, et per res admirabiles excitare crassiores. Qui est enim excelso animo et philosophiæ dedito, non opus habebit signis. « Beati » enim qui non viderunt, et crediderunt [1]. » Quoniam autem ipse non eorum tantummodo curam gerit, sed etiam crassiorum, in omni fere generatione non cessat miracula edere. Satis quidem magnum est miraculum universa eorum quæ videntur creatio : sed tamen multorum socordiam excitans, in medio hoc theatro et privatim et publice multa ostendit mirabilia, sicut diluvium, linguarum confusionem, Sodomorum conflagrationem, quæ Abrahæ, quæ Isaac, quæ Jacob evenerunt, quæ in Ægypto facta sunt, quæ in exitu Judæorum, quæ in solitudine, quæ in Palæstina, quæ Babylone, quæ post reditum, quæ tempore Machabæorum, quæ post Christi adventum, quæ in ipso adventu, quæ in diem hodiernum usque fiunt, ruina Jerosolymorum, ædificatio Ecclesiæ, verbum quod quoquoversum pervadit, quod per fluctus erigitur, per bella amplificatur, Martyrum turbæ, aliaque omnia. Multa autem videri possunt et privatim, et in domo, et in civitatibus facta miracula. Sed quæ sunt generalia, et omnibus manifesta ac cognita, et quæ fiunt in unaquaque generatione videamus. Quot Juliano imperante, qui omnes impietate superavit, dum oppugnaretur Ecclesia, facta sunt? quot Maximino? quot ante istos imperatores? Sed si vultis ea etiam, quæ in nostra generatione evenerunt, nempe cruces repente in vestimentis impressæ, Apollinis templum fulmine dejectum, sancti martyris Babylæ, qui in Daphne erat, translatio, et aperta adversus dæmonem victoria, quæstoris imperatoriæ pecuniæ inopinata mors, et admirabilis ipsius imperatoris cædes, ipsius, inquam, Juliani, qui omnes impietate

[1] Joan. xx, 29.

vicerat, et avunculi illius interitus, vermium fontes, aliaque innumerabilia, fames, siccitas et sterilitas, aquarum penuria, quæ una cum eo civitates invasit, et alia ubique innumera.

V. Ea quoque, quæ in Palæstina tunc evenerunt, cognovistis. Quando enim illud templum, divina sententia dirutum, rursus ædificare volebant Judæi, ignis, qui e fundamentis exiliit, omnes abegit, et id testatur opus quod mansit imperfectum. « Misericors et miserator Dominus escam de» dit timentibus se [1]. » Postquam annuntiavit Dei beneficia, quæ per miracula et per opera accepta sunt, ac curam quam nostri gerit, in eo rursum amplificat orationem, ostendens eum, qui tot et tanta fecit pro salute hominum, et eos omni ratione erudivit, et erudit in Dei cognitione et summa philosophia, eorumque vitam fovet et sustinet, non hoc facere ex debito; quod est maxima gratia; sed propter suam clementiam et misericordiam, non ut qui ipsis egeat, sed propter solam suam bonitatem. « Escam dedit » timentibus se. » Qua de causa eos, qui ipsum timent, hic posuit? Neque enim eos solos nutrit. In Evangelio enim dicit : « Qui solem oriri facit super malos et bonos, et pluit » super justos et injustos [2]. » Quomodo ergo dixit: « Ti» mentibus se ? » Hic mihi videtur dicere alimentum non corporis, sed animi : et ideo loquitur solum de timentibus : id enim est eis assignatum. Nam quemadmodum nutritur corpus, ita nutritur anima. Quod autem nutriatur, audi. « Non in solo pane vivet homo, sed in omni verbo quod » egreditur per os Dei [3]. » Hoc ergo dicit nutrimentum, quod etiam dedit præcipue eis, qui ipsum timent, doctrinam per sermonem, eruditionem, omnem philosophiam. « Me» mor erit in sæculum testamenti sui [4]. » Rursus Judæo-

[1] Psal. cx, 4, 5. — [2] Matth. v, 45. — [3] Id. iv, 4 — [4] Psal. cx, 5.

rum arrogantiam comprimens, et eorum fastum amputans, vel potius ostendens eos quæ bona consecuti sunt, ea non consecutos esse propter sua merita, sed propter ipsius amicitiam in eorum parentes, et propter pacta quæ cum illis fecerat, dicit: « Memor erit in sæculum testamenti » sui: » quod præcepit etiam Moses eis intrantibus in terram promissionis dicere et cogitare. « Si enim ædificave» ris, inquit, urbes præclaras, et pecuniæ divitias adipis» caris, ne dixeris: Propter meam justitiam hæc facta sunt, » sed propter pacta inita cum patribus tuis[1]. » Nihil est enim deterius arrogantia, et ideo omni modo et ratione Deus eam assidue resecat. « Virtutem operum suorum an» nuntiavit populo suo. Ut det illis hæreditatem gentium[2]. » A generalibus transit ad singularia: ab iis quæ facta sunt in orbem terrarum, ad ea quæ evenerunt Judæis. Quanquam si quis ea diligenter consideraverit, ea quoque obtinent locum generalium. Quæ enim in illos facta sunt, documenta aliis præbuerunt, et bella et tropæa et victoriæ fuerunt iis, qui attendunt, instar prædicationis. Non enim humano more et ordine, sed supra rationem ea eveniebant. Quanam enim rerum consequentia factum est, ut eis tuba canentibus mœnia corruerent, et mulier ducens exercitum vinceret et superior evaderet, et parvus puellus jactu unius lapidis bella barbarica conficeret? Multa quoque alia incredibilia et opinione majora eis eveniebant. Ita hostes vicerunt, ita ex Palæstina expulerunt. Quando ergo dicit: « Virtutem operum suorum annuntiavit populo suo, » nihil aliud dicit, quam eum suam ostendisse potentiam, dum non tantum gentes ejiceret, sed eo modo ejiceret, quo maxime poterant cognoscere, etsi priora sufficiebant, quando erat plaga immissa in eos divinitus: et eo ducente exercitum, de hostium rebus decernebatur. Non enim per

[1] Deut. IX, 4, 5. — [2] Psal. CX, 6, 7.

verba tantum, sed etiam per facta eos docebat, per calceos, per vestes, per alimentum, per lucem diurnam et nocturnam, per nubem, per bella, per pacem, per tropæa, per agriculturam, per pluvias : omnia denique vocem emittebant Dominum prædicantia, et excæcatam mentem stimulantia, nec ullum unquam tempus intermissum est, in quo non frequentia sua signa ostenderit. « Opera manuum »ejus veritas et judicium. » Postquam de ejus potentia disseruit, disserit etiam de justo judicio, quod non solum potentiam ostendit in iis, quæ fecit, sed etiam multam justitiam. Neque enim gentes sine causa expulit, quando voluit Judæos introducere, sed etiam jure expulit. Et ideo alibi quoque dicebat Moses : « Nondum enim completa sunt » peccata Amorrhæorum [1]. » Hæc autem non solum dici possunt de Judæis, et de iis quæ illis evenerunt, sed rursus generalis est oratio. Quæcumque enim ab eo facta sunt, veritas sunt et judicium, judicium hoc est justitia. Solet autem sæpe Scriptura veritatem vocare clementiam. Quod ergo dicit, est ejusmodi. Cum justitia et clementia omnia miscuit et temperavit. Si enim sola juris ratione usus esset, omnia periissent.

VI. Et ideo hic ipse quoque Propheta alibi dicit : « Ne » intres in judicium cum servo tuo : quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens [2]. » Et rursus : « Si » iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit [3] ? » Quæcumque ergo ab eo fiunt, his utrisque plena sunt. Nam sive summo tantum jure officium exigeret, omnia interirent, sive sola uteretur clementia, complures redderentur negligentiores. Quocirca salutem hominum varians, ad eorum correctionem his utrisque usus est. « Fi» delium omnia mandata ejus [4]. » Id quod in multis locis, hic

[1] Gen. xv, 16. — [2] Psal. CXLII, 2. — [3] Id. CXXIX, 3. — [4] Id. CX, 8.

quoque facit, a sapientia quæ est in multiplici ac vario creaturarum opificio, et ab ejus providentia ad ejus leges transiens, et illam partem providentiæ rursus tractans. Non solum enim quod talem et tantam creaturam condiderit, sed etiam quod legem tulerit, hominum genus correxit. Et ideo in decimo octavo Psalmo, cum utrasque has partes divisisset, incipiens quidem dixit : « Cœli enarrant gloriam » Dei [1] : » cum autem ad medium venisset, et de creatione orationem absolvisset, subjunxit : « Lex Domini immacu» lata, convertens animas : præceptum Domini lucidum, il» luminans oculos [2]. » Ita hic etiam postquam dixit de miraculis, et ejus admirabilibus operibus, nunc aggreditur dicere de præceptis, sic dicens : « Fidelia omnia mandata » ejus, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et » æquitate [3]. » Non frustra dixit : « Omnia, » sed tractans multiplex genus præceptorum, posuit hanc dictionem. Sunt enim præcepta creationis, quæ observat omnis creatura, sol et luna, dies et nox, et sidera, terræque cursus. Sunt etiam præcepta quæ data sunt naturæ ab initio, quando finxit hominem, de quibus dicit Paulus : « Quando enim » gentes, quæ legem non habent, quæ legis sunt natura fa» ciunt, ii legem non habentes sibi ipsis sunt lex [4]. » Et rursus : « Condelector enim legi Dei secundum interiorem ho» minem [5]. » Sunt etiam præcepta quæ scripta sunt. Hæc omnia manserunt. Quod si sint etiam aliqua abrogata, non in pejus, sed in melius mutata sunt. Illud enim, « Non oc» cides [6], » non est abrogatum, sed est amplificatum : et illud, « Non adulterabis [7], » non est sublatum, sed majus effectum est. Et ideo dicebat, « Non veni solvere legem » aut Prophetas, sed adimplere [8]. » Qui enim non irascitur,

[1] Psal. XVIII, 2. — [2] Ibid. 8, 9. — [3] Id. CX, 8. — [4] Rom. II, 14. — [5] Id. VII, 22. — [6] Exod. XX, 13. — [7] Ibid. 14. — [8] Matth. V, 17.

multo magis a cæde abstinebit : et qui impudicis oculis non aspicit, longius ab adulterio sedet. Lex ergo hoc habet imprimis eximium, nempe immortalitatem et perpetuitatem, lex nempe creationis, lex naturæ, lex philosophiæ, et lex Novi Testamenti. Ideo dicit : « Cœlum et terra transibunt, » verba autem mea non transibunt [1] : » ostendens eorum immobilitatem. Quæcumque enim vult Deus manere, ea manent perpetuo, et nihil est quod ea moveat. « Facta in » veritate et æquitate. » Quid est, « In veritate et æquitate ? » Nihil est, inquit, in eis obliquum, nihil contortum, nihil obscurum, nihil ad gratiam ullam, aut odium ; sed omnia ad bonum et utilitatem, non sicut leges hominum, quæ magna ex parte sunt momentaneæ, et obscuræ, et quæ multum habent ex homine. Ex humanis enim perturbationibus multæ sæpe leges latæ sunt. Inimicum enim ulciscens, vel amico gratificari volens, scripta ita concepta composuit. At non sunt leges divinæ ejusmodi, sed manent sole clariores, quærentes utilitatem eorum quibus feruntur, deducentes eos ad virtutem, et ad rerum veritatem ; non ad hæc mendacia, divitias, inquam, et potentiam ; hæc enim falsa sunt : quæ Dei autem sunt, sunt veritas : neque quomodo fiant ditiores, neque quomodo præsentia assequantur, sed quomodo futuris frui possint, docentes. De veris et rectis rebus, et quæ nihil habent perversum, omnia dixerunt illæ leges. « Fidelia omnia mandata ejus. » Quid est, « Fidelia ? » firma, manentia. Etsi enim transiliantur, sequuntur supplicia, et ea minime labefactantur : etsi homines ea transgrediantur, Deus tamen ea vindicat. Ne ergo ea dixeris dicta esse minaciter aut hyperbolice. Nemo legem ferens, dicit tantum ut minetur, sed etiam ut castiget. Si autem non valde credas de futuris, faciant tibi fidem præterita. Quod fuit itaque tempore Noë diluvium, et

[1] Matth. XXIV, 35.

Sodomorum conflagratio, et Pharaonis exitium, et Judæorum interitus, captivitates, et bella, in minis-ne constiterunt, an deducta sunt ad rerum experimentum? Quod si ea vere facta sunt, quæ erant in figura : multo magis quæ sunt in veritate, quo major fuit admissorum improbitas post tantam medicinam et correctionem. « Redemptionem » misit Dominus populo suo[1]. » Quod ad historiam quidem attinet, dicit libertatem Judæorum : sed si id accipiamus anagogice, libertatem orbis terræ, quod etiam significat id quod sequitur, « Mandavit in æternum testamentum suum[2]. » Hic novum dicit : quoniam enim meminit mandati et legis, ea autem non fuit observata, et iram peperit, dicit : « Re» demptionem misit populo suo, » quemadmodum ipse quoque dicebat : « Non veni ut judicem mundum, sed ut ser» vem mundum[3]. » Quoniam enim lex non observata, puniebat : « Lex enim, inquit, iram operatur : ubi enim non » est lex, nec transgressio[4] : et omnes peccaverunt, et » egent gloria Dei, justificati gratis, gratia ipsius[5] : » propterea sic dixit : « Redemptionem misit Dominus populo » suo. »

VII. Nec est tamen solummodo redemptio, sed etiam post redemptionem lex est, ut vitæ institutionem ostendamus dignam gratia. « Sanctum et terribile nomen ejus[6]. » Postquam enim cogitavit omnia prædicare ejus curam ac providentiam, quam ostendit tam in Veteri, quam in Novo, tam in factis et operibus, quam per præcepta, quam per miracula ac prodigia : divino Spiritu afflatus, et ejus admirans majestatem, finit orationem in glorificatione, ei, qui hæc fecit, laudem offerens. « Sanctum et terribile nomen » ejus, » hoc est, plenum stupore, plenum admiratione. Quod si tale est ejus nomen, quanto magis substantia?

[1] Psal. cx, 9. — [2] Ibid. — [3] Joan. xii, 47. — [4] Rom. iv, 15. — [5] Id. iii, 23, 24. — [6] Psal. cx, 9.

Quomodo autem est ejus nomen sanctum et terribile : id pertimescunt et contremiscunt dæmones, id morbi formidant. Eo nomine usi Apostoli, universum orbem terræ correxerunt. Eo David armorum loco usus, barbarum illum prostravit. Eo res innumerabiles recte et præclare gestæ sunt : eo sacris initiamur mysteriis. Considerans ergo quot et quanta faciat ejus nomen miracula, quot beneficiis afficiat, quo pacto dissipet adversarios, suos confirmet, et res apud se reputans, quæ omnem naturæ consequentiam et humanam rationem superant, dicit : « Sanctum et terribile » nomen ejus. » Quod si est sanctum, sancta quoque ora habere opus est ad eum laudandum, sancta, inquam, et pura. « Initium sapientiæ timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum [1]. » Quid est, « Initium ? » fons, radix, fundamentum. Quoniam enim tot et tanta dixit de Domino orbis terræ, et tanta repletus est admiratione : hoc subjungit ostendens deinceps eum, qui ipsum timet, impleri omni sapientia, et prudentem evadere. Deinde ne quis existimaret sapientiam non procedere ultra cognitionem, subjunxit : « Intellectus bonus omnibus facientibus » eum. » Non sufficit enim fides, nisi adsit etiam vitæ institutum fidei conveniens. Quomodo est autem initium sapientiæ timor Domini ? Ab omni vitio liberat, omnem virtutem dirigit. Dicit autem sapientiam, non quæ in verbis, sed quæ in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definierunt sapientiam, divinarum et humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, et virtutem inserens, ut præsentia contemnantur efficiens, et in cœlum traducens. Quid est hujusmodi anima sapientius ? Non quærit autem hic solum auditorem, sed etiam factorem. « Intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. » Hoc est, iis, qui sapientiam exercent, et eam

[1] Psal. cx, 10.

factis ostendunt, bonus est intellectus. « Intellectus bonus, » inquit, quoniam est etiam malus intellectus, ut quando dicit : « Sapientes sunt ut male faciant, bonum autem fa» cere non noverunt [1]. » Ipse autem quærit eum intellectum, qui in virtute situs est. « Laudatio ejus manet in sæculum » sæculi [2]. » Quænam, dic, quæso, ea laus? Gratiarum actio, glorificatio, quæ per opera facta est immortalis : et ante hæc ea quæ ejus substantiæ attributa est. Deus enim est immortalis, et per se valde laudabilis : laudabilis autem est etiam, quando ejus majestatem apud te consideraveris, et alia omnia. Laudabilis quoque est propter opera, quando videris ejus sapientiam per ea quæ videntur. Hæc autem dicit adhortans ad gratiarum actionem, et ostendens nulla esse dignos venia, qui quæ fiunt ægre ferunt. Quando enim ejus laudatio, gratiarum actio, et glorificatio est adeo manifesta, clara immobilisque, et firma ac stabilis, ut etiam sit immortalis et fine carens, illi autem eam ignorantes, loquuntur contraria : nihil aliud quam iis quæ sunt sole longe clariora contradicunt, et sponte cæcutiunt. Non est enim ad tempus, ut eam ignorent, nec obscura et non manifesta, sed clara, perpetua et immortalis, semper manens, et finem nunquam habens.

[1] Jer. IV, 22. — [2] Psal. CX, 10.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXI.

Beatus vir qui timet Dominum [1].

I. Mihi videtur hujus Psalmi prooemium apprime sequi finem præcedentis, et esse veluti quoddam corpus continuum et conjunctum. Illic enim dicit : « Initium sapientiæ » timor Domini [2] : » hic autem, « Beatus vir qui timet Domi- » num, » aliis verbis, eadem autem sententia, docens timorem Domini. Illic enim dixit esse sapientem : hic vero beatum. Hæc autem vera est beatitudo, quemadmodum alia quidem omnia sunt vanitas, umbra, resque levissimæ ; sive dicas divitias, sive potentiam, sive corporis pulchritudinem, sive vim pecuniæ. Sunt enim similia foliis cadentibus, et umbris prætercurrentibus, et somniis evolantibus. Hæc autem vera est beatitudo. Deinde quoniam dæmones quoque eum verentur, et pertimescunt, ne putes hoc solum sufficere ad salutem; quod superius fecit, hic quoque facit. Quemadmodum enim, cum illic dixisset : « Initium sapientiæ » timor Domini, » subjunxit : « Intellectus bonus omnibus » facientibus eum [3], » convenientia vitæ instituta dogmatibus adjungens : ita hic etiam cum dixisset timorem, non illum solum dicit qui ex cognitione oritur, quem habent etiam dæmones, sed hoc etiam adjicit dicens : « In mandatis » ejus volet nimis [4]. » Hæc autem dixit exigens accuratam vitæ institutionem, et animam amore sapientiæ præditam.

[1] Psal. CXI, 1. — [2] Id. CX, 10. — [3] Ibid. — [4] Id. CXI, 1.

Non dixit: « Mandata ejus faciet, » sed, « Volet, » aliquid amplius requirens. Quidnam autem hoc est? Ea facere cum studio et animi alacritate : esse vehementes eorum amatores : jussa eorum persequi : amare ea non propter mercedem, quæ est pro ipsis proposita, sed propter eum qui illa statuit; virtutem cum voluptate persequi, non propter metum gehennæ, nec propter minas supplicii, nec propter promissionem regni, sed propter eum qui leges tulit. Quinetiam alibi hoc facit ostendens voluptatem, quam capit ex præceptis Dei. « Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia » tua, super mel ori meo [1]. » Hoc etiam requirit Paulus, ita dicens obscure et ænigmatice : « Sicut habuistis membra » vestra serva immunditiæ et injustitiæ ad injustitiam : ita » exhibete membra vestra serva justitiæ ad sanctificatio- » nem [2]. » Hoc est, cum quanto studio, cum quanta animi alacritate nequitiam sectabamini, etsi nullum esset præmium propositum, sed contra pœna et supplicium : cum tanta virtutem sectemini. Et tamen hanc quoque mensuram dixit se exigere eis moderatam. Hæc enim dicturus, ita loquitur : « Humanum dico propter infirmitatem carnis » vestræ [3] : indicans oportere non minorem ostendere in virtute cupiditatem, quam in vitio ostendimus. Id est autem quod dicit: « Si non eamdem virtutem ostenderint, quanam excusatione utentur, aut quomodo veniam assequentur, qui ne cum eadem quidem cupiditate ad eam accedunt? » Et ideo hic quoque Propheta dixit : « In mandatis ejus vo- » let nimis. » Qui enim eum metuit ut oportet, suscipit ejus præcepta cum magna aviditate : et ideo amor in legislatorem facilem et gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico reprehendat, si tali exemplo usus sum. Nam Paulus quoque eo usus est, sic dicens : « Sicut exhibuistis membra vestra serva immun-

[1] Psal, CXVIII, 103. — [2] Rom. VI, 19. — [3] Ibid.

» ditiæ, ita exhibete justitiæ. » Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi afficiatur probro et contumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter et indecore gerat, etiamsi expellatur a patria, etiamsi bonis paternis evertatur, etiamsi patris benevolentia privetur, etiamsi graviora patiatur, ea fert jucunde et lubenter propter amorem impudicum. Quod si illa cum voluptate suscipiunt, quomodo non multo magis Dei præcepta, quæ sunt salutaria, et gloriæ plena, et magnam nobis præbent philosophiam, et animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, et nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio et alacritate animi suscipiat, videbit ea esse levia et facilia. Quocirca dicebat Christus, « Jugum meum suave est, et onus meum leve[1]. » Et ut scias ea hoc modo se habere, et multorum socordiam ea quæ sunt facilia, reddere difficilia, studium autem ac diligentiam facilia, ea quæ sunt alioqui difficilia : quando manna fruebantur Judæi, id et ægre ferebant, et mortem exoptabant : Paulus autem cum fame conflictans gaudebat et exiliebat. Et illi quidem dicebant : « Anima nostra vacua est in manna[2]. Eduxisti nos ut interficeres, eo quod non essent monumenta in Ægypto[3]? » Paulus autem dicebat : « Gaudeo in passionibus meis, et suppleo ea quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea[4]. » Quibusnam passionibus? fame, siti, nuditate, et aliis omnibus. « In mandatis ejus volet nimis. » Quomodo autem hoc fiet? Si Deum probe timeamus et amemus, si ejusdem virtutis naturam consideremus. Ante alia enim præmia, habet in seipsa remunerationem. Nam si non mœchatus fueris, si non cædem feceris, cogita quanta frueris voluptate, non

[1] Matth. xi, 30. — [2] Num. xi, 6. — [3] Exod. xiv, 11. — [4] Coloss. i, 24.

condemnatus a conscientia tua, coram tuis non erubescens, puris omnes oculis intuens. Verum adulter non est ejusmodi, sed omnes metuit ac formidat, et vel ipsas umbras habet suspectas.

II. Rursus avarus et invidus eadem patietur. Qui est autem liber ab his, contra se habebit. « Potens in terra erit » semen ejus[1]. » Solet Scriptura sæpe semen vocare, non id quod nascitur ex naturæ ordine, sed quod ex societate virtutis. Quocirca Paulus quoque interpretans illud: « Tibi » et semini tuo dabo terram hanc[2], » dicebat : « Non enim » omnes qui sunt ex Israël, ii Israël : neque quia sunt se- » men Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi se- » men[3]. » Et rursus : « In semine tuo benedicentur omnes » gentes[4]. » Quod enim non dictum sit de Judæis, res ipsæ indicant. Qui sunt enim ipsi pleni maledictione, quomodo fuerint aliis causa benedictionis? sed dicit de Ecclesia, quæ ex societate fidei ejus semen esse dicitur. Tales sunt ergo, qui sunt virtute præditi, et filii eorum, qui Deum timent. « Potens in terra erit semen ejus. » Quare dixit: « In » terra ? » Ut ostenderet id esse etiam antequam hinc excedant, et antequam bonorum, quæ illic sunt, faciant periculum. Quemadmodum enim dixi antea, virtus in ipsa operatione habet remunerationem etiam ante præmia. Quod enim qui talis est, habeat semen potens, et qui est virtutis præsidio munitus, sit omnium potentissimus, docuerunt Apostoli, ostenderunt Prophetæ. Similiter etiam Dominus de his significans, dicit : « Quicumque audit sermones meos, » et facit eos, assimilabitur viro prudenti, qui ædificavit do- » mum suam super petram, et descendit pluvia, venerunt » fluvii, flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et » non cecidit : erat enim fundata supra petram[5]. » Quot

[1] Psal. CXI, 2. — [2] Gen. XII, 7. — [3] Rom, IX, 6, 7. — [4] Galat. III, 8. — [5] Matth. VII, 24, 25.

populorum incursus, quot iræ tyrannorum, quot enses, quot lanceæ, quot tela, quot fornaces, quot belluarum dentes, quot præcipitia, quot maria, quot insidiæ, quot calumniæ, quot machinationes fuerunt concitatæ adversus Apostolos? nihil tamen eos supplantavit : sed fuerunt his omnibus excelsiores, prætervolantes eorum arundines, qui ipsis insidiabantur, et ipsos insidiatores traducentes in suas partes. Nihil est enim virtute potentius ea et petra est solidior, et adamante fortior : quemadmodum rursus nequitia nihil est vilius, nihil imbecillius, etiamsi quis sit munitus infinita vi pecuniæ, et extrinsecus maximam habeat potentiam. Quod si tantæ sunt eorum vires in terra, cogita quanta sit futura eorum in cœlis potentia. « Generatio » rectorum benedicetur [1]. » Vidisti eam resplendere, et innumerabiles habere prædicatores, laudatores et admiratores; ac non temere quoslibet, sed sapientes. Neque enim quisquam ex hominibus, qui sunt utiles et abjecti, et humi serpunt, poterit eam intelligere, sed ii maxime eam laudabunt, ii maxime admirabuntur et prædicabunt, qui non habent mentem perversam. Considera ergo quanta sit possessio, ut quæ nec Angelis, nec Apostolis, nec magnis et admirandis viris preconibus careat : si enim tales esse oportet eos, qui ipsam laudant, cogita et reputa qualem eam esse consequens est. « Gloria et divitiæ in domo ejus [2]. » Rursus a sensibilibus transit ad spiritualia. Solet enim Scriptura eas appellare divitias, quæ sunt in bonis operibus, ut quando dicit : « Bona operari, divites esse in bonis » operibus [3]. » Hæ enim sunt veræ divitiæ, aliæ sunt nomine tantum, re autem ipsa carent. Quod si has quoque dixerit quispiam divitias, ne sic quidem recedemus ab eo quod dicitur. Quid enim erat Apostolis vel in pecuniis ditius, ad quos omnia tanquam ex fontibus profluebant? « Quicum-

[1] Psal. cxi, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] 1 Tim. vi, 18.

» que enim erant agrorum vel domorum possessores, ven» dentes afferebant et ponebant pretium ante pedes Apos» tolorum [1]. » Vides opum magnificentiam? Omnium bona possidebant, ab eorum cura liberi, et ut qui essent eorum potius œconomi, quam domini. Qui enim habebant, habere desistentes, ea afferebant ad Apostolos : ipsi quidem venumdantes, et pecuniam comparantes, permittentes autem ejus distributionem esse in illorum potestate. Quocirca Paulus quoque dicebat : « Tanquam nihil habentes, et om» nia possidentes [2]. » Est enim hoc admirabile, quod qui tantis pollebant divitiis, essent facultatibus illis superiores : eos enim non tenuit obnoxios pecuniæ copia. Hæ sunt vel maximæ divitiæ, non egere divitiis : « Gloria et divitiæ in » domo ejus. » Hic quod superest, non eget interpretatione. Habuerunt enim gloriam quæ a Deo proficiscitur. Ipsa autem sequebatur, ut dicit divina Scriptura : « Quærite » regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis [3]. » Quid enim illis honorabilius? Quid magnificentius? Tanquam Angelos Dei suscipiebant : pecunias afferentes, ad eorum pedes ponebant ; iis denique, qui capite diadema gestabant, erant illustriores. Quis enim rex unquam ingressus est cum tanta claritate, cum quanta ubique habebatur Paulus in admiratione loquens, a morte liberans, morbos expellens, dæmones fugans, et hæc atque ejusmodi vel solis vestibus efficiens? Hic terram cœlum faciebat, et omnes ad virtutem ducebat.

III. Quod si hæc in terra fecerunt, cogita quanta erit gloria eorum in cœlis. Quid est autem, « In domo ejus? » Cum ipso, inquit. Externæ autem divitiæ non sunt cum eo qui habet illas, quandoquidem ne in tuto quidem sunt collocatæ, sed sunt in manibus calumniatorum, in manibus adulatorum, in manibus principum, in manibus famu-

[1] Act. IV, 34, 35. — [2] 2 Cor. VI, 10. — [3] Matth. VI, 33.

lorum : et ideo eas ubique spargit, non audens universas eas domi tenere : et ideo adhibentur custodiæ et excubiæ, etsi hoc nihil juvet, cum eæ possint omnia effugere. « Et » justitia ejus manet in sæculum sæculi [1]. » Alius dicit : « Et » misericordia ejus manet in sæculum sæculi. » Vel hic dicit virtutem in genere, vel eam quæ repugnat injustitiæ, vel quemadmodum dicit alius interpres, clementiam vocat misericordiam. Talis est enim vis eleemosynæ, res est immortalis, aliena ab interitu, et quæ minime potest extingui. Atque humana quidem omnia convelluntur, fructus autem eleemosynæ nunquam potest marcessere, nec ulla difficultate temporum profligari. Etsi enim corpus fuerit dissolutum, illa tamen non una cum vita dissolvitur, sed ante illum excedit, ei mansiones præparans, de quibus dicit Christus : « In domo Patris mei mansiones multæ » sunt [2]. » In hoc itaque res humanas superat, quod sit perpetua et stabilis, quod quidem nulla res habet earum quæ ad hanc vitam pertinent. Nam si dixeris pulchritudinem, ea morbo flaccescit, et senio consumitur : si potentiam, ea sæpe mutatur : si divitias, si aliquid aliud eorum, quæ in vita præsenti habentur clara et illustria, ea vel vivos relinquunt, vel mortuos omnino nudos et destitutos sinunt. Sed justitiæ non est ejusmodi fructus : non tempore consumitur, non morte amputatur, sed tunc tutior redditur, quando ad portum illum, qui nullis agitatur fluctibus, adnavigaverit. « Exortum est in tenebris lumen » rectis [3]. » Describens beatitudinem ejus qui timet Deum, dicit res quæ in præsenti eveniunt, ut quod sint immortales ejus possessiones, quod gloria fruiturus sit, quod sit futurus omnibus superior, quod eos, qui fuerint ei virtute similes, et ejus filii evaserint, visurus sit inexpugnabiles, in maxima rerum difficultate securissimus. Hoc enim sibi

[1] Psal. cxi, 3. — [2] Joan. xiv, 2. — [3] Psal. cxi, 4.

vult illud, « Exortum est in tenebris lumen rectis. » Iis enim, qui sic sunt affecti, iis qui recte gradiuntur, efficiet ut in mediis tenebris lux oriatur. Quid est, « In tenebris? » Etsi sint in afflictione, in angustiis, tentatione et periculis; ea enim vocat tenebras; efficiet ut plurimum eis adsit voluptatis. Quod etiam Paulus significans, dicebat : « Nolo » autem vos ignorare de afflictione quæ fuit nobis in Asia, » quod supra modum gravati sumus, ut etiam de vita dubi» taremus [1]. » Vidisti tenebras? « Sed ipsi in nobis res» ponsum mortis habuimus, ne confideremus in nobis » ipsis, sed in Deo qui suscitat mortuos, qui ex tantis » mortibus liberavit nos [2]. » Vidisti quomodo sit exorta lux? Considera hoc ipsum etiam in tribus pueris. Cum enim expectarent fore ut exurerentur, purissimum rorem assecuti sunt. Idipsum etiam evenit in Daniele et aliis Prophetis. Quod si hæc velis ita sumere, ut ad aliam referantur anagogen, videbis hoc orbi terrarum accidisse. Cum enim tenebræ terram et mare occuparent, et error ubique esset diffusus, Sol justitiæ ex imo exortus est. Quoniam enim tunc homines, cœlo relicto, Deum in terris quærebant, ex eo loco eis apparuit, se ad eorum imbecillitatem demittens, ut ad altitudinem infinitam eveheret. « Misericors et miserator, et justus Dominus Deus [3]. » Quoniam dixit ejus justitiam manere, et illo modo consolatus est : multi autem misericordes, et qui recte hic vitam agunt, contraria hic experiuntur, affert aliam consolationem dicens : « Misericors, et miserator, et justus » est Dominus : » Duplicem inde eliciens demonstrationem. Si enim est misericors, et iis, qui peccant, sæpe veniam concedit, multo magis eos, qui se recte gerunt, non relinquet incoronatos, postquam hinc excesserint. Sed etsi hic non reddat, omnino illi reddet. Deinde subjungit

[1] 2 Cor. 1, 8. — [2] Ibid, 9, 10. — [3] Psal. cxi, 4.

etiam : « Justus, » quod si justus sit, ut est, reddet unicuique secundum merita, etiamsi hic non reddat : quod est vel maximum argumentum futuræ resurrectionis. Quando enim multi ex iis, qui sunt virtute præditi, cernuntur mala multa perpessi, et improbi impune et securo vivere : ubinam recipiet unusquisque pro meritis, si non sit futura resurrectio, et alia vita, judicium et remuneratio? Deinde quoniam justitiæ mentionem faciens, terruit auditorem, ut qui sit redditurus rationem peccatorum, cito affert medicamentum, dicens : « Jucundus homo » qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in » judicio [1]. »

IV. Vide quot præmia proponit homini clementi; quod fructus ejus maneat perpetuo, quod liberandus sit a tentationibus, quod Deum imitaturus sit; est enim Deus misericors, quod peccata ei sint condonanda. Hoc enim sibi vult illud : « Dispensabit sermones suos in judicio; » id est, patrocinium consequetur, non deerit ei defensio, non erit ei tunc condemnatio, cum eleemosyna defensionem ei pulchre comparet. Alius autem interpres dixit : « Dis» pensans res suas cum judicio. » Hoc est, « Fruetur magna prosperitate, nihil ab eo suscipietur quod sit absurdum et alienum, ut qui fuerit optimus dispensator. » Qui enim est crudelis et inhumanus, et misericordia non movetur, est a vera dispensandi ratione alienus. Quid enim possit esse hoc gravius, quam cum is qui est aditurus periculum animæ, pecuniis parcit, et illam negligit? Quocirca Christus quoque illum laudavit œconomum, qui, quando erat vocandus in periculum, schedulas dissolvit, et de eo quod debebatur, rescidit. Quomodo enim non est absurdum, ut qui in præsenti quidem vita sunt in periculo, omnia sua profundant ut periculum redimant : cum autem veniant

[1] Psal. cxi, 5.

in periculum ne tradantur supplicio, non utantur eadem œconomia? Et ideo prudentem dispensatorem dicit misericordem, ut qui multa paucis emat, pecuniis cœlum, veste regnum, pane et poculo frigidæ bona futura. Quid enim conferri potest cum hac dispensatione, quando quis ea dans quæ pereunt, fluunt, et intereunt, ea quæ sunt futura, et quæ sunt immobilia accipit, et per ea in præsenti vita securitate fruitur? Ideo dicit : « Dispensabit ser» mones suos in judicio. » Vel, ut alius dicit interpres : « Dispensans res suas cum judicio. » In quonam dicit judicio, nisi in die futuro? Vel dicit eum etiam omnia sua optime administraturum, nec futurum in eis quidquam confusum, sed omnia fore ordine collocata, omniaque recta via et consequentia processura, nullam fore in eis perturbationem, nullum strepitum aut tumultum, cum eleemosyna reddat eis omnia facilia et expedita. Quod etiam reddens manifestius interpres alius dixit : « Dispen» sans res suas cum judicio. » Is enim est misericors, qui res suas cum judicio dispensat : ut alius quivis est fructu vacuus, qui est a vera dispensandi ratione alienus. « Quia » in æternum non commovebitur. » Qui potest conferri cum hac dispensatione, quando quis talem viam invenerit, quæ eum liberet ab inopinatis casibus, et extra vitæ fluctus in portu constituat, ac cum sit homo, nihil humanum sustineat, vel sustineat quidem, sed nequaquam evertatur? Hoc est enim admirabile, quando non cedit tentationibus, nec ab eis prosternitur. Quid vero, annon commoti sunt multi misericordes? Nequaquam. Nam etsi pauperes facti sint, et ad extremam deducti mendicitatem, atque in ærumnas et calamitates inciderint, minime tamen eversi sunt : cogitantes ea quæ a se facta sunt, Dei benevolentiam et præsidium ad se attrahentes, et validam aliquam fortemque ancoram, nempe bonam conscientiam,

habentes. Non dixit itaque : « Insidiis non appetentur, » sed, « Non commovebuntur. » Quod etiam dixit Christus de illo, qui ædificavit supra petram [1]. Non quod non sit tempestatem passurus, sed quod etiam tempestatem sustinens, minime sit evertendus. Hoc est enim admirabile, non quando cessantibus tentationibus omnibus in tuto fuerit : sed quando frequentissimis machinis impetitus, perpetuo manebit immobilis. Neque enim fieri potest, ut anima dives misericordia, obruatur unquam a gravibus animi perturbationibus. « In memoria æterna erit Justus [2]. » Vide ipsum non solum in tempore vitæ, sed etiam post mortem complures docere et instituere. Quomodo ergo, dum vivit, patïetur aliquid mali, quando etiam moriens est aliis magister tranquillitatis? Ut enim sciant vel qui sunt maxime increduli, fructum ejus manere immortalem in cœlis, hinc dat ejus rei experientiam : defosso enim et terra obruto corpore, memoria ejus ubique circumfertur. Talis est virtutis potentia, non cedit tempori, non marcescit diuturnitate. Hoc autem fit propter salutem malorum. Illi enim non habent opus laude hominum : qui autem vivunt in nequitia, illis egent encomiis, ut ex laude eorum, quæ præclare ab aliis gesta sunt, fiant virtutis studiosiores, et aliquando liberentur a vitio. Ubi sunt ergo qui sepulcra sumptuosa ædificant, ædesque magnificas excitant? Audiant quid monumentum perpetuum efficiat. Non lapidum extructio, nec murorum ambitus et turres, sed bonorum operum exhibitio. Hæc autem ponit propter eos qui sunt valde increduli, et futura non attendunt : ut cum a præsentibus et iis quæ apparent eos abduxerit, deducat ad futura : et alioqui ostendit virtutem, ut sæpe dixi, etiam ante illa præmia, habere in seipsa remunerationem. « Ab » auditione mala non timebit [3]. » Alius, « Nuntium malum

[1] Matth. VII, 25. — [2] Psal. CXI, 7. — [3] Ibid.

» non timebit. » Quemadmodum non dixit superius eum non esse petendum insidiis, sed insidiis appetitum non esse commovendum : ita hic etiam non dicit eum non esse auditurum malum nuntium, sed audientem minime formidaturum.

V. At quî fiet ut non formidet? Sive bellum viderit adventare, sive terræ motum oppida diruere, sive latrones et murorum effossores omnia eripere, sive barbaros incursiones facere, sive morbum mortem minitari, sive iram judicis, sive quodcumque aliud, minime extimescet; suas enim opes antea deposuit in loco tutissimo, et ex quo non possunt eripi : et imminente morte non modo non metuit, sed etiam festinat quamprimum in ea loca concedere, ubi sunt ejus merces. « Ubi est enim thesaurus hominis, » illic cor ejus [1]. » Nam si mercatores, qui domum multa onera præmiserunt, properant quotidie ut suas videant divitias : multo magis hic, qui in cœlis omnes suas facultates antea deposuit, volet a rebus præsentibus avulsus ad futuras festinare. Nihil ergo ei poterit timorem incutere. « Pa- » ratum cor ejus sperare in Domino [2]. » Alius, « Firmum » cor ejus : » idem significans, et interpretans illud, « Pa- » ratum. » Quod autem dicit est ejusmodi : « Nihil est quod eum labefactet, et rebus præsentibus addicat : sed totus quantus est, ad Deum extenditur, et spem illam expectat, et in illa expectatione perpetuo defigitur, nec ab ulla re præsenti mollescit, abducitur, aut distrahitur. Tales enim sunt negotiorum sollicitudines : mentem dividunt, et cogitationem distrahunt. Necesse est igitur rursus dicere illud evangelicum : « Ubi est thesaurus hominis, illic est etiam » cor ejus. Confirmatum est cor ejus, non commovebi- » tur [3]. » Vidisti eum qui ædificat supra petram? Quid enim potest timere qui est et nudus et accinctus, nullamque

[1] Matth. VI, 21. — [2] Psal. CXI, 7. — [3] Ibid. 8.

ulli præbet ansam ? Quid potest timere, qui habet Deum clementem et propitium ? ita ut utrinque sit tutus, et ex superno auxilio, et ex ea, in qua hic inferius degit, facilitate, nec quidquam eum labefactare poterit, non damnum pecuniæ, non probra, non calumniæ. Neque enim habet in quo lædatur, qui hinc in cœlum commigraverit, in regionem, ad quam sceleri et insidiis nullus patet aditus. Nam ut probe nostis, omnes insidiæ parantur vel pecuniis vel pro pecuniis : et omne hominum studium in his ponitur. « Donec despiciat inimicos suos [1]. » Quis est ejus inimicus, nisi mali dæmones, et ipse diabolus ? « Dispersit, dedit » pauperibus : justitia ejus manet in sæculum [2]. » Postquam eleemosynæ, et commodandi et miserendi meminit ; sunt autem multæ mensuræ eleemosynæ ; hic enim dat minus, ille vero amplius : videamus quemnam dicit misericordem; eum-ne qui præbet ex abundantia, an eum qui suas facultates exhaurit. Certum est quod eum qui exhaurit : eum qui re sua largiter utitur. Quod etiam Paulus quærit dicens : « Qui seminat in benedictionibus, metet etiam in » benedictionibus [3]. » Vide autem quomodo Propheta optime usus est dictionibus. Non enim dixit : « Dedit, vel distribuit, » sed, « Dispersit, » simul et ejus qui præbet largitatem ostendens, et rem sementem nominans. Tales enim sunt qui seminant : dispergunt quæ sunt reposita, et quæ sunt manifesta dimittunt, ut futura accipiant. Hoc est collectione melius : ita enim dispergere multo melius est, quam colligere. Disperguntur pecuniæ, et colligitur justitia : disperguntur quæ non manent, ut acquirantur manentia. Hoc ipsum faciunt etiam agricolæ. Sed illi quidem pro incertis ; est enim terra quæ suscipit ; tu autem in manu Dei, unde fieri non potest ut perdas. Quando ergo videris aurum esse pulchrum, et veritus fueris id eji-

[1] Psal. cxi, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] 2 Cor. ix, 6.

cere, veniant tibi in mentem ii qui seminant, ii qui fœnerantur, ii qui mercaturas exercent, qui a sumptu et impensis incipiunt, cum tamen incertis ea rebus committant: nam et fluctus et terræ sinus, debitorumque syngraphæ, omnia sunt incerta. Sæpe enim in sorte damnum acceperunt fœneratores: cœlum autem qui colit agricola, nihil horum metuit, sed et de sorte, et de fœnore potest esse securus, si hoc dicendum sit fœnus, et non sorte longe amplius. Sors enim est pecunia, fœnus autem regnum cœlorum. Vidisti naturam mutui, quod habet usuram sorte longe majorem? Et hæc quidem in futuro: in præsenti autem magnam libertatem consequeris; eris remotus ab omnibus insidiis, calumniatorum et insidiatorum cupiditatem extingues; vives secure toto vitæ tempore, ut qui nec angaris sollicitudine de tuis bonis, et spe futurorum bonorum erigaris. « Cornu ejus exaltabitur in gloria [1]. » Quod est maxime expetendum hominibus: hoc ponit assidue, splendorem et gloriam, quæ et illic eos excipiet, et hic eis aderit abunde et largiter. Nemo est enim adeo clarus et insignis, ut misericors.

VI. Et si vis, accipe eos, qui in circo et in theatris temere sua consumunt: duc in medium misericordem, et tunc videbis quantus sit utriusque fructus; quomodo eum quidem omnes perpetuo laudant et admirantur, communem patrem et portum existimantes: illi autem cum illa solum die importuno quodam et temerario impetu applauserint, postea criminantur ut crudelem et inhumanum, ut inanis gloriæ cupidum, ut intemperantiæ ministrum, et servum improbitatis. Sed et si in conventibus quandoque de rebus ejusmodi agitur, illorum quidem notantur sumptus, et reprehenduntur impensæ; hos autem nemo est adeo impudens et sceleratus, qui etiamsi sit millies crudelis et in-

[1] Psal. cxi, 9.

humanus, non laudet et admiretur. Ejusmodi enim res est virtus, ut etiam ab iis, qui illam non sequuntur, laudetur: quemadmodum vitium iis etiam, qui ei sunt dediti, sit exosum et reprehensione plenum. Itaque illos quidem nec ii qui accipiunt laudant, meretrices, inquam, aurigæ, et saltatores, sed eos etiam insectantur : hunc autem non solum pauperes qui acceperunt, sed ii etiam, ad quos nihil rediit ex liberalitate, omnes mirabuntur et amabunt. « Peccator » videbit et irascetur : dentibus suis fremet et tabescet [1]. » Talis res est virtus, vitio gravis et molesta. Quemadmodum enim ignis accendit spinas, ita etiam benignitas feroces homines irritat. Ea enim illorum improbitatem reprehendit et accusat. Sed vide eum, ne cum invidia quidem extabescit, audere accusare, et clarum virtutis aspectum intueri, sed mente quidem liquescere, et dentibus dolorem ostendere, non audere autem verbum proferre, sed tantum angi et excruciari. Tale est enim vitium, etiamsi ad ipsa sceptra ascenderit, et juxta eos steterit, quorum sunt capita cincta diademate, est omnium abjectissimum, et maxime formidolosum, et simile est alicui strepitui ac tumultui, et mari insanienti, etiamsi sit maxima stipatum potentia : quemadmodum virtus e contrario. Nam licet ad extremam redacta sit inopiam, et sit in ipso carcere, est regibus splendidior, magnaque fruitur securitate, ac sedet in portu nullis agitato fluctibus, non modo nihil patiens ab improbis, sed vel ipso silentio ulcisci potens improbos, et de improbitate extremas pœnas exigens. Quid enim miserius homine esse potest, qui vivit in scelere, quando præter quam quod serviat pecuniis, cæterorumque laudem suam pœnam existimat, et ipse a seipso supplicium exigit, suam conscientiam lanians, mentem excrucians, et seipsum sibi carnificem exhibens? Vidisti virtutis excellentiam et potentiam?

[1] Psal. CXI, 10.

Vidisti imbecillitatem et miseriam nequitiæ? Sed non in hoc solo ejus consistit calamitas, sed etiam in aliis pluribus : quod ipsum quoque significans subjunxit, dicens : « Desi- » derium peccatorum peribit [1]. » Quid est, « Desiderium pec- » catorum peribit? » Nunquam, inquit, sistitur. Quia enim ea quæ desiderat, sunt fluxa et prætercurrentia, desiderium quoque res imitatur, ut quod extinguatur et pereat, et nullam radicem habeat. Quod si talis est hic peccatoris status, cogita quonam modo se habebit in futuro sæculo. Ne hæc ergo patiamur, hanc viam fugiamus, illam eligamus, in illa perpetuo gradiamur, tuta, inexpugnabili, plena voluptatis, quæ referta est gloria, quæ cœlum nobis acquirit, quæ in omnibus Dei nobis benevolentiam conciliat, quæ facit ut philosophemur, quæ tot et tanta in se bona continet, quanta ne oratio quidem explicare poterit : quæ detur omnibus nobis consequi gratia et misericordia, etc.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXII.

Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini [2].

I. Multæ in Scripturis hujusmodi laudes commemorantur : non est enim quid leve, sed sacrificium quoddam, et oblatio Deo accepta : « Sacrificium enim, inquit, laudis » glorificabit me [3]. » Et rursus : « Laudabo nomen Dei mei » cum cantico, magnificabo ipsum in laude : et placebit Deo

[1] Psal. cxi, 10. — [2] Id. cxii, 1. — [3] Id. xlix, 23.

» super vitulum novellum cornua producentem et ungu-» las[1]. » Sacri quoque libri id sæpe præcipiunt, et qui servantur, pro magnis gratiarum actionibus id offerunt. Et quamnam habet, inquies, hoc difficultatem? Cui autem vel humilis et abjectæ conditionis id præstare, et Deum laudare non est facile? Si rem diligenter et exacte didiceris, videbis et laborem, qui in re inest, et lucrum, quod ex ea percipitur. Primum quidem hæc laus a Justis requiritur, et oportet vitam prius recte instituentem, hymnos ita Deo canere. « Non est enim pulchra laus in ore peccatoris[2]. » Secundo non verbis solum, sed etiam factis laudare oportet, et hanc laudem Deus maxime requirit, hanc gloriam. « Luceat enim, inquit, lux vestra coram hominibus, ut » videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum » qui est in cœlis[3]. » Ita laudant Cherubim. Quocirca Propheta quoque, cum illam mysticam audisset melodiam, seipsum miserum prædicat, dicens : « Hei mihi quod homo sum » impura habens labia, et habito in medio populi impura » labia habentis[4] ! » Et ideo cum præcipit laudes offerre, incipit a superioribus Potestatibus, sic dicens : « Laudate » Dominum de cœlis, laudate eum omnes Angeli ejus[5]. » Oportet itaque Angelum fieri, et ita laudare. Ne ergo hanc laudem rem esse levem existimemus : sed ante os nostrum vita nostra ipsam sonet, atque ante linguam vitæ institutum clamet. Ita quidem vel tacentes Deum laudare possumus : ita etiam loquentes edemus modulationem vitæ convenientem. Non hoc autem solum ex Psalmo discere possumus, sed etiam quod omnes ducat ad symphoniam, et chorum integrum statuat. Non enim unum tantum aut duos alloquitur, sed universum populum. Et quemadmodum Christus nos deducens ad charitatem et concordiam,

[1] Psal. LXVIII, 31, 32. — [2] Eccli. XV, 9. — [3] Matth. V, 16. — [4] Isaï. VI, 5. — [5] Psal. CXLVIII, 1.

jubet communes preces offerri, et ab universa Ecclesia tanquam ab una persona dici: « Pater noster : » et, « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie : » et, « Dimitte nobis » debita nostra, sicut et nos dimittimus : » et « Ne nos inducas » in tentationem, sed libera nos a malo [1] : » ubique utens plurali nomine, et præcipiens unicuique, sive solus oret, sive cum aliis, pro fratribus offerre orationem : ita etiam Propheta vocat omnes simul ad concentum orationis, et dicit : « Laudate nomen Domini. » Quid igitur sibi vult hæc adjectio nominis? Maxime quidem explicat affectionem dicentis : significat etiam aliquid aliud. Quidnam? ut nomen ejus per nos glorificetur, ut ex nostra quoque vita videatur laudabile : est enim quidem natura tale : vult autem hanc quoque laudem per rectam nostræ vitæ institutionem illustrari. Et ut scias ita esse, vide quæ consequuntur; subjunxit enim : « Sit nomen Domini benedictum, » ex hoc nunc et usque in sæculum [2]. » Quid dicis? Non erit benedictum, nisi tu precatus sis? Vides eum non dicere de ea, quæ illi adest, benedictione, et est ejus naturæ attributa, sed de ea quæ fit per homines? Paulus quoque de ea scribens dicit : « Glorificate vero Deum in corpore » vestro, et in spiritu vestro [3]. » Ipse ergo est altus, et magnus, et laudabilis per seipsum, apud homines autem talis quoque efficitur, quando qui ei serviunt, talem vitam ostenderint, ut quicumque eos vident, laudibus et benedictionibus Dominum prosequantur. Hoc ipsum nos quoque in precationibus jussit Dominus semper dicere, precantes : « Sanctificetur nomen tuum. » Hoc est, « Per nostram quoque vitam glorificetur. » Quemadmodum enim, dum male vivimus, contumeliis et probris afficitur : ita dum virtutis curam gerimus, gloria afficitur, benedicitur, et sanctificatur. Quod ergo dicit, est ejusmodi : « Fac ut nos perpetuo

[1] Matth. VI, 9-13. — [2] Psal. CXII, 2. — [3] I Cor. VI, 20.

recte et ex virtute vivamus, ut sit nomen tuum per nos etiam benedictum. « A solis ortu usque ad occasum, lauda» bile nomen Domini [1]. » Vides eum novam exordiri rempublicam, et aperire nobilitatem Ecclesiæ? Non amplius enim in Palæstina solum, nec in Judæa, sed ubique terrarum. Quando autem hæc evenerunt, nisi quando nostra floruere? Olim enim non solum non benedicebatur in Palæstina, sed etiam blasphemabatur, et maledictis incessabatur propter Judæos qui in ea habitabant. « Propter vos enim, inquit, » nomen meum blasphematur inter gentes [2]. » Nunc autem ubique terrarum laudibus celebratur. Quod quidem alius quoque Propheta significans, dicebat : « Apparebit Domi» nus, et perdet omnes deos gentium, et adorabunt eum » unusquisque in loco suo [3]. » Et rursus : « Quia et in nobis » claudentur portæ, et non succendetur altare meum gratis : » quoniam ab ortu solis usque ad occasum nomen meum » glorificatum est in gentibus, et omni loco offertur thy» miama nomini meo, et purum sacrificium [4]. »

II. Vides quomodo res judaïcas contraxit, et repressit, et ubique terrarum ecclesiasticam vitæ formam dilatavit, et cultum prænuntiavit? Qui enim hæc dicit Propheta, fuit post reditum ex Babylone : et ideo hæc tunc prædixit, ne dicerent Judæi eum loqui de conclusis ipsis ac desertis in Babylone. Postquam enim illa cessassent, et ipsi ad priorem reversi essent rempublicam, ea dicit Angelus, significans eorum devastationem quæ fuit tempore Vespasiani et Titi, post quam non erit deinceps mutatio illius devastationis. Illam enim consecutæ sunt res Ecclesiæ. Et ideo dicit : « Magnum nomen meum in gentibus, » hoc est, benedictum, per bonam ipsorum vitam laudatum ; quemadmodum hic quoque dicit : « Benedictum nomen Domini.

[1] Psal. cxii, 3. — [2] Isaï, lii, 5. — [3] Sophon. ii, 11. — [4] Malach. i, 10, 11.

» Excelsus super omnes gentes Dominus [1]. » Vides rursus gentes ejus cultum suscipere, et non unam tantum aut duas, aut tres, sed quæcumque sunt in orbe terrarum? Quid est hac prophetia clarius? Quomodo autem est excelsus super omnes gentes? Quoniam eum magnificamus, non ei aliquam addentes altitudinem? absit : sed dogmatibus, cultu, adoratione, et cæteris omnibus; non aliquid humile et abjectum de eo cogitantes, ut Judæi, sed multo majora et altiora. Talis est enim hæc nostra reipublicæ forma : quanto cœlum est terra altius, tanto hæc altior veteri. Et ideo dicit : « Excelsus super omnes gentes Dominus. » Etenim cum eum per cultum attollimus, illud quoque scimus hæc esse humiliore modo dicta, et ad captum nostrum accommodata. Quare etsi sint in Novo, quam in Veteri altiora, sunt tamen ejus dignitate longe inferiora. Et ideo Paulus utriusque cognitionis, et quæ nunc est, et quæ tunc in futuro sæculo futura est, differentiam ostendens, dicebat : « Quando eram parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam » ut parvulus : quando autem factus sum vir, evacuavi quæ » erant parvuli [2]. » Et rursus, « Ex parte cognoscimus, et » ex parte prophetamus, et videmus nunc quidem per » speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem [3]. » Per hæc enim ostendit hanc cognitionem ab illa tantum abesse, quantum puer a viro qui pervenit ad perfectam ætatem. « Super cœlos gloria ejus. » Quoniam dixit de laude et exaltatione quæ fit per rectam vitæ humanæ institutionem, et Deum ita extollere, ita laudare, ita magnificare exhortatus est, ad majorem virtutem incitans, ostendit ubinam hoc maxime fiat. Ubinam ergo hoc sit? In cœlis. Illic enim est ejus gloria. Angeli namque eum maxime glorificant, non ex sua natura solum, sed etiam ex obedientia hominum quibus ministrant, voluntatem et præcepta ejus exacte

[1] Psal. cxii, 4. — [2] 1 Cor. xiii, 11. — [3] Ibid. 12.

perficientes. Ideo dicit : « Potentes virtute, facientes verbum » ejus [1]. » Propterea in Evangiliis quoque jussit Christus orare, et dicere : « Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in » terra [2]. » Hoc est, quemadmodum eum sanctificant Angeli, ab omni quidem vitio liberati, virtutem autem exacte persequentes : ita etiam nos digni habeamur, qui ipsum sanctificemus. Hoc ipsum hic quoque significans, subjunxit : « Super cœlos gloria ejus. » Non solum enim in terra videbis has creaturas quæ cernuntur, nec pulcherrimum ordinem, qui est in cœlo, sed ascende a sensibilibus ad spiritualia, ad pulchritudinem illarum substantiarum, ad splendorem illius reipublicæ : et tunc scies quomodo est in cœlis gloria ejus. « Quis sicut Dominus Deus noster, qui in » altis habitat, et humilia respicit [3]. » Annon videtur magnum esse quod dictum est ? Sed quando consideraveris de quonam id dictum sit, hoc longe erit eo inferius. Ita, sicuti dixi, non oportet in verbis solis sistere, sed mente conscendere. Quomodo enim in cœlis habitat, qui cœlum et terram implet ? qui ubique præsens est ? qui dicit : « Deus » appropinquans ego sum, et non Deus procul [4] ? Qui men» sus est cœlum palmo, et terram pugillo, qui continet » ambitum terræ [5] ? » Sed quoniam loquebatur tunc cum Judæis, propterea eo sermone usus est, paulatim erigens eorum cogitationem, et mentem sensim extollens et evehens. Idcirco non dixit solummodo : « Qui in altis habitat, » et humilia respicit : » sed cum prius dixisset : « Quis sicut » Dominus Deus noster, » tum subjunxit : « Qui in altis ha» bitat, et humilia respicit, » ostendens quanam de causa illud secundum dixerit, nempe propter judaïcam imbecillitatem simulacra stupentem, et deos in locis et templis conclusos adorantem : ideo inducit paulatim comparatio-

[1] Psal. CII, 20. — [2] Matth. VI, 10. — [3] Psal. CXII, 5, 6. — [4] Jer. XXIII, 23. — [5] Isai. XL, 12.

nem, licet citra comparationem Deus omnes supereemineat : sed ad imbecillitatem auditorum, sicut dixi, neque enim cessabo hoc assidue dicere, orationem concinnat. Neque enim quærebat ut tunc diceret aliquid dignum Dei gloria, sed ut quod diceret, ab eis capi posset. Et ideo paulatim eos sustollit, et tamen ne sic quidem permanet in humilitate, sed rursus aperit quosdam altiores sensus. Postquam enim dixit : « Qui in altis habitat, et humilia respicit : » rursus ad altiora orationem extollens dicit : « In cœlo et in » terra : » ostendens eum esse ubique, et hic, et illic. Non enim tanquam in cœlo inclusus, respicit eminus quæ fiunt in terra, sed ubique præsens, et omnibus assistens.

III. Vidisti quomodo paulatim mentem auditorum sustollit? Deinde cum auditorem a terra extulisset, et in cœlo collocasset, rursus procurans ut aliquid majus animo apprehenderet, venit ad aliud ejus potentiæ indicium, dicens : « Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens paupe- » rem [1]. » Magnæ est enim, atque adeo ineffabilis potentiæ, parva extollere. Alibi autem contrarium quoque ponit alius, quod magna quoque deprimat, sic dicens : « Divi- » dens contritionem super fortitudinem, et miseriam supra » munimentum adjungens [2]. » Hic quidem certe dictum est, quod possit pusillos erigere. Est itaque generalis oratio. Quod si quis hæc etiam velit accipere anagogice, videbit hoc factum esse in gentibus, videbit hoc evenisse in nobis hominibus tempore adventus Christi. Quid enim erat nostra natura pauperius ; eam tamen erexit et sustulit in cœlum cum nostris primitiis, et constituit sedentem in cœlis in throno Patris. « Et de stercore erigens pauperem. Ut » collocet eum cum principibus, cum principibus populi » sui [3]. » Stercus hic dicit vilitatem, et, quæ ex ea fit, repentinam mutationem, ostendens ei esse omnia facilia et

[1] Psal, cxii, 7. — [2] Amos v, 9. — [3] Psal. cxii, 8.

expedita. Deinde transit ad aliud majus. Quodnam hoc? Quod non solum potest res transferre, et humilibus dare auctoritatem, sed ipsius etiam naturæ transmovere limites, et eam, quæ erat sterilis, matrem efficere. Et ideo subjunxit: « Qui habitare facit sterilem in domo, matrem » super filiis lætantem [1]. » Quod quidem factum est in Anna [2], quod factum in aliis innumerabilibus. Vidisti hymnum perfectum? Vidisti hymnum completum? Dixit ea quæ universum orbem terræ correctura erant, quomodo erat cessaturus judaïsmus, quomodo nova Ecclesiæ respublica erat in splendorem exitura, quomodo erat ubique offerendum sacrificium. Deinde efficiens ut vel crassioribus fide digna esset oratio, ex iis quæ jam fiunt, quæ sunt futura confirmat. Quod autem dicit, est ejusmodi: « Ne diffidas futuram tantam mutationem, et disjectas gentes esse venturas maximam in gloriam. Non vides hæc fieri quotidie? extolli humiles, et sedere cum principibus? Non vides naturam, quæ erat manca et mutila, corrigi, steriles matres fieri? Tale quid etiam evenit in Ecclesia. Erat sterilis, sed multorum filiorum mater facta est. Quocirca dicit Esaïas: « Lætare sterilis quæ non paris, erumpe » et clama quæ non parturis, quoniam multi sunt filii de» sertæ magis quam ejus quæ habet virum [3], » hoc in Ecclesia futurum prænuntians. Quocirca hic quoque orationem hoc loco clausit, prophetiam fide dignam hinc efficiens, ex iis, quæ jam facta sunt, ab ejus magnificentia. Quæcumque enim Deo visum fuerit, sunt factu facilia. Potest enim transmutare naturam, et humilitatem transferre in altitudinem, et mores corrigere. Cum hæc ergo sciamus omnia, quæ nostra sunt afferamus, et omni fruemur gloria, et ad ineffabilem ascendemus altitudinem, Dei auxilio freti: cui gloria et potentia, Patri et Filio et

[1] Psal. CXII, 9. — [2] I Reg. I. — [3] Isaï. LIV, 1.

Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXIII.

In exitu Israël de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro. Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israël potestas ejus [1].

I. Magnam hic testatur Dei benignitatem et mansuetudinem. Quamnam hanc? Quod cum primum ostendit potentiam, tunc ut ipse adoretur exigit. Hoc enim significans dicebat: « In exitu Israël de Ægypto. Facta est Judæa sanc» tificatio ejus. » Tunc enim suam ostendit potentiam per signa, quæ in Ægypto facta sunt, et per ea quæ in deserto: tunc etiam populum sibi effecit familiarem. Hoc ipsum etiam fecit in Adam. Cum enim prius mundum fecisset, et suæ sapientiæ et potentiæ vim ostendisset; ita finxit hominem, et ab eo exegit adorationem. Ita etiam unigenitus Dei Filius, cum primum signa præbuisset multa et omnis generis, tunc fidem exegit. Quocirca iis quidem, qui ab initio ad eum accedebant, ut qui ejus pignora non haberent, nec argumentum Divinitatis, non dicebat: « Creditis me posse hoc facere? » sed signa solummodo ostendebat. Sed postquam ubique per Palæstinam deposuit suæ monimenta potentiæ, mutilis corporibus remedium afferens,

[1] Psal. CXIII, 1, 2.

vitium expellens, de regno disserens, leges salutares sanciens, tunc etiam fidem exegit ab iis, qui accedebant. Homines enim volunt prius imperium obtinere, et tunc aggrediuntur benefacere : Deus autem incipit a beneficiis. Et quid dico alia beneficia, cum etiam crucem ipsam sustinuerit, et tunc orbem terræ vicerit, quam gerebat curam factis ostendens? Hoc ergo Psalmus quoque hic significans, dicebat : « In exitu Israël de Ægypto, domus Jacob » de populo barbaro : facta est Judæa sanctificatio ejus. » Hoc est, in exitu, in recessu, in liberatione ab Ægypto. Non dixit autem solum : « De Ægypto, » sed adjecit : « De po» pulo barbaro, » nomine hostium, Dei curam ostendens. Ab illis enim crudelibus et immanibus Ægyptiis non potuissent liberari, nisi habuissent manum fortem, et dexteram inexpugnabilem. Erant enim feris sæviores, et petris duriores, qui cum tot acciperent plagas, minime cederent. Postquam ergo dixit populum barbarum, ostendit quam magna esset Dei potentia, quæ adeo barbarum, adeo efferatum hominem nunc quidem persuasit, nunc vero vel invitum coëgit servos dimittere, et contendentes postea mari obruit, et ita suum populum liberavit. Quid est autem, « Facta est Judæa sanctificatio ejus? » Id est, « Populus ei serviens, et eum colens, populus ei addictus, populus ei factus peculiaris. » Sanctificatio autem proprie dicebatur, templum, adyta, sancta sanctorum, quemadmodum Zacharias quoque introducit aliquos rogantes, et dicentes : « Ingressa est huc sanctificatio, an jejunabimus? » de reditu arcæ et aliorum omnium significans, « Facta est Judæa » sanctificatio ejus : erat enim antea regio impura et execranda, sed postquam reversus est populus, facta est civitas sanctificatio ejus : hoc est, introducta est sanctificatio per observationem, per sacrificia, per cultum, aliosque ritus et ceremonias. « Israël potestas ejus. » Quid est,

« Israël potestas ejus? » Sub ejus imperio, inquit. Atqui universus orbis terræ ejus imperio suberat, sed hi etiam amplius, quod eos haberet proprios et familiares : quandoquidem et prophetias suscipiebant, et cum eis disserebat, et res eorum amplius administrabat. Quinetiam alio modo appellatur ejus populus. Illius enim nutu sæpe et ad bellum procedebant, et multa alia administrabant. Cum eos enim a barbaricis manibus, tyrannide, et servitute, et extremo periculo, et mente impia liberasset, rex eorum factus est. Hoc ipsum etiam alibi suam causam agens, et ostendens se quæ sua erant primum præstitisse, quæ illorum autem erant, requirere, dicebat : « Numquid solitudo » fui domui Israël, vel terra inculta [1]? » Quod autem dicit, est ejusmodi : « Num fui vobis inutilis? annon innumera bona in vos contuli? Annon ipsam naturam mutavi? Annon elementa ut vobis servirent composui? Annon dedi vobis vitam ab humanis laboribus liberam? » Propterea dixit : « Num solitudo fui domui Israël? » hoc est, « Annon fructus tuli innumerabiles? libertatem ab Ægypto, liberationem barbarorum, ostensionem miraculorum, vitam in deserto, hæreditatem Palæstinæ, subjectionem gentium, continua tropæa, frequentes victorias, miracula incredibilia, continua prodigia, terræ fertilitatem, generis vestri incrementum, eam, quæ universum terrarum orbem pervadit, gloriam, alia innumera? » Vidisti fructus Dei? et ideo subjunxit : « Numquid fui terra inculta? » Hoc est, « Annon innumerabiles fructus a me decerpsistis? annon benedixi introitum et exitum vestrum, greges vestros et armenta vestra, panem vestrum, et aquam vestram? annon in tuto collocavi? Annon feci ut essetis omnibus inexpugnabiles, invicti et terribiles? annon tanquam ex fontibus omnia vobis e cœlo et e terra manabant? » Hoc enim maxime ostendit principem,

[1] Jer. II, 31.

quod scilicet suorum curam gerat, eisque provideat ac prospiciat.

II. Et ideo dicebat Christus : « Pastor bonus, » non dixit, « Honoratur et colitur, » sed, « Animam suam ponit » pro ovibus suis [1]. » Hoc est principatus, hoc est pascendi scientia, sua negligere, et eorum, quos regit, curam gerere. Quod est enim medicus, hoc est princeps, vel potius plus quam medicus. Medicus enim arte salutem comparat, princeps autem etiam propriis periculis. Quod etiam fecit Christus, alapis percussus, crucifixus, et alia innumerabilia perpessus. Quocirca dicebat Paulus : « Etenim Christus » non sibi placuit, sed quemadmodum scriptum est: Oppro- » bria exprobrantium tibi ceciderunt super me [2]. » Duo ergo, imo vero tria, atque adeo innumerabilia hic ponit beneficia, quod eripuerit a barbaris, quod liberaverit ab aliena terra, quod exemerit a servitute, quod laboribus et afflictionibus finem imposuerit, quod innumera fecerit miracula. Deinde quod eis etiam esse voluerit ejus sanctificationem, et ejus esse dicto obedientes. Nam hoc quoque non est parvum genus beneficii, referre eos in numerum eorum, qui sunt sub ejus ditione. « Mare vidit, et fugit, » Jordanis conversus est retrorsum [3]. » Vide orationem exaggeratam, et amplificatum beneficium. Quid enim, inquit, dicendum est de barbaris et gentibus, quando cessit etiam creatura, et locum dedit, et conversa est ad contraria, respiciens ad imperatorem, et cedens duci populi? Hæc enim omnia tunc eveniebant populo Hebræorum, ut scirent non fuisse humanæ consequentiæ ea quæ eveniebant, sed omnia fuisse mirabilia opera divinæ et ineffabilis potentiæ. Vide autem emphasim dictionis, et quam sit optime posita. Non dixit enim : « Cessit, aut substitit : » sed quid? « Mare vidit, et fugit, » recessus celeritatem fuga volens

[1] Joan. x, 11. — [2] Rom. xv, 3. — [3] Psal. cxiii, 3.

ostendere, magnitudinem admirationis, et facilitatem Dei operationis. Et ne quis existimet hoc certo temporis ambitu aut fortuito accidisse, ab illo tempore non amplius factum est, sed semel quando Deus jussit, idque varie in diversis personis. Insolens enim undarum impetus, veluti animatus, et ratione præditus, Deo jubente, hos quidem servavit, illos vero perdidit : aliis sepulcrum, aliis fuit vehiculum. Hoc ipsum etiam videtis in fornace babylonica [1]. » Ignis enim qui temere et casu ferebatur, moderationem et certum ordinem ostendit, quando Deus præcepit, eos quidem, qui erant intus, conservans : eos vero, qui foris sedebant, invadens et consumens. « Jordanis conversus est » retrorsum. » Vidisti et in diversis temporibus, et in diversis locis fieri miracula? Ut enim scirent Dei potentiam ubique esse extensam, et loco non concludi, et in barbara regione, et in solitudine, et ubique affuit faciens miracula, et nunc quidem in mari, nunc autem in fluviis, et tunc quidem sub Mose; postea autem sub Jesu : ac per miracula ubique transmittebantur, ut nullo sensu præditam mentem, duramque suam intelligentiam miraculis emollitam, mitiorem redderent et magis idoneam ad suscipiendam Dei cognitionem. « Montes exultaverunt ut arie» tes, et colles sicut agni ovium [2]. » Hic nobis oritur non parva quæstio. Nonnulli enim dubitantes dicunt : « Priora quidem facta esse scimus : historia enim tradidit, et divisum fuisse in exitu mare Rubrum, et Jordanem fuisse retro conversum, quando arca transivit : exultasse autem montes et colles, hoc nusquam scriptum esse videmus. » Quid hoc ergo sibi vult? Volens Propheta lætitiam et miraculorum magnitudinem hyperbolice ostendere, vel ipsa inanimata inducit choros propemodum ducentia et exilientia, quæ quidem solent fieri ab iis qui lætitia afficiuntur. Eo ergo

[1] Dan. III, 12. — [2] Psal. CXIII, 4.

spectat adjectio illius similitudinis, « Ut arietes, » et « Ut » agni ovium. » Illa enim animalia, quando lætantur, solent saltibus ostendere lætitiam. Quemadmodum ergo alius dicit in calamitatibus vineam et vinum luxisse [1], non quod vitis lugeat : quomodo enim lugeat vitis? sed volens insignem mœrorem oculis veluti subjicere, etiam ipsa inanimata eum sensisse dicit hyperbolice, ita hic etiam inducit creaturam esse lætitiæ participem, ut ostenderet gaudii magnitudinem. Ita etiam solemus dicere, quæ hic sunt læta evasisse, quando virum honoratum viderimus accessisse : « Implevisti domum lætitia : » non de parietibus loquentes, sed insigne gaudium ostendentes. « Quid est tibi, mare, » quod fugisti, et tu Jordanis, quia conversus es retror» sum? Montes exultastis sicut arietes, et colles sicut agni » ovium [2]? » Per interrogationem profert orationem, et cum elementis loquitur, eodem sensu, quo ea dixit exilire. Quemadmodum enim ea dicebat, non eis sensum tribuens, sed, ut jam dixi, insignem lætitiam ostendens, et rerum gestarum magnitudinem : ita etiam eis affert interrogationem : non ut quæ respondere possint, et sensum habeant; sed ut quod dicitur efficiat apertius, et ostendat rem esse admirabilem, et superare hominum opinionem.

III. Tanquam autem res nova facta esset, et non ex consueta naturæ consequentia evenisset, subjungit interrogationem, et adjicit responsionem. Quamnam? « A facie » Domini mota est terra, a facie Dei Jacob [3]. » Hic rursus dicit motum, perculsionem, admirationem, ut ostendat rerum gestarum magnitudinem. Deinde monstrans quanta res sit unius viri virtus, ex servi nomine appellavit Dominum. Quod quidem Paulus quoque dicit fuisse pro maximo honore concessum illis Sanctis, quoniam liberi erant ab omnibus quæ ad hanc vitam pertinebant. Non solum enim

[1] Isaï. xxiv, 7. — [2] Psal. cxiii, 5, 6. — [3] Ibid. 7.

posuit illum honorem, sed etiam adjicit causam honoris, ut auditorem doceret viam, per quam posset primum hunc locum obtinere. Quemnam? Ut ex servorum nomine Dominus vocetur. Quocirca dicebat: « Propter quam causam » non erubescit Deus Deus eorum vocari, quomodo ap- » pellabatur Deus ipsorum? dicens: Ego sum Deus Abra- » ham, Deus Isaac, et Deus Jacob [1]. » Deinde ponens etiam superius causam talis vocationis, dixit: « Et hi omnes mor- » tui sunt, non acceptis promissionibus, sed a longe eas as- » picientes, et salutantes, et confidentes, quia peregrini sunt » et hospites [2]. » Hæc est causa, et ideo subjunxit: « Propter » hanc causam non erubescit Deus vocari Deus eorum. » Propter quam? Quoniam confessi sunt esse se hospites et peregrinos, et nihil habere commune cum præsentibus: sed sejuncti ab iis quæ ad hanc vitam pertinent, ita degebant in aliena terra. « Qui convertit petram in stagna aquarum, » et rupem in fontes aquarum [3]. » Quamnam, quæso, veniam consequentur, qui sunt duri, et non facile cedunt, cum et petra, et rupes, quæ est dura et resistens, cedat jussui Domini; homo, autem qui est ratione ornatus, et omnibus mansuetior, illis evadat durior? Rupem enim hic dicit, quæ facile ferro non cedit, sed vix in vertice confringitur. Illa tamen in contrariam naturam redacta est, et fontes aquarum emisit. Naturæ enim opifex potest ipsos quoque transferre terminos, et quæ sunt contraria ostendere; quod sæpenumero fecit in multis locis, ostendens se eum esse, qui ex iis, quæ non sunt, fecit omnia. Postquam ergo dixit antiqua beneficia, miracula, prodigia, quomodo liberavit a barbarica servitute, quomodo reduxit in libertatem, quomodo mutavit elementa, et omnia replevit lætitia, rogat etiam pro præsentibus et ad eum portum confugit. Deinde quoniam illud quoque factum est, non propter merita eo-

[1] Hebr. XI, 16, et Exod. III, 6. — [2] Hebr. XI, 13. — [3] Psal. CXIII, 8.

rum, qui afficiebantur beneficio, sed propter Dei benignitatem et clementiam, et nomen ejus : quod quidem dixit : « Ut non profanetur nomen meum [1], » sed sciant omnes per ea quæ facta sunt, ejus virtutem et potentiam, et hoc sit occasio et argumentum doctrinæ, hanc etiam nunc affert rationem, dicens : « Etiamsi nos vita deficiat, nec habeamus ex nostris recte factis fiduciam, fac propter nomen tuum, sicut dicebat Moses. Cui hic quoque dicens consentanea, ait : « NON NOBIS, DOMINE, NON NOBIS, sed nomini » tuo da gloriam [2]. » Non propter nos, inquit, neque ut nos reddas clariores et magis insignes, sed ut ipse ubique tuam reddas manifestam potentiam. Verum quemadmodum ejus nomen gloria et honore afficitur, dum ipse fert auxilium : ita rursus gloria quoque afficitur, dum nos recte et ex virtute vivimus, et præclaris institutis clari sumus. « Luceat » enim, inquit, lux vestra coram hominibus, ut videant » opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui est » in cœlis [3]. » Quemadmodum ergo gloria ob virtutem nostram afficitur, ita contumeliis et maledictis incessitur, dum vitam in vitio transigimus. Hoc ipsum per Prophetam quoque significans, dicebat : « Nomen meum propter vos » blasphematur in gentibus [4]. » Cum ergo nulla alia ratione possit eorum causam defendere, eo confugit, sicut etiam Moses. Sed non idem semper facit Deus, hominum salutis curam gerens. Si enim hoc semper faceret, multi socordes fierent deteriores, quod nihil mali paterentur, maximum pignus habentes se propter ejus gloriam a malis perpetuo servandos esse. Sed res non ita se habet. Neque enim Deo sua gloria tantæ est curæ, quantæ salus hominum. Si enim homines eam contemnunt, multo magis Deus, qui nullo nostrorum indiget : sed, sicut dixi, quoniam Propheta

[1] Levit. XXII, 32. — [2] Psal. CXIII, 1. — [3] Matth. V, 16. — [4] Isaï. LII, 5.

partes defensoris suscipit, eos ab iis, ex quibus licet, defendit, et repetitione utitur, dicens : « NON NOBIS, » DOMINE, NON NOBIS, » ostendens magnam indignitatem eorum qui servantur. « Sed nomini tuo da gloriam. » Nos enim sumus digni malis innumerabilibus : sed ne profanetur nomen tuum. « Super misericordia tua et veritate » tua[1]. » Alius interpres ait : « Propter misericordiam tuam. » Vides eum hoc quoque plane scivisse, Deum id despicientem, unum solum sibi proponere, nempe ut corrigantur peccatores. Ideo subjunxit : « Super misericordia tua et » veritate tua. » Hoc est, « Propter misericordiam tuam fer nobis auxilium, etsi non sit tibi curæ gloria hominum, sed propter misericordiam et veritatem tuam. Potes enim, potes etiam puniens gloriam accipere, et non solum miserens. Sed non sic, inquit, sed propter tuam misericordiam. Oportebat enim a nobis nomini suo dari gloriam per bonam vitæ institutionem, sed quoniam hac in re officio nostro functi non sumus, fac id per tuum patrocinium, per clementiam et misericordiam. « Nequando dicant gen» tes : Ubi est Deus eorum[2] ? »

IV. Audio multos nunc quoque precando hæc dicentes, sed timeo ne nequicquam dicant : « Ubi est Deus eorum ? » quando multi rapiunt, et injuriam faciunt, et admittunt scelera innumerabilia. « Deus autem noster in cœlo et in » terra, omnia quæcumque voluit fecit[3]. » Stultorum hic errorem corrigit. Quoniam enim multi Deum esse ignorant, talem eorum sententiam corrigens, dicit : « Deus au» tem noster in cœlo, omnia quæcumque voluit fecit. » Si autem in cœlo, multo magis in terra. Quid est autem, « In » cœlo omnia quæcumque voluit fecit ? » Vel supernas inquit Virtutes, et infinitas illas turmas, vel præcepta quæ cum facilitate peraguntur. Si autem in terra magna est

[1] Psal. CXIII, 2. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 3.

confusio ordinisque perturbatio, ne mireris. A nequitia enim hominum, et eorum, qui id curant, improbitate, non autem a Dei imbecillitate oritur. Quod enim sit fortis et potens, quæ in cœlo fiunt id significant. Si autem non ita fiat in terra, qui seipsos reddunt indignos in causa sunt. Porro aliter quoque sumi potest quod dicitur, nempe propter Dei patientiam multa esse, quæ nondum accipiunt justam remunerationem. Quo fit ut Justi vincantur ab improbis, dum non vult benignus Deus de uniuscujusque peccatis pœnas e vestigio sumere. Nam si hoc faceret, sublatum esset jam pridem nostrum genus. Hoc ergo hic dicit : « Potens quidem est et validus, et qui possit pœnas sumere, idque manifestum est ex iis, quæ in cœlis fiunt : sed hoc non facit, utens ubique lenitate et patientia, et attrahens ad pœnitentiam eos, qui vitam transigunt in scelere. « Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum » hominum. Os habent, et non loquentur : oculos habent, » et non videbunt. Aures habent, et non audient : nares » habent, et non adorabunt. Manus habent, et non palpa» bunt : pedes habent, et non ambulabunt : non clamabunt » in gutture suo. Simules eis fiant qui faciunt ea [1]. » In Psalmo centesimo quinto eorum insaniam narrans, dixit : « Filios et filias suas sacrificarunt dæmoniis [2] : » in præsenti autem stupiditatem, quod inanimis materiis affixi sunt. Omnia autem eorum membra persequitur, ea fusius ludificans. Deinde subjungens quoque dicit ; « Similes eis » fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis [3]. » Atqui virtus est, Deo esse similem : hic autem est imprecatio. Cogita autem quales sint, cum ut quis eis evadat similis, sit summa imprecatio. Atque orationem quidem sic pulchre figuravit, eos extremæ amentiæ insimulans, et esse ridiculos ostendens. Quomodo autem non est, dic, quæso,

[1] Psal. cxiii, 4-8. — [2] Id. cv, 37. — [3] Id. cxiii, 8.

ridiculum, vinctum teneri a statua, quæ habet in se figuram summæ turpitudinis? Quis enim velit nudam videre mulierem? Dæmon autem nudæ quoque figuræ assidet. Et nunc quidem statuæ sunt imagines fornicationis, nunc insani in masculos amoris. Quid enim sibi vult aquila? Quid vero Ganymedes? Quid Apollo, qui virginem persequitur? Quid aliæ execrandæ figuræ? Ubique libido, ubique lascivia, nefariorum concubituum, et insanorum amorum sunt ubique figuræ. Statuæ enim, festa, publici conventus, et initia ac mysteria, turpissimarum rerum indicia sunt, monimenta et documenta. Nec solum docentur res turpes, sed etiam hominum cædes ex eis ediscuntur. Unde etiam aversantur dæmones. Nihil est enim aliud apud illos, quam libido, intemperantes ebrietates, crudelitas, inhumanitas, et cædes; atque hinc videri possunt conflata esse festa. Cum itaque simulacra nullo sensu prædita, et eorum qui illis confidunt amentiam esset ludificatus, ad Dei laudem convertit orationem, dicens: « Domus Israël speravit in Domino, adjutor eorum et protector eorum est. Domus Aaron speravit in Domino, adjutor eorum et protector eorum est. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino: adjutor eorum et protector eorum est [1]. » Per hæc enim et Dei potentiam prædicat, et ejus incomparabilem et super omnes excellentiam. Quæ enim judaïco populo facta sunt, in medium adducens, ostendit ejus duplex, imo vero triplex beneficium. Primum quidem quod eos liberaverit a dæmonibus: deinde quod seipsum manifestaverit: tertio autem quod eis suum præbuerit auxilium. Dividit autem orationem in Israëlem et genus sacerdotale, et eos qui ad eum accedunt ex gentibus. Non est enim conferendus privatus cum sacerdote, sed hic

[1] Psal. XCIII, 9-11.

eum longe superat : et ideo merito eam facit divisionem. Major enim est eis honor habitus.

V. Deinde ostendens providentiam non esse rebus tantum judaïcis circumscriptam, Proselytorum quoque meminit, qui accedunt ex gentibus, auxilium et benedictionem factam in omnes esse dicens. « Dominus memor nostri, » benedixit nobis. Benedixit domui Israël, benedixit domui » Aaron. Benedixit iis qui timent Dominum[1]. » Quid est, « Benedixit? » Implevit, inquit, bonis innumerabilibus. Etenim homo quoque Deum benedicit, ut quando dicit : « Benedic anima mea Dominum[2]. » Sed qui Deum benedicit, ipse lucratur : seipsum enim reddit clariorem, illi autem nihil largitur. Deus autem benedicens nos reddit clariores : ipse autem nihil accipit. Deus enim nulla re indiget : itaque lucrum utrinque nostrum est. Quomodo autem eos benedixit? Dedit eis panem e cœlo, aquam pluit e petra, introitum eorum et exitum custodivit, armenta et greges eorum auxit, peculiarem populum nominavit, et regale sacerdotium, legem dedit, Prophetas misit. Hæc etiam alibi prædicans dicit : « Non fecit taliter omni na» tioni, et judicia sua non manifestavit eis[3]. » Et alius : « Quænam gens est adeo sapiens, cui appropinquat Domi» nus Deus[4]? Pusillis cum majoribus[5]. » Nullum, inquit, fuit genus cui defuerit benedictio, sed hæc ad omnes extensa sunt. « Adjiciat Dominus super vos, super vos et » super filios vestros[6]. » Vidisti aliud genus benedictionis, nempe ut crescat genus? Et ideo alius contrarium pro supplicio afferens, dicit : « Et diminuti sumus, et sumus » pauci plus quam omnes qui habitant terram[7]. » Hac benedictione fruebantur etiam cum essent in Ægypto, licet

[1] Psal. CXIII, 12, 13. — [2] Id. CII, 1. — [3] Id. CXLVII, 20. — [4] Deut. IV, 7. — [5] Psal. CXIII, 13. — [6] Ibid. 14. — [7] Dan. III, 37.

essent innumera, quæ prohibebant, opera, afflictio et calamitas, eorum, qui urgebant, crudelitas[1] : sed nihil eorum verbum Dei interrupit, sed eo processit benedictio, ut in ducentis annis fierent sexcenta millia. Sed tunc quidem in his consistebat benedictio, nunc autem in Novo, in multo melioribus. Et ideo dicit Paulus : « Benedictus Deus, qui » benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus » in Christo[2]. » Et rursus : « Ei autem, qui potest omnia » facere longe abundantius quam petimus vel cogitamus, ei » gloria in Ecclesia[3]. » Et ideo Prophetæ quoque antiquitus quærentes beneficia, præbebant hanc benedictionem. Eliseus enim eam, quæ illum suscepit, filii dono remuneratus est[4]. In Novo autem non hæc, sed multo majora. Itaque purpuraria non hæc petebat ab Apostolis, sed quid? « Si » non judicastis me indignam Domino, ingressi, manete » apud me[5]. » Vides quantum intersit, et quænam quidem petebant qui erant in Veteri, et quænam qui in Novo? Et rursus Christus : « Gaudete, quia nomina vestra scripta » sunt in cœlis[6]. » Et Paulus : « Deus autem impleat vos » omni gratia et spe in credendo, ut abundetis in spe, in » virtute Spiritus sancti[7]. » Vidisti vim benedictionis, quæ bona largitur ineffabilia, et nihil habet terrenum? Et rursus Paulus : « Deus autem conteret Satanam sub pedibus » vestris celeriter[8]. » Sed in Veteri, quando homines erant crassiores, ex sensilibus contexebatur benedictio, et multorum liberorum susceptio existimabatur esse res maxima. Quoniam enim mors ingressa erat ex peccato, Deus genus consolans, et ostendens eam non modo non consumpturam, nec interitum allaturam, sed longe etiam plures quam ante futuros, inquit : « Crescite, et multiplicamini[9]. » Postquam

[1] Exod. XII. — [2] Ephes. I, 3. — [3] Id. III, 20, 21. — [4] 4 Reg. IV, 16. — [5] Act. XVI, 15. — [6] Luc. X, 20. — [7] Rom. XV, 13. — [8] Id. XVI, 20. — [9] Gen. IX, 1.

autem cognitum fuit mortem esse somnum, introductum est bonum virginitatis. Et ideo dicebat Paulus : « Volo » autem omnes homines esse in continentia, sicut et meip- » sum[1]. » Et rursus : « Bonum est homini mulierem non » tangere[2]. » Et Christus : « Sunt eunuchi, qui se castra- » runt propter regnum cœlorum[3]. » Quanquam alioqui etiam in principio obscure significavit opus esse virtute, non filiorum multitudine. Audi autem quomodo. Dicit enim quidam Sapiens : « Ne desidera multitudinem filiorum » inutilium, nisi sit timor Dei cum ipsis : neque attende » eorum multitudinem. Melior est enim unus quam mille ; » et mori sine filiis, quam habere filios impios : et melior est » unus faciens voluntatem Domini, quam innumerabiles » impii[4]. » Judæi autem nullo plane sensu præditi, ad carnem semper aspirantes, et virtutem negligentes, dicebant : « Quid quærit Deus, nisi semen[5] ? » Eis ostendens se hoc non quærere, eos millies perdidit, cum virtute carerent. « Benedicti vos Domino[6]. » Recte adjecit, « Domino. » Nam hoc potissimum est benedictio. Sunt enim etiam qui benedicuntur apud homines, sed sunt res illorum humanæ. Hæc est autem maxima benedictio. Homines quidem benedicunt, hoc est, laudant, celebrant eos, quorum magnæ sunt opes, gloria et potentia. Sed hæc benedictio est temporanea, imo quando adest, nihil omnino affert lucri. Dei autem benevolentia est perpetua, et in rebus maximis præbet utilitatem. « Qui fecit cœlum et terram[7].

VI. Vidisti quanta sit vis benedictionis, verba enim ejus fiunt opera. Cœlum quidem certe verbum ejus effecit. « Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt[8]. » Illo verbo te benedicit, quod tanta potest. « Cœlum cœli Domino, ter-

[1] 1 Cor. vii, 7. — [2] Ibid. 1. — [3] Matth. xix, 12. — [4] Eccli. xvi, 1-4. — [5] Malach. xi, 15. — [6] Psal. cxiii, 15. — [7] Ibid. — [8] Psal. xxxii, 6.

» ram autem dedit filiis hominum[1]. » Quid dicis? Cœlum elegit sibi habitaculum, et superioribus acceptis partibus, nobis quæ hic sunt assignavit? Absit. Non ita habet, sed est oratio quæ se demittit ad captum auditorum. Si enim ita haberet, quomodo staret aliud, quod a Deo dicitur? « Nonne » cœlum et terram impleo, dicit Dominus[2]? » Illud enim est huic contrarium, si id acceperimus prout verborum, quæ se ad manum offert, sonat pronuntiatio, et non consideraverimus mentem quæ est in eis recondita. Quid est ergo quod dicit: « Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum? » Usus est oratione, quæ se demittit ad captum auditorum, non Deum cœlo includens. Neque enim illud : « Cœlum est » thronus ejus, et terra scabellum pedum ejus[3] : » quemadmodum nec illud : « Cœlum et terram impleo, » pro ejus dignitate dictum est, sed ipsum quoque est demissio ad captum auditoris. Ipse enim omnia continet, omnia fert, non egens loco, sed ipse omnia simul regens et moderans : sed dicitur cœlum ejus domus, quod sit locus purus a vitio. Quemadmodum ergo hic non est cœlum locus ab eo delectus : ita nec quando dicit : « Statuit » terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei[4], » vel, « Elegit domum Jacob. » Neque enim hic hoc dicit, Judæos quidem esse ejus, cæteros autem homines non itidem : sed esse ejus providentia et opificio nudatos et privatos. Est enim communis universorum Deus. Hac autem oratione usus est ostendens suum in eos amorem, quandoquidem videbantur quomodocumque aliis esse meliores. Quod enim non eos solos elegerit, sed omnium curam gerat, ostendunt et quæ ante Mosem facta sunt : non minus autem ostendunt et quæ ejus tempore fiebant, et quæ post eum fiunt in singulis. Solem enim, terram, mare, alia omnia

[1] Psal. CXIII, 16. — [2] Jer. XXIII, 24. — [3] Matth. V, 34, 35. — [4] Deut. XXXII, 8.

dedit omnibus communiter, legemque naturæ omnibus inseruit. Abrahamum, cum esset Persa, et amavit, et a sua regione traduxit[1]. Nam et Ægyptios, et eos qui habitabant in Chanaan, et Persas per ipsum correxit. Et rursus per ejus filium et nepotem multos ex vicinis meliores reddidit, quod quidem ad eum attinuit. Ubi autem Moses quoque natus est, post hæc per ea, quæ Judæis fiebant, deducebat Ægyptios ad Dei cognitionem, et eos, qui erant in Palæstina, et post hæc rursus eos, qui erant in Babylone. Ita etiam quando dicit : « Cœlum cœli Domino, » significat se propterea in illis requiescere, quia sunt ab omni vitio liberi. Quinetiam tu quoque, si non terræ affixus fueris, sed Angelus efficiaris, celeriter in cœlum et domum paternam conscendes, ac vel ante resurrectionem ex hoc jam loco migrasti, esque auctoritate et dignitate præditus. Quemadmodum enim multi eorum, qui sunt in numerum magni senatus relati, etsi ruri habitent, habent tamen dignitatem : ita si tu quoque volueris esse civis cœlestis, etiamsi hic habites, illa dignitate fruere. « Non mortui » laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in » infernum. Sed nos, qui vivimus, benedicemus Domino ex » hoc nunc et usque in sæculum[2]. » Mortuos dicit non eos, qui vita functi sunt, sed eos, qui mortui sunt in impietatibus, vel eos, qui in peccatis suis marcuerunt. Erant enim mortui Abraham, Isaac et Jacob : ita tamen vivebant, ut illorum memoriam illi, qui vivi erant, peragerent. Moses itaque orans pro populo, quem regebat [3], per eos Deum placat, cum eos adhibuisset in precibus. Tres quoque pueri rogant ut propter eos serventur, et ideo dicunt : « Ne au» feras misericordiam tuam a nobis, propter Abraham di» lectum tuum, et propter Isaac servum tuum, et Israël

[1] Gen. XII, 1. — [2] Psal. CXIII, 17, 18. — [3] Exod. XXXII, 12.

» sanctum tuum [1]. » Si autem tanta erat eorum potentia, quomodo erant mortui? Et rursus Christus : « Sine mor» tuos sepelire mortuos suos [2]. » Et ideo Paulus eos, qui sunt mortui, non vocat mortuos, sed eos qui dormierunt, scribens : « Nolo autem vos ignorare, fratres, de iis qui » dormierunt [3]. » Justus enim, etsi obierit, non mortuus est, sed dormit. Dormit enim, qui ad meliorem vitam est transmittendus. Qui autem ad immortalem mortem est abducendus, etiam vivus vitam finivit, et est mortuus. Illi descendunt ad inferos : hi in cœlum ascendent, et erunt cum Christo. Et ideo Propheta non dixit absolute : « Qui vi» vunt, » sed adjecit : « Nos, » hoc de se dicens. Et quare non dixit : « Qui vivunt, » sed adjecit : « Nos? » Quoniam Paulus quoque sic dixit : « Nos qui vivimus, qui reliqui su» mus, non præveniemus in adventum Domini [4]. » Quemadmodum illic illud : « Nos, » quod adjectum est, non sinit id, quod dictum est, dici de omnibus, sed de fidelibus, et iis qui sunt vitæ institutis similes, ita etiam hic illud : « Nos qui vivimus, » dicit eos, qui perinde atque David in virtute vitam agunt. « Ex hoc nunc et usque in sæculum : » Vides etiam hoc, quod subjungit, id significare? Quidnam? Id dici de iis, qui vitam in virtute transigunt. Nemo enim hic vivit in sæculum, sed ii soli, qui perpetuo vitam agunt cum gloria. Nam peccatores quoque vivunt, sed in pœna, supplicio, et stridore dentium : hi autem in claritate et splendore, utpote quorum sit munus una cum incorporeis Potestatibus offerre Deo hymnos mysticos. Ut ergo nos quoque fruamur hoc gaudio, hanc vitam persequamur, ut ad illam quoque vitæ conditionem veniamus, quam nec sermo explicare, neque mens cogitare, nec quidquam aliud potest indicare; sed ipsa sola experientia ostendit ejus

[1] Dan. III, 35. — [2] Matth. VIII, 22. — [3] I Thess. IV, 12. — [4] Ibid. 16.

beatitudinem. Quam detur nobis omnibus assequi gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXIV.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ[1].

I. Et quisnam est, inquies, qui dum exauditur, non diligit? Multi sæculares homines. Nolunt enim audire ea quæ illis conferunt, sed rogant quidem ut ea eveniant, quæ non sunt sibi conducibilia : deinde ubi evenerint, anguntur et tristitia afficiuntur. Ea enim sunt conducibilia, quæ Deus scit nobis conducere, sive dixeris paupertatem, sive famem, sive morbum, sive quodcumque aliud ejusmodi. Quæ autem Deus ut conducibilia probaverit, et dederit, ea sunt utilia. Audi enim quid dicat Paulo : « Sufficit tibi » gratia mea : virtus enim mea in infirmitate perficitur[2]. » Hæc enim ei conferebant, persecutiones, afflictiones, et angustiæ. Qui etiam, cum audivisset ea conferre, dicebat : « Quapropter placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, » in persecutionibus[3]. » Non est ergo quorumlibet gaudere, quando Deus eos exaudierit, præbens quæ sunt conducibilia. Multi quidem certe volunt ea quæ sunt inutilia, et eis delectantur : Propheta autem non sic, sed quid? Dilexit, quoniam exaudivit eum Deus, dans quæ sunt utilia.

[1] Psal. cxiv, 1. — [2] 2 Cor. xii, 9. — [3] Ibid. 10.

« Quia inclinavit aurem suam mihi[1]. » Humanis rursus verbis Dei nutum ostendit. Et aliud quoque per hoc etiam verbum obscure significat, dicens : « Non sum dignus qui exaudiar, ipse tamen descendit ad me. « Et in diebus meis » invocabo[2]. » Quid est : « In diebus meis ? » Non quoniam, inquit, exauditus sum, resiliam, et evadam negligentior : sed omnibus diebus vitæ meæ hoc munus obibo. « Circum» dederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt » me. Tribulationem et dolorem inveni. Et nomen Domini » invocavi[3]. » Vidisti arma valida ? vidisti consolationem quæ solvit quæcumque sunt gravia ? Vidisti animum inflammatum desiderio Domini ? Quod autem dicit, est ejusmodi : « Sufficit mihi ad hoc ut liberer a malis, quæ me circumstant, Deum invocare. Quidnam est ergo in causa, quod cum Deum sæpe invocemus, minime tamen a malis liberemur ? Quoniam non invocamus ut oportet invocare. Nam ut scias eum paratum esse semper præbere, audi quid dicat in Evangeliis : « Quis est ex vobis, a quo si petierit filius » ejus panem, num lapidem dabit ei ? vel si petierit piscem, » num serpentem dabit ei ? Si autem vos, cum sitis mali, » scitis bona dona dare filiis vestris : multo magis Pater » vester qui est in cœlis, dabit bona petentibus se[4]. » Vides quanta sit ejus bonitas, cum nostra cum illa collata videatur improbitas ? Quoniam ergo talis est noster Dominus, ad eum semper confugiamus, eum adjutorem solum invocemus, et eum paratum inveniemus ad nos servandos. Si enim qui naufragium fecerunt, et in tabula vehuntur, eos qui procul sunt statim vocantes, persuadent ut humanitate utantur : etsi nihil inter eos commune intercedat, sed sola calamitate noti sint illi : quanto magis qui est benignus et clemens, et naturali bonitate utitur, eos eripiet qui gravi-

[1] Psal. CXIV, 2. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 3, 4. — [4] Matth. VII, 9-11.

bus opprimuntur calamitatibus, si modo ad eum confugere voluerint, et eum vere ac sincere invocare humana spe relicta? Quando ergo in inopinatum aliquod malum incideris, ne animum abjicias, sed tuum statim spiritum erigas, et confugias ad tranquillum portum, qui nullus agitatur fluctibus, et ad turrim nunquam expugnabilem, nempe Dei auxilium. Ideo enim permisit ut caderes, ut tu eum invocares. Sed plerique tunc maxime dejiciuntur, et eam, qua præditi erant, pietatem abjiciunt, cum contra sit faciendum. Quoniam enim nos valde amat, ideo permittit ut affligamur, ut ei perfectius conjungamur. Nam matres quoque solent insolentes pueros diversis larvis perterrentes, cogere eos, ut ad suum gremium confugiant, non eos quidem volentes molestia afficere, sed hoc excogitantes, ut ipsi eis assideant : ita etiam Deus volens semper nos sibi conjungere, velut amator vehemens, vel potius amatore quovis vehementior, permittit ut ad talem redigaris necessitatem; ut perpetuo vaces orationi, et eum assidue invoces, et aliis relictis, sis de eo sollicitus. « O Domine, libera » animam meam [1]. » Alius interpres : « Rogo, Domine, eripe » animam meam : » Alius : « O Domine, salva animam » meam. » Vidisti sapientem animam, quomodo, relictis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, unum tantum petit, ut anima maneat illæsa et nihil patiatur eorum quæ illi nocere possunt? si enim bene habeat, reliqua omnia sequentur, ut si non bene habeat, nihil nos juvat reliqua prosperitas : et ideo nihil non dicere et facere oportet, ut eam conservemus. Hoc enim innuit cum dicit : « Estote pruden» tes, sicut serpentes [2]. » Quemadmodum enim ille reliquum corpus projicit, ut caput conservet : ita oportet te quoque alia omnia dare pro salute animæ. Neque enim paupertas, nec morbus, nec quod videtur esse caput om-

[1] Psal. CXIV, 4. — [2] Matth. X, 16.

nium malorum, mors poterit eum, qui ceciderit, offendere, si illa conservetur : quemadmodum nec ex vita aliquid commodi percipies, si ea perierit, corruptave fuerit. Ideo, cæteris relictis, de ea verba facit, rogatque ut non nimis acris ab ea exigatur ratio, et ab intolerabilibus liberetur suppliciis. « Misericors Dominus et justus, et Deus noster » miseretur [1]. » Vides quomodo docet auditorem, ut neque desperet, neque sit ignavior et negligentior? Hoc enim prope dicit : « Ne desperes, est enim Deus misericors : nec sis segnis, est enim justus. » Itaque istius excindit socordiam : illius autem tollit desperationem, salutem nobis utrinque procurans.

II. Deinde ostendens Deum esse propensum ad clementiam, subjungit dicens : « Et Deus noster miseretur. » Recte autem dixit : « Deus noster : » ut eum distinguat ab iis diis, quorum paulo ante meminit. Sunt enim illorum partes occidere, de medio tollere, et bella implacabilia gerere : hujus autem, uti clementia, condonare, et assidue a periculis eripere ; quæ quidem cum aliis maxime ostendunt illos esse dæmones et exitiosos : hunc autem curam gerere et providere, et verum esse Deum. « Custodiens parvulos » Dominus : humiliatus sum, et liberavit me [2]. » Hic movet maximum genus ejus providentiæ. Quoniam enim dixit : « Misericors et justus, et miseretur, » ejus maximæ clementiæ opus deinceps ostendit. Quodnam? Id videlicet quo utitur in infantes ac pueros : nos enim habemus rationem, quæ nos docet hæc vitare, illa eligere, et mala quæ nos invadunt propulsare, et quæ adsunt excutere : et viribus valemus, et artes scimus. Infantes autem ac pueri, quibus hæc omnia deficiunt, sunt perinde ac si non haberent qui eos regeret. Sed in omnibus habent Dei providentiam, qua nisi assidue fruerentur, omnes periissent.

[1] Psal, CXIV, 5. — [2] Ibid. 6.

Nam et serpens perimeret infantem involutum fasciis, et avis quæ degit in ædibus, et multa alia quæ repunt ac serpunt in domibus. Neque enim nutrix, nec mater, nec ullus alius sufficit ad eorum perfectam gerendam providentiam, nisi superno juventur auxilio. Nonnulli autem dicunt hoc dictum esse de fœtibus nondum in lucem editis. « Humiliatus sum, et liberavit me. » Non dixit : « Non permisit ut inciderem in pericula : sed postquam incidi, servavit. » Quoniam enim dixit generalem ejus providentiam, ad suam quoque personam extendit orationem, sicut ex generalibus et ex singularibus solet ea confirmare. Ne ergo quæras vitam omni ex parte securam, non est enim id tibi conducibile. Si enim non erat conducibile Prophetis, multo magis nec tibi. Quod autem non esset conducibile, audi quid dicat : « Bonum mihi quia humiliasti » me, ut discam justificationes tuas [1]. » Duplex hic est gratiarum actio, quod et in pericula incidere permiserit, et quod cum cecidisset, minime dereliquerit. Est autem utrumque aliquo morbo genus beneficii, nec est prius minus secundo, imo vero, si mirabile aliquid dicendum est, etiam majus. Hoc enim liberavit a periculis, illud vero animam fecit magis sapientem. « Convertere anima » mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Quia » eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, » pedes meos a lapsu. Placebo coram Domino in regione » vivorum [2]. » Historiæ quidem ratio dicit præclaram quamdam liberationem, requiem et libertatem. Si quis autem eam acceperit anagogice, poterit excessum ex hac vita vocare liberationem, eamque appellare requiem. Est enim ab omnibus malis liberatio, nec est amplius incertitudini obnoxius, ut qui sit securitatem consecutus, qui cum bona spe hinc excessit. Etsi enim mors invecta est ex peccato,

[1] Psal. CXVIII, 71. — [2] Id. CXIV, 7-9.

ea tamen Deus usus est ad nostrum beneficium. Et ideo non fuit ea sola contentus, sed etiam vitam reddidit laboriosam, ut scias eum nec prius quidem permissurum fuisse, nisi ejus sapientia id valde utile factum esset. Et ideo cum dixisset : « Quo die comederis, morte morieris [1] : » non fuit pœna contentus; pœna enim erat : « Terra es, et in » terram reverteris [2]; » nunc autem aliud quoque adjicit, dicens : « In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Spinas et » tribulos germinabit tibi : in laboribus comedes ex ea [3]. » Et mulieri dixit : « Multiplicans multiplicabo ærumnas tuas, » et gemitum tuum. In doloribus paries filios [4]. » Neque enim illud satis erat ad eos castigandos. Multos itaque videmus ea ratione evadere meliores. Mors enim, ubi advenerit, alienat a sensu : hæc autem vivos meliores efficiunt. Quod si videtur res esse terribilis, id fit ex imbecillitate eorum qui affecti sunt. Quod enim hic metus sit imbecillitatis, audi Paulum eam optantem, et de ea lætantem, ut quando dicit : « Resolvi et esse cum Christo est multo me» lius [5]. » Et rursus, « Lætor et collætor cum vobis omnibus, » itidem vos quoque lætemini et collætemini mecum [6]. » De contrariis autem dolentem ? « Non solum enim, inquit, sed » ipsi etiam in nobis ipsis ingemiscimus, filiorum adoptio» nem expectantes, liberationem corporis nostri [7]. » Et rursus, « Qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus gra» vati [8]. »

III. Vidisti quantum sit bonum philosophia ? Quæ aliis videntur esse digna lacrymis, ea huic videntur esse optanda : et propter quæ alii se jure putant lætari et voluptate affici, is propter ea existimat esse merito ingemiscendum. Annon est merito ingemiscendum, quod simus in

[1] Gen. II, 17. — [2] Id. III, 19. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 16. — [5] Philipp. I, 23. — [6] Id. II, 17. — [7] Rom. VIII, 22. — [8] 2 Cor. V, 4.

regione aliena, et in terram procul a patria positam amandati? Annon est maxime lætandum, quod in tranquillum portum cum maxima celeritate cursum teneamus, et supernam civitatem recipiamus, a qua aufugit dolor, molestia, et gemitus? Et quid mea, inquies, refert, qui sum peccator? Vides non esse mortem quæ dolorem afferat, sed malam conscientiam? Desine ergo peccare, et erit tibi expetenda mors. « Oculos meos a lacrymis. » Merito ita dixit : « Non est enim illic dolor, tristitia, nec luctus. « Et » pedes meos a lapsu. » Hoc est majus priore. Quomodo? Quod non simus solum liberati a dolore, sed etiam a supplantatione et ab insidiis. Stat enim super petram, qui cum recte factis recessit, portum apprehendit. Impedimenta omni in posterum sublata sunt; nusquam turba, nec tumultus. In tranquillo statu manet perpetuo is qui sic excesserit. « Placebo coram Domino in regione vivo» rum. » Alius, « Ante Dominum. » Alius, « Inambulabo. » Hoc etiam Paulus ostendit dicens : « Et nos rapiemur in » nubibus in occursum Domini in aërem, et ita semper » cum Domino erimus [1]. » Recte autem dixit : « In regione » viventium. » Illa enim est vera vita, a morte libera, quæ habet bona pura et non mixta. « Quando enim, inquit, » deleverit omnem principatum, et omnem potestatem ac » virtutem, ultimus inimicus delebitur mors [2]. » His autem deletis, nihil remanet triste, nec injucundum, non cura, non sollicitudo, non labor. Erunt itaque omnia lætitia, omnia pax, omnia charitas, omnia tranquillitas, omnia delectatio, omnia vera et sincera, solida et stabilia. Nullus est enim illic ejusmodi lapsus, non ira, non tristitia, non amor pecuniæ, non corporum desiderium, non paupertas, non divitiæ, non infamia, non aliquid aliud ejusmodi. Hanc itaque nos vitam desideremus, et omnes actiones

[1] 1 Thess. IV, 16. — [2] 1 Cor. XV, 24.

nostras eo dirigamus. Propterea enim jubemur etiam dicere in precatione : « Adveniat regnum tuum [1], » ut ad illum diem semper respiciamus. Qui enim illo amore tenetur, et illorum bonorum spe alitur, nullis malis præsentibus obruitur, nullis hujus sæculi ærumnis deprimitur : sed quemadmodum qui ad regiam urbem contendunt, nullo quod in itinere se offerat retinentur, non pratis, non hortis, non vallibus, non desertis; sed utrorumque nullam rationem ducentes, ad unum solum respiciunt, nempe ad patriam quæ est eos susceptura : ita etiam qui quotidie illam sibi effingit et exprimit civitatem, et ejus fovet alitque desiderium, nihil eorum quæ sunt gravia, grave existimabit, nec eorum quæ sunt jucunda et illustria, jucundum et illustre. Quid autem dico : « Non existimabit ?» imo ea ne videbit quidem, ut qui alios habeat oculos, et tales quales præcipit Paulus dicens : « Non considerantibus nobis » quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, » temporalia sunt : quæ autem non videntur, æterna [2]. » Vidisti quomodo viam alia dictione ostenderit ? Illa ergo amplectamur, ut etiam assequamur, et vita ab omni interitu aliena fruamur. Quam detur omnibus nobis consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. vi, 10. — [2] 2 Cor. iv, 18.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXV.

Credidi propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis [1].

I. Hujus[2] dicti beatus Paulus mentionem faciens, dicit: « Habentes autem eumdem spiritum fidei sicut scriptum » est: Credidi propter quod locutus sum; et nos credimus, » propter quod et loquimur[3]. » Necesse est ergo primum dicere, quomodo eo usus est Apostolus, et de quonam sermo esset ab eo institutus. Ita enim eo cognoscemus quid sibi velit Propheta. Alioqui vero hæc est optima docendi ratio, non orationis seriem excindere, nec parte accepta in ea immorari, sed ab alto ducere exordium narrationis. De quonam ergo disserens Paulus meminit hujus vocis propheticæ? De resurrectione, et futurorum bonorum perceptione, quæ omnem rationem, mentemque et cogitationem superant. Quoniam ergo hæc omnem superabant orationem, nec ea explicare poterat: fide autem ad ea suscipienda opus est: ne conturbaretur Judæus, et ceu vana spe inflatus se fuisse deceptum existimaret, prophetico dicto corrigit ejus imprudentiam, propemodum dicens: « Non rem aliquam novam requiro, fidem, sed vetus bonum. » Etenim sic quidem Paulus: Propheta autem, cum ipse quoque esset prædicturus bona quædam eventura Ju-

[1] Psal. cxv, 10. — [2] Vide D. Guillon, tom. xv, pag. 23)-235. — [3] 2 Cor. iv, 13.

dæis, quæ superabant humanum rerum ordinem, ne quis posset eis fidem derogare, ita Psalmum incœpit, dicens: « Credidi propter quod et locutus sum. » Quoniam enim perierant Jerosolyma, templumque fuerat eversum et dirutum, et omnes captivi et vincti abducti fuerant in alienam regionem, barbari autem pro illis terram eorum possidebant, et vineas plantare, domos ædificare, et matrimonia contrahere jussi fuerant : hæc afferebant Judæis desperationem, et deinceps apud se cogitabant. Si cum haberemus civitatem, arma, arces, pecuniæ copiam tantam, templum altare, cultum et ceremonias, et atque aliam omnem religionis institutionem, traditi, et in servitutem atque captivitatem abducti sumus : nunc cum in aliena regione degamus, et omnibus spoliati, nudi et servi simus, quomodo poterimus nostram recipere patriam ? Quoniam ergo multi ex imbecillioribus hæc reputantes conturbabantur, et non attendebant Prophetis, qui prædicebant reditum, propterea sic dixit, ex eo omnibus ostendens opus esse fide ad ea, quæ dicuntur ad Deo. Eos autem alii quoque aliter alloquuntur, quemadmodum Esaïas sic dicens : « Respicite » ad solidam petram ex qua excisi estis, et ad fossam lacus, » ex quo effossi estis [1]. » Et rursus : « Respicite ad Abraham » patrem vestrum, et ad Sarram quæ vos peperit, quod » unus erat, et vocavi ipsum, et sanctificavi ipsum, et mul- » tiplicavi ipsum [2]. » Quod autem dicit, est ejusmodi : « Nonne erat Abraham barbarus ? Nonne carebat liberis, et jam ætate processerat ? nonne habebat uxorem, quæ et propter ætatem, et propter naturam erat filiis procreandis inutilis ? Annon erant res ejus omnino desperatæ ? Quid ergo ? annon ex uno sine liberis et provectæ ætatis implevi orbem terræ : Quid ergo conturbamini ? Si enim ex uno potui implere orbem terræ : multo magis ex vobis paucis

[1] Isaï. LI, 1. — [2] Ibid. 2.

implebo Jerosolyma. » Et ideo dicit : « Respicite ad solidam » petram, ex qua excisi estis, » Abraham ita vocans : « Et » fossam lacus, ex quo effossi estis, » Sarram ita nominans. Quemadmodum enim lacus aquam per se non habet, sed eam suscipit ex supernis pluviis : ita etiam illa, cum esset privata facultate gignendi, a supernis accepit illam : et quemadmodum petra nunquam fructum tulit, ita nec ferre poterat Abraham : ego tamen vos illinc exculpsi, et ex uno tot et tantas regiones implevi. Et ideo Ezechielem quoque in campum educit, et ostendit ei cumulum ossium, et prophetans ossa excitat, ostendens eis, et dicens : « Si pos» sum excitare mortuos, multo magis vos, qui vivitis, re» ducere[1]. » Illi quidem sic : hic autem Propheta quomodo? « Credidi propter quod locutus sum. » Hoc est; fide opus est ad ea quæ promittuntur. Ego enim ea cogitans, et animo revolvens, fide introducta omnem expuli perturbationem. Hoc ergo dicit Paulus, in his sensilibus, et quæ videntur, bonis, fide opus esse. Quod si in sensilibus, multo magis in spiritualibus. Si enim, ut suam civitatem se recuperaturos admitterent, eis fuit opus fide : multo magis nobis, qui cœlum expectamus. Quando ergo est aliquid magnum, et quod cogitationem et rationem superat, oportet eam assumere, et non humano ordine res examinare. Admirabilia enim Dei opera sunt iis omnibus superiora. Oportet itaque ora rationibus obstruentes ad fidem accurrere, et Deum gloria afficere. Qui enim ratione contendit res ad illum spectantes invenire, nequaquam eum gloria afficit, ut qui ratiocinii sui humilitati velit ineffabilia ejus œconomiæ consilia subjicere.

II. Ideo de Abraham quoque loquens Paulus, quoniam non hoc fecit, sed suas rationes reprehendens, respexit ad potentiam ejus qui est pollicitus, et ostendens eum hac ra-

[1] Ezech. XXXVII, 13.

tione Deum maxime gloria affecisse : « In promissione enim » Dei non hæsitavit incredulitate, sed validus factus est fide, » dans gloriam Deo [1], » et certo persuasus ipsum, quod pollicitus est, posse etiam facere. Quid porro est, « Haben» tes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est : » Credidi propter quod locutus sum ; et nos credimus prop» ter quod et loquimur [2]? » Hic nobis magnum revelat mysterium. Quodnam hoc ? Ejusdem esse spiritus Novum et Vetus Testamentum : et eumdem spiritum, qui est in eo locutus, hic quoque locutum esse, ac fidem esse omnium magistram, nec absque ea nos quidquam posse. « Et nos » enim, inquit, credimus, et ideo loquimur. » Si eam enim sustuleris, ne os quidem aperire possumus. Quare autem non dixit : « Habentes autem eamdem fidem, » sed, « Haben» tes autem eumdem spiritum fidei ? » Et ea quæ dicta sunt significans, et ostendens opus esse suppeditatione spiritus ad conscendendum ad altitudinem fidei, et vilipendendam rationum imbecillitatem. Et ideo ipse quoque alibi dicit : « Unicuique autem manifestatio spiritus datur ad utilita» tem. Alii enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alii » autem sermo scientiæ, alii vero fides, alii autem dona » sanationum [3]. » Sed fortasse dixerit quispiam, quod etiam verum est, ipsum aliam dicere fidem, per quam fiebant miracula. Scio ego quoque aliam esse fidem, de qua Apostoli dicebant : « Adjice nobis fidem [4] : » et aliam hanc, per quam sumus omnes fideles, signa quidem non facientes, sed habentes cognitionem pietatis. Atqui hic quoque est nobis opus auxilio Spiritus. Etenim de quadam scribit Lucas : « Aperuit cor ejus, ut attenderet ea, quæ diceban» tur a Paulo [5]. » Et Christus : « Nemo venit ad me, nisi » Pater traxerit eum [6]. » Si hoc ergo Dei est, quomodo pec-

[1] Rom. IV, 20. — [2] 2 Cor. IV, 13. — [3] 1 Cor. XII, 7-9. — [4] Luc. XVII, 5. — [5] Act. XVI, 14. — [6] Joan. VI, 44.

cant qui non credunt, cum nec Spiritus opem ferat, nec Pater trahat, nec in viam deducat Filius? De seipso enim dicit : « Ego sum via [1]. » Hoc autem dicit ostendens se opus esse ad hoc ut adducantur ad Patrem. Si ergo Pater trahit, Filius deducit, Spiritus illuminat, quid peccant qui neque tracti sunt, neque deducti, nec illuminati? Quoniam non præbent seipsos dignos, ut eam suscipiant illuminationem. Vide ergo hoc evenisse Cornelio : neque enim hoc ille apud se invenit, sed eum Deus vocavit, quoniam ipse præoccupans, seipsum dignum reddidit [2]. » Et ideo Paulus quoque de fide disserens, dixit : « Et hoc non ex » vobis, Dei est donum [3] : » nec tamen te relinquit vacuum bonis actionibus. Etsi enim ejus est trahere et inducere : animam tamen requirit quæ morem gerat, et facile pareat : et tunc suum adhibet auxilium. Quocirca alibi quoque dicit Paulus : « Secundum propositum vocatis [4]. » Neque enim virtus, nec salus nostra necessitati subjacet. Nam etsi maxima pars, atque adeo fere totum ejus sit, exiguum quid tamen nobis reliquit, ut dandæ coronæ speciosa sit occasio. Et ideo cum dixisset Paulus : « Habentes autem » eumdem spiritum fidei [5], » hoc est, qui etiam locutus est in Veteri, subjunxit : « Et nos credimus propter quod et » loquimur [6]. » Multo enim magis hic fide opus habemus quam illic, et propter naturam promissorum, quæ sub visum non cadunt, sed sola mente percipiuntur : et propter ordinem temporum : non enim in vita præsenti, sed in futuro erunt præmia. Imo vero erat etiam opus fide pro præsentibus : etenim ea ipsa, quæ dabantur, fide opus habebant, etiam dum dabantur, nempe et mysteriorum communio, et baptismi donum. Ita omnem rationem superabat vis bonorum. Si itaque in crassissimis illis et sensibilibus

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Act. X, 1, et seqq. — [3] Ephes. II, 8. — [4] Rom. VIII, 28. — [5] 2 Cor. IV, 13. — [6] Ibid.

fide erat opus, multo magis hic. Sed apostolica quidem sententia convenientem accepit interpretationem : tempus est autem, ut redeamus ad prophetiam, et dicamus quid dicit hic Beatus. Quid ergo dicit? « Credidi propter quod » locutus sum. » Atqui nihil erat adhuc locutus, sed dicit id quod mente jam a se dictum erat. Quid est autem quod jam dictum fuerat? Cum, inquit, illam calamitatem et judaïcam illam tragœdiam animo agitassem, illumque interitum et excidium extremamque vastitatem, non desperavi fore ut res mutaretur in melius : imo vero et speravi, et annuntiavi, et locutus sum. Nam et in prioribus Psalmis multa de his disserui, locutus sum autem et annuntiavi a fide eruditus.

III. Alius autem, qui non est ab ea valde eruditus, vide quomodo claudicet et perturbetur. Nam etsi dicit illum Psalmum David, non tamen ex persona propria : sed narrans eorum, qui claudicant, animi perturbationes, sic dixit : « Quam bonus Deus Israël iis qui sunt recto corde. » Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus » mei [1]. » Non loquens de pedibus et gressibus, sed de ratiocinationibus claudicantibus. Causam autem subjungit, dicens : « Quoniam zelavi propter iniquos [2], » hoc est, videns florentes barbaros, dejectos autem et fractos Judæos. Et quodnam genus dicit claudicationis? « Et dixi : Frustra » ergo justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus » meas [3]. » Et quidnam ipsum impulerit, ut hæc diceret, dicit : « Quoniam ecce hi peccatores et florentes in sæculum » obtinuerunt divitias [4]. » Deinde vide quomodo seipsum rursus colligit. « Si dicebam : Narrabo sic : hoc labor est, » inquit, ante me, donec ingressus fuerim in sanctuarium » Dei, et intelligam in extrema ipsorum [5]. » Quod autem

[1] Psal. LXII, 1, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 15-17.

dicit, est ejusmodi : Vexabar, affligebar in ratiocinationibus. Tale quid enim est ratiocinatio. Deinde cogitavi me facere rem laboriosam. De iis enim inquirens, nihil potero certi scire, donec me in patriam recepero. Vides quantum sit periculum res fidei permittere humanis rationibus, et non fidei? Si ille enim fuisset firmus et constans in fide, non hæc fuisset locutus, non fuisset perturbatus, non commoti essent ejus pedes, non essent propemodum effusi gressus ejus. Sed non ita hic Propheta, sed stans supra petram, non conturbabatur, sed res Judæorum videns ita esse affectas, res autem barbarorum secus, de reditu clara voce constantique et certe mente frequenter prædicabat in multis Psalmis : et valde confidebat, nec vires barbarorum, nec vilitatem Judæorum attendens, sed Dei potentiam, qui ea est pollicitus. Et ideo dicit : « Credidi » propter quod locutus sum : ego autem humiliatus sum » valde. » Alius dicit : « Ego utique afflictus sum valde. Ego » vero dixi in excessu meo : Omnis homo mendax [1]. » Alius, « Et dixi animi anxius : Omnis homo mentitur. » Hic fidei splendor rursus ostenditur, quod ne magnitudo quidem calamitatis cum præcipitem dederit in desperationem. Ejusmodi enim res est fides : est quædam sacra ancora, quæ undique sustentat mentem quæ ei adhæret : et tunc maxime ostenditur, quando in maxima rerum difficultate ei persuadet, qui illa est præditus, ut bonam spem habeat, expulsa turba ratiocinationum. Quod ipse quoque significans, dicit : « Ego autem afflictus sum nimis. » Hoc est, « Valde quidem afflictus sum, sed non desperavi, nec animum abjeci. » Deinde ostendens se non fuisse solummodo afflictum, sed gravissime afflictum, subjunxit dicens : « Ego autem » dixi in excessu meo : Omnis homo mendax. » Quid est, « In excessu meo ? » In summa, inquit, calamitate, et in-

[1] Psal. cx, 10, 11.

genti malorum magnitudine. Tanta enim, inquit, me adorta est tentatio, ut excessum et gravem soporem in me injiceret. Dicit enim hic excessum, alienationem a sensu, quæ ex malis oritur. Nam de Adam quoque quando dicitur Deus immisisse in eum excessum [1], innuit quamdam a sensu alienationem. Extasis enim, seu excessus dicitur, extra se esse positum. Immissus autem erat tum excessus, ne sentiret cum auferretur costa, nec ex ea re dolorem caperet : ea ratione Deus suffurans sensum molestiæ, ne accepto dolore factum id ægre ferret, immisit in eum excessum. Et rursus alibi : « Cecidit, inquit, super ipsos excessus [2]. » Significat illic gravem quemdam soporem, et a sensu remotionem. Excessus porro id ubique significat. Fit autem vel Deo id faciente, vel malorum magnitudine gravem soporem ac torporem afferente. Solet enim calamitas esse causa excessus et soporis. Hic ergo dicit excessum, magnitudinem malorum quæ eum occuparunt. Quid est autem quod dicit : « Omnis homo mendax? » Nemo-ne verax? Quomodo ergo Job descriptus est « Vir verax, justus, religiosus [3]? » Quid vero dicemus de Prophetis? Si illi enim mendaces, et in iis, quæ dixerunt, falsi sunt, omnia pereunt. Quid vero Abraham? Quid Justi omnes? Vides quantum sit malum, si dictio solum accipiatur, et non sensus consideretur? Quid est ergo quod dixit : « Omnis homo mendax? » Id quod ipse dicit alibi : « Homo vanitati similis factus est [4]. » Quod etiam alius Propheta dixit : « Omnis caro fœnum, et omnis gloria hominis quasi flos fœni [5]. » Hoc est, res vilissima, præterfluens, similis umbræ, somnio, et alicui imagini.

IV. Et ut scias me non levi conjectura adductum hæc dicere, alius interpres dixit, « Falsum, » alius autem, « Men

[1] Gen. II, 21. — [2] Act. X, 10. — [3] Job. I, 1. — [4] Psal. CXLIII, 4. — [5] Isaï XL, 6.

» titur, » alius, « Fallitur, » alius, « Deficit. » Hoc autem multum ab illo differt. Mentiri enim est vitii quod in animo situm est : deficere autem, et præterfluere, et esse somnium, umbram et florem, significat naturæ vilitatem. Idem est enim id quod dixit alius : « Ego sum terra et ci- » nis [1] : » et alius, « Quid superbit terra et cinis [2] ? » et rursus ut quando dicit hic Propheta : « Quid est homo, quod me- » mor es ejus [3] ? » ubique naturæ vilitatem, et eam nihil esse significans. De segetibus enim dicimus : « Ementitæ sunt segetes, hoc est, spem nostram fefellerunt, nec ut sperabamus, tulerunt : » et, « Annus est ementitus, » hoc rursus significantes. Quoniam ergo homo res est vilis, atque adeo nihili; hac autem philosophia solemus uti maxime in calamitate, et quam sit infirma natura considerare; ideo ipse quoque, cum esset animi anxius, et videret argui naturam, et quam vilis esset et nihili omni ex parte ostendi, « Om- » nis, inquit, homo mendax. » Hoc est, homo nihili est. Quocirca ipse quoque alibi dicebat : « Verumtamen in » imagine pertransit homo [4]. Quid retribuam Domino pro » omnibus quæ retribuit mihi [5] ? » Vide quomodo ostendit magnum beneficium non ex iis solum quæ facta sunt, sed etiam ex eo quod facta sint in eum qui esset ejusmodi, aliis quidem verbis, sed eodem sensu ea narrans, quæ sunt in Psalmo. Quemadmodum enim illic dicebat : « Quid est » homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam » visitas eum [6] ? » ita hic etiam. Tunc autem ostenduntur duplicia esse beneficia, quando et natura magna sunt, et quando conferuntur in eum qui est nihili : quod quidem beneficium et gratiam amplificat. Hoc ipsum volens ostendere, dicit : « Quid retribuam Domino ? » significans ipsum hominem, qui est mendacium, qui est vilis atque

[1] Gen. XVIII, 27. — [2] Eccli. X, 9. — [3] Psal. VIII, 5. — [4] Id. XXXVIII, 7. — [5] Id. CXV, 12. — [6] Id. VIII, 5.

adeo nihili, dignum tanta censuisse gratia. « Pro omnibus » quæ retribuit mihi. » Hoc est grati animi, circuire, et pro iis quæ accepit beneficiis, quærere benefactori aliquam referre gratiam : et cum omnia exolverit, putare se nihil dare. Quod cum ex retributionis principio subindicasset, procedens significat se id exoluturum. Ostendit enim duplicem gratiarum actionem, et quod ea det quæ potest, et quod cum ea det, se nihil dignum dare existimet. Quid est ergo quod est daturus ? Audi eum dicentem, subjungit enim : « Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini in» vocabo [1]. » Qui quod dictum est sumunt anagogice, dicunt esse communionem mysteriorum. Nos autem historiam sequentes, dicimus eum hic dicere libamina et sacrificia, et hymnos gratiarum actionis. Erant quippe antiquitus diversa sacrificia : erat enim sacrificium laudis, pro peccatis, holocausta, pro salute, et pacifica, et plura alia. Hoc est ergo quod dicit : « Non possum quidem quod dignum est persolvere, solvo autem quod possum. Offeram enim Deo sacrificium gratiarum actionis, et salutis eum commonefaciam. « Vota mea Domino reddam coram omni » populo ejus [2]. » Vota hic dicit promissa et pollicitationes. In his enim ærumnis ad Deum confugiebat, et se debitorem ei constituebat, pollicens si ea mala effugeret, se hæc exoluturum esse sacrificia. Quoniam ergo, inquit, cessavit calamitas, « Vota mea reddam Domino coram omni populo » ejus. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum » ejus [3]. » Alius, « Honorata coram Domino. » Quænam est autem hæc consequentia, et quid habet quod cum prioribus conveniat ? Si quis id accurate examinaverit, maximam inveniet cognationem. Quia enim dixerat: « Quid retribuam » Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? » ostendens ejus beneficia, dicit non solum vitam, sed etiam mortem

[1] Psal. cxv, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. xv.

Sanctorum Deo esse curæ, non eam solum quæ lege naturæ advenit, sed etiam quæ ejus voluntate suscipitur. Annon audis Paulum dicentem : « In carne autem manere, » magis necessarium propter vos, et eo fretus, scio quod » manebo, et permanebo una vobiscum [1] ? » Et quid miraris si mors, cum nec generatio nonnullorum naturæ lege peracta sit, quemadmodum generatio Isaaci [2], et generatio Samuëlis [3] ? Quocirca nec carnis quidem eos vocat filios, sed filios promissionis. Ita etiam Moses non est simpliciter et absolute mortuus, sed cum Deus jussisset. Neque Joannes, sed cum ipse permisisset. Atqui fuit merces meretricis, fuit tamen nihilo secius honorata. Hoc ipsum autem est admirabile, quod vel sic mortuus honoratus fuit, siquidem pro veritate vitam finivit : tantoque habitus est in honore, ut ipse etiam, qui eum interfecerat, ipsum timeret. Quod autem timeret, audi quid Evangelista dicat de Herode : « Di» cebat enim, quod ipse resurrexit a mortuis, et propterea » virtutes operantur in ipso [4]. » Vide quomodo etiam in Abel erat mors pretiosa et honorata. « Ubi est Abel frater » tuus ? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me [5]. »

V. Vide etiam in Lazaro, quomodo post ejus mortem Angeli eum deducebant [6]. Contemplare etiam civitates ad martyrum sepulcra concurrentes, et populos eorum amore inflammatos. Hoc est ergo quod dicit : « Deus magnam sollicitudinem et curam gerit vel ipsius mortis Sanctorum. Neque enim quomodocumque nec fortuito moriuntur, sed quando ipse id ex suæ dispensationis consilio permiserit. Et ideo dicebat : « In conspectu Domini, » hoc volens ostendere. « O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, et » filius ancillæ tuæ [7]. » Non dicit communem servitutem, sed eam quæ oritur ex magno amore et affectione, magno

[1] Philip. I, 24, 25. — [2] Gen. XVII, et XVIII. — [3] I Reg. I, 5. — [4] Marc. VI, 14. — [5] Gen. IV, 10. — [6] Luc. XVI, 22. — [7] Psal. CXV, 16.

incensus desiderio, quod est corona maxima, et quovis diademate præclarius. Quocirca Deus quoque id posuit pro maxima laude, dicens : « Moses servus meus mortuus est [1]. Et filius ancillæ tuæ. » Hoc est, « A multis retro sæculis, a tempore majorum meorum addicti sumus tuæ servituti. » Quod etiam Paulus posuit in Timotheo pro maximo ornamento, dicens : « Recordationem habens fidei, quæ est in te » non ficta, quæ habitavit primum in avia tua Loïde, et ma» tre tua Eunice. Persuasum autem habeo quod et in te, » et quod ab infantia didicisti sacras Litteras [2]. » Et rursus de seipso : « Hebræus ex Hebræis [3]. » Et rursus, « Hebræi » sunt, et ego. Israëlitæ sunt, et ego [4]. » Amplius enim quiddam habebant, quam proselyti, qui a suis majoribus tales erant. Et ideo hic quoque dicit : « Et filius ancillæ tuæ. » Dirupisti vincula mea [5]. Non dixit : « Concussisti : » sed, « Dirupsti, » significans ea ita etiam fracta, ut essent inutilia. Vincula autem hic dicit, afflictiones, tentationes, pericula. Est enim bonum vinculum, quo optabile est astringi, ut quando dicit : « In vinculo dilectionis [6] : « et, » « Quod est vinculum perfectionis [7]. » Est etiam vinculum huic contrarium, ut quando dicit, « Catenis peccatum suo» rum unusquisque astringitur [8]. » Id Christus quoque innuens, « Abrahæ autem, inquiebat, filiam hanc a » Satana ligatam non oportebat solvi [9] ? » Et Esaïas de Christo : « Dedi te in testamentum gentium, dicentem iis » qui sunt in vinculis : Egredimini [10]. » Hæc ergo vincula dirupit, non solvit : hoc enim est illo amplius. Quod si quis etiam velit hæc sumere anagogice, dicens hæc esse vincula peccatorum, et totum veterem hominem, minime aberraverit. Est aliud quoque vinculum pulcherrimum,

[1] Josue I, 2. — [2] 2 Tim. I, 5. — [3] Philip. III, 5. — [4] 2 Cor. XI, 12. — [5] Psal. CXV, 16. — [6] Ephes. IV, 3. — [7] Colos. III, 14. — [8] Prov. V, 22. — [9] Luc. XIII, 16. — [10] Isaï. XLIX, 8, 9.

quod Paulus semper circumferens dicebat : « Paulus vinc-» tus Jesu Christi [1]. » Et rursus, « Pro quo etiam vinctus » sum in catena [2]. Tibi sacrificabo hostiam laudis [3] : » Vide quomodo superius, et inferius, et ubique exolvit eamdem Deo retributionem, superius dicens : « Calicem salutaris » accipiam, et nomen Domini invocabo ; » hic, « Tibi sacri-» ficabo hostiam laudis, » hoc est, « Gratias agam, laudabo. » « Et nomen Domini invocabo [4]. » Vides quomodo est sacrificium laudis ? « Vota mea Domino reddam in conspectu » omnis populi ejus, in atriis domus Domini, in medio tui » Jerusalem [5]. » Hoc autem faciebat, non ut se ostentaret, nec ut gloriam captaret, sed omnes ad suam invitans imitationem, et volens eos habere socios gratiarum actionis. Quod quidem faciunt omnes Sancti, non homines solum, sed etiam omnem creaturam, quando beneficii aliquid acceperint, vocantes ad laudis communionem. Nihil est enim, quod Deus majore studio complectatur, quam esse gratum, non solum in rebus secundis, sed etiam in adversis. Hoc est præcipue hostia, hoc maxima oblatio. Ita Job prædicabatur : ita Paulus : ita Jacob : ita unusquisque Justorum, pium suum et gratum in Deum animum maxime in temporum difficultate ostendens. Idipsum nos quoque faciamus, et gratias perpetuo agere perseveremus, ut bona etiam æterna consequamur. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Ephes. III, 1, et VI, 20. — [2] Act. XXVIII, 20. — [3] Psal. CXV, 17. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 18, 19.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXVI.

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum [1].

Cuivis clarum est hæc quæ dicta sunt, esse prophetiam Ecclesiæ credentium, et prædictionem prædicationis quæ universum orbem terræ occupavit. Neque enim unam, duas aut tres solummodo gentes, sed terram, et universum mare vocat Psalmus. Quod etiam evenit, quando Christi adventus resplenduit. Deinde dicit etiam causam salutis, eos nempe non ex propriis factis, nec ex vita, nec ex fiducia, sed ex sola Dei clementia servatos esse. « Confirmata » est enim, inquit, super nos misericordia ejus. » Hoc est, coacta est et coaluit, firmaque ac solida facta est, et petra stabilior. Incrementum enim quotidie suscipit. « Et veritas ejus manet in æternum. » Tunc enim veritas maxime resplenduit. Ideo autem sic dixit, quoniam vetera illa erant typus et figura. Hoc ipsum significans quoque Evangelista, dicebat : « Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

[1] Psal. CXVI, 1, 2. — [2] Joan. I, 17.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXVII.

Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia ejus [1].

I. Dictum quidem Psalmi [2] quod consuevit populus succinere, hoc est : « Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea [2] : » quod et multos excitat, et hoc maxime solet populus illo spirituali et cœlesti festo succinere. Nos autem, si vos vultis, a capite et ab initio totum Psalmum persequamur, a versu qui succinitur, sed ab ipso exordio expositionem inchoantes. Versum enim Patres nostri, ut qui esset sonorus, et sublime aliquod dogma contineret, populum succinere sanxerunt, quandoquidem totum Psalmum ignorabat, ut vel hinc perfectam doctrinam acciperent. Nobis autem necesse est eum totum persequi, etsi quæ sunt in medio ejus, maximam habeant prophetiam. Hic enim dictum est : « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli [3]. » Quod quidem Christus quoque dixit Judæis, paulo quidem obscurius : adhuc enim ira fervebant, ipse autem eam nolebat accendere. « Calamum enim contritum non confringet, et linum fumigans non extinguet [4], » dixit tamen. Aggrediamur ergo Psalmum ab ipso procemio, sicuti jam diximus. Quod est ergo procemium? « Confitemini Domino, quoniam bo-

[1] Psal. CXVII, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 237-246. — [3] Psal. CXVII, 24. — [4] Ibid. 22. — [5] Isaï. XLII, 3.

» nus, quoniam in sæculum misericordia ejus. » Nam cum mente agitasset Propheta orbis terræ beneficium, et perennem benignitatem ac clementiam, quam in omnibus ostendit Dominus, vocat simul omnes ad agendas gratias, maximo capite bonorum ejus in medio posito. « Dicat nunc » domus Israël quoniam bonus : quoniam in sæculum mise» cordia ejus [1]. » Quid dicis? « Domus Israël, » quæ captivitates perpessa est innumerabiles, quæ in Ægypto servivit, quæ in orbis terrarum extrema abducta est, quæ in Palæstina mille toleravit afflictiones? Certe, inquit. Ii enim sunt ejus bonorum optimi testes, majoraque et ampliora acceperunt quam alii. Quinetiam hoc ipsum quod passi sunt, est argumentum magni beneficii. Si quis autem diligenter examinaverit, etiam pro Christi adventu consentaneum est eos maximas agere gratias. Etsi enim adversa passi sunt, id tamen non ab eo qui venit, sed ab eorum improbitate profectum est. Ipse enim ad eos veniebat, et frequenter dicebat : « Non missus sum, nisi ad oves quæ perierunt do» mus Israël [2]. » et Discipulis : « In viam gentium ne abie» ritis : ite potius ad oves quæ perierunt domus Israël [3]. » Et Chananeæ : « Non est bonum accipere panem filiorum, » et dare canibus [4]. » Omnia enim agebat et procurabat pro illorum salute. Quod si visi sunt indigni beneficio, suis sceleribus imputent, et summo suo ingrati animi crimini. « Dicat domus Aaron quoniam bonus : quoniam in sæcu» lum misericordia ejus [5]. » Hic vocat sacerdotes separatim ad laudes canendas, ostendens quam sit excellens sacerdotium. Nam quo erant hi aliis majores, eo majorem a Deo gloriam consecuti sunt, non solum quod ad sacerdotium attinet, sed etiam quod ad alia omnia. Etenim quando ignis demissus est, propter eos demissus est, et terra

[1] Psal. CXVII, 2. — [2] Matth. XV, 24. — [3] Id. X, 5, 6. — [4] Id. XV, 26. — [5] Psal. CXVII, 3.

aperta est, et virga germinavit, et alia innumera propter ipsos, imo vero pro ipsis miracula facta sunt. « Dicant om- » nes qui timent Dominum, quoniam bonus : quoniam in » sæculum misericordia ejus [1]. » Ii enim sunt qui maxime possunt videre ejus benignitatem, et per omnia discere bonitatem. Quid est autem, « Quoniam in sæculum mise- » ricordia ejus? » Perpetua, inquit, non interrupta, sed in omnibus et per omnia resplendens, et se ostendens. Quod si multi eam non cernunt, propter ratiocinii sui imbecillitatem non cernunt. Nam ii etiam quorum ægri sunt oculi, ea maxime de causa solem non vident. Quemadmodum nec qui sani sunt, semper possunt eum oculis intueri, propter summum splendorem : ita nec universa Dei providentia perfecte sciri potest, quod omnem humanam rationem longe superet illius prudentiæ et sapientiæ magnitudo. Sunt etiam multæ affectiones, quæ stultis sæpe tenebras offundunt, et efficiunt ut eam omnino videre nequeant. Primum quidem amor voluptatis : quocirca etiam quæ sunt omnibus manifesta prætereunt : deinde cum iis est ignorantia, et mentis perversitas. Annon igitur absurdum est, si videas quidem patrem filium verberantem, id probare et laudare, et vel eo maxime nomine patrem existimare : si Deus autem velit de iis quæ facta sunt, pœnas sumere, indignari et ægre ferre? Quid autem possit esse hac perversitate deterius, cum ea quæ sunt inter se contraria, ægre ferant, nunc quidem dolentes, quod supplicia non exigat, nunc autem, quod exigat? Quando enim viderint aliquos rapientes, et in bona aliorum invadentes, volunt eos dare pœnas; quando vero seipsos peccantes, minime : quod quidem est depravati et corrupti animi. Accedit his tertium, quod nesciant quid sit bonum, quid sit malum, sed in rerum judicio labantur, quod malo delectentur, et sint

[1] Psal. CXVII, 4.

propensi ad vitium. Quartum, quod suorum peccatorum rationem non incunt. Quintum, quod vastum sit et immensum id, quod inter Deum et homines intercedit. Sextum, quod non velit Deus omnia ubique ostendere, quia nempe sufficiunt quæ fiunt sigillatim.

II. Non oportet ergo nimium contendere, ut in omnibus discas Dei administrationem : de rebus enim immensis contendimus, et quæ creatam omnem naturam longe superant. Eos autem qui eam vel aliqua ex parte sunt cognituri, oportet esse liberos ab iis, quas jam diximus, affectionibus, et eam videbunt sole clarius, licet non omnem : et cum eam ex parte didicerint, pro universa agent gratias. « De tribulatione invocavi Dominum, et exaudi- » vit me in latitudine [1]. » Vidisti bonitatem et clementiam? Non dixit : « Eram dignus ; » non dixit : « Mea recte facta ostendi, » sed, « Invocavi » solum, et satis fuit oratio mea ad tollendam calamitatem. Quod etiam dicit in Ægyptiis ; « Videns vidi afflictionem populi mei, et descendi ut eri- » perem eos [2]. » Non dixit : « Vidi virtutem populi mei, vel ejus mutationem ad id quod est melius : » sed : « Afflictionem, et eorum clamorem exaudivi. » Vides patrem benignum et misericordem, qui solum fert opem propter calamitates. Atqui nec apud homines quidem, quicumque affligitur, dignus est qui servetur. Cum multos itaque videmus famulos flagris cædi et excruciari, eos non dimittimus, considerantes quam graviter peccarint : Deus autem ex sola afflictione dimisit : neque ex afflictione tantummodo eripuit, sed magnam etiam securitatem impertiit. « Exaudivit, » inquit, me in latitudine. » Quinetiam afflictio ideo fuit concessa, ut eos, qui affliguntur, meliores redderet et sapientiores. « Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat » mihi homo [3]. » Vidisti mentis altitudinem? vidisti mag-

[1] Psal. CXVII, 5. — [2] Exod. III, 7. — [3] Psal. CXVII, 6.

num spiritum, qui ita supra humanam ascendit imbecillitatem, ut omnem naturam despiciat? Hæc non solum succinamus, sed factis etiam ostendamus. Non dixit: «Nil patiar,» sed, « Non timebo quid faciat mihi homo. » Hoc est, « Etiamsi patiar, non timebo : « id ipsum dicens quod Paulus : « Si » Deus pro nobis, quis contra nos [1] ? » Atqui contra ipsos erant innumerabiles, sed eos nihil offendebat. Quomodo enim non fuerit animi valde pusilli et abjecti, ut qui habet Dominum propitium ac benevolum, conservos pertimescat? Sed hic non est ejusmodi, sed est omnibus ejusmodi timoribus omni ex parte superior. Hoc ipsum nos quoque faciamus, ne nos Domini auxilio privemus, quod humana formidemus. Hoc est enim eorum qui Dei auxilium contumelia afficiunt. Quocirca dicitur Ezechias passus esse quæ passus est, quod cum sol resiliisset et retrocessisset gradibus quos descenderat, et factum esset signum quod posset omnes obstupefacere eos qui venerant, ut hæc intelligerent, non ex eis quæ divinitus evenerant, sed ex rebus humanis voluit perterrere, et adducere in admirationem, timens ne ab eis invaderetur, et ideo eis thesauros ostendit, habens spem in thesauris. Quare Deus irritatus, « Accipient, inquit, hæc omnia. » Hoc est, « Ea in quibus tuam spem reponis, quibus confidis. » Israël quoque accusatur, quod pecuniis et equis confiderent. Quocirca eos admonet Propheta, ut ex iis, quæ sunt contraria, Deum placent, et dicant : « Super equos non ascendemus. » Deus te honorat, et tu eum contemnis. Deus te honorat, suum tibi auxilium promittens, et tu ad humanas spes confugis, et inanimæ materiæ, nempe pecuniis, salutis spem committis? Non quærit enim solum servare, sed id etiam honeste facere. Valde te amat, et ideo te ab omnibus abducens, sibi ipsi adjungit : et omnia amputans, ad seipsum adducit, per ea

[1] Rom. VIII, 31

quæ facit propemodum dicens : « In me spem habe, et me perpetuo observa et attende. « Dominus mihi adjutor, et » ego despiciam inimicos meos [1]. » Vides eum non ulciscentem, neque pœnas sumentem, sed Deo de suis inimicis vindictam remittentem. « Bonum est confidere in Domino, » quam confidere in homine. Bonum est sperare in Domino, » quam sperare in principibus [2]. » Non hæc dicit per comparationem, sed consuevit Scriptura hac uti figura in iis etiam quæ non admittunt comparationem, propter imbecillitatem eorum qui tunc audiunt. Non hoc ergo dicit comparans, sed se ad illorum captum demittens. Et ideo alius quoque Propheta dixit : « Maledictus omnis qui sperat in homine [3] : » nihil est enim ea spe debilius, est quippe vel tela araneæ imbecillior : imo vero non est solum imbecilla, verumetiam periculosa. Sciunt autem qui sæpe in hominibus confiderunt, cum quibus simul sunt depressi. Spes autem in Deum non est solum valida, verumetiam tuta, ut quæ nullam habeat mutationem. Et ideo Paulus quoque dicebat : « Spes autem » non confundit [4]. » Alius vero Sapiens : « Respicite, inquit, » ad antiquas generationes, et videte quis speraverit in Domi» num, et pudore affectus est [5]. » At ego, inquit, speravi, et sum pudore affectus. » Bona verba quæso, homo, ne divinæ Scripturæ obloquaris, etiamsi pudore affectus sis, id evenit, quod non ut oportuit speraveris, quod cesseris, quod finem non expectaveris, quod pusillo animo fueris. Sed non ita facias : verum quando videris quæ sunt mala et difficilia imminere, ne animum demittas. Hoc enim vel maxime est sperare, quando in media mala et gravia pericula fueris conjectus, tunc erigi.

III. Quid barbaris illis, Ninivitis, inquam, erat miserius? et tamen cum jam essent ipso laqueo irretiti, et ruituram

[1] Psal. CXVII, 7. — [2] Ibid. 8, 9. — [3] Jer. XVII, 5. — [4] Rom. V, 5. — [5] Eccli. II, 11.

civitatem expectaret, ne sic quidem desperarunt, sed summam ostenderunt pœnitentiam, et effecerunt ut Deus rursus suam revocaret sententiam. Vidisti quantæ sint spei vires? Quid vero ipse Propheta? Annon cum esset in ventre ceti, templi, et suæ Jerosolymam reversionis meminerat? Et tu ergo quamvis vel ad ipsam mortem deveneris, et undique maxima immineant pericula, ne desperaveris. Potest enim Deus in rebus vel difficillimis exitum invenire : et ideo dicit quidam Sapiens : « A mane usque ad vesperam » mutationes multæ, et in conspectu ejus sunt omnia faci» lia [1]. » Non vidisti tribunum in summa rerum copia famelicum (19)? Non vidisti viduam in fame abundantem? Quando res in maximam inciderint inopiam, tunc tu spera maxime. Tunc enim Deus maxime suam ostendit potentiam, non a primordio, sed quando res fuerint plane desperatæ ab hominibus. Hoc est enim tempus divini auxilii. Et ideo nec pueros eripuit a principio, sed postquam fuerunt in fornacem conjecti : nec Danielem, antequam esset immissus : sed septem post diebus. Nec attende rerum naturam, quæ præcipites agit in desperationem, sed Dei potentiam, quæ ea, quæ sunt desperata, adducit in bonam spem. Hoc etiam ostendens Psalmographus, et quanta sit Dei potentiæ facilitas volens monstrare, quod scilicet eos etiam, qui in gravia mala inciderunt, prostratique et conculcati sunt, possit educere, et non tantum a principio, audi quid subjungat. « Omnes gentes circumdederunt me [2]. » Vidisti periculum inevitabile? Neque enim erat acie confligendum, neque stabant inimici e regione, sed erat interceptus, et tanquam sagena aliqua circumdatus, ac veluti quibusdam retibus comprehensus, non ab uno, duobus, aut tribus, sed ab omnibus gentibus : sunt tamen hæc omnia vincula confracta a spe in Deum. «Et nomine Domini ultus sum eos. Circum-

[1] Eccli. XVIII, 26. — [2] Psal. CXVII, 10.

» dantes circumdederunt me, et nomine Domini ultus sum » in eos. Circumdederunt me sicut apes favum, et exarse» runt sicut ignis in spinis, et in nomine Domini ultus sum » eos [1]. » Vidisti quomodo describit ærumnarum magnitudinem? Non dixit solummodo : « Circumdederunt : » sed, « Sicut apes, et sicut ignis in spinis. » Per apes quidem magnam animi alacritatem, per spinas vero iram intolerabilem, et qui extingui non poterat bilis ardorem significans. Quis enim cohibuerit ignem, qui in spinas incidit? Eos tamen, inquit, tam vehementer et tam celeriter accensos, cum me medium intercepissent, non solum effugi, sed etiam ultus sum. Vide hoc ipsum fieri etiam in materia. Ignis enim rubum urebat, et neque rubus comburebatur, nec ille extinguebatur, sed utraque tunc manebant simul conversantia, nec se consumentia. Atqui quid est rubo magis flaccidum et imbecillum? Quid autem igne est ardentius? Admirabilis tamen Dei potentia, quæ res facit opinionem superantes, permisit ut utraque manerent. Hujusmodi quoque tunc accidit miraculum. Sicut ignis enim accurrebant, sicut apes cum magna animi alacritate invadebant, intus interceptum tenebant, nec aliquid potuerunt facere. Arma enim invicta, auxilium inexpugnabile, Dei nomen ipsos omnes expulit. « Impulsus, eversus sum ut ca» derem, et Dominus suscepit me [2]. » Dixit malorum magnitudinem, a multitudine, a figura, ab animi alacritate, ab ira eorum qui invadunt : dicit etiam ab iis quæ ipse passus est. Ita, inquit, me mala adorta sunt, ut parum abfuerit quin caderem et deturbarer. Impulsus enim, ita fui eversus, ut essem etiam casurus : sed cum jam essem in genua lapsurus, et inclinarer, et rerum humanarum nulla esset spes relicta, tunc suum ostendit auxilium. Hoc autem facit Deus, ne ullus ejus sibi gloriam vindicet. Hoc etiam in historia

[1] Psal. CXVII, 11, 12. — [2] Ibid. 13.

Judicum fecit in Gedeone [1]. Propterea, regnante quoque Ezechia, erexit noctu tropæum [2]. Si enim ille, cum nihil ad victoriam, nihil ad bellum contulisset, superbus tamen et arrogans factus est : si prælio tantum interfuisset, si cadentes vidisset eos, qui interficiebantur, annon hoc ei multo magis accidisset? Quando ergo ab humana spe res sunt deploratæ, suum tunc affert auxilium. Hoc fecit in Goliath [3] : hoc etiam fecit in Apostolis. Et ideo dicebat Paulus : « Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habui» mus, ut non confideremus in nobis ipsis, sed in Deo qui » excitat mortuos [4]. Fortitudo mea, et laus mea Dominus, » et factus est mihi in salutem [5]. » Quasi diceret, « Fuit mihi ipse virtus et auxilium. » Quid est autem quod dicit, « Laus » mea? » Gloria mea, commendatio mea, decus meum, meus splendor. Non solum enim liberat a periculis, sed claros etiam facit et illustres, et hoc ubique videri potest, dari cum gloria salutem. Porro aliud quoque per hoc obscure significatur. Quodnam hoc? Hoc est, inquit, mihi perpetuum canticum, hoc est mihi vox perpetua, hymnus qui de eo canitur, hoc est mihi perpetuum munus, eum laudare.

IV. Audiant qui satanicis canticis corrumpuntur, quantum damni faciant, quantum sint indigni venia, cum isto Servatorem perpetuo laudante, illi in dæmonum canticis perpetuo volutentur? « Vox exultationis et salutis in tabernaculis Jus» torum [6]. » Quando enim res universa a Deo præclare gesta fuerit : qui victoria fruuntur, gaudent, exultant, duplici lætitia affecti, et quod servati sunt, et quod per Deum servati. Lætitiæ eis causa est is, qui tropæum erexit. Deinde ostendens quidnam eum impulerit ad hoc ferendum auxilium, subjunxit, « In tabernaculis Justorum. » non dixit: « In domibus, sed

[1] Judic. VII, 2.— [2] 4 Reg. XIX, 35.— [3] 1 Reg. XVII, 24.— [4] 2 Cor. 1, 9. — [5] Psal. CXVII, 14. — [6] Ibid. 15.

« In tabernaculis, » volens ostendere extemporalem paratam habitationem. Tale erat tabernaculum Abrahæ, quando redibat, superatis regibus, magnam ex rebus gestis gloriam consecutus. Tale erat Pauli tabernaculum, quando revertebatur, superatis dæmonibus, errorem de medio tollens, et præclara referens facinora. « Dextera Domini fecit virtutem, dextera » Domini exaltavit me [1]. » Vide occasionem exultationis. Idem enim nunc dicit, quod antea dicebat, ostendens hæc a Deo fuisse gesta. Vides non solum in liberatione a malis, sed etiam in acquisitione gloriæ et splendoris consistere ejus beneficium? Cum enim dixisset : « Dextera Domini fecit » virtutem, » subjunxit, « Dextera Domini exaltavit me, » ut ostenderet gloriam quæ ad se pervenerat. « Exaltavit enim » me, » significat, « Me gloria affecit. » Non solum fecit potentes, sed etiam claros et illustres. « Non moriar, sed vivam, et » narrabo opera Domini [2]. » Pericula quidem, inquit, mortem minabantur : ego autem « Non moriar, sed vivam. » Hoc est, « Tam magna et admirabilia fecit Dominus, ut vel ab ipsa morte eripuerit ; etiam ante Novum Testamentum in periculis opinionem omnem superantibus, resurrectionis imaginem præfigurans. Dedit enim nobis vel a principio ænigmata, quando Enoch transtulit. Si enim non credis fieri posse ut corpora resurgant, ex eo crede. Quomodo enim tanto tempore permansit illud corpus ? Non sunt enim æqualia, domum, quæ interiit et est diruta, excitare : et veterem ac collabentem tanto tempore conservare. Annon consideras eum illum fecisse, qui non erat? multo magis ergo illum suscitare et restituere poterit. Habes etiam aliam imaginem resurrectionis, nempe Eliæ raptum, qui nec in hodiernum usque diem est mortuus. Omnia sunt expedita Deo et facilia. « Non erit, inquit, impossibile apud Deum » omne verbum [3]. » Et Propheta, « Quæcumque voluit,

[1] Psal. CXVII, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Luc. 1, 37.

» fecit[1]. » Non vides fabri opera esse tibi difficilia? sed tamen arti cedis. Ita-ne conservi quidem tui arti non concedis : a Domini autem sapientia rationem exigis, et id quod fit fide non admittis ? Quantæ sunt hæc dementiæ ? « Non » moriar, sed vivam. » Si quis id, quod dictum est, voluerit etiam sumere anagogice, non errabit. Etsi hoc enim de resurrectione dictum est : illud enim, « Non moriar, » est significantis mortem non esse mortem ; alio tamen etiam modo intelligitur. « Non moriar enim, inquit, altera morte. » Quam Christus quoque significans, dicebat : « Qui credit in me, » inquit, etiamsi mortuus fuerit, vivet : et omnis qui vivit et » credit in me, non morietur[2]. Et narrabo opera Domini. » Hoc est maxime vita, eum laudare, et ejus miracula omnibus annuntiare. Quænam opera, dic, quæso? Ea quæ est narraturus subjungens. « Castigans castigavit me Dominus, » et morti non tradidit me[3]. » Vidisti quam admirabilia fecerit ? vidisti quæ ex eis capitur utilitas? Non solum enim agit gratias quod fuerit liberatus, sed etiam quod ceciderit, maximum agnoscit beneficium, et memorat lucrum tentationis. Quodnam hoc? « Castigans castigavit me, inquit, Do- » minus. » Hæc est utilitas periculorum, quod eum meliorem fecerint. Vidisti utrinque ejus potentiam et curationem ? Et permisit ut apprehenderetur a malis, et eum rursus liberavit. « Morti enim, inquit, non tradidit me. » Et recte dixit alius interpres: « Morti autem non dedit me, » ut ostenderet omnia esse sita in ejus potestate. Quamobrem duplicem lucratus est salutem, nempe liberationem a malis, et liberationem a vitio, quocirca dicebat Paulus scribens Hebræis : « Si autem extra disciplinam estis, adulterini » ergo estis, et non filii[4]. Aperite mihi portas justitiæ, in-

[1] Psal. CXIII, 10. — [2] Joan. XI, 25, 26. — [3] Psal. CXVII, 18. — [4] Hebr. XII, 8.

» gressus in eas confitebor Domino [1]. » Iis qui castigantur, portæ aperiuntur, iis qui peccata deponunt.

V. Qui disciplinam suscepit, potest confidenter dicere : « Aperite mihi portas justitiæ. » Hoc dictum enim sumendum est anagogice, et cœlorum portæ sunt intelligendæ, quæ sunt clausæ improbis, quæ sunt pulsandæ per virtutem, per eleemosynam, per justitiam. « Hæc porta Domini, » Justi intrabunt in eam [3]. » Sunt portæ mortis, sunt portæ interitus, sunt portæ vitæ, sunt portæ arctæ et angustæ. Quoniam ergo sunt multæ, dicit insigne civitatis Domini, subjungens : Hæc porta Domini. » Illæ enim non sunt Domini. Quodnam est autem ejus insigne? Quod qui castigantur, qui affliguntur, per eam ingrediuntur. Est enim arcta et angusta. Si autem est arcta, qui sunt afflicti et oppressi, per eam ingredientur : quemadmodum quæ ducit ad interitum, lata est et spatiosa. « Confitebor tibi » quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem [3]. » Non dicit solummodo « Exaudisti, » sed cum prius castigasset et meliorem fecisset. Et ideo agit gratias, non solum quod sit exauditus, sed etiam quod fuerit castigatus. Ideo namque fuit exauditus, et ubique magnum est apud ipsum hoc genus gratiarum actionis. Quemadmodum enim dixi, nec cessabo dicere, hoc est maximum sacrificium et oblatio. « Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est » in caput anguli [4]. » Quod hoc de Christo dictum sit, est cuivis manifestum. Ipse enim in Evangeliis adducit hanc prophetiam, dicens : « Nunquam legistis: « Lapidem quem » reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput an- » guli [5]? » Si autem quod dictum est, non videtur pendere ex historia, sed media interrupta rerum serie, ingressa esse prophetia, non est mirum, nec novum , siquidem pleræ-

[1] Psal. CXVII, 19. — [2] Ibid. 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Matth. XXI, 42.

que sic enuntiatæ sunt in Veteri Testamento prophetiæ, quod oporteret tunc temporis ita obtegi, ut non etiam ipsi libri abolerentur. De ejus enim ortu prophetia videtur quidem pendere ab historia, nihil autem habet commune cum illa, ut illud: « Ecce virgo in utero concipiet, et pa»riet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuël [1], quod »est interpretatum : Nobiscum Deus [2]. » Lapidem quem re»probaverunt ædificantes. » Ædificantes hic dicit Judæos, legis doctores, scribas, Pharisæos, quandoquidem reprobarunt ipsum, dicentes : « Samaritanus es tu, et dæmonium »habes [3]. » Et rursus : « Hic non est ex Deo, sed seducit »turbam [4]. Hic tamen reprobatus, adeo probus apparuit, ut fieret caput anguli. Non enim omnis lapis aptus est ad angulum, sed qui est probatissimus, et potest muros revincire ex utroque latere. Quod ergo dicit Propheta tale est: « Qui est a Judæis reprobatus, et pro nihilo habitus, apparuit adeo mirabilis, ut non solum contexeret ædificium, sed duos etiam parietes conjungeret ac revinciret. » Quos tandem parietes? Judæos scilicet, et eos qui credebant ex gentibus: quemadmodum Paulus quoque dicit : « Ipse enim »est pax nostra, qui fecit utraque unum, et sepis solvit »maceriam, inimicitias in carne sua, legem mandatorum, »quæ est in decretis, abolens : ut qui duo erant, construe»ret in unum novum hominem [5]. » Et rursus : « Superædi»ficati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, »ipso summo angulari lapide Christo Jesu [6]. » Per hoc autem quod dictum est, maxime accusantur Judæi, quod cum ædificarent, aptum lapidem non dijudicarunt, sed eum etiam ut reprobum rejecerunt, qui poterat tale ædificium continere. Si vis autem scire quinam sint ii duo parietes, audi ipsum quoque Christum dicentem : « Alias etiam oves

[1] Isaï. VII, 14. — [2] Matth. I, 23. — [3] Joan. VIII, 48. — [4] Id. VII, 12. — [5] Ephes. II, 14, 15. — [6] Ibid. 20.

» habeo, quæ non sunt de hoc ovili, et me illas quoque du» cere oportet : et fiet unum ovile, et unus pastor [1]. » Hoc etiam multis retro sæculis tanquam in figura factum est. Abraham enim fuit utrorumque Patriarcha, et eorum qui in præputio, et eorum qui erant in circumcisione : sed illud quasi in figura, hoc autem in veritate. « Hic factus est » in caput anguli : » hoc est, utrasque gentes conjunxit. « A Domino facta est ista [2]. » Quid est, « A Domino facta » est ista? » Non erat, inquit, humanum quod factum est, non erat unius ex multis, non erat Angelorum, non erat Archangelorum talem angulum componere. Nemo ergo hoc potuit, non Justus, non Propheta, non Angelus, non Archangelus, sed solius Dei erat hoc præclarum facinus; est enim ejus proprium. Alius interpres dicit: « Hoc factum » est a Domino, » id est, « hoc opus admirabile, et quod omnem superat opinionem, hoc scilicet opus anguli. « Et est » admirabilis in oculis nostris [3]. » Quis est « Admirabilis? » Angulus scilicet, coïtio duorum populorum ad pietatem. Ex Judæis enim multæ crediderunt myriades. Quinetiam ipsi erant Apostoli ex Judæis. Recte autem dixit : « In ocu» lis nostris : » neque enim hoc miraculum omnibus est manifestum. Quis enim non obstupescat, quis non admiretur quod ubi crucifixus est Christus, illic Christus adoratur : et qui eum quidem crucifixerunt, ignominia, qui vero adorant, gloria afficiuntur? Universum enim orbem terræ pervasit verbum, omnes veritati conjungens. Est ergo admirabilis, vel iis, qui quomodocumque id considerant, multo autem magis et longe evidentius eis qui credunt. Et ideo dixit : « In oculis nostris. Hæc est dies, quam fecit Domi» nus, exultemus, et lætemur in ea [4]. » Vocat hic diem, non solis cursum, sed præclara facinora quæ in eo gesta sunt. Sicut enim qui diem malum dicit, non cursum solis, sed

[1] Joan. x, 16. — [2] Psal. cxvii, 23. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 24.

mala quæ in ipso sunt, ita etiam bonum diem vocat præclara facta quæ in eo fuerunt. Quod autem dicit, est ejusmodi. Res præclaras, quæ in eo gestæ sunt, Deus fecit; erat enim illius solius manus efficere quæ facta sunt.

VI. Quid igitur potest cum hoc die conferri, in quo die cum hominibus facta est reconciliatio, et diuturnum bellum fuit diremptum, et terra cœlum evasit, et homines terra indigni, visi sunt regno digni, et nostræ naturæ primitiæ super cœlos sublatæ sunt, et apertus est paradisus, et veterem patriam recepimus, et expunctum est maledictum, et sublatum peccatum, et qui per legem puniti fuerant, sine lege salutem consecuti sunt, et tota terra et mare suum agnovit Dominum, et alia facta sunt innumerabilia, quæ non possumus oratione persequi. Quocirca cum hæc omnia mente agitasset Propheta, omnia Deo ascribit, ostendens quæ gesta sunt, a Deo facta esse. « Exultemus et lætemur in ea. » Lætitiam hic dicit spiritualem, lætitiam mentis, lætitiam animi. « Exultemus et lætemur in ea, » quod tanta nobis bona obtigerint. Etenim ne hoc quidem est parva virtus, gaudere bonis, exilire, gaudio affici, Dei beneficia cum voluptate suscipere. « O Domine, salvum fac, obsecro. O Domine, bene prosperare, obsecro [1]. » Quoniam videbat orbis terræ res secundas, rerumque mutationem, et in melius conversionem : iis, qui eis fruuntur, gratulans, dixit : « O Domine, serva, obsecro. O Domine, bene prosperare, obsecro. » Hoc est, « Conserva eos qui fruuntur, et ut impleantur et gratia dignos fructus ostendant, redde eis viam facilem, ut postquam assecuti fuerint, a talibus bonis non amplius excidant. « Benedictus qui venit in nomine Domini [2]. » Nostra enim non consistunt in iis tantum, quæ facta sunt, sed procedunt ad alia majora, resurrectionem, regnum,

[1] Psal. CXVII, 25. — [2] Ibid. 26.

hæreditatem cum Christo : quæ omnia volens ostendere, subjunxit : « Benedictus qui venit in nomine Domini. » Hoc etiam dixit Christus Judæis : « Amen, amen dico vo- » bis : non me videbitis donec dicatis : Benedictus qui venit » in nomine Domini [1]. » Quoniam enim sæpe objiciebant, et id susquedeque miscebant, quod non esset ex Deo, quod esset Dei hostis, dicit eis : « Vos mihi feretis testimonium quod non sum Dei hostis, quando videritis venientem in nubibus, et hanc emiseritis vocem dicentes : « Be- » nedictus qui venit in nomine Domini, » bonis verbis et laude plenis ab omni defensione seipsos excludentes : eorum enim quæ tunc fient evidentia efficiet, ut eam vocem emittant, simul et laudantes, et gravem in seipsos accusationem instituentes. « Benediximus vobis de domo Do- » mini : Deus Dominus, et illuxit nobis [2]. » Dicit omnem populum fidelem, qui in domo Domini adeptus est benedictionem. Cernuntur enim ubique Prophetæ, beatos dicentes eos, qui sunt credituri. Qua de causa benedixistis, et undenam beatitudo? Quoniam Deus apparuit nobis. « Apparuit, enim, inquit, gratia Dei salutaris erudiens » nos, ut abnegata impietate et mundanis desideriis, mo- » deste, juste, et pie vivamus; expectantes beatam spem » et apparitionem magni Dei et Servatoris nostri Jesu » Christi [3]. » Incarnationem ergo hic admiratur Propheta, quod cum Deus esset, et Dominus, et illius substantiæ, apparuerit. Dixit autem apparitionem, carnis humanæ susceptionem, virginalem scilicet uterum subiisse, hominem factum esse, et versatum esse cum hominibus. Et ideo dixit : « Benediximus vobis, » quod tale donum sitis consecuti. Hoc etiam Christus significans dicebat : « Multi » Prophetæ et Justi desideraverunt videre quæ videtis, et » non viderunt; et audire quæ auditis, et non audie-

[1] Matth. XXIII, 39. — [2] Psal. CXVII, 26, 27. — [3] Tit. II, 11-13.

» runt [1]. Constituite diem solemnem in condensis usque ad » cornu altaris [2]. » Alius interpres ait : « Colligate in celebri » conventu condensa. » Alius, « Alligate festum in pinguibus. » A prophetia rursus rediit ad historiam. Hoc est autem quid dicit : « Festum agite, frequentes convenite. » Quid est autem, « Constituite diem solemnem in condensis? » Ut vult quidem unus interpres, « Sacrificate splendidas hos- » tias. » Ut alius autem, « Coronis et ramis templum cin- » gite. » Hebraïcum autem ita dicit : « Esrou ag baad » oththim. » Sive hoc ergo sit, sive illud, significat festum, et diem lætum, et celebrem conventum. A spiritualibus enim orationem rursus traduxit ad sensilia, et meminit illorum reditus. « Deus meus es tu, et confitebor tibi : » Deus meus es tu, et exaltabo te. Confitebor tibi, quoniam » exaudisti me, et factus es mihi in salutem [3]. » Hic ostendit etiam absque beneficiis Deo esse agendas gratias, et propter hoc ipsum esse gloria et honore afficiendum, propter majestatem, propter substantiam, propter gloriam ineffabilem. Hoc enim significat, postquam dixit beneficia quibus est affectus, sic subjungens. Dicit enim : « Etiam absque his agam gratias, et confitebor, quod talem habeam Dominum, adeo altum, adeo magnum, et qui nec videri, nec comprehendi potest. » Illud enim, « Exaltabo, » significat, « Glorificabo. Confitemini Domino, quoniam bonus : » quoniam in sæculum misericordia ejus [4]. » Non satis habet quod ipse hoc offert sacrificium, sed multos etiam vocat, ut sint socii et participes laudis et gratiarum actionis : et Dei benignitatem prædicat, ejus perpetuitatem et magnitudinem ubique celebrans. Cum hæc ergo nos quoque sciamus, permaneamus gratias perpetuo agentes benigno Deo, et hoc ei offeramus sacrificium, ut bona etiam futura

[1] Matth. XIII, 17. — [2] Psal. CXVII, 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29.

consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi : cum quo Patri sit gloria simul cum sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXIX.

Canticum graduum. *Alius interpres dicit :* Canticum ascensionum.

Ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me [1].

I. Aliorum quidem Psalmorum unusquisque propriam habet inscriptionem, hic autem multis simul conjunctis una imposita est appellatio, « Canticum graduum, » vel, ut alius dixit interpres, « Ascensionum. » Nonnulli autem eos etiam gradus appellant. Et quanam de causa, inquies, ita sunt appellati ? Si historiam quidem spectes, quoniam loquuntur de reditu ex Babylone, et captivitatis quæ illic fuit, mentionem faciunt : sed si eos sumas anagogice, quod ad viam virtutis deducant : quidam enim eos ita acceperunt. Nam via, quæ eo deducit, est similis gradibus, virum virtute et sapientia præditum paulatim evehens et sustollens, et eum in ipso cœlo statuens. Alii autem dicunt per hæc subindicari scalam Jacob, quæ ipsi ostensa est ad cœlum usque pertingens. Ita etiam gradibus et scalis subjectis, loca ad quæ non patet aditus, et quæ sunt excelsiora,

[1] Psal. CXIX, 1.

adiri possunt. Quoniam autem eos, qui ascendunt, postquam in altum evecti fuerint, caligare necesse est, propterea non eos solum, qui ascendunt, sed eos etiam, qui ad ipsum cacumen pervenerunt, accepta cautione, confirmari oportet. Una est autem securitas, quando non quantum ascendimus respexerimus, ita ut superbæ et elatæ mentis evadamus : sed quantum restat ascendendum, conspicati fuerimus, et ad illud tetenderimus. Quod etiam Paulus significans, dicebat : « Eorum quæ retro sunt obliviscentes, » ad anteriora autem nos extendentes [1]. » Et est hæc quidem ratio anagoges : nos autem deinceps, si videatur, veniamus ad historiam, et videamus eos, qui fuerunt liberati a captivitate. Quomodo igitur a captivitate liberati fuerunt? Desiderio Jerosolymorum: cum contra ii qui non pari studio erant affecti, ex Dei gratia nihil lucrifecerint, sed in perpetua servitute dies suos obierint, quos nos etiam si imitemur, idipsum passuri sumus. Si enim amore cœlestium, et desiderio cœlestis Jerusalem non teneamur, sed si præsenti vitæ perpetuo hæreamus, in cœno sæcularium curarum volutati, non poterimus patriam recipere. « Ad » Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me. » Vidisti lucrum afflictionis ? vidisti celeritatem clementiæ ? Lucrum afflictionis, quod eos ad puras preces fundendas adduxerit : clementiæ celeritatem, quod vocantibus eis statim annuerit. Quod etiam prius fecit iis, qui erant in Ægypto. Et ideo dicit : « Videns vidi afflictionem populi » mei, et gemitum eorum audivi, et descendi ut eos eripe» rem [2]. » Et tu ergo, o dilecte, quando es in afflictione, ne desperes, nec labores indiligentia, sed tunc temporis maxime excitare : sunt enim tunc preces puriores, et major est Dei in te benevolentia : et perpetuo ita vivas, ut sit tibi vita laboriosa, sciens omnes qui pie volunt vivere in

[1] Philip. III, 13.— [2] Exod. III, 7.

Christo Jesu, persecutionem passuros [1], et « Per multas » afflictiones oportere nos intrare in regnum Dei [2]. » Ne mollem ergo vitam et dissolutam dilexeris, nec via lata velis ingredi : ea enim non ducit in cœlum : sed arcta et angusta. Si autem pervenire ad supernas mansiones velis, fuge voluptates, externam sæculi pompam ac speciem conculca, opes, gloriam et potentiam neglige : paupertatem autem, mentis contritionem, confessionemque et lacrymarum fontem tene, et omnia quæ possunt conciliare salutem persequere. Ea enim et tutiorem reddunt eum, qui possidet, et preces reddunt sublimiores. Si teipsum ita comparaveris, et Deum cum hac mente vocaveris, te omnino exaudiet. Et ideo dixit Propheta : « Cum tribularer clamavi, » et exaudivit me : » ut discas paulatim conscendere, et, ut ita dicam, alatas precationes facere, ne angaris, nec ægre feras in afflictionibus, sed utilitatem ex eis percipias. Si enim Eliseus propheta, cum esset homo, non permisit ut discipulus venientem ad se mulierem extruderet, dicens : « Dimitte eam, quia mœrore est affecta anima ejus [3] : » nihil aliud volens ex eo ostendere, nisi quod excusationem et defensionem maximam haberet, nempe afflictionem : multo minus Deus te repellet, si cum tristi et anxia anima ad eum accedas. Et ideo Christus quoque eos beatos pronuntiat, qui lugent, et miseros qui rident. Quocirca beatitudines hinc exorsus est (20) dicens : « Beati qui lugent [4]. » Si vis ergo hos gradus ascendere, quod est in vita molle enervatumque et dissolutum reseca : et laboriosa vivendi ratione teipsum astringe et contine : a terrenis negotiis abstine. Hic est primus ascensus. Non potest enim fieri, non potest, ut simul et scalam conscendas, et in terra hæreas.

[1] 2 Tim. I ,12. — [2] Act. XIV, 21. — [3] 4 Reg. IV, 27. — [4] Matth. V, 5.

II. Vides quanta sit cœli altitudo : nosti brevitatem temporis : scis quam sit mors incerta. Ne cuncteris ergo, nec differas, sed hanc peregrinationem magna vi aggredere, ut uno die duos, tres, decem et viginti gradus conscendas. « Domine, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua » dolosa [1]. » Vide hic quoque lucere præceptum illud evangelicum, « Orate ne intretis in tentationem [2]. » Nulla enim est, o dilecte, gravior tentatio, quam in dolosum hominem incidere : is quippe est vel quavis fera truculentior. Ea enim id quod est, esse cernitur : hic autem, obtento velo mansuetudinis et probitatis, sæpe virus occultat, ut nec facile possint deprehendi insidiæ, et in baratrum, nulla adhibita cautione, incidatur. Quapropter ubique a Deo hoc assidue postulat, ut liberetur a talibus insidiatoribus. Si autem fugiendi sunt frudulenti et malitiosi, multo magis deceptores, et qui mala dogmata profe-runt. Maxime autem iniqua ea labia esse dixeris, quæ in virtute lædunt, et ad vitium abducunt. Et ideo hic Propheta rogat ut liberetur ipsius anima : eo enim tela dirigit. « Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam » dolosam [3] ? » Alius interpres ait : « Quid præbebit tibi, » aut quid adjiciet lingua dolosa ? » Alius autem, « Quid » dederit tibi, et quid tibi adjecerit lingua secundum do-» lum ? » Nihil ergo aliud ostendit quod dictum est, nisi hoc, magnam esse improbitatem, et tetrum genus vitii. Quocirca vides etiam Prophetam irascentem, commotumque, et dicentem : « Quid detur tibi, aut quid appo-» natur tibi ad linguam dolosam ? » Quod autem dicit est ejusmodi ? Quodnam hoc vitio dignum inveniatur supplicium ? Quod etiam Judæis dicebat Esaïas : « Quid adhuc » percutiamini adjicientes iniquitatem [4] ? » Hoc etiam ipse

[1] Psal. cxix, 2. — [2] Luc. xxii, 46. — [3] Psal. cxix, 3. — [4] Isaï i, 5.

dicit : « Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad lin-» guam dolosam? » Vel hoc ergo dicit, vel etiam hoc ipsum esse supplicium, et ante vindictam tibi vindictam exquiris, ex teipso vitium pariens. Maximum enim supplicium animæ est vitium, etiam antequam puniatur. Quodnam ergo supplicium fuerit tali vitio dignum? Hic quidem nullum, sed plaga quæ a Deo infertur. Homo enim non poterit dignas pœnas sumere. Nam omnem cruciatum superat improbitas. Deus autem illi plagam infliget. Et ideo hoc ipsum ostendens, mox subjunxit : « Sagittæ po-» tentis acutæ cum carbonibus desolatoriis [1]. » Sagittas hic rursus appellat supplicia. Alius autem interpres dixit : « Sagittæ potentis acutæ sunt cum carbonibus aggestis. » Et alius, « Cum carbonibus juniperinis, » nominum translatione augens metum supplicii. Nam et illud, « Aggestis, » et hoc, « Juniperinis, » eumdem habet sensum. Illic enim ostendit multitudinem, hic autem qualitatem et vehementiam supplicii. Quod quidem Septuaginta quoque significantes, « Cum carbonibus desolatoriis, ediderunt, hoc est, qui vastant, perdunt, et consumunt. Ex materiis enim quæ sunt apud nos terribiles, Dei ultionem effingunt Scripturæ, sagittas et ignem ea vocantes. Hic autem mihi videtur subindicare barbaros. Et ideo alius quoque interpres hoc significans, dicebat : « Libera animam meam a » labio mendaci. » Talia enim sunt eorum verba, tales doli et tales insidiæ, plena omnia fraude et maximo scelere, « Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. Ha-» bitavi cum tabernaculis Cedar [2]. » Alius interpres ait : « Hei mihi quia incolatum protraxi. » Alius, « Hei mihi, » advena fui longo tempore. » Hi quidem hoc modo lamentantur de captivitate babylonica : Paulus autem de ea, quæ hic longius trahitur, mora dicens : « Etenim dum

[1] Psal. CXIX, 4. — [2] Ibid. 5.

» sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati [1]. » Et, « Non autem id solum, sed etiam habentes ipsi primitias » spiritus, et ipsi in nobis ipsis ingemiscimus [2]. » Est enim præsens vita incolatus. Et quid dico incolatum, cum res sit vel incolatu inferior? Unde Christus etiam ipsam vocavit viam, dicens? « Angusta est porta, et arcta via quæ » ducit ad vitam [3]. » Hoc enim est doctrina optima atque adeo prima, scire nos esse inquilinos in vita præsenti. Quocirca veteres quoque id confitebantur : et ideo habiti sunt in maxima admiratione. Hoc etiam Paulus significans scribendo dicebat : « Propter hanc causam non erubescit » eos Deus, Deus eorum vocari [4]. » Quamnam causam dic mihi? Quia confessi sunt se esse hospites et peregrinos. Hoc est radix et fundamentum omnis virtutis. Qui enim rerum, quæ hic sunt, est hospes, erit rerum supernarum civis. Qui eorum, quæ hic sunt, est hospes, non lubenter versabitur in præsentibus : non domus, non pecuniæ, non alimenti, nec alius ejusmodi curam geret : sed quemadmodum qui in aliena regione versantur, nihil non agunt et moliuntur ut patriæ suæ restituantur, et quotidie urgent et festinant, ut eam, quæ eos tulit, videant : ita etiam qui amore futurorum tenetur, nec rebus præsentibus adversis animum demittet, nec secundis se efferet, sed utraque prætercurret, tanquam qui iter agit. Quocirca jubemur etiam dicere in oratione: « Adveniat regnum tuum [5], » ut illius diei desiderium et cupiditatem animo nostro versantes, et ipsum præ oculis habentes, ne videamus quidem præsentia. Si enim Judæi Jerosolyma desiderantes, etiam postquam liberati sunt, deflent præterita, quænam dabitur nobis venia? quænam relinquetur defensio, si non supernæ Jerusalem teneamur vehementi desiderio?

[1] 2 Cor. v, 4. — [2] Rom. VIII, 23. — [3] Matth. VII, 14. — [4] Hebr. XI, 16. — [5] Matth. VI, 10, et Luc XI, 2.

III. Vide ergo quomodo hi quoque lamentantur, quod cum illis versentur, « Habitavi, dicentes, cum taberna- » culis Cedar : multum incola fuit anima mea [1]. » Hic enim non solum deflent, quod in aliena habitent, sed etiam quod cum barbaris versentur. Quod quidem alii quoque faciebant Prophetæ de præsenti vita lamentantes, et dicentes : « Hei mihi quia periit pius a terra, et qui » recte agat non est in hominibus [2]; » et etiam hic ipse dicens : « Serva me, Domine, quoniam defecit Sanctus [3]. » Neque enim hæc vita est eo tantum laboriosa, quod plurimam habeat vanitatem, et curas importunas, sed quod etiam multus sit malorum proventus. Nihil est autem gravius et molestius, quam cum hujusmodi hominibus congressio. Neque enim fumus et vapor ita solet gravare oculos, ut improborum consuetudo animum tristitia afficit. Non vides Dominum quoque nostrum Jesum Christum ostendere quam sit molesta ejusmodi consuetudo ? Quando enim dicit : « Quousque ero vobiscum ? Quousque feram » vos [4] ? » id dicit, hoc obscure significans, « Habitavi cum » tabernaculis Cedar. » Barbarum genus est illud efferatius, cum subditis instar ferarum agere, ut qui tentoriis et tuguriis utantur, et ad immanitatem ferarum sint redacti. Sed his multo sunt efferatiores raptores, avari, et qui impudice ac libidinose et in deliciis vitam transigunt. « Mul- » tum incola fuit anima mea. » Atqui non multum. Fuerunt enim solum septuaginta anni. Sed non appellat multum propter multitudinem, sed propter rerum difficultatem. Etsi enim sit exiguum, videtur esse multum iis, qui affliguntur. Ita etiam nos oportet affici, et quamvis hic paucis annis vixerimus, eos tamen multos esse putare propter futurorum desiderium. Hæc dico non vitam præ-

[1] Psal. CXIX, 6. — [2] Mich. VII, 2. — [3] Psal. XI, 1. — [4] Matth. XVII, 16.

sentem accusans; absit : ea est enim opus Dei : sed ad futurorum amorem vos excitans et incitans, et ne in rebus præsentibus lubenter versemini, nec corpori affixi sitis : nec ita afficiamini, ut nonnulli e vulgo abjecti animi, qui etsi per multos annos vixerint, eos paucos esse dicunt. Quibus quid esse potest a ratione alienius? Quid vero crassius iis qui, cœlo proposito, et iis bonis quæ sunt in cœlis, « Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit [1], » ore hiante umbras stupent, et volunt vitæ præsentis Euripum trajicere, in perpetuis fluctibus, tempestatibus et naufragiis volutati? At non sic Paulus : sed festinabat et urgebat, et unum solum eum retinebat [2], nempe salus hominum. « Cum his qui oderunt pacem eram pacificus : cum » loquebar illis, impugnabant me gratis [3]. » Vidisti quomodo ostendit quam grave sit illic versari? Non enim dixit : « Cum iis qui non habent pacem, » sed, « Cum iis qui » odio habent pacem, eram pacificus. » Vidisti commodum afflictionis? vidisti fructum captivitatis? Sed nunc quis nostrum hoc poterit dicere? Satis enim fuerit, si cum pacificis simus pacifici. Hic autem etiam cum iis qui pacem oderant erat pacificus. Quomodo ergo nos quoque in hac re recte geremus? Si tanquam inquilini hic versemur, rursus enim deduco orationem ad ipsum argumentum; si ut hospites, si nullo eorum quæ sunt præsentia retardati. Nihil enim æque pugnæ et belli causa est, ut amor præsentium, ut vel gloriæ, vel pecuniæ, vel deliciarum cupiditas. Quando vero hos omnes funes præcideris, et animam nullo horum retineri permiseris, tunc videbis undenam bellum ducat principium, et undenam sit virtutis jaciendum fundamentum. Propterea jubet etiam nos Christus oves esse inter lupos [4] : ne dicas : « Hæc et illa passus

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] Philip. I, 23. — [3] Psal. CXIX, 7. — [4] Matth. X, 16.

sum, ideo evasi sævus et efferatus. » Etiamsi, inquit, passus fueris innumerabilia, mane ovis, et ita lupos superabis. Hic est improbus et profligatus, sed habes tantas vires, ut vel malis superior evadas. Quid est ove mansuetius ? quid vero lupo agrestius? ille tamen ab hac superabitur : idque ostensum est in Apostolis. Nihil est enim mansuetudine potentius, nihil lenitate validius ac firmius. Quocirca Christus quoque jubet oves esse inter lupos. Deinde postquam sic dixit, tanquam non sufficeret hæc mansuetudo, ovis, inquam, ei quem vult se ostendere discipulum, aliquid aliud adjicit : « Estote, inquit, simplices sicut co- » lumbæ [1], » duorum mansuetorum et simplicium animalium miscens mansuetudinem : tantam a nobis exigit lenitatem, quando inter sævos et agrestes versamur. Ne enim dixeris : « Est improbus, nec ferre possum. » Tunc enim maxime ostendenda est mansuetudo, quando res nobis fuerit cum sævis et agrestibus hominibus, quando cum iis qui sunt ab humanitate alieni : tunc ejus virtus ostenditur, tunc ejus munus et officium fructusque refulget. « Cum » loquebar illis, impugnabant me gratis. » Alius autem interpres dicit : « Et quando loquebar ipsis, bellabant, » vel hoc significans, « Cum iis qui oderant pacem, eram » pacificus : » vel, quando ipsis loquebar, ipsi me oppugnabant. » Quod autem dicit, tale est : « In ipso tempore colloquii, quando maxime, inquit, charitatem ostendebam, quando verba imprimis amica emittebam, tunc efferabantur, tunc dolos struebant et nihil eos coërcebat : ego tamen propriam ostendebam virtutem, licet ii ita affecti essent. Ita etiam nos oportet affici, nempe licet nos illorum amantes ab illis feriamur, licet nobis illi insidientur, nos nostra exhibere oportet, illius parabolæ memores, quæ jubet nos esse tanquam oves et columbas in medio lupo-

[1] Matth. x, 16.

rum, ut et illos meliores reddamus, et ipsi bona cœlestia consequamur. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXX.

Canticum graduum. *Alius*, Cantus in ascensiones.

Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium meum [1]. *Alius*, Levo oculos meos in montes, unde veniet auxilium meum.

I. Vide animam, quæ malis implicata nequit se expedire, et invenire exitum, et vult assequi solatium ad Deum respiciens. Hæc rursus tentationum sunt bona, quæ illam erigunt et excitant, et ad supernum auxilium invocandum movent, atque ab omnibus, quæ ad hanc vitam pertinent, abducunt. Si enim Judæi, qui crassi erant, et terræ affixi, ab afflictione captivitatis adeo boni evadebant, et ad cœlum ita respiciebant : multo justius est ut nos hoc faciamus in nostris calamitatibus, et ad Deum confugiamus, a quibus longe major quam ab illis perfectio requiritur. Quia enim illi tunc erant in mediis hostibus, et neque civitatem habebant, nec arcem, nec humanum auxilium, nec pecuniam, neque aliquid aliud ejusmodi, sed captivi et servi versabantur simul inter dominos et hostes. Calamitatum

[1] Psal. cxx, 1.

autem magnitudine oppressi, ad invictam manum confugiebant, et ab humanis deserti præsidiis, ex ea ipsa desertione conferebant se ad philosophiam. Et ideo dicebant : « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxi-» lium meum. » Quæ ab hominibus conferri possunt, omnia defecerunt, omnia perierunt, omnia procul recesserunt : una, inquit, salus deinceps relicta est, quæ scilicet affertur a Deo. « Auxilium meum a Domino, qui fecit cœ-» lum et terram [1]. » Vidisti eos Deum ubique quærere : ex terra, ex cœlo, ex montibus, ex solitudinibus eum ubique sibi ob oculos ponere? Vidisti eorum mentem fieri excelsiorem, et summam Dei providentiam ab eis ubique prædicari? Neque enim nequicquam hoc adjecit : « Qui fecit » cœlum et terram, » sed hoc obscure ratiocinans, et dicens : « Si fecit cœlum et terram, potest etiam in aliena regione opem ferre, et ubique, etiam in barbara terra manum adjutricem præbere, et eos, qui e patria expulsi sunt, conservare. » Si enim hæc elementa verbo solum produxit, multo magis nos poterit liberare a barbaris. Vides quomodo philosophantur qui minori sensu erant præditi quam lapides, dum in aliena regione versantur : non amplius enim templi, sed cœli et terræ meminerunt. Vide quomodo mundi creationem, Deique sapientiam et providentiam prædicant? « Qui enim antea ligno dicebant : « Deus meus es tu, » et lapidi : « Tu me genuisti [2]; » nunc universi orbis terræ Opificem agnoscunt. « Auxilium meum » a Domino, » non ab hominibus, nec ab equis, non a pecuniis, nec a sociis, nec a propugnaculis. Auxilium nostrum a Domino; hoc auxilium est invictum et inexpugnabile : non solum autem inexpugnabile, sed etiam expeditum et facile. Neque enim longe est proficiscendum, non est blandiendum janitoribus, non sunt consumendæ pecu-

[1] Psal. CXX, 2. — [2] Jer. II, 27.

niæ, non legationes mittendæ, sed potest quis domi manens hoc ad se auxilium attrahere, si tantum seipsum sejungens a rebus humanis, illi spei adhæreat, acresque et perspicaces oculos habeat, et alta respiciat. Propterea enim hoc solum animal Deus rectum creavit, et oculos corporis illi in alto locavit, docens etiam a rebus sensilibus oportere in altum respicere. Solum enim hoc animal est ita formatum : reliqua autem animalia prona sunt, et terram deorsum despiciunt. Hic autem in cœlum est erectus, ut quæ illic sunt consideret, in illis philosophetur, illa apprehendat et oculos animæ acres habeat. Quocirca dicebat quoque quidam Sapiens : « Sapientis oculi in capite ejus [1], » hoc est, liberatus est ab omnibus infimis rebus, per cœlum vagatur, et contemplatur sublimia. « Non des in commo» tionem pedem tuum, neque dormitabit, qui custodit » te [2]. » Vides quantam a nobis exigit diligentiam id quod dicitur? Quia enim auxilii meminerunt, et supernam opem invocant, adhortatur et consulit, hoc propemodum dicens : « Si velis eam assequi, quæ tua quoque sunt conferas. » Quid est autem quod consulit? Audi : « Non des in commotio» nem pedum tuum : » hoc est, « Ne dejiciaris, ne prolabaris, et tunc habebis Deum manum præbentem, nec te derelinquentem, nec demittentem. A nobis itaque sunt principia, et id situm est in nostra potestate. Cum ergo id in nostra potestate sit, quando volumus aliquid assequi, oportet nos quoque nostra conferre; ita enim vult Deus : quæ sunt parva quidem et vilia, ea tamen nos oportet conferre, non otiosos, nec dormitantes, non stertentes, nec supinos, sed operantes, et studium adhibentes ad salutem nostram. Et ideo undecima quoque hora conduxit [3]. Tametsi quidnam tanti momenti erant hora undecima facturi? Id scilicet, ut operatio esset eis occasio et causa coronarum. Et ideo di-

[1] Eccl. II, 14. — [2] Psal. CXX, 3. — [3] Matth. XX, 6.

cit : « Non des in commotionem pedem tuum, neque » dormitabit qui custodit te. » Si tua præbueris, quæ sunt illius quoque sequentur. Ex hoc id quoque ostenditur, quod etiamsi nostra afferamus, sic tamen ejus quoque egemus auxilio, ut in tuto simus, ut maneamus firmi et immobiles.

II. Quis est autem qui pedem dat in commotionem? Qui res fluxas et caducas aggreditur, et quarum basis minime firma est, cujusmodi est amor pecuniæ, cujusmodi est desiderium earum rerum, quæ ad hanc vitam pertinent: et ideo frequenter subvertuntur et decidunt, et de rebus maximis periculum sæpe creant sibi, qui illa possident. Illa enim nunquam sunt firma ac stabilia, nunquam sunt immobilia, sed semper mutantur, transferuntur, et magis quam fluctus perturbantur, quam fluviales undæ citius transeunt, ac quavis arena imbecilliora sunt, et magis perfluunt. « Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit » Israël[1]. » Si te, inquit, ita comparaveris, « Non dormita- » bit, neque dormiet, » hoc est, « Non derelinquet, non sinet, non dimittet nudum et desertum : » hoc autem volens subindicare, non abs re posuit illud, « Qui custodit Israël. » Hoc est autem quod dicit : « Si hoc est ejus perpetuum munus, ut tot retro ante actis sæculis, et a tuis majoribus te in tuto collocet, a suo non discedet officio, et id quod consuevit facere non deseret, nisi tu dederis in commotionem pedem tuum. Neque vero solum non deseret, sed te etiam cum magna securitate defendet. » Et ideo subjungit dicens : « Dominus custodiet te, Dominus protectio tua su- » per manum dexteram tuam[2]. » Alius autem ait : « Ad ma- » num dexteram tuam. » Erit, inquit, defensor tuus, adjutor, auxiliator. Vides quomodo hic quoque te vult in opere exerceri? A metaphora autem eorum, qui stant in acie,

[1] Psal. cxx, 4. — [2] Ibid. 5.

stabit ad manum tuam dexteram, ut sis inexpugnabilis, ut gravis ac strenuus, ut valens et potens, ut tropæum erigas, ut referas victoriam, quoniam illa est maxime, per quam omnia agimus. Non solum tibi assistet, et tibi opem feret, sed etiam proteget. Iterum dico, per ea quæ sunt apud nos, Dei auxilium exprimit: et omnibus numeris absolutam custodiam, et maxime propinquum auxilium, per dexteram et protectionem ostendit. « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem [1]. » Et hoc factum est quando egressi sunt ex Ægypto, et degebant in solitudine. Hic autem dicit magnam securitatem. Est autem verisimile eos etiam, cum tunc redirent, ejusmodi aliquod miraculum fuisse consecutos aliquo alio modo. » Volens ergo large et copiose ostendere ejus providentiam, quod non solum liberet a malis, imo ne ea quidem sinat perpeti, quæ solent accidere hominibus, hoc subjunxit. Est enim ejus auxilii et effusa suppeditatio, et quæ verbis exprimi non potest benignitas, quæ non pro modo nostræ necessitatis suum præbet auxilium, sed remunerationibus nostra quoque postulata superat. « Dominus custodiet te ab omni malo : custodiet animam tuam Dominus [2]. » Qui enim ne hæc quidem parva sinit tibi afferre molestiam, sed eo usque extendit suam curam, et providentiam, multo magis efficiet ut ab aliis expugnari nequeas. Quidquid enim invadit molesti et asperi, cedit Dei nutui : quæ quidem non insunt in hominibus. Nam etsi sæpe ab hoc malo liberaverit, ab alio non potuit : vel si potuit, certe noluit. Verum Dei manus valida et omnipotens, quodcumque invaserit, profligare poterit, et te liberare ab omnibus. « Dominus custodiet introitum tuum, et exitum tuum [3]. » Alius interpres dicit : « Accessum tuum. » Vidisti ejus perpetuum auxilium ubique adesse, introeunti et exeunti? Quid potest cum hac

[1] Psal. cxx, 6 — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8.

charitate conferri? Quid cum hac clementia? Hic quidem certe omnem vitam significat. In his enim vita universa consistit, nempe in ingressu et exitu. Et ut id apertius significet, subjunxit: « Ex hoc nunc et usque in sæculum [1]. » Non uno, inquit, aut duobus, aut tribus, aut decem, aut viginti, aut centum diebus, sed perpetuo : quod quidem non inest hominibus; sed multæ sunt mutationes, frequentes casus, et continuæ vicissitudines: qui hodie amicus, cras inimicus est : qui hodie fert opem, cras te deserit. Sæpe autem non solum deserit, sed etiam oppugnat, et insidiatur quovis hoste gravius: sed quæ Dei sunt, manent immobilia, perpetua, immortalia, stabilia, fine carentia. Ut ea ergo assequamur, nostra quoque afferamus, ut magna securitate fruamur, et bona futura adipiscamur in Christo Jesu Domino nostro: cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXI.

Lætatus sum in iis, qui dixerunt mihi :
In domum Domini ibimus [2].

I. At nunc multi verbum ægre ferunt : et si quis ad circum, vel ad theatra iniquitatis ascendens vocaverit, multi concurrunt : sed si ad domum orationis, pauci sunt, qui non cunctentur. At non sic Judæi : quo quid possit esse gravius, quando illis negligentiores cernuntur Christiani?

[1] Psal. cxx, 8. — [2] Id. cxxi, 1.

Undenam autem factum est, ut ii essent tales? Rursus dico, « A captivitate facti sunt meliores. » Hinc ii, qui antea nauseabant, et templum quidem, divinorumque eloquiorum auditionem dimittebant, seipsos autem montibus, saltibus, collibus, et plurimæ impietati dedebant, ab illius cultus desiderio cessarunt, et ad hanc promissionem incenduntur, eriguntur, consistunt, et animo lætantur. Quoniam enim fame et siti laboraverant, « Non fame panis, et » siti aquæ, sed audiendi verbi Domini [1]: » hoc supplicio castigati, cum majori desiderio ea requirunt a quibus exciderant. Ita etiam vel ipsum solum amplectabantur, dicentes : « Placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus » miserebuntur [2]. » Et rursus, « Quando veniam et apparebo » ante faciem Dei [3]? » Et rursus, « Recordabor tui de terra » Jordanis et Hermoniim, a monte modico [4]. » Et rursus, « Hæc memini, et effudi super me animam meam [5]. » Quidnam autem, dic mihi, meministi ? « Quoniam transibo in » locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei [6]. » Hoc est, « Quia transibo ad choreas ac magnos conventus, et illum Dei cultum ac ceremonias. « Stantes erant pedes » nostri in atriis tuis Jerusalem [7]. » Alius, « Lætatus sum cum » dicerent mihi : In domum Domini venimus. Steterunt » pedes nostri in atriis tuis Jerusalem. » Vidisti insignem voluptatem ? perinde ac si rebus ipsis fruerentur, vel ad ipsa verba gaudebant, magno desiderio amplectentes orationis domum et civitatem. Ita Deus semper facere consuevit. Quando enim bona habentes non sentimus, ejicit ea e nostris manibus, ut id quod allicere non potuit usus fructus, efficiat privatio : quod ipsis etiam evenit amplectentibus civitatem, atque templum, quod patriam recepissent magnas gratias agentibus. « Jerusalem, quæ ædificatur

[1] Amos VII, 11. — [2] Psal. CI, 15. — [3] Id. XLI, 3. — [4] Ibid. 7. — [5] Ibid. 5. — [6] Ibid. — [7] Id. CXXI, 2.

» ut civitas [1]. » Alius, « Ædificatam ut civitatem. » Vel ergo ex Septuaginta sententia hoc sibi vult ; « Ædificabitur Jeru» salem ut civitas : » quo significatur tempus quod præcessit ædificationem : vel, ut vult alius interpres. « Recepimus » Jerusalem ædificatam ut civitatem, » quæ significant ea, quæ post captivitatem acciderunt. Quia enim tunc erat maxima solitudo civitatis, eratque tunc eversa ; dirutis turribus, et disjectis mœnibus, et veteris patriæ solum manebant reliquiæ, cum reversi essent et vidissent solitudinem, antiquam prosperitatem revocant in memoriam, et ejus narrant encomia, referentes, quomodo ea prius clara et illustris, quæ habebat ecclesiam, principes, reges, et pontifices, eratque pulcherrima et longe ornatissima, ad tam turpem et deformem speciem redacta sit. Quod autem ita sit, audi quæ sequuntur : « Jerusalem, quæ ædifica» tur ut civitas. » Tunc enim nondum erat civitas. Clarum est autem etiam ex eo quod subjungit : « Cujus participatio » ejus in idipsum [2]. » Dicit enim ejus frequentia et tuta ædificia, nihilque in ea fuisse desertum, sed omni ex parte densam, perfectam, et populosam fuisse ante captivitatem. Et ideo quidam interpres dicit hoc significans : « Conjunc» tionem habens. » Deinde post illud, aliud quoque dicit ejus encomium. « Illuc enim ascenderunt tribus, tribus » Domini, testimonium Israël ad confitendum nomini Do» mini [3]. » Hoc enim maxime ornabatur civitas, non tam propter magnitudinem et ædificia, quam quod omnes illic congregabantur, seu senatus haberetur, seu concio, seu de re aliqua deliberaretur. Quoniam enim illic erat templum, et omnes illic peragebantur ritus ac ceremoniæ ; illic erant sacerdotes, et Levitæ, regia, adyta, vestibula, sacrificia, et altare, festa, celebresque conventus, preces et conciones, et ut semel dicam, illic consistebat tota forma

[1] Psal. CXXI, 3. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 4.

reipublicæ, oportebat illic tribus maxime ter in anno colligi, in festis publicis et solemnibus, in Paschate, Pentecoste, et Scenopegia, seu festo tabernaculorum. Neque enim licebat alibi. Ad ejus ergo encomium dicit : « Illuc » enim ascenderunt tribus. » Et alius, « Illuc ascenderunt » sceptra. » Non dixit autem solummodo tribus, sed « Tribus » Domini. » Omnes tribus erant Domini, nec tamen eis ideo licebat hæc in sua patria peragere, sed eo honore affecta erat metropolis, quæ omnes cogebat et attrahebat ad seipsam.

II. Hoc autem fiebat, ut id eis esset causa Dei cognitionis, ne si quoquoversus vagarentur, occasio sumeretur viaque muniretur ad cultum simulacrorum. Et ideo illic sacrificare, illic orare, illic convenire, diesque festos jussit peragere, loci angustiis aberrantem eorum mentem, et ad impietatem tendentem, coërcens, refrenans et reprimens. Quod quidem ipse quoque significans, dicebat : « Tribus » Domini, testimonium Israël : » Quid est, « Testimonium » Israël ? » Testimonium maximum, argumentum, probatio Dei providentiæ, ut nulla ipsis relinquatur excusatio si desciscant, si resiliant, et ad simulacra confugiant. Ejus enim providentiæ, potentiæ, sapientiæ hoc erat argumentum maximum. Illic enim legebatur lex quæ rerum olim præclare gestarum et historiæ continebat narrationem. Illic etiam ad charitatem constringebantur, dum inter se haberent consuetudinem. Quæ enim celebrabantur festa, ut inter se congrederentur causa erant, ac major metus, vivida pietas, et alia bona innumera ex eo proficiscebantur, quod simul in civitate convenirent. « Ad confitendum no» mini Domini. » Hoc est, ad gratias agendas, ad colendum, orandum, offerendum, sacrificandum, quæ ipsos ducebant ad pietatem, et eorum religionis disciplinam tutiorem efficiebant. « Quia illic sederunt sedes in judicium, sedes super

» domum David[1]. » Ecce dicit etiam aliam civitatis excellentiam. Quænam ea est? quod illic sit regia. Hoc enim sibi vult illud, « Quoniam illic sederunt sedes in judicium, » sedes super domum David. » Alius, « Domus David. » Illic enim duplex erat principatus, sacerdotum et regum quasi vinculo conjunctus, cum veluti quadam duplici corona et diademate ornaretur civitas per hæc omnia. Illic judices, ad quos quæ multorum captum superabant referebantur. Si qua enim lata esset sententia in aliis civitatibus, de qua dubitaretur, ut evenit in appellationibus, ad judicum, qui erant Jerosolymis, cognitionem sententiam referebant: illic autem accipiebatur solutio. Sed erant quidem antiqua hujusmodi; hodierna vero, sunt his multo graviora: est enim summa solitudo, ruina, eversio, conflagratio, paucæ domorum reliquiæ, tristis et miserabilis species, et quæ solum habet monimentum, et obscura quædam vestigia prioris felicitatis. Quocirca non concludit orationem rebus miseris et tristibus, sed ad lætiorem spem eos reducit, dicens : « Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem[2]. » Quid est, « Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem? » Pro eo quod est, « Petite et postulate. » Alius autem dicit : « Amplectimini, » aut, « Salutate Jerusalem. » Hoc est, « Rogate ut ea redeat in pristinam prosperitatem, ut liberetur a bellis frequentibus, ut deinceps securitate fruatur. » Vel hoc ergo dicit, vel prædicit : « Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem. » Hoc est, « Pax ei succedet. « Et abundantia diligentibus te[3]. » Alius, « Quiescent. » Alius, « Prospere agant qui te diligunt. » Hic est magna copia prosperitatis, quando non in ea solum bona consistunt, sed etiam qui eam diligunt, iis fruuntur. Quod quidem in prioribus temporibus secus fiebat. Qui eam enim odio habebant, et oppugnabant, ii plurimum poterant, et erant aliis clariores, et cum facilitate

[1] Psal. CXXI, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid.

tropæa erigebant. « At nunc ii, qui te diligunt, in magna erunt securitate. Qui tecum, inquit, iisdem tenentur munimentis. » Eos autem dicit, qui vel erant eorum fauturi partibus, vel etiam ipsos cives. « Fiat pax in virtute tua[1]. » Alius dicit : « In propugnaculo tuo. » Alius, « In ambitu tuo. » Quid est, « In virtute tua ? » In substantia tua, in iis, qui in te habitant, in prosperitate tua. Quoniam enim bellum res est exitiosa, idque eam perdidit, ei pacem precatur. « Et » abundantia in turribus tuis[2]. » Alius dicit : « In regiis tuis. » Alius : « Jucunditas. » Alius, « Quies. » Non solum enim prædicit futuram a malis liberationem, sed etiam innumerabilium bonorum accessionem, pacem, abundantiam, fertilitatem. Quid enim juvat pax, quando in paupertate, fame et mendicitate vivunt ? Quid autem juvat abundantia, quando bellum ingruit ? Et ideo eis utraque hæc bona fore prædicit, ut eis adsit abundantia, et per pacem ea secure fruantur. « Propter fratres meos et proximos meos[3]. » Vel vicinos dicit, qui eorum casu lætati fuerunt, et optat ut fiat pax, ut illi quoque deprimantur, et cognoscant Dei potentiam : vel fratres eos dicit, qui civitatem inhabitant. Propter fratres ergo meos et proximos meos rogo ut fiat pax, ut vel tandem respirent, postquam calamitatibus facti sunt meliores. « Loquebar pacem de te. Propter domum » Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi[4]. » Alius dicit : « Lo» quar pacem in te. » Quoniam dixit : « Propter fratres meos » et proximos meos, » ostendens se hoc non precari propter illorum meritum, sed ut illos majori beneficio afficeret, subjunxit : « Propter domum Dei nostri. » Hoc est, propter gloriam ejus opto pacem, ut ejus cultus rursus redeat, et doctrina augeatur. Alii enim tempore captivitatis nati sunt, alii vero fuerunt testes et descensus et reditus. Dei autem cultu peracto, hæc omnia discebant a senioribus, illam

[1] Psal. CXXI, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 9.

olim eorum felicitatem, quod cum tot rebus secundis uterentur, iis exciderint. Vides quomodo eorum reprimit arrogantiam, ne existiment se bona recepisse, ut qui satis pœnarum dederint, sed sciant se propter Dei gloriam in suam patriam reversos esse; et cum id didicerint, maneant in summa securitate, ne peccantes eadem rursus experiantur? Hæc ergo nos quoque cum sciamus, maxime quidem operam adhibeamus ne labamur: sed si in peccata quandoque inciderimus, studeamus celeriter resurgere, et non in priora recidere, ne ea audiamus quæ fuerunt dicta paralytico: « Ecce sanus factus es, noli amplius peccare, ne » quid deterius tibi contingat [1]. » Propterea enim sic dixit, et bonos docens ut virtutem secure conservent, et qui liberantur a peccatis, in optima mutatione maneant, ut omnes communiter bona cœlestia consequantur. Quibus detur nobis omnibus frui gratia, et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlo [2].

I. Vides ubique effulgens captivitatis lucrum. Nam qui sæcularibus erant rebus affixi, et Assyriis Ægyptiisque fidebant, nec non murorum ambitui et pecuniarum copiæ,

[1] Joan. v, 14. — [2] Psal. cxxii, 1.

ab illis omnibus sese avellentes, ad invictam manum confugiunt, ab illa spe pendent; atque excelsa instructi mente, a terrenis avulsi, nec templum pro more adire valentes, quod destructum fuerat, a cœlo Deum tandem invocant. In cœlo autem habitare dicitur, non quasi loco circumscriptus sit, absit : ipse quippe omnia implet; sed quasi in cœlestibus illis Potestatibus quiescat et maneat; nam dicitur etiam in hominibus habitare : « Inhabitabo enim in » illis et inambulabo[1]. » Cum igitur in Barbarorum regione degerent, non mediocri doctrina imbuti sunt; eo quod scilicet a vitæ commodis omnibus sequestrati essent, discerentque ubique Deum, si invocetur, facile precibus annuere. Quia enim futurum erat, ut novi vitæ instituti radius demum oriretur; incipit Propheta quæ futura erant attingere; locorum observationem sensim et quasi per ænigma solvens tollensque. « Ecce sicut oculi servorum in ma» nibus dominorum suorum; sicut oculi ancillæ in manibus » dominæ suæ : ita oculi nostri ad Dominum Deum nos» trum, donec misereatur nostri[2]. » Hic etiam vide pietatem vigentem et firmam : non enim ad breve solum tempus sperant, sed diutius affixi et anhelantes. Ideoque exemplum in medium attulerunt; hoc ipsum subindicantes, non aliunde sibi spem adesse auxilii et suppetiarum, seque nihil aliud spectare : quandoquidem ancilla et servus hoc unum habent subsidium, quo victum et vestitum cæteraque necessaria comparent, ut ad heros suos respiciant. Neque recedunt, sed expectant donec acceperint : et cum receperint gratias habent : illudque ipsum assidue faciunt. Ut hoc igitur ostendat, ipsos scilicet ad eum respicere, idque assidue præstare, nullam aliam spem habere, sed hujus præsidii expectationi defixos esse, utpote quorum omnia bona illius sint, ancillam et servos commemoravit.

[1] 2 Cor. vi, 16. — [2] Psal. cxxii, 2.

Vide quo pacto illi, qui prius invitabantur ut ad Deum currerent, et cum nausea et fastidio hæc audiebant, jam calamitate meliores evaserint; ita ut ab illo absistere nolint, sed maneant, serviant, postulentque donec misereatur ipsorum. Non dixit: « Donec mercedem reddat, donec præmium retribuat, » sed « Donec misereatur. » Tu igitur, o homo, assidue permane, sive recipias, sive non recipias: etiamsi non recipias, ne recedas, et prorsus accipies. Nam si principem illum crudelem viduæ assiduitas inflexit, quam veniam assequaris tu, qui tam cito resilis, torpes, et deficis. Non vides quomodo ancillæ a matronis pendent, dum nec mentem, nec oculum alio vagari sinunt? Sic tu facito. Sequere Deum solum, aliisque omnibus dimissis, ex numero servorum ejus esto, et quæcumque tibi utilia petieris, impetrabis. « Miserere nostri, Domine, miserere nostri, quia » multum repleti sumus despectione. Multum repleta est » anima nostra[1]. » Vidisti contritum animum? Ex misericordia salutem consequi rogant; imo nec ex misericordia, quasi eam mereantur: sed quia magnas dedere pœnas, ut ait Daniel: « Pauci facti sumus præ omnibus gentibus quæ » sunt super terram[2]. » Idipsum illi dicunt in precatione sua. « Extremam passi sumus miseriam, patria et libertate excidimus: barbarorum servi, in opprobriis diu versamur, fame, inedia et siti consumpti; consputi, conculcati omne tempus transegimus. Ideo parce et miserere nobis. » Quid autem sibi vult, « Multum repleta est anima nostra? » Ipsa, inquit, anima nostra soluta est, tabefacta magnitudine malorum. Multos videre est qui dire vexati fortiter ferunt. « At nos, inquiunt, hoc perdidimus: ægre ferimus afflicti, frangimur. » Quia enim honoribus non ut par erat usi fuerant, contrariis eos rebus castigat Deus, quod ubique facientem illum videre possumus. Sic et Adamum quia para-

[1] Psal. CXXII, 3, 4. — [2] Dan. III, 37.

disi habitatione non recte usus erat, ejectione correxit, et uxorem, quæ ex honoris æqualitate pejor evaserat, servitute et subjectione meliorem fecit. Ipsos quoque Judæos, libertate et diuturna domi securitate in pejus mutatos, effrenes, et dissolutos, per contraria corrigit. Hi porro misericordiam consequi rogantes, Deum sic alloquuntur. « Multum » repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus, et » despectio superbis [1]. » Alius, « Multis satiata est anima nos» tra, obloquentibus abundantibus, et despicientibus su» perbis. » Alius, « Subsannatione arrogantium. » Alius, « Despectione eorum qui bonis affluunt. » Hi igitur eidem hærent sententiæ. Calamitatem enim deplorant cum dicunt : « Satiata est anima nostra spernentibus. » Septuaginta vero aliud dicunt. Transeant hæc ad illos, et iisdem ipsi fruantur, quæ aliis fecerunt, eorumque fastus et tumor deprimatur. Quod sæpe evenisse videmus : nam id frequenter solet facere Deus, nempe altos spiritus assumentes deprimit, et inflatos humiliat, ut eos avertat a via ad perniciem ferente. Nihil enim superbia pejus. Ideo tentationes et ærumnæ, corpus mortale, et multæ supervenientes calamitates : ideo ægritudines et morbi ; ut innumera frena adhibeantur animæ superbienti et timore inflatæ. Ne itaque turberis, dilecte, cum in tentatione versaris ; sed Prophetæ recordatus dicentis : « Bonum mihi quia humiliasti » me, ut discam justificationes tuas [2] ; » calamitatem pro remedio accipe, et tentatione ut par est utere : poterisque majorem assequi tranquillitatem, qua utinam omnes digni habeamur, gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. CXXII, 4. — [2] Id. CXVIII, 71.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis [1].

I. Quod sæpe dixi [2], hoc quoque nunc dico, nec cessabo dicere, magnum esse fructum captivitatis, et ad philosophiam deducere posse eos qui attendunt. Ecce enim qui ad simulacra currebant, Deum contemnebant, et in impietatem impegerant, quid dicunt nunc post captivitatem? et quomodo salutem suam Deo ascribunt? Quinetiam Propheta, tanquam choragus optimus, eadem illos jubet frequenter dicere. Postquam ergo primus dixit, illis quoque præcipit, tanquam magister discipulis, ut dicant: « Dicat » nunc Israël, nisi quia Dominus erat in nobis, cum exur- » gerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos [3]. » Erant enim inermes, nudi, captivi, et servi, et nuper a malis liberati, urbemque habebant non muris cinctam, imo vero ne urbem quidem, et post reditum erant præda omnibus parata, sed fuit eis Deus pro muro et arce. Hoc ipsum nos quoque nunc dicamus: « Nisi quia Dominus erat » in nobis, forte vivos deglutissent nos. » Quid enim non fecisset noster inimicus diabolus, nisi Dominus fuisset in nobis? Audi quid Christus dicat Simoni: « Simon, Simon, » quoties petiit te Satanas cribrare sicut triticum: et ego oravi pro te, ne deficiat fides tua [4]? » Est enim improba

[1] Psal. CXXIII, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. XV, pag. 443-448. — [3] Psal. CXXIII, 1-3. — [4] Luc. XXII, 31, 32.

bellua et insatiabilis, et nisi assidue refrenaretur, subvertisset et confudisset omnia. Si enim cum in beatum Job pusillum quid ei fuit permissum, ejus domum evertit funditus, ejus corpus labefactavit, tantam tragœdiam excitavit, facultates corrupit, filios obruit, ut e carne vermes scaturirent effecit, uxorem in eum incitavit, amicos, inimicos, famulos, ut probris eum insectarentur, induxit : si non innumerabilibus frenis retardaretur, quomodo non omnes perderet? Quocirca hic quoque dicit : « Nisi quia » Dominus erat in nobis. » Erant enim admodum pauci et contempti, et eos reversos multi adoriebantur. Porro in hoc quoque ostendebatur Dei sapientia, quod non repente et uno simul tempore daret eis securitatem, sed sensim ac paulatim. Hoc autem faciebat eos conservans in Dei cognitione, et eam, quæ ex captivitate orta erat, correctionem non sinens præterfluere. Quia enim liberatio a malis solet homines efficere socordiores, in ipsa etiam donatione bonorum permittit, ut ipsi assidue tententur, ut sint eis tentationes perpetuum philosophiæ exercitium. Et ideo nec homines semper dimittit in calamitatibus, ne deficiant : nec in quiete et rerum prosperitate, ne fiant socordiores : sed vicissitudinibus eorum salutem variat. « Forte vivos » deglutissent nos. » Vides quomodo ostendit quam sint immanes, qui se invadunt? Sunt enim homines qui vel ferarum immanitatem ostendunt, imo magis quam illæ sæviunt in congeneres. Fera enim cum semel invaserit, ab ira desistit, et recedit, aut repulsa non amplius invadit : homines autem, cum res cesserit aliter quam putabant, sæpe invadunt vel ipsas carnes gustare cupientes. Ejusmodi res est ira, rationis expers ; adeo fervet et ebullit hæc animi perturbatio. Quomodo ergo hæc extinguetur ægritudo? Si res nostras animo reputemus, si mortem consideremus, et eos qui quotidie recedunt, si naturam nostram contem-

plemur, quod scilicet simus terra et cinis. Si autem faciei pulchritudo animo tuo adhuc imponit, vade ad monumenta et thecas parentum tuorum, ac vide quomodo sunt positi, et in pulverem ac terram resoluti, magnamque ex eo capies occasionem, ut teipsum reprimas. Ne dicti gravitatem improbes. Quemadmodum enim qui febre laborant, postquam a morbo liberati fuerint, puro aëre indigent: ita etiam quos animi perturbationes ad insaniam adigunt, si ad monumenta accesserint, tanquam qui in prædium saluberrimum pervenerint, multas expellent ægritudines. Sufficit enim vel solus urnæ aspectus ad eum deprimendum, qui valde arrogans est. Ab his deinceps transmitte tuam cogitationem ad futurum illum diem terribilem, ad futuras de te quæstiones, et reddendas rationes, ad supplicia, quæ nullum habent omnino solatium, ubi nemo te defendet : et his omnibus veluti quibusdam cantibus seda tuas animi perturbationes. Considera autem etiam ex hominibus eos, qui in vita præsenti ex divitiis redacti sunt in paupertatem, ex gloria in ignominiam : et si velis irasci, non ei qui est tibi genere conjunctus, sed malo dæmoni irascere : habes in quem iram effundas : illi nunquam reconcilieris, in illum iram effunde et consume, in illum tende laqueum, nunquam cesses adversus eum bellum gerere. « Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua » absorbuisset nos. Torrentem pertransivit anima nostra, » forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabi» lem [1]. » Torrentem et aquam hic dicit ingentem iram inimicorum. Est enim aqua, quæ incomposite magna vi et impetu fertur, ac quodcumque ei occurrit, secum trahit. Non solum autem hic dicit irruptionem malorum, sed etiam transitum.

II. Ne animum ergo abjiciamus, quando nos mala inva-

[1] Psal. CXXIII, 3-5.

scrint. Torrens est quisquis tandem sit, est nubes quæ prætercurrit. Quidquid molesti dixeris, id habet finem : quidquid asperum dixeris, id quoque habet exitum. Si enim finem non haberet, natura non sufficeret. At complures, inquies, secum trahit. Sed id non fit ex ejus volentia, sed propter eos qui sunt ignavi et facile prosternuntur. Ne ergo seducamur, sed ad ea quæ intima sunt ejus perveniamus, loca ejus consideremus, sacram ancoram apprehendamus, ut nullum patiamur naufragium. Torrens enim est ad tempus terribilis, et rursum supra modum deprimitur. « Aqua » absorbuisset nos. » Alius, « Tunc forte aquæ inundavis» sent nos, quasi torrens pertranseuntes contra animam » nostram. Forsitan pertransisset anima nostra aquam in» tolerabilem. « Alius, » Tunc transissent super animam » nostram, tanquam aquæ, superbi. » Vidisti quantum sit Dei auxilium : quomodo in tot malis non siverit eos submergi ? Ideo enim sinit mala crescere, non ut nos obruant, sed ut magis probatos efficiant, et suæ potentiæ majorem præbeat demonstrationem. Superbos autem hic dicit hostes, qui quovis torrente, et quavis aqua intolerabili vehementius irruentes, nihil ipsos læserunt. In causa est autem Dei præsidium, cœleste subsidium, auxilium quod superari non potest. Et ideo cum ipse dixisset liberationem a malis, dicit eum etiam qui liberavit, idque cum summa ejus laude. « Benedictus Dominus, qui non dedit nos in » captionem dentibus eorum. Anima nostra sicut passer » erepta est de laqueo venantium [1]. » Vidisti quomodo suam ostendit imbecillitatem, et illorum potentiam ? Illi enim tanquam feræ et leones eos invadebant, parati vel eorum vesci carnibus, armati et viribus et iracundia ; hi vero erant quovis passere imbecilliores. Tunc enim Dei miracula maxime ostenduntur, quando qui sunt imbecilli, su-

[1] Psal. cxxIII, 6, 7.

perant potentiores. Nec eo solum erant insidiæ intolerabiles, quod illi quidem essent potentes et terribiles, ira pleni, et vel eorum carnibus vesci parati : hi autem imbecilli, et pauci, qui facile invadi possent : sed etiam quod essent in mediis malis intercepti, et undique cincti difficultatibus, haberent undique bella eos circumstantia : sed qui est maxima potestate præditus, et potest undique conservare, etiam postquam pericula et mala circumsederant; nos, inquit, liberavit cum magna facilitate. Quod quidem volens ostendere sic dixit : « Anima nostra sicut passer erepta est » de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus [1]. » Deinde ostendens etiam quomodo, subjunxit : « Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit » cœlum et terram [2]. » Vidisti auxiliatoris virtutem ? vidisti potentiam ? ipsa etiam insidiarum adminicula sustulit. Hoc etiam anagogice acceperit quispiam de diabolo, et de genere hominum. Ostendit quippe quomodo eripuerit, et ejus sustulerit insidias. Hoc enim factum est ex quo dixit Discipulis : « Ambulate super serpentes et scorpiones, et » super omnem potestatem inimici [3]. » Non enim est amplius apertum bellum, nec ex æquo instructa acies : sed ille quidem jacet pronus et procumbens : tu autem stas erectus, ex alto eum feriens : ille quidem enervatus, tu vero robustus et validus. Quî fit ergo ut sæpe vincat ? Hoc fit ex nostra ignavia, ex socordia eorum qui dormiunt. Si velis itaque resistere, non audet tecum instructa acie confligere. Quod si vincit dormientem, id non illius potentiæ, sed tuæ tribuendum est negligentiæ. Quis enim dormientem non vicerit, etsi sit omnium imbecillimus ? Alligatus est Fortis [4], impedimenta ejus omnia direpta sunt, fracta est potentia [5], ruptum est ac dirutum ejus habitaculum, frameæ

[1] Psal. CXXIII, 6, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Luc. X, 19. — [4] Matth. XII, 29. — [5] Psal. IX, 7.

ejus defecerunt. Quid vis his amplius? Qua de causa eum times? Cur vereris? Jussus es conculcare eum, qui est enervatus: quamobrem, dic, quæso, contremiscis? Cur cunctaris ac dubitas? Annon cogitas qualis sit qui tibi fert auxilium? Non solum enim hostis tuus factus est imbecillior, sed etiam tuum majus est auxilium. Compressa est carnis exultatio, peccati ablata est sarcina, gratiam Spiritus accepisti, quæ habet vim unctionis. « Nam quod im»possibile erat legi, in quo erat imbecillum per carnem, » Deus, misso suo Filio in similitudine carnis peccati, et de »peccato condemnavit peccatum in carne, ut justificatio »legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem am»bulamus [1]. » Carnem fecit tibi morigeram, arma tibi donavit, thoracem justitiæ, cingulum veritatis, galeam salutis, clypeum fidei, gladium spiritus, arrham dedit, corpore suo te nutrit, sanguinem suum tibi bibendum porrigit, crucem tibi tanquam lanceam in manus tradidit, lanceam quæ nunquam flectitur: illum alligavit, humi projecit. Non habes itaque quo te deinceps defendas, si vincaris: et si profligeris, non est tibi danda venia. Habes enim innumeras victoriæ ansas. «Laqueus contritus est, inquit, et nos li»berati sumus. Adjutorium nostrum in nomine Domini, »qui fecit cœlum et terram. » Vides qualem habes Imperatorem, qualem Regem, eum qui est universi opifex, eum qui solo verbo tot corpora produxit, tantam molem, tantam magnitudinem? Ne animum demittas, forti animo resistas. Nihil vetat quominus tropæum tuum stet erectum. Hæc ergo cum sciamus, o dilecti, sobrii simus, concertemus, nec dormiamus, sed cum arma absterserimus, animique alacritatem confirmaverimus, hostem assidue feriamus, ut cum præclaram victoriam retulerimus, cum magna gloria regnum cœlorum consequamur. Quod nobis detur

[1] Rom. VIII, 3, 4.

assequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXIV.

Qui confidunt in Domino sicut mons Sion [1].

I. Quid sibi vult additio « Sion ? » Cur enim non dixit absolute, « Sicut mons, » sed illius montis meminit ? Ut doceat non debere nos animum dejicere in calamitatibus, nec ab eis pessumdari, sed a spe in Deum pendentes, omnia ferre fortiter, bella, pugnas et tumultus. Quemadmodum enim hic mons qui fuerat quandoque desertus, et nudatus habitatoribus, ad priorem redierat prosperitatem, veteri statu recepto, cum incolæ rediissent, et miracula rursus ostenderentur : ita etiam vir fortis, licet ab innumeris invadatur calamitatibus, non evertetur. Ne ergo quæras vitam ab omnibus negotiis, et ærumnis remotam, sed quam minime detrahant pericula. Ars enim non eodem modo ostenditur, si quis in portu sedeat, et si quis undosum mare transmittat. Ille enim ignavus, mollis et enervatus redditur : hic autem, qui multas rupes in mari latentes, multos scopulos, multos ventorum impetus, et alia maris pericula sustinuit, in hisque omnibus excelluit, animum suum firmiorem reddidit. In hanc enim vitam deductus es, non ut sis otiosus, nec ut sis abjectus ; nec ut tibi nihil adversi eveniat, sed ut

[1] Psal. CXXIV, 1.

gravia passus evadas clarior. Ne otiosam ac remissam, voluptatibusque et deliciis plenam, vitam quæramus. Non est enim viri fortis, sed potius vermis hoc desiderium : ejus, inquam, potius qui est rationis expers, quam ejus qui est ratione præditus. Sed ora quidem maxime ut non intres in tentationem : quod si in eam quandoque incideris, ne ægre feras, nec conturberis, sed fac omnia, ut evadas clarior. Non vides fortes milites, quomodo vocante tuba tropæa respiciunt, victorias, coronas et majores suos, qui se præclare gesserunt? Et tu ergo cum tuba spiritualis sonat, sta leone animosior : sive sit ignis, sive ferrum, ingredere. Sciunt vel ipsa elementa eos, qui sunt virilis animi, revereri. Solent etiam feræ strenuos viros pertimescere. Quamvis eas fames, quamvis ipsa natura irritet et efferet, omnium obliviscuntur, quando Justum viderint, iramque suam cohibent. His ergo armis muniaris, et ignem non timebis, licet videris flammam in cœlos ascendentem. Habes fortem et generosum ducem, qui solo nutu potest quæcumque mala sunt et gravia tollere. Illius sunt omnia, cœlum, terra, mare, feræ et ignis; est ei facillimum omnia transferre, ac loco movere. Undenam ergo, dic mihi, metus tuus oritur? Non aliunde certe, quam ex tua ignavia et socordia. Nonne mors est omnium malorum colophon? Atqui ea ipsa quoque est naturæ debitum. Cur non satagis, ut tibi ex ejus solutione quæstus oriatur? si enim hac via velis nolis incedendum est, cur non cum lucro? At enim post gravia tormenta, non temporaria, sed quæ voluptatem præbeant dolore majorem. Quod si hæc tibi videntur esse gravia, considera eos, qui absque ulla mercede longa tabe laborant, qui fame perpetua, qui immedicabilibus et longis morbis vexantur, propter quos sæpe mortem optarunt : multi etiam in enses irruerunt, multi vitam laqueo finierunt. Cœlum autem tibi est propositum, et bona quæ sunt in cœlis, et non vereris nec perhorrescis

esse mollis et ignavus, idque cum talem habeas adjutorem? Annon audis Prophetam dicentem : « Qui confidunt » in Domino sicut mons Sion? » Spem nimirum significat in Deum immutabilem, firmam et constantem, invincibilem et inexpugnabilem. Quemadmodum enim etiamsi quis innumerabiles adhibeat machinas, montem nec convellere, nec labefactare poterit ; ita etiam qui eum aggreditur, qui spem in Deum collocavit, revertetur domum vacuis manibus. Monte enim longe est tutior spes in Deum. « Non » commovebitur in æternum qui habitat in Jerusalem[1]. » Alius interpres dicit : « Immutabilem in æternum, qui ha» bitat circa Jerusalem. » Quid ergo? Non commoti, inquit, sunt tres pueri et Daniel? Absit. Nam a patria quidem exciderunt, captivitatem sustinuerunt : nullo tamen tempore commoti sunt : sed cum essent in tanta rerum perturbatione, et tanta fluctuum multitudine, cum perinde ac petræ insisterent, et in tranquillo portu starent, nihil grave aut asperum senserunt. Commotionem autem ne voces rerum casus. Non est enim hoc commotio, sed animæ interitus, et virtutem amisisse : quod quidem non evenit in periculis, iis qui sunt sobrii et sapientes, imo vero tutius et firmius suam possident philosophiam, clarioresque et illustriores evadunt. Quod si vis etiam anagogice sumere illud, « Non commovebitur in æternum qui habitat in Je» rusalem? » describe tibi sortem supernæ metropolis. Qui enim illam receperunt, sunt ab omnibus omnino casibus liberi : nihil illic quod illos supplantet, non cupiditates, nec voluptates, nec peccati occasio, non dolor, non molestia, non pericula : hæc omnia longe aberunt. « Jerusalem, » Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi » sui ex hoc nunc et usque in sæculum[2]. » Per hæc quidem dicit adesse auxilium civitati ex ejus situ : sed non

[1] Psal. CXXIV, 1, 2. — [2] Ibid.

permittit ut ei confidat, sed eam ad inexpugnabile erigit auxilium, nempe Deum.

II. Etsi, inquit, eam montes muniant, illa tamen protectione indiget. Id enim eam reddit inexpugnabilem. Quocirca alius quoque dicit interpres : « Dominus autem circa » populum suum. » Hoc est, « Ne confidite altitudini montium. » Quod enim eam facit inexpugnabilem, hoc est, « Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super » sortem Justorum [1]. » Dicit justam quamdam causam Dei auxilii, ut illi possint confidere. Quænam autem ea est? Non permiserit, inquit, bona Justorum esse in manibus peccatorum. Hoc autem dixit, suadens ut confiderent de Dei auxilio, et ut in virtute persisterent, si vellent frui perpetuo illius auxilio, et bona sua habere in sua potestate. Per hæc enim ostendit et possessionem, et securitatem in libero arbitrio esse sitam. Virgam autem peccatorum hic vocat regnum hostium. Quod vero dicit, est ejusmodi : « Non sinet ut teneant hæreditatem Justorum. » Etsi enim hoc fecit ad tempus, id fecit pro correctione, castigatione et admonitione. « Ut non extendant Justi ad ini- » quitates manus suas [2]. » Alius, « Propterea non exten- » dunt Justi ad iniquitatem manus suas. » Propter quidnam? Propter id quod dictum est, defendet, ulciscetur, hostes propulsabit, eosque repellet ab eorum possessionibus. Quasi diceret, « Castigati tentatione, et bonorum suppeditatione effecti meliores, perseverabunt in virtute, et utrinque eruditi vitium non attingent. Universum ergo propterea factum est, ut anima eorum reddatur melior, et rebus quidem adversis corrigatur, concessis autem bonis fiat promptior et alacrior. « Benefac Domine bonis, » Alius, « Beneficia confer : et rectis corde. Declinantes au- » tem in obligationes adducet Dominus cum operantibus

[1] Psal. CXXIV, 3. — [2] Ibid.

» iniquitatem [1]. » Vides ubique duci a nobis initium et bonorum consequendorum, et sustinendæ pœnæ? Quamvis autem a nobis sumatur principium, sic tamen Dei quoque benignitatis plurima lux affulget; profusa enim quadam et redundanti copia nos vincit remunerationibus, et in peccatis quidem moderatum imponit supplicium; in recte autem factis longe majori mercede donat. Rectos porro hic vocat simplices, non fictos, qui nihil habent adumbratum nec simulatum. Tale enim est quod rectum est, quod Deus ubique maxime requirit. Talis est etiam virtus, nempe plana et expedita, quemadmodum improbitas est quid perversum, varium, et quod non habet exitum : et id potest videri ex rebus ipsis. Nam qui vult mentiri, et dolos struere, cogita apud te quot et quanta aggreditur, quanta opus habet varietate, et quibusnam fictis orationibus, quanto artificio, et quanta dicendi facultate. Qui autem dicit veritatem, non labore, non difficultate, non simulatione, non arte, aut machinatione, aut ullo alio ejusmodi indiget, cum ea ipsa per se luceat. Quemadmodum enim deformia corpora multis artificiis et integumentis indigent, quæ naturæ deformitatem contegant; quæ autem natura pulchra sunt, ipsa per se, etsi nihil extrinsecus advenerit, resplendent : ita etiam in veritate et mendacio, in virtute et vitio invenire possumus. Unde clarum est, etiam ante supplicium, vitium ipsum supplicium infligere, et ante remunerationem virtutem remunerari. Quemadmodum enim illa habet in seipsa præmia etiam ante coronas : ita etiam hoc pœnam in se continet, antequam puniatur. Quid enim possit esse peccato gravius, quod ad pœnam attinet? Quocirca Paulus quoque eorum mentionem faciens, qui meretriciam artem exercent, florem ætatis prostituunt, et naturæ leges evertunt, dixit hoc esse maximum supplicium, etiam antequam puniantur. « Masculi enim, inquit, in mas-

[1] Psal. CXXIV, 4, 5.

» culis turpitudinem operantes, et mercedem, quam opor-» tuit, erroris sui in se recipientes [1] : » mercedem peccati sui, intemperantiam et ipsum actum vocans. « Pax super » Israël [2]. » Precatione conclusit orationem. Tales enim sunt Sanctorum animæ. Cum adhortatione et consilio adjiciunt orationem, auditoribus maximum introducentes auxilium. Pacem autem hic dicit, non hanc solam sensilem, sed eam etiam, quæ est hac excelsior, et dicit undenam enascitur, oratque ut anima cum seipsa non moveat seditionem, perturbationum animi bellum inferens. Hanc nos quoque pacem quæramus, ut promissa bona possimus assequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXV.

In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati [3]. *Alius interpres dicit:* Quando converterit Dominus captivitatem, erimus consolati.

I. Nomen captivitatis est quidem in prolatione simplex, habet autem multos sensus. Est enim et bona captivitas, ut quando dicit Paulus : « Captivantes omnem intellectum » in Christum [4]. » Est mala, ut quando dicit : « Captivas » abducentes mulierculas oneratas peccatis [5]. » Est quæ in mente versatur, ut de qua dicit : « Prædicare captivis re-

[1] Rom. I, 27. — [2] Psal. CXXIV, 5. — [3] Id. CXXV, 1. — [4] 2 Cor. X, 5. — [5] 2 Tim. III, 6.

» missionem [1]. » Est quæ sub sensum cadit, ut quæ fit ab hostibus. Prior autem est gravior. Qui enim ceperunt aliquos jure belli, captis sæpe parcunt, et si aut aquari, aut lignari, aut equos pascere jusserint, animam minime læserint. Qui peccati autem captivus factus est, habet sævum et barbarum dominum, qui cogit eum facere res turpissimas, et maxime probrosas. Non enim parcere, nec misereri novit hæc vitii tyrannis. Audi itaque quomodo, cum miserum et infelicem Judam accepisset captivum, minime ei pepercerit, sed sacrilegum et proditorem fecerit : deinde postquam scelus perpetrasset, eum in theatrum Judæorum produxerit, et maleficium revelaverit, et nec sic quidem permiserit, ut perciperet fructum pœnitentiæ, sed ante pœnitentiam deduxerit ad laqueum. Est enim sævus tyrannus, qui jubet quæ sunt improba, et eos, qui obediunt, gnominia afficit. Quocirca vos rogo, summo studio fugiamus ejus dominium, et cum eo bellemus, nec ei unquam reconciliemur, et liberati in libertate permaneamus. Si enim hi a barbaris liberati, consolationem acceperunt, multo magis oportet nos a peccato liberatos gaudere et exultare, et hanc lætitiam conservare immortalem, non autem eam perturbare ac confundere, eadem mala rursus aggredientes. « Facti sumus sicut consolati. » Hoc alii quidem interpretes dicunt : « Tanquam somniantes. » Hebræus autem, « Chaolemim. » Quid est autem, « Consolati ? » impleti, inquit, sumus quiete, lætitia, voluptate. « Tunc repletum » est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione. Tunc » dicent inter gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis. » Magnificavit Dominus facere nobiscum [2]. » Ad meliorem mutationem non parum confert lætari propter liberationem a captivitate. Et quis, inquies, non propterea lætatur? Patres eorum, quando liberati sunt ab Ægypto, et ab illa

[1] Isaï. LXI, 1. — [2] Psal. CXXV, 2, 3.

servitute traducti in libertatem, per summum ingrati animi vitium in bonis ipsis murmurabant, indignabantur, ægre ferebant, tristes manebant. At non nos, inquit, sed gaudemus, exultamus. Jam vero causam quoque gaudii afferunt. Non solum, inquit, gaudemus propter liberationem a malis, sed etiam quia ex eo omnes cognoscent, quam nostri Deus curam gerat. « Tunc enim, inquit, dicent inter » gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis. Magnifica- » vit Dominus facere nobiscum. » Non temere adjicitur hæc conduplicatio, sed ut ostenderent magnam, quam ceperant, lætitiam. Alterum enim verbum est gentium, alterum vero ipsorum. Vide autem, non dixerunt : « Servavit nos, » nec « Liberavit nos, » sed, « Magnificavit, » rem opinione majorem et miraculo plenam per hæc volentes ostendere. Vides quomodo, ut sæpe dicebam, per hanc gentem docebatur universus orbis terræ, dum et abducerentur, et rursus reducerentur. Ipse enim reditus fuit loco præconis. Eorum quippe fama ubique pervolabat, Dei in eos benignitatem manifestam omnibus efficiens, magna scilicet et revera omni opinione majora esse, quæ in eos facta erant, miracula. Ipse enim Cyrus, qui eos tenebat, ipsos dimisit, cum nullus eum rogasset, sed Deus mentem illius molliisset : nec solum eos dimisit, sed etiam affecit donis et muneribus. « Facti sumus lætantes. Converte, Domine, captivi- » tatem nostram, sicut torrens in austro [1]. » Quomodo dixit in principio Psalmi : « Cum converteret Dominus captivi- » tatem : » hic autem « Converte? » tanquam de re futura loquens. Maxime enim nos ad hunc sensum inducit alius interpres, qui dixit : non « Cum converteret : » sed, « Quando » converterit, » quoniam res tunc incipiebat, et non tota gesta fuit in principio, multæ quippe fuerunt transmigrationes : fuit enim prima, secunda et tertia.

[1] Psal. CXXV, 4.

II. Hoc ergo possumus dicere, vel eum orare ut sit integra et absoluta liberatio. Multi enim Judæi volebant remanere in regione barbarorum, et ideo vehementer desiderans hoc fieri, « Converte, inquit, captivitatem nostram » sicut torrens in austro, » hoc est, cum magno impetu, cum magna vehementia nos urgens atque incitans. Quocirca alius quoque interpres hoc ipsum significans, dicebat : « Ut » canales. » Alius, « Ut defluxus. » Alius, « Ut emissiones. » Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent [1]. » Hoc de Judæis quidem dictum est, potest autem in multis sæpe aliis locum habere. Virtus enim res est ejusmodi, ut quæ magnas habeat laborum remunerationes, et oportet nos prius laborare et affligi, et tunc animi remissionem quærere. Hoc enim ubique potest observari in iis quæ ad hanc vitam pertinent. Quocirca ipse quoque ad hæc deduxit orationem, ad sementem, inquam, et messem. Quemadmodum enim qui seminat, labore, afflictione, sudoribus, et hyeme indiget, ita etiam qui virtutem persequitur. Nihil enim æque est ad otium ineptum ut homo. Et ideo Deus arctam et angustam viam effecit, quæ ducit ad virtutem. Imo vero non solum virtutem, sed ea etiam, quæ ad hanc vitam pertinent, reddidit laboriosa, atque adeo longe amplius. Nam qui seminat, qui ædificat, viator, lignator, opifex, et denique quilibet homo, si est aliquid commodi percepturus, labore et afflictione opus habet, et quemadmodum semina opus habent imbribus, ita nos etiam lacrymis : et sicut terra opus habet ut aretur et proscindatur, ita anima fidelis pro ligone indiget tentationibus et afflictionibus, ne producat malas herbas, ut ejus molliatur durities, ne nimium efferatur et exiliat. Nam terra quoque nisi diligenter colatur, nihil boni producit. Hoc ergo dicit Propheta, non esse solum lætandum propter reditum, sed

[1] Psal. cxxv, 6.

etiam propter captivitatem, et pro utrisque Deo esse agendas gratias. Illud enim est sementis : hoc vero messis. Ut ergo, inquit, qui seminant laborantes, fructum postea percipiunt : ita etiam vos, quando recessistis quidem, imitati estis eos qui seminant, afflicti, pulsati, vexati, hyemem, tempestatem, bellum, nimbos, gelu et glaciem ferentes, lacrymas effundentes. Quod enim sunt imbres seminibus, hoc lacrymæ iis qui affliguntur. Sed ecce, inquit, accepistis eorum laborum remunerationem. Quando ergo dicit : « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes » autem venient cum exultatione, portantes manipulos » suos [1] : » Non dicit de frumento, sed de rebus, docens auditorem, non angi et mœrere in afflictionibus. Quemadmodum enim qui seminat, mœrore non afficitur, licet sint multa gravia, respiciens ad lætas et luxuriantes segetes : ita etiam eum qui affligitur, non oportet angi et excruciari, etiamsi sint permulta molesta, ut qui messem expectet, et copiosum proventum, qui ex afflictione oritur, consideret. Hoc igitur nos quoque considerantes, et pro afflictione et pro otio ac quiete agamus Domino gratias. Etsi enim sunt diversa quæ fiunt, unum tamen habent singula finem propositum, sicut sementis et messis : afflictionesque forti et generoso animo feramus, et cum gratiarum actione : otium autem et res secundas cum Dei gloriæ celebratione, ut futura etiam bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. cxxv, 6.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXVI.

Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis [1].

I. Hic Psalmus dictus est de statu rerum, qui fuit post reditum. Quoniam enim a captivitate liberati, et a barbara regione reversi, dirutam a se inventam civitatem, et mœnia cum turribus humi disjecta, conabantur excitare : multi autem eos undique adorientes prohibebant, Judæorum felicitati invidentes, et prosperos eorum successus metuentes : deinde in his faciendis tempus conterebatur, et tantum contritum est temporis, ut in ædificando templo plus quam quadraginta anni consumpti sint : quod Judæi quoque declarantes dicebant : « Quadraginta et sex annis ædifica- » tum est templum hoc, » non dicentes de priore ædificatione, quæ a Salomone facta est, sed de ea, quæ facta est postquam liberati sunt a Persis. Quoniam ergo multum tempus conterebatur in civitate, templo et mœnibus extruendis; nam civitatis constructio multo etiam plures annos consumpsit; docens eos rursus Propheta ad Deum confugere, hæc persequitur, ostendens omnia frustra et nequidquam fieri, nisi ad se divinum auxilium attraxerint. Non solum enim ut liberentur a captivitate, sed etiam ut

[1] Psal. CXX 1, 1, 2. — [2] Joan. II, 2).

liberati mœnia excitent, fieri non potest absque divino auxilio. Et quid dico de muris excitandis, et urbe ædificanda? ne eam quidem perfectam et absolutam poterit quis custodire, si illud ei non adsit auxilium. Hæc autem dicebat, eis omni ratione suadens ut rursus ad Dei auxilium confugerent, ne otio et rebus secundis fierent negligentiores. Propterea enim nec simul et acervatim dedit eis bona omnia, sed sensim et paulatim, ne celeri liberatione a malis, ad improbitatem pristinam recurrerent. Quinetiam dum bona daret, eos sæpe admonebat, per irruptionem hostium eorum socordiam frequenter excitans. Quod ergo hic dicitur, generaliter dictum est : ex hoc autem argumento cepit principium. Oportet enim id aptare omnibus, non ut ipsi socordes simus, et supini jaceamus, sed ut nostra afferentes, Dei arbitrio omnia permittamus, a spe illius in omnibus perpetuo pendentes. Quemadmodum enim fieri non potest, ut nisi Deus opem ferat, res ad finem perducantur : ita si Deus opem ferat, simus autem negligentes et otiosi, finem non poterimus assequi. « Vanum est vobis » ante lucem surgere : surgite postquam sederitis. » Alius interpres ait : « Tardantibus ad sedendum. » Alius, « Differentibus sedere. » Quod autem dicit est ejusmodi : « Etiamsi vigiletis, etiamsi mane excitemini, etiamsi sero eatis cubitum, omne tempus in labore et afflictione consumentes, nisi auxilium ejus assequamini, peribunt humana omnia, et ex eo studio ac diligentia nulla redibit utilitas. « Qui » manducatis panem doloris[1]. » Hoc dicit ostendens eos vitam degere laboriosam dum armati ædificant. Altera enim manu, inquit, canistrum aut lapidem ferebant, et alia gladium, ad ædificandum et bellandum seipsos dividentes, et una cum clypeis ferentes silices. Quia enim non erat munita urbs, sed nudata, subitos autem et inopinatos hos-

[1] Psal. CXXVI, 2.

tium impetus fore singulis horis suspicabantur, armati muros ædificabant, et enses, gladiique aderant, et procul erant quidam speculatores, qui incertam eorum irruptionem significarent, et tuba canerent, si quos procul advenantes viderent. Sed et si hæc, inquit, faciatis, et panem doloris comedatis, omnia, inquit, frustra et nequidquam facietis, nisi attraxeritis supernum auxilium. Quod si illi ut urbem et muros excitarent, tanto opus habebant superno auxilio : multo magis nos, qui viam, quæ ducit in cœlum, ingredimur. « Cum dederit dilectis suis somnum. » Ecce hæreditas Domini, filii [1]. » Cujusmodi est hæc consequentia? Pulchra profecto, valde cohærens prioribus. Hoc est enim quod dicit : « Si Deus opem non ferat, omnia pereunt : quando autem fert, tunc jucundus est somnus, tunc est otium, et vita a periculis libera, et securitate plena. »

II. Quando ergo somnum eis dederit, quando eos refecerit, quando eos qui invadunt propulsarit, non solum tunc ædificabunt civitatem, nec eam solummodo custodient, sed multo etiam majora accipient : erunt enim patres multorum filiorum, et pulchra eis augebitur soboles. « Merces fructus ventris [2]. » Alius dicit : « Merces ipse » fructus ventris. » Quid hoc est? Mercedem, inquit, accipient, numerosam sobolem. Etsi enim hoc sit opus naturæ, quando tamen Deus fert opem, ea felicius procedit. Nam ipsa quoque indiget superno auxilio : eruntque Jerosolyma populo frequentia. Non in his autem solum consistet eorum felicitas, nempe in ædificatione, in custodia, in sobole, sed his etiam alia accedent. Et ostendens quænam hæc sunt, subjungit dicens : « Sicut sagittæ in manu » potentis, ita filii excussorum [3]. » Alius, « Alligatorum. » Quod autem dicit, est ejusmodi : « Non erunt solum tuti in-

[1] Psal. CXXVI, 3. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 4.

tra mœnia et in urbe munita, nec erit eis tantum numerosa soboles, sed erunt etiam terribiles hostibus, et terribiles ut sagittæ. Non dixit autem absolute, « Sagittæ : » sed, « Sagittæ in manu potentium. » Non sunt enim sagittæ ipsæ per se terribiles, sed tunc quando tenentur a potenti, mortem minitantes iis quos adoriuntur. Ita ergo erunt hi terribiles. Quinam hi ? « Filii excussorum. » Hoc est, eorum qui erant olim imbecilli, qui vincti et alligati. Priores enim res adversas eis frequenter in memoriam redigit in tempore felicitatis, ut mentem eorum omni ex parte corrigat, et per ea, quæ passi sunt, et a quibus sunt liberati, et per ea quæ consequentur. « Beatus vir qui implebit desiderium » suum ex ipsis, non confundentur cum loquentur inimicis » suis in porta [1]. » Alius dicit : « Beatus qui implebit pha» retram suam ex ipsis. » Id est, hoc quoque eis aderit, robur corporis, terror qui non poterit sustineri, pulchra et numerosa proles, securitas, urbis pulchritudo, victoria et tropœa in bellis. Quocirca eos quoque beatos prædicat, qui sunt consecuturi hanc felicitatem. Erunt enim, inquit, armati. Sed non in his tantum consistet eorum beatitudo, verum etiam in eo quod non afficientur pudore. « Non » confundentur enim, inquit, quando loquentur inimicis » suis in porta. » Quidnam est hoc? Maximum tropæum, maximus splendor, jucunditas summa et felicitas. Neque enim eis exprobrabitur quod Deus curam eorum non gesserit, vel quod Deum habuerint imbecillum, vel quod potentem quidem, verum suis peccatis depulerint ejus providentiam; sed in omnibus clari et gloria pleni, propter civitatem, propter muros, propter custodiam, propter liberos, propter arma, propter potentiam, non se tegent præ pudore videntes inimicos, sed eis acerrime occurrent, gloriantes, sibi placentes, magnos sumentes spiritus, et ornati,

[1] Psal. CXXVI, 5.

cum Deus per hæc omnia ostendat se eorum suscepisse patrocinium. Summa enim bonorum, et felicitatis culmen est deinceps, ornatum et instructum esse Dei auxilio. Et ea de causa hic finit orationem, docens omnes ante omnia hunc ornatum quærere, et eo gloriari. Eum ergo nos quoque persequamur, ut æterna consequamur bona, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXVII.

Beati omnes qui timent Dominum [1].

I. Vide quomodo [2] ab eo incipit, in quo desiit. Ut enim illic eos beatos propterea censuit, quod pudore non afficerentur, quod Deum haberent adjutorem, et stantem a suis partibus : ita hic etiam ab eo orditur, dicens : « Beati » omnes qui timent Dominum. » Et rursus, sumpto ab illis principio, loquitur generaliter. Recte autem dixit : « Omnes, » significans quod sive sit servus, sive dominus, sive pauper, sive mutilus corpore, ac denique quicumque sit, nihil eorum vetat quominus habeat hanc, quam ipse dicit, beatitudinem. Alium enim fictum et simulatum, quem multi beatum prædicant, multa concurrentia vix talem faciunt : et nisi omnia concurrerint, non fuerit quis beatus apud homines; ut verbi gratia, si quis sit dives, hoc ei non sufficit ad beatitudinem, nisi adsit sanitas. Si enim sit dives, et

[1] Psal. CXXVII, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. XVII, pag. 97-100.

corpore mutilus, claudicat ejus beatitudo, et est miserior pauperibus. Multi certe divites cum morbis conflictantes, pauperes, qui compita mendicantes obeunt, felices esse dicunt, et se miseros esse ducunt cum decies mille talentis. Rursus si sit quidem sano corpore et dives, gloria autem et honore careat, est aliud rursus impedimentum. Sunt enim nonnulli qui plurimum quidem possident pecuniæ, suntque corpore integro: sed ab iis, qui principes et duces sunt, gravissima patiuntur. Eo enim quod nullius sint honoris participes, existimant se esse omnium miserrimos, ut qui iis pareant, quibus sæpe habent servos locupletiores. Rursus si adsint quidem gloria, divitiæ et sanitas, non adsit autem securitas, quod innumeri ei insidientur, invideant, male velint, ipsum oderint, accusent, calumnientur, is erit omnium miserrimus, vitam agens leporis, umbras habens suspectas, omnesque horrens et pertimescens. Quod si ab iis etiam liber sit, ametur autem ab omnibus, et ei omnia succedant ex animi sententia, nempe gloria, divitiæ, securitas, honor, quæ omnia simul concurrere non possunt; tamen ita esse fingamus : licet hæc omnia affluant, et nihil sit impedimenti, sed et populi benevolentia, et corporis sanitas, et omnis securitas, et a nullo posse vinci, in eo concurrant : improba sæpe et perversa muliere sibi conjuncta, evadit iis miserior, qui carent his omnibus. Quod si ei uxor bona et ex animi sententia evenerit, si malos habeat filios, eum esse omnibus miseriorem necesse est : quod si nullos habeat, lugere et lamentari. Denique si quævis humana aspexerit quispiam, multa videbit præcipitia. Et quid alia persequi opus est? Improbus sæpe famulus omnia evertit et confundit, et nihil est adeo incertum et lubricum, ut in hominibus gloriari, et de iis se jactare. At non est ejusmodi is qui Deum timet, sed ab his fluctibus liberatus, sedet in portu et in tranquillitate, vera et certa

fruens beatitudine. Ideo illis omnibus præteritis, Propheta hunc solum beatum judicat. Illa enim beatitudo nunquam plane constiterit, nisi omnia concurrerint : imo vero etiamsi concurrerint, tunc labefactatur ab iis ipsis, quæ illam pariunt. Nam et divitiæ perniciem attulerunt, et uxor sæpe formosa obiit, famuli prodiderunt, filii fuere parricidæ, et, ut jam dixi, multa habet undique incerta et valde lubrica. Hic autem, etiamsi omnia contraria confluant, non modo nihil lædunt hanc beatitudinem, sed eam firmiorem reddunt et constantiorem. Etsi sit paupertas, si ignominia, mutilatio corporis, uxor improba, scelerati filii, et quodcumque aliud dixeris, hoc nihil deprimit, nec labefactat hanc beatitudinem. Neque enim suum ex illis habet ortum, ut eis convulsis labefactetur, sed habet radicem a superis : quocirca manet inexpugnabilis. Atque adeo, si velitis, eum in ipsis rebus ostendamus et pertractemus. Annon erat Joseph servus [1]? annon externus? annon extorris a patria? annon servus Barbarorum, prius Saracenorum, postea ipsis immaniorum Ægyptiorum? Annon existimabatur adulter? annon accusabatur? annon calumniis impetebatur? annon habitabat in carcere? annon vinctus tenebatur? Et quid horum eum læsit? Imo vero per hæc erat imprimis beatus. Hoc est enim, sicut jam dixi, admirabile, quod non solum hinc nihil lædatur beatitudo, sed etiam præclarior reddatur et illustrior. Si nihil enim illi eorum accidisset, non fuisset adeo beatus.

II. Vis etiam eos dicam, qui in vitio acrius persliterunt, deinde repente mutati sunt, et omne illud vitium exuerunt? Quid fuit latrone miserius? sed repente evasit omnium beatissimus. Atqui mille cædes fecerat, nam erat crucis supplicio damnatus, et ad mortem adductus, omnes eum accusabant, totum tempus erat consumptum, et vita

[1] Gen. XXXVII, 38.

transacta fuerat in scelere : sed quoniam exiguo tempore Deum ita ut oportet timuit, beatus factus est. Ita etiam meretrix, licet formæ quæstum faceret et exposita esset omnium contumeliæ, et ideo esset omnium miserrima, beata extitit, quando Deum ut oportet timuit. Nullum est enim malum quod non extinguat Dei metus; nam quemadmodum ignis, quodcumque ferrum ceperit contortum, vel rubigine confectum, id clarum reddit ac pulchrum, ferruginem abstergens, et quod in eo erat perversum et inflexum, perfectissime corrigit : ita etiam Dei metus vel exiguo tempore facit omnia, et eos qui ab ipso tincti sunt, nulla re humana frangi sinit. Annon erat infirmus Timotheus? annon morbis et afflictionibus perpetuo vexabatur? Quid ergo fuit illo beatius? Quid vero, dic, quæso, Job? Annon redactus erat ad paupertatem? annon ad orbitatem? ad corporis gravissima ulcera? annon probris, contumeliis, et injuriis appetebatur? annon fame et malis omnibus humanis cruciabatur? Is tamen fuit omnium beatissimus. Non solum enim nihil horum illum fregit, sed etiam firmiorem fecit. Quinetiam cum illis omnibus uxor eum premebat, probris insectans, et tamen per hæc omnia clarus evasit. Hæc ergo omnia considerans Propheta, dicebat : « Beati, inquit, omnes » qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus. » Ne enim existimares sufficere timorem, adjecit illud : « Qui » ambulant in viis ejus, » utrumque designans; hoc est, qui timent, et ambulant. Multi enim fidem perfectam habentes, vitam autem flagitiosam, omnium fuere miserrimi. Ne ergo id quod dicit videretur ex eo refelli, subjunxit : « Qui ambulant in viis ejus. » Quænam autem sunt viæ ejus, nisi vita quæ ex virtute instituitur? Per eam enim potest in cœlum ascendi, et illa primaria civitas apprehendi, ipseque Deus videri, quatenus potest ab

homine aspici. Ejus autem viæ dicuntur, quoniam per eas potest in cœlum ad Deum perveniri. Non dixit: « Via : » sed, « Viæ, » ostendens eas esse multas et diversas. Propterea enim multas vias muniit, ut earum multitudine facilem nobis faceret ingressum. Ex hominibus enim alii sunt virginitate illustres, alii vero se honeste gerunt in matrimonio, alii ornantur viduitate : hi se omnibus exuerunt, illi dimidio; hi per viam rectam ingrediuntur, illi per pœnitentiam, et ideo multas tibi vias munivit, ut facile ingrediaris. Non potuisti post lavacrum servare corpus mundum? at per pœnitentiam id potes emundare, potes per pecunias, per eleemosynam. At non habes pecunias? sed potes visitare ægrotum, potes accedere ac eum qui est in vinculis, dare poculum frigidæ, et sub eodem tecto hospitem excipere, præbere duos obolos, sicut vidua, ingemiscere propter eos qui affliguntur. Nam hoc quoque est eleemosyna. At es undique destitutus, et omnino pauper, et corpore adeo infirmo, ut ne possis quidem incedere : hæc omnia fer magno animo, Deo agens gratias, et magnam mercedem accipies. Nam in hoc quoque se pulchre gessit Lazarus. Neque enim ulli suis ille subvenit pecuniis. Quî enim id fecisset, cui vel necessarium deerat alimentum? Non ingressus est carcerem. Quomodo enim qui nec erigi, nec se sustinere poterat? Non invisit ægrotum. Quî potuisset qui linguis canum erat expositus? Et tamen etiam absque his præmium virtutis arripuit, eo quod omnia tulerit generoso animo, eo quod vivens crudelem et inhumanum hominem in honore haberi, vitamque agere in deliciis, seipsum autem versari in tantis malis, ne verbum quidem indecorum protulerit. Et ideo in sinu Abrahæ receptus est, qui mortuo nihilo erat melius affectus, sed plane erat inutilis, in divitis vestibulo projectus : et cum Patriar-

cha, qui tot et tantas res præclare gesserat, coronabatur, victor renuntiabatur, et sinu illius fruebatur, qui nec eleemosynam fecerat, nec ei cui injuria fiebat manum præbuerat, non hospites exceperat, nec aliquid aliud ejusmodi ostendere potuerat, sed tantum in omnibus Deo gratias egerat, et præclaram patientiæ coronam retulerat. Magna enim res gratiarum actio, philosophia, ac patientia quæ tot et tantis malis exercetur : idque factum est longe omnium maximum. Unde etiam Job coronatus est; quapropter dicebat diabolus : « Pellem pro pelle, » et omnia quæ homo habet dabit pro anima sua; sed » immitte manum tuam, et tange carnem ejus [1]. » Non est enim parum, dolore affectam refrenare animam ad hoc ut nihil peccet. Hoc est cum martyrio conferendum : hoc est bonorum colophon.

III. Et tu ergo, o dilecte, cum te sæpe vel morbus, vel febres, vel dolores invadunt, cogente te cruciatu dicere aliquid blasphemum, si te retinueris, ac gratias egeris, Deumque gloria et honore affeceris, eamdem mercedem accipies. Qua enim de causa, dic mihi, quæso, blasphemas, et aspera verba profers? Ideo-ne evadit tibi dolor levior? tamen etsi dolor fieret hac ratione levior, ne sic quidem oporteret animæ salutem prodere, habita ratione consolandi corporis. Nunc autem non modo non levatur dolor, sed etiam gravior redditur. Nam cum videt diabolus se potuisse te ad blasphemiam adducere, fornaci ignem magis subjicit, et dolorem succendit, ut ejus desiderium impleas. Ergo, sicut dixi, etiam si levaretur, non oporteret hoc facere. Quando autem nihil lucri facis, quid attinet teipsum occidere? At non potes tacere? Deo ergo age gratias : Deum gloria et honore affice, qui te probat in fornace. Pro blasphemia ex ore tuo prodeat Dei gloria. Ita et magna est merces, et vul-

[1] Job. II, 4, 5.

nus efficitur levius. Ad eumdem quoque modum Beatus ille loquens dicebat : « Dominus dedit, Dominus abstulit[1]. » Et rursus : « Si bona ex manu Domini accepimus, mala » non sustinebimus[2] ? » Sed mihi, inquies, non dedit opes. Minus est ergo vulnus. Non enim æquale est nudari opibus, cum eas possederis, et cum earum nunquam periculum feceris, vivere in inopia. Si enim aliorum mala videntes, et cum suis ærumnis conferentes, multi pauperes eorum comparatione sua esse graviora existimant : quando se non cum aliis, sed cum seipsis comparant, cogita tanto esse graviorem dolorem, quanto efficit experientia, ut sit major sensus privationis. Ita etiam est levius, ab initio non habuisse liberos, quam eis orbari, cum ipsos habueris. Non est enim simile, non accepisse, et postquam acceperis, eis esse privatum. Fer ergo generoso animo cuncta quæ accidunt : hoc est quippe tibi martyrium, Non enim eum, qui sacrificare jubetur, non sacrificare, sed potius dilaniari et excarnificari quam hoc facere, solum facit martyrium : sed etiam, cum dolor impellit ad blasphemandum, toleranter potius ferre laborem statuere, et nihil inhonestum dicere, martyrem efficit. Job enim non ideo fuit coronatus, quod sacrificare jussus non sacrificaverit, sed quod dolores et calamitates forti animo perpessus sit. Quinetiam Paulus propterea victor renuntiatus est, propter flagella, propter afflictiones, propter alia quæ sustinuit cum gratiarum actione. « Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, » et bene tibi erit[3]. » Qua de causa iterat beatitudinem? Quoniam novit ejus magnitudinem, in rei visione contemplanda jucunde immoratur. Et quidnam illud, « Bene? » Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. » Alius. « In penetralibus. » Alius, « In femoribus. Filii tui » sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic

[1] Job. I, 21. — [2] Id. II, 10. — [3] Psal. CXXVII, 2.

» benedicetur homo qui timet Dominum [1]. » Quid dicis, quæso? Hæc est beatitudo, hoc lucrum? domesticæ copiæ, et suis frui laboribus, multitudo liberorum, et uxor? Non hoc quidem, sed hoc ex redundanti quadam copia accedit. « Quærite enim, inquit, regnum Dei, et cætera adjicientur » vobis [2]. » Quoniam ergo loquebatur cum iis, qui erant adhuc imbecilliores, tanquam parvulos inducit ex rebus sensilibus. Neque vero mireris. Si enim Paulus hoc facit tempore tantæ philosophiæ, cum eis qui adhuc humi repebant, ex his disserens : multo magis Propheta. Ubi vero id facit Paulus? Multis in locis. Quando enim de virginitate disserit [3], nihil dicit de eis, quæ illis sunt eventura, sed ponit tantum liberationem a molestiis matrimonii : tum etiam quando loquitur de honore in parentes, eodem modo usus est, ita dicens : « Quod est primum mandatum in promis» sionibus. Quod est autem mandatum? Honora patrem » tuum et matrem, et eris longævus super terram [4]. » Quinetiam quando scribit de ostendenda in inimicos philosophia, sensile rursus præmium proponit dicens : « Hoc enim fa» ciens, carbones ignis congeres super caput ejus [5]. » Christus autem non sic, neque enim cum imbecillis loquitur; sed in virginitate quidem proponit regnum [6], in amandis autem inimicis, promittit fore Dei similes, quantum possunt homines esse Dei similes. Quemadmodum etiam in Veteri, ubi inducebantur per sensilia, videbimus eos, qui sciunt philosophari, induci a majoribus. Id autem Paulus significans dicebat : « Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, » non acceptis promissionibus, sed eis procul visis et salu» tatis [7]. » Non est ergo hæc sola merces eorum qui Deum timent, frui rebus suis, ut sunt uxor et liberi, reique domesticæ prosperitas; sed hæc quidem sunt ex supera-

[1] Psal. CXXVII. 3, 4. — [2] Luc. XII, 31. — [3] I Cor. VII, 28. — [4] Ephes. VI, 2, 3. — [5] Rom. XII, 20. — [6] Matth. XIX, 12. — [7] Hebr. XI, 13.

bundantia, et instar cujusdam additamenti : præcipua autem sunt, primum quidem hoc ipsum, Deum timere ; quod in seipso continet remunerationem : deinde arcana illa « Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor homi-» nis ascenderunt [1]. Benedicat tibi Dominus ex Sion, et vi-» deas bona Jerusalem [2]. » Alius, « Et vide in bonis Jerusa-» lem. » Bona dicit, civitatem, divitias, decorem, victorias, honores, prosperitatem, fertilitatem, securitatem, pacem.

IV. « Omnibus diebus vitæ tuæ [3]. » Pulchre etiam usus est adjectione dierum. Erat enim hoc signum maximum, quod hæc a Deo darentur, et ejus providentiæ argumentum, quod nihil humanum paterentur, nec corruerent, nec ullam ferrent mutationem, nisi quando indignatus ea intercidisset. « Et videas filios filiorum [4]. » Atqui multi, inquies, Deum timentes, sine liberis semper fuere. Et quid hoc sibi vult ? Neque enim nos propter præsentia exuimus, sed præcipue quidem ut Deo placeamus, deinde etiam propter spes futuras. Atque tunc quidem hæc erant præmia, nunc autem cœlum, et bona quæ sunt in cœlis. Quod si cum Deum timeres, non habuisti filios, quî scis numquid dederit alia hac felicitate majora? Neque enim omnes uno modo beneficio afficit, sed varie, cum sit dives. Quot fuerunt qui cum filios haberent, judicarunt eos felices, qui non haberent? quot qui divitias possidebant, pauperibus miserius ex hac vita excessere? quot qui gloriam consecuti fuerant, ea tanquam ense aliquo confossi sunt, et gravissima quæque sustinuerunt? Ne quæras tibi exhiberi negotia, nec a Deo eorum quæ facit rationem exposcas : sed feras omnia forti ac generoso animo, et cum gratiarum actione, imo vero nulli rerum præsentium animum tuum affigas. Propterea enim talem jussus es emittere orationem, in qua unum solum petis postulatum sensile, et nihil amplius. Quan-

[1] I Cor. II, 9 — [2] Psal. CXXVII, . — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6.

quam hoc quoque rursus mensura fit spiritale. Alia enim omnia, de cœlis et de regno quod illic est, de perfecta vitæ institutione, et de liberatione a peccatis nobis dicuntur : de sensilibus autem unum jubemur dicere. Quidnam illud : « Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie [1], » et nihil aliud. Quoniam enim ad aliam deinceps vocamur patriam, et ad majorem vitam ascripti sumus, oportet etiam nostra postulata esse ei convenientia : hæc autem licet affluant, multa cum fiducia rejicere. « Pax super Israël. » Alius, « Et vide filios filiorum tuorum, pacem super Israël [2]. » Hæc est oratio de communi. Hoc enim maxime desiderant, ut qui sint longo bello afflicti et exhausti. Quid enim eos alia juvant, si pax non adsit ? Quod ergo est bonorum, quæ tunc erant, præcipuum, eorumque securitatem, nempe pacem, pollicetur, eamque perpetuam, quod est maxime opus Dei providentiæ, dare scilicet, et non sinere ut intercidat. Quia enim rerum humanarum natura fluxa est, et non permanens : ostendens hæc non temere ad eos devenire, sed a superno auxilio et a nutu divino procedere, dixit : « Omnibus diebus, » et pacem permanentem est pollicitus. Atque hoc quidem factum est, quod ad Deum attinet. Quod si fuit interrupta, hoc quoque accidit ex illorum improbitate. Quemadmodum enim, quando aliquibus supplicia minatur, iis qui per pœnitentiam iram discutiunt, cohibetur supplicium ; ita etiam si bona promittat, visi autem fuerint indigni qui promissa erant consecuturi, revocatur promissum. Quod ad eum ergo spectat, omnibus diebus est eam pollicitus : sua autem improbitate donum interruperunt. Hæc autem dico, ut neque eo minante desperemus, sed pœnitentia iram repellamus : nec rursus bona promittente torpescamus : sed studio, et in vita instituenda diligentia, promissa ad opus provocemus. Nisi enim

[1] Matth. vi, 11. — [2] Psal. cxxvii, 6.

ita faciamus, non sufficit ad conservandos nos sola promissio. Nam Judæ quoque pollicitus est eum esse sessurum super thronum cum undecim Discipulis : nec tamen sedit. In causa autem non fuit ille qui promisit, sed is qui promisso indignus visus est. Et nos ergo, cum habeamus regni promissum, ne simus ignavi ac desides, sed nostra quoque afferamus, ut possimus bona æterna consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXVIII.

Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israël. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea : etenim non potuerunt mihi [1]. *Alius interpres dicit :* Sed non potuerunt mihi.

I. Hic quoque Psalmus cohæret præcedenti. Quoniam enim interrumpebatur ædificatio, nec opus deducebatur ad finem, eos in bonam spem adducens, ne desperarent, ex præteritis jubet eos de futuris esse bono animo, et docet eos hæc verba dicere. Quænam illa? cum sæpe eos invasissent, nequaquam potuerunt superare, nec integram victoriam reportarunt. Et tamen captivos, inquit, ceperunt, et in terram alienam traduxerunt, et multa bella vicerunt. Et tunc quidem maxime non ex propria virtute, sed ex Judæorum peccato superarunt. Quanquam alioqui

[1] Psal. CXXVIII, 1, 2.

nec ad finem usque permansere victores. Neque enim potuerunt genus omnino delere, vel civitatem omnino evertere, aut gentem funditus perdere, sed cum paulisper Deo concedente vicissent, rursus vincebantur. Quomodo autem vincebantur? Ad priorem felicitatem Judæis revertentibus. Quod quidem significans alius interpres dixit : « Sed non » prævaluerunt super me. Supra dorsum meum fabricave- » runt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam [1]. » Quid hoc est? Non temere, inquit, et fortuito insidiabantur, sed multa moliebantur et machinabantur, dolos struentes et clanculum invadentes. Illud enim, « Supra dorsum » meum, » vel fraudem et exulceratam malitiam significat, vel vim et violentiam. Hoc est, « Aggressi sunt meam potentiam confringere. » Alius autem pro eo, « Fabricaverunt, » dixit, « Araverunt, » ut ostenderet ipsos in parandis Justo insidiis operam ponere. « Prolongaverunt iniquitatem suam. » Quid est quod dicit? Ostendit eos non solum cum magno impetu invasisse, sed etiam cum magna perseverantia, ut qui multum temporis ea in re consumerent, et insidiari suum opus esse ducerent, in eoque assidue persisterent. Sed id nihil eis profuit, non nostris viribus, sed Dei potentia coërcitis. Quocirca ostendens eum, qui erigit tropæum et parit victoriam, subjunxit. « Dominus justus con- » cidit cervices peccatorum [2]. » Alius autem pro, « Cervices, » dixit, « Funes, » significans insidias, insultus, machinationes. Recte autem dixit, non, « Dissolvit, » sed, « Concidit : » ut magis ostenderet eum id fecisse, reddentem eorum consilia penitus inutilia. Cum enim inciperet rursus construi civitas, multi undique invadebant invidia extabescentes : nec id semel tantum, aut bis, sed sæpenumero fecerunt. Hoc ipsum etiam evenit in Ecclesia. Cum enim inciperet enasci, omnes eam assidue invadebant : in principio

[1] Psal. CXXVIII, 3. — [2] Ibid. 4.

quidem reges, populi, et tyranni; postea autem insidiæ hæreticorum : et maximum, varium multiplexque bellum undique suscitabatur: sed tamen non prævaluit, sed profligati sunt hostes : floret autem Ecclesia. « Confundantur et » convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion : » Alius, « Subvertantur retrorsum. Fiant sicut fœnum tectorum, » quod priusquam evellatur, exaruit. De quo non implevit » manum suam qui metit. » Alius, « Pugnum suum. Et sinum » suum qui manipulos colligit. Et non dixerunt qui præte- » ribant : Benedictio Domini super vos. Benediximus vobis » in nomine Domini [1]. » Adhortationem precatione concludit, ex narratione præteritorum, et ex oratione auditorem ad confidendum adducens, et injustam belli causam ostendens. Ex invidia enim et odio bellum suscepere : et ideo dicit : « Erubescant et convertantur retrorsum omnes qui ode- » runt Sion. » Non solum, inquit, vincantur, sed turpiter et ridicule. Deinde cum dixisset : « Fiant sicut fœnum tec- » torum, » persistit in similitudine, non eos tantum fœno comparans, sed fœno quod est supra domos. Quanquam enim id quoque quod est in agro pingui, celeriter diffluit : volens tamen ostendere quam essent viles adversarii, eos comparat fœno quod est super domos : ut utrinque ostendat quam sint fragiles et caduci, nempe et ex fœni natura, et ex natura loci. Tales, inquit, sunt insultus adversariorum, qui non habent radicem, nec fundamentum : qui aliquantisper quidem videntur florere, postea autem deficiunt, et ex seipsis excidunt. Talis est prosperitas eorum, qui vivunt in scelere. Talis jucunditas rerum hujus vitæ. Simul enim et cernitur et interit, ut quæ nec habeat fundamentum aliquod, nec potentiam. Et ideo non est eis adhibendus animus, sed considerando quam sint fluxæ et caducæ, desiderandæ sunt res æternæ, immortales, im-

[1] Psal. CXXVIII, 5-8.

mobiles, et in quas nulla cadit mutatio. Quas detur nobis omnibus consequi, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria simul cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXIX.

De profundis clamavi ad te, Domine,
Domine, exaudi vocem meam[1].

I. Quid est, « De profundis ? » Non dixit solummodo, « Ex ore, » neque solummodo, « Ex lingua ; » nam errante etiam mente verba funduntur; sed ex corde profundissimo, cum magno studio, et magna animi alacritate, ex ipsis mentis penetralibus. Tales sunt enim animi eorum qui affliguntur : universum cor secum commovent, Deum invocantes cum magna compunctione : et ideo etiam audiuntur. Tales enim preces magnam habent potentiam, ut quæ neque subvertantur, neque concutiantur, etsi eas diabolus magno impetu invadat. Quemadmodum enim arbor valida, et quæ in multam profunditatem terræ agit radices, ejusque sinus devincit, cuivis ventorum impetui resistit; quæ in terræ autem summa superficie sita est, si quælibet parva aura incubuerit, labefactatur, et radicitus evulsa jacet humi : ita etiam preces, quæ ab imo ascendunt et egerunt radices in profundo, etiamsi innumerabiles venerint cogitationes, etiamsi instructa tota diaboli acies, firmæ

[1] Psal. CXXIX, 1, 2.

manent et stabiles, et minime evertuntur: quæ autem ex ore et labiis procedunt, et non ab imo ascendunt, ne possunt quidem ad Deum ascendere, propter ejus, qui accedit, socordiam. Eum enim qui talis est, sive fuerit aliquis strepitus, is ipsum everterit; sive tumultus, ab oratione abduxerit: et os quidem resonat, cor vero est inane, et sola ac deserta cogitatio. At Sancti non sic orabant, sed cum tanto studio ac vehementia, ut etiam totum corpus inflecterent. Beatus itaque Elias orans primum quidem quæsivit solitudinem: deinde cum posuisset caput inter genua, et seipsum cum magno ardore incenderet, ita fundebat preces. Si vis autem eum etiam videre rectum stantem in oratione, vide eum rursus extensum usque ad cœlum, et ita extensum ut etiam ignem e cœlo dejiceret. Ita etiam quando voluit suscitare filium viduæ, cum totum seipsum expandisset, eam edidit resurrectionem, non fractus, neque oscitans sicut nos, sed animi in orando alacritate incensus. Quid autem dico Eliam et Sanctos illos? Vidi sæpe mulieres propter virum peregrinantem et infantem ægrotantem, ita de profundis orantes, et tantos fontes lacrymarum emittentes, ut tandem voti sui essent compotes. Si autem mulieres ita inflammantur in orationibus pro viro et infante, quænam viro venia dabitur, qui anima morte affecta mollis est et languidus? Hinc itaque fit ut, cum sæpe oremus, rursus inanes revertamur. Audi quomodo Anna orabat de profundis, cujusmodi fontes lacrymarum emittebat, quomodo per orationem evehebatur in sublime. Qui enim ita precatur, etiam antequam consequatur quod postulat, ex oratione magna bona percipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, invidiam expellens, cupiditatem extinguens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens et exsiccans, animum in magna tranquillitate constituens, in ipsum denique cœlum ascendens. Quemadmo-

dum enim pluvia duram terram, in quam decidit, vel ignis ferrum mollit : ita vitiis induratum animum talis oratio et igne vehementius, et plus quam pluvia mollit et humectat. Est enim anima tenera, et ad fingendum facilis. Sed quod Istri aquæ sæpe evenit, ut glacie concrescat, ita etiam nostræ accidit animæ, ut a peccato et socordia induresсat et lapidescat. Magno ergo nobis calore opus est, ut quod durum est emolliat. Hoc autem maxime efficit oratio. Quando ergo orationem aggrederis, ne hoc solum quæras ut quod petis accipias : sed etiam ut in ipsa oratione animam tuam meliorem efficias. Nam hoc quoque est munus orationis. Qui ita orat, fit iis, quæ ad hanc vitam pertinent, superior, mente extollitur, levem reddit cogitationem, nulla perturbatione animi impeditur. « De profundis » clamavi ad te, Domine. » Duo hic ponit, et illud, « De pro» fundis, » et hoc, « Clamavisse : » clamorem non dicens tonum vocis, sed affectionem animi. « Domine, exaudi vocem » meam. » Hinc duo discimus, nempe nos a Deo absolute impetrare non posse, nisi nostra quoque affuerint : quocirca prius dicit : « De profundis clamavi, » et tunc, « Exau» di ; » deinde orationem intensam, vehementem, et plenam lacrymis compunctionis, magnas haberes vires Deo persuadendi, ut iis, quæ dicuntur, annuat. Tanquam enim magnum et præclarum quid fecisset, et partes suas implesset, ita subjunxit : « Domine exaudi vocem meam. Fiant » aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ [1]. » Aures dicit, audiendi facultatem : et rursus vocem, non intensionem spiritus, nec clamorem significans, sed intensam affectionem. « Si iniquitates observaveris, Domine, Do» mine, quis sustinebit [1] ? » Ne quis enim dicat : « Sum peccator, et plenus malis innumerabilibus, non possum accedere, orare, et Deum invocare, » hanc tollens excusationem : « Si

[1] Psal. cxxix, 2.

» iniquitates observaveris, inquit, Domine, Domine, quis » sustinebit[1] ? » Nam illud, « Quis, » hic nullus est. Neque enim fieri potest ut, si rerum a se gestarum summo jure ab ullo exigatur ratio, possit unquam misericordiam et clementiam consequi.

II. Hæc autem discimus non impellentes animos in socordiam, sed eos consolantes, qui cadunt in desperationem. « Quis enim gloriabitur se mundum habere cor, aut » quis confidenter dicet se esse purum a peccatis[2] ? » Et quid dico alios ? Nam etiamsi Paulum in medium adduxero, et eorum quæ fecit rationem summo jure exegero, ne poterit quidem sustinere. Quid enim poterit dicere ? Prophetas legit, ut qui legis patriæ esset diligens æmulator : signa vidit quæ fiebant, et tamen manebat persecutor : nec prius destitit quam admirabilem illam visionem suscepit, et vocem audivit terribilem. Antea autem mansit omnia susquedeque permiscens et confundens. Illis tamen omnibus prætermissis, Deus et vocavit, et magna gratia dignum censuit. Quid vero coryphæum illum Petrum, non post innumerabilia signa et miracula, tantamque admonitionem et exhortationem arguit in gravissimum illum lapsum cecidisse ? Illud tamen prætermisit, et Apostolorum eum primum constituit. Et ideo dixit : « Simon, Simon, ecce expetivit Satanas cribrare te tanquam triticum : ego autem » oravi pro te, ne deficiat fides tua[3]. » Porro post hæc quoque, si non cum misericordia et clementia veniat ad judicandum, sed rationem summo jure exigat, plane inveniet omnes reos et obnoxios. Quocirca Paulus quoque dicebat: « Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus » sum[4]. Si iniquitates observaveris, Domine, Domine. » Repetitio est non temere, nec abs re, sed admirantis et

[1] Psal. CXXIX, 3. — [2] Prov. XX, 9. — [3] Luc. XXII, 31, 32. — [4] 1 Cor. IV, 4.

stupentis insignem ejus clementiam, et infinitam majestatem, et vastum pelagus ejus bonitatis. « Quis sustinebit ? » Non dixit : « Quis effugiet, » sed, « Quis sustinebit ? » significans quod nec stare quidem poterit. « Quia apud te propi» tiatio est[1]. » Quid est, « Apud te propitiatio est ? » Non in nostris, inquit, recte factis, sed in tua bonitate licet effugere supplicium. Ut judicium enim effugiamus, in tua clementia situm est. Quod si eam non fuerimus assecuti, nostra non sufficiunt ad nos ab ira futura eripiendos.

III. Hoc etiam per Prophetam significans, dicebat : « Ego » sum qui deleo iniquitates tuas[2]. » Id est, « Hoc est meum, meæ bonitatis, meæ clementiæ. » Nam quæ tua sunt, non sufficiunt unquam ut te liberent a supplicio, nisi mea accedat clementia. Et rursus, « Ego vos sustineo[3]. » Propter no» men tuum sustinui te, Domine. Sustinuit anima mea in » verbum tuum. Speravit anima mea in Domino[4]. » Alius, « Propter legem tuam. » Alius rursus, « Ut cognoscatur ver» bum tuum. » Quod autem dicit, est ejusmodi : « Propter clementiam, propter nomen tuum, propter legem tuam expectavi salutem. Nam si ad mea respexissem, jam olim desperassem, olim omnem fiduciam abjecissem : nunc autem legem tuam et verbum tuum attendens, bonam spem concipio. Quodnam verbum ? Verbum clementiæ. Ipse enim est qui dicit : « Quantum distat cœlum a terra, tan» tum distant consilia mea a consilio vestro, et viæ meæ a » viis vestris[5]. » Et rursus : « Secundum altitudinem cœli a » terra confirmavit Dominus misericordiam suam super » timentes ipsum[6]. » Et rursus, « Quantum distat oriens ab » occasu, procul removit a nobis iniquitates nostras[7]. » Hoc est, « Non eos tantum servavi qui se recte gesserunt, sed peperci etiam peccatoribus, et inter delicta tua patro-

[1] Psal. CXXIX, 4. — [2] Isaï. XLIII, 25. — [3] Id. XLVI, 4. — [4] Psal. CXXIX, 4, 5. — [5] Isaï. LV, 9. — [6] Psal. CII, 11. — [7] Ibid. 12.

cinium meum, et quam tui curam gero, ostendi. » Alius inquit, « Ut sis terribilis, expectavi Dominum. » Terribilis cui? Inimicis, insidiatoribus, iis qui mihi infensi sunt. Quid est rursus, « Propter nomen tuum? » Quamvis, inquit, ego sim peccator, et plenus malis innumerabilibus, sciebam tamen, ne nomen tuum prophanaretur, fore ut nos pereuntes minime despiceres. Quod ipse quoque dixit in Ezechiele: « Non propter vos ego facio, sed propter nomen » meum, ut non prophanetur inter gentes [1]. » Hoc est, « Nos quidem non sumus digni qui servemur, neque ex rebus a nobis gestis ulla bona spe ducimur, sed expectamus fore ut conservemur propter nomen tuum, eaque nobis relicta est spes salutis. » Alius, « Propter metum sustinui Domi» num. » Alius, « Propter legem sustinui Dominum. Susti» nuit anima mea in verbo tuo. » Alius, « Expectavit anima » mea verbum ejus. » Alius, « Sustinuit anima mea, et ver» bum ejus expectavi. » Hoc est, « Ex promissis et frequentibus pollicitationibus de benignitate ejus et clementia sumptam sacram habui ancoram, nec de mea salute spem abjeci. « A custodia matutina usque ad noctem speret Israël » in Domino [2]. » Tota vita, inquit, hoc est, omni die ac nocte. Nihil est enim ad salutem præstabilius, quam perpetuo illum respicere, et ab illa spe pendere, licet innumera accidant, quæ nos impellant in desperationem. Hic est murus infractus, invicta munitio, turris inexpugnabilis. Etsi ergo res minentur mortem, periculum, et interitum, ne desistas sperare in Deum, et expectare ejus salutem. Omnia sunt illi facilia et expedita, et vel in rebus difficillimis et impeditissimis exitum inveniet. Ne expecta ergo fore ut solum tibi adsit auxilium, si res secundæ affluant: sed tunc maxime, quando sunt fluctus maximi, et vehemens tempestas, et extremum imminet periculum. Tunc

[1] Ezech. XXXVI, 22. — [2] Psal. CXXIX, 6.

enim maxime Deus suam ostendit potentiam. Hoc est ergo quod dicit : « Oportet in Deum perpetuo sperare, toto vitæ tempore. « Quia apud Dominum misericordia, et copiosa » apud eum redemptio. Et ipse redimet Israël ab omnibus » iniquitatibus ejus [1].» Quid est, «Apud Dominum misericor- » dia ?» Fons et thesaurus, inquit, illic est clementiæ perpetuo scaturiens. Ubi autem est misericordia, illic est etiam redemptio : nec solum redemptio, verum etiam multa ac copiosa, et immensum pelagus clementiæ. Etsi ergo sumus a peccatis proditi, non oportet concidere, nec desperare. Ubi enim est misericordia et clementia, non exiguntur tam accuratæ delictorum rationes, judice propter magnam misericordiam, et multam ad clementiam propensionem, multa prætercurrente. Hujusmodi enim est Deus, nempe ad assidue miserendum et ignoscendum propensus et proclivis. « Et ipse redimet Israël ab omnibus iniquitatibus » ejus. » Si ergo ita est ubique diffusa ejus clementiæ magnitudo, clarum est eum esse populum suum servaturum, et liberaturum non solum a supplicio, sed etiam a peccatis. Hæc ergo cum sciamus, perseveremus precantes et orantes , et nunquam desistamus, sive acceperimus, sive non. Si enim dare situm est in ejus potestate, in ejus etiam potestate situm est, quando vult, dare : tempus autem novit optime. Maneamus ergo rogantes, supplicantes, confidentes ejus misericordiæ et clementiæ, nec unquam de nostra salute desperemus, sed nostra afferamus, et ille nobis nunquam deerit, quandoquidem est inenarrabilis apud eum misericordia, et infinita clementia. Quam detur nobis omnibus assequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi cum quo Patri, et Spiritui sancto gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. CXXIX, 7, 8.

EXPOSITIO

IN PSALMUM CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. *Alius*, neque exaltati sunt. Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me [1]. *Alius*, In magnitudinibus. *Alius*, In magnificentiis, nec me exuperantibus.

I. Quid hoc est? Paulus dicit stultum esse seipsum laudare, etiamsi sit necesse, et ideo subjunxit, dicens: « Fui » insipiens glorians, vos me coëgistis [2]. » Quomodo hoc ergo ignoravit Propheta, et nunc gloriatur, non apud duos, aut tres, aut decem, sed apud universum orbem terræ? Gloriatur autem dicens: « Sum humilis et moderatus, et mirandum in modum humilis ac simplex. » Hoc enim sibi vult aliud, « Ablactatus super matrem suam [3]. » Quare ergo hoc facit? Quoniam res quidem non est omnino prohibita, imo vero nonnunquam est necessaria, atque adeo nonnunquam incidit, ut non si gloriemur, sed si non gloriemur, simus insipientes. Quocirca Paulus quoque dicit: « Qui gloriatur, in Domino glorietur [4]. » Qui enim in cruce non gloriatur, est omnium insipientissimus. Qui non in fide gloriatur, est omnium miserrimus: qui in his non gloriatur et fidit, is omnino peribit. Et ideo audacter dicebat Paulus. « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini

[1] Psal. cxxx, 1. — [2] 2 Cor. xii, 12. — [3] Psal. cxxx, 2. — [4] 2 Cor. x, 17.

» nostri Jesu Christi [1]. » Et rursus : « Ne glorietur dives in » divitiis suis, neque sapiens in sapientia sua : sed in hoc » glorietur, quod intelligat et cognoscat Dominum [2]. » Quomodo est ergo malum gloriari? Si id faciamus ut Pharisæus [3]. Et quare, inquies, dicit Paulus : « Fui insipiens » glorians, vos me coëgistis [4]? » Quoniam narrabat præclara vitæ suæ instituta et facinora, quæ non oportebat narrare, nisi necesse esset. Alibi autem dicit : « Si voluero » gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam [5] » Qui veritatem ergo dicit, cum tempus postulat, non est insipiens. Non est ergo insipiens Propheta qui gloriatur : vera enim dixit. Sed quænam causa eum induxit ut hæc diceret? Ut doceret auditores, ne, postquam liberati sunt a malis, revertantur ad pristinam amentiam et insolentiam, nec a vinculo liberati resiliant, et in aliam captivitatis necessitatem incidant. Quapropter dum sua narrat, auditorem corrigit. Non dicit autem : « Exaltatus quidem sum : perturbationem autem animi continui, » sed quid? « Non est exaltatum » cor meum : » hoc est, « Non tetigit animum meum nequitia. » Mens enim ejus erat veluti quidam portus nullis fluctibus agitatus, ejus morbi undas minime suscipiens, qui est causa omnium malorum, et radix extremæ iniquitatis. Quid est quod dicit : « Domine, non est exaltatum cor » meum, neque elati sunt oculi mei? » Non contraxi, inquit, supercilia, neque erexi cervicem. A fonte enim interno perturbationis animi morbus scaturiens, interno tumori conforme corpus effingit. « Neque ambulavi in magnis, » neque in mirabilibus super me. » Quid est, « In magnis? » In hominibus, inquit, tumidis, divitibus, arrogantibus, superbis. Vidisti quanta sit humilitas? Non solum erat ipse a morbo alienus, sed eos etiam, qui erant tumidi, fugiebat :

[1] Gal. vi, 14. — [2] Jer. ix, 23. — [3] Matth. xviii. — [4] 2 Cor. xii, 11. — [5] Ibid. 6.

et a talibus resiliebat cœtibus, propter magnum, quod in arrogantiam conceperat, odium. Quoniam enim infenso erat in hoc vitium animo, non solum ab eo resiliebat, nec permittebat ut in castellum animæ esset ei ullus aditus : sed eos etiam qui illud sectabantur, longissimo intervallo fugiebat, ut ab eis nihil detrimenti caperet. Neque vero inter parva recte facta ducendum est fugere arrogantes, odio habere tumidos et insolentes, eosque abhorrere et aversari, sed est maxima virtutis securitas, humilitatis maxima custodia. « Neque in mirabilibus super me. » Alius, « Neque in me exuperantibus. Si non humiliter sentie-» bam, sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus est » super matrem suam : ita retribues in animam meam [1]. » Alius, « Ita retribuatur animæ meæ. » Dictum est per hyperbaton, nempe : « Si non humiliter sentiebam, sicut ablactatum super matrem suam, sed exaltavi cor meum, ita retribuatur animæ meæ. » Quod autem dicit est ejusmodi : « Non solum fui libera vitio, arrogantia, inquam, nec solum ab iis, qui illa præditi sunt, alienus : verumetiam contrariam ei virtutem supramodum suscepi, nempe humilitatem, moderationem, contritionem. » Illud ipsum Christus quoque præcipit Discipulis suis, dicens : « Nisi conversi fueritis, » et efficiamini sicut parvuli, non ingrediemini regnum cœlorum [4]. » Talis, inquit, fuit mea humilitas, qualis infantis, qui pendet ab ubere matris. Quemadmodum enim ille adhæret matri, humilis est, et omni arrogantia vacuus, vivit in innocentia summa et simplicitate : ita ego etiam erga Deum me gerebam, ei perpetuo adhærens. » Ablactati autem non abs re meminit : sed volens ostendere afflictionem, angustiam, dolorem, malorum magnitudinem. Quemadmodum ergo parvulus, qui nuper ab ubere avulsus est, ne sic quidem a matre recedit, sed flens, gemens,

[1] Psal. CXXX, 2. — [2] Matth. XVIII, 3.

lugens, ægre ferens et se afflictans, matri semper adhæret, nec ab ea recedit : ita ego quoque, inquit, cum essem in afflictione, angustiis et multis calamitatibus, Deo semper adhæsi. Si autem ita non fui, retribuatur, inquit, super animam meam, hoc est, dem ultimum supplicium. « Speret » Israël in Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum [1]. » Vides, ut dixi in principio, in iis quidem, quæ ad finem et dogmata pertinent, etsi nulla causa sit, oportere assidue gloriari, et eum, qui non gloriatur, perire; in recte autem factis, cum tempus postulat, non recusandum esse gloriari. Quodnam est autem tempus? Multa et varia, quorum unum est, docendi auditorem. Quod hic quoque sciens, et ostendens se sua recte facta ideo dicere, ut auditorem ad sui imitationem attrahat, subjunxit dicens : « Speret Israël in » Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum. » Sive, inquit, calamitates, sive ægritudines, sive bella, et captivitates, sive quodcumque aliud grave et inopinatum malum te circumsederit, spem in Deum et expectationem illam tene firmiter, et omnino bonus erit tibi finis et exitus, Deo scilicet hanc tuam bonam spem remunerante a malis tibi data liberatione : In Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. CXXX, 3.

FINIS TOMI SEPTUAGESIMI SECUNDI.

ANNOTATIONES.

Annot. (1), pag. 3.

Non pervenit ad nos opus integrum quod de Psalmis singulis ediderat D. Chrysostomus, quos omnes ad unum interpretatum fuisse constat. Quin imo vix tertia parte gaudemus. Quinquaginta et octo supersunt solummodo expositiones seu commentaria; videlicet a Psalmo tertio ad duodecimum; hinc quadragesimi primi expositio sequitur; deinde a quadragesimo tertio deflectitur ad quadragesimum nonum; post a centesimo octavo ad centesimum decimum septimum; demum a centesimo decimo nono ad ultimum. Has Antiochiæ, non Constantinopoli, editas fuisse verisimile est: num scriptæ et legentibus accommodatæ, an more homiliarum prolatæ incertum; inter exquisitissimos ejus ingenii fœtus computandas absque dubio est, tanta in hoc opere dicendi cogitandique vis eminet.

Quanquam hic sanctus Doctor septuaginta interpretum editione utatur, quæ in Ecclesia antiochena in usu erat, miscet interdum lectiones alias ex Aquilæ, Theodotionis et Symmachi versionibus desumptas, nec raro etiam hebraïci exemplaris lectionem ipsam, græcis litteris expressam, qualis habebatur in hexaplis origenianis. Nec explorat quænam verior et sincerior sit, quænam ad seriem accom-

modatior, sed eam lectionum diversitatem lectori considerandam relinquit.

Quas desideramus expositiones jam ætate Photii temporum injuria abstulerat. Prima videlicet et secunda deerant. Quin tertius ipse expositus Psalmus, qui nunc agmen ducit, ambigitur an sit opus D. Chrysostomi genuinum, quem suo in loco servavimus S. Joannis Damasceni auctoritate ducti.

Animadvertere est plures sub Chrysostomi nomine expositiones seu homilias in Psalmos reperiri, quas promiscue inter spuria rejecerunt patres Benedictini, sæpius non immerito : quorum sententiæ, utpote qui sint in judiciis ferendis cauti admodum et perspicaces, vulgo adhæremus. Cum autem nonnullæ eadem in serie deprehendantur quas sancto Doctore non indignas iidem eruditi viri pronuntiarunt, eas lubentius admittimus. Sint in exemplum : Expositio in Psalmum tertium quæ est prima totius operis; Homilia in versum 7, Psalmi XXXVIII : « Verumtamen frus» tra conturbatur omnis homo vivens; » Expositio in Psalmum XLVIII; Homilia in dictum prophetæ David : « Ne timue» ris cum dives factus fuerit homo ; » duæ in Psalmum L homiliæ, quamvis plurima incumbat dubitandi causa num sit utraque Chrysostomo adjudicanda ; recte an secus, penes eruditos judicium esto. Nos autem illas neque approbamus, neque abjudicamus, cum priorem habere quædam Chrysostomo minus digna in aperto sit, quæ res tamen non obstitit quin Savilius et alii huic inter germana Chrysostomi opera locum darent; posterior ex initio vigesimæ secundæ Chrysostomi in Genesim homiliæ, et ex commentario Theodoreti in Psalmum L videatur desumpta.

Annot. (2), pag. 5.

Locus hic citatus nullibi reperitur in Scripturis.

Annot. (3), pag. 16.

Hic omnino videtur aliquid desiderari; hæc quippe verba: «Fac nobis deos qui nos præcedant, etc.,» non sunt philosophantis animæ, neque Dei auxilium implorantis, imo potius indignationem attraxerunt. Certe verba illa, quæ locum illum Exodi sequuntur, alium omnino locum spectare videntur.

Annot. (4), pag. 24.

Sic et alias Chrysostomus accolas Abrahæ, cum Geraris habitaret, Persas appellat; at qua ratione ipse viderit. Nam memini de iis etiam, qui diluvium præcesserunt, locutum Chrysostomum, illos eodem Persarum nomine compellasse. Nihil mirum igitur si Sennacheribum aliquando regem Persarum vocaverit. Infra etiam Persas vocari a Chrysostomo deprehendes Assyrios et Babylonios; quin et Abraham Persam vocat infra.

Annot. (5), pag. 57.

Αὕτη, «Ipsa» cui referatur non ita perspicuum est, an voci χαρᾷ præcedenti, an προφητείᾳ, an τῇ θείᾳ νεχφῆ, quæ subaudiantur, licet ultima relatio magis admittenda videatur.

Annot. (6), pag. 80.

Hic memoria labi videtur Chrysostomus; nam hæc verba nusquam comparent in Bibliis.

Annot. (7), pag. 106.

« Adhuc tres dies. » Antiquissima hæc lectio est, et in septuaginta interpretes invecta. Cum et Hebræus, et Syrus, et Aquila et Symmachus et Theodotio, itemque Vulgata, habeant, « Adhuc quadraginta dies et Ninive sub- » vertetur. » Justinus autem in Dialogo cum Tryphone quadraginta tres habet, ita ut ex duabus lectionibus una facta sit. Sed ait ibidem Justinus alia exemplaria tres dies habere.

Annot. (8), pag. 116.

Quod hic ait Chrysostomus resurrectionis spem non fuisse tempore legis veteris, hoc ipsum et alibi dicere videtur; duriora verba et quæ difficilem expositionem accipere possunt.

Annot. (9), pag. 125.

Par erratum exhibet Chrysostomus in libris contra Judæos, quia chronologiam ille non multum curabat. Cum enim has expositiones in Psalmos Antiochiæ, ut supra dictum est, ediderit, vix trecenti triginta anni numerari poterant ab excidio illo Jerosolymorum.

Annot. (10), pag. 230.

Quod ait Chrysostomus apud Gedeonem eos, qui capti sunt, æquales fuisse iis, qui non sunt capti, lapsus memoriæ Savilio esse videtur. Mihi vero hic non constat quid sibi velit Chrysostomus. Male autem ἴσοι *numero æquales* verterat Hervetus.

ANNOT. (11), pag. 337.

Cum S. Doctor ait Pentaphren seu Putipharem fuisse regem, ejusque uxorem reginam, tropo modoque loquendi non insueto utitur, quo rex dicitur is qui potestate et auctoritate gaudet.

ANNOT. (12), pag. 363.

Antequam episcopus concionaretur, in more erat, tum Antiochiæ, tum Constantinopoli, ut sacerdos alius, vel etiam episcopus, si adesset, populum alloqueretur. Quæ sit autem magna illa Ecclesia ubi homiliam recitavit, non satis constat. Quid de hoc facto probabilius dicatur, vide apud patres Benedictinos, ubi de vita Chrysostomi.

ANNOT. (13), pag. 375.

Mirum quod dicit Chrysostomus ne ipsam quidem Virginem, quæ Christum utero gestabat, novisse mysterium. Noverat enim postquam Angelus ipsi revelaverat.

ANNOT. (14), pag. 420.

Iis, quæ de Nathan sequuntur, prorsus similia habes in Homilia II de pœnitentia : sed ibi longe brevius enuntiata.

ANNOT. (15), pag. 428.

Hoc Chrysostomus principio utitur Homil. XXII in Genesim, eadem pene sententia, licet paucioribus : hic vero, quisquis sit scriptor, multitudine verborum redundat. Simili quoque modo orditur Chrysostomus Homil. LXIII in Genesim.

Annot. (16), pag. 450.

Hæc a Theodoreto, ut videtur, desumpta, paulo duriora primo aspectu judicarentur, si per Spiritus sancti gratiam intelligeretur gratia sanctificans, quam sine dubio David per peccatum amiserat; sed notandum est hic sanctum Doctorem, aut quemvis alium sub ejus nomine, respectum habere solummodo ad gratiam prophetiæ, quæ utpote data ad alienam utilitatem, in peccatore, cum Deus ita velit, potest subsistere.

Annot. (17), pag. 468.

Hic Psalmus contra Judæos profertur, quia probat Christum esse Filium Dei : contra Paulum Samosatenum, quia dixit Filium ante luciferum, sive ab æterno genitum fuisse : contra Arium, quia dicit Filium esse genitum, non factum : contra Marcionem et Manichæum, quia illo probatur unum solum esse principium : contra eos qui negant resurrectionem, quia illo resurrectio probatur.

Annot. (18), pag. 482.

Metragyrtæ, ii erant qui pro magna matre Cybele stipem colligebant : ideoque vocabantur Metragyrtæ. Metragyrtæ quoque appellabantur, quia singulis mensibus id officii præstabant. Qui vero populos cogebant et per vias Homeri Virgiliique carmina canebant et eventura credulis prænuntiabant, hi dicebantur Agyrtæ, utrique Cybelis cultui serviebant.

Annot. (19), pag. 561.

Sara quidem sterilis erat, referente Scriptura. At quomodo dici possit Abraham fuisse sterilem, et non magis

gignendi facultate præditum, quam lapidem, quandoquidem post Saræ mortem ætate grandior sex filios suscepit ex Cetura?

Annot. (20), pag. 579.

Hic tribunus, ille est, cui innixus rex Israëlis Eliseum prophetam adiit, dum obsideretur Samaria, et fame interirent omnes; de quo dicitur IV, Reg. VII, 2: « Et respon- » dit tribunus, cui rex innitebatur. » Nimirum cum Eliseus prædiceret insequente die fore rerum alimentorumque copiam, post tantam famem; cum ille se dictis Prophetæ fidem non habere testificaretur, respondit Eliseus: « Tu » videbis oculis tuis, et non gustabis; » id quod etiam evenit.

Annot. (21), pag. 592.

Nescio cur dicat Chrysostomus Christum beatitudines orsum esse ab illa: « Beati qui lugent, » cum nec apud Matthæum, nec apud Lucam sit isthæc prima beatitudo.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Expositio in Psalmum III, pag. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. XII, pag. 113-120.
Expositio in Psalmum IV, pag. 10.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 208-221.
Expositio in Psalmum V, pag. 43.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 305-307.
Expositio in Psalmum VIII, pag. 117.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 95-107.
Expositio in Psalmum X, pag. 172.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 221-228.
Expositio in Psalmum XII, pag. 187.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 246-251.
Expositio in Psalmum XXXVIII, pag. 195.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 320-330.
Expositio in Psalmum XLI, pag. 203.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 251-260.
Expositio in Psalmum XLIV, pag. 247.	Ejusdem fragmenta, tom. XIV, pag. 146-154.
Expositio in Psalmum XLV, pag. 282.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 204-207.
Expositio in Psalmum XLVI, pag. 289.	Ejusdem fragmenta, tom. XIII, pag. 569-579.
Expositio in Psalmum XLVIII, pag. 313.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 194-204.
Expositio in Psalmum CIX, pag. 468.	Ejusdem fragmenta, tom. XIV, pag. 111-120.
Expositio in Psalmum CXV, pag. 559.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 230-235.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Expositio in Psalmum CXVII, pag. 573.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 237-246.
Expositio in Psalmum CXXIII, pag. 614.	Ejusdem fragmenta, tom. XV, pag. 443-448.
Expositio in Psalmum CXXVII, pag. 634.	Ejusdem fragmenta, tom. XVII, pag. 97-100.

INDEX

TOMI SEPTUAGESIMI SECUNDI.

EXPLICIT INDEX.